

F. DOSTOJEVSKIS
IDIOTS

F. DOSTOJEVSKIS
IDIOTS

Pēdējos gados latviešu valodā pārtulkotajiem un izdotajiem F. Dostojevskā darbiem «Nabaga ļaudis», «Noziegums un sods», «Brāļi Karamazovi», «Pazemotie un apvainotie» tagad pievienojas lielā krievu rakstnieka plašais romāns «Idiots».

Rakstīt šo darbu Dostojevski bija pamudinājusi iecere attēlot ideālu cilvēku. Par to Dostojevskis rakstīja kādā vēstulē: «Romāna ideja ir ļoti sena un man ļoti mīļa, taču tik sarežģīta, ka es ilgi neuzdriksējos tai ķerties klāt, un, ja tagad to daru, tad vienīgi tāpēc, ka nonācu gandrīz pilnīgā izmisumā... Romāna galvenā doma ir attēlot visu labāko, visu skaistāko cilvēkā. Pasaulē nav nekā grūtāka, jo sevišķi tagad. Visi rakstnieki, ne tikai mūsējie, bet pat visi Eiropas rakstnieki, kas vien mēģinājuši to darīt, vienmēr bijuši bezspēcīgi, tāpēc ka šis uzdevums nav izpildāms. Viss labākais, viss skaistākais ir ideāls, bet ideāls ne mums, ne civilizētajā Eiropā vēl nav pilnīgi izveidojies.»

Uzdevums, ko rakstnieks tiecās realizēt, rakstot romānu «Idiots», nav izrietējis tikai no viņa paša daiļrades attīstības iekšējās loģikas, bet to izvirzījusi visa krievu sabiedriskās dzīves

F. DOSTOJEVSKIS
IDIOTS

Latv. PSR Valets biblioteka

61-57.845

0309046550

K1
Do835

TULKOJIS JANIS MEDENIS
MAKSLINIEKS MIHAILS KARPENKO

PIRMĀ DAĻA

I

Novembra beigās, atkusnī, ap pulksten deviņiem rītā, Pēterburgas-Varšavas vilciens pilnā gaitā tuvojās Pēterburgai. Bija tik drēgns un miglains, ka gaismiņa uzsvīda ar mokām; desmit soļu attālumā pa labi un pa kreisi no ceļa pa vagona logiem bija grūti kaut ko saskatīt. Pasažieru vidū gadījās arī tādi, kas atgriezās no ārzemēm; pilnākā likās trešā klase, un tajā sēdēja tikai vienkāršie ļautiņi un visādi tirgoniši, kas nebrauca pārāk tālu. Visi, kā jau tas parasti notiek, bija noguruši, visiem pa nakti plaksti kļuvuši smagi, visi izsalušie, visiem sejas bāli dzeltenas, pelēcīgas.

Kādā no trešās klases vagoniem mazā gaismiņā pie paša loga viens otram pretim sagadījās divi pasažieri — abi jauni cilvēki, abi gandrīz bez mantām, abi ģērbusies ne sevišķi eleganti, abi ar diezgan zīmīgām sejām, un abiem visbeidzot radās vēlēšanās uzsākt vienam

ar otru sarunu. Ja abi zinātu, kas viņš šai brīdī tik ievērojams, tad, protams, pabrīnītos, ka gadījums tik dīvaini nosēdinājis viņus vienu otram pretim Pēterburgas-Vašavas vilciena trešās klases vagonā. Viens no viņiem bija neliela auguma, ap divdesmit septiņi gadi vecs, cirtainiems, gandrīz melniem matiem, mazām, pelēkām, bet ugunīgām acīm. Deguns viņam bija plats un plakans, seja ar lieliem vaigu kauliem; plānās lūpas nemitīgi savilkās itin kā nekaunīgā, zobgalīgā un pat ļaunā smīnā; bet pierē viņam bija augsta un labi veidota un notušēja parupjo sejas apakšdaļu. Šai sejā sevišķi dūrās acīs nedzīvais bālums, kas piešķīra jauneklim nogurušu izskatu, lai gan viņš bija diezgan spēcīga auguma, dūrās acīs arī kaut kas kaislīgs, gandrīz vai ciešanas, kas nesaskanēja ar nekaunīgo un brutālo smīnu un viņa aso, pašapmierināto skatienu. Viņš bija silti ģērbies platā, melnā, ar drēbi pārvilktā jērādas kažokā, un pa nakti viņam nevadzēja salt, kamēr viņa kaimiņš bija spiests izciest uz savas pārsalušās muguras visu saldmi, ko dod mitrā krievu zemes novembra nakts, kurai viņš, acīm redzot, nebija sagatavojies. Šim mugurā bija diezgan plats un biezs apmetnis bez piedurknēm, ar milzīgu kapuci, taisni tāds, kādu bieži vien ziemā valkā ceļotāji kaut kur tālu ārzemēs, Šveicē vai, piemēram, Ziemeļitālijā, turklāt, protams, nerēķinoties ar tādiem ceļa gabaliem, kāds ir no Eidkūņiem līdz Pēterburgai. Bet, kas derēja un pilnīgi apmierināja Itālijā, nebija gluži piemērots Krievijā. Tas, kam piederēja apmetnis ar kapuci, bija jauns cilvēks, arī ap divdesmit seši vai divdesmit septiņi gadi, augumā pagārš, ļoti blonds, bieziem matiem, iekritušiem vaigiem un ar maziņu, smailiņu, gandrīz gluži baltu bārdeli. Acis viņam bija lielas, gaišzilas un vērīgas; to skatienā vīdēja kaut kas lēnīgs, bet smagnējs, tāda dīvaina izteiksme, pēc kuras no pirmā acu uzmetiena varēja nojaust, ka cilvēks slimo ar krītamo kaiti. Jaunekļa seja bija tomēr patīkama, smalka un kalsna, taču ļoti ļoti bāla, šobrīd pat nosalusi zilgana. Rokās viņam šūpojās plāns sainītis no veca, noplukuša fulāra, kurā, kā likās, atradās visa viņa ceļojuma mantība. Kājās viņam bija kamašas ar biežām zolēm un getras — atkal nekrieviski. Melnmataināis kaimiņš jērādas kažokā visu to noskatīja, pa daļai aiz gara laika, un beidzot ar to nesmalkjūtīgo smīnu, kurā tik nekautrīgi un nevērīgi dažreiz izpaužas cilvēku labpatika par tuvākā neveiksmēm, jautāja:

— Salst?

Un paraustīja plecus.

— Ļoti, — atbildēja kaimiņš ārkārtīgi atsaucīgi, — un, pado-

mājiet, tas vēl atkusnis. Bet ja nu būtu sals? Es pat nedomāju, ka pie mums tik auksti. Esmu atradinājies.

— Jūs laikam no ārzemēm?

— Jā, no Šveices.

— Ū! Tad nu ir gan!

Melnmatis iesvilpās un skaļi iesmējās.

Sāka risināties saruna. Gaišmatainais jauneklis šveiciešu apmetnī atbildēja uz visiem sava melnīgsnējā kaimiņa jautājumiem tik labprāt, ka tas likās apbrīnojami, un viņam nebija nekādu aizdomu, ka daži jautājumi izskanēja pilnīgi nevēriģi, nevietā un tukši. Atbildot viņš paziņoja, starp citu, ka tiešām ilgi neesot bijis Krievijā, vairāk nekā četri gadi, ka viņu aizsūtījuši uz ārzemēm, jo viņš bijis slims ar kādu divainu nervu slimību, gluži kā krītamā kaiti vai Vita deju, viņam uznākuši drebuļi un krampji. Klausīdamies viņā, melnīgsnējais vairākkārt pavīpsnāja; un skaļāk iesmējās tad, kad uz jautājumu: «Kā tad bija, vai izārstēja?» — gaišmatis atbildēja, ka «nē, neizārstēja».

— Hē! Cik daudz naudas, jādomā, vēltīgi maksājāt, bet mēs te viņiem ticam, — dzēlīgi piebilda melnīgsnējais.

— Skaidra patiesība! — sarunā iejaucās kāds slikti ģērbies kungs, kurš sēdēja blakus un likās līdzīgs sika rakstveža vietnīā apsūbējušam ierēdnim, gadu četrdesmit vecs, spēcīgu augumu, ar sarkanu degunu un piņņainu seju. — Skaidra patiesība, tikai krievu spēkus vēltīgi izšķiež!

— Ak, kā jūs gan maldāties, ja runājat par mani, — pārtrauca šveiciešu patients klusā un samierinošā balsī, — protams, es strīdēties nevaru, tāpēc ka visu nezīnu, bet mans ārsts no savas pēdējās naudas man vēl ceļam deva un gandrīz divi gadi tur uz sava rēķina uzturēja.

— Kā, vai tad nebija neviena, kas maksā? — jautāja melnīgsnējais.

— Jā, Pavliščeva kungs, kas mani tur uzturēja, priekš divi gadiem nomīra; tad es rakstīju šurp ģenerālienei Jēpančīnai, savai atālai radīniecei, bet atbildes nesaņēmu. Tā nu arī atbraucu.

— Uz kurienu tad?

— Tas ir, kur apmetīšos?... Nemaz vēl nezīnu, tiešām... tā...

— Vēl neesat izlēmis?

Un abi klausītāji atkal sāka smieties.

— Un laikam gan šai sainīti visa jūsu mantība? — jautāja melnīgsnējais.

— Ar mieru saderēt, ka tā, — ārkārtīgi apmierināts, uzķēra ierēdnis ar sarkano degunu, — un citas kravas bagāžas vagonos nav, lai gan nabadzība nav netikums, ko te atkal nevar neatzīmēt.

Izrādījās, ka arī tas tā bija: gaišmataināis jauneklis tūdaļ neparastā steigā to atzina.

— Jūsu sainītim tomēr ir zināma nozīme, — turpināja ierēdnis, kad bija diezgan izsmējušies (zīmīgi, ka arī pats sainīša īpašnieks, raudzīdamies viņos, beidzot sāka smieties, kas padarīja viņus vēl jautrākus), — un, lai gan var saderēt, ka tur nav zelta naudas tīstokļu ar ārzemju napoleondoriem un fridrihdsdoriem, apakšā nav holandiešu dukātu, par ko vēl var spriest kaut vai pēc getrām, kas apņēmu jūsu ārzemnieciskos apavus, bet... ja jūsu sainītim pieliek vēl klāt tādu kā radinieci, par piemēru, ģenerālieni Jēpančīnu, tad arī sainītis iegūst dažādu ziņu citu nozīmi, saprotams, tikai tani gadījumā, ja ģenerāliene Jēpančīna jums tiešām radiniece un jūs nemaldāties aiz izklaidības... kas ļoti raksturīga cilvēkam, nu kaut... aiz pārlicīgām iedomām.

— Ak, jūs atkal uzminējāt, — gaišmataināis jauneklis uztvēra, — jo tiešām es laikam maldos, tas ir, viņa gandrīz nav radiniece; un es tiešām toreiz nemaz nebrīnījos, ka man uz turieni neatbildēja. Tā jau domāju.

— Velti izdevāt naudu vēstules frankēšanai. Hm... vismaz esat vaļširdīgs un atklāts, un tas ir teicami! Hm... bet ģenerāli Jēpančīnu pazīstam, īstenībā tāpēc, ka plaši pazīstams cilvēks; un nēlaiķi Pavliščeva kungu, kas jūs Šveicē uzturējis, arī pazīnām, ja vien tas bijis Nikolajs Andrejevičs Pavliščevs, tāpēc ka viņi ir divi brālēni. Otrs vēl līdz šim Krimā, bet Nikolajs Andrejevičs, nēlaiķis, bija goda vīrs un ar sakariem; viņam savā laikā piederēja četri tūkstoši dvēseļu...

— Tiešām tā, viņu sauca par Nikolaju Andrejeviču Pavliščevu, — un atbildējis jauneklis cieši un vēriģi aplūkoja visziņa kungu.

Šie visziņu kungi dažreiz pat diezgan bieži sastopami zināmās sabiedriskās aprindās. Viņi visu zina, viss viņu nemierīgā prāta vēriģums un visas spējas traucas neatturami uz vienu pusi, protams, tāpēc, ka trūkst svarīgāku dzīves interešu un uzskatu, kā sacītu mūsdienu prātnieks. Ar vārdiem «visu zina» jāsaprot tomēr diezgan ierobežots novads: kur kalpo tāds un tāds, kas viņa paziņas, kāds viņa mantas stāvoklis, kur bijis par gubernatoru, ko apprecējis, cik sieva dabūjusi līdzī pūrā, kas viņam iznāk brālēns pirmajā, kas otrajā augumā, utt., utt. tādā pašā garā. Lielākoties šie visziņi

staigā ar noskrandušiem elkoņiem un saņem mēnesī pa septiņpadsmit rubļu algas. Cilvēki, par kuriem viņi zina visus sīkumus, protams, nevarētu izdomāt, kādas intereses vada viņus, tomēr daudzi no tiem ar šīm zināšanām, kas līdzinās veselai zinātnei, pilnīgi apmierināti, gūst pašcieņu un pat augstāko garīgo iepriecinājumu. Un šī zinātne savaldzina. Esmu redzējis zinātniekus, literātus, dzejniekus, politiskus darbiniekus, kas ieguvuši un iegūst šai pašā zinātnē savu augstāko mierinājumu un mērķi, kas pat vienīgi ar to vien nodrošinājuši karjeru. Visu šo sarunas laiku melnīgsnējais jauneklis žāvājās, raudzījās bez mērķa logā un nepacietīgi gaidīja, kad būs galā ceļojums. Viņš bija izklaidīgs, šķita pat ļoti izklaidīgs, gandrīz vai uztraukts, kļuva pat gluži savāds: reizēm klausījās un neklausījās, skatījās un neskatījās, smējās un dažbrīd pats nezināja un nesaprata, par ko smejas.

— Bet atļaujiet, ar ko man gods... — pēkšņi piņņainais kungs griezās pie gaišmatainā jaunekļa, kuram rokā bija aizsainītis.

— Kņazs Ļevs Nikolajevičs Miškins, — tas visai pakalpīgi tūlīt atbildēja.

— Kņazs Miškins? Ļevs Nikolajevičs? Nepazīstu. Pat dzirdējis neesmu, — ierēdnis domīgi atbildēja, — tas ir, es nerunāju par vārdu, vārds vēsturisks, Karamzina vēsturē noteikti var atrast, es par personu, un arī kņazi Miškini nekur vairs nav sastopami, pat valodas apklusušas.

— Nu jā! — kņazs tūlīt atbildēja. — Kņazu Miškinu tagad ne-maz nav, izņemot mani; man liekas, ka esmu pēdējais. Bet, ja runājam par tēviem un vectēviem, tad tie mums bijuši pat kroņa vien-sētņieki. Mans tēvs bija armijas podporučīks, no junkuriem. Tikai nezinu, kā ģenerāliene Jēpančina gadījusies arī no kņazēm Miškinām, arī pēdējā savā dzimtā...

— He-he-he! Pēdējā savā dzimtā! He-he! Kā jūs to pateicāt, — ieķīķinājās ierēdnis.

Iesmējās arī melnīgsnējais. Gaišmatis mazliet pabrīnījās, kā viņam gadījās pateikt tik nelāgi.

— Bet iedomājieties, es pateicu, neko nedomādams, — viņš beidzot izbrīnījies paskaidroja.

— Nu, saprotams, saprotams, — jautri piebalsoja ierēdnis.

— Un kā jūs, kņaz, arī zinības tur mācījāties, pie tā profesora? — pēkšņi jautāja melnīgsnējais.

— Jā... mācījos...

— Es nu gan nekad nekā neesmu mācījies.

— Bet es taču arī tikai šo to, — piebildā kņazs, gandrīz vai at-

vainodamies. — Mani slimības pēc neatrada par iespējamu sistemātiski mācīt.

— Rogožinus pazīstat? — melngāsnējais aši jautāja.

— Nē, nepazīstu, nepavisam. Es taču Krievijā ļoti maz cilvēku pazīstu. Vai jūs esat Rogožins?

— Jā, es esmu Rogožins, Parfens.

— Parfens? Vai tad ne no tiem pašiem Rogožiniem... — ar vēl jo lielāku cienīgumu uzsāka ierēdnis.

— Jā, no tiem, no tiem pašiem, — nepieklājīgā nepacietībā aši viņu pārtrauca melngāsnējais, kas, starp citu, ne reizi nebija uzrunājis piņņaino ierēdni, bet no paša sākuma runāja vienīgi ar kņazu.

— Jā... kā tad tā? — gandrīz vai mēms aiz brīnumiem, acis ieleplzdams, jautāja ierēdnis, kam visa seja tūdaļ sāka savilkties godbijībā un iztapībā, pat bijībā, — vai tas nav tas pats Semjons Parfenovičs Rogožins, dzimts goda pilsonis, kas pirms kāda mēneša miris un pustrēša miljona lielu kapitālu atstājis?

— Kā tad tu zini, ka viņš pustrēša miljona tīra kapitāla atstājis? — pārtrauca melngāsnējais, arī šoreiz nemaz nepaskatīdamies ierēdnī. — Vai re! (Viņš pamirkšķināja kņazam, pamezdams ar aci uz ierēdņa pusi.) Kāda gan viņam tur jēga tūlīt par rokaižu list klātu? Bet tas gan tiesa, ka man tēvs miris, tikai es no Pleskavas pēc mēneša gandrīz vai bez zābakiem braucu mājās. Ne brālis, nelietis, ne māte neatsūtīja ne naudu, ne ziņu — nekā neatsūtīja! Kā sunim! Pleskavā visu mēnesi nogulēju drudzī!...

— Bet tagad miljoniņš ar uzviņu uzreiz būs jāsaņem, tas jau nu vismaz, ak kungs! — ierēdnis sasita rokas.

— Nu ko gan viņš te, sakiet lūdzami! — satraukti un nikni pameta atkal uz viņa pusi Rogožins. — Es taču tev ne kapeikas nedošu, kaut tu vai kājām gaisā te manā priekšā staigātu.

— Un staigāšu arī, un staigāšu arī kājām gaisā.

— Vai re! Tomēr nedošu, nedošu, kaut vai veselu nedēļu danco!

— Un nedod arī! Tā tik man vajadzēja; nedod! Bet es dancošu. Sievu, mazus bērņus pametišu, bet tavā priekšā dancošu. Dari to prieku!

— Tpū, tu! — nosplāvās melngāsnējais. — Pirms piecām nedēļām es gluži tāpat kā jūs, — viņš griezās pie kņaza, — ar sainīti vien no tēva uz Pleskavu aizbēgu, pie krustmātes; ar drudzi tur nolikos gultā, bet viņš bez manis ņēmies un nomiris. Trieka piebeigusi. Mūžīga piemiņa nelaikim, tikai toreiz viņš mani gandrīz nosita! Ticat vai ne, kņaz, dieva vārds! Nebūtu toreiz aizbēdzis, tiešām nosistu.

— Vai jūs viņu kaut kā aizkaitinājāt? — atsaucās kņazs, ar

īpašu interesi aplūkodams miljonāru ceļa kažokā. Bet, lai gan varēja būt kas ievēribas cienīgs arī pašā miljonā un mantojuma saņemšanā, kņazu pārsteidza un ieinteresēja vēl kas cits; un arī Rogožins pats nezin kāpēc ar sevišķu patiku bija izvēlējis kņazu par savu sarunu biedru, lai gan saruna viņam bija vajadzīga, kā likās, vairāk mehāniski nekā morāliski; vairāk aiz izklaidības nekā aiz sirsnības; aiz nemiera, aiz uztraukuma, lai tikai skatītos kādā un būtu gar ko mēli trīt. Likās, ka viņš vēl tagad ir karsonī vai vismaz viņu krata drudzis. Turpretī ierēdnis gluži kā pielipa Rogožinam, ne paelpot nedrīkstēja, uztvēra un apsvēra katru vārdu, kā briljantu meklēdams.

— Skaisties jau nu noskaitās, varbūt arī biju pelnījis, — atbildēja Rogožins, — bet mani visvairāk brālis nomocīja. Par māmuļu nav ko runāt, sieviete gados, svēto stāstus lasa, ar vecenēm sēd kopā, un, ko brālis Senka izlems, tad tā tam jābūt. Bet kādēļ viņš man ziņu laikus nelaida? Saprotam! Tiesa gan, es toreiz biju bez samāņas. Arī telegrama, saka, esot laista. Telegrama taču pie krustmātes nonāca. Bet viņa tur jau trīsdesmito gadu atraitnē un tikai kopā ar plānprātiņiem vien sēd no rīta līdz vakaram. Mūķene ne mūķene, vēl trakāk. No telegramas viņa pārbijusies un, to neatpļesusi, nodevusi iecirknī, tur tā arī palikusi guļam līdz šim laikam. Tikai Koņevs, Vasilijs Vasiļjevičs, paglāba, par visu atrakstīja. No brokāta pārsega uz tēva šķirsta brālis naktī esot zelta pušķus nogriezis: «Palūk, kādu naudu tie maksā.» Viņš taču par to vien Sibīrijā var nonākt, ja es to gribēšu, jo tā ir svētuma zaimošana. Ē tu, putnu baidekli! — viņš uzrunāja ierēdni. — Kā pēc likuma: vai ir zaimošana?

— Zaimošana! Zaimošana! — tūdaļ apstiprināja ierēdnis.

— Par to uz Sibīriju?

— Uz Sibīriju, uz Sibīriju! Tūdaļ uz Sibīriju!

— Viņi joprojām domā, ka es vēl esmu slims, — Rogožins turpināja, vērsdamies pie kņaza, — bet es, ne vārda nesacījis, klusitiņām, vēl slims būdams, iesēdos vagonā un nu braucu; atdari vārtus, brālīt Semjon Semjonič! Viņš nelaiķa tēvam mani aprunājis, es zinu. Bet, ka es tiešām Nastasjas Fiļipovnas pēc toreiz tēvu nokaitināju, tad tas ir tiesa. Tur es viens pats. Grēks apsēda.

— Nastasjas Fiļipovnas pēc? — iztapīgi noteica ierēdnis, it kā kaut ko aptverdams.

— Tu taču nepazīsti! — nepacietīgi viņam uzkliedza Rogožins.

— Pazīstu gan! — ierēdnis triumfēja.

— Palūk! Vai tad mazums Nastasju Fiļipovnu! Un es tev teikšu, cik nekaunīga radība tu esi! Nu, to jau es zināju, ka kaut

kāds, palūk, šāds te radījums tūda! kārsies kaklā! — viņš atkal sacīja kņazam.

— Varbūt pazīstu gan! — uzplijās ierēdnis. — Ļebedevs pazīst! Jums, jūsu gaišība, man labpatikās pārvest, bet ja nu es pierādīšu? Re, tā pati Nastasja Fiļipovna, kuras dēļ jūsu tēvs jūs pārmācīt bija vēlējis ar irbenāja nūju, bet Nastasja Fiļipovna ir Baraškova, tā sakot, pat ievērojama kundze un arī savā ziņā kņaze, bet saietas ar kādu Tocki, Afanasiju Ivanoviču, tikai ar vienu vien, muižnieku un lielkapitālistu, kompāniju un biedrību locekli, kuram liela draudzība ar ģenerāli Jepancinu...

— Ehē, vai tu redzi! — beidzot tiešām izbrīnījās Rogožins. — Fu, velns, viņš taču tiešām zina.

— Visu zina! Ļebedevs visu zina! Es, jūsu gaišība, arī kopā ar Ļihačovu Aleksašku divi mēneši braukāju, tāpat pēc tēva nāves, un visu, tas ir, visus kaktus un šķērsielīņas pazīstu, un nogāja tik tālu, ka bez Ļebedeva vairs ne soļā. Tagad viņš parādu cietumā iekārtojies, bet toreiz ir Armansu, ir Korāliju, ir kņazienu Packu, ir Nastasju Fiļipovnu bija gadījums iepazīt un vēl daudz ko bija gadījums iepazīt.

— Nastasju Fiļipovnu? Vai tad viņa ar Ļihačovu... — Rogožins viņā nikni paskatījās, pat lūpas tam nobālēja un sāka drebēt.

— N-nekas! N-n-nekas! Gluži it nekas! — ierēdnis apķērās un sarosījās. — N-ne ar kādu, tā sakot, naudu Ļihačovs netika klatu! Nē, nav vis tā kā ar Armansu. Vienīgi Tockis. Un vakarā Lielajā vai arī franču teātrī sēd savā ložā. Oficieri, lai, vai mazumu savā starpā sarunā, bet arī tie neko nevar pierādīt: «Re, tā jau ir tā pati Nastasja Fiļipovna» — un neko vairāk; par tālāko — neko! Tāpēc ka arī nav nekā.

— Tā tas tiešām arī ir, — uzacis saraukdams, drūmi apstiprināja Rogožins, — to pašu arī Zaļoževs toreiz sacīja. Es toreiz, kņaz, trīs gadi vecajā tēva paltrakā skraidīju pa Ņevas prospektu, bet viņa iznāk no veikala, sēstas kariatē. Tad mani tūlīt kā uguns aizsvilās. Sastopu Zaļoževu, kur man viņam līdzī tikt, nāk kā komijs no bārdzīņa, šim pat lornete, bet mēs pie tēva ar trānu noziesotos zābakos un pie gavēņa kāpostiem tikām turēti. Šī, viņš saka, nesot man piemērota, viņa esot kņaziene, un saucot viņu par Nastasju Fiļipovnu, uzvārdā par Baraškovu, dzīvojot viņa ar Tocki, bet Tockis nezīnot, kā no viņas tikt vaļā, tāpēc ka sasniedzis istos, tas ir, piecdesmit piecus gadus un grībot precēt pašu glaunāko skaistulīti visā Pēterburgā. Tūlīt viņš man arī iegalvoja, ka šodien pat es varot Nastasju Fiļipovnu satikt Lielajā teātrī baletā, savā ložā, benuārā,

tur viņa sēdēšot. Bet mums pie tēva, nu, pamēģini vien uz baletu aiziet, — viņam ātra darišana — nositis! Es tomēr uz stundu klusitiņām aizskrēju un Nastasju Fiļipovnu atkal redzēju; visu to nakti netiku gulējis. No rīta nelaiķis dod man divas piecprocentīgās biļetes, pa pieci tūkstoši katra, lai es aizejot un pārdodot, lai septiņi tūkstoši pieci simti Andrejeviem uz kantori aiznesot, samaksājot, bet pārējo, kas paliek no desmit tūkstošiem, atgādājot viņam, lai es nekur neiegiežoties, jo viņš gaidīšot mani. Biļetes gan pārdevu, taču pie Andrejeviem kantori neiegāju, bet, apkārt neskatīdamies, devos uz angļu veikalu un par visu naudu izvēlējos auskaru pāri, pa vienam briljantiņam katrā, gandrīz vai rieksta lielumā, četri simti rubļu vēl paliku parādā, pateicu vārdu, noticēja. Ar auskariem es prom pie Zaļoževa: tā un tā, iesim, brāl, pie Nastasjas Fiļipovnas. Devāmies arī. Itin nekā toreiz neredzēju sev apkārt — nekā no visa tā nezīnu un neatceros. Taisni pie viņas zālē iegājām, pati iznāca mums pretī. Toreiz nemaz neteicu, ka es pats tas esmu; «Parfens, tā teikt, Rogožins,» saka Zaļoževs, «jums sūta par piemiņu no vakardienas satikšanās; esiet tik laipni, pieņemiet.» Atvēra, paraudzījās, pasmaidīja: «Paldies,» viņa saka, «jūs draugam Rogožina kungam par viņa laipno uzmanību,» palocījās un aizgāja. Nu, kāpēc es tur nenomiru uzreiz! Un, lai gan gāju projām, tad tāpēc, ka domāju: «Vienalga, dzīvs neatgriezīšos!» Bet lielākais aizvainojums man šķita tas, ka šis bendesmaiss Zaļoževs visu sev piesavinājās. Es gan augumā mazs, gan ģērbies kā sulainis un stāvu klusēdams, bolu uz Nastasju Fiļipovnu acis, tāpēc ka kauns, bet viņš saposies pēc modes, sapomādējies un sacirtojies, sārziem vaigiem, rūtainu kaklasaiti — izplūst vienās laipnībās, klanīdamies pievelk kāju, un droši vien viņa tad šo par mani noturēja! «Nu,» es saku, tiklīdz iznācām laukā, «tu man tagad te neiedrošini ne acis uzmet, saproti!» Šis smejas: «Bet kā tu tagad ar Semjonu Parfeniņu norēķināsies?» Tiesa, es gribēju toreiz tūlīt lēkt ūdenī, mājās neiegiežoties, taču domāju: «Nu jau vienalga,» — un kā nolādēts atgriezās mājās.

— Eh! Uh! — vaibstījās ierēdnis, un pat drebuļi viņu noraustīja. — Nelaiķis taču ne tikai par desmit tūkstošiem, bet par desmit rubļiem uz viņpasauli aizraidīja, — viņš pamāja kņazam. Kņazs ziņkārīgi aplūkoja Rogožinu; likās, ka viņš bija vēl balāks šai brīdī.

— Aizraidīja! — atkārtoja Rogožins. — Ko tu zini? Tūdaļ, — tas stāstīja tālāk kņazam, — viņš visu bija dabūjis zināt, un arī Zaļoževs katram, ko satika, ņemās plāpāt. Tēvs tad nu mani augšā ieslēdza un veselu stundu deva mācību. «Es tikai,» viņš saka, «tevi sagatavoju, bet vēl iegriezīšos tev labunakti novēlēt.» Un ko tu

domā? Vecais aizbraucis pie Nastasjas Fiļipovnas, līdz zemei klanījies, lūdzies un raudājis; viņa beidzot iznesusi šim kārbīņu, pasviedusi: «Še tev,» viņa teikusi, «vecais sakārni, tavi auskari, bet tagad man tie desmitkārt dārgāki, jo to dēļ Parfenam bija jāiziet caur tādām vētrām un negaisiem. Pasveicini,» viņa teikusi, «Parfenu Semjoniču un pateicies viņam.» Nu, bet es pa to laiku ar mātes svētību no Serjožas Protušina divdesmit rubļu aizņēmos un ar vilcienu devos uz Pleskavu, tikai ierados tur drudzī; tur mani vecenes ar dievvārdiem ņēmās novārdot, bet es sēdu pilnā, tad devos pa krogiem par pēdējo naudu, pēc tam nemaņā visu nakti uz ielas biju vāļājies, no rīta karsonis klāt, bet nakti pa to laiku vēl suņi bija apgrauzuši. Ar mokām atzību.

— Nu, nu, tagad būs cita dziesma Nastasjai Fiļipovnai! — rokas berzēdams, ķiķināja ierēdnis. — Tagad, kungs, ko nu auskari! Tagad mēs ne tādus vien auskarus dāvāsim...

— Bet, ja tu kaut reizi par Nastasju Fiļipovnu kādu vārdu bildīsi, tad, zvēru pie dieva, nopērsu tevi. Tas nekas, ka kopā ar Ļihačovu esi braukājis! — iesaucās Rogožins, cieši satverdams viņu aiz rokas.

— Ja nopērsi; tātad neaizraidīsi! Per! Nopērsi un ar to pašu paturēsi sirdi... Nu jau esam klātu!

Tiešām, vilciens ieņāca stacijā. Lai gan Rogožins bija teicis, ka viņš aizbraucis klusitiņām, bet viņu jau gaidīja vairāki cilvēki. Tie kļiedza un māja viņam ar cepurēm.

— Vai re, arī Zaļoževs klāt! — Rogožins nomurmināja, raudzīdamies viņos ar triumfa pilnu un pat itin kā ļaunu smaidu, un pēkšņi griezās pie kņaza. — Kņaz, nezinu, kāpēc tevi esmu iemilējis. Varbūt tāpēc, ka tādā brīdī satiku, taču arī viņu satiku (viņš norādīja uz Ļebedevu), bet viņu taču neiemilēju. Atnāc pie manis, kņaz. Mēs šīs kamašas tev noausim, apgērbšu tevi vislepnākajā caunādu kažokā; fraku tev pašūsu visglaunāko, vestīti baltu — vai kādu vien gribi, ar naudu pilnas kabatas piebāzīšu, un... brauksim pie Nastasjas Fiļipovnas! Nāksi vai nenāksi?

— Paklausiet, kņaz Ļev Nikolajevič! — iespaidīgi un svinīgi uzķēra Ļebedevs. — Ai, nepalaidiet garām! Ai, nepalaidiet!...

Kņazs Miškins piecēlās, pieklājīgi sniedza Rogožinam roku un laipni viņam sacīja:

— Ar lielāko prieku aiziešu un ļoti jums pateicos par to, ka esat mani iemilējis. Varbūt šodien pat aiziešu, ja paspēšu. Tāpēc ka, teikšu jums vaļsirdīgi, jūs pats man ļoti iepatīkāties un jo sevišķi, kad pastāstījāt par briljanta auskariem. Pat jau pirms auskariem

patikāt, lai gan jums ir drūma seja. Pateicos jums arī par apsolītajām drēbēm un par kažoku, jo man tiešām apģērbs un kažoks drīz vien būs vajadzīgs. Bet naudas man šobrīd nav gandrīz ne kapeikas.

— Nauda būs, pievakarē būs, atnāc!

— Būs, būs, — uzķēra ierēdnis, — pievakarē līdz jundai jau būs!

— Bet vai uz sieviešu dzimumu jūs, kņaz, esat nadzīgs? Sakiet nu!

— Es n-n-nē! Es taču... jūs varbūt nezināt, es taču, aiz savas iedzimtās slimības pat nemaz sievietes nepazīstu.

— Nu, ja tā, — Rogožins iesaucās, — tad tu, kņaz, esi gluži tāds vientiesītis, un tādi kā tu dievam patikami!

— Un tādi dievam kungam patikami, — uzķēra ierēdnis.

— Bet tu nāc man līdzī, žurka, — Rogožins sacīja Ļebedevam, un visi izkāpa no vagona.

Ļebedevs galu galā panāca savu. Drīz vien trokšņainais bars devās projām Voznesenskas prospekta virzienā. Kņazam bija jānogriežas uz Ļiteinajas ielas pusi. Bija mitrs un drēgns; kņazs iztaujāja pretimnācējus, — līdz viņa ceļa mērķim iznāca verstis trīs, un viņš nolēma braukt ar važoni.

II

Ģenerālis Jēpančins dzīvoja pats savā namā, netālu no Ļiteinajas ielas, uz Kristus Apskaidrošanās baznīcas pusi. Bez šā (lieliskā) nama, kura piecas sestdaļas tika izīrētas, ģenerālim Jēpančīnam Sadovajas ielā piederēja vēl milzīgs nams, kas arī deva ārkārtīgi lielus ienākumus. Bez šiem diviem namiem viņam pie pašas Pēterburgas bija visai ienesīga un prāva muiža, kā arī vēl Pēterburgas apriņķī kaut kāda fabrika. Vecos laikos ģenerālis Jēpančins, kā visiem bija zināms, piedalījies nodokļu atpirkumos. Tagad viņš piedalījās un viņam bija visai svarīga loma dažās solidās akciju sabiedrībās. Viņš bija izdaudzīnāts par cilvēku ar lielu naudu, plašu darbības lauku un plašiem sakariem. Dažā labā vietā viņš bija pratis kļūt par pilnīgi nepieciešamu, starp citu, arī savā dienestā. Un tomēr bija zināms arī tas, ka Ivans Fjodorovičs Jēpančins ir cilvēks bez izglītības, cēlies no zaldātu bērniem; šis apstāklis, bez šaubām, varēja viņam darīt tikai godu, bet ģenerālim, kaut arī viņš bija gudrs cilvēks, piemita arī sīkas, piedodamas vājības un viņam nepatika daži aizrādījumi. Taču gudrs un veikls cilvēks viņš bija nenoliedzami. Viņa sistēma,

piemēram, bija neizcelties, kur vajadzīgs — notušeties, un daudzi viņu cienīja taisni par šo vienkāršību, taisni par to, ka viņš vienmēr zināja savu vietu. Un tomēr, ja tikai šie soģi nojaustu, kas dažreiz norisinājās dvēselē Ivanam Fjodorovičam, kurš tik labi zināja savu vietu! Lai gan tiešām viņam bija kā prakse, tā piedzīvojumi sadzīves lietās, kā arī dažas ļoti vērā liekamas spējas, bet viņam tikās vairāk būt svešas idejas piepildītājam nekā cilvēkam ar savu galvu uz pleciem, cilvēkam «bez glaimiem padevīgam», un — kas tik pasaulē nenotiek! — pat krievu cilvēkam, turklāt sirsniņam. Šai ziņā ar viņu bija atgadījušās pat vairākas amizantas anekdotes, taču ģenerālis neskuma pat par visamizantākajām anekdotēm; turklāt viņam arī veicās, pat kārtīs, bet viņš spēlēja uz ārkārtīgi augstām summām un pat ar nodomu ne tikai negribēja slēpt šo savu itin kā mazo vājību uz kārtīm, kas tik jūtami un daudzos gadījumos viņam noderēja, bet pat palepojās ar to. Viņš apgrozījās raibā sabiedrībā, protams, tā katrā ziņā sastāvēja no «dūžiem». Bet viss bija priekšā, laiks pacieta, laiks visu pacieta, un visam bija jānāk ar laiku un jāiet savu gaitu. Un arī gados ģenerālis Jēpančins bija, kā mēdz sacīt, pašā spēka briedumā, tas ir, viņam piecdesmit seši gadi un ne vairāk, kas katrā ziņā ir ziedošie gadi, gadi, ar kuriem tikai sākas īstenā dzīve. Veseļība, sejas krāsa, stiprie, lai gan nomelnējušie zobi, plecīgais, druknais augums, rūpju pilnā sejas izteiksme no rīta dienestā, jautrā vakaros pie kārtīm vai pie viņa gaišības — tas viss veicināja tagadējās un nākamās sekmes un kaisija viņa ekselences dzīves ceļā rozēs.

Ģenerālim bija ziedoša ģimene. Tiesa, te gan ne vienmēr plauka rozēs, toties bija arī daudz tāda, uz ko jau sen sāka nopietni un sirsniģi koncentrēties viņa ekselences svarīgākās cerības un mērķi. Un tiešām, kāds mērķis dzīvē svarīgāks un svētāks nekā vecāku mērķis? Kam gan pieķerties, ja ne ģimenei? Ģenerālim bija laulātā draudzene un trīs pieaugušas meitas. Precējies ģenerālis bija jau ļoti sen, būdams vēl poručīks, viņš apprecēja jaunavu, kas bija gandrīz vienā vecumā ar viņu; tā nebija ne skaista, ne izglītota, un pūrā viņš saņēma pavisam tikai piecdesmit dvēseles, — tiesa, tās noderēja viņa tālākās laimes dibināšanai. Bet ģenerālis nekad vēlāk nekurnēja par savām agrīnajām laulībām, nekad nenopēla tās kā neapdomīgās jaunības aizrautību un savu sievu tā cienīja un dažreiz tā bijās no viņas, ka pat mīlēja. Ģenerāliene nāca no kņazu Miškinu dzimtas, gan ne izcīlas, tomēr diezgan senas dzimtas, un par savu izcelšanos visai cienīja sevi. Kāda no toreizējām iespaidīgām personām, viens no tiem gādniekiem, kam gādība tomēr neko nemaksā, bija ar mieru

ieinteresēties par jaunās kņazes precībām. Tas atvēra vārtņus jaunajam virsniekam un uzgrūda viņu uz istā ceļa; bet viņam pat nevis grūdiens, tikai varbūt viena skatiena pietika — tas nebūtu velti zudis! Ja neskaita dažus izņēmuma gadījumus, laulātie visu savu ilgās kopdzīves laiku bija novadījuši saticīgi. Gados būdama vēl ļoti jauna, ģenerāliene kā dzimusi kņaze un pēdējā savā cilti, bet varbūt arī aiz dažām savām īpašībām bija pratusi atrast sev dažas ļoti augstu stāvošas labvēles. Vēlāk, pieaugot vīra bagātībai un nozīmei dienestā, viņa sāka šais augstajās aprindās pat mazliet arī iejusties.

Šais pēdējos gados pieauga un uzdziedēja visas trīs ģenerāļa meitas — Aleksandra, Adelaida un Aglaja. Tiesa, visas trīs bija tikai Japāncinas, taču no mātes puses kņazu cilts; viņām bija krietns pūrs un tēvs, kas vēlāk varēja pretendēt varbūt pat uz ļoti augstu amatu, un, kas tāpat diezgan svarīgi, visas trīs bija izcilas skaistules, arī vecākā, Aleksandra, kurai jau palikuši divdesmit pieci gadi. Vidējai bija divdesmit trīs gadi, bet jaunākajai, Aglajai, tikko palikuši divdesmit. Šī jaunākā bija pat īsta skaistule, un sabiedrībā sāka tai pievērst lielu uzmanību. Bet arī tas vēl nebija viss: visas trīs izcēlās ar izglītību, prātu un talantiem. Bija zināms, ka viņas stipri mīlēja cita citu un cita citu atbalstīja. Mīnēja pat, ka divas vecākās esot kaut kā ziedojušās kopējā mājas elka — jaunākās māsas — labā. Sabiedrībā viņas ne tikai necentās izvirzīties, bet bija pat pārāk kautras. Piemēram, viņām nevarēja pārņemt augstprātību un vīzdegūnību, tomēr visi zināja, ka viņas ir lepnas un apzinās savu vērtību. Vecākā bija muziķe, vidējā labi gleznoja; bet par to gandrīz neviens nezināja ilgus gadus, un tas atklājās tikai pašā beidzamajā laikā un tad arī nejauši. Vārdu sakot, par viņām runāja ārkārtīgi daudz cildena. Bet bija arī nelabvēļi. Ar šausmām runāja par to, cik daudz grāmatu viņas izlasījušas. Apprecēties viņas nesteidzās; zināmus sabiedrības slāņus viņas gan augsti vērtēja, tomēr ne pārāk. Tas likās apbrīnojami, jo vairāk tāpēc, ka visi zināja viņu tēva ievirzi, raksturu, mērķus un vēlmes.

Pulkstenis jau bija ap vienpadsmitiem, kad kņazs piezvanīja pie ģenerāļa dzīvokļa durvīm. Ģenerālis dzīvoja otrā stāvā un aizņēma iespējami pieticīgas telpas, kaut arī proporcionālas savam nozīmīgumam. Kņazam durvis atvēra sulainis livrejā, un viņam ilgi nācās izskaidroties ar šo cilvēku, kas no paša sākuma uzlūkoja viņu un viņa sainīti aizdomīgi. Beidzot pēc vairākkārtējiem un noteiktiem apgalvojumiem, ka viņš tiešām ir kņazs Miškins un ka viņam katrā ziņā jāsatiek ģenerālis neatliekamā vajadzībā, šis cilvēks neizpratnē ieveda viņu blakus — mazā priekšnamā aiz uzgaidāmās istabas, pie

kabineta, un nodeva viņu citam cilvēkam, kas dežurēja no rītiem šai priekšnamā un pieteica ģenerālim apmeklētājus. Šis otrais cilvēks bija frakā, pāri četrdesmit gadiem, norūpējušos seju, norīkots speciāli par viņa ekselences kabineta sulaini un pieteicēju, tālab arī apzinājās savu vērtību.

— Uzgaidiet pieņemamā istabā, bet sainīti atstājiet te, — viņš noteica, nesteigdamies un cienīgi nosēzdamies savā krēslā un bargā izbrīnā noraudzīdamies kņazā, kas novietojās krēslā, turpat līdzās viņam, ar savu sainīti rokās.

— Ja atļausit, — sacīja kņazs, — es uzgaidītu labāk šeit pie jums, ko tad es tur viens pats?

— Priekšnamā jūs nevarat palikt, tāpēc ka esat apmeklētājs, citiem vārdiem sakot, viesis. Jūs pie paša ģenerāļa?

Sulainis, acīm redzot, nevarēja samierināties ar domu, ka jāielaiž tāds apmeklētājs, un vēlreiz nolēma pajautāt viņam.

— Jā, man ir darīšanas... — iesāka kņazs.

— Es jums nejautāju, kas īsti par darīšanām, — mans pienākums tikai jūs pieteikt. Bet bez sekretāra, kā jau teicu, es jūs pieteikt neiešu.

Šā cilvēka aizdomīgums, kā likās, pieauga arvien vairāk; kņazs taču pārāk atšķīrās no ikdienējo apmeklētāju kategorijas, un, lai gan ģenerālim diezgan bieži, gandrīz vai katru dienu, zināmā stundā nācās pieņemt, sevišķi *darīšanās*, dažreiz pat ļoti dažādus viesus, tomēr, par spīti pieredzei un diezgan plaši iztulkojamai instrukcijai, kambarsulainim radās lielas šaubas; sekretāra starpniecība pieteikumam bija nepieciešama.

— Tad jūs tiešām... no ārzemēm? — kā nevilšus viņš beidzot jautāja, — un apjuka; viņš gribēja varbūt jautāt: «Tad tiešām jūs esat kņazs Miškins?»

— Jā, nupat kā no vilciena. Man liekas, jūs gribējāt jautāt, — vai tiešām esmu kņazs Miškins, — bet nejautājāt aiz pieklājības.

— Hm... — norūca pārsteigts sulainis.

— Ticiet man, ka neesmu samelojis, un jums nebūs par mani jāatbild. Bet, ka esmu tādā izskatā un ar sainīti, tad tur nav ko brīnīties; patlaban mani apstākļi nav spoži.

— Hm. Es, redziet, ne tāpēc bīstos. Pieteikt man ir jāpiesaka, un pie jums iznāks sekretārs, izņemot, ja jūs... Tur jau ir tā lieta, ka izņemot... Vai jūs aiz nabadzības nenākat lūgt pie ģenerāļa, uzdrošinos, ja atļauts, jautāt?

— Ai nē, šai ziņā esiet pilnīgi drošs. Man cita darīšana.

— Jūs mani atvainojiet, bet es, uz jums raudzīdamies, jautāju.

Uzgaidiet sekretāru; pats tagad aizņemts ar pulkvedi, bet vēlāk ieradies arī sekretārs... kompānijas sekretārs.

— Tātad, ja ilgi jāgaida, tad es jūs palūgtu: vai te nevar kaut kur uzpīpēt? Man pīpe un tabaka ir līdzī.

— Uz-pī-pēt? — nicināšanas pilnā neizpratnē kambarsulainis uzmeta viņam acis, it kā vēl arvien neticēdams savām ausīm. — Uz-pīpēt? Nē, te jūs nevarat uzpīpēt, turklāt vēl kauns jums pat domās to perināt. Hē... jocīgi!

— Ak, es taču nelūdzu šinī istabā; es taču zinu; bet es izietu kaut kur, kur jūs norādītu, tāpēc ka esmu ieradis, un nu jau stundas trīs neesmu pipējis. Tomēr — kā jums tik, un mēdz taču teikt: katrā mājā...

— Nu kā gan lai jūs tādu pieteicu? — gandrīz neviļus nomurmināja kambarsulainis. — Vispirms tas, ka jums te pat uzturēties nepienākas, bet jāsēd pieņemamā istabā, tāpēc ka jūs esat apmeklētāju strīpā, citiem vārdiem sakot, viesis, un man būs jāatbild... Kā tad jūs, pie mums dzīvot taisāties? — viņš piebilda, vēlreiz pašķielējis uz kņaza sainīti, kas, acīm redzot, nedeva viņam miera.

— Nē, netaisos. Pat ja aicinātu, tad tomēr nepalikšu. Es vienkāŗši tikai iepazīties atbraucu un vairāk neko.

— Kā? Iepazīties? — izbrīnījies un ar trīskāŗt lielāku aizdomīgumu jautāja kambarsulainis. — Kā tad jūs sākumā teicāt, ka darīšanās?

— Ak, gandrīz jau ne! Tas ir, ja vēlaties, ir viena lieta, tikai es tāpat padomu palūgt, bet, galvenais, lai priekšā stādītos, tāpēc ka esmu kņazs Mišķins, bet ģenerāliene Jēpančina arī pēdējā no kņazēm Mišķinām, un bez mums abiem Mišķinu vairāk nemaz nav.

— Tad jūs vēl arī radnieks? — satrūkās jau tā pārbiedētais sulainis.

— Un arī gandrīz ne. Tomēr, ja stingri ņem, protams, radnieki, bet tik tālīni, ka īstenībā ar to nav nemaz ko rēķināties. Es reiz at-sūtīju ģenerālienei no ārzemēm vēstuli, bet viņa man neatbildēja. Es tomēr uzskatīju par vajadzīgu nodibināt pazišanos, kad atgriezšos. Bet jums visu to tagad skaidroju, lai jums nebūtu šaubu, jo redzu, jūs vēl arvien baŗījaties: piesakiet, ka kņazs Mišķins, un jau pašā pieteikumā mana apmeklējuma iemesls būs redzams. Pieņems — labi, nepieņems — arī, varbūt pat ļoti labi. Tikai nevar, šķiet, nepieņemt: ģenerāliene taču vēlēšies redzēt savas cilts vecāko un vienīgo pārstāvi, bet viņa savu cilti ļoti augstu vērtē, kā es par viņu droši esmu dzirdējis.

Liktos, ka kņaza runa bija visai vienkāŗša; bet, jo vienkāŗšāka

tā bija, jo nejēdzīgāka tā kļuva šīnī gadījumā, un pieriedzējušais kambarsulainis nevarēja nenojaust kaut ko, kas ir gluži pieklājīgi cilvēkam ar cilvēku un gluži nepieklājīgi viesim ar cilvēku. Bet, tā kā *laudis* ir daudz gudrāki, nekā parasti par tiem domā viņu kungi, tad arī kambarsulainim ienāca prātā, ka te varētu būt viens no diviem: vai nu kņazs ir kaut kāds padauza un katrā ziņā atnācis lūgt aiz nabadzības, vai arī kņazs ir vienkārši muļķītis un viņam trūkst pašapziņas, jo gudrs, pašapzinīgs kņazs nesēdētu vis priekšnamā un par savām darišanām nerunātu ar sulaini, tātad kā vienā, tā otrā gadījumā: ka tik nebūtu par viņu jāatbild.

— Un tomēr jums labāk būtu doties uzgaidāmā istabā, — viņš iebilda pēc iespējas uzstājīgāk.

— Ja es sēdētu tur, tad jums visu nebūtu izskaidrojis, — kņazs jautri iesmējās, — un tātad jūs vēl arvien bažītos, raudzīdamies uz manu apmetni un sainīti. Tagad jums varbūt pat sekretārs nav jāgaida, bet ejiet un piesakiet pats.

— Es tādu apmeklētāju, kāds esat jūs, bez sekretāra pieteikt nevaru, turklāt vēl pats pirmīt jo sevišķi noteica, lai viņu neviens netraucē, kamēr tur pulkvedis, bet Gavriļa Ardalioničs iet bez pieteikuma.

— Vai viņš ierēdnis?

— Gavriļa Ardalioničs? Nē. Viņš Kompānijā kalpo. Sainīti gan nolieciet kaut vai te.

— Es jau par to esmu domājis; ja atļausit. Un, vai zināt, es novilkšu arī apmetni?

— Protams, ne jau apmetnī dosieties pie viņa.

Kņazs piecēlās, steigšus novilka apmetni un palika diezgan pieklājīgā un veikli pašūtā, kaut arī jau apvalkāta žaketē. Pār vesti stiepās tērauda važiņa. Izrādījās, ka važiņā Ženēvas sudraba pulkstenis.

Kaut arī kņazs muļķītis, — sulainis jau tā bija nospriedis, — tomēr ģenerāļa kambarsulainim beidzot likās, ka nav pieklājīgi turpināt vēl ilgāk sarunu ar apmeklētāju, nevērojot to, ka kņazs viņam nezina kāpēc patika, savā ziņā, protams. Taču no cita viedokļa tas izraisīja viņā noteiktu un rupju sašutumu.

— Bet kad pieņem ģenerāliene? — jautāja kņazs, nosēzdamies atkal agrākajā vietā.

— Tā nu vairs nav mana darišana. Pieņem dažādi atkarībā no personas. Modisti pieņems pat vienpadsmitos. Gavrilu Ardalioniču arī agrāk par citiem pieņem, pat uz agrinajām brokastīm.

— Te pie jums telpās ziemas laikā siltāks nekā ārzemēs, —

piebilda kņazs, — tur toties ielās siltāks nekā mums, bet namos ziemā — tur krievu cilvēks neieradis pat dzīvot nevar.

— Nekurina?

— Jā, un arī nami iekārtoti citādi, tas ir, krāsni un logi.

— Hm! Un ilgi jums labpatikās braukāt?

— Četrus gadus. Es gan visu laiku gandrīz vienā vietā nodzīvoju, laukos.

— Atradinājušies no visa mūsējā?

— Tiesa gan. Ticat vai ne, brīnos par sevi, kā runāt krieviski neesmu aizmirsis. Te ar jums patlaban runāju, bet sevi domāju: «Es taču labi runāju.» Varbūt tāpēc tik daudz arī runāju. Tiešām, no vakardienas krieviski vien gribas runāt.

— Hm! Hē! Pēterburgā agrāk esat dzīvojis? (Lai kā sulainis turējās, nebija iespējams pārtraukt tik laipnu un pieklājīgu sarunu.)

— Pēterburgā? Gandrīz nemaz ne, esmu bijis tikai tā caurbraucot. Arī agrāk nekā te nepazinu, bet tagad, kā dzirdu, tik daudz jauna, ka stāsta, kas arī pazinis, tam no jauna jāmācās pazīt. Te par tiesām tagad daudz runā.

— Hm!... Tiesas. Tiesas nu gan kā jau tiesas. Bet kā tur, taisnīgāk tiesā vai ne?

— Nezinu. Es par mūsējām daudz laba esmu dzirdējis. Pie mums atkal nāves soda vairs nav.

— Un tur ir?

— Jā. Es Francijā redzēju, Lionā. Mani tur Šneiders paņēma līdzi.

— Vai kar?

— Nē, Francijā tikai galvas cērt nost.

— Un vai bļauj?

— Kur nu! Tas notiek vienā mirklī. Cilvēku noliek, un tad pa mašīnu, ko sauc par giljotīnu, krīt tāds plats asmens, smagi, ar spēku... Galva atlec tā, ka pat aci nepaspēsi pamirkšķināt. Sagatavošanās ir smaga. Kad pasludina spriedumu, sapoš, sasiens, uzved uz ešafota, tad ir šausmīgi! Cilvēki saskrien, pat sievietes, lai gan tur nelabprāt grib, ka sievietes skatās.

— Nav viņu darišana.

— Protams! Protams! Tādas moka!... Noziedznieks bija gudrs cilvēks, bezbailīgs, spēcīgs, jau gados, uzvārdā Legro. Nu, lūk, es jums saku, ticat vai neticat, kad uzkāpa ešafotā — raudāja, pats balts kā papīrs. Vai tad tas iespējams? Vai tās nav šausmas? Kas gan aiz bailēm raud? Es nemaz neticēju, ka aiz bailēm varētu sākt raudāt liels cilvēks, kas nekad nav raudājis, cilvēks, kam

četrdesmit pieci gadi. Kas gan šai brīdī notiek ar dvēseli, kādos gan krampjos tai jānokās? Nīrgāšanās par dvēseli, nekā cits! Ir sacīts: «tev nebūs nokaut», vai tad tāpēc, ka viņš nokāvis, arī viņš pats jānokauj? Nē, tas nevar. Nu jau mēnesis, kopš to redzēju, bet līdz šim laikam man tas acu priekšā. Reizes piecas sapņi rādījies.

Kņazs pat iejusminājās runādams, viegls sārtums pārklāja viņa bālo seju, lai gan viņš joprojām runāja klusi. Kambaršulainis ar līdzjūtīgu ziņkāri sekoja viņam, tā kā atrauties, šķita, viņam negribējās; varbūt arī viņš bija cilvēks ar izteiles spēju un mēģināja domāt.

— Labi vēl, ka moku nav daudz, — viņš piebilda, — kad galva atlec.

— Vai zināt ko? — kņazs dedzīgi uztvēra. — Lūk, jūs to ievērojāt, un to visi taisni tāpat ievēro kā jūs, un mašīna tādēļ izgudrota, šī giljotīna. Bet man toreiz tūdaļ iesāvēs prātā viena doma: ko tad, ja tas ir vēl sliktāk? Tas jums liekas smieklīgi, tas jums liekas mēžonīgi, bet, ja ir mazliet izteiles spēju, pat arī tāda doma prātā iešaujas. Padomājiet: ja nu, piemēram, notiek spīdzināšana; tad ir ciešanas un brūces, miesīgas mokas, tātad tas viss atrauj no dvēseles ciešanām, tā ka vienīgi ar šīm brūcēm nomokies, līdz nomirsti. Taču galvenās, vissmeldzošākās sāpes varbūt nav vis brūcēs, bet gan tāpēc, ka tu zini pilnīgi droši — jau pēc stundas, tad pēc desmit minūtēm, tad pēc pusminūtes, pēc tam tūlit, nu tūdaļ — dvēsele izlidos no miesām, un vairs nebūsi cilvēks, un tas jau pilnīgi droši; galvenais, ka *pilnīgi droši*. Lūk, kad galvu noliec zem paša asmens un dzirdi, kā tas nožvikst pār galvu, lūk, šī ceturtdaļa sekundes par visu šausmīgāka. Vai zināt, ka tā nav mana fantāzija, bet tā daudzi teica? Es tā ticu tam, ka vaļširdīgi pasacīšu savas domas. Noslepkavot par slepkavību nesalīdzināmi smagāks sods nekā pats noziegums. Slepkavība pēc sprieduma ir daudz šausmīgāka nekā laupītāju izdarīta slepkavība. To, kuru noslepkavo laupītāji, nodur naktī, mežā vai kā citādi, tas katrā ziņā vēl cer, ka izglābsies, līdz pat pēdējām acimirklim. Ir bijuši gadījumi, ka jau rikle pārgriezta, bet viņš vēl cer vai bēg, vai lūdzas. Bet šeit visu šo pēdējo cerību, ar kuru nomirt desmitkārt vieglāk, atņem šis *pilnīgi droši*; te ir spriedums, un apziņā, ka nekādā ziņā neizbēgsi, visas šausmīgās mokas arī slēpjas; lielāku moku par šīm nav pasaulē. Atvediet un nostādiet zaldātu taisni pret lielgabalu kaujā un šaujiet viņam virsū, viņš vēl arvien cerēs, bet nolasiet šim pašam zaldātam spriedumu, kas *pilnīgi drošs*, un viņš prātā sajuks vai sāks raudāt. Kas teicis, ka cilvēka daba spējīga to paciest un cilvēks nesajūk prātā? Kādēļ tāda zaimošana, nelietīga, nevajadzīga, veltīga? Varbūt ir kāds cilvēks, kam nolasījuši

spriedumu, ļāvuši pamocīties, bet pēc tam sacījuši: «Ej, tev ir piedots.» Lūk, tāds cilvēks varbūt varētu pastāstīt. Par šīm mokām un par šīm šausmām arī Kristus runājis. Nē, ar cilvēku tā nedrīkst rīkoties!

Kambarsulainis, lai gan pats tā nevarētu izsacīt visu kā kņazs, taču, protams, gan ne visu, bet galveno bija sapratis, ko varēja redzēt pat no aizkustinājuma viņa sejā.

— Ja nu jums būtu tik vēlami, — viņš bilda, — uzpīpēt, tad to, manis pēc, arī varētu, tikai labi ātri. Tāpēc ka pēkšņi var pasaukt, bet jūsu nav. Lūk, te zem kāpnītēm, redziet durvis. Ieiesit pa durvīm, pa labi būs kambarītis: tur var, tikai vēdlodziņu attaisiet, jo tā nav kārtība...

Bet kņazs nepaspēja iziet uzpīpēt. Priekšnamā pēkšņi ienāca jauneklis ar papīriem rokās. Kambarsulainis vilka viņam nost kažoku. Jauneklis sāka šķielēt uz kņazu.

— Šis te, Gavriļa Ardalionič, — kambarsulainis uzsāka konfidenciāli un gandrīz familiāri, — pieteicās, ka esot kņazs Miškins un kundzes radnieks, atbraucis ar vilcienu no ārzemēm, arī aizsainītis rokā, tikai...

Tālāko kņazs nevarēja sadzirdēt, jo kambarsulainis sāka čukstēt. Gavriļa Ardalionovičs klausījās uzmanīgi un noraudzījās kņazā visai ziņkārīgi, beidzot tas vairs neklausījās un nepacietīgi tuvojās viņam.

— Jūs esat kņazs Miškins? — viņš jautāja ārkārtīgi laipni un pieklājīgi. Tas bija ļoti skaists jauneklis, arī gadus divdesmit astoņus vecs, slaidis gaišmatis, vidēji gara auguma, mazu Napoleona bārdiņu, gudru un ļoti skaistu seju. Tikai viņa smaids, lai cik laipns, bija itin kā pārāk smalks; zobi smaidot parādījās kaut kā pārāk pārļaini un vienādi; skatiens, par spīti visai viņa jautrībai un atklātai vaļširdībai, bija it kā pārāk ciešs un pētījošs.

«Viņš, jādomā, kad viens, pavisam citādi skatās un varbūt nekad nesmejas,» kņazs it kā juta.

Kņazs paskaidroja visu, ko varēja, ļoti steidzīgi un gandrīz to pašu, ko jau agrāk bija skaidrojis kambarsulainim un vēl agrāk Rogožinam. Gavriļa Ardalionovičs tikmēr kaut ko sāka atcerēties.

— Vai tas bijāt jūs, — viņš jautāja, — kas pirms gada vai pat agrāk Jeļizavetai Prokofjevnaī atsūtījāt vēstuli, laikam no Šveices?

— Taisni tā.

— Tad jūs te pazīst un droši vien atceras. Jūs pie viņa ekselences? Tūlīt pieteikšu... Viņš tūlīt būs brīvs. Tikai jūs... jums labāk pieņemamajā istabā... Kāpēc viņš ir šeit? — Gavriļa Ardalionovičs stingri noprošija kambarsulainim.

— Es jau teicu, pats nevēlējās...

Šai brīdī pekšņi atvērās kabineta durvis un no tā ar portfeli rokā, skaļi runādams un atvadoties palocīdamies, iznāca kāds karavīrs.

— Tu šeit, Gaņa? — sauca balss kabinetā. — Panāc šurp!

Gavrila Ardalionovičs pameta ar galvu kņazam un steigšus iegāja kabinetā.

Pēc pāris minūtēm durvis atvērās no jauna un atskanēja Gavrila Ardalionoviča skanīgā un laipnā balss:

— Kņaz, lūdzu!

III

Ģenerālis Ivans Fjodorovičs Jepančins stāvēja sava kabineta vidū un ārkārtīgā ziņkārē raudzījās ienācējā, pat paspēra viņam pretī divus soļus. Kņazs nāca klāt un stādījās priekšā.

— Tā, — atbildēja ģenerālis, — ar ko gan varu pakalpot?

— Nekādu neatliekamam darīšanu man nav; mans nolūks bija tikai iepazīties ar jums. Negribētu traucēt, jo man nav zināms ne jūsu dienas sadalījums, ne jūsu rīkojumi... Bet es tikko pats no vilciena... atbraucu no Šveices...

Ģenerālim jau raisījās smīns, taču viņš padomāja un pievaldījās; pēc tam vēl padomāja, piemiedza acis, noskatīja vēlreiz savu viesi no galvas līdz kājām, tad āši norādīja viņam krēslu, pats nosēdās slīpi iepretī un nepacietīgās gaidās pagriezās pret kņazu. Gaņa stāvēja kabineta kaktā pie rakstāmgalda un kārtoja papīrus.

— Priekš pazišanās man vispār maz laika, — sacīja ģenerālis, — bet, tā kā jums, protams, ir savs nolūks, tad...

— Es jau tā nojautu, — kņazs pārtrauca, — ka jūs katrā ziņā saskatīsīt manā apmeklējumā kādu sevišķu nolūku. Bet, dieva vārds, man nav nekāda īpaša nolūka kā vien prieks iepazīties.

— Prieks, protams, arī man ir ārkārtīgs, bet ne jau vienmēr izpriecas, dažreiz, ziniēt, gadās arī darīšanas... Turklāt es nekādi vēl līdz šim nevaru saskatīt mūsu starpā kopīgu... tā sakot, iemeslu...

— Iemeslu nav, nenoliedzami, un kopīgā, protams, maz. Ja esmu kņazs Miškins un jūsu dzīves biedre no mūsu cilts, tad tas, saprotams, nav iemesls. Es to ļoti labi saprotu. Tomēr viss mans iegāns tikai te vien slēpjas. Gadus četrus neesmu Krievijā bijis, pat vēl ilgāk; un kā gan es aizbraucu: gandrīz bez prāta! Arī toreiz neko nezināju, bet tagad vēl mazāk. Labu cilvēku man trūkst; kāda

darīšana arī man ir un nezinu, kur griezties. Jau Berlinē nodomāju: «Viņi iznāk gandrīz radnieki, sāksu ar viņiem; varbūt mēs viens otram vēl noderēsim, viņi man, es viņiem, — ja viņi ir labi cilvēki.» Bet es dzirdēju, ka jūs esot labi cilvēki.

— Loti pateicos, — nobrīnījās ģenerālis, — atļaujiet jautāt, kur esat apmeties?

— Es vēl nekur neesmu apmeties.

— Tātad tieši no vilciena pie manis? . . . Ar paunām?

— Paunu man pavisam tikai viens mazs sainītis ar veļu, vairāk nekā; es to parasti nesu rokā. Numurā apmeties paspēšu arī vakarā.

— Tad jūs vēl arvien esat nodomājis apmeties numurā?

— Ak jā, protams.

— Spriežot pēc jūsu vārdiem, es jau nodomāju, ka jūs taisni pie manis.

— Tas varētu notikt, bet ne citādi kā pēc jūsu uzaicinājuma. Es gan, atzīstos, nebūtu palicis arī aicināts, ne jau diezin kāpēc, tikai tā . . . tāds mans raksturs.

— Nu, tātad labi, ka neesmu jūs aicinājis un neuzaicinu. Atļaujiet vēl, kņaz, lai jau uzreiz visu noskaidrotu: tā kā mēs nupat te vienojāmies, ka par radniecību starp mums nevar būt ne runas, — lai gan, protams, es justos visai glaimots, — tātad . . .

— Tātad celties un iet projām? — kņazs piecēlās, pat itin kā jautri iesmiedamies, neraugoties uz visām šīm acīm redzamām grūtībām. — Un, lūk, dieva vārds, ģenerāli, lai gan es praktiski gluži nekā nezinu ne par šejienes paražām, ne vispār to, kā te cilvēki dzīvo, bet tā jau es domāju, ka mums katrā ziņā taisni tā iznāks, kā tagad iznāca. Neko darīt, varbūt tā arī vajadzēja . . . Arī toreiz jūs uz manu vēstuli neatbildējāt . . . Nu, ardievu, un atvainojiet, ka traucēju.

Kņaza skatiens bija tik piemīlīgs šai brīdī, bet viņa smaidā ne mazākās atēnas, kas paustu kaut vai sīku apslēptu naidīgumu, ka ģenerālis apstājās un kaut kā pēkšņi gluži citādi paskatījās savā viesī; šī skatienu pārmaiņa norisinājās vienā mirkli.

— Vai zināt, kņaz, — viņš sacīja gluži citādā balsī, — es taču jūs nepazīstu, un arī Jeļizaveta Prokofjevna varbūt vēlēšies redzēt uzvārda brāli . . . Uzgaidiet, ja vēlaties, ja jums laiks atļauj.

— Ak jā, laiks man atļauj; mans laiks pilnīgi pieder man (un kņazs tūlīt nolika savu miksto, apaļo platmali uz galda). Man jāatzīstas, es tā jau cerēju, ka Jeļizaveta Prokofjevna varbūt atcerēsies, ka es viņai rakstīju. Pirmīt jūsu kalpam, kad es pie jums tur gaidīju, bija aizdomas, ka es aiz nabadzības esmu atnācis jūs lūgt; es to manīju, bet pie jums, jādodomā, šai ziņā stingras instrukcijas; taču es

patiešām te esmu ne jau tādēļ, bet vienīgi, lai ar cilvēkiem nodibinātu pazišanos. Tikai man tā ienāca prātā, ka esmu jūs traucējis, un tas mani dara nemierīgu.

— Vai zināt, kņaz, — ģenerālis sacīja, jautri smaidīdams, — ja jūs tiešām esat tāds, kāds liekaties, tad ar jums, šķiet, būs patikami iepazīties; tikai redziet, esmu aizņēmts cilvēks un tūdaļ atkal sēdīšos šo to skatīt cauri un parakstīt, bet pēc tam došos pie viņa gaišības, pēc tam uz darba vietu, tad nu iznāk, ka man ir gan prieks par cilvēkiem... tādiem krietniem, tas ir... bet... Taču esmu pārlicināts, ka esat lieliski audzināts, ka... Bet cik jums gadu, kņaz?

— Divdesmit seši.

— Ū! Bet es domāju, ka daudz mazāk.

— Jā, tā jau teic, ka seja man esot jauneklīga. Bet netraucēt jūs es iemācīšos un drīz vien sapratīšu, jo man pašam ļoti nepatīk traucēt... Un, beidzot, man liekas, mēs tik dažādi cilvēki pēc paskata... aiz daudziem apstākļiem, ka mums, jādāmā, nemaz nevar būt daudz kopīgu punktu, bet, ziniat, es šai pēdējai idejai pats neticu, tāpēc ka ļoti bieži tā liekas, ka nav kopēju punktu, bet to ir daudz... tas notiek aiz cilvēku slinkuma, ka tie savā starpā pēc acumēra tiek šķīroti un neko nevar atrast... Tomēr es varbūt garlaicīgi iesāku? Jūs, kā šķiet...

— Pāris vārdu: vai jums ir kaut jēl kāds īpašums? Vai varbūt esat nodomājis uzsākt kādu darbu? Atvainojiet, ka es tā...

— Apžēlojieties, es jūsu jautājumu augsti vērtēju un saprotu. Nekādas mantas pagaidām man nav un nav nekāda darba, arī pagaidām, bet vajadzētu. Un aizņemta nauda man tagad bija, man ceļam iedeva Šneiders, mans profesors, pie kura es ārstējos un mācījos Šveicē, un iedeva taisni tik daudz, tā ka, piemēram, tagad man naudas tikai dažas kapeikas atlikušas. Tiesa, man ir kāda lieta, un man vajadzīgs padoms, bet...

— Sakiet, — no kā jūs esat nodomājis pagaidām pārtikt un kādi bija jūsu nodomi? — pārtrauca ģenerālis.

— Gribēju kaut ko strādāt.

— Ak jūs taču esat filozofs; bet vai... apzināties kādus savus talantus, kādas nekādas spējas, tas ir, tādas, kas dod dienīško maizi? Atvainojiet atkal...

— Ak, nevajag atvainoties. Nē, es domāju, ka man nav ne talantu, ne sevišķu spēju; pat otrādi, tāpēc ka esmu slims cilvēks un kārtīgi neesmu mācījies. Bet, ja runājam par maizi, tad man liekas...

Ģenerālis atkal viņu pārtrauca un atkal sāka iztaujāt. Kņazs no jauna pārstāstīja visu, kas jau bija stāstīts. Izrādījās, ka ģenerālis

dzirdējis par nelaiķi Pavliščevu un pat pazinis viņu personīgi. Kāpēc Pavliščevs interesējies par viņa audzināšanu, kņazs arī pats nevarēja izskaidrot, — varbūt vienkārši aiz vecas draudzības ar viņa nelaiķi tēvu. Pēc vecāku nāves kņazs palicis vēl gluži mazs bērns, visu laiku pavadījis un audzis sādžās, jo arī viņa veselībai bijis vajadzīgs lauku gais. Pavliščevs uzticējis viņu kādām vecām muižniecēm, savām radniecēm; viņam pieņemta sākumā mājskolotāja, pēc tam mājskolotājs; viņš paziņoja, starp citu, ka visu gan atceroties, bet maz ko varot pietiekami izskaidrot, tāpēc ka daudz ko viņš neesot apzinājis. Biežās slimības lēkmes esot padarījušas viņu gandrīz par pilnīgu idiotu (kņazs tā arī teica: idiotu). Viņš pēdīgi pastāstīja, ka Pavliščevs kādreiz Berlinē saticies ar profesoru Šneideru, šveicieti, kurš nodarbojas taisni ar šīm slimībām, kuram esot iestāde Šveicē, Valē kantonā, viņš ārstējot pēc savas metodes ar aukstu ūdeni, ar vingrošanu, ārstējot arī idiotismu un ārprātu, turklāt mācot un noņemoties vispār ar garīgo attīstīšanu; ka Pavliščevs nosūtījis viņu pie šī profesora uz Šveici pirms gadiem pieciem, bet pats pirms diviem gadiem nomiris pēkšņā nāvē, neatstādams rīkojumus; ka Šneiders paturējis un turpinājis ārstēt viņu vēl pāris gadu; ka tas neesot viņu izārstējis, bet ļoti daudz palīdzējis; un ka, beidzot, pēc viņa paša vēlēšanās un aiz kāda nejauša apstākļa nosūtījis viņu tagad uz Krieviju.

Ģenerālis ļoti izbrīnījās.

— Un jums Krievijā nav neviena, itin neviena? — viņš jautāja.

— Tagad nav neviena, bet es ceru, turklāt es saņēmu vēstuli...

— Vismaz, — pārtrauca ģenerālis, nesadzirdējis par vēstuli,

— jūs kaut ko esat mācījies un jūsu slimība netraucēs jums ieņemt kādu, nu tādu vieglāku vietu dienestā?

— Ak, droši vien netraucēs. Un vietu es pat ļoti būtu vēlējis, jo pašam gribas redzēt, ko spēju. Bet mācījos es visus četrus gadus pastāvīgi, lai gan ne gluži kārtīgi, bet tā, pēc viņa īpašas sistēmas, turklāt ļoti daudz krievu grāmatu izdevās izlasīt.

— Krievu grāmatu? Tātad lasīt protat un rakstīt bez kļūdām varat?

— O, ļoti labi varu.

— Lieliski, — bet rokraksts?

— Rokraksts ļoti labs. Šinī ziņā man varbūt tiešām ir talants; šai ziņā es esmu taisni kaligrāfs. Ļaujiet man, es jums tūlīt uzrakstīšu kaut ko paraugam, — kņazs dedzīgi sacīja.

— Esiet tik laipns. Un tas pat vajadzīgs... Man patīk šī jūsu gatavība, kņaz, jūs tiešām esat ļoti miļš.

— Jums tik teicamas rakstāmlietas, un cik daudz jums zīmuļu, cik spalvu, cik biezs, teicams papīrs... Un cik lielisks jums kabinets! Lūk, šo ainavu es pazīstu, tas ir Šveices skats. Esmu pārliecināts, ka mākslinieks no dabas gleznojis, un esmu pārliecināts, ka šī vieta redzēta: tas ir Uri kantonā...

— Ļoti var būt, lai gan tas tepat pirkts. Gaņa, pasniedziet kņazam papīru; te jums spalvas un papīrs, te uz šā galdiņa, lūdzu. Kas tas? — ģenerālis jautāja Gaņam, kas tikmēr bija izvilcis no sava portfeļa liela formāta ģīmetni un sniedza to viņam. — Ehē! Nastasja Fiļipovna! Pati to, pati tev atstāja, pati? — mundri un ar lielu interesi viņš jautāja Gaņam.

— Nupat, kad biju aizgājis apsveikt, iedeva. Es jau sen biju lūdzis. Nezinu, vai tikai tas nav no viņas puses mājiens, ka es pats tādā dienā esmu ieradies tukšām rokām, bez dāvanas, — piebilda Gaņa, nepatīkami smaidīdams.

— Nu nē, — pārliecināti pārtrauca ģenerālis, — kā tu tiešām tā vari domāt! Neliks tak viņa tev manīt... nav taču pašlabuma meklētāja. Turklāt, ko gan tu vari dāvināt: te taču vajadzīgi tūkstoši! Vai gan ģīmetni? Bet, pie viena, viņa vēl nav lūgusi no tevis ģīmetni?

— Nē, vēl nav lūgusi; un varbūt arī nekad nelūgs. Jūs, Ivan Fjodorovič, protams, atceraties, kas gaidāms šovakar? Jūs taču no tiem, kas ar nolūku ielūgti.

— Atceros, atceros, protams, un ieradišos. Kā nu ne, dzimšanas diena, divdesmit pieci gadi. Hm... Un vai zini, Gaņa, es tev visu atklāšu, lai notiek, saņemies. Afanasijam Ivanovičam un man viņa apsolīja, ka šovakar pie sevis mājās pasacīšot gala vārdu: būt vai nebūt! Tad nu tikai turies.

Gaņa pēkšņi samulsa, tā ka pat nobālēja mazliet.

— Vai viņa tiešām tā sacīja? — viņš jautāja, un viņa balss it kā nodrebēja.

— Jau aizvakar nosolījās. Mēs tā uzplijāties abi, ka piespiedām. Tikai lūdza, lai tev vēl kādu laiku nesakot.

Ģenerālis cieši raudzījās uz Gaņu; Gaņas samulsums viņam, acīm redzot, nepatika.

— Atcerieties, Ivan Fjodorovič, — Gaņa sacīja satraukti un it kā šaubīdamies, — ka viņa taču deva man pilnīgu brīvību rīkoties tik ilgi, kamēr pati būs izlēmusi, un arī tad vēl man piederēs pēdējais vārds...

— Vai tad tu... vai tad tu... — ģenerālis pēkšņi pārbijās.

— Es neko.

— Apžēlojies, ko gan tu ar mums gribi darīt?

— Es taču neatsakos. Es varbūt to tā nepateicu...

— Kā nu tu vari atteikties! — igni noteica ģenerālis, nevēlēdamies pat savaldīt savu īgnumu. — Te, brāl, galvenais nav vis tas, ka tu *neatsakies*, bet gan tava gatavība, patika, prieks, ar kādu tu uzņemsi viņas vārdus... Kas tev mājās notiek?

— Kas nu mājās? Mājās viss notiek pēc manas gribas, tikai tēvs pa paradumam mulķojas, bet viņš taču kļuvis galīgs nekauņa; es ar viņu pat vairs nerunāju, tomēr žņaugos turu, un tiešām, ja nebūtu mātes, tad parādītu viņam durvis. Māte, protams, tikai raud; māsa dusmojas, bet es viņām pēdīgi tieši pasacīju, ka es pats esmu sava likteņa kungs un mājās vēlos, lai man... paklausītu. Māsai vismaz to stingri pateicu, mātei dzirdot.

— Bet es, brāl, vēl arvien nevaru aptvert, — domīgi piebilda ģenerālis, drusku uzrāvis plecus un mazliet ieplezdams rokas. — Nina Aleksandrovna arī viendien, kad bija ieradusies te, — atceries? — vaid un pūš. «Kas jums?» es jautāju. Iznāk tā, ka viņām te *negods*. Kāds gan negods, atļaujiet jautāt? Kas jel ko var Nastasjai Filīpovnai pārnest vai kaut ko par viņu aizrādīt? Vai tiešām to, ka viņa ar Tocki kopā bijusi? Bet tie taču tādi nieki, zināmos apstākļos jo sevišķi! «Jūs,» viņa saka, «nelaidīsiet viņu pie savām meitām?» Nu! Paskaties tik! Ai, kāda gan tā Nina Aleksandrovna! Kā gan tā var nesaprast, kā tā var nesaprast...

— Savu stāvokli? — Gaņa pateica priekšā ģenerālim, kas bija sastomījies. — Viņa saprot; jūs uz viņu nedusmojieties. Es, starp citu, tūlīt toreiz ņemu uz grauda, lai citu darišanās nejaucas. Un tomēr līdz šim laikam viss mūsu mājās tikai uz to balstās, ka pēdējais vārds vēl nav pasacīts, bet negaiss nāks. Ja šodien tiks pateikts pēdējais vārds, tad arī viss tiks pateikts.

Kņazs dzirdēja visu šo sarunu, sēdēdams kaktiņā pie sava kaligrāfijas parauga. Viņš pabeidza, piegāja pie galda un pasniedza savu lapu.

— Tad tā ir Nastasja Filīpovna? — viņš noteica, uzmanīgi un ziņkārīgi paskatīdamies ģīmetnē. — Apbrīnojami skaista! — viņš tūlīt dedzīgi piebilda. Ģīmetnē bija redzama tiešām neparasti skaista sieviete. Viņa bija nofotografēta melnā zīda tērpā, ārkārtīgi vienkārša un eleganta fasona; mati, acīm redzot, tumšblondi, bija sakārtoti vienkārši, kā mājās; acis tumšas, dziļas, piere domīga; sejas izteiksme kaislīga un it kā augstprātīga. Viņai bija mazliet novājējusi seja, varbūt arī bāla... Gaņa un ģenerālis izbrinā paskatījās kņazā...

— Kā, Nastasja Fiļipovna! Vai tad jūs jau pazīstat Nastasju Fiļipovnu? — jautāja ģenerālis.

— Jā; tikai vienu dienu Krievijā, bet jau tādu skaistuli pazīstu, — kņazs atbildēja un tūdaļ izklāstīja, kā saticies ar Rogožinu, un atstāstīja visu, ko tas bija teicis.

— Vēl kas no jauna! — atkal sāka ausīties ģenerālis, ārkārtīgi uzmanīgi noklausījies stāstā, un vēriģi paskatījās Gaņā.

— Droši vien tās tikai neģēdzības, — nomurmināja Gaņa, arī mazliet apjucis, — tirgoņa dēliņš uzdzīvo. Es par viņu šo to esmu dzirdējis.

— Es arī, brālīt, esmu dzirdējis, — uzķēra ģenerālis. — Jau toreiz, pēc tiem auskariem, Nastasja Fiļipovna visu anekdoti atstāstīja. Taču tagad jau pavisam cita lieta. Te varbūt tiešām miljons slēpjas un... kaisliba, pieņemsim, ka neģēdzīga kaisliba, tomēr pēc kaislibas ož, un ir taču zināms, ko šie kungi spējīgi izdarīt ar visu savu reiboni!... Hm!... Kad tikai neiznāktu vēl kāda anekdote! — domīgi nobeidza ģenerālis.

— Jums no miljona bail? — platu smaidu pasmaidīja Gaņa.

— Bet jums, protams, nav bail?

— Kā jums likās, kņaz, — Gaņa pēķšņi griezās pie tā, — kas viņš ir, kāds nopietns cilvēks vai tikai tāds nekauna? Kādas jūsu domas?

Gaņā norisinājās kaut kas neparasts, kad viņš uzdeva šo jautājumu. Itin kā jauna un neparasta ideja iedegās viņam smadzenēs un nepacietīgi iezibsnījās acīs. Ģenerālis, kas vaļsirdīgi un atklāti raižējās, arī pašķielēja uz kņaza pusi, bet it kā negaidīdams daudz no viņa atbildes.

— Nezinu, kā jums lai saka, — atbildēja kņazs, — tikai man likās, ka viņā daudz kaislibas un pat itin kā slimīgas kaisles. Un arī viņš pats vēl gluži kā slimis. Viegli var gadīties, ka jau pirmajās dienās Pēterburgā atkal liksies gultā, sevišķi, ja sāks uzdzīvot.

— Tā? Jums tā likās? — ģenerālis pieķērās šai idejai.

— Jā, likās.

— Un tomēr šāda veida anekdotes var norisināties arī nevis dažās dienās, bet jau līdz vakaram, šodien pat varbūt kas pagriezies citādi, — par ģenerāļa teikto pavīpsnāja Gaņa.

— Hm!... Protams... Var jau būt, bet tad gan viss būs atkarīgs no tā, kas viņai iešausies prātā, — sacīja ģenerālis.

— Bet jūs taču zināt, kāda viņa dažreiz ir?

— Nu kāda tad? — saslējās atkal ģenerālis, nu jau ārkārtīgi uztraucies. — Paklau, Gaņa, tu, lūdzams, šodien viņai daudz pretī

nerunā un pacienties tā, zini, būt... vārdu sakot, būt patīkams... Hm!... Ko tu tā lūpas šķobi? Klausies, Gavriļa Ardalionič, tagad īstais laiks, gluži īstais laiks sacīt: kādēļ mēs tā pūlamies? Saproti, ka es par sava paša labumu, kas te slēpjas, jau sen esmu drošs; tā vai citādi, bet sev par labu es šo lietu nokārtošu. Tockis savu lēmumu pieņēmis negrozāmi, tātad arī es esmu pilnīgi pārliecināts. Un tāpēc, ja es tagad kaut ko vēlos, tad tas ir vienīgi tavā labā. Padomā pats; vai tad tu neuzticies man? Turklāt tu esi cilvēks... cilvēks... vārdu sakot, gudrs cilvēks, un es uz tevi paļāvos... bet tas šīni gadījumā, tas... tas...

— Tas ir galvenais, — nobeidza Gaņa, atkal palīdzēdams ģenerālim izklūt no neērtā stāvokļa, savilcis lūpas visdzēlīgākajā smīnā, ko vairs negribēja apslēpt. Viņš raudzījās ar savu iekaisušo skatienu tieši acīs ģenerālim, it kā pat vēlēdamies, lai tas izlasītu viņa skatienā visu viņa domu. Ģenerālis kļuva gluži sarkans un aizsvilās ātrās dusmās.

— Nu jā, prāts ir galvenais! — viņš piekrita, asi raudzīdamies Gaņā. — Jociņš cilvēks tu esi, Gavriļa Ardalionič! Tu taču gluži priecīgs, es manu, par šo tirgonīti kā par labu izeju. Te tiešām no paša sākuma vajadzēja pieiet ar prātu; te tiešām jāsaprot un... un jārikojas abām pusēm godīgi un atklāti vai arī... jāpaziņo jau laikus, lai nekompromitētu citus, jo arī laika tam bija diezgan un pat vēl tagad tā atlicis pietiekami (ģenerālis nozīmīgi pacēla uzacis), lai gan atliek vairs tikai dažas stundas... Tu saprati? Saprati? Vai tu gribi vai negribi galu galā? Ja negribi, saki, un — laipni lūdzam. Neviens jūs, Gavriļa Ardalionič, netur, neviens ar varu amatā nevelk, ja vien jūs te saskatāt lamatas.

— Es gribu, — pusbalsi, taču apņēmīgi noteica Gaņa, nodūra acis un drūmi aplusa.

Ģenerālis jutās apmierināts. Viņš bija pārsteidzies, bet, acīm redzot, jau nožēloja, ka pārāk tālu gājis. Viņš pēkšņi pagriezās pret kņazu, un likās, ka pār viņa seju pēkšņi pārslid nemiera pilna doma, ka kņazs taču bijis te un tomēr dzirdējis. Bet viņš acumirkli nomierinājās: paskatoties vien uz kņazu, varēja pilnīgi nomierināties.

— Oh! — iesaucās ģenerālis, raudzīdamies kaligrāfijas paraugā, ko bija pasniedzis kņazs. — Tas tikai ir glitraksts! Un arī tāds glitraksts reti sastopams! Paveries, Gaņa, kas par talantu!

Uz biezas velinpapīra lapas kņazs viduslaicīgiem krievu burtiem bija uzrakstījis frazi:

«Pazemīgais klostera priekšnieks Pafnutijs roku pielicis.»

— Lūk, šis, — paskaidroja kņazs ar ārkārtīgu prieku un

iejūsmu, — šis ir klostera priekšnieka Pafnutija personīgs paraksts, no četrpadsmitā gadsimta attēla. Viņi lieliski parakstījušies, visi šie mūsu vecie klosteru priekšnieki un metropoliti, un dažkārt ar tādu gaumi, ar tādu centību! Vai tiešām jums nav kaut Pogodina izdevuma, ģenerāli? Tad, lūk, te uzrakstīju citiem burtiem: tie ir pagājušā gadsimta apaļie lielie franču burti, daži burti pat citādi rakstīti, tas ir laukumu raksts, publisko skrierveru raksts, aizgūts no viņu paraugiem (man viens bija), — jūs man piekritīsiet, ka tam daudz labu īpašību. Uzmetiet acis šiem apaļajiem *d, a*. Es pārcēlu franču raksturu uz krievu burtiem, kas ļoti grūti, taču izdevās tīri labi. Te vēl ir lielisks un oriģināls raksts, lūk, šī fraze: «Centība visu veic.» Tas ir krievu raksts, skrierveru vai, ja vēlaties, kara skrierveru raksts. Tā raksta kroņa papīru ievērojamai personai, arī apaļais raksts, itin jauks, *trekniem* burtiem rakstīts, bet ar apbrīnojamu gaumi. Kaligrāfs gan nepieļautu šos izrotājumus vai, labāk sakot, šos mēģinājumus izrotāt, lūk, šīs nepabeigtās pusastītes, — ievērojiet, — bet visumā, paraugieties, tas taču piešķir raksturu, un tiešām te parādījusies visa kara skriervera dvēsele: izvērsties gan patiktos, arī talants prasa savu, bet militārā apkakle ar āķi cieši savilkta, disciplīna pat rokrakstā izpaužas, burvīgi! Vēl nesen viens tāds paraugs mani pārsteidza, nejauši to atradu, — un kur? Šveicē! Nu, šis te ir vienkāršais, parastais un vistīrākais angļu raksts: tālāk vairs elegancesi nav kur iet, viss ir brīnum jauks, zilains, pārļains, viss nobeigts; bet te vēl variācija, un atkal franču, to es aizguvu no kāda ceļojoša franču komija: tas pats angļu raksts, tikai uzspiedums mazdrusiņ stiprāks un biežāks nekā angļu rakstā, bet — gaismas proporcija jau pārkāpta; un ievērojiet vēl: ovāls pārveidots, mazdrusiņ apaļāks, turklāt vēl pieļauts izrotājums, bet izrotājums — tā ir visbīstamākā lieta! Izrotājumam vajadzīga neparasti smalka gaume; bet, ja vien tas izdevies, ja vien atrasta proporcija, tad tādām rakstam trūkst salīdzinājuma, tajā var pat iemīlēties.

— Oho, cik izsmalcinātos sikumos jūs iedziļināties! — smējās ģenerālis. — Jūs taču, draudziņ, neesat vienkāršs kaligrāfs, jūs esat mākslinieks, — vai ne, Gaņa?

— Apbrīnojami, — sacīja Gaņa, — jūs pat te redzat savu misiju, — viņš piebilda, zobgalīgi smiedamies.

— Smejies vien, smejies, bet te taču ir karjera, — sacīja ģenerālis. — Vai jūs zināt, kņaz, kādai personai mēs tagad jums dosim papīrus rakstīt? Jums taču uz vietas no paša sākuma var maksāt trīsdesmit pieci rubļi mēnesī. Bet nu jau pusviens, — viņš noteica, paskatīties pulksteni, — tagad pie lietas, kņaz, jo man jāpasteidzas,

bet šodien mēs varbūt vairs netiksimies! Piesēdīet uz britiņu; es jums jau paskaidroju, ka pieņemt jūs ļoti bieži nespēju; bet palīdzēt jums kādu drusku no sirds vēlos, protams, kādu drusku, tas ir, to visnepieciešamāko, bet tad jau — kā jums pašam būs pa prātam. Vietiņu kancelejā es jums sagādāšu, ne jau grūto, tomēr tā prasīs akurātību. Tagad par tālāko: mājās, tas ir, ģimenē pie Gavrilas Ardalioniča Ivolgina, lūk, šī paša mana jaunā drauga, ar kuru lūdzu iepazīties, viņa māmiņa un māsiņa atbrīvojušas savā dzīvoklī divi trīs mēbelētas istabas un izdod tās irniekiem, kam ļoti labas rekomendācijas, ar pilnu pansiju un apkalpošanu. Manu ieteikumu, esmu pārliecināts, Ņina Aleksandrovna pieņems. Un jums, kņaz, tas vēl vairāk nekā atradums, pirmkārt, tāpēc, ka jūs nebūsit viens, bet, tā sakot, ģimenes klēpī, un, pēc mana ieskata, jūs nedrīkstat ar pirmo soli palikt viens tādā galvaspilsētā kā Pēterburga. Ņina Aleksandrovna, Gavrilas Ardalioniča māmiņa, un Varvara Ardalionovna, viņa māsiņa, ir dāmas, kuras es bezgala cienu. Ņina Aleksandrovna ir Ardaliona Aleksandroviča laulātā draudzene, un viņš pats ir atvaļināts ģenerālis, mans bijušais biedrs agrākajā dienestā, bet ar viņu es aiz dažiem apstākļiem esmu pārtraucis sakarus, kas tomēr netraucē mani savā ziņā viņu cienīt. To visu es jums paskaidroju, kņaz, lai jūs saprastu, ka es jūs, tā sakot, personīgi iesaku, tāpat par jums ar to itin kā galvoju. Maksā pati mērenākā, un es ceru, ka jūsu algas drīz vien pilnīgi pietiks. Tiesa, cilvēkam vajadzīga arī kabatas nauda, kaut vai mazliet, bet jūs neļautosities, kņaz, ja es sacīšu, ka jums labāk izvairīties no kabatas naudas un arī vispār no naudas kabatā. Tā man rādās, uz jums skatoties. Bet, tā kā tagad jums naudas maks pavisam tukšs, tad pašam sākumam atļaujiet jums piedāvāt, lūk, šos divdesmit piecus rubļus. Mēs, protams, norēķināsimies, un, ja jūs esat tik atklāts un sirsnīgs cilvēks, kāds liekaties pēc runas, tad pārpratumu arī šai ziņā jums nevar rasties. Bet, ja es par jums tā interesējos, tad man attiecībā uz jums ir pat zināms nolūks; vēlāk jūs to dabūsit zināt. Redziet, es ar jums esmu pilnīgi atklāts; ceru, Gaņa, tev nav nekas pretī, ja kņazu novietojam jūsu dzīvoklī?

— O, gluži otrādi! Arī māmiņa ļoti priecāsies... — pieklājīgi un vēligi apstiprināja Gaņa.

— Jums taču, šķiet, tikai viena istaba vēl aizņemta. Tas, kā viņu, Ferd... Fer...

— Ferdiščenko.

— Nu jā; nepatik man šis jūsu Ferdiščenko: tāds nekāds āksts. Un nesaprotu, kāpēc viņu tā atbalsta Nastasja Fiļipovna? Vai tad patiešām viņš šai radnieks?

— Ai nē, tie tikai joki! Nav ne smakas no radniecības.
— Velns viņu rauj! Nu, kā tad jūs, kņaz, esat apmierināts, vai ne?
— Pateicos jums, ģenerāli, jūs izturējāties pret mani kā ārkārtīgi labs cilvēks, jo vairāk tāpēc, ka es pat nelūdzu jūs; es ne aiz lepnuma to saku; es arī tiešām nezināju, kur galvu nolikt. Tiesa, pirmīt mani aicināja Rogožins.

— Rogožins? Nu, nē; es jums tēvišķīgi vai, ja tas jums labāk patik, draudzīgi ieteiktu pat aizmirst Rogožina kungu. Un vispār es ieteiktu jums turēties pie ģimenes, kurā jūs ieiesiet.

— Ja jau jūs esat tik laipns, — uzsāka kņazs, — tad man te kāda lieta. Es saņēmu paziņojumu . . .

— Nu, atvainojiet, — viņu pārtrauca ģenerālis, — tagad vairs nav ne britiņa laika. Tūlīt es pateikšu par jums Ļizavetai Prokofjevnai: ja viņa vēlēšies pieņemt jūs tūlīt (un tādā garā es jūs pacen-tišos rekomendēt), tad ieteicu izmantot gadījumu un viņai patikt, tāpēc ka Ļizaveta Prokofjevna var būt jums ļoti noderīga; jūs taču viņai uzvārda brālis. Ja nevēlēšies, neņemiet ļaunā, tad citreiz. Bet tu, Gaņa, ieskaties tikmēr šajos rēķinos, mēs pirmīt ar Fedosejevu nopūlējamies. Tos nevajadzētu aizmirst ieskaitīt . . .

Ģenerālis izgāja, un kņazs tā arī nepaspēja pastāstīt par savu lietu, par kuru bija sācis gandrīz vai ceturto reizi. Gaņa aizsmēķēja papirosu un piedāvāja otru kņazam; kņazs pieņēma, bet neuzsāka sarunu, negribēdams traucēt, un sāka aplūkot kabinetu; bet Gaņa tikai ieskatījās cipariem aprakstītajā papīra lapā, ko viņam norādīja ģenerālis. Viņš bija izklaidīgs: Gaņas smaids, skatiens, domīgums kļuva vēl smagāks, kā kņazam likās, kad viņi palika divatā. Pēkšņi viņš pienāca pie kņaza; tas šīnī brīdī atkal bija noliecies pie Nastasjas Filipovnas ģimietnes un aplūkoja to.

— Tad jums patik šāda sieviete, kņaz? — Gaņa pēkšņi viņam jautāja, cieši viņā skatīdamies. Un šķita, ka tam būtu kāds sevišķs nodoms.

— Apbrīnojama seja! — atbildēja kņazs. — Un es esmu pār-liecināts, ka viņas liktenis nav no parastajiem. Seja precīga, bet viņa taču briesmīgi cietusi, vai ne? To acis pauž, lūk, šie divi kauliņi, divi punkti zem acīm, kur sākas vaigi. Tā ir lepna seja, briesmīgi lepna, un es nezinu, vai viņa ir laba. Ak, ja būtu laba! Tad viss būtu glābts!

— Bet vai jūs precētu tādu sievieti? — turpināja Gaņa, nenovērsdams no viņa iekaisušo skatienu.

— Es nevaru precēt nevienu, neesmu vesels, — sacīja kņazs.

— Bet Rogožins būtu precējis? Kā jūs domājat?

— Kā nu ne, apprecēt, es domāju, rītu pat var; apprecētu, bet pēc nedēļas droši vien būtu nodūris viņu.

Tikko kņazs to bija pateicis, Gaņa pēkšņi tā nodrebēja, ka kņazs tikko neiekliedzās.

— Kas jums kaiš? — viņš jautāja, satverdams to aiz rokas.

— Jūsu gaišība! Viņa ekselence lūdz jūs ierasties pie viņas ekselences, — paziņoja sulainis, parādidamies durvīs. Kņazs sekoja sulainim.

IV

Visas trīs jaunavas Jēpančinas bija veselīgas jaunkundzes, ziedošas, liela auguma, brīnišķīgiem pleciem, varenām krūtīm, spēcīgām rokām, gandrīz kā vīriešiem, un, protams, aiz sava spēka un veselības viņām kāroja dažreiz labi paēst, ko nemaz arī negribēja slēpt. Viņu māmiņa, ģenerāliene Ļizaveta Prokofjevna, dažreiz skatījās greizi uz viņu neapslēpto ēstgribu, bet, tā kā daža laba viņas doma, par spīti visai ārējai pieklājībai, ar kādu to uzņēma meitas, būtībā jau sen bija zaudējusi sākotnējo neapstrīdamo autoritāti viņu acīs pat tik lielā mērā, ka nodibinājies vienprātīgais treju jaunavu konklāvs ik uz soļa sāka gūt virsroku, tad arī ģenerāliene, lai paturētu savu cieņu, atzina par ērtāku nestrīdēties un piekāpties. Tiesa, raksturs bieži vien nepaklausīja un nepakļāvās saprāta lēmumiem; Ļizaveta Prokofjevna kļuva ar katru gadu arvien kaprīzāka un nepacietīgāka, kļuva pat par tādu kā savādnieci, bet, tā kā pie rokas tomēr palika visai padevīgais un pakļāvīgais vīrs, tad viss, kas bija lieks, kas bija sakrājies, izgāzās parasti pār viņa galvu, un pēc tam saskaņa ģimenē atkal atjaunojās un viss ritēja tā, ka labāk nevajag.

Ģenerāliene tomēr arī pati nebija zaudējusi ēstgribu un parasti pusvienos kopā ar meitām piedalījās bagātīgās brokastīs, kas gandrīz līdzinājās pusdienām. Pa tasītei kafijas jaunkundzes izdzēra jau agrāk, taisni pulksten desmitos, savās gultās, kolidz pamodās. Tā viņām bija iepaticies, un tā bija ievests reizi par visām reizēm. Bet pusvienos tika klāts galds mazajā ēdamistabā, mātes istabu tuvumā, un šinis intīmajās ģimenes brokastīs ieradās dažreiz arī pats ģenerālis, ja laiks atļāva. Bez tējas, kafijas, siera, medus, sviesta, speciālām pankūkām, ko ļoti cienīja pati ģenerāliene, kotletēm un cita tika pasniegts pat spēcīgs, karsts buljons. Tanī rītā, kurā sākās mūsu stāsts, visa ģimene bija sapulcējusies ēdamistabā un gaidīja ģenerāli, kas bija solījis ierasties pusvienos. Ja viņš nokavētos kaut minūti,

viņam tūlīt sūtītu pakal; bet viņš ieradās akurāti. Pienākdamas sasveicināties ar sievu un noskūpstīt tai roku, viņš pamanīja tās sejā šoreiz kaut ko pārāk neparastu. Un, lai gan viņš jau vakar nojauta, ka taisni tā arī būs šodien kādas «anekdotes» pēc (kā viņš pats aiz sava paraduma mēdza sacīt), un, jau vakar aizmigldams, bija norūpējies par to, tad tomēr tagad atkal zaudēja drosmi. Meitas nāca klāt ar viņu saskūpstīties: tās gan nedusmojās uz viņu, tomēr arī te bija jūtams kaut kas neparasts. Tiesa, ģenerālis aiz dažiem apstākļiem bija kļuvis pārāk aizdomīgs; bet, tā kā viņš bija pieredzējis un veikls tēvs un laulātais draugs, tad tūlīt attiecīgi rikojās.

Varbūt mēs daudz nekaitesim mūsu stāsta spilgtumam, ja apstāsimies šeit un ņemsim palīgā dažus paskaidrojumus, lai skaidri un gaiši parādītu tās attiecības un apstākļus, kādos mēs atrodam ģenerāļa Jēpančina ģimeni mūsu stāsta sākumā. Mēs jau nupat sacījām, ka pats ģenerālis bija ne visai augsti izglītots, bet, gluži otrādi, kā viņš pats izteicās par sevi, — «pašmācībnieks», tomēr pieredzējis laulātais draugs un veikls tēvs. Starp citu, viņš bija cieši nolēmis nesteidzināt savas meitas apprecēties, tas ir, neuzmākties viņām un pārāk viņas neapgrūtināt ar savas vecāku mīlestības ilgām pēc viņu laimes, kā negribot un dabiski notiek ik uz soļa pat visgudrākajās ģimenēs, kur vairākas pieaugušas meitas. Viņš pat panāca to, ka arī Līzaveta Prokofjevna darīja tāpat, lai gan tas vispār bija grūti — grūti tāpēc, ka nedabiski; taču ģenerāļa argumenti bija ārkārtīgi nozīmīgi, dibināti uz taustāmiem faktiem. Un arī pilnīgi savai gribai un saviem lēmumiem atstātās līgavas, gluži dabiski, būs taču spiestas galu galā nākt pašas pie prāta, un tad tā lieta iedegsies, tāpēc ka ķersies pie tās ar patiku, atmetot untumus un lieku izvēlīgumu: vecākiem atliktu tikai modri un, cik iespējams, nemanāmi novērot, lai nenotiktu kāda divaina izvēle vai nedabiska novirze, bet pēc tam, uztverot īsto brīdi, uzreiz palīdzēt visiem spēkiem un virzīt lietu savā ietekmē. Beidzot jau tas vien ko nozīmēja, ka ar katru gadu ģeometriskā progresijā pieauga viņu bagātība un sabiedriskais svars: tātad, jo ilgāks laiks pagāja, jo vairāk ieguva arī meitas pat kā līgavas. Bet starp visiem šiem neapstrīdamiem faktiem neapstrīdams kļuva viens fakts: vecākajai meitai Aleksandrai pēkšņi, gandrīz pavisam negaidot (kā jau vienmēr tas notiek), apritēja divdesmit pieci gadi. Gandrīz tanī pašā laikā arī Afanasijs Ivanovičs Tockis, augstāko aprindu cilvēks ar visaugstākajiem sakariem un neparasti bagāts, atkal izrādīja savu vecu veco vēlēšanos apprecēties. Šim cilvēkam bija ap piecdesmit pieci gadi, smalks raksturs, neparasti izsmalcināta gaume, viņš vēlējās apprecēties labi: skaistuma cienītājs

viņš bija ārkārtīgs. Tā kā jau labu laiku viņš ar ģenerāli Jēpančīnu bija neparasti lielos draugos un šo draudzību sevišķi pastiprināja kopējā piedalīšanās dažos finansiālos pasākumos, tad arī paziņoja viņam, tā sakot, lūgdams draudzīgu padomu un norādījumu: vai ir realizējams nodoms apprecēt vienu no viņa meitām? Klusajā un jaukā ģenerāļa Jēpančīna ģimenes dzīves plūdumā iestājās acīm redzams apvērsums.

Neapstridami visskaistākā ģimenē, kā jau sacīts, bija jaunākā, Aglaja. Taču arī Tockis pats, būdams ārkārtīgi liels egoists, saprata, ka ne jau te viņam jāmeklē un ka Aglaja nav viņam nolemta. Varbūt mūsu mazliet aklā mīlestība un pārāk dedzīgā draudzība arī pārspīlēja, bet Aglajas likteni viņas visdedzīgākā kārtā izlēma tā, ka tas būs nevis vienkāršs liktenis, bet iespējami ideālākā paradīze zemes virsū. Vajadzēja, lai Aglajas vīrs būtu pati pilnība, nemaz nerunājot par bagātību. Māsas pat bija nolēmušas, pie tam bez sevišķiem liekiem vārdiem, ka ziedos, ja būs vajadzīgs, no savas puses par labu Aglajai: Aglajas pūrs bija paredzēts kolosāls, vēl nedzirdēts. Vecākiem bija zināma šī abu vecāko mūsu noruna, un tāpēc, kad Tockis lūdza padomu, viņiem nebija gandrīz nekādu šaubu, ka viena no vecākajām māsām droši vien neatteiksies izpildīt viņu vēlēšanos, jo vairāk tāpēc, ka Afanasijam Ivanovičam nevarēja rasties grūtības pūra dēļ. Bet Tocka bildinājumu pats ģenerālis ar viņam raksturīgo dzīves pazišanu tūlīt novērtēja ārkārtīgi augstu. Tā kā arī pats Tockis šimbrīžam aiz dažiem sevišķiem apstākļiem savā rīcībā bija ārkārtīgi uzmanīgs un tikai vēl zondēja šo lietu, tad arī vecāki izteica meitām tikai vēl visai neskaidrus minējumus. Kā atbilde uz to tika saņemts no viņām gan arī ne visai noteikts, bet vismaz nomierinošs paziņojums, ka vecākā, Aleksandra, varbūt arī neatteikšoties. Tā bija gan stingra rakstura jaunava, bet laba, prātīga un ārkārtīgi satīcīga; viņa varēja apprecēties ar Tocki pat labprāt un, ja dotu vārdu, tad turētu to godam. Viņa nebija spožuma cienītāja, nevajadzēja baidīties, ka viņas dēļ varētu būt rūpes un krasi pavērsieni, bet viņa spēja pat padarīt dzīvi priekpilnu un mierīgu. Viņa bija ļoti pievilcīga, lai gan ne tik efektīga. Ko gan labāku Tockis varēja vēlēties?

Un tomēr viss virzījās uz priekšu tikai kā taustoties. Savstarpīgi un draudzīgi Tockis ar ģenerāli bija nolēmuši pagaidām izvairoties no jebkāda formāla un nelabojama soļa. Pat vecāki vēl arvien nerunāja ar meitām pilnīgi atklāti; bija arī sākusies itin kā disonanse: ģenerāliene Jēpančīna, ģimenes māte, palika nezin kāpēc neapmierināta, bet tas bija ļoti svarīgi. Te slēpās kāds apstāklis, kas kļuva

visam par traucēkli, kāds sarežģīts un smags gadījums, kura pēc visa šī lieta varēja izjukt neglābjami.

Šis sarežģītais un āķīgais «gadījums» (kā mēdza sacīt pats Tockis) bija sācies jau ļoti sen, tā pirms gadiem astoņpadsmit. Blakus kādai no Afanasija Ivanoviča visbagātākajām muižām kādā no vidienes gubernām kāvās ar trūkumu kāds sīks un nabadzīgs muižnieks. Šis cilvēks izcēlās ar savām nemitīgajām un anekdotiskajām neveiksmēm, — tas bija kāds atvaļināts virsnieks no labas muižnieku ģimenes un šīni ziņā pat pārāks par Tocki, — Filips Aleksandrovičs Baraškova. Iestidzis vienos parādos un visu iekūlājis, viņš beidzot, pūlēdamies kā katordznieks, gandrīz kā zemnieks, bija paspējis kaut cik apmierinoši nostādīt uz kājām savu mazo saimniecību. Mazākā veiksmē viņu neparasti uzmundrināja. Mundrs un cerību pilns viņš devās uz dažām dienām uz apriņķa pilsētiņu, lai satiktos un, ja iespējams, vienotos galīgi ar kādu no saviem galvenajiem kreditoriem. Kad viņš jau trešo dienu bija pilsētā, pie viņa no viņa sādziņas jāšus, ar apdegušu vaigu un apsvilūšu bārdu, ieradās viņa stārasts un paziņoja, ka «dzimtmuiža nodegusi», vakar, taisni pusdienlaikā, pie kam «labpatikās sadegt arī kundzei, bet bērniņi veseli palikās». Šo pārsteigumu nespēja panest pat Baraškova, kas bija pieradināts pie «likteņa triecieniem»; viņš sajuka prātā un pēc mēneša nomira karsonī. Nodegušo muižu ar pasaulē izklīdušajiem zemniekiem pārdeva parādu pēc, bet divas mazās meitenītes, vecumā seši un septiņi gadi, Baraškova bērnus, aiz cēlsirdības pieņēma savā uzturā un audzināšanā Afanasijs Ivanovičs Tockis. Tās tika audzinātas kopā ar Afanasija Ivanoviča pārvaldnieka bērniem, kurš bija atvaļināts ierēdnis, daudzu bērnu tēvs, turklāt vācietis. Drīz vien palika tikai viena meitenīte, Nastja, bet jaunākā nomira ar garo klepu; Tockis, uzturēdamies ārzemēs, drīz vien pavisam viņas aizmirsta. Pēc gadiem pieciem, kādreiz garām braucot, Afanasijam Ivanovičam iekrita prātā apskatīt savu muižu, un pēkšņi viņš savā lauku mājā, sava vācieša ģimenē pamanīja apburošu bērnu, meitenīti ap divpadsmit gadu vecumā, draisku, piemilīgu, lielu gudrinieci, kas solīja izaugt neparasti skaista; šīni ziņā Afanasijs Ivanovičs bija neklūdīgs lietpratējs. Šoreiz viņš pavādīja muižā tikai dažas dienas, bet paspēja visu izrikt; meitenes audzināšanā notika svarīga pārmaiņa: tika uzaicināta cieniņama un padzīvojuši audzinātāja, pieredzējusi vissmalkākā jaunavu audzināšanā, šveiciete, izglītota, kas mācīja bez franču valodas arī dažādas zinības. Viņa apmetās lauku mājās, un mazās Nastasjas audzināšana izvērtās ārkārtīgi plaša. Taisni pēc četriem gadiem šī audzināšana beidzās: mājskolotāja aizbrauca, bet Nastjai pakal

atbrauca kāda kundzene, arī muižniece un Tocka kunga kaimiņiene, tikai jau no citas, tālīnas guberņas, un pēc Afanasija Ivanoviča instrukcijas un pilnvaras paņēma Nastju sev līdzī. Šai nelielajā muižā tāpat bija gan neliels, bet tikko uzcelts koka nams; tas bija iekārtots sevišķi grezni, arī sādžiņu kā tišuprāt sauca par Otradnaju. Muižniece atveda Nastju tieši šai klusajā namiņā, un, tā kā viņa pati, bezbērnu atraitne, dzīvoja tikai vienu versti attālu, tad arī pati apmetās kopā ar Nastju. Nastjas tuvumā parādījās vecene atslēgu glabātāja un jauna, pieredzējusi istabene. Mājās bija pagādāti muzikas instrumenti, izmeklēta jaunavas bibliotēka, gleznas, estampi, zīmuli, otas, krāsas, aprīnojami jauks suns, bet pēc divām nedēļām ieradās arī pats Afanasijs Ivanovičs... No tā laika viņš kaut kā sevišķi iemīlēja šo savu vientuļo sādžiņu stepē, ieradās katru vasaru, viesojās pa divi, pat pa trīs mēneši, un tā pagāja diezgan ilgs laiks, gadi četri, mierīgi un laimīgi, ar gaumi un eleganci.

Kādreiz gadījās, ka ziemas sākumā, mēnešus četrus pēc tam, kad Afanasijs Ivanovičs bija vasarā atbraucis Otradnajā, šoreiz tikai uz divām nedēļām, paklida baumas vai, labāk sakot, Nastasja Fiļipovna bija kaut kā padzirdējusi, ka Afanasijs Ivanovičs Pēterburgā taisās precēt skaistuli, bagātu, dižciltīgu, — vārdu sakot, taisās solidi un spoži apprecēties. Vēlāk izrādījās, ka šīs baumas nav visos sīkumos pareizas: kāzas arī toreiz bija vēl tikai projektā un viss vēl ļoti nenoteikts, bet Nastasjas Fiļipovnas likteni tomēr no šī laika notika ārkārtīgas pārmaiņas. Viņa pēkšņi parādīja neparastu apņēmību un atklāja gluži negaidītas rakstura īpašības. Ilgi nedomādama, viņa pameta savu lauku namiņu un pēkšņi ieradās Pēterburgā, taisni pie Tocka, gluži viena. Tas bija pārsteigts, sāka jau runāt, bet pēkšņi izrādījās, gandrīz no pirmā vārda, ka pilnīgi jāmaina izteiksmes veids, balss diapazons, agrākās patikamo un smalko sarunu tēmas, kas līdz šim lietotas ar tādām sekmēm, loģika — viss, viss! Viņa priekšā sēdēja gluži cita sieviete, kas nemaz nelīdzinājās tai, kuru viņš bija pazinis līdz šim un atstājis vēl tikai jūlija mēnesī Otradnajas sādžiņā.

Šī jaunā sieviete, kā izrādījās, pirmkārt, neparasti daudz zināja un saprata — tik daudz, ka bija jāpabrīnās, kur viņa varējusi gūt tādas zināšanas, tik dziļu izpratni. (Vai tiešām no savas jaunās bibliotēkas?) Vēl vairāk, viņa pat juridiski ārkārtīgi daudz saprata, un viņai bija noteiktas zināšanas ja arī ne par sabiedrību, tad vismaz par to, kā dažas lietas pasaulē notiek; otrkārt, tas bija gluži cits raksturs nekā agrāk, tas ir, nevis bikls kā pansijas audzēknei,

dažreiz apburošs savā oriģinālajā draiskumā un naivumā, dažreiz skumjš un domīgs, pilns izbrīna, neuzticēšanās, jūtīgs un nemierīgs.

Nē, te skaļi smējās viņam acīs un dzēla viņu ar visindīgākajiem sarkasmiem neparasta un negaidīta būtne, kas tieši paziņoja viņam, ka nekad tā neesot pret viņu neko citu jutusi savā sirdī kā vien visdziļāko nicināšanu, nicināšanu līdz riebumam, kas uznācis tūlīt pēc pirmā pārsteiguma. Šī jaunā sieviete paziņoja, ka viņai būšot pilnīgi vienalga, ja viņš tūdaļ apprecētu, ko vien vēlētos, bet ka viņa atbraukusi nepieļaut viņam šīs laulības un nepieļaut aiz niknuma, vienīgi tāpēc, ka viņai tā patīk un ka tātad tā arī jābūt, — «nu, kaut vai tāpēc, lai es tikai pasmietos par tevi, cik uziet, jo tagad arī es beidzot gribu smieties».

Tā vismaz viņa izteicās; visu, kas viņai bija prātā, viņa varbūt nemaz neizteica. Bet, kamēr jaunā Nastasja Fiļipovna skaļi smējās un visu to izklāstīja, Afanasijs Ivanovičs visu apdomāja pie sevis un, cik spēdams, centās sakārtot mazliet izkļiedētās domas. Šīs pārdomas turpinājās diezgan ilgu laiku: viņš iedziļinājās un pārlīka galīgi gandrīz divas nedēļas; bet pēc divām nedēļām viņa lēmums bija pieņemts. Lieta tā, ka Afanasijam Ivanovičam tanī laikā bija jau piedesmit gadu un viņš bija augstākā mērā solīds un nosvērts cilvēks. Viņa stāvoklis augstākajā sabiedrībā sen jau bija nostabilizējies uz visstiprākajiem pamatiem. Sevi, savu mieru un ērtības viņš mīlēja un vērtēja par visu augstāk, kā arī pienācās augstākā mērā kārtīgam cilvēkam. Ne mazākā traucējuma, ne mazākās svārstības nevarēja pieļaut tai kārtībā, ko visa dzīve bija veidojusi un kas bija ieguvis tik brīnum jauku formu. No otras puses, pieredze un dziļā izpratne par lietām atklāja Tockim ļoti drīz un neparasti pareizi, ka tagad viņam darīšana ar pilnīgi neredzētu būtni, ka tā ir tieši tāda būtne, kas ne tikai draud, bet arī katrā ziņā draudus izpildīs, un, galvenais, nekas tai nebūs par šķērslī, jo vairāk tāpēc, ka galīgi nekas tai pasaulē nav dārgs, tā ka pat arī iekārdināt to nav iespējams. Te, acīm redzot, slēpās kaut kas cits, te varēja iedomāties kādu jucekli sirdī un dvēselē, — kaut ko līdzīgu romantiskam sašutumam diezin uz ko un par ko, kādām neremdināmām nicināšanas jūtām, kas gluži nekam nepakļaujas, — vārdu sakot, kaut kas augstākā mērā smieklīgs un nepieļaujams kārtīgā sabiedrībā, un, sastopoties ar to, katram kārtīgam cilvēkam jāsažūt tīrā dieva sodība. Protams, ar Tocka bagātību un sakariem varēja tūdaļ izdarīt kādu mazu un gluži nevainīgu negēlību, lai izvairītos no nepatīkšanās. No otras puses, bija skaidrs, ka arī pati Nastasja Fiļipovna gandrīz nav spējīga izdarīt nekā ļauna, kaut vai, piemēram, juridiskā nozīmē: pat

lielāku skandālu viņa nevarēja sacelt, jo tik viegli bija viņu vienmēr ierobežot. Bet tas viss tikai tādā gadījumā, ja Nastasja Fiļipovna nolēma rīkoties tāpat kā visas — un kā vispār šādos gadījumos rīkojas, pārāk ekscentriski nepārkāpjot robežas. Bet te nu Tockim noderēja viņa neklūdīgais skatiens: viņš prata uzminēt, ka Nastasja Fiļipovna pati ļoti labi saprot, cik nekaitīga viņa ir juridiskā ziņā, bet ka viņai gluži kas cits prātā un ... viņas zībošajās acīs. Augstu nevērtējama itin neko un vismazāk sevi (vajadzēja ļoti daudz prāta un iejutības, lai noprastu šai brīdī, ka viņa jau sen vairs sevi augstu nevērtē, un lai viņš, skeptiķis un augstākās sabiedrības ciniķis, noticētu, cik nopietnas šīs jūtas), Nastasja Fiļipovna bija spējīga pati sevi pazudināt, neglābjami un nejēdzīgi, ar Sibīriju un katorgu, lai tikai paņirgātos par cilvēku, pret kuru viņa juta tikai necilvēcisku riebumu. Afanasijs Ivanovičs nekad nebija slēpis, ka viņš bijis drusku pabailģis vai, labāk sakot, augtsākā mērā konservatīvs. Ja viņš zinātu, piemēram, ka viņu noslepkavos pie altāra vai notiks kaut kas tamlīdzīgs, ārkārtīgi nepieklājīgs, smieklīgs un sabiedrībā nepieņemts, tad viņš, protams, nobītos, tomēr ne tik daudz no tā, ka viņu nogalinās un asiņaini ievainos vai iesplaus publiski sejā u. tml., u. tml., bet gan no tā, ka tas notiks ar viņu tik nedabiskā un nepatīkamā kārtā. Taču Nastasja Fiļipovna taisni to vien pareģoja, lai gan vēl klusēja par to; viņš zināja, ka tā viņu augstākā mērā izpratusi un izpētījusi un tātad zina, kā viņam visvairāk kaitēt. Un, tā kā laulības tiesāms vēl bija tikai padomā, tad Afanasijs Ivanovičs nomierinājās un piekāpās Nastasjas Fiļipovnas priekšā.

Viņa lēmumu atbalstīja vēl kāds apstāklis: grūti bija iedomāties, cik ļoti šī jaunā Nastasja Fiļipovna agrākajai nebija līdzīga pēc sejas. Agrāk viņa bija tikai ļoti glīta meitene, bet tagad ... Tockis ilgi nevarēja piedot, ka viņš četri gadi bija skatījies un nebija saskatījis. Tiesa, liela nozīme arī tam, ka no abām pusēm, iekšēji un negaidīti, notiek apvērsums. Viņš tomēr atcerējās arī agrākos acumirkļus, kad dažreiz viņam ienāca prātā dīvainas domas, raugoties šais acīs: it kā tajās būtu jaušama kāda dziļa un noslēpumaina tumsa. Šis skatiens raudzījās, gluži kā uzdodams miklu. Beidzamos divi gadus viņš bieži bija nobrīnījies par krāsas pārmaiņu Nastasjas Fiļipovnas sejā: viņa bija kļuvusi briesmīgi bāla un — dīvaini — tāpēc pat skaistāka. Tockis, kas, kā visi savā mūžā daudz uzdzīvojuši džentlmeņi, sākumā ar nicināšanu raudzījās uz to, cik lēti viņam tika šī nepiedzīvojusi dvēsele, beidzamā laikā mazliet šaubījās par savu uzskatu. Lai būtu kā būdams, viņš bija nolēmis jau pērn pavasarī drīzā laikā ļoti labi un pārticīgi izprecināt Nastasju Fiļipovnu

kādam prātīgam un kārtīgam kungam, kas kalpo citā gubernā. (Ak, cik briesmīgi un cik ļauni par to tagad smējās Nastasja Fiļipovna!) Bet tagad Afanasijs Ivanovičs, jaunā iespaيدا pavadināts, nodomāja pats, ka viņš varētu atkal izmantot šo sievieti. Viņš nolēma apmetināt Nastasju Fiļipovnu Pēterburgā un sagādāt viņai greznu komfortu. Ja ne tā, tad citādi: ar Nastasju Fiļipovnu varēja padīzoties un pat apmierināt godkāri zināmā pulciņā. Un Afanasijam Ivanovičam tik dārga bija viņa slava šai ziņā.

Bija jau pagājuši pieci gadi, dzīvojot Pēterburgā, un, protams, tik ilgā laikā daudz kas noskaidrojies. Afanasija Ivanoviča stāvoklis nebija apskaužams; visļauņākais tas, ka viņš, vienreiz zaudējies drosmi, vēlāk vairs nekādi nevarēja nomierināties. Viņš baidījās — un pat nezināja pats, no kā, — gluži vienkārši — baidījās no Nastasjas Fiļipovnas. Kādu laiku, pirmos divus gadus, viņam jau radās aizdomas, ka Nastasja Fiļipovna pati vēlas doties ar viņu laulībā, bet cieš klusu aiz neparastas godkāres un nelokāmi gaida viņa bildinājumu. Pretenzija būtu divaina; Afanasijs Ivanovičs viebās un grimta smagās pārdomās. Par lielu un (tāda ir cilvēka sirds!) diezgan nepatīkamu izbrīnu viņš pēkšņi kāda gadījuma pēc pārliecinājās, ka, pat ja viņš bildinātu, tad viņu noraidītu. Ilgu laiku viņš to nespēja saprast. Viņam likās iespējams tikai viens izskaidrojums, ka «aizvainotās un fantastiskās sievietes» lepnums nonācis jau līdz tādām afekta stāvoklim, ka viņai drīzāk patīkamāk izsacīt vienu reizi savu nicināšanu atteikumā nekā uz visiem laikiem nostabilizēt savu stāvokli un sasniegt neaizsniedzamu dižumu. Ļaunākais bija tas, ka Nastasja Fiļipovna bija guvusi pārāk lielu virsroku. Nekādai naudas varai arī viņa nepadevās, un, lai gan pieņēma viņai piedāvāto komfortu, tomēr dzīvoja ļoti pieticīgi un gandrīz neko nebija šais piecos gados sakrājusi. Afanasijs Ivanovičs jau riskēja izlietot ļoti viltīgu līdzekli, lai satriektu savas važas: nemanāmi un izveicīgi viņš izmantoja veiklu palīdzību, sāka to savaldzināt ar visādiem visideālākajiem kārdinājumiem; bet personificētie ideāli: kņazi, hu-zāri, sūtniecību sekretāri, dzejnieki, romānistu, pat sociālistu — nekas neatstāja ne mazākā iespaيدا uz Nastasju Fiļipovnu, it kā viņai sirds vietā būtu akmens, bet jūtas būtu izsikušas un nomirušas pavisam. Dzīvoja viņa lielākoties vientulīgi, lasīja, pat mācījās, mīlēja muziku. Paziņu viņai bija maz; viņa arvien satikās ar kaut kādām nabadzīgām un smieklīgām ierēdņu sievām, pazina divas nezkādas aktrises, kaut kādas vecenes, ļoti mīlēja kāda cienījama skolotāja daudz-bērnu ģimeni, un šai ģimenē arī viņu ļoti mīlēja un ar prieku uzņēma. Diezgan bieži pa vakariem sapulcējās pie viņas pieci seši paziņas, ne

vairāk. Tockis ieradās ļoti bieži un akurāti. Beidzamajā laikā ne bez grūtībām bija iepazinies ar Nastasju Filipovnu arī ģenerālis Jepančins. Tai pašā laikā pavisam viegli un bez jebkādam grūtībām iepazinās ar viņu arī kāds jauns ierēdnis, uzvārdā Ferdiščenko, ļoti nepieklājīgs un neķitrs āksts, kas par varēm gribēja būt jautrs un bija iemetējs. Paziņu pulkā bija arī kāds jauns un divains cilvēks, uzvārdā Pticins, kautrs, akurāts un švītīgs, cēlies no nabadzīgajiem un kļuvis par augļotāju. Iepazinās beidzot arī Gavriļa Ardalionovičs... Galu galā Nastasja Filipovna iemantoja divainu slavu: par viņas skaistumu zināja ikviens, bet tas arī bija viss; neviens nevarēja ne ar ko palielīties, neviens nevarēja neko pastāstīt. Tāda reputācija, viņas izglītība, elegantās manieres, asprātība, tas viss piesaistīja Afanasiju Ivanoviču galīgi pie zināma plāna. Te nu sākās tas moments, ar kuru šais notikumos tik rosmīgi un dedzīgi sāka darboties pats ģenerālis Jepančins.

Kad Tockis tik laipni griezās pie viņa pēc draudzīga padoma sakarā ar kādu no viņa meitām, tad tūdaļ arī viscildenākā kārtā pilnīgi un vaļsirdīgi atzinās. Viņš atklāja, ka nolēmis izlietot *visus* līdzekļus, lai atgūtu brīvību; ka viņš neapmierinātos, ja pat Nastasja Filipovna pati paziņotu viņam, ka turpmāk liks viņu pilnīgi mierā; ka viņam nepietiek ar vārdiem, ka viņam vajadzīgas vispilnīgākās garantijas. Viņi vienojās un nolēma rīkoties kopīgi. Sāukumam nolēma izmēģināt vismaigākos līdzekļus un aizkustināt, tā sakot, tikai «cēlākās sirds stīgas». Abi viņi aizbrauca pie Nastasjas Filipovnas, un Tockis bez aplinkiem sāka ar to, ka paziņoja viņai, cik neciešami šausmīgs ir viņa stāvoklis; viņš vainoja sevi visās lietās; vaļsirdīgi sacīja, ka nespējot nožēlot savu sākotnējo izturēšanos pret viņu, jo viņš esot nelabojami baudkārs cilvēks un nevaldot pār sevi, bet ka tagad viņš gribot precēties un ka viss šo augstākā mērā pieklājīgo un labākajās aprindās ievērojamo laulību liktenis esot viņas rokās; vārdu sakot, ka viņš sagaidot visu no viņas cēlās sirds. Tad sāka runāt ģenerālis Jepančins savā tēva lomā un runāja prātīgi, izvairīdamies no jūtēlības, pieminēja tikai, ka pilnīgi atzīstot viņas tiesības izšķirt Afanasija Ivanoviča likteni, veikli padīzījās pats ar savu padevību, aizrādot, ka viņa meitas liktenis, bet varbūt arī abu pārējo meitu liktenis atkarīgs tagad no viņas lēmuma. Kad Nastasja Filipovna jautāja: «Ko tieši no viņas gribot?» — Tockis ar agrāko, pilnīgi klajo vaļsirdību atzinās viņai, ka esot jau pirms pieciem gadiem tā iebaidīts, ka nespēšot pat tagad vēl pilnīgi nomierināties, kamēr Nastasja Filipovna pati nebūšot ar kādu apprecējusies. Viņš tūlīt piebilda, ka šis lūgums, protams, no viņa puses būtu nejedzīgs,

ja viņam nebūtu padomā daži pamatojumi. Viņš esot ļoti labi pamatinījis un noteikti uzzinājis, ka ļoti labu aprindu jauneklīs, kas dzīvojoņ augsti cienījamā ģimenē, proti, Gavriļa Ardalionovičs Ivolgins, ko viņa pazīstot un uzņēmot pie sevis, jau sen viņu mīlot ar visu kaislības spēku un, protams, būtu atdevis pusi mūža par vienīgo cerību iemantot viņas labvēlību. Tā Gavriļa Ardalionovičs pats un jau sen esot atzinies viņam, Afanasijam Ivanovičam, aiz draudzības un šķīstas jauneklīgas sirds, un to jau sen zinot arī Ivans Fjodorovičs, jauneklīa labdaris. Beidzot, ja vien viņš, Afanasijs Ivanovičs, nemaldoties, par jauneklīa mīlestību jau sen zinot pati Nastasja Filipovna, un viņam pat liekoties, ka viņa raugoties uz šo mīlestību labvēlīgi. Protams, viņam esot visgrūtāk par to runāt. Bet, ja Nastasja Filipovna gribētu pieļaut, ka viņam, Tockim, bez egoisma un vēlēšanās nokārtot pašam savu likteni ir jēl kaut cik vēlēšanās darīt labu arī viņai, tad viņa saprastu, ka viņam jau sen esot divaini un pat grūti noskatīties viņas vientulībā; ka tur esot tikai nenoteikta tumsa, pilnīga neticība dzīves atjaunotnei, kas tik skaisti varētu atdzimt mīlestībā un ģimenē un tā iegūt jaunu mērķi; ka te ejot bojā spējas, varbūt ļoti spožas, te esot labprātīga tiksmīnāšanās ar savām skumjām, vārdu sakot, pat zināms romantisms, kas neesot cienīgs Nastasjas Filipovnas veselā saprāta, nedz viņas cildenās sirds. Atkārtotījs vēlreiz, ka viņam grūtāk runāt nekā citiem, viņš nobeidza, ka nevarot atteikties no cerības, ka Nastasja Filipovna neatbildēšot viņam ar nicināšanu, ja viņš izteikšot savu sīrnīgo vēlēšanos nodrošināt viņas nākotni un piedāvāšot viņai septīņdesmit pieci tūkstoši rubļu lielu summu. Viņš piebilda, paskaidrodams, ka šī summa viņai tik un tā jau sen esot norakstīta testamentā; vārdu sakot, tas nepavisam neesot kāds atalgojums... un galu galā — kāpēc gan nepieļaut un nepiedot viņa cilvēcisko vēlēšanos kaut jēl kā atvieglināt savu sirdsapziņu utt., utt., visu, ko saka tamlīdzīgos gadījumos par šo tematu. Afanasijs Ivanovičs runāja ilgi un daiļrunīgi, piemētinādams, tā sakot, itin kā garām ejot, ļoti interesanto ziņu, ka par šiem septīņdesmit pieciem tūkstošiem viņš esot ieminējies nupat pirmo reizi un ka par tiem neesot zinājis pat Ivans Fjodorovičs, kas tepat sēdot: vārdu sakot, nezīnot *neviens*.

Nastasjas Filipovnas atbilde pārsteidza abus draugus.

Ne tikai nebija manāms, ka viņā parādītos kaut jēl mazliet agrākās zobgalības, agrākā ienaida un dusmu, agrāko skaļo smieklu, no kuriem, tos atceroties vien, vēl tagad Tockim pa muguru skrēja šermuļi, bet, gluži otrādi, viņa it kā priecājās, ka var beidzot parunāties ar kādu vaļsirdīgi un draudzīgi. Viņa atzinās, ka pati jau sen gribē-

jusi lūgt draudzīgu padomu, ka ceļā stājies tikai lepnums, bet ka tagad, kad ledus laužts, nekas nevarot būt labāk. Sākumā skumīgi smaidīdama, bet vēlāk jau tri un draiskulīgi smiedamās, viņa atzinās, ka agrākās vētras nekādā ziņā vairs nevarot būt; viņa jau sen esot daļēji mainījusi savus uzskatus un, lai gan neesot pārvērtusies savā sirdī, tomēr bijusi spiesta ļoti daudz ko atzīt par notikušiem faktiem; kas padarīts, tas padarīts, kas pagājis, tas pagājis, tā ka viņai pat liekoties dīvaini, ka Afanasijs Ivanovičs vēl esot tik iebaidīts. Te viņa griezās pie Ivana Fjodoroviča un visdziļākajā cieņā paziņoja, ka viņa jau sen esot dzirdējusi ļoti daudz par viņa meitām un sen jau esot pieradusi dziļi un no visas sirds cienīt viņas. Jau vienīgi doma, ka viņa varētu būt tām kaut cik noderīga, būtu, šķiet, viņas laime un lepnums, Tas tiesa, ka viņai tagad esot grūti un skumīgi, ļoti skumīgi; Afanasijs Ivanovičs esot uzminējis viņas sapņus; viņa vēlētos atdzimt, ja ne mīlestībā, tad ģimenē, apzinoties jauno mērķi; bet par Gavrilu Ardalionoviču viņa gandrīz neko nevarot sacīt. Tiešām, liekoties, ka viņš to mīlot; tā jūtot, ka varētu arī pati viņu iemīlēt, ja spētu noticēt, ka viņš tik stipri tai pieķēries; bet viņš esot ļoti jauns, ja arī neliekuļojot; te grūti izšķīrties. Viņai tomēr visvairāk patīkot tas, ka viņš strādājis, pūloties un viens atbalstot visu ģimeni. Viņa dzirdējusi, ka viņš esot enerģisks cilvēks, lepns, gribot taisīt karjeru, gribot izsisties uz augšu. Dzirdējusi arī, ka Ņina Aleksandrovna Ivolgina, Gavrilas Ardalionoviča māte, esot lieliska un angstākā mērā cienijama sieviete; ka viņa māsa Varvara Ardalionovna esot brīnum jauka un enerģiska jaunava; viņa daudz dzirdējusi par to no Pticina. Viņa dzirdējusi, ka tie mundri panesot savas nelaiņas; viņa ļoti vēlētos ar tiem iepazīties, bet esot vēl jautājums, — vai tie ar prieku uzņems viņu savā ģimenē? Vispār viņa neko nesakot pret šīm paredzētajām laulībām, bet par to vēl daudz esot jāpadomā; viņa vēlētos, lai viņu nesteidzinātu. Bet, kas attiecas uz septiņdesmit pieciem tūkstošiem, — veltīgi Afanasijs Ivanovičs juties tik neērti, par tiem runājot. Viņa pati saprotot naudas vērtību un, protams, to pieņemšot. Viņa pateicoties Afanasijam Ivanovičam par viņa smalkjūtību, par to, ka viņš pat ģenerālim neesot to sacījis, ne tikai Gavrilam Ardalionovičam, tomēr — kāpēc gan arī viņam jau nezināt to iepriekš? Viņai neesot jākaunas par šo naudu, ienākot viņu ģimenē. Lai nu kā, viņa nevienam neesot nodomājusi lūgt piedošanu ne par ko un vēloties, lai to zinātu. Viņa neprecēšoties ar Gavrilu Ardalionoviču, kamēr nebūšot pārliecinājusies, ka nedz tam, nedz tā ģimenei nav kādas aplēptas domas par viņu. Katrā ziņā viņa nekādi neuzskatot sevi par vainīgu, un lai labāk Gavrila Ardalionovičs dabūtu

zināt, uz kāda pamata viņa nodzīvojusi visus šos piecus gadus Pēterburgā, kādās attiecībās ar Afanasiju Ivanoviču un vai daudz sakrājusi mantas. Beidzot, ja viņa arī pieņemot tagad kapitālu, tad nepavisam ne kā samaksu par savu jaunavas negodu, kas neesot viņas vaina, bet vienkārši kā atalgojumu par samaitāto mūžu.

Beidzot viņa pat tā iekarsa un uzbudinājās, izklāstīdama visu to (kas tomēr bija tik dabiski), ka ģenerālis Jepančins bija ļoti apmierināts un uzskatīja lietu par nobeigtu; bet vienreiz nobaidītais Tockis arī tagad ne gluži noticēja un ilgi baidījās, vai tikai te neslēpjas čūska zem ziediem. Sarunas tomēr bija iesāktas; punkts, uz kuru bija dibināts viss abu draugu manevrs, proti, ka Nastasja Fiļipovna varētu aizrauties ar Gaņu, sāka pamazām noskaidroties un attaisnoties, tā ka pat Tockis sāka reizēm ticēt sekmēm. Tikmēr Nastasja Fiļipovna izskaidrojās ar Gaņu: vārdu tika sacīts ļoti maz, it kā no tā ciestu viņas tiklība. Viņa tomēr pielāva un atļāva tam mīlēt sevi, bet neatlaidīgi paziņoja, ka ne ar ko negribot saistīties; viņa līdz pat kāzām (ja kāzas notiks) paturot tiesības sacīt «nē», kaut vai pašā pēdējā stundā; gluži tādas pašas tiesības piešķīrot arī Gaņam. Drīz vien Gaņa noteikti dabūja zināt, — nāca palīgā kāds gadījums, — ka visas viņa ģimenes nelabvēlība pret šīm laulībām un Nastasju Fiļipovnu personīgi, kura izpaudās ģimenes scēnās, jau zināma Nastasijai Fiļipovnai visos sīkumos; pati viņa par to runāt neuzsāka, lai gan viņš to gaidīja diendienā. Varētu vēl daudz ko pastāstīt par visiem šiem notikumiem un apstākļiem, kas atklājās sakarā ar šīm precībām un sarunām; bet mēs jau tā esam aizsteigušies priekšā, jo vairāk tāpēc, ka daži no šiem apstākļiem iezīmējas vēl tikai kā pārāk nenoteiktas baumas. Piemēram, it kā Tockis nezin kā būtu uzzinājis, ka Nastasja Fiļipovna stājusies kādos nenoteiktos un visiem apslēptos sakaros ar jaunavām Jepančinām, — gluži neticamas baumas. Toties citām baumām viņš negribot noticēja un baidījās no tām kā no murga: viņš bija dzirdējis un ticēja, ka Nastasja Fiļipovna pilnīgi skaidri zinot, ka Gaņa precot tikai naudu, ka Gaņam dvēsele tukša, alkātīga, nepacietīga, skaudīga un neapverami, bez jebkāda mēra patmīlīga; ka Gaņa, lai gan tiešām agrāk kaislīgi centies gūt uzvaru pār Nastasju Fiļipovnu, tomēr, kad abi draugi nolēmuši ekspluatēt šo abpusēji sākušos kaislību savā labā un uzpirkt Gaņu, pārdodot viņam Nastasju Fiļipovnu par likumīgu sievu, tad viņš to ienīdis kā savu lietuvēnu. Viņa dvēselē esot divainā kārtā savienojusies kaisle ar naidu, un, lai gan beidzot pēc moku pilnām šaubām viņš solījies precēt šo «nekrietno sievieti», tomēr pats savā sirdī nozvērējies rūgti atmaksāt viņai par to un «iegriezt» viņai vēlāk, kā

viņš pats esot izteicies. Tas viss Nastasjai Fiļipovnai esot zināms, un viņa kaut kam slepenībā gatavojoties. Tockis jau tā bija nobijies, ka pat Jēpančīnam vairs neziņoja par saviem uztraukumiem; taču gadījās brīži, kad viņš, kā jau vājš cilvēks, jutās atkal pilnīgi mūdris un ātri atdzima garā: viņš, piemēram, kļuva ārkārtīgi mūdris, kad Nastasja Fiļipovna beidzot apsoliņās abiem draugiem, ka savas dzimūdienas vakarā sacīšot pēdējo vārdu. Toties visdivainākās un visneticamākās baumas, kas attiecās uz pašu godājamo Ivanu Fjodoroviču, — ak vai! — arvien vairāk un vairāk izrādījās patiesas.

Te no pirmā acu uzmetiena viss šķita visskaidrākā aplūmība. Grūti bija noticēt, ka Ivans Fjodorovičs, būdams cienījamās gados, ar savu lielisko prātu, pie tam tik labi pazīstot dzīvi, u. tml., u. tml., būtu pats iekārojis Nastasju Fiļipovnu — un turklāt tā, tik lielā mērā, ka šī kaprīze gandrīz līdzinoties kaislībai. Uz ko viņš cerēja šai gadījumā — grūti pat iedomāties; varbūt pat uz paša Gaņas palīdzību. Tockis nojauta vismaz kaut ko tamlīdzīgu, nojauta, ka pastāv itin kā mēma noruna, kas dibināta uz ģenerāļa un Gaņas savstarpēju saprašanas. Bet ir zināms, ka cilvēks, ko pārāk aizrāvusi kaislība, sevišķi, ja viņš jau gados, kļūst pilnīgi akls un ir gatavs lolot cerību tur, kur tās nemaz nav; vēl vairāk, zaudē prātu un rīkojas kā muļķa bērns, lai gan ir bijis pats gudrības iemiesojums. Bija zināms, ka ģenerālis pagādājis uz Nastasjas Fiļipovnas dzimšanas dienu dāvanai brīnišķīgu pērli, kas maksājusi milzu summu, un par šo dāvanu ļoti interesējoties, lai gan viņš zināja, ka Nastasja Fiļipovna ir nesavtīga sieviete. Nastasjas Fiļipovnas dzimšanas dienas priekšvakarā viņš bija kā drudzī, lai gan veikli to slēpa. Taisni par šo pērli bija padzirdējusi ģenerāliene Jēpančina. Tiesa, Jeļizaveta Prokofjevna jau sen bija izjutusi sava laulātā drauga ausību, pat pa daļai pieradusi pie tās; bet nevarēja taču palaist garām tādu gadījumu: baumas par pērli ārkārtīgi interesēja viņu. Ģenerālis bija uzokškerējis to laikus; jau vakar tika izteikti daži vārdiņi; viņš nojauta pamatīgu izskaidrošanos un baidījās no tās. Lūk, kāpēc viņš briesmīgi nevēlējās tanī ritā, ar ko mēs sākām stāstu, doties brokastot ģimenes klēpī. Jau pirms kņaza ierašanās viņš bija nodomājis aizbīdināties ar darišanām un izvairīties. Izvairīties ģenerālim nereti nozīmēja gluži vienkārši aizbēgt. Viņam kaut šo vienu dienu un, galvenais, šo vakaru gribējās pavadīt bez nepatīkšanām. Un pēkšņi istā laikā pagadījās kņazs. «Kā dieva sūtīts!» ģenerālis nodomāja sevī, iedams pie laulātās draudzenes.

Ģenerāliene lepojās ar savu cilmi. Kā gan viņa jutās, kad tieši un bez sagatavošanas uzdzirdēja, ka šis ciltī pēdējais kņazs Miškins, par kuru viņa jau bija šo to dzirdējusi, ir tikai nožēlojams idiots un gandrīz vai ubags un aiz nabadzības pieņem žēlastības dāvanas! Ģenerālis tieši centās pēc efekta, lai uzreiz ieinteresētu, novirzītu visu kaut kā uz citu pusi.

Sevišķos gadījumos ģenerāliene parasti ārkārtīgi iepleta acis un, atlaidusies pret atzveltni, nenoteikti raudzījās uz priekšu, nesacidama ne vārda. Tā bija liela auguma sieviete, vienos gados ar savu vīru, tumšiem, stipri iesirmiemi, bet vēl bieziem matiem, mazliet kuprainu degunu, kalsna, dzelteniem, iekritušiem vaigiem un plānām, iegrimumšām lūpām. Piere bija augsta, bet šaura; pelēkajām, diezgan lielajām acīm dažreiz bija visnegaidītākā izteiksme. Kādreiz viņai bija piemētusi vājība noticēt, ka viņas skatiens ir neparasti izteismīgs; šī pārlicība tā arī palika viņā.

— Pieņemt? Jūs sakāt, viņu pieņemt, tagad, tūlit? — Un ģenerāliene cik spēdama iepleta acis, skatīdamās uz Ivanu Fjodoroviču, kas rosījās viņas priekšā.

— O, šinī ziņā var bez jebkādām ceremonijām, ja tikai tev, mans draugs, tik viņu redzēt, — steidzās izskaidrot ģenerālis. — Piliņi bērns un pat tāds nožēlojams; viņam esot kaut kādas lēkmes; viņš patlaban no Šveices, tikko no vagona, gērbies divaini, kaut kā vācu gaumē, turklāt naudas burtiski ne kapeikas; gandrīz vai raud. Es viņam divdesmit pieci rubļi uzdāvināju un gribu pie mums kancelejā sadabūt kādu skrīvera vietīņu. Un jūs, *mesdames*, lūdzu viņu pamieļot, jo viņš, liekas, arī izsalcis...

— Es brīnos par jums, — turpināja kā agrāk ģenerāliene, — izsalcis un lēkmes! Kādas lēkmes?

— O, tās neuznāk tik bieži, turklāt viņš gluži kā bērns, tomēr izglītots. Es jūs, *mesdames*, — viņš griezās atkal pie meitām, — gribēju palūgt noeksaminēt viņu, tomēr labi būtu zināt, uz ko viņš spējīgs.

— No-ek-sa-mi-nēt? — novilka ģenerāliene un visdziļākā izbrīnā sāka atkal vērst acis no meitām uz vīru — un otrādi.

— Ak, mans draugs, nepiešķir tam tādu nozīmi, ... tomēr — kā tev pašai tik; es tikai gribētu būt miļš pret viņu un ievest viņu pie mums, tāpēc ka tas ir labs darbs.

— Ievest pie mums? No Šveices?!

— Šveice te neko netraucēs; tomēr atkārtoju — kā vēlies. Es

taču to daru tāpēc, ka viņš pirmkārt, ir vārdabralis un varbūt pat radnieks, bet, otrkārt, nezina, kur piemesties. Es pat nodomāju, ka tev būs mazliet interesanti, jo viņš tomēr no mūsu ģimenes.

— Protams, *maman*, ja ar viņu var bez ceremonijām; turklāt viņš no ceļa, grib ēst, — kāpēc nepabarot, ja viņš nezina, kur dēties? — sacīja vecākā, Aleksandra.

— Un turklāt pilnīgs bērns, ar viņu var vēl visticas ķert.

— Visticas ķert? Kā tā?

— Ak *maman*, beidziet izlikties, lūdzu, — īgni pārtrauca Aglaja. Vidējā, Adelaida, liela smējēja, neizturēja un sāka smieties.

— Pasauciet viņu, *papa*, *maman* atļauj, — nolēma Aglaja. Ģenerālis pazvanīja un lika pasaukt kņazu.

— Tikai ar tādu norunu, ka katrā ziņā jāaizsien viņam salvete ap kaklu, kad viņš sēdīsies pie galda, — nosprieda ģenerāliene, — pasaukt Fjodoru, vai lai Mavra... Lai stāv viņam aiz muguras un uzmana viņu, kad viņš ēdis. Vai viņš vismaz izturas mierīgi lēkmēs? Vai netaisa žestus?

— Gluži otrādi, pat ļoti mīļi audzināts un ar lieliskām manierēm. Dažreiz mazliet vientiesīgs... Te jau viņš arī pats! Lūk, stādu priekšā, savā cilti pēdējais kņazs Miškins, vārdabralis un varbūt pat radnieks, pieņemiet, apmīļojiet. Tūdaļ dosies brokastot, kņaz, tad parādiet godu... Bet es jau, piedodiet, esmu nokavējis, steidzos...

— Zinām, karp jūs steidzaties, — cienīgi noteica ģenerāliene.

— Steidzos, steidzos, mans draugs, esmu nokavējis! Dodiet viņam savus alburnus, *mesdames*, lai viņš jums tur ieraksta, — kāds viņš kaligrāfs, taisni retums! Talants; tur viņš man tā uzvilka senlaiku rokkrakstā: «Klostera priekšnieks Pafnutijs roku pielicis.» Nu, uz redzēšanos.

— Pafnutijs? Klostera priekšnieks? Pagaidiet taču, pagaidiet, — uz kuriem tā skrienat, un kas tas par Pafnutiju? — ar neatlaidīgu piktumu un gandrīz vai uztraukta uzsauca ģenerāliene aizbēgošajam vīram.

— Jā, jā, mans draugs, tāds klosterā priekšnieks bijis senos laikos... bet es pie grāfa, gaida, jau sen, un, galvenais, pats noteica... Kņaz, uz redzēšanos.

Ģenerālis ātriem soļiem devās projām.

— Zinu, pie kāda grāfa! — asi noteica Jelizaveta Prokofjevna un aizkaitināta pievērsa skatienu kņazam. — Kā tad tur bija! — viņa uzsāka, nicīgi un īgni atcerēdamās. — Kā tur bija! Ak jā: kas par klosterā priekšnieku?

— *Maman*, — uzsāka Aleksandra, bet Aglaja pat piespēra kājiņu.

— Netraucējiet mani, Aleksandra Ivanovna, — atcirta viņai ģenerāliene, — es arī gribu zināt. Sēdiet te, kņaz, šinī krēslā, pretī, nē, šeitān, saulei, gaismai tuvāk pavirzieties, lai es varētu redzēt. Nu, kas tas par klostera priekšnieku?

— Klostera priekšnieks Pafnutijs, — atbildēja kņazs uzmanīgi un nopietni.

— Pafnutijs? Tas ir interesanti; nu, ko tad viņš?

Ģenerāliene jautāja nepacietīgi, ātri, asi, nenovērsdama acu no kņaza, bet, kad kņazs atbildēja, viņa māja ar galvu pēc katra tā vārda.

— Klostera priekšnieks Pafnutijs, četrpadsmitā gadsimtā, — uzsāka kņazs, — viņš vadījis nomaļu klosteri pie Volgas, tagadējā Kostromas guberņā. Bijis pazīstams ar svēto dzīvi, braucis uz Ordu, palīdzējis nokārtot toreizējās darišanas un parakstīties zem kāda raksta, un šā paraksta uzņēmumu es redzēju. Man iepatikās rokraksts, un es to iemācījos. Kad pirmūt ģenerālis vēlējās paskatīties, kā es rakstu, lai iekārtotu mani kādā vietā, tad es uzrakstīju vairākus teikumus dažādos rakstos un, starp citu, «Klostera priekšnieks Pafnutijs roku pielicis» paša klostera priekšnieka Pafnutija rokrakstā. Ģenerālim ļoti iepatikās, tāpēc viņš to atcerējās.

— Aglaja, — sacīja ģenerāliene, — atceries: Pafnutijs, — vai labāk pieraksti, citādi es vienmēr aizmirstu. Es gan domāju, ka būs interesantāk. Kur ir šis paraksts?

— Palika, šķiet, kabinetā pie ģenerāļa, uz galda.

— Tūdaļ aizsūtīt, lai atnes.

— Labāk es jums otrreiz uzrakstīšu, ja jūs vēlaties.

— Protams, *maman*, — sacīja Aleksandra, — bet tagad labāk būtu ieturēt brokastis; mums gribas ēst.

— Lai notiek, — nolēma ģenerāliene. — Iesim, kņaz; jums ļoti gribas ēst?

— Jā, tagad iegribējās ļoti, un ļoti jums pateicos.

— Tas ir ļoti labi, ka jūs esat pieklājīgs, un es vēroju, ka jūs nemaz neesat tāds... savārdnieks, par kādu jūs te iztēloja. Iesim. Sēdieties, lūk, še, man pretim, — viņa rosījās, nosēdinādama kņazu, kad viņi bija iegājuši ēdamistabā, — es gribu uz jums noskatīties. Aleksandra, Adelaida, pacienājiet kņazu. Vai nav tiesa, ka viņš nemaz nav tāds... slims? Varbūt arī salvēti nevajag... Jums, kņaz, sēja salvēti pie galda?

— Agrāk, kad man bija gadi septiņi, šķiet, sēja, bet tagad es parasti sev uz ceļgaliem lieku salveti, kad ēdu.

— Tā arī vajag. Un lēkmes?

— Lēkmes? — mazliet pabrīnījās kņazs. — Lēkmes man tagad uznāk diezgan reti. Īsti tomēr nezinu; saka, — šejienes klimats man būšot kaitīgs.

— Viņš labi runā, — piezīmēja ģenerāliene, griezdamās pie meitām un joprojām pamezdama ar galvu pēc katra kņaza vārda, — es pat negaidīju. Tātad tas viss nieki un nepatiesība; kā parasti. Ēdiet, kņaz, un pastāstiet: kur esat dzimis, kur audzis? Es visu gribu zināt; jūs ārkārtīgi mani interesējat.

Kņazs pateicās un, ēzdams ar lielu apetīti, sāka no jauna pārstāstīt visu to, par ko viņam šorīt jau vairākkārt bija nācies runāt. Ģenerāliene bija arvien vairāk un vairāk apmierināta. Jaunavas arī diezgan uzmanīgi klausījās. Meklēja radniecību; izrādījās, ka kņazs pārzina savus radurakstus diezgan labi; bet, lai kā noņēmās, viņam ar ģenerālieni neiznāca gandrīz nekādas radniecības. Starp vectēviem un vecmātēm varētu vēl saskatīt attālāku radniecību. Šī sausā sarunu viela sevišķi patika ģenerālienei, kurai gandrīz nekad neiznāca parunāt par saviem radurakstiem, lai kā viņa vēlētos, tā ka viņa piecēlās no galda uzbudinātā garastāvoklī.

— Iesim visu mūsu lielajā istabā, — viņa sacīja, — arī kafiju tur ienesis. Mums ir tāda kopēja istaba, — viņa griezās pie kņaza, vezdama to līdzī, — gluži vienkārši mana mazā viesistaba, kur mēs, kad vienas sēdam, sanākam, un katra nododas savam darbam: Aleksandra, lūk, šī, mana vecākā meita, klavieres spēlē, lasa vai šuj; Adelaida ainavas un ģimetnes glezno (un neko nevar nobeigt); bet Aglaja sēd, nekā nedara. Man arī darbs slid no rokām laukā: nekas neiznāk. Nu, esam klāt; sēdiet, kņaz, šeit, pie kamīna, un stāstiet. Man gribas zināt, kā jūs stāstāt šo vai to. Es gribu pilnīgi pārliecināties, un, kad ar veco kņazienu Belokonsku tikšos, viņai par jums visu pastāstīšu. Es gribu, lai jūs viņus visus arī ieinteresētu. Nu, runājiet taču.

— Māmiņ, tā uzreiz ļoti dīvaini ko pastāstīt, — iebilda Adelaida, kura tikmēr bija sakārtojusi savu molbertu, paņēmusi otas, paleti un jau sāka kopēt no oriģināla sen iesākto ainavu. Aleksandra un Aglaja nosēdās kopā uz maza dīvāna un, rokas salikušas, taisījās klausīties sarunā. Kņazs ievēroja, ka viņu no visām pusēm aplūko ar sevišķu uzmanību.

— Es gan nekā nestāstītu, ja man tā liktu, — Aglaja piebilda.

— Kāpēc? Kas te savāds? Kāpēc lai viņš nestāsta? Mēle ir.

Es gribu zināt, kā viņš prot runāt. Nu, kaut ko. Pastāstiet, kā jums patika Šveice, pirmos iespaidus. Jūs redzēsīt, tūlīt viņš iesāks — un lieliski iesāks.

— Iespaidis bija spēcīgs... — uzsāka kņazs.

— Nu, nu, — uztvēra nepacietīgā Līzaveta Prokofjevna, griezdamās pie meitām, — sāka taču.

— Laujiet jel, māmiņ, viņam vismaz runāt, — māti apturēja Aleksandra. — Šis kņazs varbūt liels valšķis, bet nemaz nav idiots, — pačukstēja viņa Aglajai.

— Droši vien tā, es sen to redzu, — atbildēja Aglaja. — Un nekrietni viņš dara, tā izlikdamies. Ko gan viņš grib ar to — iepatīkties?

— Pirmais iespaidis bija ļoti spēcīgs, — kņazs atkātoja. — Kad mani veda prom no Krievijas cauri dažādām vācu pilsētām, es tikai klusēdams noraudzījos un, atceros, pat neko neiztaujāju. Tas notika pēc vairākām stiprām un moku pilnām manas slimības lēkmēm, bet es vienmēr, ja slimība pieņēmas un lēkmes atkātojās vairākas no vietas, iekritu pilnīgā trulumā, pavisam zaudēju atmiņu, un prāts gan darbojās, bet domas loģiskais plūdums it kā aprāvās. Vairāk par divām vai trim domām secībā es no vietas nespēju sasaistīt. Tā man liekas. Kad lēkmes aprima, es atkal kļuvu ir vesels, ir stiprs, gluži kā tagad. Atceros: skumjas manī bija neciešamas; man pat gribējās raudāt; es tikai brīnījos un bažījos: briesmīgi mani ietekmēja tas, ka tas viss ir svešs; to es sapratu. Svešais mani satrieca. Es pilnīgi atguvos no šīs tumsības, atceros, vakarā Bāzelē, iebraucot Šveicē, un mani pamodināja ēzeļa brēciens pilsētas tirgū. Ēzelis briesmīgi mani pārsteidza un sevišķi nezin kāpēc man iepatikās, un līdz ar to pēkšņi galvā man it kā viss noskaidrojās.

— Ēzelis? Tas ir savādi, — piebilda ģenerāliene. — Tomēr nav nekā savāda, daža laba no mums ēzeli vēl iemīlēsies, — piebilda viņa, dusmīgi paskatīdamās uz smejošajām jaunavām. — Tā jau mitoloģijā noticis. Turpiniet, kņaz.

— No tā laika man briesmīgi patīk ēzeļi. Izjūtu pat it kā simpatijas pret tiem. Es sāku par tiem iztaujāt, jo vēl nekad nebiju tos redzējis, un tūdaļ pats pārliecinājos, ka tas ir ļoti derīgs dzīvnieks, darba lops, spēcīgs, pacietīgs, lēts, panesīgs; un šā ēzeļa pēc man pēkšņi visa Šveice iepatikās, tā ka pilnīgi izzuda agrākās skumjas.

— Tas viss ir ļoti savādi, bet par ēzeli var arī izlaist, pāriesim uz citu tematu. Ko tu visu laiku smeļies, Aglaja? Un tu, Adelaida? Kņazs lieliski pastāstīja par ēzeli. Viņš pats to redzējis, bet ko tu esi redzējusi? Tu neesi bijusi ārzemēs.

— Ēzeli es esmu redzējusi, māmiņ, — sacīja Adelaida.

— Bet es arī dzirdējusi, — uzķēra Aglaja. Visas trīs atkal sāka smieties. Kņazs smējās līdz ar viņām.

— To jūs darāt ļoti slikti, — aizrādīja ģenerāliene, — jūs viņām piedodiet, kņaz, viņas ir jaukas. Es ar viņām mūžīgi baros, bet es viņas mīlu. Viņas ir aušīgas, vieglprātīgas, trakas.

— Kāpēc tā? — smējās kņazs. — Es arī viņu vietā nepalaistu garām tādu izdevību. Es tomēr esmu ēzeļa pusē: ēzeli ir labs un derīgs cilvēks.

— Un jūs esat labs, kņaz? Es aiz ziņkārības jautāju, — vaicāja ģenerāliene.

Visi atkal sāka smieties.

— Atkal šis nolādētais ēzeli pagadījies; es par viņu nemaz nedomāju! — iesaucās ģenerāliene. — Ticiet man, lūdzami, kņaz, es bez jebkāda...

— Nodoma? Ak, ticu, bez šaubām!

Un kņazs smējās bez mitas.

— Tas ļoti jauki, ka jūs smejaties. Es redzu, ka jūs esat ļoti labs jauneklis, — sacīja ģenerāliene.

— Dažreiz neesmu labs, — kņazs atbildēja.

— Bet es esmu laba, — negaidot piebilda ģenerāliene, — un, ja vēlaties, es vienmēr esmu laba, un tas ir mans vienīgais trūkums, jo nevaru būt vienmēr labai. Es dusmojos ļoti bieži, lūk, uz viņām, uz Ivanu Fjodoroviču jo sevišķi, bet nelāgi ir tas, ka es vislabākā esmu tad, kad dusmojos. Es pirmīt, kad vēl nebijāt atnācis, saskaitos un izlikos, ka nekā nesaprotu un nevaru saprast. Tā ar mani notiek; gluži kā bērns. Aglaja man deva mācību; paldies tev, Aglaja. Tomēr nieki vien ir. Es vēl neesmu tāda muļķe, kā izliekos un kā meitenes mani grib iztēlot. Esmu ar raksturu un ne visai kautrīga. Es saku to bez kāda ļaunuma. Panāc šurp, Aglaja, noskūpstī mani, nu... un pietiks maiguma, — viņa aizrādīja, kad Aglaja jūsmīgi noskūpstīja viņu uz lūpām, kā arī viņas roku. — Turpiniet, kņaz. Varbūt vēl atcerēsities kaut ko interesantāku par ēzeli.

— Es joprojām nesaprotu, kā tā uz vietas var stāstīt, — iebilda atkal Adelaida, — es nekādi nespētu attapties.

— Bet kņazs attapsies, tāpēc ka kņazs ir ārkārtīgi gudrs un gudrāks par tevi vismaz desmit reizes, bet varbūt pat divpadsmit. Ceru, nu tu sapratīsi. Pierādiet viņām to, kņaz; turpiniet. Ēzeli tiešām var beidzot mest pie malas. Nu, ko jūs bez ēzeļa vēl esat redzējis ārzemēs?

— Arī par ēzeli bija gudri teikts, — aizrādīja Aleksandra,

— Kņazs pastāstīja ļoti interesanti savu slimības gadījumu un par to, kā viņam viss iepaticies pēc viena ārējā trieciena. Mani vienmēr interesējis, kā cilvēki zaudē prātu un pēc tam atkal izveseļojas. Sevišķi, ja tas notiek pēkšņi.

— Vai nav tiesa? Vai nav tiesa? — satraucās ģenerāliene. — Es redzu, ka arī tu dažreiz esi gudra; nu, pietiks smieties! Jūs palikāt, šķiet, pie Šveices dabas, kņaz, nu!

— Mēs ieradāmies Lucernā, un mani vizināja pa ezeru. Es jutu, cik tas jauki, bet man tad bija briesmīgi grūti, — sacīja kņazs.

— Kāpēc? — jautāja Aleksandra.

— Nesaprotu. Man vienmēr grūti raudzīties tādā dabā pirmo reizi, es esmu nemiera pilns; ir labi, un tomēr nemiers; tas viss gan bija vēl slimības laikā.

— Es gan ļoti vēlētos paskatīties, — sacīja Adelaida. — Un nesaprotu, kad beidzot saposīsimies uz ārzemēm. Es pat gleznai sižetu divi gadi nevaru atrast:

Jau Austrums sen un Dienvids apdziedāts...

Sameklējiet man, kņaz, gleznai sižetu!

— Es šais lietās nekā nesaprotu. Man liekas: jāpaskatās un jāglezno.

— Paskatīties neprotu.

— Ko jūs te runājat miklās? Nekā nesaprotu! — pārtrauca ģenerāliene. — Kā tā — paskatīties neprotu? Ir acis — un skaties. Ja neproti šeit paskatīties, tad arī ārzemēs neiemācīsies. Labāk pastāstiet, kā jūs pats skatījāties, kņaz.

— Tā būs labāk, — piebilda Adelaida. — Kņazs taču ārzemēs iemācījies skatīties.

— Nezinu; es tur tikai veselību uzlaboju; nezinu, vai esmu iemācījies skatīties. Es tur gandrīz visu laiku biju ļoti laimīgs.

— Laimīgs! Jūs protat būt laimīgs? — iesaucās Aglaja. — Kā tad jūs sakāt, ka neesot iemācījies skatīties? Vēl mūs pamācīsīt.

— Iemāciet, lūdzu, — smējās Adelaida.

— Nekā nevaru iemācīt, — smējās arī kņazs, — ārzemēs es gandrīz visu laiku nodzīvoju šai Šveices ciemā; reti izbraucu kaut kur netālu; ko gan es jums iemācīšu? Sākumā man tikai nebija garlaicīgi; es sāku drīz izveseļoties; pēc tam man katra diena kļuva dārga, un, jo tālāk, jo dārgāka, tā ka es sāku to manīt. Es gāju gulēt ļoti apmierināts, bet cēlos augšā vēl laimīgāks. Bet, kāpēc tas tā, — diezgan grūti pastāstīt.

— Un jums nekur vairs negribējās doties, nekas jūs vairs nevilināja? — jautāja Aleksandra.

— Sākumā, pašā sākumā, jā, vilināja, un mani pārņēma liels nemiers. To vien domāju, kā es dzīvošu; savu likteni gribēju pārbaudīt, sevišķi dažbrīd biju nemiera pilns. Jūs zināt, tādi brīži ir, sevišķi vientulībā. Mums tur bija ūdenskritums, neliels, augstu no kalna krita un tik tievā strūkliņā, gandrīz stateniski, — balts, šalcošs, putojošs; krita augstu, bet likās diezgan zemu, bija pusversti attālu, bet likās, ka līdz tam piecdesmit soļu. Man pa naktīm patika klausīties tā šalkās; tādos brīžos man dažreiz uzmācās liels nemiers. Tāpat gadījās dažreiz dienvidū, kad aizgāju kaut kur kalnos, nostājos viens kalnā, apkārt priedes, vecas, lielas, sveķainas; augšā uz klīns veca viduslaiku pils, drupas; mūsu ciematīņš tālu lejā, tikko redzams; saule spoža, debess zila, klusums baismīgs. Tad arī notikās, ka aicināja kaut kur, un arvien man likās, ja dotos taisni uz priekšu, ietu ilgi ilgi un aizietu tur aiz tās līnijas, aiz tās pašas, kur debess ar zemi sastopas, tad tur būtu viss atminējums un tūlīt ieraudzītu jaunu dzīvi, tūkstoškārt varenāku un trokšņaināku nekā pie mums; man arvien rādījās sapņos tāda liela pilsēta kā Neapole, tur tikai pils, trokšņi, dimdoņa, dzīvība . . . Jā, par daudz ko sapņoju! Un tad man likās, ka arī cietumā var bagātu dzīvi atrast.

— Šo pēdējo teicamo domu es jau izlasīju savā «Hrestomātijā», kad man bija divpadsmit gadu, — sacīja Aglaja.

— Tas viss ir filozofija, — piebilda Adelaida, — jūs esat filozofs, esat atbraucis mūs pamācīt.

— Jums varbūt taisnība, — pasmaidīja kņazs, — es tiešām, kā liekas, esmu filozofs, un — kas zina — varbūt patiesi man ir nodoms pamācīt . . . Tas var būt; var būt.

— Un jūsu filozofija gluži tāda pati kā Jevlampijai Nikolajevnai, — Aglaja atkal uzķēra, — ir tāda ierēdnīša, atraitne, pie mums nāk, tāda kā piedzīvotāja. Viņai viss dzīves uzdevums — lētas cenas; lai tikai varētu lētāk izdzīvot, tikai par kapeikām vien runā, un, ievērojiet, nauda viņai ir, viņa ir viltiece. Gluži tāpat jūsu bagātā dzīve cietumā un varbūt arī jūsu četrus gadus ilgā laime ciemā, par ko jūs savu Neapoles pilsētu pārdevāt, un, šķiet, ar peļņu, lai gan par kapeikām.

— Par dzīvi cietumā var būt vēl citas domas, — sacīja kņazs, — es dzirdēju stāstām kādu cilvēku, kas bija nosēdējis cietumā gadus divpadsmit; tas bija viens no mana profesora slimniekiem, viņš ārstējās. Viņam uznāca lēkmes, viņš bija dažreiz nemierīgs, raudāja un kādreiz pat mēģināja izdarīt pašnāvību. Dzīve cietumā viņam

bijusi ļoti skumja, ticiet man, bet, protams, ne jau sikumaina. Bet visa pazišanās viņam bijusi ar zirnekli un ar kociņu, kas pie loga izaudzis... Taču es labāk jums pastāstīšu par citu satikšanos pēnīgad ar kādu cilvēku. Tur viens apstāklis bija ļoti dīvains — dīvains, taisnību sakot, tāpēc, ka tāds gadījums ir ļoti rets. Šis cilvēks ticis reiz kopā ar citiem uzvests uz ešafota un viņam nolasīts spriedums — par politisku noziegumu nāves sods nošaujot. Pēc minūtem divdesmit nolasīts arī lēmums par apzēlošanu un noteikts cits soda mērs; un tomēr laika sprīdī starp diviem spriedumiem, divdesmit minūtes vai vismaz stundas ceturksni, viņš nodzīvojis neapšaubāmā pārliecībā, ka pēc dažām minūtem mirs. Man briesmīgi gribējās klausīties, kad viņš dažreiz atcerējās savus toreizējos iespaidus, un es vairākkārt sāku viņu no jauna izjautāt. Viņš atcerējās visu ne-parasti skaidri un sacīja, ka it nekad šos brīžus neaizmirsīšot. Soļu divdesmit no ešafota, ap kuru stāvējis pūlis un kareivji, bijuši ierakti trīs stabi, jo noziedznieki bijuši vairāki. Trīs pirmos aizveduši pie stabiem, piesējuši, uzvilkuši viņiem nāves drānas (baltus, garus paltrakus), bet pār acīm uzmaukuši baltas, augstas cepures, lai nebūtu redzamas šautenes; tad pret katru stabu nostājusies vairāku kareivju komanda. Mans paziņa stāvējis astotais pēc kārtas, tātd viņam bijis jāiet pie stabiem trešā kārtā. Mācītājs apstaigājis visus ar krustu. Skaidrs, ka atliek dzīvot minūtes piecas, ne vairāk. Viņš sacīja, ka šīs piecas minūtes likušās viņam bezgalīgi garas, kā milzu bagātība; viņam licies, ka šais piecās minūtēs viņš nodzīvos tik daudz mūžu, ka tūlīt vēl nav nemaz ko domāt par pēdējo acumirkli, tā ka viņš vēl daudz ko paveicis: aplēsis laiku, lai atvadītos no biedriem, tam noteicis minūtes divas, pēc tam vēl divas minūtes nolīcis, lai padomātu beidzamo reizi par sevi, un pēc tam, lai beidzamo reizi paraudzītos apkārt. Viņš ļoti labi atcerējās, ka veicis taisni šos trīs darbus un taisni tā aplēsis. Viņam bijis jāmirst divdesmit septiņu gadu vecumā, veselam un spēcīgam; atvadoties no biedriem, viņš atcerējies, ka vienam no tiem uzdevis diezgan nepiederīgu jautājumu un pat ļoti ieinteresējies par atbildi. Kad viņš jau bijis atvadījies no biedriem, pienākušas tās divas minūtes, ko viņš noteicis, lai *domātu par sevi*; viņš zinājis jau iepriekš, par ko viņš domās: viņš tikai vēlējies iedomāties pēc iespējas ātrāk un spilgtāk, ka, lūk, kā tad tā: viņš tagad ir un dzīvo, bet pēc trim minūtem būs jau *kaut kas*, kāda būtne vai lieta, — kas gan īsti? Un kur? Visu to viņš domājis šais divās minūtēs izšķirt! Tuvumā bijusi baznīca, un katedrāles augstais, zeltītais jumts zaigojis spilgtajā saulē. Viņš atcerējās, ka briesmīgi cieši raudzījies šai jumtā un staros, kas no tā zaigojuši; atrauties

nespējis no stariem: viņam liesis, ka šie stari ir viņa jaunā daba, ka viņš pēc trim minūtēm kaut kā saplūdis ar tiem... Neziņa un riebums pret šo jauno, kas būs un tūlīt iestāsies, bijis šausmīgs; bet viņš stāsta, ka nekas neesot bijis viņam šinī laikā smagāks par nemitīgo domu: «Un ja nu nebūtu jāmirst! Un, ja nu atdotu dzīvi, — kāda bezgalība! Un tas viss būtu mans! Es tad katru minūti veselā mūžībā pārvērstu, nekā nezaudētu, katru minūti skaitīt atskaitītu, vairs nekā vēltīgi neizšķiestu!» Viņš sacīja, ka šī doma viņam beidzot pārvērtusies tādā nīkumā, ka viņš jau vēlēties, lai viņu ātrāk nosāutu.

Kņazs pēkšņi aplkusa; visas gaidīja, ka viņš turpinās un izdarīs kādu sledzienu.

— Jūs beidzāt? — Aglaja jautāja.

— Ko? Beidzu, — atguvās kņazs, kas brīdi bija nogrimis domās.

— Kādēļ gan jūs stāstījāt par to?

— Tāpat vien... man ienāca prātā...

— Jūs izteicāties ļoti aprauti, — aizrādīja Aleksandra, — jūs, kņaz, droši gribējāt secināt, ka nevienu mirkli nevar uzskatīt par mazvērtīgu un dažreiz piecas minūtes dārgākas par dārgumu. Tas viss ir teicami, bet atļaujiet tomēr: kā tad šis paziņa, kas jums tādas briesmu lietas pastāstījis... viņam taču spriedums grozīts, tātad viņam dāvāta šī «bezgalīgā dzīve». Nu, ko tad viņš ar šo bagātību vēlāk darījis? Vai dzīvojis, katru minūti «skaitīt atskaitīdams»?

— Ak nē, viņš pats man teica, — es viņam jau to vaicāju, — nemaz neesot tā dzīvojis un daudz daudz minūšu pazaudējis.

— Nu, tātad te jums pieredze, tātad nevar dzīvot, tiešām «ar skaitu atskaitot». Nezin kāpēc, bet nevar.

— Jā, nezin kāpēc, bet nevar, — atkārtoja kņazs, — man pašam tā likās... Un tomēr kaut kā nevar noticēt...

— Tas ir, jūs domājat, ka gudrāk par visiem nodzīvosit, — sacīja Aglaja.

— Jā, arī tā esmu dažreiz domājis.

— Un domājat?

— Un... domāju, — atbildēja kņazs, joprojām ar kļušu un pat biklu smaidu raudzīdamies Aglajā; bet tūdaļ atkal sāka smieties un jautri pavērās viņā.

— Pieticīgi! — sacīja Aglaja, gandrīz sapīkdama.

— Cik tomēr jūs esat drošsirdīgas, lūk, jūs smejaties, bet mani viss tā satrieca viņa stāstā, ka es pēc tam sapnī redzēju, taisni šīs piecas minūtes redzēju...

Viņš vērīgi un nopietni vēlreiz pārlaida acis savām klausītājām.

— Vai jūs nedusmojaties uz mani par kaut ko? — viņš pēkšņi jautāja, it kā apmulsis, tomēr skatīdamies visām taisni acīs.

— Par ko? — visas trīs jaunavas izbrīnā iesaucās.

— Nu, ka es tikai it kā mācu . . .

Visas sāka smieties.

— Ja dusmojaties, tad nedusmojieties, — viņš sacīja, — es taču pats zinu, ka mazāk par citiem esmu dzīvojis un mazāk par visiem saprotu no dzīves. Es varbūt dažreiz ļoti savādi runāju . . .

Un viņš galīgi samulsa.

— Ja sakāt, ka esat bijis laimīgs, tad esat dzīvojis nevis mazāk, bet vairāk; kāpēc tad jūs liekuļojat un atvainojaties? — stingri un ērcīgi uzsāka Aglaja. — Un neuztraucieties, lūdzu, ka jūs pamācāt mūs, tas nav nekāds jūsu triumfs. Ar jūsu kviētismu var simtgadīgu mūžu ar laimi piepildīt. Jums var parādīt nāves sodu un parādīt var mazo pirkstiņu, jūs no viena un no otra vienlidz teicamu domu secināsit un turklāt vēl būsit apmierināts. Tā var dzīvot.

— Ko tu visu laiku dusmojies, nesaprotu, — iejaucās ģenerāliene, jau sen vērodama runātāju sejas, — un par ko jūs runājat, arī nespēju saprast. Kāds pirkstiņš un kas par niekiem? Kņazs ļoti jauki runā, tikai mazliet skumīgi. Kāpēc tu viņam atņem drosmi? Kad viņš sāka, tad smējās, bet tagad pavisam sadudzis.

— Nekas, māmiņ. Bet žēl, kņaz, ka jūs nāves sodu neesat redzējis, es jums kaut ko pajautātu.

— Esmu redzējis nāves sodu, — atbildēja kņazs.

— Esat redzējis? — iesaucās Aglaja. — Man to vajadzēja just! Tas jau ir kaut kas. Ja esat redzējis, kā tad jūs sakāt, ka visu laiku esat laimīgi nodzīvojis? Nu, vai es jums nepateicu patiesību?

— Bet vai tad jūsu ciemā soda ar nāves sodu? — jautāja Adelaida.

— Es Lionā redzēju, turp braucu kopā ar Šneideru, viņš ņēma mani līdzī. Kā atbraucu, tā tur nokļuvu.

— Kā tad, jums ļoti patika? Daudz pamācoša? Derīga? — jautāja Aglaja.

— Man tas nemaz nepatika, un es pēc tam mazliet slimoju, bet atzīstos, ka skatījos kā sastindzis, acu novērst nespēju.

— Arī es nespētu acis novērst, — sacīja Aglaja.

— Tur ļoti necieš, ka sievietes iet skatīties, bet avīzēs pēc tam raksta par šādām sievietēm.

— Tātad, ja atzīst, ka tā nav sieviešu darišana, tad ar to pašu

grib sacīt (un tā tad attaisnot), ka tā ir vīriešu darīšana. Apsveicu šo loģiku. Un jūs, protams, tāpat domājat?

— Pastāstiet par nāves sodu, — pārtrauca Adelaida.

— Es tagad ļoti negribētu... — kņazs apjuka un it kā sadrūma.

— Jums it kā žēl būtu mums pastāstīt, — iedzēla Aglaja.

— Nē, bet tāpēc, ka par šo pašu nāves sodu es jau pirmīt pastāstīju.

— Kam pastāstījat?

— Jūsu kambarsulainim, kamēr gaidīju...

— Kādam kambarsulainim? — atskanēja no visām pusēm.

— Tam pašam, kas priekšnamā sēd, tāds iesirms, iesarkanu seju; es priekšnamā sēdēju, lai tiktu pie Ivana Fjodoroviča.

— Tas ir savādi, — ģenerāliene piebilda.

— Kņazs ir demokrāts, — atcirta Aglaja, — nu, ja Aleksejam esat stāstījis, tad mums nedrīkstat atteikt.

— Es katrā ziņā gribu dzirdēt, — Adelaida atkārtoja.

— Pirmīt tiešām, — uzrunāja viņu kņazs, mazliet atkal iejūsminādamies (viņš, kā likās, iejūsminājās ļoti ātri un lētticīgi), — tiešām man radās doma, kad jūs man sižetu gleznai prasījāt, dot jums sižetu: uzzīmēt notiesātā seju brīdī pirms giljotīnas cirtiena, kad viņš vēl stāv uz ešafota, iekams nogulies uz šā dēļa.

— Kā — seju? Seju vien? — jautāja Adelaida. — Tas būs dīvains sižets, un kas gan tā par gleznu?

— Nezinu, — kāpēc gan ne? — dedzīgi uzstāja kņazs. — Es Bāzelē nesen vienu tādu gleznu redzēju. Man ļoti gribas jums pastāstīt... Es kādreiz pastāstīšu... mani ļoti aizgrāba.

— Par Bāzeles gleznu jūs katrā ziņā pastāstīsiet vēlāk, — sacīja Adelaida, — bet tagad iztēlojiet man šā nāves soda ainu. Vai varat pastāstīt tā, kā jūs pats to iedomājaties? Kā lai šo seju uzzīmē? Tikai seju vien? Kāda tad ir šī seja?

— Taisni pēdējā minūtē pirms nāves, — pilnīgā gatavībā stāstīt uzsāka kņazs, aizraudamies atmiņās un, acīm redzot, tūlīt aizmirsis visu citu, — taisni tas mirklis, kad viņš uzkāpis pa kāpnītēm un tikko nostājies uz ešafota. Tad viņš pameta acis uz manu pusi; es ieskatījos viņam sejā un sapratu visu... Bet kā to lai pastāsta! Man briesmīgi gribētos, lai jūs vai kāds cits to uzzīmētu! Labāk būtu, ja jūs! Es tūlīt tad nodomāju, ka glezna būs noderīga. Vai zināt, te jānotēlo viss, kas bijis iepriekš, viss, viss. Viņš dzīvojis cietumā un gaidījis soda dienu vismaz vēl tikai pēc nedēļas; viņš kaut kā cerējis uz parastajām formalitātēm, ka papīram vēl kaut kur

jānoklūst un tikai pēc nedēļas tas pienāks. Te pēkšņi kāda gadījuma pēc lieta paātrināta. Piecos no rīta viņš gulējis. Tas bijis oktobra beigās; pulksten piecos vēl ir auksts un tumšs. Ienācis cietauma pristavs, klusītēm, ar sardzi, un uzmanīgi pieskāries viņa plecam, viņš mazliet pacēlies, atspiedies uz elkoņiem, — redz gaisu: «Kas tas?» — «Desmitajā stundā nāves sods.» Vēl samiegoties, viņš neticējis, sācis jau strīdēties, ka papīrs pienākšot pēc nedēļas, bet, kad pavisam pamodies, vairs nestrīdējies un apklusis, — tā stāstīja, — pēc tam sacījis: «Tomēr grūti tā uzreiz...» — un atkal apklusis un vairs nekā nav gribējis runāt. Stundas trīs četras paiet zināmām lietām: ar mācītāju, brokastīm, kurās viņam pasniedz vīnu, kafiju un vēšgaļu (nu, vai tas nav izsmiekls? Padomā vien, cik tas cietsirdīgi, bet, no otras puses, nūdien, šie nevainīgie ļautiņi dara to no skaidras sirds un ir pārliecināti, ka tā ir cilvēkmīlestība), pēc tam tualete (jūs zināt, kas ir noziedznieka tualete?), beidzot ved pa pilsētu uz ešafotu... Es domāju, ka tad arī liekas, ka vēl bezgala ilgu laiku atliek dzīvot, kamēr ved. Man liekas, viņš katrā ziņā ceļā domāja tā: «Vēl ilgi, vēl trīs ielas atliek dzīvot; lūk, šo nobraukšu, tad vēl tā paliks, pēc tam vēl tā, kur maiznieks pa labi... kad vēl aizbrauksim līdz maizniekam!» Apkārt laudis, klaigas, troksnis, desmittūkstoš seju, desmittūkstoš acu, — tas viss jāpacieš, bet, galvenais, doma: «Te viņu desmit tūkstoši, bet nevienu no tiem nesoda, tikai taisni mani soda!» Nu, tas viss tā iepriekš. Ešafotā ved kāpnītes; te viņš pie kāpnītēm pēkšņi sāk raudāt, bet viņš bija spēcīgs un vīrišķīgs cilvēks, liels noziedznieks, kā runāja, esot bijis. Pie viņa visu laiku stāvēja klāt mācītājs, arī ratos brauca viņam līdzī un visu laiku runāja, — diezin vai tas dzirdēja: sāk gan klausīties, bet ar trešo vārdu vairs nesaprot. Tā tam jābūt. Beidzot sāka kāpt pa kāpnītēm; kājas sasietas, tāpēc viņš kustas sikiem solišiem. Mācītājs, jādūmā, gudrs cilvēks, nerunā vairs, bet visu laiku sniedz viņam krustu skūpstīt. Lejā pie kāpnītēm viņš bija ļoti bāls, bet, kad uzkāpa un nostājās uz ešafota, kļuva pēkšņi balts kā papīrs, gluži kā balts rakstāmpapīrs. Droši vien viņam kājas kļuva nespēcīgas un sastinga, uznāca nelabums, — it kā viņam kas priesteros kaklā un no tā itin kā kutētu, — vai esat to kādreiz jutušas izbailēs vai briesmu brīžos, kad viss saprāts paliek, bet tam nav vairs nekādas varas? Man liekas, ja, piemēram, neglābjami jāiet bojā, nams grūst jums virsū, tad pēkšņi briesmīgi gribas atsēsties un aizvērt acis, un gaidīt — lai notiek kas notikdams!... Te nu, kad sākās šis vājums, mācītājs jo ātrāk, ar tādu ašu žestu un pats klusēdams, viņam pēkšņi pielika krustu pie pašām lūpām, tādu mazu krustu, sudraba, ar

četriem galiem, — bieži lika to klāt, ik pa brīdim. Un, kolīdz krusts pieskārs lūpām, viņš acis atvēra un atkal uz dažām sekundēm it kā atdzīvojās, un kājas viņam klausīja. Krustu viņš skūpstīja alkātīgi, steidzās skūpstīt, gluži kā steigdamies neaizmirst pakert kaut ko vajadzības gadījumam, bet diezin vai šīnī brīdī kaut ko reliģiozu apzinājās. Un tā bija līdz pašam dēlim... Dīvaini, ka reti kāds šais pašās beidzamajās sekundēs krīt ģibonī! Gluži otrādi, galva alkaini dzīvo un darbojas spēcīgi, spēcīgi, spēcīgi, kā mašīna gaitā; es iedomājos, — kā sistin šīs dažādas domas, tikai nenobeigtas un varbūt arī smieklīgas, it kā nepiederīgas domas: «Tas tur raugās — viņam kārpa uz pieres, re, bendem viena augšējā poga aprūsējusi»... un tomēr visu zini un visu atceries; viens tāds punkts ir, ko nekādi nevar aizmirst, arī pagābt nevar, un viss ap to, ap šo punktu, kustas un griežas. Un, ja padomājam, ka tas tā iet līdz pat pēdējam sekundes ceturksnim, kad jau galva guļ uz bendes bluķa un viņš gaida un... zina, un pēkšņi uzdzirdēs sev pāri, kā nožvīkst dzelzs! To katrā ziņā uzdzirdēs! Ja es gulētu, es tiešām klausītos un uzdzirdētu! Te var būt tikai mirkļa desmitā daļa, bet katrā ziņā uzdzirdēsi! Un padomājiet vien, līdz šim laikam vēl strīdas, — var būt, ka galva, kad tā jau nocirsta, vēl kādu sekundi zinot, ka tā nocirsta, — kas tās par domām! Bet ja nu piecas sekundes!... Uzzīmējiet ešafotu tā, lai būtu redzams skaidri un tuvu tikai pats pēdējais kāpšlis; noziedznieks uzkāpis uz tā: galva, seja bāla kā papīrs, mācītājs dod krustu, tas alkātīgi stiepj pretī savas zilās lūpas un skatās, un — *visu zina*. Krusts un galva — tā ir glezna, mācītāja, bendes, viņa divu palīgu sejas un dažas galvas un acis lejā, — to visu var uzzīmēt it kā tresajā plānā, miglā, kā aksesuāru... Tāda būtu šī glezna.

Kņazs aplkusa un paraudzījās visās.

— Tam, protams, nav nekā kopēja ar kvīetismu, — Aleksandra pie sevis noteica.

— Nu, tagad pastāstiet, kā jūs bijāt iemilējies, — sacīja Adelaida.

Kņazs izbrīnā paskatījās viņā.

— Klausieties, — it kā steidzās Adelaida, — jūs paliekat parādā stāstu par Bāzeles gleznu. Bet tagad es gribu dzirdēt, kā jūs esat bijis iemilējies; neliedzieties, jūs esat bijis iemilējies. Turklāt jūs, kolīdz sāksit stāstīt, nebūsit vairs filozofs.

— Jūs, kolīdz beidzāt stāstīt, jau kaunaties no tā, ko pastāstījāt, — Aglaja pēkšņi aizrādīja. — Kāpēc tā?

— Cik tas galu galā muļķīgi, — atcirta ģenerāliene, sašutumā skatīdamās Aglajā.

— Negudri, — apstiprināja Aleksandra.

— Neticiet viņai, kņaz, — ģenerāliene griezās pie viņa, — to viņa dara tišām, aiz kāda niknuma; viņa nebūt nav tik mulķīgi audzināta; nedomājiet nekā ļauna, ka viņas jūs tā tirda. Viņas droši vien kaut ko sadomājušas, bet viņas jūs jau mil. Es viņu sejas pazīstu.

— Arī es viņu sejas pazīstu, — sacīja kņazs, sevišķi uzsvērdams savus vārdus.

— Kā tā? — Adelaida ziņkārīgi jautāja.

— Ko jūs zināt par mūsu sejām? — ieinteresējās arī abas pārējās.

Bet kņazs klusēja un bija nopietns; visas gaidīja, ko viņš atbildēs.

— Es jums vēlāk pateikšu, — viņš sacīja klusi un nopietni.

— Jūs noteikti gribat ieinteresēt mūs, — iesaucās Aglaja, — un kāda svētsvinība!

— Nu, labi, — Adelaida atkal steidzināja, — ja nu jūs esat tik labs seju pazinējs, tad droši vien esat bijis arī iemilējies; es tātd esmu atminējusi. Stāstiet taču.

— Es neesmu bijis iemilējies, — atbildēja kņazs tikpat klusi un nopietni, — es . . . biju laimīgs citādi.

— Kā tad, kā?

— Labi, es jums pastāstīšu, — noteica kņazs it kā dziļākās pārdomās.

VI

— Te nu jūs visas, — kņazs uzsāka, — raugāties manī tik ziņkārīgi, un, ja es šo ziņkāri neapmierinātu, jūs uz mani droši vien noskaistos. Nē, es jokoju, — viņš smaidīdams pasteidzās piebilst. — Tur . . . tur apkārt bija bērni, un es visu laiku tur biju kopā ar bērniem, vienīgi ar bērniem. Tie bija tā ciema bērni, vesels bars, kas mācījās skolā. Es viņus tur nemācīju; ai nē, tur to darīja skolotājs Zils Tibo; es gan arī mācīju viņus, bet vairāk tāpat ar viņiem biju kopā, un visi mani četri gadi tā vien pagāja. Man nekas cits nebija vajadzīgs. Es viņiem visu sacīju, nekā no viņiem neslēpu. Viņu tēvi un radnieki visi uz mani noskaitās, tāpēc ka bērni beidzot bez manis nevarēja iztikt un man apkārt vien pulcējās, bet skolotājs kļuva man beidzot pat lielākais ienaids. Man daudz tur saradās ienaidsnieku — un tikai bērnu dēļ. Pat Šneideris kauni-

nāja mani. No kā gan viņi tā baidījās? Bēnam var visu sacīt — visu; mani vienmēr satraukusi doma, cik slikti lielie pazīst bēnus, tēvi un mātes pat savus bēnus. No bērniem nekas nav jāslēpj, aizbildinoties, ka viņi maziņi un ka viņiem par agru zināt. Cik skumja un nelaimīga doma! Un cik labi paši bērni noģied, ka tēvi uzskata viņus par pārāk maziņiem, kas nekā nesaprot, kad viņi visu saprot. Lielie nezina, ka mazs bērns pat vissarežģītākajā lietā var sniegt ārkārtīgi svarīgu padomu. Ak dievs! Kad uz jums raugās šis jaukais putniņš uzticīgi un laimīgi, jums taču kauns viņu pievilt! Es tāpēc viņus saucu par putniņiem, ka labāka par putniņu nav nekā pasaulē. Taisnību sakot, uz mani visi ciemā noskaitās vairāk kāda gadījuma pēc... bet Tibo gluži vienkārši mani apskauda; sākumā viņš tikai grozīja galvu un brīnījās, kā gan bērni visu saprot, kad es stāstu, bet kad viņš — gandrīz neko, un pēc tam sāka par mani zoties, kad es viņam pateicu, ka mēs abi viņiem neko neiemācīsim, turpretim viņi vēl mūs iemācīs. Un kā viņš varēja mani apskaut un apmelot, būdams pats kopā ar bērniem! Bērni dziedina dvēseli... Tur bija kāds slimnieks Šneidera iestādē, kāds ļoti nelaimīgs cilvēks. Tā bija tik briesmīga nelaime, ka līdzīga diezin vai var būt. Viņš bija nodots, lai dziedinātu viņu no vājprātības; manuprāt, viņš nebija jucis, viņš tikai briesmīgi cieta, — tā bija visa viņa slimība. Un ja jūs zinātu, par ko viņam beidzot kļuva šie mūsu bērni... Es jums par šo slimnieku labāk vēlāk pastāstīšu; bet tagad pastāstīšu, kā tas viss iesākās. Bērni sākumā mani nemilēja. Es biju tāds liels, vienmēr tāds lempīgs; zinu, ka esmu arī neglīts... beidzot arī tas, ka biju ārzemnieks. Bērni par mani sākumā smējās, vēlāk pat ar akmeņiem sāka man sviest, kad bija noskatījušies, ka es noskūpstīju Mari. Bet es viņu noskūpstīju tikai vienu reizi... Nē, nevajag smieties, — kņazs pasteidzās apvaldīt savu klausītāju smīnu, — tā nemaz nebija mīlestība. Ja jūs zinātu, cik tā bija nelaimīga būtne, tad jums pašām kļūtu viņas ļoti žēl, tāpat kā man. Viņa bija no mūsu ciemata. Viņas māte bija sirma vecenīte, un viņai tās mazajā, pavisam vecajā namelī ar diviem logiem bija nodalīts viens logs ar ciemata priekšniecības atļauju; no šā loga viņai atļāva tirgoties ar kurpju saitēm, diegiem, tabaku, ziepēm, tikai par gluži niecīgiem grašiem, no tā arī viņa pārtika. Viņa bija slima, un viņai arvien uztūka kājas, tā ka viņa visu laiku nekustējās no vietas. Mari bija viņas meita, gadus divdesmit veca, trausla un vājiņa; viņai jau sen bija sācies dilonis, bet viņa visu laiku strādāja pa mājām, uzņemoties smagus darbus uz dienām — mazgāja grīdas, veļu, slaucīja pagalmus, apkopa lopus. Kāds franču komijs, kas brauca te cauri, bija pavedis

viņu un aizvedis līdz, bet pēc nedēļas ceļā pametis vienu un patslepen aizbraucis. Viņa pārnāca mājās ubagodama, gluži netīra, vienās skrandās, noplisušiem zābaciņiem; viņa bija nākusi kājām visu nedēļu, naktis pārlaidusi laukā un ļoti saaukstējusies; kājas bija vienās brūcēs, rokas uzpampusas un saspregājušas. Viņa gan arī agrāk nebija nekāda skaistule; tikai acis tādas lēnīgas, labsirdīgas, nevainīgas. Briesmīgi nerunīga viņa bija. Kādreiz, jau agrāk, viņa darbā pēkšņi bija sākusi dziedāt, un es atceros, ka visi brīnījās un sāka smieties: «Mari sāk dziedāt! Kā? Mari sāk dziedāt!» — un viņa briesmīgi nokaunējās un apklusā jau uz visu mūžu. Toreiz vēl viņu apmīloja, bet, kad viņa atgriezās slima un nomocīta, nekādas līdzcietības vairs nejuta it neviens! Cik cietsirdīgi viņi ir šai ziņai! Cik viņiem par to nežēlīgi spriedumi! Māte pirmā saņēma viņu, pilna niknuma un nicināšanas: «Tu mani esi apkaunojusi.» Māte bija pirmā, kas arī ļāva to apsmieklam: kad ciematā padzirdēja, ka Mari atgriezusies, tad visi steigās skatīties Mari, un gandrīz vai viss ciemats saskrēja būdiņā pie vecītes: sirmgalvji, bērni, sievas, jaunas, visi, tādā steigās pilnā, alkātīgā barā. Mari gulēja uz grīdas pie vecītes kājām, izsalkusi, skrandaina, un raudāja. Kad visi bija saskrējuši, viņa apsedzās ar saviem izjukušajiem matiem un piepiedās ar seju pie grīdas. Visapkārt visi raudzījās viņā kā riebeklē; sirmgalvji nosodīja un bāra, jaunie pat smējās, sievietes bāra viņu, nosodīja, raudzījās ar tādu nicināšanu kā kādā zirneklī. Māte visu to pieļāva, pati tur sēdēja, māja ar galvu un piekrita. Māte tani laikā bija ļoti slima un gandrīz pie miršanas; pēc diviem mēnešiem viņa tiešām arī nomira; viņa zināja, ka jāmirst, un tomēr ar meitu salabt nedomāja līdz nāves stundiņai, pat nerunāja ar viņu ne vārda, dzina gulēt priekšīnā, pat gandrīz ēst nedeava. Viņai vajadzēja bieži likt savas slimās kājas siltā ūdenī; Mari katru dienu mazgāja viņai kājas un apkopa viņu; māte pieņēma visus Mari pakalpojumus klušēdama un nepateica tai nevienu laipna vārda. Mari visu pacieta, un es vēlāk, kad biju iepazinies ar viņu, ievēroju, ka viņa arī pati visam tam piekrita un pati uzskatīja sevi par kaut kādu viszemāko radījumu. Kad vecene nolikās pavisam, tad viņu apkopt nāca ciemata vecenes, visas pēc kārtas, tā tur iekārtots. Tad Mari vairs nēmaz nedeava ēst; bet ciematā visi viņu dzina projām un neviens pat darba vairs negribēja viņai dot kā agrāk. Visi gluži kā spļāva viņai virsū, bet vīrieši pat par sievieti neturēja, tikai nekūtrības vien viņai teica. Dažreiz, tas notika ļoti reti, kad viņi svētdienā galīgi piedzērās, lai pasmietos, meta viņai grašus, tā, tieši uz zemes; Mari klušēdama pacēla tos. Viņa jau toreiz sāka klepot asinis. Beidzot viņas

kankari bija kļuvuši gluži par skrandām, tā ka kauns bija rādīties ciematā; bet jau no pārnākšanas dienas viņa staigāja basām kājām. Tad nu, jo sevišķi bērni, viss bars, — viņu bija vairāk nekā četrdesmit skolēnu, — sāka ķircināt viņu un pat svieda viņai ar dubļiem. Viņa lūdās ganu, lai ļauj viņai govis paganīt, bet gans viņu padzina. Tad viņa pati bez atļaujas sāka ar ganāmpulku doties uz veselu dienu prom no mājām. Tā kā viņa ļoti daudz laba darīja ganam un viņš to manīja, tad vairs nedzina viņu projām un dažreiz pat deva viņai savu pusdienu paliekas, sieru un maizi. Viņš domāja ar to parādām tai lielu žēlastību. Kad māte bija mirusi, mācītājs baznīcā nekaunējās visu ļaužu priekšā apkaunot Mari. Mari stāvēja pie šķirsta, kāda viņa bija, savās skrandās, un raudāja. Sanāca daudz ļaužu skatīties, kā viņa raudās un ies aiz šķirsta; tad mācītājs, — viņš vēl bija jauneklis un aiz savas godkāres tiecās kļūt par lielu sludinātāju, — uzrunāja visus un norādīja uz Mari. «Rau, kas bija par iemeslu tam, ka nomira šī cienījamā sieviete» (nav tiesa, tāpēc ka viņa jau divi gadi slimoja), «te nu viņa stāv jūsu priekšā un neuzdriktas pacelt acis, tāpēc ka viņa dieva pirksa apzīmēta; te viņa stāv basām kājām, skrandās, — paraugs tiem, kas zaudē krietno tīkumu! Kas gan viņa ir? Tā ir viņas meita!» — un tālāk tādā garā. Un, ko domājat, šis zemiskums gandrīz visiem viņiem patika, bet... te notika kas neparasts; te iejaucās bērni, tāpēc ka šini laikā bērni bija visi jau manā pusē un jau mīlēja Mari. Tas iznāca tā. Man gribējās kaut ko darīt Mari labā; viņai ļoti vajadzētu iedot naudu, bet naudas tur man nebija ne kapeikas. Man bija maza briljanta spraužamā adata, un es to pārdevu kādam uzpircējam; viņš braukāja pa ciemiem un tirgojās ar vecām drēbēm. Viņš man deva astoņus frankus, bet tā droši maksāja četrdesmit. Es ilgi centos sastapt Mari vienu; beidzot mēs satikāmies aiz ciemata, pie žoga, sāntaciņā, kas ved kalnā, aiz koka. Tur es viņai iedevu astoņus frankus un teicu viņai, lai viņa taupa, jo man vairāk nebūs, tad noskūpstīju viņu un sacīju, lai viņa nedomā, ka man kāds slikts nolūks un ka es skūpstu viņu nevis tāpēc, ka esmu iemīlējies viņā, bet gan tāpēc, ka man viņas ļoti žēl un ka es no sākta gala neesmu viņu ne drusciņas uzskatījis par vainīgu, bet tikai par nelaimīgu. Man ļoti gribējās turpat ir iepriecināt, ir pārliecināt viņu, ka viņai nevajag turēt sevi par tādu zemisku visu priekšā, bet viņa laikam nesaprata. Es to tūdaļ manīju, lai gan viņa gandrīz visu laiku klusēja un stāvēja manā priekšā, acis nodūrusi un briesmīgi nokaunējusies. Kad es beidzu, viņa noskūpstīja man roku, un es tūlīt paņēmu viņas roku un gribēju noskūpstīt, bet viņa aši to atrāva. Pēkšņi šai brīdī mūs bija noskati-

juši bērni, vesels bars; es vēlāk dabūju zināt, ka viņi jau sen bija mani uzmanījuši. Viņi sāka svilpt, sist plaukstas un smieties, bet Mari metās bēgt. Es gribēju ko pateikt, bet viņi sāka sviest man ar akmeņiem. Tai pašā dienā visi dabūja zināt, viss ciemats; visi atkal bruka virsū Mari: viņu necieta vēl vairāk. Es dzirdēju pat, ka viņai gribējuši piespriest sodu, bet, paldies dievam, izgāja sveikā; toties bērni viņai vairs negrieza ceļu, ķircināja vēl vairāk, mētājās ar dubļiem; trenkā viņu, viņa bēg no tiem ar savām vājjām krūtīm, aizelsusies, tie viņai pakal, brēc, lamājas. Kādreiz es pat metos ar viņiem kauties. Tad es sāku ar viņiem runāt, runāt katru dienu, kad vien varēju. Viņi reizēm apstājās un klausījās, lai gan joprojām vēl lamājās. Es viņiem pastāstīju, cik Mari nelaimīga; drīz vien viņi vairs nelamājās un devās projām klusēdami. Pamazām vien mēs uzsākām sarunas, es no viņiem neko neslēpu; es viņiem visu izstāstīju. Viņi lielā ziņkārē klausījās, un drīz vien viņiem kļuva Mari žēl. Daži, sastapdami viņu, sāka laipni sasveicināties; tur pastāv paradums, satiekot vienam otru, — vai ir pažiņa vai nav, — palocīties un sacīt: «Sveiki.» Varu iedomāties, kā Mari brīnījās. Kādreiz divas meitenes sadabūja ēdienu un aiznesa viņai, nodeva, pārņāca un man pasacīja. Viņas teica, ka Mari sākusi raudāt un ka šis viņu tagad ļoti milot. Drīz vien visi iemilēja viņu un līdz ar to arī mani pēkšņi sāka milēt. Viņi sāka bieži apmeklēt mani un arvien lūdza, lai es viņiem ko pastāstot; man liekas, ka es labi pratu stāstīt, jo viņiem ļoti patika manī klausīties. Bet vēlāk es mācījos un lasīju tikai tādēļ vien, lai viņiem pēc tam atstāstītu, un visus trīs gadus pēc tam es viņiem stāstīju. Kad vēlāk visi man pārmeta, — Šneiders arī, — kāpēc es ar viņiem runājot kā ar lieliem un nekā no viņiem neslēpjot, tad es atbildēju, ka kauns viņiem melot, ka viņi jau tāpat visu zina, lai kā slēpj no viņiem, un uzzinās droši vien nelāgi, bet no manis nelāgi neuzzinās. Vajadzēja tikai katram atcerēties, ka viņš pats bijis bērns. Viņi tam nepiekrita... Es noskūpstīju Mari jau divas nedēļas pirms viņas mātes nāves; bet, kad mācītājs teica sprediķi, tad visi bērni jau bija manā pusē. Es viņiem tūdaļ atstāstīju un izskaidroju mācītāja rīcību; visi uz viņu sadusmojās, daži pat tā, ka viņam ar akmeņiem logu stiklus izsita. Es viņus apvaldīju, tāpēc ka tas bija slikti, bet tūlīt ciematā visi visu bija dabūjuši zināt un tad nu sāka apvainot mani, ka es esot samaitājis bērnus. Pēc tam visi uzzināja, ka bērni mīl Mari, un briesmīgi pārbijās; bet Mari jau bija laimīga. Bērniem aizliedza pat satīties ar viņu, bet tie aiztecēja klusitēm pie viņas uz ganāmpulku, diezgan tālu, gandrīz pusversti no ciemata; viņi nesa tai ciemkukulus, bet daži atskrēja tikai tādēļ,

lai apkamptu viņu, noskūpstītu, pateiktu: «*Je vous aime, Marie!*»¹ — un pēc tam, ko kājas nes, skrietu atpakaļ. Mari gandrīz vai prātu zaudēja no tādas negaidītas laimes; tas viņai ne sapnī nebija rādījies; viņa kaulējās un priecājās, bet, galvenais, bērniem, sevišķi meitenēm, tikās aizskriet pie viņas, lai viņai pastāstītu, ka es viņu milu un ļoti daudz par viņu tām stāstu. Viņas tai pateikušas, ka es visu viņām izstāstījis un ka viņas tagad to milot un želojot. Un vienmēr tā darīšot. Pēc tam ieskrēja pie manis un tik liksmām, rūpju pilnām sejiņām pastāstīja, ka viņas nupat redzējušas Mari un ka Mari sūtot man sveicienus. Pa vakariem es mēdzu doties pie ūdenskrituma; tur bija kāda no ciemata puses pilnīgi aizslēpta vieta, tai apkārt auga papeles; turpu tad bērni vakaros pie manis saskrēja, daži pat paslepšus. Man liekas, ka viņiem sagādāja tik lielu baudu mana mīlestība uz Mari, un vienīgi šinī ziņā visā turienes dzīves laikā es piekrāpu viņus. Es neatņemu tiem ticību, ka es nemaz nemīlu Mari, tas ir, neesmu viņā iemīlējis, bet man tikai ļoti žēl viņas; es no visa redzēju, ka bērniem labāk patika tā, kā tie paši bija iedomājušies un izlēmuši, un tāpēc klusēju un izlikos, ka tiem taisnība. Un cik smalkjūtīgas un maigas bija šīs mazās sirsniņas: viņiem, starp citu, bija liesis nejēdzīgi, ka viņu labais Leons tā mil Mari, bet Mari tik slikti gērbusies un bez kurpēm. Iedomājieties, viņi sameklēja tai ir kurpes, ir zeķes, ir veļu, un pat kaut kādu kleitu; kā viņi to bija paveikuši, — nesaprotu: viss bars bija strādājis. Kad es viņus iztaujāju, viņi tikai jautri smējās, bet meitenes sita plaukstiņas un skūpstīja mani. Es reizēm gāju arī paslepšus, lai satiktos ar Mari. Viņa jau bija kļuvusi ļoti slima un tikko varēja paiet; beidzot vairs nemaz nepalīdzēja ganam, tomēr katru rītu gāja līdzī ganāmpulkam. Viņa nosēdās sāņus; tur kādai kraujai, gandrīz stāvai klintij bija izcilnis; viņa pašā stūrī, kas visiem bija apslēpts, nosēdās uz akmens un nosēdēja gandrīz nekustēdamās augu dienu, no paša rīta līdz tai stundai, kad ganāmpulks devās mājās. Viņa jau bija tik vāja, diloņa sagrauzta, ka vairāk nosēdēja aizvērtām acīm, piespiedusi galvu pie klints, un snauda, smagi elsodama; viņas seja bija kļuvusi vāja kā ģindenim, un sviedri pārklāja pieri un deniņus. Tā es vienmēr viņu sastapu. Es atnācu uz brītiņu, un man arī netikās, ka mani te redz. Kolīdz es parādījos, Mari tūdaļ nodrebēja, atvēra acis un metās skūpstīt man rokas. Es vairs tās neatrāvu, jo viņai tā bija laime; viņa visu laiku, kamēr es sēdēju, drebeja un raudāja; tiesa, vairākkārt viņa sāka runāt, bet viņu pat saprast bija grūti. Viņa bija

¹ Es jūs milu, Mari! (*Franc.*)

kā neprātīga, briesmīgā uzbudinājumā un sajūsmā. Reizēm bērni atnāca man līdzī. Tad viņi parasti nostājās netālu un ņēmās mūs sargāt nezin no kā, un tas viņiem bija neparasti patīkami. Kad mēs aizgājām, Mari atkal palika viena, tāpat kā agrāk nekustējās, aizvēra acis un piespieda galvu pie klints; varbūt viņa par kaut ko sapņoja. Kādu rītu viņa vairs nespēja iziet pie ganāmpulka un palika savā tukšajā namiņā. Bērni tūlīt to dabūja zināt un gandrīz visi to dien viņu apraudzīja; viņa gulēja savā gultā gluži vientulīga. Divi dienas viņu kopa tikai bērni, ieskriedami pēc kārtas, bet vēlāk, kad ciematā padzirdēja, ka Mari jau tiešām pie miršanas, pie viņas sāka nākt no ciemata vecenes, tās sēdēja un dežurēja. Ciematā, kā liekas, sāka žēlot Mari, vismaz bērnus vairs neaizturēja un nebāra kā agrāk. Mari visu laiku pavadīja snaudā, miegs viņai bija nemierīgs, viņa briesmīgi klepoja. Vecenes gaināja projām bērnus, bet viņi skrēja pie loga, dažreiz tikai uz īsu brīdi, lai tikai pasacītu: «*Bonjour, notre bonne Marie.*»¹ Un viņa, tikko pamanījusi vai uzdzirdējusi tos, gluži kā atdzīvojās un tūlīt, neklausīdamās vecenēs, centās pacelties uz elkoņiem, pamāja viņiem ar galvu, pateicās. Viņi, tāpat kā agrāk, nesa tai ciemkukuli, bet tā gandrīz neko nēda. Šo bērnu pēc, ticiet man, viņa nomira gandrīz laimīga. Šo bērnu pēc viņa aizmirsu savu postu un nelaimi, kā piedošanu no viņiem saņēma, jo līdz pašām beigām uzskatīja sevi par lielu noziedznieci. Viņi kā putniņi sīta spārniņus pie viņas logiem un sauca viņai katru rītu: «*Nous t'aimons, Marie.*»² Viņa ļoti drīz nomira. Es domāju, ka viņa daudz ilgāk nodzīvos. Viņas nāves priekšvakarā, pirms saules rieta, es pie viņas iegriezios; liekas, viņa mani pazina, un es pēdējo reizi paspiedu viņai roku; cik izdilusi bija viņas roka! Un te pēkšņi no rīta atnāk un saka man, ka Mari mirusi. Bērnus vairs ne novaldīt nevarēja: viņi izpušķoja visu viņas šķirstu ar ziediem un uzlika viņai vainagu galvā. Mācītājs baznīcā vairs nekaunināja mirušo, un arī bērnieku bija ļoti maz, tāpat vien aiz ziņkārbas bija iegriezušies daži; bet, kad vajadzēja nest šķirstu, tad bērni metās visi uzreiz, lai paši to nestu. Tā kā viņi nevarēja panest, tad citi palīdzēja, viņi visi tecēja aiz šķirsta, un visi raudāja. No tā laika Mari kapiņu bērni nekad neaizmirsu: viņi uzpoš to ik gadus ar puķēm, apstādījuši apkārt rozēs. Bet no šīs bērnu dienas viss ciemats sāka mani jo sevišķi vajāt bērnu dēļ. Galvenie barveži bija mācītājs un skolotājs. Bērniem stingri noliedza pat satikties ar mani, un Šneiders apņēmas pat pieskatīt mani. Mēs

¹ Labdien, mūsu labā Mari! (*Franc.*)

² Mēs tevi mīlam, Mari. (*Franc.*)

tomēr redzējāmieš, no tālienes sazinājāmieš ar zīmēm. Viņi sūtīja man savas mazās zīmites. Vēlāk tas viss nokārtojās, bet toreiz bija ļoti jauki: es pat vēl tuvāk sadraudzējos ar bērniem šīs vajāšanas pēc. Pedējā gadā es pat gandrīz salīgu mieru ar Tibo un ar mācītāju. Bet Šneiders daudz man sarunāja un strīdējās ar mani par manu kaitīgo «sistēmu», kā es izturējos pret bērniem. Kas nu man par sistēmu! Beidzot Šneiders atklāja man kādu savu ļoti dīvainu domu, — tas notika īsi pirms manas aizbraukšanas, — Šneiders sacīja man, viņš esot pilnīgi pārliecinājies, ka es pats esot gluži kā bērns, pilnīgi kā bērns, ka tikai augumā un pēc sejas es līdzinoties pieaugušam cilvēkam, bet attīstības, dvēseles, rakstura un varbūt pat prāta ziņā es neesot pieaudzis cilvēks un tāds arī palikšot, kaut vai līdz sešdesmit gadiem nodzīvotu. Es ļoti smējos: viņš, protams, maldās, jo — kas gan es par bērnu? Tikai viens kas ir tiesa, man tiešām nepatīk būt kopā ar pieaugušajiem, ar cilvēkiem, ar lielajiem, — un to es sen esmu ievērojis, — man nepatīk, jo es to neprotu. Lai ko viņi runātu ar mani, lai cik labi izturētos pret mani, tomēr ar viņiem kopā man vienmēr nezin kāpēc ir grūti, un es briesmīgi prēcājos, kad varu doties drīzāk pie biedriem, bet mani biedri vienmēr ir bijuši bērni, un nevis tāpēc, ka es pats esmu bērns, bet gan tāpēc, ka man gluži vienkārši patika būt pie bērniem. Kad es vēl tikko biju sācis dzīvot ciematā, — toreiz, kad viens devos pasērot kalnos, — kad es, vientulīgi klejodams, dažreiz, sevišķi pusdienlaikā, kad beidzas mācības skolā, sastapu visu šo trokšņaino baru skrienam ar savām somiņām, tāfelēm un grīfelēm, ar klaigām, smiekliem, rotaļām, — tad visa mana dvēsele sāka pēkšņi tiekties uz viņiem. Nezinu, bet katreiz, kad sastapos ar viņiem, mani pārņēma ārkārtīgi spēcīga un laimes pilna sajūta. Es apstājos un smējos laimē, raudzīdamies viņu mazajās, nīrbošajās un mūžam skrejošajās kājiņās, puisēnos un meitenēs, kas skraidīja kopā, smieklos un asarās (tāpēc ka daudzi jau bija paspējuši sakauties, noraudāt, atkal saligt mieru un parotaļāties, kamēr aizskrēja no skolas līdz mājām), un es aizmirsu tad visas savas skumjas. Vēlāk, visus šos trīs gadus, es nemaz nevarēju saprast: kā skumst un kāpēc skumst cilvēki? Viss mans liktenis savijās ar bērniem. Es nekad pat nevarēju atstāt ciematu, un ne prātā man nenāca, ka es braukšu kādreiz šurp, uz Krieviju. Man likās, ka es vienmēr būšu tur, bet es beidzot redzēju, ka Šneiders taču nevarēja uzturēt mani, un te atgadījās kāda tik svarīga lieta, ka Šneiders pats steigdzināja mani braukt un uzņēmas par mani atbildību līdz šejieni. Es te raudzišu, kas tā par lietu, un ar kādu apspriedišos. Varbūt mani gaida pavisam cits liktenis, tomēr tas nav svarīgi un nav arī galve-

nais. Galvenais ir tas, ka jau ir pārmainījusies visa mana dzīve. Es tur daudz esmu atstājis, pārāk daudz. Viss ir zudis. Es sēdēju vagonā un domāju: «Tagad es pie cilvēkiem dodos; es varbūt nekā nezinu, bet ir sākusies jauna dzīve.» Es nolēmu pildīt to, kas man jādara, godīgi un stingri. Cilvēkos man būs varbūt garlaicīgi un grūti. Sākumam es noņemos būt ar visiem pieklājīgs un atklāts; vairāk no manis taču neviens neprasis. Varbūt arī te mani noturēs par bērnu — lai! Mani visi arī nezina kāpēc uzskata par idiotu, es tiešām biju tik slims kādreiz, ka tad biju līdzīgs idiotam; bet kas es par idiotu tagad, kad es pats saprotu, ka mani uzskata par idiotu? Es nāku iekšā un domāju: «Te mani uzskata par idiotu, tomēr es esmu gudrs, bet viņi to pat nenojauš...» Es bieži tā domāju. Kad es Berlīnē saņēmu no turienes vairākas vēstulītes, ko viņi bija jau paspējuši man uzrakstīt, tad tikai es vēl sapratu, ka esmu viņus milējis. Ļoti smagi saņemot pirmo vēstuli! Kā viņi skuma, mani pavadīdami! Jau mēnesi agrāk sāka pavadīt: «*Léon s'en va, Léon s'en va pour toujours!*»¹ Mēs katru vakaru sapulcējāmies kā agrāk pie ūdenskrituma un arvien runājām par to, kā mēs šķirsimies. Reizēm bija tikpat jautri kā agrāk; tikai, šķiroties līdz ritam, viņi sāka mani cieši un sirsnīgi apkampt, kas agrāk nebija noticis. Daži atskrēja pie manis paslepen no citiem, pa vienam, tikai tādēļ, lai apkamptu un noskūpstītu mani vienatnē, citiem neredzot. Kad es jau devos ceļā, visi pulkā pavadīja mani uz staciju. Dzelzceļa stacija bija no mūsu ciemata kādu versti. Viņi valdījās, lai nebūtu jāraud, bet daudzi nespēja un raudāja skaļi, sevišķi meitenes. Mēs steidzāmies, lai nenokavētu, bet dažs labs no bara pēkšņi metās man klāt ceļa vidū, apkampa mani ar savām mazajām rociņām un skūpstīja, tādēļ vien bija apturējis visu baru; bet mēs, lai gan steidzāmies, visi apstājāmies un gaidījām, kamēr viņš atvadīsies. Kad es jau sēdēju vagonā un vagns sāka kustēties, viņi visi man nokliedza «urā!» un ilgi palika uz vietas, kamēr vagns pilnīgi pazuda. Un es arī raudzijos... Dzirdiet, kad es pirmūt ienācu te un paskatījos jūsu mīļajās sejās, — es tagad ļoti ielūkojos sejās, — un uzdzirdēju jūsu pirmos vārdus, tad man, pirmo reizi no tā laika, kļuva vieglāk ap sirdi. Es nupat jau nodomāju, ka varbūt es patiešām pieredu pie laimīgajiem: es taču zinu, ka tādus, ko tūlīt iemīlēsi, ne tik drīz sastapsi, bet es jūs, tiklīdz no vagona izkāpis, tūdaļ sastopu. Es ļoti labi zinu, ka par savām jūtām visiem stāstīt ir kauns, bet te es jums stāstu, un no jums man nav kauns. Es nesmu sabiedrīks un varbūt ilgu laiku pie jums neatnākšu. Tikai

¹ Leons aizbrauc, Leons aizbrauc uz visiem laikiem! (*Franc.*)

neuzskatiet to par sliktu domu: es neteicu tādā ziņā, ka jūs man nebūtu dārgas, un nedomājiet arī, ka esmu par kaut ko aizvainots. Jūs jautājāt man par savām sejām, ko es tajās saskatījis. Es jums ar lielu prieku to pateikšu. Jums, Adelaida Ivanovna, laimīga seja, no visām trim sejām vissimpatiskākā. Jūs esat ne tikai ļoti glīta; uz jums raudzīdamies, es saku: «Viņai ir seja kā labai mātai.» Jūs visam pieejat vienkārši un jautri, bet arī sirdi protat drīz iepazīt. Lūk, tāda man šķiet jūsu seja. Jums, Aleksandra Ivanovna, seja arī skaista un ļoti mīļa, bet varbūt jums ir kādas slepenas skumjas; sirds jums, nav šaubu, ļoti laba, bet jūs neesat jautra. Jums kāda īpaša nokrāsa sejā, gandrīz kā Holbeina Madonnai Drēzdenē. Nu, lūk, tas par jūsu sejām; vai es labi uzminēju? Pašas jūs man likāt minēt. Bet par jūsu seju, Līzaveta Prokofjevna, — viņš pēkšņi griezās pie ģenerālienes, — par jūsu seju man ne vien liekas, bet es esmu gluži pārliecināts, ka jūs esat pilnīgi bērns, visās, visās lietās, visās labajās un visās sliktajās, lai gan jūs esat tādos gados. Jūs taču uz mani nedusmojaties, ka es to tā saku? Jūs taču zināt, par ko es bērns turu? Un nedomājiet, ka es aiz vientiesības tik vaļsirdīgi visu to teicu jums nupat par jūsu sejām; ai nē, nepavisam ne! Varbūt arī man bija sava doma.

VII

Kad kņazs aplusa, visas viņā noraudzījās jautri, pat arī Aglaja, bet sevišķi Līzaveta Prokofjevna.

— Tā nu viņu esam noeksaminējuši! — viņa iesaucās. — Ko, cienījamās dāmas, jūs domājāt, ka jūs viņu protežēsiet kā nabadziņu, bet viņš jūs tikko pats pagodināja ar izvēli, turklāt vēl ar ierunu, kas apciemos mūs tikai retumis. Tā nu mēs palikām par muļķēm, un man prieks par to; bet visvairāk Ivans Fjodorovičs. Bravo, kņaz, — jūs pirmūt lika noeksaminēt. Bet, ko jūs par manu seju sacījāt, tas viss ir tīra patiesība: esmu bērns un zinu to. Es jau pirms jums to zināju; jūs tieši izteicāt manu domu vienā vārdā. Jūsu raksturu es uzskatu par gluži līdzīgu manējam un ļoti priecājos par to; kā divas ūdens lāses. Tikai jūs esat virietis, bet es sieviete un Šveicē neesmu bijusi; tur visa starpība.

— Nesteidzieties, māmiņ, — Aglaja iesaucās, — kņazs teica, ka viņam visos atzinumos bijusi sevišķa doma un viņš neesot runājis bez nolūka.

— Jā, jā, — smējās pārējās.

— Neapceliet, mīlās, viņš varbūt ir vēl viltīgāks nekā jūs visas trīs kopā. Redzēsīt. Tikai kāpēc jūs, kņaz, par Aglaju neko neteicāt? Aglaja gaida, arī es gaidu.

— Es neko nevaru pašreiz pasacīt; es pateikšu vēlāk.

— Kāpēc? Liekas, izcila diezgan?

— Ak jā, izcila; jūs esat neparasta skaistule, Aglaja Ivanovna. Jūs esat tik daiļa, ka bail uz jums skatīties.

— Un tik vien? Bet ipašības? — ģenerāliene uzstāja.

— Par skaistumu grūti spriest; es vēl neesmu sagatavojies. Skaistums ir mikla.

— Tas nozīmē, ka jūs Aglajai uzdodat miklu, — sacīja Adelaida, — atmini nu, Aglaja. Bet vai viņa ir skaista, kņaz, skaista?

— Ārkārtīgi! — dedzīgi atbildēja kņazs, aizrautīgi paraudzīdamies Aglajā. — Gandrīz kā Nastasja Fiļipovna, lai gan seja gluži citāda!...

Visas izbrīnā saskatījās.

— Kā ka-a-as? — novilkā ģenerāliene. — Kā Nastasja Fiļipovna? Kur jūs redzējāt Nastasju Fiļipovnu? Kāda Nastasja Fiļipovna?

— Pirmīt Gavrila Ardalionovičs Ivanam Fjodorovičam viņas ģimetni rādīja.

— Kā, Ivanam Fjodorovičam ģimetni atnesa?

— Parādīt. Nastasja Fiļipovna uzdāvinājusi šodien Gavrīlam Ardalionovičam savu ģimetni, un viņš bija atnesis parādīt.

— Es gribu redzēt! — ģenerāliene saslējās. — Kur ir šī ģimetne? Ja viņam uzdāvinājusi, tad arī jābūt pie viņa, bet viņš, protams, vēl kabinetā. Trešdienās viņš vienmēr ierodas strādāt un nekad agrāk par četriem neaiziet. Pasaukt tūlīt Gavrīlu Ardalionoviču! Nē, es nemirstu vis nost aiz vēlēšanās viņu redzēt. Esiet tik laipns, kņaz, mīlais, aizejiet uz kabinetu, paņemiet no viņa ģimetni un atnesiet šurp. Sakiet, ka paskatīties. Lūdzu.

— Jauks, tikai pārlietu vientiesīgs, — sacīja Adelaida, kad kņazs bija izgājis.

— Jā, tomēr pārlietu, — apstiprināja Aleksandra, — tā ka pat smieklīgs mazliet.

Ne viena, ne otra itin kā neizpauda visu savu domu.

— Viņš tomēr veikli ar mūsu sejām izlocījās, — sacīja Aglaja, — visām paglaimoja, pat arī māmiņai.

— Nebārsti asprātības, lūdzu! — iesaucās ģenerāliene. — Nevis viņš paglaimoja, bet es jutos glaimota.

— Tu domā, viņš centās izlocīties? — Adelaida jautāja.

— Man liekas, viņš nemaz nav tik naivs.

— Nu iet vaļā! — ģenerāliene saskaitās. — Bet, manuprāt, jūs esat vēl par viņu smieklīgākas. Panaivs, bet pie pilna prāta, viscēlākā nozīmē, protams. Gluži kā es.

«Protams, slikti, ka es par ģimetni izplāpāju,» kņazs pārlika pie sevis, ieiedams kabinetā un juzdams tā kā sirdsapziņas pārmetumus. «Bet... varbūt es pat labu esmu izdarījis, ka izplāpāju...» Viņam pavīdēja kāda dīvaina ideja, tomēr vēl ne visai skaidra.

Gavrila Ardalionovičs vēl sēdēja kabinetā un bija nogrimis savos papīros. Jādomā, viņš tiešām velti nesaņēma algu no akciju sabiedrības. Viņš briesmīgi samulsa, kad kņazs lūdza ģimetni un pastāstīja, kā par ģimetni tur uzzinājuši.

— Ē-ē-eh! Un kāpēc jums vajadzēja plāpāt! — viņš iesaucās niknā īgnumā. — Nekā jūs nezināt... Idiots! — viņš nomurmināja pie sevis.

— Piedodiet, es nemaz nepadomāju; tā nejauši iznāca. Es teicu, ka Aglaja gandrīz tikpat skaista kā Nastasja Fiļipovna.

Gaņa palūdza izstāstīt sīkāk; kņazs izstāstīja. Gaņa atkal zobgalīgi paskatījās viņā.

— Nelielk jums miera Nastasja Fiļipovna... — viņš nomurmināja, taču nenobeidzis nogrima domās.

Viņš bija acīm redzami satraukts. Kņazs atgādināja par ģimetni.

— Klausieties, kņaz, — Gaņa pēkšņi sacīja, it kā nejauša doma būtu viņam iešāvusies prātā, — man ir liels lūgums pie jums... Bet es tiešām nezinu...

Viņš apjuka un nepabeidza; viņam kaut kas bija padomā, un viņš it kā cīnījās pats ar sevi. Kņazs gaidīja klusēdams. Gaņa vēlreiz pētošu, ciešu skatienu noraudzījās viņā.

— Kņaz, — viņš atkal uzsāka, — tur uz mani tagad... kāda gluži dīvaina apstākļa pēc... un gluži smieklīga... un es tur nemaz neesmu vainojams... nu, vārdu sakot, tas ir lieki, — tur uz mani, kā liekas, mazliet skaišas, tā ka es kādu laiku negribu iet tur neaicināts. Man briesmīgi vajadzētu parunāt tagad ar Aglaju Ivanovnu. Es katram gadījumam uzrakstīju dažus vārdus (rokās viņam parādījās mazs, salocīts papīriņš) — un es nezinu, kā nodot. Vai neuzņemsities jūs, kņaz, nodot Aglajai Ivanovnai tūlīt pat, bet tikai vienai pašai Aglajai Ivanovnai, tas ir — tā, lai neviens neredzētu, saprotat? Tas nav diezin kāds noslēpums, tur nav nekā tāda... bet... izdarīsīt?

— Man tas nav sevišķi ērti, — kņazs atbildēja.

— Ak kņaz, man ārkārtīgi liela vajadzība! — Gaņa sāka

lūgties. — Viņa varbūt atbildēs... Ticiet man, es tikai ārkārtējā, pavisam ārkārtējā gadījumā varēju griezties... Ar ko tad man nosūtīt?... Tas man ir ļoti svarīgi... Briesmīgi svarīgi...

Ģaņa briesmīgi baidījās, ka kņazs neuzņemsies, un ar biklu lūgumu raudzījās viņam acīs.

— Lai notiek, es nodošu.

— Bet tikai tā, lai neviens nemanītu, — lūdza iepriecinātais Ģaņa, — un zināt ko, kņaz, es taču varu paļauties uz jūsu goda vārdu, — vai ne?

— Es nevienam nerādīšu, — kņazs sacīja.

— Zīmīte nav aizlipināta, bet... — paspruka Ģaņam, kas bija kļūvis pārāk rosīgs, un viņš aprāvās samulsumā.

— Ak, es nelasīšu, — pavisam vienkārši atbildēja kņazs, paņēma portretu un gāja laukā no kabineta.

Ģaņa, palicis viens, saķēra galvu rokās.

— Viens viņas vārds, un es... es tiešām varbūt visu pārtraukšu!...

Aiz uztraukuma un gaidām viņš vairs nespēja sēsties pie papīriem un sāka staigāt pa kabinetu no viena gala uz otru.

Kņazs gāja domās nogrimis; viņu nepatīkami pārsteidza šis uzdevums, nepatīkami pārsteidza arī doma par Ģaņas zīmīti Agļajai. Bet, kad bija atlikušas divas istabas līdz viesistabai, viņš pēkšņi apstājās, it kā atcerējās kaut ko, paraudzījās apkārt, piegāja pie loga tuvāk gaismai, un sāka skatīties Nastasjas Filīpovnas portretā.

Viņš it kā vēlējās atminēt kaut ko, kas bija apslēpts šai sejā un pirmūt viņu pārsteidzis. Pirmūtējais iespaids gandrīz neatstāja viņu, un tagad viņš steidzās it kā no jauna kaut ko pārbaudīt. Ši savā skaistumā un vēl nezin kāpēc neparastā seja tagad viņu pārsteidza vēl spēcīgāk. It kā neaptverams lepnums un nicinājums, gandrīz naidis bija šai sejā un tai pašā laikā kaut kas uzticības pilns, kaut kas apbrīnojami atklāts; šie divi kontrasti it kā modināja pat līdzcietību, kad uzlūkoja šos vaibstus. Šis apzīlbinošais skaistums bija pat neizturams, šis bālās sejas, gandrīz vai iekritušo vaigu un liesmaino acu skaistums; dīvains skaistums! Kņazs raudzījās kādu brīdi, pēc tam pēkšņi atguvās, paraudzījās apkārt, steigšus pielika ģimetni pie lūpām un noskūpstīja to. Kad pēc brīža viņš iegāja viesistabā, viņa seja bija gluži mierīga.

Bet, kolīdz viņš ieņāca ēdamistabā (vēl aiz vienas istabas, skaitot no viesistabas), ar viņu durvīs gandrīz sadūrās Agļaja, kas nāca no tās ārā. Viņa bija viena.

— Gavriļa Ardalionovičs lūdza mani jums to nodot, — sacīja kņazs, pasniedzams viņai zīmīti.

Aglaja apstājās, paņēma zīmīti un kaut kā divaini paskatījās kņazā. Ne mazākā apjukuma nebija viņas skatienā, varbūt tikai izpaudās mazs izbrīns, un arī tas, kā likās, attiecās tikai uz kņazu vien. Aglaja ar savu skatienu gluži kā prasīja no viņa atbildi, — kā īsti viņš iekūlies šīn lietā kopā ar Gaņu? — un prasīja mierīgi, it kā no augšas. Viņi nostāvēja divus trīs mirkļus viens otram pretī; beidzot kaut kas zobgalīgs tikko jaušami pavidēja viņas sejā; viņa viegli pasmaidīja un pagāja garām.

Ģenerāliene kādu laiku klusēdama un ar zināmu nevēribu aplūkoja Nastasjas Filipovnas portretu, ko viņa turēja sev priekšā izstieptā rokā, ar sevišķu efektu attālinot to no acīm.

— Jā, skaista, — viņa beidzot noteica, — pat ļoti. Es divreiz esmu viņu redzējusi, tikai no tālienes. Tad jums tāds skaistums patik? — viņa pēkšņi uzrunāja kņazu.

— Jā... tāds... — atbildēja kņazs ar zināmu piespiešanos.

— Tas ir, taisni tāds?

— Taisni tāds.

— Kāpēc?

— Šai sejā... daudz ciešanu... — kņazs kā negribot noteica, it kā pats ar sevi runādams, nevis atbildēdams uz jautājumu.

— Jūs droši vien murgojat, — nolēma ģenerāliene un ar augstprātīgu žestu nometa ģimetni uz galda.

To paņēma Aleksandra, pie viņas pienāca Adelaida, abas sāka aplūkot. Šai brīdī Aglaja atkal atgriezās viesistabā.

— Kāds spēks! — pēkšņi iesaucās Adelaida, alkatīgi ieskatīdamās portretā pār māsas plecu.

— Kur? Kāds spēks? — asi jautāja Lizaveta Prokofjevna.

— Tāds skaistums ir spēks, — dedzīgi sacīja Adelaida, — ar tādu spēku var pasauli apgriezt otrādi!

Viņa domīgi atgāja pie sava molberta. Aglaja pavērās portretā tikai kā garām ejot, piemiedza acis, pastiepa apakšējo lūpiņu, atgāja nost un apsēdās malīnā, rokas salikusi.

Ģenerāliene pazvanīja.

— Pasaukt šurp Gavriļu Ardalionoviču, viņš ir kabinetā, — viņa pavēlēja ienākušajam sulainim.

— Māmiņ! — nozīmīgi iesaucās Aleksandra.

— Es gribu viņam pāris vārdu pasacīt — un diezgan! — aši atcirta ģenerāliene, pārtraucot iebildumu. Viņa bija, acīm redzot, satraukta. — Pie mums, vai redzat, kņaz, tagad te tikai noslēpumi.

Tikai noslēpumi! Tā vajagot, kaut kāda etiķete, muļķīgi. Un tas tādā lietā, kur nepieciešams visvairāk atklātības, skaidrības, godīguma. Sākas laulības, man nepatīk šīs laulības...

— Māmiņ, ko jūs? — Aleksandra atkal pasteidzās viņu apvaldīt.

— Ko tu gribi, mīļo meitiņ? Vai tad tev pašai patīk? Bet, ka kņazs klausās, tas nekas, mēs esam draugi. Vismaz es un viņš. Dievs meklē cilvēkus, labus, protams, bet ļauni un untumaini viņam nav vajadzīgi; sevišķi untumaini, kas šodien nospriež tā, bet rītu saka ko citu. Vai saprotat, Aleksandra Ivanovna? Viņas, kņaz, saka, — es esot jocīga, bet es protu izšķirt, jo sirds ir galvenais, viss pārējais nieki. Prāts arī vajadzīgs, protams... varbūt taisni prāts ir pats galvenais. Nevīpsnā, Aglaja, es sev pretī nerunāju: muļķe ar sirdi un bez prāta ir tāda pati nelaimīga muļķe kā muļķe ar prātu un bez sirds. Veca patiesība. Es esmu muļķe ar sirdi bez prāta, bet tu muļķe ar prātu bez sirds; abas mēs esam nelaimīgas, abas arī ciešam.

— Kas tad jūs dara tik nelaimīgu, māmiņ? — nenocietās Adelaida, kura, kā liekas, viena no visa pulciņa nebija zaudējusi jautro garastāvokli.

— Pirmkārt, skolotās meitiņas, — atcirta ģenerāliene, — bet, tā kā ar to vien pietiek, tad par pārējo nav nemaz ko runāt. Daudz vārdu jau tērēts. Redzēsim, kā jūs abas (par Aglaju te nerunāju) ar jūsu prātu un gudrajiem vārdiem izlocīsities, un vai jūs, ļoti cieņījamā Aleksandra Ivanovna, būsit laimīga ar jūsu godājamo kungu? ... Ā! ... — viņa iesaucās, redzot ienākam Gaņu. — Te nāk vēl viens laulībnieks. Sveiki! — viņa atbildēja uz Gaņas palocīšanos, neuzaicinot viņu apsēsties. — Jūs dodaties laulībā?

— Laulībā?... Kā?... Kādā laulībā?... — murmināja pārsteigts Gavrila Ardalionovičs. Viņš briesmīgi samulsa.

— Es jautāju, — vai jūs precaties? — ja jums labāk patīk tāda izteiksme.

— N-nē... es... n-nē, — sameloja Gavrila Ardalionovičs, un kauna sārtums ielija viņam sejā. Viņš tikko manāmi uzmeta skatienu maliņā sēdošajai Aglajai un aši novērsa acis. Aglaja auksti, cieši, mierīgi raudzījās viņā, nenovērsdama acu, un vēroja viņa samulsumu.

— Nē? Jūs teicāt: nē? — neatlaidīgi nopratināja nepielūdzamā Līzaveta Prokofjevna. — Diezgan, es atcerēšos, ka jūs šodien, trešdienes rītā, uz manu jautājumu atbildējāt man «nē». Kas šodien par dienu, trešdiena?

— Laikam trešdiena, māmiņ, — atbildēja Adelaida.

— Nekad viņas dienu nezina. Kāds datums?

— Divdesmit septītais, — Gaņa atbildēja.

— Divdesmit septītais? Tas labi aiz zināma aprēķina. Ardievu, jums, kā liekas, daudz darba, bet man laiks apģērbties un braukt; ņemiet savu ģimetni. Pasveiciniet no manis nelaimīgo Ņīnu Aleksandrovu. Uz redzēšanos, kņaz, mīlais! Iegriezies biežāk, bet es pie vecās Belokonskas tiši iegriezīšos par tevi pastāstīt. Un dzirdiet, mīlais: es ticu, ka dievs jūs taisni manis dēļ no Šveices atvedis uz Pēterburgu. Varbūt jums būs arī citas darišanas, bet galvenais — ar mani. Dievs taisni tā aprēķinājis. Uz redzēšanos, mīļās. Aleksandra, ienāc pie manis, mans draugs.

Generāliene izgāja. Gaņa, izsists no sliedēm, apjucis, saniknots, paņēma no galda ģimetni un, nirdzīgi smīnēdams, griezās pie kņaza:

— Kņaz, es tūlīt dodos mājās. Ja jūs neesat mainījis nodomu dzīvot pie mums, tad es jūs aizvedīšu, jūs taču pat adresi nezināt.

— Pagaidiet, kņaz, — sacīja Aglaja, pēkšņi pieceldamās no sava krēsla, — jūs man vēl albumā ierakstīsiet. Tēvs sacīja, ka jūs esot kaligrāfs. Es jums tūlīt atnesīšu . . .

Un viņa izgāja.

— Uz redzēšanos, kņaz, arī es aizeju, — sacīja Adelaida.

Viņa cieši paspieda kņazam roku, draudzīgi un laipni uzsmaidīja viņam un izgāja. Uz Gaņu viņa nepaskatījās.

— Tas esat jūs, — Gaņa sāka griezt zobus, pēkšņi mezdamies virsū kņazam, tiklīdz visas bija izgājušas, — jūs izplāpājāt viņām, ka es precos! — viņš murmināja ātros čukstos, pārvērstu seju un nīkni acis zibsnīdams. — Jūs, bezkaunīgais tenkotāj!

— Es jums saku, jūs maldāties, — mierīgi un pieklājīgi apgalvoja kņazs, — es nemaz nezināju, ka jūs precaties.

— Jūs pirmīt dzirdējāt, kā Ivans Fjodorovičs sacīja, ka šovakar viss izšķirsies pie Nastasjas Filipovnas, un jūs to esat pastāstījis! Jūs melojat! Kā viņas varēja dabūt zināt? Kas gan, velns lai parauj, varēja viņām izstāstīt, ja ne jūs? Vai tad vecene nelika man saprast?

— Jums labāk jāzina, kas pateicis, ja vien jums liekas, ka jums lika saprast, es ne vārda par to neesmu runājis.

— Nodevāt zīmīti? Atbilde? — drudžainā nepacietībā pārtrauca viņu Gaņa. Bet taisni tanī brīdī atgriezās Aglaja, un kņazs neko nepaspēja atbildēt.

— Te būs, kņaz, — sacīja Aglaja, nolikdama uz galda savu albumu, — izmeklējiet lappusi un uzrakstiet man kaut ko. Te būs spalva — un gluži jauna. Tas nekas, ka tērauda? Kaligrāfi, esmu dzirdējusi, ar tērauda spalvām nerakstot.

Sarunādamās ar kņazu, viņa likās nemanām, ka Gaņa arī te. Bet, kamēr kņazs sakārtoja spalvu, sameklēja lappusi un sagatavojās, Gaņa piegāja pie kamīna, kur stāvēja Aglaja, turpat pa labi blakus kņazam, un drebošā, aiztrūkstošā balsī sacīja viņai gandrīz vai ausi:

— Vienu vārdu, pasakiet tikai vienu vārdu, — un es esmu glābts.

Kņazs ātri pagriezās un noraudzījās viņos abos. Gaņam sejā bija īsts izmisums; likās, viņš izteicis šos vārdus kā nedomādams, pa galvu pa kaklu. Aglaja skatījās viņā dažas sekundes gluži tai pašā mierīgajā izbrīnā, kā pirmīt bija raudzījusies kņazā, un, likās, šis viņas mierīgais izbrīns, šī neizpratne, it kā viņa vai nemaz nespētu saprast, ko viņai saka, bija šai brīdī Gaņam briesmīgāka par vislielāko nicināšanu.

— Ko tad man uzrakstīt? — kņazs jautāja.

— Es jums tūlīt nodiktēšu, — sacīja Aglaja, pagrieždamās pret viņu. — Varat sākt? Tad rakstiet: «Es vairāksolišanā nepiedalos.» Tagad parakstiet datumu un mēnesi. Parādiet.

Kņazs pasniedza viņai albumu.

— Lieliski! Jūs esat apbrīnojami uzrakstījis; jums ir brīnišķīgs rokkraksts! Pateicos jums. Uz redzēšanos, kņaz... Pagaidiet, — viņa piebilda, it kā pēkšņi ko atcerēdamās, — iesim, es gribu jums uzdāvināt kaut ko piemiņai.

Kņazs gāja viņai līdz; bet, iegājusi ēdamistabā, Aglaja apstājās.

— Izlasiet šo, — viņa sacīja, pasniegdama viņam Gaņas zīmīti.

Kņazs paņēma zīmīti un neizpratnē paskatījās Aglajā.

— Es taču zinu, ka jūs neesat to lasījis un nevarat būt šā cilvēka uzticības persona. Lasiet, es gribu, lai jūs izlasītu.

Zīmīte bija, acīm redzot, uzrakstīta steigā:

«Šodien izšķirsies mans liktenis, un Jūs zināt, kā. Šodien man vajadzēs dot pēdējo vārdu. Man nav nekādu tiesību cerēt uz Jūsu līdzjūtību, es nedrīkstu lolot nekādu cerību; bet kādreiz Jūs pateicāt vienu vārdu, vienu vienīgu vārdu, un šis vārds apmirdzēja manas dzīves melno nakti un kļuva man par bāku. Sakiet tagad vēl vienu tādu pašu vārdu — un Jūs glābsit mani no bojā ejas! Sakiet man tikai: *izbeidz visu*, un es visu izbeigšu šodien pat. Ak, cik viegli Jums to pateikt! Šinī vārdā es izlūdzos tikai Jūsu līdzjūtības un līdzcietības mājienu, — *tik vien, tik vien!* Un neko vairāk, *neko!* Es neiedrošinos lolot kādu cerību, jo neesmu tās cienīgs. Bet pēc Jūsu pateiktā vārda es uzņemšos atkal savu nabadzību, es prēcīgs atkal

pacietīšu savu izmisuma pilno stāvokli. Es došos cīņā, es priedāšos par to, es atdzimšu tajā ar jauniem spēkiem!

Jel atsūtiet man šo līdzietības vārdu (tikai līdzietības vien, zvēru Jums!). Nedusmojieties par izmisušā pārdrošību, par slikoni, ka viņš iedrošinājies pielikt pēdējos spēkus, lai glābtu sevi no bojā ejas.

G. I.»

— Šis cilvēks apgalvo, — asi sacīja Aglaja, kad kņazs bija beidzis lasīt, — ka vārdi: «izbeidziet visu» mani nekompromitēšot un nesaistīšot ne ar ko, un pats man to, kā redzat, rakstveidā garantē šai pašā zīmitē. Ievērojiet, cik naivi viņš pasteidzies pasvitrot dažus vārdukus un cik rupji vīd cauri viņa slepenā doma. Viņš labi zina, ja viņš izbeigtu visu, bet gan pats, viens, nenogaidot manu vārdu un pat nerunājot ar mani par to, bez jebkādas cerības uz mani, tad manas jūtas pret viņu mainītos un es varbūt kļūtu viņa draugs. Viņš zina to pilnīgi droši! Bet viņam ir netīra dvēsele: viņš zina un nevar izšķirties; viņš zina un tomēr prasa garantiju. Viņš nav spējīgs izšķirties, paļaujoties cerībai. Viņš grib, lai es viņam simtūkstoša vietā dotu cerību uz sevi. Bet par agrāko vārdu, ko viņš piemin zīmitē un kas it kā apmirdzējis viņa dzīvi, par to viņš bezkaunīgi melo. Es gluži vienkārši kādreiz pažēloju viņu. Bet viņš ir rupjš un bezkaunīgs: viņam tūdaļ toreiz pavidējusi doma, ka iespējama cerība; es to tūdaļ sapratu. No tā laika viņš sāka mani lenkt; lenc arī tagad. Bet pietiek; ņemiet un atdodiet viņam zīmīti atpakaļ, kolīdz būsit izgājuši no mūsu nama, protams, ne agrāk.

— Bet ko viņam sacīt atbildei?

— Neko, protams. Tā ir vislabākā atbilde. Un jūs tātad vēlaties dzīvot viņa mājās?

— Man pirmīt pats Ivans Fjodorovičs ieteica, — sacīja kņazs.

— Tad sargieties no viņa, es jūs brīdinu; viņš tagad jums nepiedos, ka jūs viņam atdosit atpakaļ zīmīti.

Aglaja viegli paspieda kņazam roku un izgāja. Viņas seja bija nopietna un sadrūmusi, viņa pat nepasmaidīja, kad atvadām kņazam pamāja ar galvu.

— Es tūlīt, paņēmsu tikai savu sainīti, — kņazs sacīja Gaņam, — un mēs iesim.

Gaņa piecirta kāju aiz nepacietības. Seja viņam kļuva pat melna aiz trakuma. Beidzot abi izgāja uz ielas, kņazs ar savu sainīti rokā.

— Atbilde? Atbilde? — uzplijās viņam Gaņa. — Ko viņa jums teica? Jūs nodevāt vēstuli?

Kņazs klusēdams pasniedza Gaņam viņa zīmīti. Gaņa sastinga.

— Kā? Mana zīmīte! — tas iesaucās. — Viņš pat nav to no-devis! Ak, man vajadzēja to nojaust! Ak nol-l-lādēts... Protams, ka viņa nekā nesaprata pirmīt! Nu kā tad, kā tad, kā tad jūs nenodevāt, ak nol-l-lādēts...

— Piedodiet, gluži otrādi, man tūlīt izdevās nodot jūsu zīmīti, tai pašā brīdī, kad jūs iedevāt, un taisni tā, kā jūs lūdzāt. Tā nonāca pie manis atkal, tāpēc ka Aglaja Ivanovna nupat atdeva man to atpakaļ.

— Kad? Kad?

— Tiklīdz es biju beidzis rakstīt albumā un kad viņa aicināja mani sev līdzī. (Jūs dzirdējāt?) Mēs iegājām ēdamistabā, viņa pasniedza man zīmīti, lika izlasīt un lika nodot jums atpakaļ.

— Iz-la-si-it! — iebūrēcās Gaņa gandrīz vai pilnā rīklē. — Izlasīt! Jūs lasījāt?

Un viņš atkal apstājās, sastindzis trotuāra vidū, tā izbrīnījies, ka pat iepleta muti.

— Jā, lasīju, tikko.

— Un viņa pati, pati deva lasīt? Pati?

— Pati, un, ticiet man, es nebūtu lasījis, ja viņa neuzaicinātu.

Gaņa kādu brīdi klusēja un ar mokpilnām pūlēm kaut ko pārdomāja, bet pēkšņi iesaucās:

— Nevar būt! Viņa nevarēja likt jums izlasīt. Jūs melojat! Jūs pats izlasījāt!

— Es saku taisnību, — kņazs atbildēja agrākajā, nesatricināmī mierīgajā balsī, — un ticiet: man ļoti žēl, ka tas atstāj uz jums tik nepatīkamu iespaidu.

— Bet, nelaimīgais, vismaz viņa jums sacīja taču kaut ko šai brīdī? Kaut ko taču atbildēja?

— Jā, protams.

— Tad runājiet taču, runājiet, ak velns!...

Un Gaņa divreiz uz trotuāra piecirta labo kāju, apautu galošā.

— Tiklīdz biju izlasījis, viņa sacīja man, ka jūs viņu lencot; ka jūs gribot viņu kompromitēt tā, lai viņa dotu jums cerību, un tikai tādēļ, lai balstīdamies uz šo cerību, jūs varētu bez zaudējumiem atteikties no otras cerības simttūkstoš rubļu vērtībā. Ja jūs to būtu izdarījis, nekaulēdamies ar viņu, būtu sarāvis visas saites pats, neprasīdams uz priekšu no viņas garantiju, tad viņa varbūt kļūtu par jūsu draugu. Tas, šķiet, bija viss. Jā, vēl: kad es jautāju, jau paņēmis zīmīti, kāda būs atbilde, tad viņa sacīja, ka bez atbildes būšot

vislabākā atbilde, — laikam tā; atvainojiet, ja esmu piemirsis, kā viņa burtiski teica, un atstāstu jums, kā pats sapratu.

Neizmērojams niknums sagrāba Gaņu, un viņa trakums izlauzās uz āru bez jebkāda valda.

— Ā! Tad tā! — viņš grieza zobus. — Tad manas zīmītes sviest pa logu ārā! Ā! Viņa vairāksolišanā nepiedalīšoties, — tad es piedalīšos! Tad redzēsīm! Man vēl daudz kas... redzēsīm!... Āža ragā saliekšu!...

Viņš vaibstījās, bālēja, ņēmās ar putām uz lūpām; viņš vicināja dūres. Tā viņi pagāja dažus soļus. No kņaza viņš nekautrējās ne druskas, it kā viņš būtu viens savā istabā, tāpēc ka ne mazākā mērā neņēma viņu nopietni. Bet pēkšņi viņš kaut ko apsvēra un atguvās.

— Bet kā gan iespējams, — viņš pēkšņi griezās pie kņaza, — kā iespējams, ka jūs (idiots! — viņš piebilda pie sevis), ka jūs esat iemantojis tādu uzticību divas stundas pēc pirmās iepazīšanās? Kā tā?

Visās šajās mocībās trūka vēl skaudības. Tā pēkšņi iedzēla viņam pašā sirdī.

— To nu gan es jums nepratīšu izskaidrot, — atbildēja kņazs.

Gaņa nikni noraudzījās viņā.

— Vai tikai viņa jūs neaicināja ēdamistabā, lai dāvinātu jums savu uzticību? Viņa taču kaut ko jums taisījās dāvināt?

— Citādi es arī nevaru saprast kā taisni tā.

— Bet par ko tad, velns parauj! Ko jūs tur īsti izdarījāt? Ar ko iepatīkāties? Dzirdiet, — viņš kā šaudīties šaudījās (viss viņā bija šai brīdī kā izsvaidīts un virmot virmoja, tā ka viņš ne domas nespēja sakārtot), — dzirdiet, vai jūs nevarat kaut jel kā atcerēties un apjēgt pēc kārtas, ko jūs īsti tur runājāt, visus vārdus, no paša sākuma? Vai jūs kaut ko nepamanījāt, vai neatceraties?

— Ak, labi atceros, — atbildēja kņazs, — no paša sākuma, kad es ienācu un mēs iepazīnāmies, mēs sākām runāt par Šveici.

— Nu, pie velna Šveici!

— Pēc tam par nāves sodu...

— Par nāves sodu?

— Jā; tā tur iznāca... tad es viņām pastāstīju, kā pavadīju tur trīs gadus, un kādu notikumu ar kādu turienes nabaga zemnieci...

— Nu, pie velna nabaga zemnieci! Tālāk! — Gaņa nepacietībā traucās uz priekšu.

— Pēc tam, kā Šneideris pateica man savas domas par manu raksturu un piespieda mani...

— Ej ratā ar savu Šneideru, un uzspļaut man viņa domām! Tālāk!

— Tālāk iznāca tā, ka es sāku runāt par sejām, tas ir, par seju izteiksmēm, un sacīju, ka Aglaja Ivanovna gandrīz tikpat skaista kā Nastasja Fiļipovna. Taisni tad es arī izplāpājos par ģimetni...

— Bet jūs neatstāstījāt, jūs taču neatstāstījāt, ko dzirdējāt pirmīt kabinetā? Nē? Nē?

— Vēlreiz atkārtoju, ka ne.

— Bet kā tad, velns... Pag! Vai Aglaja neparādīja zīmīti vecenei?

— To es varu jums pilnīgi garantēt, ka nerādīja. Es visu laiku biju klāt; un kad lai viņa to darītu.

— Bet varbūt jūs pats nepamanījāt kaut ko... O! idiots, nol-l-lādēts, — viņš iesaucās, vairs nemaz nevaldidamies, — pat izstāstīt neko neprot!

Gaņa, reiz sācis lamāties un nesastapis pretestību, pamazām zaudēja savaldīšanos, kā tas vienmēr notiek ar dažiem cilvēkiem. Vēl mazliet, un viņš varbūt sāktu spļaudīties, jau tā viņš bija satracināts. Bet taisni šī trakuma pēc viņš vairs nekā neredzēja; citādi jau sen būtu piegriezis vēribu tam, ka šis «idiots», pret ko viņš tik nicīgi izturējās, nereti prot pārlieku ātri un smalki visu izprast un ārkārtīgi apmierinoši atstāstīt. Bet pēkšņi notika kaut kas negaidīts.

— Man jums jāsaka, Gavriļa Ardalionovič, — kņazs pēkšņi sacīja, — ka es agrāk tiešām biju tik nevesels, ka patiesi likos gandrīz idiots; bet tagad jau sen esmu izveseļojies, un tāpēc man mazliet nepatīkami, kad mani taisni acīs sauc par idiotu. Lai gan jums var arī piedot, ievērojot jūsu neveiksmes, bet jūs savā piktumā pat pāris reižu mani nolamājāt. Man tas ļoti nepatīkami, sevišķi tā pēkšņi kā jūs, tūlīt sākumā; un, tā kā mēs tagad stāvam krustcelēs, vai tad mums nebūtu labāk šķirties: jūs iesit pa labi mājup, bet es pa kreisi. Man ir divdesmit pieci rubļi, un es droši vien atradīšu kādu *hôtel garni*¹.

Gaņa briesmīgi apmulsa un pat nosarka aiz kauna.

— Atvainojiet, kņaz, — viņš dedzīgi iesaucās, pēkšņi pārsviezdamies no lamāšanās ārkārtīgā laipnībā, — dieva dēļ, piedodiet! Jūs redzat, kādā nelaimē esmu! Jūs vēl gandrīz neko nezināt, bet, ja jūs zinātu visu, tad droši vien kaut jel drusku piedotu man; lai gan, protams, man nevar piedot...

— Ak, man nemaz nevajag tik lielu atvainošanos, — pastei-

¹ Mēbelētas istabas. (*Franc.*)

dzās atbildēt kņazs. — Es taču saprotu, ka jums ļoti nepatīkami, un tāpēc jūs arī lamājaties. Nu, dosimies pie jums. Es labprāt...

«Nē, tagad viņu tā palaist nav iespējams,» Gaņa domāja pie sevis, pa ceļam nikni noraudzīdamies kņazā, «šis blēdis izvilināja man visu, bet pēc tam pēkšņi noņēma masku... Tas kaut ko nozīmē. Nu, to mēs redzēsim! Viss noskaidrosies, viss, viss! Šodien pat!»

Viņi jau stāvēja pie paša nama.

VIII

Gaņas dzīvoklis atradās trešajā stāvā visai spodrās, gaišās un plašās kāpnēs, un tajā bija sešas vai septiņas istabas un istabiņas, gan visparastākās, bet katrā ziņā ne gluži pa kabatai ierēdnim ar ģimeni, kas saņem pat divi tūkstoši rubļu algas. Bet tas bija domāts īrnieku turēšanai pilnā pansijā ar apkalpošanu, un Gaņa ar ģimeni to bija aizņēmis tikai pirms pāris mēnešiem, par lielām nepatīkšanām pašam Gaņam, jo tā bija neatlaidīgi lūgušas Nīna Aleksandrovna un Varvara Ardalionovna, vēlēdamās savukārt būt noderīgas un kaut cik palielināt ģimenes ienākumus. Gaņa īga un sauca īrnieku turēšanu par nejēdzību; viņam kļuva pēc tam it kā kauns uzturēties sabiedrībā, kur viņš bija paradīss ierasties kā jauneklis, kuru gaida spoža nākotne. Visa šī piekāpšanās likteņa priekšā un visa šī nepatīkamā šaurība — tas viss cirta viņam dziļas brūces dvēselē. Jau kādu laiku viņu bezgalīgi un neatbilstoši satrauca katrs sīkumiņš, un, ja viņš bija piekritis kādu laiku piekāpties un pieciest, tad tikai tāpēc, ka jau bija nolēmis visu to grozīt un pārveidot visdrīzākā laikā. Un tomēr pati šī pārvērtība, pati izeja, kurai viņš bija pieķēries, nebija nekāds sīkais uzdevums, — tas bija uzdevums, kura paredzamā atrisināšana draudēja ar vēl grūtākām pūlēm un mokām nekā viss iepriekšējais.

Dzīvokli pārdalīja koridoros, kas sākās tieši no priekšnama. Koridoram vienā pusē atradās tās trīs istabas, ko bija nodomāts izīrēt «sevišķi ieteiktiem» īrniekiem; bez tam tai pašā pusē, viņā galā pie virtuves, bija ceturta istabiņa, šaurāka par visām citām, kurā dzīvoja pats atvaļinātais ģenerālis Ivolgins, ģimenes tēvs, kas gulēja uz plata divāna, bet ienākt dzīvokli un iziet no tā bija spiests caur virtuvi, pa sētas kāpnēm. Tai pašā istabiņā tika novietots arī trīspadsmiņš gadus vecais Gavrilas Ardalionoviča brālis, ģimnāzists Koļa; viņam arī bija lemts te spiesties, mācīties, gulēt uz otra — visai veca, šaura un īsa divāniņa, uz caurumaina palaga un galve-

nais, apkopt un uzraudzīt tēvu, kas arvien vairāk un vairāk nevarēja bez tā iztikt. Kņazam ierādīja vidējo no trim istabām; pirmajā pa labi bija apmeties Ferdiščenko, bet trešā pa kreisi bija vēl tukša. Taču Gaņa vispirms ieveda kņazu ģimenes pusē. Šinī ģimenes pusē bija zāle, ko pārvērta, kad vajadzīgs, ēdamistabā, tad arī viesistaba, kas gan bija viesistaba tikai no rītiem, bet vakarā kļuva par Gaņas kabinetu un viņa guļamistabu, un, beidzot, trešā istaba, ļoti šaura, un tai durvis vienmēr stāvēja ciet: tā bija Nīnas Aleksandrovnas un Varvaras Ardalionovnas guļamistaba. Vārdū sakot, viss šai dzīvokli bija šaurs un saspiests; Gaņa tikai klusībā grieza zobus; viņš gan bija un gribēja būt godbijīgs pret māti, bet jau no pirmā brīža pie viņiem varēja novērot, ka viņš ir liels despots ģimenē.

Nīna Aleksandrova nebija viesistabā viena, ar viņu kopā sēdēja Varvara Ardalionovna; viņas abas kaut ko adīja un sarunājās ar viesi Ivanu Petroviču Pticinu. Nīna Aleksandrova likās gadu piecdesmit veca, vāju, iekritušu seju un melniem lokiem zem acīm. Izskats viņai bija slimīgs un mazliet skumīgs, bet seja un skatiens diezgan patīkams; ar pirmajiem vārdiem izpaudās nopietnais raksturs, pilns patiesa cienīguma. Par spīti skumīgajam paskatam, viņa varēja nojaust stingrību un pat apņēmību. Ģērbusies viņa bija ārkārtīgi vienkārši — tumšā tērpā, gluži kā vecīte, bet viņas izturēšanās, runas veids, visa iznesība liecināja, ka šī sieviete redzējusi arī labāku sabiedrību.

Varvarai Ardalionovnai varēja būt ap divdesmit trīs gadi, tā bija vidēja auguma jaunava, diezgan kalsna, tās seja gan nebija ļoti skaista, bet glabāja noslēpumu, kā patikt bez skaistuma un kaislīgi saistīt pie sevis. Viņa bija ļoti līdzīga mātei, pat ģērbās gandrīz tāpat kā māte, jo nemaz nevēlējās greznoties. Viņas pelēko acu skatiens dažu labu reizi varēja būt ļoti jautrs un laipns, ja tas nebūtu visbiežāk nopietns un domīgs, reizēm pat pārāk, sevišķi pēdējā laikā. Stingrība un apņēmība vidēja arī viņas sejā, bet varēja nojaust, ka šī stingrība var izpausties pat enerģiskāk un ar lielāku uzņēmību nekā mātei. Varvara Ardalionovna bija diezgan ātras dabas, un brālītis nereti pat baidījās no šīs ātras dabas. No tās baidījās arī viņu viesis Ivans Petrovičs Pticins, kas tagad sēdēja pie viņām. Tas bija vēl diezgan jauns cilvēks, nepilns trīsdesmit gadus vecs, vienkārši, bet eleganti ģērbies, ar patīkamām, kaut kā jau pārlietu solidām manierēm. Rūsganā bārdele liecināja, ka šis cilvēks nav nodarbināts valsts dienestā. Viņš prata sarunāties gudri un interesanti, bet visbiežāk bija nerunīgs. Vispār viņš atstāja diezgan patīkamu iespaidu. Viņš, acīm redzot, nebija vienaldzīgs pret Var-

varu Ardalionovnu un neslēpa savas jūtas. Varvara Ardalionovna izturējās pret viņu draudzīgi, bet uz dažiem viņa jautājumiem atbildēt vēl kavējās, viņai tie pat nepatika; Pticins tomēr nemaz nebija zaudējis dūšu. Ņina Aleksandrovna bija pret viņu laipna, bet pedējā laikā sāka pat viņam daudz ko uzticēt. Bija zināms, starp citu, ka viņš īpaši nodarbojas ar iedzīvošanos naudā, aizdodams to uz augstiem procentiem pret vairāk vai mazāk drošām ķīlām. Ar Gaņu viņš bija ārkārtīgi lielos draugos.

Pēc pamatīgās, bet saraustītās Gaņas iepazīstināšanas (viņš visai sausi sasveicinājās ar māti, nemaz nesasveicinājās ar māsu un tūdaļ kaut kur aizveda no istabas Pticinu) Ņina Aleksandrovna pateica kņazam dažus laipnus vārdus un lika Koļam, kas paskatījās pa durvīm, aizvest kņazu uz vidējo istabu. Koļa bija zēns ar jautru un diezgan piemilīgu seju, viņa izturēšanās likās uzticības pilna un vaļširdīga.

— Kur tad jūsu mantas? — viņš jautāja, ievēzdam kņazu istabā.

— Man ir sainītis; es to atstāju priekšnamā.

— Es jums tūlīt atnesīšu. Mums ir tikai divas apkalpotājas: ķēkša un Matrjona, tā ka arī es palīdzu. Varja visu pārlūko un skaišas. Gaņa saka, — jūs šodien atbraucāt no Šveices?

— Jā.

— Un vai labi dzīvot Šveicē?

— Ļoti.

— Kalni?

— Jā.

— Es jums tūlīt jūsu saiņus atstiepšu.

Ienāca Varvara Ardalionovna.

— Matrjona jums tūlīt uzklās palagus. Jums ir čemodāns?

— Nē, sainītis. Tam pakal aizgāja jūsu brālis; tas ir priekšnamā.

— Nekāda saiņa tur nav, tikai šis sainītis; kur jūs nolikāt? — jautāja Koļa atgriezdamies atkal istabā.

— Nekāda cita jau arī nav kā vien šis, — paziņoja kņazs, saņemdam savu sainīti.

— A-ā! Bet es domāju, ka tik Ferdiščenko nav aizstiepis.

— Nemels niekus, — stingri sacīja Varja, kas arī ar kņazu runāja visai sausi un gandrīz tikai pieklājīgi.

— *Chère Babette*,¹ ar mani var apieties arī maigāk, es taču neesmu Pticins.

— Tevi vajag nopērt, Koļa, tāds muļķis tu vēl esi. Pēc visa, kas vajadzīgs, varat griezties pie Matrjonas; pusdienas ēdam puspiecos. Varat pusdienot kopā ar mums, varat arī savā istabā, kā jums tik. Iesim, Koļa, netraucē.

— Iesim, noteiktais rakstur!

Iziedami viņi sadūrās ar Gaņu.

— Tēvs mājās? — Gaņa jautāja Koļam un, saņēmis apstipriņošu atbildi, iečukstēja Koļam kaut ko ausī.

Koļa pamāja ar galvu un izgāja reizē ar Varvaru Ardalionovnu.

— Pāris vārdu, kņaz, pavisam piemirsu jums pasacīt šo... darišanu pēc. Mazs lūgums: esiet tik laipns, ja tikai jums tas nesagādās pārāk lielas pūles, — neplāpājiet ne šeit par to, kas man ar Aglaju nupat bija, ne *tur* par to, ko jūs šeit redzēsiet; tāpēc ka arī šeit diezgan nejdzību. Pie velna, tomēr... Kaut vai šodien vismaz saturieties.

— Ticiet man, ka es daudz mazāk esmu plāpājis, nekā jūs domājat, — atbildēja kņazs, mazliet sapicis par Gaņas pārmetumiem. Viņu attiecības acīm redzami kļuva arvien sliktākas.

— Nu, diezgan šodien jau esmu izcietis jūsu dēļ. Vārdu sakot, es jūs lūdzu.

— Arī to ievērojiet, Gavriļa Ardalionovič, — kas tad mani pirmīt saistīja, un kāpēc es nevarēju pieminēt ģimetni? Jūs taču man to nelūdzāt.

— Fū, cik slihta istaba, — Gaņa piebilda, nicīgi lūkodomies apkārt, — tumša, un logi uz sētu. Katrā ziņā jūs pie mums neesat laikā... Nu, tā nav mana darišana; ne jau es istabas izīrēju.

Ieskatījās Pticins un pasauca Gaņu; tas steigšus pameta kņazu un izgāja, lai gan viņš vēl kaut ko gribēja sacīt, bet, acīm redzot, vilcinājās un it kā kaunējās iesākt; arī istabu viņš nopaļāja gluži kā nokaunējies.

Kolidz kņazs bija nomazgājies un paspējis kaut cik uzpost savu ārieni, durvis atvērās un atkal kāds pabāza galvu.

Tas bija ap trīsdesmit gadu vecs kungs, prāva auguma, plecīgs, milzīgu, cirtainu, rūsganu galvu. Seja viņam bija tukla un sārta, lūpas biezas, deguns plats un plakans, acis maziņas, aiztūkušas un zobgalīgas, it kā ik brīdi mirkšķinātu. Visumā tas izskatījās diezgan nekautrīgi. Ķērbies viņš bija mazliet netīrīgi.

¹ Dārgo Babet! (*Franc.*)

Sākumā viņš pavēra durvis taisni tik daudz, lai varētu iebāzt galvu. Iebāztā galva sekundes piecas apskatīja istabu, tad durvis sāka lēnām atvērties, viss stāvs parādījās uz sliekšņa, tomēr viesis vēl nenāca iekšā, bet no sliekšņa, acis piemiedzis, joprojām aplūkoja kņazu. Beidzot viņš aizvēra durvis, nāca tuvāk, atsēdās krēslā, saņēma kņazu cieši aiz rokas un nosēdināja iepretim uz dīvāna.

— Ferdiščenko, — viņš sacīja, cieši un itin kā jautājoši ielūkodomies kņazam sejā.

— Nu, un tad? — atbildēja kņazs, gandrīz iesmiedamies.

— Īrnieks, — sacīja atkal Ferdiščenko, joprojām tāpat viņā lūkodomies.

— Gribat iepazīties?

— E-eh! — nosacīja viesis, uzbužinādams matus un nopūzdams, un sāka raudzīties pretējā kaktā. — Vai nauda jums ir? — viņš pēkšņi vaicāja, griezdamies pie kņaza.

— Nedaudz.

— Cik īsti?

— Divdesmit pieci rubļi.

— Parādiet.

Kņazs izvilka divdesmit piecu rubļu gabalu no vestes kabatas un pasniedza Ferdiščenko. Tas atlocīja, paskatījās, tad apgriezta otrādi, pēc tam pacēla pret gaismu.

— Diezgan dīvaini, — viņš noteica kā pārdomās, — kāpēc tas nobrūnē? Šie divdesmit piecu rubļu gabali reizēm briesmīgi nobrūnē, bet citi, gluži otrādi, pavisam izbalē. Ņemiet!

Kņazs paņēma savu naudas zīmi atpakaļ. Ferdiščenko piecēlās no krēsla.

— Es nācu jūs brīdināt: pirmkārt, naudu man neaizdodiet, jo es katrā ziņā lūgšu aizdot.

— Labi.

— Jūs esat nodomājis te maksāt?

— Esmu nodomājis.

— Bet es neesmu; paldies. Es te no jums pa labi, pirmās durvis, — redzējāt? Pie manis centieties ne visai bieži ierasties; pie jums es pienākšu, neraizējieties. Ģenerāli satikāt?

— Nē.

— Un neesat dzirdējis?

— Protams, ne.

— Nu, tad redzēsīt un dzirdēsīt; turklāt viņš pat man lūdz

naudu aizdot! *Avis au lecteur*.¹ Ardievu. Vai tad var dzīvot ar
uzvārdu Ferdiščenko? Ko?

— Kāpēc gan ne?

— Ardievu.

Un viņš devās uz durvīm. Kņazs vēlāk dabūja zināt, ka šis
kungs it kā aiz pienākuma uzņēmies pārsteigt visus ar oriģinalitāti
un jautribu, bet viņam tas nekad nav izdevies. Uz dažiem viņš atstā-
jis pat nepatikamu iespaidu, un tāpēc viņš no sirds skuma, bet savu
uzdevumu tomēr nepameta novārtā. Durvis viņam izdevās it kā at-
gūties, saduroties ar kādu kungu, kas nāca iekšā; palaizdams šo
jauno un kņazam nepazīstamo viesi istabā, viņš vairākkārt kā brī-
dinādams pamirkšķināja uz viņu no mugurpuses un tādējādi tomēr
aizgāja ne bez aplomba.

Jaunais viesis bija liela auguma, gadus piecdesmit piecus vecs
vai pat vairāk, diezgan tukls, ar koši sarkanu, gaļīgu un uzblīdušu
seju, ko apņēma bieza, sirma vaigubārda, ar ūsām, lielām, mazliet
izvalbītām acīm. Šis stāvs būtu diezgan stalts, ja tas nebūtu tik no-
laidīgs, nodzīvojies, pat it kā notašķijies. Viņš bija ģērbies vecos
svārciņos, gandrīz vai cauriem elkoņiem, vēla arī bija notaukota, —
kā jau pa mājām. Tuvumā viņš mazliet oda pēc degvīna; bet viņa
izturēšanās bija efektīga, mazliet it kā iemācīta un ar redzamu cītīgu
vēlēšanos pārsteigt ar savu cienīgumu. Kungs tuvojās kņazam ne-
steigdamies, laipni smaidīdams, klusēdams saņēma viņa roku un,
paturot to savējā, labu laiciņu ieskatījās viņam sejā, it kā atcerēda-
mies pazīstamus vaibstus.

— Viņš! Viņš! — tas nosacīja klusi, bet svinīgi. — Kā dzīvs!
Dzirdu pieminam pazīstamu un dārgu vārdu un atcerējos neatgrie-
žamo pagātni... Kņazs Miškins?

— Taisni tā.

— Ģenerālis Ivolgins, atvaļināts un nelaimīgs. Jūsu vārds un
tēva vārds, ja drīkstu jautāt?

— Levs Nikolajevičs.

— Tā, tā! Mana drauga, var sacīt, bērnības drauga Nikolaja
Petroviča dēls?

— Manu tēvu sauca par Nikolaju L̄voviču.

— L̄vovičs, — pārlaboja ģenerālis, nesteigdamies, bet ar pilnīgu
pārlicību, it kā viņš nemaz nebūtu aizmirsis, bet tikai nejauši pār-
teicies. Viņš apsēdās un, arī saņēmis kņazu aiz rokas, nosēdināja
sev līdzās. — Es jūs uz rokām nesāju.

¹ Iepriekšējs brīdinājums. (*Franc.*)

— Tiešām? — jautāja kņazs. — Jau divdesmit gadi, kopš mans tēvs miris.

— Jā; divdesmit gadi; divdesmit gadi un trīs mēneši. Kopā mācījāties; es tieši kara...

— Un tēvs arī bija karadienestā, podporučiks Vasiļkovas pulkā.

— Belomiras. Uz Belomiras pulku pārcēla gandrīz pirms nāves. Es tur stāvēju un svētīju viņu mūžībai. Jūsu māmiņa...

Ģenerālis aplkusa kā no skumjām atmiņām.

— Un viņa arī pēc pusgada nomira no saaukstēšanās, — sacīja kņazs.

— Ne no saaukstēšanās. Ne no saaukstēšanās, ticiet vecam vīram. Es tur biju, es arī viņu apglabāju. Aiz bēdām pēc sava kņaza, nevis no saaukstēšanās. Jā, prātā stāv man arī kņaziene! Jaunība! Viņas dēļ mēs ar kņazu, bērnības draugi, tikko nekļuvām viens otram par slepkavu.

Kņazs sāka klausīties mazliet neticīgi.

— Es kaislīgi milēju jūsu māmuļu, kad viņa vēl bija ligava — mana drauga ligava. Kņazs to pamanīja un jutās *frappé*¹. Atnāk pie manis no rīta, septītā stundā, modina. Ģērbjos izbrīnījies; neviens nerunā ne vārda; es visu saprotu. Izvelk no kabatas divas pistoles. Caur lakatu. Bez lieciniekiem. Kam te liecinieki, kad pēc piecām minūtēm aizraidām viens otru mūžībai? Pielādējam, izstiepjam lakatu, nostājamies, pieliekam pistoles viens otram pie sirds un raugāmies viens otram sejā. Pēkšņi asaras aumaļām list abiem no acīm, nodreb rokas. Abiem, abiem uzreiz! Nu, te, gluži dabiski, apkampieni un savstarpēja augstsirdības cīņa. Kņazs kliedz: tava! Es kliezdu: tava! Vārdu sakot... vārdu sakot... jūs pie mums... dzīvot?

— Jā, varbūt kādu laiku, — nosacīja kņazs kā sastomīdamies.

— Kņaz, māmiņa jūs lūdza pie sevis, — sauca Koļa, ieskatījies pa durvīm. Kņazs jau cēlās, lai ietu, bet ģenerālis uzlika delnu viņam uz pleca un draudzīgi nospieda viņu atpakaļ divānā.

— Kā jūsu tēva paties draugs gribu brīdināt, — sacīja ģenerālis, — es, jūs redzat pats, es esmu cietis traģiskā katastrofā; bet ko lai dara! Ko lai dara! Ņina Aleksandrovna ir neparasta sieviete. Varvara Ardalionovna, mana meita, ir neparasta meita! Apstākļu spiesti, izīrējam istabas, — nedzirdēti zemu esam krituši! Man, kam atlika kļūt par ģenerālgubernatoru!... Bet par jums mēs priedzājāmies vienmēr. Un pie tam man mājās traģēdija!

¹ Pārsteigts, apstulbots. (*Franc.*)

Kņazs raudzījās jautājoši, izrādot lielu interesi.

— Tiek gatavotas laulības — neparastas laulības. Divdomīgas sievietes laulības ar jaunu cilvēku, kas varētu būt par kambarjunkuru. Šo sievieti ievēdīs namā, kur ir mana meita un kur ir mana sieva! Bet, kamēr es dzīvoju, viņa neienāks! Es nogulšos uz sliekšņa, un lai kāpj man pāri! . . . Ar Gaņu es tagad tikpat kā nerunāju, izvairos satikties. Es jūs brīdinu tišuprāt; ja dzīvosit pie mums, tik un tā kļūsit par liecinieku. Bet jūs esat mana drauga dēls, un man tiesības cerēt . . .

— Kņaz, esiet tik laipns, ienāciet pie manis viesistabā, — aicināja Ņina Aleksandrovna, jau pati parādījusies pie durvīm.

— Iedomājies, mans draugs, — iesaucās ģenerālis, — izrādās, ka esmu auklējis kņazu uz savām rokām!

Ņina Aleksandrovna pārmetoši paskatījās ģenerāli un vēriģi kņazā, bet neteica ne vārda. Kņazs devās viņai līdzī; bet, kolīdz viņi ienāca viesistabā un apsēdās, bet Ņina Aleksandrovna tikko uzsāka ļoti steidzīgi un pusbalsī kaut ko stāstīt kņazam, kad ģenerālis pēkšņi pats ieradās viesistabā. Ņina Aleksandrovna tūdaļ apklusā un ar redzamu nepatiku noliecās pie sava adikļa. Ģenerālis varbūt gan manija šo īgnumu, tomēr joprojām bija vislabākajā garastāvoklī.

— Mana drauga dēls! — viņš iesaucās, griezdamies pie Ņinas Aleksandrovnas. — Un tik negaidīti! Man jau sen vairs ne prātā nav nācis. Bet, mans draugs, vai tiešām tu neatceries nelaiķi Nikolaju Ņvoviču? Tu vēl paguvi sastapt viņu . . . Tverā?

— Es neatceros Nikolaju Ņvoviču. Vai tas jūsu tēvs? — viņa jautāja kņazam.

— Tēvs; bet viņš, šķiet, mira nevis Tverā, bet Jeļizavetgradā, — bikli iebilda kņazs. — Man teica Pavliščevs . . .

— Tverā, — apstiprināja ģenerālis, — īsi pirms nāves notika pārcelšana uz Tveru, pat vēl pirms tam, iekams slimība bija progresējusi. Jūs bijāt vēl pārāk mazs un nevarējāt paturēt prātā ne pārcelšanu, ne ceļojumu; bet Pavliščevs varēja maldīties, lai gan bija vislieliskākais cilvēks.

— Jūs pazināt arī Pavliščevu?

— Neparasts cilvēks viņš bija, bet man pašam iznāca būt par liecinieku. Es devu svētību uz nāves cisām . . .

— Mans tēvs taču miris, būdams tiesas uzraudzībā, — kņazs atkal iebilda, — lai gan es nekad nevarēju dabūt zināt, par ko tieši; viņš esot miris hospitālī.

— O, tas bija ierindnieka Kolpakova lietā, un, nav šaubu, kņazs būtu attaisnots.

— Tā? Jūs droši zināt? — kņazs jautāja ar sevišķu interesi.

— Un kā vēl! — iekliedzās ģenerālis. — Tiesa beidzās, neko neizspriedusi. Neiespējama lieta! Var pat sacīt, noslēpumaina lieta: nomirst štāba kapteinis Larionovs, rotas komandieris; kņazu pagaidām ieceļ par vietas izpildītāju; labi. Ierindnieks Kolpakovs izdara zādzību, — zābaku ādas nozog biedram, — un tās nodzer; labi. Kņazs, — un, iegaumējiet, tas notika feldfēbeļa un kaprāja klātbūtnē, — nostrostē Kolpakovu un solās viņu nopērt. Ļoti labi. Kolpakovs dodas uz kazarmām, nogulstas uz lāvas un pēc stundas ceturkšņa nomirst. Lieliski, bet gadījums negaidīts, gandrīz neiespējams. Tā vai citādi, bet Kolpakovu apglabā; kņazs ziņo, un pēc tam Kolpakovu izslēdz no sarakstiem. Liktos, — ko vēl vairāk? Bet taisni pēc pusgada brigādes skatē ierindnieks Kolpakovs, it kā nekas nebūtu noticis, atrodas. Novozemļanskas kājnieku pulka otrā bataljona trešajā rotā, tai pašā brigādē un tai pašā divīzijā.

— Kā! — kņazs iekliedzās ārkārtīgā izbrīnā.

— Tas tā nav, viņš kļūdās! — pēkšņi pie kņaza griezās Nina Aleksandrovna, gandrīz skumji raudzīdamās viņā. — *Mon mari se trompe*.¹

— Bet, mans draugs, *se trompe*, to viegli pasacīt, taču izskaidro pati šādu gadījumu! Visi nonāca pilnīgā strupceļā. Es pirmais teiktu *qu'on se trompe*². Bet, kā par nelaimi, es biju liecinieks un pats piedalījies komisijā. Visas konfrontācijas rādīja, ka šis ir tas pats, gluži tas pats ierindnieks Kolpakovs, kas pirms pusgada tika apglabāts, noturot parasto parādi un bungām rībot. Gadījums tiešām rets, gandrīz neiespējams, es piekřitu, bet...

— Tētiņ, jums pusdienas galdā, — paziņoja Varvara Ardalionovna, ienākdama istabā.

— Ā, tas ir jauki, lieliski! Esmu tā izsalcis... Bet gadījums, var sacīt, pat psiholoģisks...

— Zupa atkal atdzisis, — nepacietīgi sacīja Varja.

— Tūlit, tūlit, — murmināja ģenerālis, iziedams no istabas.

— «Un par spīti visām izziņām», — varēja dzirdēt vēl no koridora.

— Jums būs daudz kas jāpiedod Ardalionam Aleksandrovičam, ja pie mums paliksiet, — Nina Aleksandrovna sacīja kņazam, — viņš tomēr jūs pārāk netraucēs; viņš arī pusdienas ēd viens. Jūs būsit vienis prātis, katram ir savi trūkumi un savas... sevišķas īpatnības, citiem varbūt vēl vairāk nekā tiem, uz kuriem paraduši ar

¹ Mans vīrs maldās. (*Franc.*)

² ... ka viņi maldās. (*Franc.*)

pirkstiēm rādīt. Vienu jums ļoti lūgšu: ja mans vīrs kaut kādi griežas pie jums sakarā ar īres maksu, tad jūs sakiet viņam, ka jau esat atdevis man. Tas ir, arī Ardalionam Aleksandrovičam atdotais tāpat jums būtu ierēķināts, bet es vienīgi akurātības dēļ jūs lūdzu... Kas tas, Varja?

Varja atgriezās istabā un klusēdama pasniedza mātei Nastasjas Fiļipovnas ģimetni. Ņina Aleksandrovna nodrebēja un sākumā it kā izbīli, bet tad nomāktā garastāvoklī rūgti aplūkoja to kādu laiku. Beidzot jautājoši paskatījās uz Varju.

— Viņam šodien dāvana no viņas pašas, — sacīja Varja, — bet vakarā viņiem viss noskaidrosies.

— Šovakar! — kā izmisumā atkārtoja pusbalsī Ņina Aleksandrovna. — Nuja! Te šaubu vairs nav nekādu, un cerību arī vairs nepaliek: ar ģimetni viņa visu izteikusi... Vai tad viņš tev pats to parādīja? — viņa piebilda izbrīnā.

— Jūs zināt, ka mēs jau veselu mēnesi gandrīz ne vārda nerunājam. Pticins man visu izstāstīja, bet ģimetne tur pie galda jau metājās uz grīdas; es pacēlu.

— Kņaz, — pēkšņi griezās pie viņa Ņina Aleksandrovna, — es gribēju jums jautāt (tādēļ vien, patiesību sakot, es jūs palūdzu šurp), vai jūs sen pazīstat manu dēlu? Viņš sacīja, šķiet, ka jūs tikai šodien nezin no kurienes esot atbraucis?

Kņazs paskaidroja īsumā par sevi, lielāko daļu izlaizdams. Ņina Aleksandrovna un Varja klausījās.

— Es negribu izdibināt kaut ko par Gavrilu Ardalionoviču, jūs iztaujādama, — piebilda Ņina Aleksandrovna, — jūs nedrīkstat maldities šinī ziņā. Ja ir kaut kas, ko viņš man pats negrib atklāt, to es pati negribu uzzināt bez viņa. Es tikai tāpēc, patiesību sakot, ka pirmīt Gaņa jūsu klātbūtnē un vēlāk, kad jūs aizgājāt, uz manu jautājumu par jums atbildēja: «Viņš visu zina, nav ko taisīt garas ceremonijas!» Ko gan tas nozīmē? Tas ir, es gribētu zināt, cik lielā mērā...

Pēkšņi ienāca Gaņa un Pticins; Ņina Aleksandrovna tūdaļ apklusā. Kņazs palika sēžam krēslā blakus viņai, bet Varja pagāja sāņus; Nastasjas Fiļipovnas ģimetne atradās visredzamākajā vietā, uz Ņinas Aleksandrovnas darba galdiņa, taisni viņai priekšā. Gaņa, to ieraudzījis, sarauca uzacis, igni paņēma to no galda un nometa uz sava rakstāmgalda, kas stāvēja istabas otrā galā.

— Šodien, Gaņa? — pēkšņi jautāja Ņina Aleksandrovna.

— Kas šodien? — Gaņa it kā satrūkās un pēkšņi uzbruka kņazam. — Ā, saprotu, jūs jau te arī!... Kas tad jums galu galā, tā

kāda slimība, vai kas? Nociesties nevarat? Tad saprotiet taču galu galā, jūsu gaišība...

— Te es esmu vainīgs, Gaņa, un neviens cits, — Pticins viņu pārtrauca.

Gaņa jautājoši paskatījās viņā.

— Tas tomēr labāk, Gaņa, jo vairāk tāpēc, ka, no vienas puses, lieta izlemta, — Pticins nomurmināja un, atgājis sāņus, nosēdās pie galda, izvilka no kabatas kādu papīriņu, kas bija aprakstīts ar zīmulī, un sāka to cieši aplūkot. Gaņa stāvēja sadrūmis un pilns nemierna gaidīja ģimenes scēnu. Kņazam viņš pat nedomāja atvainoties.

— Ja viss izlemts, tad Ivanam Petrovičam, protams, taisnība, — sacīja Ņina Aleksandrovna, — nesarauc pieri, lūdzams, un neuztraucies, Gaņa, es neko nejautāšu, ko pats negribi sacīt, un, tici man, esmu pilnīgi padevusies, esi tik laipns, neuztraucies.

Viņa to sacīja, neatraudamās no darba un, kā likās, tiešām mierīgi. Gaņa bija pārsteigts, bet uzmanīgi klusēja un noraudzījās mātē, nogaidot, lai viņa izteiktos skaidrāk. Mājas scēnas jau pārāk daudz no viņa bija prasījušas. Ņina Aleksandrovna pamanīja šo piesardzību un, rūgti smaididama, piebilda:

— Tu vēl arvien šaubies un netici man; neuztraucies, nebūs ne asaru, ne lūgšanu kā agrāk, vismaz no manas puses ne. Mana vienīgā vēlēšanās ir tā, lai tu būtu laimīgs, un tu to zini; esmu padevusies liktenim, bet mana sirds būs vienmēr pie tevis, vai nu mēs paliksim kopā vai šķirsimies. Protams, es atbildu tikai par sevi; tu nevari to pašu prasīt no māsas...

— Ak, atkal viņa! — iesaucās Gaņa, zobgalīgi un naidīgi skatīdamies māsā. — Māmiņ! Zvēru jums atkal to pašu, ko jau esmu jums solījis: neviens un nekad neiedrošināsies necienīgi pret jums izturēties, kamēr esmu te, kamēr esmu dzīvs. Lai par ko būtu runa, bet es prasīšu pret jums vislielāko cieņu, lai kas kāptu pār mūsu sliekšni...

Gaņa kļuva tik priecīgs, ka gandrīz samierinoši, gandrīz maigi raudzījās mātē.

— Es nemaz sevis dēļ arī neesmu baiļojusies, Gaņa, tu zini; es ne sevis dēļ esmu raizējusies un nomocījies visu šo laiku. Runā, ka šodien viss jums tur tikšot izlemts? Kas tad tiks izlemts?

— Šovakar, pie viņas, viņa solījās paziņot: vai piekrist vai ne, — Gaņa atbildēja.

— Mēs gandrīz trīs nedēļas vairījāmies runāt par to, un tā bija labāk. Tagad, kad jau viss izlemts, es tikai vienu atļaušos jautāt:

kā viņa varēja tev dot piekrišanu un pat uzdāvināt savu ģimetni, kad tu viņu nemīli? Vai tiešām tu viņu, tādu ... tādu ...

— Nu, pieredzējušu, vai?

— Es tā negribēju izteikties. Vai tiešām tu tā varēji aizmiglot viņai acis?

Neparasts satraukums bija pēkšņi dzirdams šai jautājumā. Gaņa pastāvēja, padomāja brīdi un, neslēpdams izsmieklus, sacīja:

— Jūs aizrāvāties, māmiņ, atkal nenocietāties, un tā, lūk, mums vienmēr viss ir sācies un iekarsis. Jūs teicāt: nebūšot ne iztaujāšanas, ne pārmetumu, bet tie ir jau sākušies! Beigsim labāk; tiešām, beigsim; vismaz jums bija nodoms ... Es nekad un neparko jūs neatstāšu; cits no tādas māsas būtu aizbēdzis, — re, kā viņa tagad mani skatās! Beigsim ar to pašu! Es jau gandrīz nopriecājos ... Un kā jūs varat zināt, ka es pievilu Nastasju Fiļipovnu? Bet Varja lai dara, kā pašai tik, un — pietiek. Nu, tagad jau pilnīgi pietiek!

Gaņa iekaisa ar katru vārdu un bez mērķa soļoja pa istabu. Tādas runas tūdaļ kļuva par vāriģo vietu visiem ģimenes locekļiem.

— Es teicu, ja viņa te ienāks, tad es no šejienes aiziešu, un vārdu arī turēšu, — teica Varja.

— Aiz ietiepības! — Gaņa iesaucās. — Aiz ietiepības arī apprecējusies neesi! Ko tu uz mani šņāc? Man taču uzspļaut, Varvara Ardalionovna; ja tik — kaut vai tūlīt izpildiet savu nodomu. Apnikusi jūs man esat bezgala. Kā! Jūs beidzot esat izšķīries mūs atstāt, kņaz, — viņš uzkliedza kņazam, redzēdams, ka tas pieceļas no krēsla.

Gaņas balsi bija dzirdama jau tā satraukuma pakāpe, kurā cilvēkam gandrīz pašam prieks par šo satraukumu, viņš pakļaujas tam bez jebkāda valda un gandrīz vai ar pieaugošu baudu, lai kurp tas novestu. Kņazs jau apgriezās durvīs, lai kaut ko atbildētu, bet, redzēdams no sava apvainotāja sejas slimīgās izteiksmes, ka te tikai trūkst tā piliena, kas pārpilda kausu, aizgriezās un izgāja klusēdams. Pēc dažām minūtēm viņš sadzirdēja pēc atbalsim no viesistabas, ka saruna, viņam klāt neesot, kļuvusi vēl trokšņaināka un vaļsirdīgāka.

Viņš izgāja caur zāli priekšnamā, lai nokļūtu koridorā un no tā savā istabā. Iedams tuvu garām ārdurvīm, kas veda uz kāpnēm, viņš uzdzirdēja un ievēroja, ka aiz durvīm kāds cenšas visiem spēkiem paraustīt zvaniņu; bet zvaniņā, jādōmā, kaut kas bija sabojājies: tas tikai drusku nodrebēja, bet skaņas nebija. Kņazs atbīdīja bultu, atvēra durvis un — pārsteigts atkāpās, pat viscaur nodrebēja: viņa priekšā stāvēja Nastasja Fiļipovna. Viņš tūlīt to pazina pēc ģimētnes. Acis viņai nozibēja pēkšņā īgnumā, kad viņa to ieraudzīja; viņa

aši ienāca priekšnamā, pagrūdusi to no ceļa ar plecu, un pikti sacīja, nomezdama kažoku:

— Ja slinkums zvaniņu salabot, tad vismaz būtu sēdējis priekšnamā, kad klauvē. Nu, vēl kažokam ļāvi nokrist, lempi!

Kažoks tiešām gulēja uz grīdas; Nastasja Fiļipovna, nenogaidījusi, kamēr kņazs to viņai novilkis, bija iemetusi to pati viņam rokās, nemaz neskatīdamās, bet kņazs nebija paspējis satvert.

— Padzīt tevi vajag. Ēj pieteic.

Kņazs gribēja kaut ko sacīt, bet tā samulsa, ka nekā neizteica, un ar kažoku, ko bija pacēlis no grīdas, gāja uz viesistabu.

— Nu, tagad viņš iet ar visu kažoku! Kāpēc tu nes kažoku? Ha-ha-ha! Vai tu esi jucis, vai?

Kņazs atgriezās un skatījās viņā kā sālstsabs; kad viņa sāka smieties — iesmējās arī viņš, bet mēle vēl arvien viņam bija kā sa-sieta. Pirmajā mirklī, kad viņš tai atvēra durvis, viņš bija bāls, tagad pēkšņi sārtums ielija viņam sejā.

— Kas gan tas par idiotu? — Nastasja Fiļipovna sašutumā iesaucās, piecirdama kāju. — Nu, kur tu ej? Nu, ko tu pieteiksi?

— Nastasju Fiļipovnu, — kņazs nomurmināja.

— Kā tu mani paziēsi? — viņa aši tam jautāja. — Es tevi nekad neesmu redzējusi! Ej pieteic... Kas tur par klaigāšanu?

— Baras, — kņazs atbildēja un devās uz viesistabu.

Viņš ienāca diezgan izšķirošā brīdī: Ņina Aleksandrovna patlaban jau bija gatava pavisam aizmirst, ka viņa «pilnīgi padevusies»; viņa aizstāvēja Varju. Blakus Varjai stāvēja arī Pticens, jau pametis savu ar zīmuli aprakstīto papīriņu. Varja arī pati daudz nekautrējās, viņa nebija no kautrīgajām; bet brāļa rupjības kļuva ar katru vārdu nepieklājīgākas un neciešamākas. Tādos gadījumos viņa parasti vairs nerunāja un tikai klusēdama zobgalīgi skatījās brālī, nenolaizdama no viņa acu. Šis manevrs, kā viņa jau zināja, bija spējīgs galīgi izsist brālī no sliedēm. Taisni šinī brīdī kņazs pārkāpa istabas sliekšni un uzsauca:

— Nastasja Fiļipovna!

IX

Iestājās vispārējs klusums; visi skatījās kņazā, kā nesaprazdami viņu un — negribēdami saprast. Gaņa sastinga aiz bailēm.

Nastasjas Fiļipovnas ierašanās, jo sevišķi šinī brīdī, sagādāja visiem tik ļoti dīvainu un rūpju pilnu pārsteigumu. Jau tas vien kaut

ko nozīmēja, ka Nastasja Filīpovna bija ieradusies pirmo reizi; līdz šim viņa bija izturējusies tik augstprātīgi, ka sarunās ar Gaņu neizteica nekādu vēlēšanos iepazīties ar viņa tuviniekiem, bet pašā pēdējā laikā pat nepieminēja tos, it kā to nemaz nebūtu pasaulē. Gaņa gan pa daļai bija priedīgs, ka aizvirzās tālāk viņam tik smagā saruna, tomēr savā sirdī šo uzpūtību nespēja viņai piedot. Lai būtu kā būdams, Gaņa drīzāk sagaidīja, ka viņa pateiks kaut ko zobgalīgu un dzēlīgu par viņa ģimeni, nevis apciemots viņu; viņš droši zināja, ka viņai nav noslēpums viss, kas notiek pie viņa mājās sakarā ar viņa precībām un kā uz viņu skatās viņa tuvinieki. Viņas vizīte *tagad*, kad viņa bija uzdāvinājusi ģimētni un taisni viņas dzimšanas dienā — dienā, kurā viņa bija solījusies izlemt Gaņas likteni, nozīmēja gandrīz vai pašu šo lēmumu.

Izbrīns, ar kādu visi raudzījās kņazā, neturpinājās ilgi: Nastasja Filīpovna parādījās viesistabas durvīs pati un atkal, ienākdama istabā, viegli atrūda kņazu.

— Beidzot izdevās ienākt... kādēļ jūs zvaniņu tā piesienat? — viņa jautri sacīja, sniedzama roku Gaņam, kas metās viņai pretī, ko kājas nes. — Kāpēc jums tik ērmīga seja? Iepazīstiniet taču mani, lūdzu...

Galīgi apmulsušais Gaņa stādīja viņu priekšā vispirms Varjai, un abas sievietes, iekams sniedza viena otrai roku, saskatījās divaiņiem skatieniem. Nastasja Filīpovna tomēr smējās un maskējās ar jautribu; bet Varja negribēja maskēties un skatījās drūmi un cieši; pat smaida ēna, ko jau prasīja vienkārša pieklājība, nepavidēja viņai sejā. Gaņa pamira; lūgumiem vairs nebija ne nozīmes, ne laika, un tas uzmeta Varjai tik draudīgu skatienu, ka no šā skatienu spēka viņa saprata, ko nozīmē viņas brālim šis brīdis. Te viņa, šķiet, nolēma piekāpties brāļa priekšā un tikko manāmi uzsmaidīja Nastasjai Filīpovnai. (Visi viņi ģimenē vēl pārlietu mīlēja cits citu.) Mazliet uzlaboja stāvokli Ņina Aleksandrovna, kuru Gaņa, jau pilnīgi apjucis, stādīja priekšā pēc māsas un pat pieveda pirmo pie Nastasjas Filīpovnas. Bet, tikko Ņina Aleksandrovna paspēja uzsākt par savu «sevišķo prieku», kad Nastasja Filīpovna, nenoklausījusies viņā līdz galam, aši pievērsās Gaņam un, sēzdamās (vēl nemaz neuzaicināta) uz mazā divāniņa, kaktā pie loga, iesaucās:

— Kur tad jūsu kabinets... un kur īrnieki? Jūs taču turat īrniekus?

Gaņa briesmīgi nosarka un jau sastomījās, lai kaut ko atteiktu, bet Nastasja Filīpovna tūlīt piebilda:

— Kur te var turēt īrniekus? Jums pat kabineta nav. Vai no tiem kāds labums? — viņa pēkšņi griezās pie Ņinas Aleksandrovnas.

— Diezgan ko noņemties, — tā atbildēja, — protams, labumam ir jābūt. Mēs gan tikai nupat...

Bet Nastasja Fiļipovna atkal vairs neklausījās: viņa raudzījās Gaņā, smējās un sauca viņam:

— Kas jums par seju? Ak mans dievs, kāda jums šai brīdī seja!

Pagāja daži mirkli šais smieklos, un Gaņas seja tiešām ļoti pārvērtās: viņa stingums, viņa komiskais, glēvais apjukums pēkšņi nozuda no tās; bet viņš briesmīgi nobālēja; lūpas sāka krampjaini raustīties; viņš klusēdams, cieši un ar nelāgu skatienu, to nenovērsdams, raudzījās sejā savai viešņai, kas joprojām smējās.

Te atradās vēl kāds vērotājs, kurš arī vēl nebija ticis vaļā no sava gandrīz vai sastinguma, kas viņam uznāca, ieraugot Nastasju Fiļipovnu; bet viņš, lai gan stāvēja kā «stabs» savā agrākajā vietā, viesīstabas durvīs, tomēr bija paspējis pamanīt bālumu un ļaundabīgo pārmaiņu Gaņas sejā. Šis novērotājs bija kņazs. Gandrīz vai izbīli viņš pēkšņi mehāniski panācās uz priekšu.

— Iedzeriet ūdeni, — viņš pačūkstēja Gaņam. — Un neskaatieties tā...

Bija redzams, ka viņš to izteica bez jebkāda nolūka, bez jebkāda sevīšķa nodoma, tāpat, pēc pirmā impulsa; bet viņa vārdi atstāja ārkārtīgu iespaidu. Likās, viss Gaņas niknums pēkšņi gāzās vīrsū kņazam: tas satvēra viņu aiz pleca un raudzījās viņā klusēdams, atriebīgi un naidīgi, kā nespēdams ne vārda izrunāt. Šacēlās vispārējs satraukums: Ņina Aleksandrovna mazliet pat iekliedzās, Pticins nemierīgs panāca uz priekšu, Koļa un Ferdiščenko, kas parādījās durvīs, izbrīnā apstājās, tikai Varja vēl joprojām raudzījās caur pieri, taču uzmanīgi vērodama. Viņa nesēdās, bet stāvēja malā blakus mātei, salikusi rokas uz krūtīm.

Bet Gaņa atguvās tūlīt, gandrīz savas kustības pirmajā brīdī, un sāka skaļi un nervozi smieties. Viņš pilnīgi attapās.

— Ko jūs, kņaz, ārsts esat, vai? — viņš iesaucās, pēc iespējas jautrāk un valširdīgāk. — Pat nobaidījāt mani; Nastasja Fiļipovna, varu jums stādīt priekšā, šis ir varen vērtīgs subjekts, lai gan es pats tikai no šā rīta viņa pazīstu.

Nastasja Fiļipovna neizpratnē raudzījās kņazā.

— Kņazs? Viņš ir kņazs? Ko jūs domājat, es taču pirmīt priekšnamā noturēju viņu par sulaini un sūtīju šurp pieteikt! Ha-ha-ha!

— Nav nelaime, nav nelaime! — uztvēra Ferdiščenko, steigšus

pienākams un priecādamies, ka sākuši smieties. — Nav nelaime: *se non è vero...*¹

— Un es gandrīz vai rāju jūs, kņaz. Piedodiet, lūdzu! Ferdiščenko, kā tad jūs te, tādā stundā? Es domāju, vismaz kaut vai jūs nesastapšu. Kā? Kāds kņazs? Miškins? — viņa atkal jautāja Gaņam, kas tikmēr, vēl joprojām turēdams kņazu aiz pleca, bija paguvis nosaukt tā vārdu.

— Mūsu īrnieks, — Gaņa atkārtoja.

Acīm redzot, kņazu stādīja priekšā kā retumu (kas noderēja visiem kā izeja no neērtā stāvokļa), gandrīz vai bāztin uzbāza Nastasjai Fiļipovnai; kņazs pat skaidri dzirdēja vārdu «idiots», ko nočūkstēja viņam aiz muguras, kā liekas, Ferdiščenko, kaut ko paskaidrojot Nastasjai Fiļipovnai.

— Sakiet, — kāpēc jūs man neteicāt to pirmīt, kad es tik briesmīgi... attiecībā uz jums kļūdījos? — turpināja Nastasja Fiļipovna, aplūkodama kņazu no galvas līdz kājām gluži nekautrīgi; viņa nepacietīgi gaidīja atbildi, it kā pilnīgi pārliecināta, ka atbilde būs katrā ziņā tik muļķīga, ka nemaz nevarēs nesmieties.

— Es brīnījos, ieraudzīdams jūs tik pēkšņi... — nomurmināja kņazs.

— Bet kā jūs zinājat, ka tā esmu es? Kur jūs mani agrāk bijāt redzējis? Kas tad tas, tiešām, es arī it kā būtu viņu kaut kur redzējusi? Un atļaujiet jums jautāt, kāpēc jūs pirmīt sastingāt uz vietas? Kas manī tāds tik stundzinošs?

— Nu taču, nu! — Ferdiščenko turpināja vaicstīties. — Nu taču! Ak kungs, ko gan visu es uz tādu jautājumu būtu piestāstījis! Nu taču... Lempis tu esi, kņaz, pēc visa tā!

— Es arī būtu piestāstījis jūsu vietā, — kņazs iesmiedamies teica Ferdiščenko, — pirmīt mani ļoti pārsteidza jūsu ģimēne, — viņš turpināja, vērsdamies pie Nastasjas Fiļipovnas, — tad vēl es ar Jēpančinu par jums runāju... bet agrā ritā, kad vēl nebiju iebraucis Pēterburgā, dzelzceļa vagonā man daudz par jums stāstīja Parfens Rogožins... Un tai pašā brīdī, kad es jums durvis atvēru, es arī par jums domāju, bet te pēkšņi stāvat jūs pati.

— Kā gan jūs mani pazināt, ka es tā esmu?

— Pēc ģimēnes un...

— Un vēl?

— Un vēl tāpēc, ka taisni tādu jūs biju iedomājies... Es jūs arī it kā būtu redzējis kaut kur.

¹ Ja arī nav pareizi. (Itāl.)

— Kur? Kur?

— Es jūsu acis gluži kā būtu kur redzējis... bet tas nevar būt! Tas man tā... Es te nekad neesmu bijis. Varbūt sapnī...

— Ak tu, kņaz! — iesaucās Ferdiščenko. — Nē, es savu: *se non è vero* — ņemu atpakaļ. Tomēr... tomēr, to taču visu viņš aiz nevainības! — viņš piebilda ar nožēlu.

Kņazs bija izrunājis savus nedaudzos teikumus nemiera pilnā balsī, apraudamies un bieži atvilkdams elpu. Viss pauda par viņa ārkārtīgo satraukumu. Nastasja Fiļipovna raudzījās viņā ziņkārīgi, bet vairs nesmējās. Ša pašā brīdī pēkšņi skaļa, cita balss, atskanējama aiz pūļa, kas cieši apņēma kņazu un Nastasju Fiļipovnu, tā sakot, pašķīra pūli un sadalīja to divās daļās. Nastasjas Fiļipovnas priekšā stāvēja pats ģimenes galva, ģenerālis Ivolgins. Viņš bija frakā un ar tīru krūtežu; ūsas viņam bija nokrāsotas...

To vairs Gaņa nespēja paciest.

Patmīlīgs un godkārīgs līdz slimīgam aizdomīgumam, līdz hipohondrijai; izmeklējies abus šos mēnešus kaut jel kādu punktu, uz kuru varētu balstīties pieklājīgāk un parādīt sevi cildenāk; sajuzdams, ka ir vēl iesācējs uzsāktajā ceļā un laikam gan neizturēs; beidzot aiz izmisuma nolēmis savās mājās, kur viņš bija despots, rīkoties galīgi nekaunīgi, bet nedrīkstēdams tā darīt, kad te klāt Nastasja Fiļipovna, kas viņam līdz beidzamajam brīdim mulsinājusi prātus un nežēlīgi turējusi viņu pakļautībā; «nepateicīgais ubags», kā bija izteikusies pati Nastasja Fiļipovna, kas viņam jau bija atstāstīts; nozvērējies ar visiem zvērestiem visu to vēlāk sāpīgi viņai atdarīt, tai pašā laikā dažreiz pie sevis bērnišķīgi sapņodams savilkt galus un samierināt visas pretišķības, — viņš bija spiests tagad tukšot vēl šo briesmīgo kausu un, galvenais, tādā brīdī! Viņam bija jāpārdzīvo vēl vienas neparedzētas, bet godkārīgam cilvēkam visbriesmīgākās mocības — moka, ko rada kauna sārtums par saviem tuviniekiem, pašam savās mājās. «Vai tā vērts galu galā pats atalgojums!» šai mirkli Gaņam iesāvēs prātā.

Taisni šai brīdī notika tas, kas šos divus mēnešus bija rādījis viņam tikai naktī sapņos, murgos, kas lika viņam sastingt šausmās, kvēlot kaunā: notika beidzot viņa tēva sastapšanās ar Nastasju Fiļipovnu. Dažreiz viņš, ķircinādams un uzbudinādams sevi, bija mēģinājis iedomāties ģenerāli laulību ceremonijas laikā, bet nekad viņš nespēja iztēlot līdz galam moku pilno ainu un drīzāk to aiztrauca. Varbūt viņš neizmērojami pārspīlēja nelaimi; bet ar godkārīgiem cilvēkiem vienmēr tā notiek. Šos divus mēnešus viņš paspēja diezgan izdomāties un izšķirties un bija nosolījies sev katrā ziņā

pievaldīt šā vai tā savu tēvu, kaut uz laiku, un nobēdzināt viņu, ja iespējams, pat ārpus Pēterburgas, vienalga, vai māte tam piekritīs vai ne. Pirms desmit minūtēm, kad ienāca Nastasja Fiļipovna, viņš bija tik pārsteigts, tik satriekts, ka pavisam piemirsa iespējamo Ardaliona Aleksandroviča parādīšanos uz skatuves, un nebija devis nekādus rīkojumus. Un, lūk, ģenerālis klāt, visu priekšā, turklāt svinīgi sagatavojies un frakā, un taisni tanī laikā, kad Nastasja Fiļipovna «meklē tikai izdevību, lai apbērtu viņu un viņa mājiniekus ar zobgalībām». (Par to viņš bija pārliecināts.) Un tiešām, ko gan citu nozīmē šis viņas apmeklējums, ja ne to? Vai viņa atbraukusi sadraudzēties ar viņa māti un māsu vai apvainot viņas te, viņa paša mājās? Bet no tā, kā novietojušās abas puses, šaubu vairs nevarēja būt: viņa māte un māsa sēdēja sāpus kā apspļaudītas, bet Nastasja Fiļipovna, liekas, bija pat aizmirsusi, ka viņas ar to vienā istabā... Un, ja viņa tā izturas, tad, protams, viņai ir savs nolūks!

Ferdiščenko saņēma ģenerāli aiz rokas un pieveda viņu klāt.

— Ardalions Aleksandrovičs Ivolgins, — cienīgi sacīja ģenerālis, noliekdamies un smaidīdams, — vecs nelaimīgs karavīrs un ģimenes tēvs, kura laimīga cerībā uzņemt sevi tik brīnum daļu...

Viņš nenobeidza; Ferdiščenko arī piebīdīja viņam no mugurpuses krēslu, un ģenerālis, šai pēcpusdienas stundā pavājš uz kājām, smagi iezvēlās vai, labāk sakot, iekrita krēslā; tas viņu tomēr nesamulsināja. Viņš nosēdās taisni pretī Nastasjai Fiļipovnai un ar glaimīgu vaibstu lēnām un efektīgi pievilka viņas pirkstiņus pie savām lūpām. Vispār ģenerāli bija diezgan grūti samulsināt. Viņa āriene, gan dažā ziņā nevīžīga, vēl arvien bija diezgan pieklājīga, ko viņš pats zināja ļoti labi. Agrāk viņam gadījās būt pat ļoti labā sabiedrībā, no kuras viņu pilnīgi izslēdza tikai pirms diviem trim gadiem. No tā paša laika viņš jau pārāk nesavaldīgi nodevās dažām savām vājībām; bet veiklā un patīkamā maniere viņam bija palikusi līdz šim laikam. Nastasja Fiļipovna, kā likās, ārkārtīgi priedējās par Ardaliona Aleksandroviča ierašanos, par kuru, protams, bija dzirdējusi.

— Esmu dzirdējusi, ka mans dēls... — Ardalions Aleksandrovičs uzsāka.

— Jā, jūsu dēls! Labs gan arī jūs esat, pats papiņš! Kāpēc jūs nekad neredz pie manis? Jūs pats slēpjaties vai dēls jūs slēpj? Jūs nu gan varētu atbraukt pie manis, nevienu nekompromitējot.

— Deviņpadsmitā gadsimta bērni un viņu vecāki... — uzsāka atkal ģenerālis.

— Nastasja Fiļipovna! Atlaidiet, lūdzu, Ardalionu Aleksandroviču uz brīdi, pēc viņa jautā, — skaļi sacīja Ņina Aleksandrovena.

— Atlaist! Apžēlojieties, es tik daudz esmu dzirdējusi, tik sen gribējusi satikt! Kas gan viņam par darišanām? Viņš taču atvaļināts? Jūs neatstāsiet mani, ģenerāl, neiesit projām?

— Es jums apsolu, ka viņš aizbrauks pie jums pats, bet tagad viņam vajadzīga atpūta.

— Ardalion Aleksandrovič, te saka, ka jums vajadzīga atpūta! — Nastasja Fiļipovna iesaucās ar neapmierinātu izleņķas vaibstu kā aušīgs skuķēns, kam atņem rotaļlietu. Ģenerālis taisni papūlējās padarīt stāvokli vēl muļķīgāku.

— Mans draugs! Mans draugs! — viņš sacīja pārmetoši, sviņīgi uzrunādams sievu un uzlikdams roku uz sirds.

— Jūs neiesit projām, māmiņ? — skaļi jautāja Varja.

— Nē, Varja, es nosēdēšu līdz beigām.

Nastasja Fiļipovna nevarēja nedzirdēt jautājumu un atbildi, bet tāpēc viņa kļuva it kā vēl jautrāka. Viņa tūdaļ no jauna apbēra ģenerāli ar jautājumiem, un pēc piecām minūtēm ģenerālis bija vis-sviņīgākajā garastāvoklī un runāja gari un plaši, klātesošajiem skaļi smeļoties.

Koļa paraustīja kņazu aiz svārku stūra.

— Aizvediet kaut jūs viņu kaut kā! Vai nevar? Lūdzu! — un nabaga zēnam aiz sašutuma pat asaras mirdzēja acīs. — Ak nolādētais Gaņka! — viņš piebilda pie sevis.

— Ar Ivanu Fjodoroviču Jēpančīnu es tiešām esmu bijis lielos draugos, — plātījās ģenerālis, atbildot uz Nastasjas Fiļipovnas jautājumiem. — Es, viņš un nelaiķis kņazs Ļevs Nikolajevičs Miškins, kura dēlu es apkampu šodien pēc divdesmit gadu ilgas šķiršanās, mēs bijām trīs nešķirami, tā sakot, kavalkāde: Atoss, Portoss un Aramiss. Bet, ak vai, viens ir kapā, apmelojumu un lodes pieveikts, otrs atrodas jūsu priekšā un vēl cīnās ar apmelojumiem un lodēm...

— Ar lodēm! — iesaucās Nastasja Fiļipovna.

— Tās ir te, manās krūtīs, bet dabūtas pie Karsas, un sliktā laikā es tās jūtu. Visādā citādā ziņā dzīvoju kā filozofs, eju, pastaigājos, savā kafejnīcā kā atpūtā aizgājis buržuā spēļu dambreti un lasu «*Indépendance*»¹. Bet ar mūsu Portosu, Jēpančīnu, pēc aizviņgada notikuma vilcienā ar klēpja sunīti esmu šķīries galīgi.

— Klēpja sunīti! Kas tad tas? — ar sevišķu ziņkāri jautāja

¹ «Neatkarība». (Franc.)

Nastasja Fiļipovna. — Ar klēpja sunīti? Atļaujiet, un vilcienā! . . . — viņa it kā sāka atcerēties.

— Ak, muļķīgs notikums, nav vērts nemaz stāstīt: kņazienes Belokonskas guvernantes misis Šmites dēļ, bet . . . nav vērts pat stāstīt.

— Katrā ziņā pastāstiet! — jautri iesaucās Nastasja Fiļipovna.

— Es arī vēl neesmu dzirdējis! — piebilda Ferdiščenko. — *C'est du nouveau.*¹

— Ardalion Aleksandrovič! — atskanēja atkal Ņinas Aleksandrovnas lūdzošā balss.

— Tētiņ, jūs lūdz! — iekliedzās Koļa.

— Muļķīgs notikums, to pāris vārdos, — uzsāka ģenerālis pašapmierināti. — Pirms diviem gadiem, jā! — gandrīz, tikko bija atklāts jaunais N. dzelzceļš, es (un jau privātā mētelī), kārtodams man ārkārtīgi svarīgās darīšanas sakarā ar amata nodošanu, paņēmu biļeti pirmajā klasē: iekāpu, sēdu, smēķēju. Tas ir, turpinu smēķēt, es aizsmēķēju agrāk. Es kupejā esmu viens. Smēķēt nav aizliegts, bet nav arī atļauts; tā, pa pusei atļauts, kā jau parasti; nu, arī skatoties pēc personas. Logs nolaists. Pēkšņi, taisni pirms svilpiena, tieši pretim novietojas divas dāmas ar klēpja sunīti; aizkavējušās; viena varen lepmi ģērbusies, gaišzilā tērpā; otra vienkāršāk, melnā zīda tērpā ar pelerīnu. Visai glītas, skatās uzpūtīgi, runā angļiski. Es, saprotams, neko; smēķēju. Tas ir, es gan nodomāju, tomēr smēķēju tālāk, jo logs atvērts, dūmus pūšu logā. Klēpja sunītis atdusas gaišzilajai kundzei uz ceļiem, tāds maziņš, manas dūres lielumā, melns, baltām ķepiņām, tīri retums. Kakla saite sudraba, ar devīzi. Es neko. Pamanu tikai, ka dāmas, kā liekas, dusmojas, cigāra dēļ, protams. Viena sāk skatīties lornetē — tā no bruņurupuča. Es atkal neko: tāpēc ka neko taču nesaka! Ja būtu teikušas, brīdinājušas, palūgūšas, galu galā cilvēkam taču dota mēle! Bet klusē . . . pēkšņi, — un bez jebkāda, es jums teikšu, brīdinājuma, bez visumazākā, gluži kā prātu būtu izdzīvojuši, — gaišzilā paķer man no rokas cigāru un pa logu laukā. Vagons traucas, skatos kā neprātīgs. Sieviete mežonīga; mežonīga sieviete, nu pilnīgi mežonīgā stāvoklī; tomēr spēcīgu miesas būvi, pilnīga, gara, gaišmāte, sārta (pat pārāk), acis uz mani zvēro. Neteikdams ne vārda, es ar neparastu pieklājību, vispilnīgāko pieklājību, visizsmalcinātāko, tā sakot, pieklājību, ar diviem pirkstiem stiepjos pēc

¹ Tas ir kas jauns. (*Franc.*)

sunīša, saņemu delikāti aiz skausta un žvauks to pa logu cigāram pakal! Tikai iesmilkstējās! Vagons brāžas tālāk...

— Jūs briesmoni! — iesaucās Nastasja Filīpovna, skaļi smiedamās un sizdama plaukstas kā meitene.

— Bravo, bravo! — kļiedza Ferdiščenko. Iesmējās arī Pticins, kam tāpat ārkārtīgi nepatika ģenerāļa ierašanās; pat Koļa sāka smieties un arī iesaucās: «Bravo!»

— Un man taisnība, man taisnība, trīskārt taisnība! — dedzīgi turpināja triumfējošais ģenerālis. — Ja vagonos cigāri aizliegti, tad suņi vēl jo vairāk.

— Bravo, tētiņ! — jūsmīgi iesaucās Koļa. — Lieliski! Es katrā ziņā, katrā ziņā to pašu būtu darījis!

— Bet ko tad kundze? — nepacietīgi taujāja Nastasja Filīpovna.

— Viņa? Nu, taisni te jau visas nepatikšanas slēpjas, — uzacis saraucis, turpināja ģenerālis, — neteikusi ne vārda, bez vismazākā brīdinājuma, viņa šauj man pa vaigu! Mežonīga sieviete; pilnīgi mežonīgā stāvoklī!

— Un jūs?

Ģenerālis nodūra acis, sarauca uzacis, uzrāva plecus, savilka lūpas, ielēta rokas, brīdi klusēja un pēkšņi noteica:

— Aizrāvos!

— Un stipri? Stipri?

— Nudien, ne jau stipri! Skandāls iznāca, bet nebija stipri. Es tikai reizi atvēzējos, vienīgi tāpēc, lai atvēzētos. Bet te pats sāntans klāt kā saukts: izrādījās, ka gaišzilā ir angliete — kņazienes Belokonskas guvernante vai pat mājas draudzene, bet dāma melnā jās drēbēs, tā bijusi vecākā no kņazēm Belokonskām, vecmeita, šai ap trīsdesmit pieci gadi. Bet ir zināms, kādās attiecībās ģenerāliene Jpančina ar Belokonsku namu. Visas kņazes ģibonī, asaras, sēras pēc miluļa klēpja sunīša, sešu kņazeņu spiedoņa; anglietes spiedoņa, — pasaulei gals klāt! Nu, protams, braucu nožēlot, lūdzu atvainot, vēstuli rakstīju, nepieņēma ne mani, ne vēstuli, bet ar Jpančinu ķildas, izslēgšana, izraidīšana!

— Atļaujiet, kā tad tā? — pēkšņi jautāja Nastasja Filīpovna. — Pirms piecām vai sešām dienām es lasīju «*Indépendance*», — es pastāvīgi lasu «*Indépendance*», — taisni tādu pašu notikumu! Nu pilnīgi tādu pašu! Tas esot noticis uz kāda no Piereinas dzelzceļiem, vagonā, ar vienu francūzi un anglieti: gluži tāpat izrauts cigārs, gluži tāpat izsviests pa logu klēpja sunītis, arī gluži tāpat viss beidzies kā jums. Pat tērps gaišzils!

Ģenerālis briesmīgi nosarka, Koļa arī nosarka un iespieda galvu rokās; Pticins aši aizgriezās. Joprojām skaļi smējās tikai Ferdiščenko. Par Gaņu pat nebija ko runāt: viņš visu laiku stāvēja, ciezdams klusas un neizsakāmas mokus.

— Ticiet man, — ģenerālis nomurmināja, — ka arī man taisni tāpat atgadījās...

— Tētiņam tiešām bija nepatīkšanas ar misis Šmiti, Belokonsku guvernanti, — iesaucās Koļa, — es atceros.

— Kā! Taisni tāpat? Tas pats notikums Eiropās vienā un otrā galā un uz mata tāds pats visos sikumos, pat gaišzilais tērps! — neatlaidās nežēlīgā Nastasja Fiļipovna. — Es jums «*Indépendance Belge*» atsūtīšu.

— Bet ievērojiet, — vēl arvienu neatlaidās ģenerālis, — ka ar mani notikās divi gadi agrāk...

— Ā, tas nu gan!

Nastasja Fiļipovna skaļi smējās kā histērijā.

— Tētiņ, es jūs lūdzu iznākt uz pāris vārdiem, — drebošā, izmocītā balsī sacīja Gaņa, mehāniski satverdams tēvu aiz pleca. Bezgalīgs naidis kvēloja viņa skatienā.

Taisni šai brīdī priekšnamā ārkārtīgi skaļi ieskanējās zvaniņš. Ar tādu raustišanu zvaniņu varēja noraut. Tas vēstīja par neparastu apmeklējumu. Koļa skrēja atvērt.

X

Priekšnamā pēkšņi kļuva ārkārtīgi trokšņaini, itin kā tur būtu ļaužu, ka biezs; viesistabā likās, ka no sētas ienākuši vairāki cilvēki un citi vēl arvien nāk iekšā. Vairākas balsis runāja un sauca reizē; runāja un sauca arī kāpnēs, uz kurām durvis no priekšnama, cik dzirdams, netika aizvērtas. Apmeklējums likās ārkārtīgi dīvains. Visi saskatījās; Gaņa metās zālē, bet arī zālē jau ienāca vairāki cilvēki.

— Ā, te viņš ir, Jūdass! — iesaucās kņazam pazīstama balss. — Sveiks, Gaņa, nelieti!

— Tas pats, tas pats ir! — apstiprināja cita balss.

Kņazam nebija nekādu šaubu: viena balss piederēja Rogožinam, otra — Lebedevam.

Gaņa stāvēja kā apstulbis uz viesistabas sliekšņa un raudzījās klusēdams, neliegdams ienākt zālē vienam pēc otra cilvēkiem desmit vai divpadsmit, kas sekoja Parfenam Rogožinam. Kompānija bija

ārkārtīgi raiba un dūrās acīs ne vien ar raibumu, bet arī ar baigumu. Daži ienāca tādi, kā bijuši uz ielas, mēteļos un kažokos. Gluži piedzērušu tomēr nebija; toties visi likās stipri iereibuši. Visi, kā likās, bija nepieciešami viens otram, lai ienāktu; nevienam atsevišķi nepietiktu drosmes, bet visi viens otru it kā bidija uz priekšu. Pat Rogožins bara priekšgalā nāca uzmanīgi, bet viņam bija kāds nolūks, un viņš likās drūmi satraukts un noraižējies. Visi pārējie bija tikai koris vai, labāk sakot, banda atbalstam. Bez Ļebedeva te bija arī sacirtotais Zaļoževs, kas nometa savu kažoku priekšnamā un ienāca izlaidīgi un švītīgi, un divi trīs viņam līdzīgi kungi, acīm redzot, no tirgoniņiem. Kāds bija tādā kā karavīra mētelī; tad vēl tur bija mazs un ārkārtīgi resns cilvēks, kas nemitīgi smējās; vēl kāds cits milzīgi liela auguma kungs, ap divpadsmit veršroku garumā, arī neparasti resns, ārkārtīgi drūms un nerunīgs; viņš, acīm redzot, ļoti uzticējās savām dūrēm. Bija kāds medicīnas students, kāds lunkans politis. No kāpnēm ielūkojās priekšnamā, bet neuzdriktējās ienākt nez kādas divas dāmas; Koļa aizcirta durvis viņām deguna priekšā un aizkrampēja tās.

— Sveiks, Gaņa, nelieti! Ko, negaidīji Parfenu Rogožinu? — atkārtoja Rogožins, nonācis līdz viesistabai un apstājies durvīs pretīm Gaņam. Bet šai brīdī viņš pēkšņi viesistabā, taisni sev pretī, ieraudzīja Nastasju Filipovnu. Acīm redzot, tam ne prātā nebija nācis, ka sastaps viņu šeit, jo viņas izskats atstāja uz to neparastu iespaidu; Rogožins tā nobālēja, ka pat lūpas tam kļuva zilas. — Tātad taisnība! — viņš noteica klusi un kā pie sevis, pie kam izskatījās galīgi apjucis. — Beigas!... Nu... Atbildēsi tu man tagad! — viņš pēkšņi noņņāca, zobus griezdams, nevaldāmā niknumā raudzīdamies Gaņā. — Nu... ah!...

Viņam pat elpa aizrāvās, viņš pat tikko spēja parunāt. Mehāniski viņš virzījās viesistabā, bet, pārkāpis pār slieksni, pēkšņi ieraudzīja Ņinu Aleksandrovnu un Varju un apstājās, mazliet nokaunējies, lai gan bija tik utraukts. Pēc viņa ienāca Ļebedevs, kas neatkāpās no viņa kā ēna un bija jau stipri piedzēries, tad students, kungs ar dūrēm, Zaļoževs, klanīdamies pa labi un pa kreisi, un beidzot spiedās cauri mazais resnītis. Dāmu klātbūtne viņus visus mazliet savaldīja un, acīm redzot, stipri vien traucēja, protams, tikai līdz *sākumam*, līdz pirmajam ieganstam iebrēkties un *sākt*... Tad vairs nekādas dāmas netraucētu.

— Kā? Arī tu šeit, kņaz? — izklaidīgi noteica Rogožins, pa daļai izbrīnījies, ka satiek kņazu. — Tu vēl tais pašās kamašās, e-eh! — viņš nopūtās, jau aizmirsis kņazu un pievērsdams skatienu

atkal Nastasjai Fiļipovnai, virzīdamies viņai aizvien tuvāk, kā mag-
neta vilkts.

Nastasja Fiļipovna arī nemiera pilnā ziņkārē raudzījās viesos.
Gaņa beidzot atguvās.

— Bet atļaujiet, ko gan tas galu galā nozīmē? — viņš skaļi
uzsāka, bargi uzlūkodams ienācējus un griezdamies galvenokārt pie
Rogožina. — Jūs, liekas, neesat zirgu stalli ienākuši, kungī, te mana
māte un māsa...

— Redzam, ka māte un māsa, — Rogožins caur zobiem no-
vilka.

— Tas ir redzams, ka māte un māsa, — piebalsoja *par conte-
nance*¹ Lebedevs.

Kungs ar dūrēm, droši vien domādams, ka pienācis brīdis, sāka
kaut ko rūkt.

— Nu, ziniet! — pēkšņi un kaut kā pārmērīgi, it kā eksplodē-
jot, pacēla balsi Gaņa. — Pirmkārt, lūdzu no šejienes visus zālē,
un tad atļaujiet vaicāt...

— Re, negrib pazīt, — Rogožins ļauni atņirdzās, nekustēdamies
ne no vietas, — Rogožinu nepazini?

— Pieņemsim, ka es ar jums kaut kur esmu ticies, bet...

— Vai re, kaut kur ticies! Tu taču tikai pirms trim mēnešiem
no manis iespēļēji tēva divsimt rubļus, tā arī nomira vecais, nedabū-
jis to zināt; tu mani ievilki, bet Knīfs samainīja kārti. Nepazīsti?
Pticins liecinieks! Nu, ja es parādītu tev trīs rubļus, izvilktu tagad
no kabatas, tad tu uz Vasilija salu tiem četrāpus aizlīstu pakal, —
tāds tu esi! Tev tāda dvēsele! Es arī tagad tevi visu par naudu no-
pirkt esmu atbraucis, tu neskaties, ka es tādos zābakos esmu ienā-
cis, naudas man, brāl, daudz, es tevi ar visu, kas tev pie dvēseles,
nopirkšu... gribēšu, visus jūs nopirkšu! Visu nopirkšu! — Rogo-
žins iekaisa un it kā apreiba arvien vairāk. — E-eh! — viņš iesau-
cās. — Nastasja Fiļipovna! Netriciet projām, sakiet vienu vārdu:
vai jūs laulājaties ar viņu vai ne?

Rogožins uzdeva savu jautājumu kā pazudis cilvēks, viņš vērsās
kā pie dievības, bet ar tādu drosmi kā uz nāvi notiesātam, kam vairs
nav ko zaudēt. Nāves skumjās gaidīja viņš atbildi.

Nastasja Fiļipovna pārļaida viņam zobgalīgu un augstprātīgu
skatienu, bet tad paraudzījās Varjā un Ninā Aleksandrovnā, pa-
skatījās Gaņā un pēkšņi mainīja toni.

— Nebūt ne, kas jums ienācis prātā? Un kā jūs iedomājāties

¹ Cienīgumam. (*Franc.*)

tā jautāt? — viņa atbildēja klusi un nopietni, it kā mazliet izbrīnījies.

— Nē? Nē!! — iekliedzās Rogožins, gandrīz vai prātu zaudēdams aiz prieka. — Tad nē taču?! Bet man viņi teica... Ah! Nu!... Nastasja Filipovna! Viņi saka, jūs esot saderinājusies ar Gaņu. Ar viņu? Vai tad tas iespējams? (Es viņiem visiem saku!) Nu, es viņu visu par simt rubļiem nopirkšu, došu viņam tūkstoši, nu, trīs, lai atkāpjas, tad viņš kāzu vakarā aizbēgs, bet ligavu man atstās. Tā taču ir, Gaņa, nelieti! Būtu taču ņēmis trīs tūkstošus! Te tie ir, te ir! Tādēļ vien braucu, lai no tevis tādu parakstu dabūtu; teicu, ka nopirkšu — un nopirkšu arī!

— Ej ārā no šejienes, tu esi piedzēries! — Gaņa iesaucās, pārmaiņus sarkdams un bālēdams.

Viņa apsaucienam pēkšņi sekoja negaidīta vairāku balsu šalts; visa Rogožina komanda jau sen gaidīja pirmo izaicinājumu. Lebedevs kaut ko ārkārtīgi dedzīgi čukstēja ausī Rogožinam.

— Tiesa, ierēdnīt! — atbildēja Rogožins. — Tiesa, žūpas dvēsele! Eh, lai notiek. Nastasja Filipovna! — viņš iesaucās, raudzīdamies viņā kā neprātīgs, baiļodamies un pēkšņi kļūdams mundrs līdz nekaunībai. — Te astoņpadsmit tūkstoši! — Un viņš nosvieda tai priekšā uz galda žuksnī baltā papīrā, krustiski apsietu ar aukliņu. — Te tie ir! Un... un būs vēl!

Viņš neiedrošinājās izsacīt, ko viņam gribējās.

— Ni-ni-ni! — čukstēja viņam atkal Lebedevs, briesmīgi pārbiļies; varēja nojaust, ka viņš izbijies no summas milzīguma un ieteica izmēģināt, sākot ar mazumiņu.

— Nē, šai lietā, tu, brāl, esi muļķis, nezini, kur esi ienācis... un, kā redzams, es pats esmu muļķis līdz ar tevi! — Rogožins pēkšņi attapās un nodrebēja zem Nastasjas Filipovnas zvērojošā skatiena. — E-eh! Samelsis esmu, tevi paklausīdams, — viņš piebilda dziļā nožēlā.

Nastasja Filipovna, ieskatīdamās Rogožinam galīgi apjukušajā sejā, pēkšņi iesmējās.

— Astoņpadsmit tūkstošu, man? Te uzreiz muļķis parādās! — viņa pēkšņi piebilda ar nekaunīgu familiaritāti un piecēlās no dīvāna, kā taisīdamās braukt projām. Gaņa ar sirds drebešanu vēroja šo scēnu.

— Tad četrdesmit tūkstošus, četrdesmit, nevis astoņpadsmit! — iebūrējās Rogožins. — Vaņa Pticins un Biskups uz pulksten septiņiem apsoliņās četrdesmit tūkstošus atnest. Četrdesmit tūkstošus! Visus galdā.

Scēna kļuva ārkārtīgi nejēdzīga, bet Nastasja Filipovna vēl joprojām smējās un negāja projām, it kā tiešām ar nolūku vilka to garumā. Nina Aleksandrovna un Varja arī piecēlās no savām vietām un izbijušās klusēdamas gaidīja, cik tālu tas nonāks; acis Varjai zibēja, bet uz Ninu Aleksandrovnu tas viss atstāja slimīgu iespaidu; viņa drebēja un, likās, tūdaļ noģībs.

— Bet, ja tā, — tad simtu! Šodien pat simt tūkstošu likšu galdā! Pticin, izpalidzi, dabūsi ieraut!

— Tu esi prātu zaudējis! — Pticins pēkšņi nočukstēja, aši pienākdams pie viņa un satverdams viņu aiz rokas. — Tu esi piedzēries, pēc policistiem uz sargbūdām aizsūtīs. Kur tu atrodies?

— Dzērumā melš, — noteica Nastasja Filipovna, kā ķircinādama viņu.

— Nemelšu taču, būs! Pievakarē būs. Pticin, izpalidzi, procentu dvēsele, plēs, cik gribi, gādā vakarā simt tūkstošu; pierādišu, ka nauda man nekrīt svarā! — Rogožins aizrāvās pēkšņi līdz sajūsmai.

— Nu, vai zināt, ko tas viss nozīmē? — negaidot bargi iesaucās sanikņojies Ardalion Aleksandrovičs, tuvodamies Rogožinam. Lidz šim klusējušā veča izlēciena pēkšņums piešķīra tam daudz komisma. Atskanēja smieklī.

— Kur tas gadījies? — iesmējās Rogožins. — Iesim, vecais, būsi pilnā!

— Tas ir nekrietni! — iesaucās Koļa, raudādams aiz kauna un dusmām.

— Vai tad tiešām starp jums nebūs neviena, kas šo nekauņu no šejienes izdzītu! — pēkšņi, aiz dusmām gluži drebēdama, iesaucās Varja.

— Mani par nekauņu nosauc! — Nastasja Filipovna nicinājuma pilnā jautrībā atcirta. — Un es kā muļķe atbraucu ielūgt viņas šovakar pie sevis! Re, kā jūsu māsiņa pret mani izturas, Gavrila Ardalionovič!

Kādu laiku Gaņa stāvēja kā sālsstabs pēc šā māsas izlēciena: bet, redzēdams, ka Nastasja Filipovna šoreiz tiešām dodas projām, kā neprātīgs metās pie Varjas un trakumā satvēra viņu aiz rokas.

— Ko tu izdariji? — viņš iesaucās, raudzīdamies māsā, it kā gribēdams iznīcināt viņu tūlīt uz vietas. Viņš bija galīgi apjucis un gandrīz neapjēdza, ko dara.

— Ko izdariju? Kurp tu mani velc? Varbūt lūgt piedošanu viņai par to, ka viņa tavu māti apvainojusi un tavu māju apkaunot atbraukusi, tu, zemisko cilvēk? — iesaucās atkal Varja, triumfēdama un izaicinoši skatīdamās brālī.

Dažus mirkļus viņi nostāvēja tā viens otram pretī, aci pret aci. Gaņa vēl arvien turēja viņas roku savējā. Varja parāva to vienreiz, otrreiz, no visa spēka, bet neizturēja un pēkšņi, vairs nevaldīdamās, iesplāva brālim sejā.

— Tā tik ir meiča! — Nastasja Fiļipovna iesaucās. — Bravo, Pticin, es jūs apsveicu!

Gaņam sametās raibs gar acīm, un viņš, pavisam aizmirsies, no visa spēka atvēzējās pret māsu. Sitiens katrā ziņā būtu ķēris viņu sejā. Bet pēkšņi cita roka vēzienā apturēja Gaņas roku.

Starp viņu un māsu stāvēja kņazs.

— Diezgan, pietiek! — viņš uzstājīgi sacīja, arī viss drebēdams kā no ārkārtīgi spēcīga satricinājuma.

— Vai tad mūžīgi tu man ceļā stāies! — ierēcās Gaņa, palaizdams Varjas roku, un ar atbrīvoto roku, satracināts visaugstākajā mērā, no visa spēka iecirta kņazam plīki.

— Ak! — Koļa sasita rokas. — Ak mans dievs!

No visām pusēm atskanēja saucieni. Kņazs nobālēja. Dīvainu un pārmetuma pilnu skatienu noraudzījās viņš Gaņam taisni acīs; lūpas viņam drebēja, pūlēdamās kaut ko izsacīt; tās savilkās dīvainā un gluži nepiemērotā smaidā.

— Nu, lai tas man... bet viņai... tomēr neļaušu!... — viņš beidzot klusi noteica; bet pēkšņi neizturēja, steidzās prom no Gaņas, paslēpa seju rokās, nogāja kaktā, nostājās ar seju pret sienu un aiztrūkstošā balsī noteica:

— Ak, kāds jums būs kauns par to!

Gaņa tiešām stāvēja gluži satriekts. Koļa metās apkampt un skūpstīt kņazu; aiz viņa sadrūzmējās Rogožins, Varja, Pticins, Ņina Aleksandrovna, visi, pat vecais Ardalion Aleksandrovičs.

— Nekas, nekas! — kņazs murmināja uz visām pusēm, tāpat nelādīgi smaidīdams.

— Un nožēlos arī! — iekliedzās Rogožins. — Kaunēsies, Gaņa, ka tādu... avi (viņš nevarēja sameklēt citu vārdu) apvainoja! Kņaz, manu sirsnī, pamet viņus; uzspļauj viņiem, brauksim! Tad redzēsi, kā mīl Rogožins!

Nastasja Fiļipovna arī bija ļoti satraukta kā par Gaņas izturēšanos, tā par kņaza atbildi. Viņas parasti bālo un domīgo seju, kas visu laiku neharmonēja ar viņas pirmītējiem it kā mākslotajiem smiekliem, tagad, acīm redzot, satrauca citas — jaunas jūtas; un tomēr viņai it kā netikās tās izpaust, un izsmiekls gluži kā saspringa, lai paliktu viņai uz sejas.

— Tiešām, kaut kur esmu redzējusi viņa seju! — Nastasja

Fiļipovna noteica pēkšņi tik nopietni, negaidot atkal atcerēdamās savu pirmtējo jautājumu.

— Un jums nav jākaunas! Vai tad jūs esat tāda, kāda tagad izlikāties? Tas taču nevar būt! — kņazs pēkšņi iesaucās ar dziļu sirsnīgu pārmetumu balsī.

Nastasja Fiļipovna izbrīnījās, pasmaidīja, bet, it kā slēpdama kaut ko zem sava smaida, mazliet apjukusi paskatījās Gaņā un izgāja no viesistabas. Bet, netikusi vēl līdz priekšnamam, pēkšņi griezās atpakaļ, aši piegāja pie Ņinas Aleksandrovnas, saņēma viņas roku un pievilka to pie savām lūpām.

— Es taču tiešām neesmu tāda, viņš uzminēja, — viņa nočukstēja aši, dedzīgi, pēkšņi iekvēlodamās un nosarkdama, un pagriežusies devās projām šoreiz tik ātri, ka neviens pat aptvert nepaguva, kādēļ viņa bija atgriežusies. Redzēja tikai, ka viņa iečukstēja kaut ko Ņinai Aleksandrovnai un, liekas, roku viņai noskūpstīja. Bet Varja redzēja un dzirdēja visu un izbrīnā pavadīja viņu ar acīm.

Gaņa atguvās un metās pavadīt Nastasju Fiļipovnu, bet viņa bija jau izgājusi. Viņš panāca to kāpnēs.

— Nepavadiet! — viņa tam uzsauca. — Uz redzēšanos līdz vakaram! Bet katrā ziņā, dzirdiet!

Viņš atgriezās samulsis, domīgs; grūta mīkla mocīja viņa dvēseli, vēl grūtāka nekā agrāk. Rēgojās arī kņazs... Viņš bija tā nogrimis sevī, ka tikko pamanīja, kā viss Rogožina bars brāzās viņam garām un pat iespieda viņu durvis, steigšus pametot dzīvokli līdz ar Rogožinu. Visi skaļi pilnā balsī kaut ko apsprieda. Pats Rogožins gāja kopā ar Ptcinu un neatlaidīgi centās tam iestāstīt kaut ko svarīgu un, acīm redzot, neatliekamu.

— Zaudēji, Gaņa! — viņš iesaucās, iedams garām.

Gaņa bažīgi noskatījās viņiem pakaļ.

XI

Kņazs izgāja no viesistabas un ieslēdzās savā istabā. Bet pie viņa tūdaļ atskrēja Koļa, lai viņu mierinātu. Nabaga zēns, kā likās, jau tagad nevarēja vairs no viņa atrauties.

— Tas ir labi, ka jūs aizgājāt, — viņš sacīja, — tur tagad ies vaļā vēl lielāks jandāliņš nekā pirmīt, un katru dienu pie mums tā, un tas viss ievārījies šīs Nastasjas Fiļipovnas dēļ.

— Te pie jums daudz kas sasāpējis un sakrājies, Koļa, — piebilda kņazs.

— Jā, sasāpējis. Par mums pat nav ko runāt. Paši vainīgi pie visa. Bet man ir kāds labs draugs, tas vēl nelaimīgāks. Ja vēlaties, es jūs iepazīstināšu.

— Ļoti vēlos. Jūsu biedrs?

— Jā, tikpat kā biedrs. Es jums vēlāk to visu paskaidrošu... Bet vai Nastasja Filipovna ir skaista, kā jūs domājat? Es taču viņu nekad vēl nebiju redzējis, bet briesmīgi centos. Gluži apžilbināja. Es Gaņam visu piedotu, ja viņš aiz mīlestības; bet kāpēc viņš naudu ņem — tur tā lieta!

— Jā, man jūsu brālis ne visai patīk.

— Nu, kā gan citādi! Jums — un pēc... Bet vai zināt, es ciest nevaru šos dažādos uzskatus. Kāds ārprātīgais vai muļķis, vai noziedznieks ārprātīgā izskatā iecirtis pliķi, un, lūk, — cilvēks jau uz visu mūžu apkaunots, un nomazgāt nevar citādi kā ar asinīm, vai lai viņam tur ceļos lūgtu piedošanu. Manuprāt, tā ir aplamība un despotisms. Uz tā dibināta Ļermontova drāma «Masku balle», un — manuprāt, muļķīgi. Es gribu sacīt, nedabiski. Bet viņš taču to gandrīz bērnībā rakstījis.

— Man jūsu māsa ļoti iepatikās.

— Kā viņa Gaņam mūli iespļāva! Drosmīga ir Varja! Bet jūs tā nespļāvāt, un esmu pārliecināts, ka ne aiz drošsirdības trūkuma. Te jau viņa pati, kā vilku piemin, tā vilks klāt. Es zināju, ka viņa nāks: viņai cēla sirds, lai gan ir arī trūkumi.

— Tev te nav ko meklēt, — vispirms uzklupa viņam Varja, — ej pie tēva. Viņš jums neliek miera, kņaz?

— Nemaz ne, gluži otrādi.

— Nu, vecākā, tāpēc uzstājas! Taisni to viņa dara slikti. Es tomēr domāju, ka tēvs droši vien aizbrauks kopā ar Rogožinu. Jādomā, ka tagad nožēlo. Jāpaskatās, kas īsti ar viņu notiek, — Koļa iziedams piebilda.

— Paldies dievam, aizvedu un apguldīju māmiņu, un viss palika mierīgi. Gaņa nokaunējies ļoti domīgs. Un ir par ko. Tā nu gan bija mācība!... Es atnācu vēlreiz jums pateikties un jautāt, kņaz: vai jūs līdz šim nepazināt Nastasju Filipovnu?

— Nē, nepazinu.

— Uz kāda pamata tad jūs sacījāt viņai acīs, ka «viņa nav tāda»? Un, liekas, uzminējāt. Izrādījās, ka tiešām varbūt nav tāda. Tomēr es viņu neizprotu! Zināms, viņai bija nolūks apvainot, tas ir skaidrs. Es arī agrāk par viņu biju daudz divaina dzirdējusi.

Bet, ja viņa bija atbraukusi mūs uzaicināt, tad kā gan viņa sāka izturēties pret māmiņu? Pticins viņu ļoti labi pazīst, tas saka, — pirmīt nevarējis viņu ne izprast. Un ar Rogožinu? Tā nevar runāt, ja sevi ciena, mājās pie sava... Māmiņa arī par jums ļoti norai-zējusies.

— Nekas! — kņazs sacīja un atmeta ar roku.

— Un kā gan viņa jums paklausīja...

— Ko paklausīja?

— Jūs viņai sacījāt, ka viņai kauns, un viņa pēkšņi pilnīgi pār-mainījās. Jums uz viņu iespāids, kņaz, — piebilda Varja, tikko ma-nāmi pasmaididama.

Durvis atvērās, un pilnīgi negaidot ienāca Gaņa.

Viņš pat nemaz nesastomījās, ieraudzīdams Varju; britiņu pa-stāvēja uz sliekšņa un pēkšņi apņēmīgi tuvojās kņazam.

— Kņaz, es dariju nekrietni, piedodiet man, mīlais, — viņš pēk-šņi sacīja dziļi izjusti. Viņa sejas vaibsti pāda lielas sāpes. Kņazs raudzījās izbrīnījies un tūlīt neatbildēja. — Nu, piedodiet, nu, pie-dodiet taču! — Gaņa nepacietīgi uzstāja. — Nu, vai gribat, es jums roku tūdaļ noskūpstīšu!

Kņazs bija ārkārtīgi pārsteigts un klusēdams abām rokām ap-kampa Gaņu. Abi sirsnīgi saskūpstījās.

— Es nekādi, nekādi nedomāju, ka jūs tāds, — kņazs, smagi elpodams, beidzot sacīja, — es domāju, ka jūs... neesat spējīgs.

— Atzīt savu vainu?... Un kur es pirmīt ķēru, ka jūs esat idiots! Jūs pamanāt to, ko citi nekad nepamanītu. Ar jums varētu parunāt, bet... labāk nerunāt!

— Lūk, kam vēl atvainojieties, — sacīja kņazs, norādīdams uz Varju.

— Nē, tie visi pēc kārtas mani ienaidnieki. Ticiet man, kņaz, daudzkārt ir mēģināts; šeit no sirds nepiedod! — dedzīgi izlauzās Gaņam no krūtīm, un viņš novērsās no Varjas.

— Nē, piedošu! — Varja pēkšņi sacīja.

— Un vakarā brauksi pie Nastasjas Fiļipovnas?

— Braukšu, ja liksi, tikai labāk pats padomā: vai man ir kaut jel kāda iespēja tagad braukt?

— Viņa taču nav tāda. Redzi, kādas mīklas viņa uzdod! Un-tumi! — un Gaņa ļauni iesmējās.

— Pati zinu, ka nav tāda, viņai untumi, — bet kādi? Un vēl pielūko, Gaņa, — par ko viņa pati tevi tur? Lai ar viņa noskūpstīja māmiņai roku. Lai tie būtu kādi untumi būdami, bet viņa tomēr smējās par tevi! Tas nav septiņdesmit piecu tūkstošu vērts, nūdien,

brāli! Tu esi vēl spējīgs izjust cildenas jūtas, tāpēc tev to saku. Ai, nebrauc arī pats! Sargies! Tas nevar labi beigties!

To pateikusi, ļoti uzbudinātā Varja aši izgāja no istabas...

— Tā viņas vienmēr! — Gaņa sacīja pavīpsnādams. — Un vai tiešām viņas domā, ka es to pats nezinu? Es taču daudz vairāk par viņām zinu.

To pateicis, Gaņa atsēdās uz divāna, acīm redzot, vēlēdamies paildzināt vizīti.

— Ja zināt pats, — kņazs diezgan bikli jautāja, — kā tad jūs tādās mokas izvēlējāties, zinādams, ka viņa tiešām nav septiņdesmit piecu tūkstošu vērts?

— Es par to nerunāju, — Gaņa nomurmināja, — bet, pie viena, sakiēt man, kā jūs domājat, es taisni gribu zināt jūsu domas: vai šīs «mokas» ir vērts septiņdesmit piecus tūkstošus vai nav?

— Manuprāt, nav vērts.

— Nu, saprotams. Un kauns tā precēties?

— Liels kauns.

— Nu, tad ziniet, ka es precēšos, un tagad jau katrā ziņā to darišu. Vēl pirmīt šaubījos, bet tagad vairs ne! Nerunājiet! Es zinu, ko jūs gribat sacīt...

— Es ne par to, ko jūs domājat, bet mani ļoti pārsteidz jūsu ārkārtīgā pārliecība...

— Par ko? Kāda pārliecība?

— Par to, ka Nastasja Fiļipovna katrā ziņā ies pie jums un ka tas viss jau izlemts, bet, otrkārt, ja arī ietu, ka septiņdesmit pieci tūkstoši jums tā jau iekritis taisni kabatā. Lai gan es, protams, te daudz ko nezinu.

Gaņa stipri sasvērās uz kņaza pusi.

— Protams, jūs visu nezināt, — viņš sacīja, — un kādēļ gan es šo krustu būtu uzņēmis?

— Man liekas, ka tas atgadās ik uz soļa: apprec naudu, bet nauda pie sievas.

— N-nē, mums tā nebūs... Te... te ir tādi apstākļi... — nomurmināja Gaņa satraukts un domīgs. — Bet, kas attiecas uz viņas atbildi, tad par to vairs nav šaubu, — viņš aši piebilda. — No kā jūs spriežat, ka viņa man atteiks?

— Es neko nezinu, izņemot to, ko redzēju; un arī Varvara Ardalionovna nupat sacīja...

— Ē! To viņas tāpat, pašas nezina, ko teikt. Bet par Rogožinu viņa smējās, ticēt droši, to es saskatīju. Tas bija redzams. Es

agrāk baiļojos, bet tagad saskatīju. Varbūt no tā, kā viņa izturējās pret māti un pret tēvu, un pret Varju?

— Un pret jums.

— Var jau būt; te nu vecu vecā sieviešu atreibība, vairāk nekā. Tā ir briesmīgi ātras dabas, neuzticības, aizdomu pilna un patmilīga sieviete. Gluži kā ierēdnis, kas nav paaugstināts dienestā! Viņai gribējās parādīt sevi un visu savu nevērību pret viņām... nu, arī pret mani; tas tiesa, es nenoliedzu... Un tomēr pie manis viņa nāks. Jūs nemaz nevarat iedomāties, uz ko visu cilvēka patmilība spējīga: te viņa uzskata mani par nelieti, tāpēc ka es viņu, cita mīļāko, tik atklāti viņas naudas dēļ ņemu, un nemaz nezina, ka dažs labs cits viņu vēl negēlīgāk piešmaktu: uzplītos viņai un sāktu savus liberāli progresīvos uzskatus klāstīt, un no daždažādiem sieviešu jautājumiem vilkt ko laukā, tad viņa tam gluži kā dziednišs caur adatas aci izlistu. Iestāstītu patmilīgajai muļķei (un tik viegli!), ka «cēlās sirds un nelaimes dēļ» vien viņu prec, bet pats tomēr naudu apprecētu. Es nepatiku, tāpēc ka laipot negribu; bet vajadzētu. Un ko pati dara? Vai ne to pašu? Kālab tad pēc visa tā mani nicina un uzsāk šo spēli? Tāpēc, ka es pats nepadodos un man ir lepnums. Nu, gan jau redzēsīm!

— Vai tiešām jūs viņu pirms tam milējāt?

— Sākumā milēju. Nu, bet diezgan... Ir sievietes, kas derīgas tikai par mīlākām un citur nekur. Es nesaku, ka viņa bijusi mana mīlākā. Ja gribēs dzīvot rātni, arī es dzīvošu rātni; bet, ja sadumposies, tūdaļ pametišu un naudu paķeršu sev līdzī. Smieklīgs es negribu būt; vispirmām kārtām negribu būt smieklīgs.

— Man tā vien liekas, — uzmanīgi piebilda kņazs, — ka Nastasja Filipovna ir gudra. Kāpēc viņai, nojaušot tādas mokus, lamatās list? Varētu taču iziet arī pie kāda cita. Taisni par to es brīnos.

— Tur jau slēpjas tas aprēķins! Jūs visu nezināt, kņaz... bez tam viņa pārliecināta, ka es viņu milu līdz ārprātam, zvēru jums, un, vai zināt, man lielas aizdomas, ka arī viņa mani mīl, kā nu viņa to prot; jūs zināt sakāmvārdu: «Ko mīl, to pārmāca.» Viņa visu mūžu mani par kārava kalpiņu uzskatīs (un taisni tas viņai varbūt arī vajadzīgs) un tomēr mīlēs, kā nu viņa to prot; viņa uz to sagatavojas, tāds viņai raksturs. Viņa ir ārkārtīgi krieviska sieviete, es jums teikšu; nu, bet es viņai gatavoju savu pārsteigumu. Šī pirmītējā scēna ar Varju gadījās nejauši, bet nāca man par labu: viņa tagad redzēja un pārliecinājās, cik uzticīgs viņai esmu un ka es visas saites viņas dēļ saraušu. Tātad arī mēs neesam muļķi, ticiet man. Bet

vai tikai jūs nedomājat, ka es tāds pļāpa? Es, mīlais kņaz, varbūt tiešām daru slikti, ka jums uzticos. Bet taisni tāpēc, ka jūs pirmais no cildeniem cilvēkiem man pagadijāties, es jums arī uzklupu, — šo «uzklupu» neuzskatiet par asprātību. Jūs par notikušo taču neskaistāties, vai ne? Es varbūt pirmo reizi šo divu gadu laikā runāju no sirds. Te briesmīgi maz godīgu cilvēku; godīgāku par Pticinu nav. Jūs, kā liekas, smejaties, vai? Nelieši mīl godīgus cilvēkus, — jūs to nezinājāt? Bet es taču... Tomēr sakiēt man vaļsirdīgi, — kāpēc esmu nelietis? Kāpēc viņi visi līdz ar viņu sauc mani par nelieti? Un ziniet, līdz ar viņiem un līdz ar viņu es arī pats sevi saucu par nelieti! Un tas ir īsti nelietīgi!

— Es jūs tagad par nelieti vairs nekad neturēšu, — kņazs sacīja. — Pirmīt es jūs noturēju pilnīgi par ļaundari, un pēkšņi jūs mani tā iepriecinājāt, — te arī mācība: nespriest, ja nav pieredzes. Tagad es saprotu, ka jūs ne tikai par ļaundari, bet arī par pārāk samaitātu cilvēku nevar uzskatīt. Jūs, manuprāt, gluži vienkārši esat visparastākais cilvēks, kāds vien var būt, gan tikai ļoti vājš un bez jebkādas oriģinalitātes.

Gaņa dzēlīgi pie sevis nosminēja, bet neteica ne vārda. Kņazs redzēja, ka viņa atsauksme nav patikusi, samulsa un arī aplusa.

— Vai tēvs jums nav prasījis naudu? — Gaņa pēkšņi jautāja.

— Nē.

— Ja prasa, nedodiet. Bija taču gluži pieklājīgs cilvēks, es atceros. Viņu laida iekšā pie smalkiem cilvēkiem. Un cik ātri viņi izzūd, visi šie vecie, smalkie cilvēki! Tiklīdz mainās apstākļi un nav vairs nekā agrākā, sadeg kā pulveris. Viņš agrāk tā nemelsa, ticiet man; agrāk viņš bija tikai pārāk jūsmīgs cilvēks, un — re, par ko tas izvērties! Protams, degvīns vainīgs. Vai zināt, ka viņš uztur mīlāko? Viņš tagad nav vairs tikai nevainīgs melkulis. Saprast nevaru mātes ilgo pacietību. Vai viņš jums stāstīja par Karsas aplenkšanu? Vai par to, kā viņam pelēkais piejūga zirgs sācis runāt? Viņš taču aiziet pat tik tālu.

Un Gaņa pēkšņi sāka smieties locīdamies.

— Ko jūs mani tā skatāties? — viņš jautāja kņazam.

— Es tikai brīnos, ka jūs tik sirsnīgi sākat smieties. Jūs tiešām vēl varat smieties kā bērns. Pirmīt jūs ienācāt izlīgt un sakāt: «Vai gribat, es jums roku noskūpstīšu,» — gluži tā, it kā bērni būtu salabuši. Tātad jūs taču spējat vēl tā runāt un rīkoties. Un pēkšņi jūs sākat lasīt veselu lekciju par tādu tumsību un par šiem septiņdesmit pieciem tūkstošiem. Tiešām, tas viss ir tik nejēdzīgi, un tas nemaz nevar būt.

— Ko tad jūs gribat secināt no tā?

— To, — vai tikai jūs nerikojaties pārāk vieglprātīgi, vai jums nevajadzētu iepriekš pārlikt? Varvara Ardalionovna varbūt tiešām saka patiesību.

— A, tikumība! Ka esmu vēl puika, to es pats zinu, — Gaņa dedzīgi pārtrauca, — un kaut vai tāpēc vien, ka ar jums uzsāku tādu sarunu. Es, kņaz, nevis aiz aprēķina dodos šai tumsībā, — viņš turpināja, izplāpādamijs kā savā patmilībā aizskarts jauneklis, — aiz aprēķina es būtu kļūdijs katrā ziņā, jo ne prātā, ne raksturā neesmu vēl stiprs. Es aiz kaislibas, aiz tieksmes eju, tāpēc ka man ir ļoti svarīgs mērķis. Jūs te domājat, ka es septiņdesmit pieci tūkstoši saņēms un tūdaļ pirkšu karieti. Nē, es tad vecos aizviņgada svārkus vēl novalkāšu un visus savus kluba paziņas pametišu. Mums ir maz neatlaidīgu cilvēku, lai gan visi ir auglotāji, bet es gribu būt neatlaidīgs. Galvenais — novest galā, — tas ir viss uzdevums! Ptīcins līdz septiņpadsmit gadiem gulējis uz ielas, ar kabatas nazišiem tirgojies un no kapeikas sācis; tagad viņam sešdesmit tūkstošu, bet pēc kādām manipulācijām! Es visām šīm manipulācijām pārlēkšu pāri un uzsākšu tieši ar kapitālu; pēc piecpadsmit gadiem sacis: «Re, kur Ivolgins, Jūdejas ķēniņš.» Jūs man sakāt, ka es neesot oriģināls cilvēks. Iegaumējiet labi, mīlo kņaz, ka mūsu laiku un mūsu paaudzes cilvēkam nekas nav vairāk aizskarošs kā dzirdēt, ka viņš nav oriģināls, ir vāja rakstura, bez sevišķām spējām, parasts cilvēks. Jūs mani pat par krietnu nelieti negribējāt uzskatīt, un, vai zināt, es jūs pirmīt vai aprīt par to gribēju! Jūs mani apvainojāt vēl vairāk nekā Jēpančins, kurš uzskata (un bez kādām runām, bez vīlinājumiem, visā savā sirds vienkāršībā, iegaumējiet to), ka es esmu spējīgs viņam pārdot sievu! Tas, mīlais, mani jau sen satracina, un es gribu tikt pie naudas. Iedzivojies naudā, ziniet, es būšu augstākā mērā oriģināls cilvēks. Nauda tāpēc visvairāk peļama un nīstama, ka tā pat piešķir talantus. Un piešķirs līdz pasaules galam. Jūs teiksit, tas viss bērnišķīgi vai varbūt poētiski, — nekas, man būs vēl jautrāk, un savu es tomēr panāksu. Novēdišu galā un izturēšu. *Rira bien qui rira le dernier!*¹ Kāpēc Jēpančins man tā pāri dara? Varbūt aiz ļaunuma? Nekad. Vienkārši tāpēc, ka esmu pārāk niecīgs. Nu, un tad... Tagad pietiek, laiks iet. Koļa jau divi reizes degunu iebāzis: viņš jūs aicina pusdienās. Bet es prom no mājām. Es pie jums reizēm ieklidīšu. Jums nebūs slikti pie mums; tagad jūs uzņems gluži kā radnieku. Pielūkojiet tikai,

¹ Smejas tas, kas smejas pēdējais! (*Franc.*)

nenododiet. Man liekas, ka mēs kļūsim vai nu draugi, vai ienaidnieki. Bet kā jūs domājat, kņaz, ja es jums pirmīt būtu roku noskūpstījis (kā es tik sirsnīgi piedāvājos), vai tāpēc es jums vēlāk kļūtu par ienaidnieku?

— Katrā ziņā kļūtu, tikai ne uz visiem laikiem, vēlāk neizturētu un piedotu, — nosprieda kņazs, brīdi padomājis un iesmiedamies.

— Ehē! Ar jums jābūt uzmanīgam. Velns zina, jūs arī te indi ielejat. Bet, kas zina, varbūt jūs man esat ienaidnieks? Īstā vietā, ha-ha-ha! Aizmirsu pat uzprasīt: vai tas tiešām tā, man likās, ka jums Nastasja Filipovna tik ļoti patīk, ko?

— Jā... patīk.

— Esat iemīlējies?

— N-nē.

— Bet pats gluži nosarcis un cieš. Nu, nekas, nekas, nezobošos; uz redzēšanos. Bet ziniet, viņa taču ir tikumīga sieviete, vai jūs to varat ticēt? Jūs domājat, viņa dzīvo ar to, ar Tocki? Nē! Un sen jau. Vai ievērojāt, ka viņa pati briesmīgi neveikla un pirmīt dažubrīd apmulsā? Tiešām. Lūk, taisni tādām tikas valdīt. Nu, ardievu!

Gaņa aizgāja daudz familiārākā noskaņā, nekā ienāca, un bija labā garastāvoklī. Kņazs minūtes desmit palika nekustīgs un domāja.

Koļa atkal pabāza galvu pa durvīm.

— Es negribu ēst pusdienas, Koļa; es pirmīt pie Jēpančiniem krietni paēdu brokastis.

Koļa ienāca pa durvīm un pasniedza kņazam zīmīti. Tā bija no ģenerāļa, salocīta un aizlipināta. No Koļas sejas bija redzams, cik grūti viņam to nodot. Kņazs izlasīja, piecēlās un paņēma cepuri.

— Te pāris soļu, — Koļa mulsa. — Viņš tagad tur sēž pie pudeles. Un, kā viņš tur kredītu dabūjis, — nespēju saprast. Kņaz, mīļais, lūdzu, nesakiet vēlāk par mani šeit mūsējiem, ka es jums zīmīti nodevu! Tūkstoškārt esmu nozvērējies šīs zīmītes nenodot, bet žēl; un vēl, lūdzu, ar viņu bez ceremonijām: iedodiet kādu mazu miņu, un diezgan.

— Man, Koļa, pašam bija padomā; man jūsu tētiņš jāsa-stop... kādā lietā... Tad nu ejam...

XII

Koļa aizveda kņazu netālu, līdz Līteinajai, uz kādu kafejnīcu ar biljardu, kura atradās apakšstāvā un kurai ieeja bija no ielas. Tur pa labi kaktā, atsevišķā istabā, kā jau vecs, parasts viesis bija

apmeties Ardalionis Aleksandrovičs; viņam priekšā uz galdiņa stāvēja pudele un rokās patiešām bija «*Indépendance Belge*». Viņš gaidīja kņazu: kolīdz ieraudzīja, tūlīt nolika avīzi un sāka dedzīgu un garu izskaidrošanos, no kuras tomēr kņazs gandrīz nekā nesa-prata, tāpēc ka ģenerālis bija jau gandrīz pilnā.

— Desmit rubļu man nav, — viņu pārtrauca kņazs, — bet te ir divdesmitpiecnieks, samainiet un izdodiet man piecpadsmit, jo es pats palieku bez graša kabatā.

— O, bez šaubām: un ticiet droši, ka to tūlīt...

— Man bez tam kāds lūgums pie jums, ģenerāli. Jūs nekad neesat bijis pie Nastasjas Fiļipovnas?

— Es? Neesmu bijis? Jūs to man sakāt? Vairākkārt, mans mīlais, vairākkārt! — iesaucās ģenerālis ar pašapmierinātu un triumfējošu ironiju. — Bet es beidzot pārtraucu pats, jo nevēlos veicināt nepieklājīgu sakaru. Jūs redzējāt pats, jūs šorīt bijāt lieci-nieks: es darīju visu, ko varēja darīt tēvs, taču lēnprātīgs, iecietīgs tēvs; bet tagad uznāks uz skatuves pavisam cits tēvs, un tad — redzēsīm, raudzīsīm: vai nopelniem bagāts, vecs karavīrs uzveiks in-trīgu, vai nekaunīga kamēliju dāma ienāks visdzižciltīgākajā ģimenē.

— Bet es jums tieši gribēju palūgt, vai jūs kā paziņa nevarat mani ievest šovakar pie Nastasjas Fiļipovnas? Man tas nepieciešams katrā ziņā šodien pat; man ir vajadzība; bet es nemaz nezīnu, kā ieiet. Mani pirmīt stādīja priekšā, tomēr neielūdza: šovakar tur viesības. Es tomēr esmu gatavs pārkāpt dažus pieklājības noteikumus, — un lai pat smejas par mani, ja vien varētu kaut kā iekļūt.

— Jūs pilnīgi, pilnīgi esat uztvēris manu ideju, mans jaunais draugs, — ģenerālis pacilāti iesaucās, — es jūs neaicināju šās sīk-naudas dēļ! — viņš turpināja, paķerdams tomēr naudu un iebāz-dams to kabatā, — es pasaucu jūs tieši tādēļ, lai aicinātu biedros, dodoties pie Nastasjas Fiļipovnas vai, labāk sakot, dodoties uzbru-kumā Nastasjai Fiļipovnai! Ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins! Kā gan tas viņai liksies! Bet es laipnā kārtā, kā jau dzimšanas dienā, pasludināšu beidzot savu gribu — netieši, ne jau tieši, bet viss būs gluži kā tieši. Tad Gaņa pats redzēs, kas viņam jādara: vai nu tēvs, nopelniem bagāts un... tā sakot... un tā tālāk, vai... bet, kas būs, tas būs. Jūsu ideja augstākā mērā auglīga. Pulksten deviņos mēs dosimies turp, mums vēl ir laiks.

— Kur viņa dzīvo?

— No šejienes tālu: pie Lielā teātra, Mitovcovas namā, gandrīz turpat laukumā, beletāžā... Pie viņas daudz ļaužu nebūs, lai gan ir dzimšanas diena, un aizies agri...

Sen jau bija vakars, kņazs vēl arvien sēdēja, klausījās un gaidīja ģenerāli, kas uzsāka neskaitāmas anekdotes un nevienas nepabeidza. Pēc kņaza atnākšanas viņš palūdza jaunu pudeli un tikai pēc stundas to iztukšoja, pēc tam palūdza otru, iztukšoja arī to. Laikam ģenerālis bija paspējis izstāstīt gandrīz vai visu savu dzīves gājumu. Beidzot kņazs piecēlās un sacīja, ka ilgāk gaidīt nevarot. Ģenerālis izdzēra no pudeles pēdējās padibenes, piecēlās un devās ārā no istabas, soļus sperdams ļoti nedroši. Kņazs bija izmīsumā. Viņš nespēja saprast, kā varējis tik muļķīgi uzticēties. Patiesībā viņš arī nemaz neuzticējās; viņš cerēja uz ģenerāli, lai tikai kaut kā iekļūtu pie Nastasjas Filipovnas, kaut vai ar mazu skandālu, tomēr nedomāja par liela mēroga skandālu: izrādījās, ka ģenerālis ir galīgi piedzēries, sasniedzis augstāko daļrunības pakāpi un runāja bez mitas, ar izjūtu, ar smeldzi dvēselē. Ģenerālis nemitīgi atkārtoja, ka visu viņa ģimenes locekļu sliktās uzvedības pēc viss esot sabrucis un ka tam beidzot jādara gals. Viņi beidzot izgāja uz Ļiteinajas ielas. Vēl joprojām bija atkusnis: drūms, silts, mitrs vējš svilpoja ielās, pajūgi šlakstināja dubļus, rikšotāji un kleperi skaņi sita pa bruģi ar pakaviem. Gājēji drūmā un samirkušā pūlī klaiņoja pa trotuāriem. Pagadījās arī piedzērušie.

— Vai jūs redzat šis apgaismotās beletāžas? — sacīja ģenerālis. — Te visur dzīvo mani biedri, bet es, es — no viņiem visvairāk dienējušais un visvairāk cietušais, — es velkos kājām uz Lielo teātri, uz šaubīgas sievietes dzīvokli! Cilvēks, kam krūtīs trīspadsmit lodes... jūs neticat? Un tomēr vienīgi manis dēļ Pirogovs telegrafēja uz Parīzi un uz laiku pameta aplenkto Sevastopoli, bet Nelatons, Parīzes galma mediķis, zinātnes vārdā izgādāja brīvu caurlaidi un ieradās mani apskatīt ielenktajā Sevastopolē. Tas visaugstākajai priekšniecībai zināms: «Ā, šis ir tas Ivolgins, kam trīspadsmit lodes!...» Tā tikai runā. Vai jūs redzat, kņaz, šo namu? Te beletāžā dzīvo vecs biedrs, ģenerālis Sokolovičs, ar ļoti cildenu un ļoti kuplu ģimeni. Lūk, šis nams un vēl trīs nami Ņevas prospektā, un divi Morskajas ielā — tas ir viss manas pazišanās tagadējais loks, īstenībā manas personīgās pazišanās. Ņina Aleksandrovna jau sen padevusies apstākļiem. Bet es vēl turpinu atcerēties... un, tā sakot, atpūsties sabiedrības izglītotajās aprindās pie saviem agrākajiem biedriem un apakšniekiem, kas vēl līdz šim mani dievina. Šis ģenerālis Sokolovičs (tomēr sen jau neesmu bijis pie viņa un neesmu redzējis Annu Fjodorovnu)... vai zināt, mīlo kņaz, kad pats neuzņem viesus, tad kaut kā negribot vairs neaizej arī pie citiem. Un tomēr... hm... jūs, šķiet, neticat... bet kāpēc gan man neievest

savu labākā bērniņa drauga dēlu šai apburošajā ģimenīgajā namā? Ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins! Jūs redzēsīt apburošu meiteni, nevis vienu, bet divas, pat trīs, galvaspilsētas un sabiedrības rotu: skaistums, izglītība, ievirze... sieviešu jautājums, dzejoļi, tas viss sakopojies veiklā, raibā mistrojumā, neskaitot vēl vismaz astoņdesmit tūkstošus rubļu pūra naudas skaidrā naudā katrai, kas nekad nav par ļaunu, lai kādi tie sieviešu sociālie jautājumi... vārdu sakot, man katrā ziņā, katrā ziņā jūs tur jāieved, tas mans pienākums. Ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins!

— Tūlīt? Tagad? Bet jūs esat aizmirsis, — uzsāka kņazs.

— Neko, neko es neesmu aizmirsis, ejam! Šurp, pa šim greznajām kāpnēm. Brīnos, ka nav šveicara, bet... svētki, un šveicars izgājis. Vēl nav padzinuši to žūpu. Šim Sokolovičam par visu savas dzīves un dienesta laimi jāpateicas man, vienīgi man un nevienam citam, bet... te jau esam klāt.

Kņazs vairs neiebilda pret vizīti un padevīgi sekoja ģenerālim, lai viņu nesānītu, stingri pārliecināts, ka ģenerālis Sokolovičs un visa viņa ģimene pamazām vien izgājis kā mirāža, jo izrādiesies, ka tādu nemaz nav, tā ka viņi gluži mierīgi varēs kāpt lejup pa kāpnēm. Bet, par lielām briesmām, šī cerība viņam sāka zust: ģenerālis uzveda viņu pa kāpnēm kā cilvēks, kam tiešām te ir pažiņas, un ik brīdī klāstīja biogrāfiskus un topogrāfiskus sīkumus, kas šķita matemātiski precīzi. Beidzot, kad viņi bija jau uzkāpuši beletāzā, apstājušies pa labi pie kāda lepna dzīvokļa durvīm un ģenerālis jau satvēra zvaniņa rokturi, kņazs galīgi nolēma mukt: bet kāds divains apstāklis viņu uz brīdī atturēja.

— Jūs, ģenerāli, maldāties, — viņš sacīja — uz durvīm rakstīts Kulakovs, bet jūs zvanāt pie Sokoloviča.

— Kulakovs... Kulakovs neko nenozīmē. Sokoloviča dzīvoklis, un es zvanu Sokolovičam: uzspļaut Kulakovam... Re, jau ver vaļā.

Durvis tiešām atvērās. Pa tām paraudzījās sulainis un paziņoja, ka «kungu nav mājās».

— Cik žēl, cik žēl, un kā par spīti, — visdziļākā nožēlā vairākkārt atkārtoja Ardaliņš Aleksandrovičs. — Pieteiciet, mans mīlais, ka ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins gribēja apliecināt savu personīgo cieņu un ārkārtīgi, ārkārtīgi nožēloja...

Šai brīdī atvērtajās durvīs parādījās vēl kāda persona, acīm redzot, nama ekonomē, varbūt pat guvernante, gadus četrdesmit veca dāma, ģērbusies tumšās drēbēs. Viņa tuvojās ziņkārīgi un neuzticīgi, uzdzirdējusi ģenerāļa Ivolgina un kņaza Miškina vārdus.

— Marijas Aleksandrovnas nav mājās, — viņa sacīja, sevišķi

ieskatīdamās ģenerālī, — aizbrauca kopā ar jaunkundzi — ar Aleksandru Mihailovnu pie vecmāmuļas.

— Arī Aleksandra Mihailovna viņai līdzi, ak dievs, kāda nelaime! Un padomājiet, cienītā, vienmēr man tāda nelaime! Pazeimigi jūs lūdzu nodot manu sveicienu, un Aleksandrai Mihailovnai, lai atceras... vārdu sakot, pasakiet, ka es no sirds novēlu viņai to, ko viņa pati sev vēlējas ceturtdienas vakarā, pie Šopēna balādes skaņām; viņa atcerēsies... Manus sirsnīgākos vēlējumus! Ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins!

— Neaizmirsīšu, — atsveicinājās dāma, raudzīdamās uzticīgākām acīm.

Kāpjot lejup pa kāpnēm, ģenerālis neatslābstošā dedzībā joprojām nožēloja, ka viņi nav sastapuši neviena mājās un ka kņazam izjukusi tik apburoša pazišanās.

— Vai zināt, mans mīlais, savā sirdī esmu mazliet dzejnieks, — vai esat to pamanījis? Tomēr... tomēr, šķiet, mēs ne gluži istā vietā iegriezāties, — viņš gluži negaidot nosprieda, — Sokoloviči, es nupat atcerējos, dzīvo citā namā un pat, kā liekas, patlaban ir Maskavā. Jā, mazliet kļūdījos, bet tas... nekas.

— Es tikai vienu gribētu zināt, — kņazs skumji ieminējās, — vai man pilnīgi vairs nav ko cerēt uz jums un vai tikai nav jādošas turp vienam pašam?

— Vairs nav? Cerēt? Vienam pašam? Bet kādēļ gan tā, kad man tas ir tik svarīgs pasākums, no kura tik daudz kas atkarīgs visas manas ģimenes liktenī? Bet, mans jaunais draugs, jūs slikti pazīstat Ivolginu. Kas saka «Ivolgins», tas saka «mūris»: paļaujies uz Ivolginu kā uz mūri, tā, lūk, teica jau eskadronā, kur es sāku dienēt. Man tikai pa ceļam uz brīdi jāiegriežas kādā namā, kur jau vairākus gadus mana dvēsele atpūšas pēc uztraukumiem un pārbaudījumiem...

— Jūs gribat iegriezties mājās?

— Nē! Es gribu... pie kapteinites Terentjevas, mana bijušā apakšnieka... un var pat teikt — drauga atraitnes... Šeit, pie kapteinites, es atdzimstu garā un šurp nesu arī savas un ģimenes rūpes un raizes... Un, tā kā šodien tiešām man liela tikumiskā slodze, tad es...

— Man liekas, es jau tā esmu izdarījis briesmīgu muļķību, — kņazs nomurmināja, — ka pirmīt jūs traucēju. Turklāt jūs tagad... Ardievu!

— Bet es nevaru, nevaru taču jūs atlaist, mans jaunais draugs, — ģenerālis saslējās. — Atraitne, bērnu māte, un viņas sirdi

skan tās stīgas, kuras atbalsojas visā manā būtņē. Vizīte pie viņas vilksies piecas minūtes, šai namā es eju bez ceremonijām, es te gan-drīz dzīvoju: nomazgāšos, mazliet savedīšu kārtībā tualeti, un tad važonī aizlaidīsim līdz Lielajam teātrim. Ticiet man, ka jūs man esat vajadzīgs uz visu vakaru... Lūk, šē, šīnī namā, mēs jau esam klāt... Ā, Koļa, tu jau te? Ko, Marfa Borisovna mājās, vai tu pats tikko esi atnācis?

— Ak nē, — atbildēja Koļa, sadurdamies ar viņiem taisni nama vārtos, — es te jau sen, pie Ipoļita, viņam sliktāk, šorīt palika gultā. Es tagad noskrēju uz bodīti pēc kārtim. Marfa Borisovna jūs gaida. Tikai, tētiņ, kā jūs tā!... — noteica Koļa, cieši ieskatīdamies ģenerāļa gaitā un stājā. — Nu, tad iesim!

Sastapšanās ar Koļu pamudināja kņazu pavadīt ģenerāli arī pie Marfas Borisovnas, bet tikai uz īsu brīdi. Kņazam bija vajadzīgs Koļa, bet ģenerāli viņš bija nolēmis katrā ziņā pamest un piedot sev nevarēja, ka bija sadomājis pirmīt uz viņu paļauties. Kāpa viņi ilgi, ceturtajā stāvā, pa sētas kāpnēm.

— Kņazu gribat iepazīstināt? — Koļa pa ceļam jautāja.

— Jā, mans draugs, iepazīstināt: ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins, bet kas... kā... Marfa Borisovna?

— Vai zināt, tētiņ, labāk jums nemaz neiet! Noēdis! Trešo dienu degunu nerādāt, bet viņa gaida naudu. Kāpēc gan jūs viņai solījāt naudu? Mūžīgi jūs tā! Ticiet nu galā.

Ceturtajā stāvā viņi apstājās pie zemām durvīm. Ģenerālis, acīm redzot, baiļojās un bīdīja pa priekšu kņazu.

— Es palikšu te, — viņš murmināja, — es gribu sagādāt pārsteigumu...

Koļa iegāja pirmais. Kāda dāma tā ap gadu četrdesmit, stipri nobaltināta un nosārtināta, rīta korpēm kājās, siltu virsjaku mugurā un ar bizītēs sapītiem matiņiem paskatījās pa durvīm, un ģenerāļa pārsteigums negaidot pajuka. Kolīdz dāma viņu ieraudzīja, tā tūlīt iebrēcās:

— Te viņš ir, zemiskais un ļaunais cilvēks, to mana sirds jau paredzēja!

— Iesim iekšā, tas tāpat vien, — murmināja ģenerālis, vēl jo-projām nevainīgi smaidīdams.

Bet tas nebija vis tāpat vien. Kolīdz viņi, izgājuši caur tumšo un zemo priekšīņu, ienāca šaurajā zālē, kur bija pusducis pītu krēslu un divi kāršu galdīņi, tā saimiece tūlīt turpināja liekulīgi raudulīgā, vienmuļā balsī:

— Un kauna nav, un kauna tev nav, barbari un manas ģimenes tirāns, barbari un briesmonis! Aplaupījis mani pavisam, visu sulu izsūcis, un vēl tev nav diezgan! Cik ilgi es tevi cieti, nekaunīgs un negodīgs cilvēks!

— Marfa Borisovna, Marfa Borisovna! Tas... kņazs Miškins. Ģenerālis Ivolgins un kņazs Miškins, — murmināja drebošais un apjukušais ģenerālis.

— Ticat vai ne, — pēkšņi kapteiniete griezās pie kņaza, — ticat vai ne, ka šis nekaunīgs cilvēks nav saudzējis manus bāru bērnus! Visu nolaupījis, visu aizstiepis, visu pārdevis un ieķīlājis, nekā nav atstājis. Ko es ar tavām parādu zīmēm iesākšu, viltīgais un negodīgs cilvēks? Atbilde, viltniek, atbilde man, nesātīgā sirds: kā, kā lai pabaroju savus bāru bērnus? Te ierodas piedzēries un uz kājām neturas... Ko esmu nodarījis dievam kungam, nekrietnais un nejaukais viltniek, atbilde?

Bet ģenerālim uz to prāts nenesās.

— Marfa Borisovna, divdesmit pieci rubļi... viss, ko varu ar viscēlākā drauga palīdzību. Kņaz! Esmu rūgti vilies! Tāda ir... dzīve... Bet tagad... piedodiet, esmu noguris, — turpināja ģenerālis, stāvēdams istabas vidū un palocīdamies uz visām pusēm, — esmu noguris, piedodiet! Ļenočka! Spilvenu... mīļā!

Ļenočka, astoņgadīga meitene, tūlīt aiztecēja pēc spilvena un nolika to uz cieta un nodriskāta, ar vasku drānu pārvilkta divāna. Ģenerālis atsēdās uz tā, vēlēdamies vēl daudz ko sacīt, bet, kolīdz pieskārs divānam, tā tūdaļ noslīga uz sāniem, pagriezās pret sienu un cieši aizmīga. Marfa Borisovna stīvi un sērīgi norādīja kņazam uz krēslu pie kāršu galda, pati atsēdās iepretim, atspieda rokā labo vaigu un sāka klusi pūst, raudzīdamās kņazā. Trīs mazi bērni, divas meitenītes un puisītis, no kuriem Ļenočka bija vecākā, pienāca pie galda, visi trīs uzlika uz galda rokas, un visi trīs arī sāka cieši aplūkot kņazu. No otras istabas ienāca Koļa.

— Esmu ļoti priecīgs, ka jūs te sastapu, Koļa, — kņazs griezās pie viņa, — vai jūs nevarat man palīdzēt? Man visādā ziņā jātiek pie Nastasjas Filipovnas. Es pirmīt lūdzu Ardalionu Aleksandroviču, bet te viņš aizmīga. Pavadiet mani, jo es nezinu ne ielu, ne ceļu. Adrese tomēr man ir: pie Lielā teātra, Mitovcovas namā.

— Nastasja Filipovna? Viņa nekad nav dzīvojusi pie Lielā teātra, un tēvs nekad arī nav bijis pie Nastasjas Filipovnas, ja gribat zināt; savādi, ka jūs no viņa kaut ko cerējāt. Viņa dzīvo netālu no Vladimira ielas, pie Pieciem Stūriem, tas daudz tuvāk no šejienes. Jums tūlīt? Tagad pusdesmit. Lūdzu, es jūs aizvedīšu.

Kņazs un Koļa tūdaļ izgāja. Ak vai! Kņazam nebija naudas važonim, vajadzēja iet kājām.

— Es jau gribēju jūs iepazīstināt ar Ipoļitu, — sacīja Koļa, — viņš ir šīs kapteinietes, — tās ar to virsjaku, — vecākais dēls un bija otrā istabā; nevesels un augu dienu šodien gulēja. Bet viņš tāds savāds; viņš briesmīgi jūtēlīgs, un man likās, ka viņam būs no jums kauns, jo jūs ieradāties tādā brīdī... Man tomēr nav tik liels kauns kā viņam, tāpēc ka man tēvs, bet viņam māte, te tomēr starpība, tāpēc ka vīriešu dzimumam šādā gadījumā nav tik liels negods. Tomēr tas varbūt ir aizspriedums par dzimuma dominēšanu šai gadījumā. Ipoļits ir lielisks zēns, bet viņš ir atkal citu aizspriedumu vergs.

— Jūs sakāt, viņam dilonis?

— Jā, labāk būtu drīzāk nomiris. Es viņa vietā visādā ziņā gribētu nomirt. Viņam brāļu un māsu žēl, šo te maziņo. Ja vien būtu iespējams, ja tikai būtu nauda, mēs abi ar viņu noiřētu atsevišķu dzīvokli un atteiktos no savām ģimenēm. Tas ir mūsu sapnis. Bet vai zināt ko, kad es viņam pirmīt pastāstīju par jūsu gadījumu, tad viņš pat saskaitās, saka, tas, kas palaižot garām pļauku un neuzaicinot uz dueli, esot nelietis. Bet viņš ir briesmīgi satraukts, es ar viņu nemaz vairs nestrīdos. Tad tā, lūk, Nastasja Fiļipovna tūlīt jūs uzaicināja pie sevis?

— Tur jau tā lieta, ka ne.

— Kā tad jūs ejat? — iesaucās Koļa un pat apstājās trotuāra vidū. — Un... un tādā apģērbā, bet tur viesības?

— Nudien, pats nezinu, kā tikšu iekšā. Pieņems — labi, nepieņems — tātad viss pagalam. Bet ko lai dara, ja tādas drēbes?

— Jums kāda vajadzība? Vai jūs tāpat vien, *pour passer le temps*¹ «dižciltīgā sabiedrībā»?

— Nē, es patiesībā... lai gan es kādā lietā... man grūti to pasacīt, bet...

— Nu, tieši — kādā, nav svarīgi, man galvenais tas, ka jūs tur neuzplijaties šais viesībās, kamēliju, ģenerāļu un augļotāju apburošajai sabiedrībai. Ja tā būtu, atvainojiet, kņaz, es par jums pasmietos un sāktu jūs nicināt. Te gaužām maz godīgu cilvēku, nav pat gluži neviena, ko varētu cienīt. Negribot jāskatās no augšas, bet viņi visi prasa, lai viņus cienītu; Varja pirmā. Un vai esat pamanījis, kņaz, mūsu laikā visi ir avantūristi! Un taisni pie mums Krievijā, mūsu mīļajā tēvijā. Kā tas tā ieviesies, — nesaprotu. Liekas,

¹ Lai pavadītu laiku. (*Franc.*)

tik varen stipri stāvēja, — un kas tagad? To visi saka un visur raksta. Norauj maskas. Pie mums visi norauj maskas. Vecāki pirmie griež kažokam otru pusi un paši no savas agrākās morāles kausas. Re, Maskavā tēvs centies pierunāt dēlu neapstāties *nekādu* šķēršļu priekšā, lai iegūtu naudu; no preses zināms. Paskatieties manā ģenerālī. Nu, kas no viņa iznācis? Un tomēr, vai zināt ko, man liekas, ka mans ģenerālis ir godīgs cilvēks; nudien, tā ir! Tas viss tikai no jukām un degvīna. Nudien, tā ir! Pat žēl; es tikai baidos sacīt, tāpēc ka visi smejas; bet nudien, žēl. Un kas no viņiem, šiem gudrajiem? Visi augļotāji, visi līdz pēdējam! Ipoļits augļošanu attaisno, saka — taisni tā vajagot, esot ekonomisks satricinājums, kādi tur paisumi un bēgumi, velns parauj. Man briesmīgi nepatīkami, ka viņš tā, bet viņš ir saniknots. Padomājiet, viņa māte, šī kapteiniete, saņem naudu no ģenerāļa un viņam pašam uz lieliem procentiem arī aizdod: briesmīgi nekaunīgi! Un zini, ka māmiņa, tas ir, mana māmiņa, Ņina Aleksandrovna, ģenerāliene, Ipoļitam palīdz ar naudu, apģērbu, veļu un visu citu, un pa daļai pat bērniem, ar Ipoļita starpniecību, jo tie viņai gauži pamesti. Un Varja arī.

— Redziet nu, jūs sakāt, ka nav godīgu un stipru cilvēku un ka visi tikai augļotāji; te nu var redzēt stiprus cilvēkus, jūsu māti un Varju. Vai tad palīdzēt te tādos apstākļos nav morāliska spēka pazīme?

— Varja to dara aiz patmīlības, aiz lielības, lai no mātes neatpaliktu; nu, bet māmiņa tiešām... es viņu cienu. Jā, es viņu cienu un attaisnoju. Pat Ipoļits to jūt, bet viņš pavisam nocietinājies. Sākumā gan smējās un nosauca to no māmiņas puses par zemiskumu; bet tagad reizēm sāk just. Hm! Tad jūs to saucat par spēku? Es to ievērošu. Gaņa nezina, bet viņš to sauktu par izdabašanu.

— Gaņa nezina? Gaņa, liekas, vēl daudz ko nezina, — izteica domās nogrimušais kņazs.

— Vai zināt, kņaz, jūs man ļoti patīkat. Pirmītējais gadījums ar jums man neiziet no prāta.

— Un jūs arī man ļoti patīkat, Koļa.

— Klausieties, — kā jūs domājat te dzīvot? Es drīz vien sadabūšu sev nodarbošanos un kaut cik nopelnišu, tad visi trīs, es, jūs un Ipoļits, dzīvosim kopā, noīrēsim dzīvokli; bet ģenerālis nāks pie mums.

— Es ar lielāko prieku. Bet to mēs vēl redzēsim. Es tagad esmu ļoti... ļoti uztraukts. Ko? Jau klāt? Šinī namā... cik lieliska ieeja! Arī šveicars. Nu, Koļa, nezinu, kas no tā iznāks.

Kņazs stāvēja gluži apjucis.

— Rīt pastāstīsīt! Neesiet pārāk kautrīgs. Lai dievs jums palīdz, tāpēc ka man tādi paši uzskati kā jums, visās lietās! Ardievu! Es dodos atpakaļ un pastāstīšu Ipoļitam. Bet, ka jūs pieņems, par to nav šaubu, nebīstieties! Viņa ir briesmīgi oriģināla. Pa šīm kāpņēm pirmajā stāvā, šveicars parādīs!

XIII

Kņazs, kāpdams augšā, bija ļoti satraukts un centās visiem spēkiem sevi uzmundrināt. «Visļaunākais,» viņš domāja, «būs tas, ka nepieņems un kaut ko sliktu par mani nodomās, vai varbūt arī pieņems, bet smiesies man taisni acīs... Ē, nekas!» Un tiešām, tas vēl ne visai baidīja, bet gan jautājums: «Ko gan viņš tur panāks, un kādēļ iet?» — uz šo jautājumu viņš nevarēja atrast gluži nekādas nomierinošas atbildes. Ja arī kaut kā, notverot izdevīgu brīdi, varētu pateikt Nastasjai Fiļipovnai: «Neejiet pie šā cilvēka un nepazudiniet sevi, viņš jūs nemil, bet mīl jūsu naudu, viņš pats man to sacīja, un man sacīja arī Agļaja Jepaņčina, bet es atnācu jums to pastāstīt,» — tad diezin vai tas vispār iznāktu pareizi. Pacēlās vēl viens neatrisināts jautājums, tik svarīgs, ka kņazs par to pat baidījās domāt, nevarēja un nedrīkstēja to pieļaut, nezināja, kā to formulēt, sarka un drebēja, jau domājot vien par to. Bet galu galā, par spīti visiem šiem uztraukumiem un šaubām, viņš tomēr gāja iekšā un prasīja pēc Nastasjas Fiļipovnas.

Nastasja Fiļipovna apdzīvoja ne visai lielu, bet tiešām lieliski iekārtotu dzīvokli. Šais piecos gados, kamēr viņa dzīvoja Pēterburgā, kādu laiku pašā sākumā Afanasijs Ivanovičs jo sevišķi nežēloja viņai naudu; viņš vēl cerēja toreiz uz viņas mīlestību un domāja iekārdināt viņu, galvenais, ar ērtībām un greznību, jo zināja, cik viegli pierast pie greznības un cik grūti vēlāk atradināties no tās, kad greznība pamazām vien kļuvusi par nepieciešamību. Šai gadījumā Tockis palika uzticīgs vecajām, labajām miņām, negrozīdams tajās neko, bezgalīgi cienīdams juteklisko ietekmju nepārvaramo spēku. Nastasja Fiļipovna no greznības neatteicās, pat mīlēja to, bet, — un tas likās ārkārtīgi dīvaini, — nekādi nepakļāvās tai, it kā vienmēr būtu varējusi bez tās arī iztikt; pat centās vairākkārt to aizrādīt, kas nepatīkami pārsteidza Tocki. Tomēr vēl daudz kas

Nastasja Filipovnā nepatikami (un vēlāk pat līdz nicināšanai) pārsteidza Afanasiju Ivanoviču. Nerunājot nemaz par to, cik nēcila bija tā laužu šķira, ko viņa dažreiz pulcināja ap sevi un tātad arī to vēlējās, viņā pavidēja vēl dažas gluži dīvainas tieksmes: parādījās tāds kā divu gaumju barbarisks sajaukums, spēja iztikt un apmierināties ar tādām lietām un līdzekļiem, kuru eksistenci vien jau, šķiet, kārtīgs un izsmalcināti attīstīts cilvēks nedrīkstētu pieļaut. Tiešām, piemēra dēļ, ja Nastasja Filipovna parādītu pēkšņi kādu mīļu un jauku nezināšanu, kā, piemēram, to, ka zemnieces nevar valkāt batista veļu, kādu viņa valkā, tad Afanasijs Ivanovičs, liekas, būtu par to ļoti apmierināts. Uz šādiem rezultātiem tika virzīta sākumā arī visa Nastasjas Filipovnas audzināšana pēc Tocka programmas, kurš šīnī ziņā bija ļoti saprātīgs cilvēks: bet — ak vai! — rezultāti izrādījās dīvaini. Ar visu to Nastasjā Filipovnā tomēr bija un palika kaut kas, kas reizēm pārsteidza pat pašu Afanasiju Ivanoviču ar neparasto un pievilcīgo oriģinālītāti, ar kādu varu un nereti valdzināja viņu pat tagad, kad jau bija sabrukuši visi viņa agrākie nodomi par Nastasju Filipovnu.

Kņazu saņēma meitene (mājkalpotāji Nastasjai Filipovnai vienmēr bija tikai sievietes) un, kā par brīnumu, uzklausa lūgumu pieņemt viņu bez jebkāda pārsteiguma. Ne viņa netīrie zābaki, ne lielā platmale, ne apmetnis bez piedurknēm, ne viņa apjukums nemodināja meitenē ne mazāko šaubu. Viņa novilkta tā apmetni, lūdza uzgaidīt pieņemamā istabā un tūdaļ devās to pieteikt.

Pie Nastasjas Filipovnas bija sapulcējušies parastā sabiedrība — viņas pastāvīgie paziņas. Cilvēku bija pat diezgan pamaz salīdzinājumā ar agrākajām gadskārtējām sanāksmēm šīnī dienā. Vispiramā un galvenām kārtām bija klāt Afanasijs Ivanovičs Tockis un Ivans Fjodorovičs Jēpančins; abi bija laipni, bet abus māca zināmas slepenas bažas sakarā ar slikti slēptajām gaidām, ko radījis solījums dot atbildi Gaņam. Bez viņiem, protams, bija arī Gaņa — tāpat ļoti drūms, ļoti domīgs un pat gandrīz pavisam «nelaipns»; viņš lielākoties stāvēja savrup, atstatāk un klusēja. Varju ņemt līdzī viņš nebija uzdrošinājies, bet Nastasja Filipovna nemaz arī nepieņēma viņu; toties, tikko sasveicinājusies ar Gaņu, pieminēja viņa pirmītējo sadursmi ar kņazu. Ģenerālis, kas par to vēl nebija dzirdējis, sāka izjautāt. Tad Gaņa sausi, atturīgi, bet pilnīgi vaļsirdīgi pastāstīja visu, kas pirmīt bija noticis un kā viņš jau bijis pie kņaza lūgt piedošanu. Turklāt viņš dedzīgi izsacīja savas domas, ka kņazu visai dīvainā kārtā un diezin kāpēc iesaukuši par «idiotu», ka viņš domājot par to gluži otrādi un ka, pats par sevi saprotams, šim

cilvēkam esot sava zināšana. Nastasja Fiļipovna noklausījās šo atsauksmi ļoti uzmanīgi un ar ziņkāri vēroja Gaņu, bet saruna tūlīt pievērsās Rogožinam, kuram tik ievērojama loma bijusi šās dienas notikumos un par kuru arī ārkārtīgi sāka interesēties Afanasijs Ivanovičs un Ivans Fjodorovičs. Izrādījās, ka speciālas ziņas par Rogožinu var sniegt Pticens, kurš nopūlējis ar viņu un viņa darīšanām gandrīz līdz deviņiem vakarā. Rogožins visiem spēkiem esot uzstājies, lai sadabūjot šodien pat simttūkstoš rubļu. «Tiesa, viņš bija piedzēries,» Pticens piebilda, «bet simt tūkstošus, lai cik tas grūti, viņam, liekas gan, sadabūs, tikai nezinu, vai šodien un vai visus; bet rikojas daudzi: Kinders, Trepalovs, Biskups; procentus dod, kādus katrs grib, protams, tas notiek dzērumā un pirmajos priekos...» nobeidza Pticens. Visas šīs ziņas tika uzklausītas ar interesi, pa daļai drūmi; Nastasja Fiļipovna klusēja, acīm redzot, negribēdama izteikties; Gaņa arī. Ģenerālis Jepančins zūdījās pie sevis gandrīz vairāk par visiem: pērle, ko viņš bija pasniedzis jau no rīta, tika pieņemta ar pārlieku vēsu laipnību, pat ar īpatnēju smīnu. Vienīgi Ferdiščenko no visiem viesiem bija ļoti jautrā un svētdienīgā noskaņā un skaļi smējās dažreiz nezin par ko un arī tad tikai tāpēc, ka pats bija uztiēpis sev āksta lomu. Pats Afanasijs Ivanovičs, kas izdaudzīnāts par smalku un elegantu stāstītāju un agrāk šais vakaros parasti vadīja sarunas, bija, acīm redzot, sliktā omā un pat viņam neparastā apjukumā. Pārējie viesi, kuru tomēr nebija daudz (kāds nožēlojams večuks — skolotājs, nezin kādēļ te uzaicināts; kāds nepazīstams un ļoti jauns cilvēks, kas bija briesmīgi kaunīgs un visu laiku klusēja, kāda braša dāma, ap četrdesmit gadu veca, no aktrisēm, un kāda ārkārtīgi skaista, ārkārtīgi jauki un grezni ģērbusies un neparasti nerunīga jauna dāma), ne vien nespēja sevišķi atdzīvināt sarunu, bet gluži vienkārši pat nezināja dažreiz, par ko runāt.

Tādējādi kņazs ieradās pat istā laikā. Viņa pieteikšana sacēla izbrīnu un izraisīja vienu otru savādu smaidu, sevišķi, kad no Nastasjas Fiļipovnas pārsteiguma bija redzams, ka tā nemaz nav pat domājusi viņu ielūgt. Bet pēc izbrīna Nastasja Fiļipovna izrādīja pēkšņi tādu prieku, ka vairākums tūdaļ taisījās saņemt negaidīto viesi ar smiekliem un jautribu.

— Pieņemsim, ka tas noticis aiz viņa nevainības, — nosprieda Ivans Fjodorovičs Jepančins, — un, lai nu kā, veicināt tādas tiesmes diezgan bīstami, bet šīnī brīdī tiešām nav slikti, ka viņš iedomājies ierasties, kaut arī tik oriģinālā kārtā: viņš varbūt pat uzjautrinās mūs, vismaz, cik es par viņu varu spriest.

— Jo vairāk tāpēc, ka pats uzplijies! — tūlīt iejaucās Ferdiščenko.

— Un kas par to? — vēsi jautāja ģenerālis, kas neieredzēja Ferdiščenko.

— Tikai tas, ka samaksās par ieeju, — tas paskaidroja.

— Nu, kņazs Miškins tomēr nav Ferdiščenko, — nenocietās ģenerālis, kas līdz šim laikam nebija varējis samierināties ar domu, ka viņam jābūt ar Ferdiščenko vienā sabiedrībā un jāizturas pret to kā pret līdzīgu.

— Ē, ģenerāl, saudzējiet Ferdiščenko, — tas atbildēja smīnēdams. — Man taču sevišķas tiesības.

— Kādas sevišķas tiesības?

— Pagājušo reizi man bija gods sīkumos to paskaidrot sabiedrībai; jūsu ekselencei atkārtotšu vēlreiz. Lai jums labpatikas redzēt, jūsu ekselence: visiem ir asprātība, bet man nav asprātības. Par atlīdzinājumu es arī izlūdžos atļauju runāt patiesību, jo visiem zināms, ka patiesību runā tikai tie, kam trūkst asprātības. Turklāt es esmu ļoti atriebīgs cilvēks, — arī tāpēc, ka man trūkst asprātības. Es jebkuru pārestību paņēmu, tikai līdz pirmajai pāri darītāja neveiksmei; pēc pašas pirmās neveiksmes es tūdaļ atceros un tūdaļ kaut kādi atriebju, speru, kā izteicies par mani Ivans Fjodorovičs Pticens, kurš, pats par sevi saprotams, nesper. Vai jūs, jūsu ekselence, zināt Krilova fabulu «Lauva un Ēzelis»? Nu, lūk, tie mēs abi divi arī esam, par mums tas uzrakstīts.

— Jūs, kā liekas, atkal sākat melst, Ferdiščenko, — iekaisa ģenerālis.

— Ko jūs, jūsu ekselence? — Ferdiščenko uzķēra, jau paredzējis, ka varēs uzķert un vēl vairāk izvērsties. — Neraizējieties, jūsu ekselence, es savu vietu zinu: lai gan sacīju, ka mēs abi esam Lauva un Ēzelis no Krilova fabulas, tad Ēzeļa lomu, protams, uzņemos es, bet jūsu ekselence ir Lauva, kā jau Krilova fabulā sacīts:

Kad mežu valdnieks — Lauva varenais
Bij kļuvis vecs, viņš spēkus pazaudēja...

Bet es, jūsu ekselence, — Ēzelis.

— Šim pēdējam es piekritu, — neuzmanīgi paspruka ģenerālim.

Tas viss bija, protams, rupji un taisīts ar iepriekšēju nolūku, bet tā jau bija pieņemts, ka Ferdiščenko atļāva uzņemties āksta lomu.

— Mani taču tikai tādēļ vien tur un te ielaiž, — iesaucās kād-

reiz Ferdiščenko, — lai es runātu tieši tādā garā. Nu, vai tad jel maz iespējams tādu, kāds esmu es, pieņemt? Es taču to saprotu. Nu, vai tad var mani, tādu Ferdiščenko, nosēdināt blakus ar tik izsmalcinātu džentlmeni, kāds ir Afanasijs Ivanovičs? Gribot negribot paliek viens iztulkojums: tāpēc vien sēdina, ka to pat iedomāties nevar.

Bet, lai arī tas bija rupji, nereti arī dzēligi, dažreiz pat ļoti, tad taisni tas, kā liekas, patika Nastasjai Fiļipovnai. Kas vēlējas katrā ziņā būt bieži pie viņas, tam atlikās sadūšoties un paciest Ferdiščenko. Viņš varbūt bija pilnīgi pareizi nojautis, ka viņu tāpēc vien sāka pieņemt, ka viņš ar pirmo reizi ar savu klātbūtni bija kļuvis nepanesams Tockim. Gaņa savukārt bija pacietis viņa dēļ bezgala daudz mocību, un šinī ziņā Ferdiščenko bija pratis ļoti noderēt Nastasjai Fiļipovnai.

— Bet kņazs man iesāks taisni ar to, ka nodziedās modernu romanci, — nosprieda Ferdiščenko, nolūkodamies, ko sacīs Nastasja Fiļipovna.

— Nedomāju vis, Ferdiščenko, un, lūdzu, neuztraucieties, — viņa sausi piezīmēja.

— Ā-ā! Ja viņš sevišķā aizbildniecībā, tad arī es esmu maigāks...

Bet Nastasja Fiļipovna piecēlās, neklausīdamās viņā, un devās pati saņemt kņazu.

— Es nožēloju, — viņa sacīja, parādidamās pēkšņi kņaza priekšā, — ka pirmūt steigā piemirsu ielūgt jūs pie sevis, un man liels prieks, ka jūs pats sagādājat man tagad iespēju pateikties jums un izteikt atzinību par jūsu apņēmību.

To teikdama, viņa cieši ielūkojās kņazā, pūlēdamās kaut cik sev izskaidrot viņa izturešanos.

Kņazs varbūt arī atbildētu kaut ko uz viņas laipnajiem vārdiem, bet bija tik apzīlbis un pārsteigts, ka nespēja izrunāt ne vārda. Nastasja Fiļipovna ar patiku to pamanīja. Šovakar viņa bija ļoti skaistā tērpā un atstāja neparastu iespaidu. Viņa saņēma to aiz rokas un veda pie viesiem. Pie pašām viesistabas durvīm kņazs pēkšņi apstājās un ārkārtīgā uzbudinājumā steigšus pačukstēja viņai:

— Jūs esat pati pilnība... pat ar visu to, ka jūs tik vāja un bāla... jūs nevar vēlēties redzēt citādu... Es tā gribēju pie jums atnākt... es... piedodiet...

— Nelūdziet piedošanu, — iesmējās Nastasja Fiļipovna, — ar to zudis visa divainība un oriģinalitāte. Tātad tas ir patiesība, ko

par jums runā, ka jūs esot savādnieks. Jūs tātad mani par pilnību uzskatāt, jā?

— Jā.

— Jūs gan protat lieliski uzminēt, tomēr esat maldījies. Es jums šodien pat to atgādināšu...

Viņa stādīja priekšā kņazu viesiem, no kuriem lielākā daļa viņu jau pazina. Tockis tūlīt pasacīja kādu laipnību. Visi it kā mazliet atdzīvojās, visi reizē sāka runāt un smieties. Nastasja Fiļipovna nosēdināja kņazu sev līdzās.

— Nu, kas gan tur ko brīnīties, ka ieradies kņazs? — skaļāk par visiem iesaucās Ferdiščenko. — Viss skaidrs un runā pats par sevi!

— Viss pārāk skaidrs un pārāk labi par sevi runā, — pēkšņi uztvēra Gaņa, kas bija klusējis. — Esmu vērojis kņazu šodien gandrīz nepārtraukti, taisni no tā mirkļa, kad viņš nesen pirmo reizi paskatījās Nastasjas Fiļipovnas ģimētnē uz Ivana Fjodoroviča galda. Es ļoti labi atceros, ka jau pirmīt par to nodomāju, par ko tagad esmu pilnīgi pārliecināts, un, starp citu, kņazs man pats atzinās.

Visu šo teikumu Gaņa izrunāja ārkārtīgi nopietni, bez mazākās jautrības, pat drūmi, kas likās mazliet dīvaini.

— Es nesmu jums atzinies, — kņazs nosarkdams atbildēja, — es tikai atbildēju uz jūsu jautājumu.

— Bravo, bravo! — iesaucās Ferdiščenko. — Vismaz vaļširdīgi, gan viltīgi, gan vaļširdīgi!

Visi skaļi smējās.

— Nebrēciet taču, Ferdiščenko, — Pticins ar riebumu viņam pusbalsī aizrādīja.

— Es, kņaz, no jums tādus varoņdarbus nebiju gaidījis, — noteica Ivans Fjodorovičs, — bet vai zināt, kam tas būs pa prātam? Un es jūs turēju par filozofu! Ak jūs lēnīgais!

— Un no tā, ka kņazs nosarkst no nevainīga joka kā nevainīga jaunava, es spriežu, ka viņš kā cēls jauneklis lolo savā sirdī viscil-denākos nolūkus, — pēkšņi un gluži negaidot noteica vai, labāk sakot, nočamstināja bezzobainais septiņdesmit gadu vecais skolotājs, kurš līdz šim nebija teicis ne vārda un no kura neviens nevarēja gaidīt, ka viņš šovakar ierunāsies. Visi sāka smieties vēl skaļāk. Večuks, droši vien domādams, ka smejas par viņa asprātību, visos raudzīdamies, ņemās vēl vairāk smieties, pie kam viņam uznāca briesmīgs klepus, tā ka Nastasja Fiļipovna nezin kāpēc, ārkārtīgi milēdama visus šādus savdabīgus večukus, vecenītes un pat plānprātīgus, sāka tūlīt viņu glāstīt, noskūpstīja un lika pasniegt viņam vēl tēju.

Ienākušai kalponei viņa lika pasniegt sev apmetni, kurā arī ietinas, un pavēlēja iemest vēl malku kaminā. Uz jautājumu, cik pulkstenis, kalpone atbildēja, ka jau pusvienpadsmit.

— Kungi, vai nevēlaties dzert šampānieti? — Nastasja Fiļipovna pēkšņi uzaicināja. — Man ir sagādāts. Varbūt jums kļūs jautrāk. Lūdzu, nekautrējieties.

Aicinājums dzert — un jo sevišķi tik naiviem vārdiem — šķita ļoti savāds Nastasjas Fiļipovnas mutē. Visiem bija prātā neparastais cienīgums viņas agrākajos vakaros. Vispār vakars kļuva jautrāks, bet ne kā parasti. No viņa tomēr neatteicās, pirmkārt, pats ģenerālis, otrkārt, brašā kundze, večuks, Ferdiščenko, pēc viņiem visi citi. Tockis arī pacēla savu kausu, cerēdams noskaņot jauno toni, piešķirot tam, cik iespējams, patīkama joka raksturu. Vienīgi Gaņa neko nedzēra. Bet no divainajiem, reizēm ļoti asajiem un ātrajiem izlēcieniem, kas piemita Nastasjai Fiļipovnai, kura arī neatteicās no viņa un paziņoja, ka šovakar izdzeršot trīs kausus, viņas histēriskajiem un bezsaturīgajiem smiekliem, kas mijās pēkšņi ar klusu un pat drūmu domīgumu, grūti bija pat kaut ko saprast. Daži nodomāja, ka viņai drudzis: beidzot ievēroja, ka arī viņa pati it kā kaut ko gaida, bieži ielūkojas pulkstenī, kļūst nepacietīga, izklaidīga.

— Jums laikam neliels drudzis? — brašā kundze jautāja.

— Pat liels, nevis neliels, tāpēc jau es ietinos apmetnī, — atbildēja Nastasja Fiļipovna, kas tiešām bija kļuvusi bālāka un it kā laiku pa laiku apvaldīja stiprus drebuļus.

Visi uztraucās un sakustējās.

— Vai mums neļaut namamātei atpūsties? — ieminējās Tockis, raudzīdamies Ivanā Fjodorovičā.

— Nekādā ziņā, kungi! Es tieši lūdzu jūs sēdēt. Jūsu klātbūtne sevišķi šodien man nepieciešama, — uzstājīgi un nozīmīgi pēkšņi paziņoja Nastasja Fiļipovna. Un, tā kā jau gandrīz visi viesi bija dabūjuši zināt, ka šovakar nolikts laiks ļoti svarīgam lēmumam, tad šie vārdi likās ārkārtīgi nozīmīgi. Ģenerālis un Tockis vēlreiz sakatījās, Gaņa drudzaini sakustējās.

— Labi būtu uzspēlēt kādu *petit jeu*¹, — sacīja brašā kundze.

— Es zinu kādu lielisku jaunu *petit jeu*, — uztvēra Ferdiščenko, — vismaz tādu, kas tikai reizi vien pasaulē uzsākta un arī tad neizdevās.

— Kāda tad tā ir? — brašā kundze jautāja.

— Mēs kādreiz sanācām pulciņā, nu, arī iedzērām, un pēkšņi

¹ Petit jeu (franc.) — salona spēle.

kāds ierosināja, lai katrs no mums, nepiecedamies no galda, pastāstītu skaļi kaut ko par sevi, bet tādu, ko viņš pats pēc labākās sirdsapziņas uzskata par nekrietnāko no visiem saviem nekrietnajiem darbiem visā savā mūžā; tikai vaļširdīgi, galvenais, lai būtu vaļširdīgi, nemelot!

— Divaina doma, — sacīja ģenerālis.

— Nevar būt divainākas, jūsu ekselence, taisni tāpēc laba.

— Smieklīga doma, — Tockis noteica, — tomēr saprotama: tā ir īpaša veida plātība.

— Varbūt taisni to vajadzēja, Afanasij Ivanovič.

— Ar tādu *petit jeu* drīzāk sāksim raudāt, nevis smieties, — piebilda brašā kundze.

— Gluži neiespējama un neejdzīga lieta, — atsaucās Pticens.

— Un vai izdevās? — Nastasja Fiļipovna ievaicājās.

— Tur jau tā lieta, ka ne, iznāca nelādzīgi, katrs tiešām kaut ko pastāstīja, daudzi patiesību, un, ko domājat, daži pastāstīja pat ar prieku, bet vēlāk ikviens nokaunējās, neizturēja! Visumā tomēr bija varen jautri, protams, no vienas puses.

— Tiešām, tas būtu jauki! — piebilda Nastasja Fiļipovna, pēkšņi gluži atdzīvodamās. — Tiešām, varētu pamēģināt, kungi! Patiesi, nav mums īstas jautribas. Ja katrs no mums būtu ar mieru kaut ko tamlīdzīgu pastāstīt... protams, labprātīgi, te pilnīga brīvība, — vai ne? Varbūt mēs izturēsim? Vismaz būtu ļoti oriģināli...

— Ģeniāla doma! — uztvēra Ferdiščenko. — Kundzes tomēr tiek izslēgtas, iesāk vīrieši; kārtību nosaka loze, tāpat kā toreiz! Katrā ziņā, katrā ziņā! Kas ļoti negrib, tas, protams, nestāsta, bet tādām taču jābūt sevišķi neatsaucīgam! Kungi, dodiet šurp savas lozes, lieciet te, platmalē, kņazs vilks. Uzdevums gluži vienkāršs: izstāstīt visnekrietnāko darbu visā savā mūžā, — tas ir briesmīgi viegli, kungi! Jūs redzēsīt! Ja kāds būs piemirsis, tad es tūdaļ ņemos atgādināt!

Ideja vienam nepatika. Vieni sarauca uzacis, citi viltīgi smīnēja. Daži cēla iebildumus, taču ne pārāk, piemēram, Ivans Fjodorovičs, kas nevēlējās runāt pretī Nastasjai Fiļipovnai un bija ievērojais, kā viņu aizrauj šī dīvainā doma. Savās vēlmēs Nastasja Fiļipovna vienmēr bija nevaldāma un nesaudzīga, ja vien uzdrikslējis tās izteikt, kaut tās būtu visuntumainākās un pat viņai pašai gluži nekā nedotu. Arī tagad viņa bija kā histērijā, rosījās, smējās drudzaini, krampjaini, sevišķi par uztrauktā Tocka iebildumiem. Viņas

tumšās acis iezibējās, uz bāļajiem vaigiem parādījās divi sarkani plankumi. Drūmā un nicīguma pilnā nokrāsa dažu viesu sejās varbūt vēl vairāk uzkurināja viņas zobgalīgo vēlēšanos; varbūt viņai tieši patika idejas cinisms un nežēlība. Daži bija pārliecināti, ka te viņai slēpjas kāds sevišķs aprēķins. Tomēr sāka izsacīt piekrišanu: katrā ziņā tas bija interesanti, bet daudziem pat ļoti vilinoši. Ferdiščenko rosījās par visiem vairāk.

— Bet, ja nu ir kas tāds, ko pat nevar stāstīt... dāmām dzirdot, — bikli ieminējās nerunīgais jauneklis.

— Tad to jūs nemaz nestāstiet; it kā bez tā būtu mazums ļaunu darbu, — Ferdiščenko atbildēja. — Ak jūs jaunekli!

— Bet es nemaz nezīnu, kuru no saviem nodarījumiem lai uzskatu par visnekrietnāko, — iebilda brašā kundze.

— Dāmas no pienākuma stāstīt tiek atbrīvotas, — atkārtoja Ferdiščenko, — bet tikai atbrīvotas: viņu pašu iedvesmu ar atzinību pieļaujam. Bet vīrieši, ja tie pārāk nevēlas, atbrīvojami.

— Kā te lai pierāda, ka es nesamelošu? — jautāja Gaņa. — Bet, ja samelošu, tad visa spēles jēga zūd. Un kas gan nesamelos? Ikviens katrā ziņā melos.

— Tas vien ir vilinoši, kā te cilvēks melos. Bet tev, Gaņa, nav ko sevišķi baidīties, ka samelosies, tāpēc ka tavš visnekrietnākais darbs tāpat jau visiem zināms. Un padomājiet vien, kungi, — Ferdiščenko pēkšņi ar iedvesmu iesaucās, — padomājiet vien, kādām acīm mēs vēlāk pēc šiem stāstiem viens otrā raudzīsīmies, piemēram, rīt!

— Vai tad tas iespējams? Vai tiešām tas nopietni domāts, Nastasja Fiļipovna? — Tockis cienīgi jautāja.

— Kas no vilka baidās, lai mežā neiet! — sminēdama atbildēja Nastasja Fiļipovna.

— Bet atļaujiet, Ferdiščenko kungs, vai maz iespējams šādā veidā sarīkot *petit jeu*? — arvien vairāk uztraukdamies, turpināja Tockis. — Ticiet man, ka tādas lietas nekad neizdodas; un jūs pats sakāt, ka tas jau reiz neesot izdevies.

— Kā nav izdevies! Es taču pagājušo reizi pastāstīju, kā trīs rubļus nozagu, gluži vienkārši ņēmu un izstāstīju!

— Pieņemsim. Bet nebija taču iespējams, lai jūs tā izstāstītu, ka tas liktos patiesība un jums noticētu? Un Gavriļa Ardalionovičs gluži pareizi aizrādīja: kolīdz izskanēs neistums, tā visa spēles jēga zudīs. Patiesība te iespējama tikai gadījuma pēc, ja būtu pieļaujama

slikta toņa balamutība, kas šeit nav domājama un būtu gluži nepieklājīga.

— Bet cik ļoti izsmalcināts cilvēks jūs esat, Afanasij Ivanovič, man pat jābrīnās! — iesaucās Ferdiščenko. — Padomājiet, kungi, ar savu piezīmi, ka es nevarējis izstāstīt par savu zādzību tā, lai tā liktos patiesība, Afanasij Ivanovičs vissmalkākā kārtā liek saprast, ka patiesībā es nemaz neesmu varējis nozagt (tāpēc ka to skaļi pateikt nav pieklājīgi), lai gan varbūt viņš klusībā pilnīgi pārliecināts, ka Ferdiščenko pat ļoti labi var zagt! Bet pie lietas, kungi, pie lietas, lozes savāktas, un arī jūs Afanasij Ivanovič, savējo esat ielicis, tātad neviens neatsakās. Kņaz, velciet!

Kņazs klusēdams iebāza roku platmalē un izvilka pirmo lozi — Ferdiščenko, otro — Pticina, trešo — ģenerāļa, ceturto — Afanasija Ivanoviča, piekto — savējo, sesto — Gaņas utt. Dāmas lozes nebija ielikušas.

— Ak dievs, kāda nelaime! — Ferdiščenko iesaucās. — Un es domāju, ka pirmā kārtā iznāks kņazam, bet otrā ģenerālim. Bet, paldies dievam, vismaz Ivans Petrovičs pēc manis, un tas manas pūles atalgo. Nu, kungi, protams, mans pienākums ir rādīt cēlu piemēru, taču visvairāk es šobrīd nožēloju, ka esmu tik niecīgs un gluži neievērojams; arī titulis man tas visuniecīgākais, — nu, kas gan tiešām tur interesants, ka Ferdiščenko kaut ko nekrietnu izdarījis? Un kurš īsti ir mans vissliktākais darbs? Te *embarras de richesse*¹. Vai varbūt par to pašu zādzību pastāstīt, lai pārliecinātu Afanasiju Ivanoviču, ka var nozagt arī tāds, kas zaglis nav bijis?

— Jūs mani pārliecināt arī par to, Ferdiščenko kungs, ka tiešām var just patiku, kas nonāk līdz baudai, stāstot par saviem neķītriem darbiem, kaut arī neviens par tiem nejautātu... Tomēr... Atvainojiet, Ferdiščenko kungs.

— Sāciet, Ferdiščenko, jūs briesmīgi daudz lieki pļāpājat un nekad nebeigsit! — dusmīgi un nepacietīgi pavēlēja Nastasja Fiļipovna.

Visi ievēroja, ka pēc saviem nesenajiem krampjainajiem smieklīem viņa pēkšņi bija kļuvusi drūma, īgna un viegli aizkaitināma; tomēr stūrgalvīgi un despotiski palika pie sava neiespējamā untuma. Afanasij Ivanovičs cieta šausmīgi. Satracināja viņu arī Ivans Fjodorovičs: tas sēdēja pie šampānieša, it kā nekas nebūtu noticis, un varbūt pat cerēja pastāstīt kaut ko, kad pienāks kārtā.

¹ Grūtības lielas izvēles pēc. (Franc.)

— Asprātības trūkst, Nastasja Fiļipovna, tāpēc arī lieki plāpāju! — iesaucās Ferdiščenko, sākdamš savu stāstu, — ja es būtu tikpat asprātīgs kā Afanasijš Ivanovičs vai Ivans Petrovičs, tad es šovakar visu laiku sēdētu un klusētu tāpat kā Afanasijš Ivanovičs un Ivans Petrovičs. Kņaz, atļaujiet jums jautāt, — kā jūs domājat? — man gan arvien liekas, ka pasaulē daudz vairāk zagļu nekā tādu, kas nezog, un ka nav pat tāda visgodīgākā cilvēka, kas kaut reizi mūžā nebūtu kaut ko nozadzis. Tā ir mana doma, no kā es tomēr nepavisam nesečinu, ka visi no vietas ir zagļi vien, lai gan, nūdien, briesmīgi gribētos dažkārt arī to secināt. Kā jūs domājat?

— Tpu, cik muļķīgi jūs stāstāt, — atsaucās Darja Aleksejevna, — kādas blēņas, nevar būt, ka visi būtu kaut ko nozaguši; es nekad neko neesmu nozagusi.

— Jūs neko nekad neesat nozagusi, Darja Aleksejevna; bet ko sacīs kņazs, kas pēkšņi gluži nosarka?

— Man liekas, ka jūs runājat patiesību, tikai ļoti pārspilējat, — sacīja kņazs, kas tiešām nezin kāpēc bija nosarcis.

— Un jūs pats, kņaz, neko neesat nozadzis?

— Tpu, cik tas smieklīgi! Atjēdzieties, Ferdiščenko kungs! — iejaucās ģenerālis.

— Gluži vienkārši, kolīdz jāķeras pie lietas, tā kauns stāstīt, tad nu gribat kņazu piesaistīt, jo vairāk tāpēc, ka viņš nav atbildīgs, — kā skaldīt noskaldīja Darja Aleksejevna.

— Ferdiščenko, vai nu stāstiet, vai klusējiet un neaizskariet citus. Jūs galīgi izvedat cilvēku no pacietības, — asi un īdzīgi noteica Nastasja Fiļipovna.

— Tūlīt, Nastasja Fiļipovna; bet, ja jau kņazs atzinās, un es palieku pie tā, ka kņazs tikpat kā atzinies, tad ko gan, piemēram, sacītu kāds cits (nevienu vārdā neminot), ja viņš vēlētos kādreiz pateikt patiesību? Kas attiecas uz mani, kungi, tad tālāk nemaz nav ko stāstīt: ļoti vienkārši un muļķīgi, un nejauki. Bet ticiet man, ka neesmu zaglis; pats nezinu, kā nozagu. Tas notika pirms trim gadiem, vasarnīcā pie Semjona Ivanoviča Iščenko, svētdienas dienā. Viņam pusdienās bija viesi. Pēc pusdienām vīrieši palika pie vīna. Man ienāca prātā palūgt Marju Semjonovnu, viņa meitu, jaunkundzi, kaut ko uz klavierēm uzspēlēt. Eju cauri stūra istabai, uz darba galdiņa Marjai Ivanovnai stāv trīs rubļi, zaļais papīriņš: izņēmusi, lai izdotu kādai vajadzībai saimniecībā. Istabā nav gluži neviena. Es paņēmu papīriņu un iebāzu kabatā, kādēļ — nezinu. Kas man

bija uznācis — nesaprotu. Tikai es drīzāk atgriezos un nosēdos pie galda. Visu laiku sēdēju un gaidīju, diezgan stipri uzbudināts, plāpāju bez mitas, stāstīju anekdotes, smējos; piesēdos pēc tam pie kundzēm. Apmēram pēc pusstundas attapās un sāka iztaujāt kalpones. Kalponiti Darju turēja aizdomās. Es izrādīju neparastu ieinteresētību un līdzdalību un atceros pat, kad Darja bija jau gluži apmulsusi, sāku viņu pārliecināt, lai viņa atzīstas, liku galvu ķīlā, ka Marjai Ivanovnai laba sirds, un to darīju skaļā balsī, visiem dzirdot. Visi raudzījās uz mani, bet es izjutu neparastu patiku taisni tāpēc, ka sprediķoju, bet papīriņš man kabatā. Šos trīs rubļus es tai pašā vakarā nodzēru restorānā. Iegāju un palūdzu pudeli lafita; nekad agrāk nebiju tā pieprasījis veselu pudeli, bez nekā; gribējās ātrāk naudu iztērēt. Sevišķu sirdsapziņas pārmetumu es ne toreiz, ne vēlāk nejutu. Otrreiz droši vien nebūtu tā darījis; varat tam ticēt vai ne, kā tik, tas mani neinteresē. Nu, tas ir viss.

— Tikai, protams, tas nav jūsu visnekrietnākais darbs, — ar riebumu sacīja Darja Aleksejevna.

— Tas ir psiholoģisks gadījums, nevis ļauns darbs, — piebilda Afanasijs Ivanovičs.

— Bet kalpone? — jautāja Nastasja Filīpovna, neslēpdama visnicīgāko riebumu.

— Kalponi, protams, padzina jau otrā dienā. Šai namā stingra kārtība.

— Un jūs pieļāvat?

— Tas ir lieliski! Vai tad tiešām man vajadzēja iet un uzņemt vainu? — sāka ķīkināt Ferdiščenko, kuru tomēr pa daļai pārsteidza vispārējais, pārāk nepatīkamais iespaids no viņa stāsta.

— Cik tas nejauki! — Nastasja Filīpovna iesaucās.

— Re nu! Jūs gribat dzirdēt no cilvēka viņa visnekrietnāko darbu un prasāt, lai tas būtu spidošs! Visnekrietnākie darbi vienmēr ir ļoti nejauki, mēs tūlīt to dzirdēsim no Ivana Petroviča; un vai mazums tādu, kas no ārpusē spīd un grib tēlot tikumu, tāpēc ka viņam pieder sava kariete. Vai mazums, kam sava kariete... Un kādiem līdzekļiem...

Vārdu sakot, Ferdiščenko nepavisam nenoturējās un pēkšņi saniknojās, pat gluži aizmirsās, pārkāpa robežas; pat visa seja viņam saviebās. Lai cik tas savādi, bet ļoti varēja būt, ka viņš bija gaidījis gluži citādu iespaidu no sava stāsta. Šie sliktā toņa «mīsekļi» un «īpaša veida plātīšanās», kā par to izteicās Tockis, Ferdiščenko atgadījās visai bieži un bija gluži viņa dabā.

Nastasja Filīpovna pat nodrebēja aiz dūsmām un cieši paskati-

jās uz Ferdiščenko; tas mirkli sabijās un aplusa, gandrīz vai sa-
stinga aiz bailēm: pārāk tālu bija aizgājis.

— Vai nebūtu labāk neturpināt? — šķelmīgi jautāja Afanasijs
Ivanovičs.

— Mana kārta, bet es izmantoju savas priekšrocības un nemaz
nestāstīšu, — noteikti sacīja Pticens.

— Jūs negribat?

— Nespēju, Nastasja Fiļipovna; un vispār uzskatu tādu *petit
jeu* par neiespējamu.

— Ģenerāli, šķiet, pēc kārtas iznāk jums, — griezās pie viņa
Nastasja Fiļipovna, — ja arī jūs atteiksities, tad mums viss pēc tam
izjuks un man būs žēl, tāpēc ka biju cerējusi pastāstīt pašās beigās
kādu notikumu «no savas personīgās dzīves», bet tikai gribēju pēc
jums un Afanasijs Ivanoviča, tāpēc ka jums taču vajag mani uz-
mundrināt, — viņa nobeidza smiedamās.

— O, ja arī jūs apsolāties, — ģenerālis dedzīgi iesaucās, — tad
esmu ar mieru jums kaut visu savu dzīvi pārstāstīt; bet es, atzistos,
gaididams kārtu, jau esmu sagatavojis savu anekdoti...

— Un jau pēc viņa ekselences izskata vien var spriest, ar kādu
sevišķu literāru patiku viņš apstrādājis savu anekdotiti, — dzēlīgi
sminēdams, iedrošinājās piebilst vēl arvien mazliet samulsušais
Ferdiščenko.

Nastasja Fiļipovna uzmeta acis ģenerālim un arī pie sevis no-
smīnēja. Bet bija redzams, ka skumjas un satraukums pieauga viņā
ar katru brīdi. Afanasijs Ivanovičs pārbijās vēl jo vairāk, uzdzir-
dējis par apsolīto stāstu.

— Man, kungi, tāpat kā visiem, gadījies izdarīt ne visai jaukas
lietas manā mūžā, — uzsāka ģenerālis, — bet visdivainākais ir tas,
ka es pats uzskatu īso anekdoti, ko es tūlīt pastāstīšu, par vis-
jaukāko anekdoti visā savā mūžā. Un tomēr no tā laika jau pagājuši
gandrīz trīsdesmit pieci gadi; bet nekad, to atceroties, neesmu va-
rējis atbrīvoties no, tā sakot, sirdi plosošā iespaيدا. Notikums, starp
citu, ārkārtīgi mulķīgs: toreiz es biju vēl tikai praporščiks un armijā
vilku jūgu. Nu, tas jau zināms, kas ir praporščiks: asinis — verdošs
ūdens, bet saimniecība kapeikas vērtībā; uzradās man toreiz den-
ščiks, Nikifors, kas briesmīgi bija norūpējies par manu saimniecību,
krāja, lāpīja, berza un spodrināja, un pat ikvienā vietā zaga visu,
ko vien varēja ievilkīt, lai tikai mājās vairotu mantu; bija visuztica-
mākais un godīgākais cilvēks. Es, protams, biju stingrs, bet taisnīgs.
Kādu laiku mums gadījās apmesties pilsētiņā. Man ierādīja priekš-
pilsētā dzīvokli pie kādas atvaļināta podporučika sievas, turklāt

atraitnes. Šai vecītei bija gadu astoņdesmit vai apmēram tā. Viņas namelis bija gaužām vecs, draņķīgs koka namelis, un pat kalponi viņa neturēja aiz nabadzības. Un raksturīgākais, ka kādreiz viņai bijusi ļoti liela ģimene un liels radu pulks; bet vieni garajā mūžā nomiruši, citi aizkļūduši, trešie vecenīti aizmirsuši, bet savu vīru pirms gadiem četrdesmit pieciem viņa bija apglabājusi. Dzīvojuši pie viņas vēl pirms dažiem gadiem krustmeita, kupraina viena, un nikna, pēc nostāstiem — īsta ragana, reiz pat iekodusi vecenītei pirkstā, bet arī viņa nomirusi, tā ka vecenīte jau gadus trīs sitās cauri gluži viena pati. Gaužām garlaicīgi man bija pie viņas, viņa arī likās tāda tukša, neko no viņas nevarēja izdabūt. Beidzot nozaga man gaiļi. Šī lieta vēl līdz šim miglaina, taču neviens cits to nevarēja izdarīt. Gaiļa dēļ mēs sastrīdējāmies, pie tam gluži nopietni, bet te taisni nāca palīgā gadījums, ka mani, tikko es lūdzu, pārcēla uz citu dzīvokli, pretējā priekšpilsētā, milzīgi kuplā ģimenē pie kāda tirgoņa ar varen lielu bārdū, kā šodien viņu atceros. Pārceļamies ar Ņikiforu itin priecīgi, bet vecenīti atstājam sašutumā. Pāiet dienas trīs, pārnāku no mācībām, Ņikifors ziņo: «Velti, jūsu labdzimtība, mūsu bļodu pie agrākās saimnieces atstājām, nav kur zupu ieliet.» Es, protams, esmu pārsteigts: «Kā tā, kā gan mūsu bļoda pie saimnieces varēja palikt?» Pārsteigtais Ņikifors turpina ziņot, ka saimniece, kad mēs braukuši projām, mūsu bļodu neesot viņam atdevusi, jo es viņas personīgo podu esot saplēsis, tad viņa par savu podu mūsu bļodu ieturot, itin kā es pats viņai tā esot ieteicis. Tāds viņas zemiskums, protams, pavisam izveda mani no pacietības; asinis sāka vārties, es pietrūkos, drāzos prom. Ienāku pie vecītes, tā sakot, jau gluži neprātīgs; skatos, viņa priekšnamiņā sēd kaktā gluži viena, itin kā no saules paslēpusies, vaigu plaukstā atbalstījusi. Es tūdaļ, ziniet, pār viņu spēru zibeņus un pērkonus: «Tāda tu esi un šitāda!» — ziniet, kā jau krievi mēdz. Tikai skatos, kaut kas savāds: viņa sēd, seju pret mani pagriežusi, acis izbolījusi, un ne vārda neatbild, un tā divaini, divaini vien skatās, kā šūpodamās. Es beidzot apklustu, ieskatos, jautāju, ne vārda neatbild. Es pastāvēju neziņā; mušas šic, saule riet, klusums; pilnīgi apjucis beidzot aizeju. Nebiju vēl mājās pārnācis, kad mani izsauca pie majora, bija rotā jāiegriežas, tā ka mājās atgriezos vēl vakarā. Pirmie Ņikifora vārdi bija: «Vai zināt, jūsu labdzimtība, mūsu saimniece taču nomirusi.» — «Kad?» — «Nu šodien pievakarē, pirms stundām pusotrām.» Tātad taisni tanī laikā, kad es viņu lamāju, viņa bija mirusi. Tas mani tik nepatīkami pārsteidza, es jums sacīšu, ka tikko atguvos. Sāka, vai zināt, pat domās jauties, pat sapņos rādījās. Man, protams, nav aizspriedumu, bet

trešajā dienā gāju baznīcā uz bērēm. Vārdu sakot, jo ilgāks laiks paiet, jo biežāk nāk prātā. Ne jau tā, bet, ja kādreiz tikai iedomājas, tad kļūst nelabi. Kas tad te galvenais, kā es beidzot izlēmu? Pirmkārt, sievietē, tā sakot, humāna, cilvēciska būtne, kā to mūsu laikos sauc, dzīvojusi, ilgi dzīvojusi, beidzot sadzīvojusi par ilgu. Kādreiz viņai bijuši bērni, vīrs, ģimene, piederīgie, tas viss ap viņu, tā sakot, mutuļojis, visi šie, tā sakot, smaidi, un pēkšņi — pilnīgi nekā, viss dūmenī izkūpējis, palikusi viena kā... kaut kāda muša, kas nes uz sevis mūža lāstu. Un, lūk, beidzot dievs novedis galā. Ar saules rietu, klusā vasaras vakarā, aizlido arī mana vecīte, protams, šeit slēpjas pamācoša doma; un taisni šai acumirkli, tā sakot, atvadu asaru vietā jauns, pārgalvīgs praporščiks, rokas sānos iespiedis kā āksts, aizvada viņu no zemes virsas ar īsti krieviskiem skanīgiem lamu vārdiem pazudušas bļodas dēļ! Bez šaubām, esmu vainīgs, un, lai gan jau sen, ilgiem gadiem aizritot un pārmainoties paša raksturam, skatos uz savu darbu gluži kā uz svešu, tomēr vēl arvien to nožēloju. Tā ka, atkārtāju, man pat savādi, jo vairāk tāpēc, ka, ja arī esmu vainīgs, tad taču ne gluži: kāpēc tad viņa taisni šinī laikā iedomājās nomirt? Protams, te viens attaisnojums: rīcība dažā ziņā bija psiholoģiska, tomēr es nespēju nomierināties, kamēr, pirms gadiem piecpadsmit, neieliku divas pastāvīgi slimas vecītes uz sava rēķina nespējnieku namā, lai ar pieklājīgu apgādi atvieglinātu viņu pēdējās dienas zemes virsū. Esmu nodomājis uz visiem laikiem novēlēt viņām kapitālu. Nu, tas arī viss. Atkārtāju, varbūt es daudzās lietās dzīvē esmu noziedzies, bet šo gadījumu, pēc labākās sirdsapziņas, uzskatu par visnekrietnāko darbu visā savā mūžā.

— Un visnekrietnākā darba vietā jūsu ekselence pastāstīja vienu no labākajiem darbiem savā mūžā; piešmaucāt Ferdiščenko! — noprieda Ferdiščenko.

— Tiešām, ģenerāli, es pat nevarēju iedomāties, ka jums tomēr bijusi krietna sirds; pat žēl, — nevēlīgi noteica Nastasja Fiļipovna.

— Žēl? Kāpēc gan? — jautāja ģenerālis ar laipnu smaidu un ne bez pašpmierinājuma iedzēra šampānieti.

Tagad kārtā bija pienākusi Afanasijam Ivanovičam, kas arī bija sagatavojies. Visi paredzēja, ka viņš neatteiksies tā kā Ivans Petrovičs, un arī viņa stāstu aiz dažiem iemesliem visi gaidīja ar sevišķu interesi, un tāpēc šad tad noraudzījās Nastasja Fiļipovna. Ar neparastu cieņu, kas bija pilnīgā saskaņā ar viņa stalto ārieni, klusā, laipnā balsī uzsāka Afanasijs Ivanovičs vienu no saviem «jaukajiem stāstiem». (Te varētu piezīmēt: viņš bija ievērojams cilvēks, stalts, gara auguma, mazliet pliku galvu, drusku iesirms un patukls,

mīkstiem, sārtiem un mazliet atkareniem vaigiem, liekiem zobiem. Ģērbās ļoti labi un eleganti un valkāja brīnišķīgu velu. Uz viņa apalajām, baltajām rokām nevarēja vien noskatīties. Labās rokas rādītāja pirkstā bija dārgs briljanta gredzens.) Nastasja Fiļipovna visu laiku, kamēr viņš stāstīja, vērīgi aplūkoja kruzulu mežģīnīti uz savas piedurknes un knibināja to ar kreisās rokas diviem pirkstiem, tā ka ne reizes nepaspēja pat paraudzīties stāstītājā.

— Visvairāk manu uzdevumu atvieglina, — iesāka Afanasijs Ivanovičs, — negrozāmais pienākums nestāstīt neko citu kā vien visnekrietnāko darbu visā manā mūžā. Tādā gadījumā, protams, nevar būt šaubu: sirdsapziņa un mīņas sirdi tūlīt pateiks priekšā, kas īsti jāpastāsta. Atzistos ar rūgtumu, starp visiem neskaitāmajiem, varbūt vieglprātīgajiem un . . . aušīgajiem šļiem manā mūžā ir viens, kura iespāids pārāk smagi iegūlies man atmiņā. Notika tas pirms kādiem divdesmit gadiem; es iegriezos toreiz laukos pie Platona Ordinceva. Viņš bija tikko ievēlēts par muižniecības priekšnieku un atbraucis te ar jauno sievu pavadīt ziemas svētkus. Taisni tai laikā iekrita arī Anfisas Aleksejevnas dzimšanas diena un tika rīkotas divas balles. Ap to laiku bija ļoti nācis modē un tikko saviļņojis augstāko sabiedrību Dimā-dēla jaukais romāns «*La dame aux camélias*»¹, poēma, kurai, pēc manām domām, nav lemts ne mirt, ne novecot. Provincē visas dāmas bija aizgrābtas līdz nomaņai, vismaz tās, kas bija izlasījušas. Jaukais stāstījums, galvenās personas oriģinālais nostādījums, šī vilinošā pasaule, kas iztirzāta tik smalki, un beidzot visi šie apburošie sikumi, kas izbārstīti grāmatā (piemēram, par to, kad pasniegt balto un rožaino kamēliju pušķus pēc kārtas), vārdu sakot, visi šie brīnum jaukie sikumi un tas viss kopā radīja gandrīz satriecošu iespaidu. Kamēliju ziedi kļuva ārkārtīgi moderni. Visi pieprasīja kamēlijas, visi tās meklēja. Es jums jautāšu: vai daudz kamēliju var dabūt aprīņķī, kad visi tās pieprasa ballēm, lai gan to nebija nemaz tik daudz? Petja Vorhovskis, nabadziņš, toreiz tvika ilgās pēc Anfisas Aleksejevnas. Tiešām nezīnu, vai viņiem bija kaut kas, tas ir, es gribu sacīt, vai viņam varēja būt kaut jel kāda nopietna cerība. Nabadziņš vai prātu zaudēja, lai tikai balles vakaram Anfisai Aleksejevnai sagādātu kamēlijas. Grāfiene Socka no Pēterburgas, gubernatorienes viešņa, un Sofija Bepalova, kā kļuva zināms, atbraukšot katrā ziņā ar pušķiem, ar baltiem. Anfisai Aleksejevnai sevišķam efektam iegribējās sarkano kamēliju. Nabaga Platonu gandrīz vai nobeidza; protams — vīrs,

¹ «Dāma ar kamēlijām». (Franc.)

apsolījis, ka pušķi sadabūs, un — kas iznācis? Dienu iepriekš Mitiščeva, Katrīna Aleksandrovna, briesmīga Anfisas Aleksejevnas sāncense visās lietās, kura bija ar viņu uz nažiem, puķes viņam nocēla no degungala. Protams, sākās histērija, ģibonis. Platons bija pagalam. Saprotams, ja Petjam izdotos kaut kur šai interesantajā brīdī samangot ziedus, tad viņa lieta stipri vien pavirzītos uz priekšu; sievietes pateicībai tādos gadījumos nav robežu. Viņš šaudījās kā aizsvīlies; bet tā ir neiespējama lieta, nav ko runāt. Pēkšņi saduros ar viņu jau vienpadsmitos vakarā, dzimšanas dienas un balles priekšvakarā, pie Marijas Petrovnas Zubkovas, Ordinceva kaimiņienes. Šis staro. «Kas tad tev?» — «Atradu! *Eureka!*» — «Nu, brāl, brīnos par tevi! Kur tad?» — «Jekšaiskā (tur ir tāda pilsēte, tikai verstu divdesmit, nav gan mūsu aprīņķis), tur tirgotājs Trepalovs, bārdains bagātnieks, dzīvo kopā ar savu veco sievu, un bērnu vietā tikai kanārijpūtņi. Abi aizrāvušies ar puķēm, viņam ir kamēlijas.» — «Apžēlojies, tas nav droši, ja nu tev nedod?» — «Nometīšos ceļos un gulēšu pie viņu kājām, kamēr dos, bez puķēm projām nebraukšu!» — «Kad tu brauksi?» — «Rīt mazā gaismiņā, pulksten piecos.» — «Nu, lai dievs tev palīdz!» Un vai zināt, es tik priecīgs par viņu; atgriezās pie Ordinceva; pulkstenis jau pāri vieniem, bet man visu laiku, vai zināt, kaut kas rēgojas. Gribēju jau likties gulēt, pēkšņi iešaujas prātā oriģināla doma! Ielavos lēnītēm virtuvē, modīnu kučieri Saveljū, dodu viņam piecpadsmit rubļu: «Pusstundas laikā lai būtu zirgi!» Pēc pusstundas, protams, kamanas stāv pie vārtiem; Anfisai Aleksejevnai, man sacīja, esot migrēna, karstumi un murgi, — sēstos un braucu. Piecos esmu Jekšaiskā, iebraucamā vietā; nogaidīju līdz ausmai — un tikai līdz ausmai; pulksten septiņos devos pie Trepalova. «Tā un tā, vai ir kamēlijas? Tētīt mīlo, paglāb, izpalidzi, pie kājām kritīšu!» Vecis, redzu, liela auguma, sirms, drūms — briesmīgs vecis. «Nekādā ziņā, neparko! Nedošu!» Es — būkš! — viņam pie kājām! Nostiepos gar zemi! «Ko jūs, dārgais, ko jūs, mīļais?» — šis pat izbijās. «No tā atkarīga cilvēka dzīvība!» uzbrēcu viņam. «Ja tā, tad ņemiet ar dieva palīgu.» Tad nu es sargriezu ar sarkanās kamēlijas! Taisni brīnums, kas par krāšņumu, viņam tur vesela maza oranžērija. Vecais nevar valdīt nopūtas. Izvelku simt rubļu. «Nē, tā gan, draugs, jūs man pāri nedariet.» — «Nu,» es saku, «godājamais, varbūt jums labpatiktos nodot šos simt rubļus šejienes slimnīcai, lai uzlabotu apgādi un pārtiku.» — «Lūk, tas,» viņš saka, «draugs, ir pavisam kas cits, tas ir labi, cildeni un dievam patikami; uz jūsu veselību arī nodošu.» Un iepatikās man, vai zināt, šis krievu vecis, tā sakot, īsts krievu cilvēks, *de la vraie*

*souche*¹. Panākumu spārnots, tūlīt devos atpakaļ; atgriezāmie pa sānceļiem, lai nesatiktos ar Petju. Kā pārbraucu, tūdaļ nosūtīju pušķi Anfisai Aleksejevnaī, lai pasniedz, tiklīdz viņa mostas. Vai varat iedomāties to sajūsmu, pateicību, pateicības asaras! Platons, vēl vakar pagalam satriektais Platons, — gauži raud pie manām krūtīm. Ak vai? Visi vīri ir tādi, kamēr radīta... likumīga laulība! Neko neiedrošinos piebilst, tikai nabaga Petjas cerības ar šo epizodi sabruka galīgi. Es sākumā domāju, ka viņš nodurs mani, kad dabūs zināt, pat sataisījos viņu sagaidīt, bet notika tas, kam pat grūti ticēt: viņš krīt ģībonī, pievakarē tam uznāk murgi un rīta pusē karsonis; gauži raud kā bērns, raustās konvulsijās. Pēc mēneša, kolīdz izveseļojās, uz Kaukāzu izlūdzās; iznāca varens romāns! Galu galā viņš Krimā krija. Toreiz vēl viņa brālis Stepans Vorhovskis komandēja pulku, tur izvirzījās. Atzistos, mani vēl ilgus gadus pēc tam mocīja sirdsapziņa: par ko, kādēļ es tā viņu satriecu? Un ja vēl es pats toreiz būtu iemilējies! Taču tā tikai vienkārša palaidnība, vienīgi lakstošanās, ne vairāk. Un, nebūtu es toreiz viņam nokampis šo pušķi, kas zina, dzīvotu cilvēks vēl šobaltdien, būtu laimīgs, gūtu panākumus un ne prātā viņam nenāktu list virsū turkiem.

Afanasijs Ivanovičs apklusja ar tikpat solidu cienību, ar kādu iesāka savu stāstu. Varēja manīt, ka Nastasjai Fiļipovnai kaut kā sevišķi iezalgojās acis un pat lūpas nodrebēja, kad Afanasijs Ivanovičs bija beidzis. Visi ziņkārīgi noraudzījās viņos abos.

— Piešmauca Ferdiščenko! Vai, kā piešmauca! Tad nu gan piešmauca! — raudulīgā balsī iesaucās Ferdiščenko, saprazdams, ka var piebilst kādu vārdu un tas arī jādara.

— Bet kas jums lika nesaprast? Nu, tad mācieties no gudriem cilvēkiem! — viņam atcirta triumfējošā Darja Aleksejevna (sena un uzticama Tocka draudzene un līdzzinātāja).

— Jums taisnība, Afanasij Ivanovič, *petit jeu* pārāk garlaicīga un drīzāk jābeidz, — nicīgi noteica Nastasja Fiļipovna, — pastāstīšu pati, ko solījos, un ķersimies visi pie kārtīm.

— Bet vispirms apsolīto anekdoti! — dedzīgi piekrita ģenerālis.

— Kņaz, — ļoti asi un negaidot griezās pie viņa Nastasja Fiļipovna, — lūk, te mani vecie draugi, ģenerālis un Afanasijs Ivanovičs, visi grib mani izprecināt. Sakiet man, kā jūs domājat: vai man precēties vai ne? Kā teiksit, tā arī darīšu.

Afanasijs Ivanovičs nobālēja, ģenerālis apstulba; visi iepleta acis un izstiepa kaklus. Gaņa sastinga uz vietas.

¹ Senas cilmes. (Franc.)

— Ar... ar ko? — jautāja kņazs aiztrūkstošā balsī.

— Ar Gavrilu Ardalionoviču Ivolginu, — turpināja Nastasja Fiļipovna tikpat asi, stingri un skaidri.

Dažas sekundes pagāja klusumā; kņazs pūlējās un nespēja parunāt, it kā briesmīgs smagums spiestu viņam krūtis.

— N-nē... neprecieties! — viņš beidzot nočukstēja un smagi atvilka elpu.

— Tā arī lai notiek! Gavriļa Ardalionovič! — valdonīgi un it kā svinīgi viņa to uzrunāja. — Jūs dzirdējāt, kā nosprieda kņazs? Nu, tad šī arī ir mana atbilde; un lai šis jautājums būtu izsmelts uz visiem laikiem!

— Nastasja Fiļipovna! — drebošā balsī sacīja Afanasijs Ivanovičs.

— Nastasja Fiļipovna! — pārliecinošā, bet satrauktā balsī noteica ģenerālis.

Visi sakustējās un kļuva nemierīgi.

— Ko jūs, kungi? — viņa turpināja, izbrīnā ieskatīdamās viesos. — Ko jūs tā satraucāties? Un kādas jums visiem sejas!

— Bet... atcerieties, Nastasja Fiļipovna, — stomīdamies nomurmināja Tockis, — jūs devāt solījumu... pilnīgi labprātīgi, un varējāt pa daļai arī saudzēt... Man grūti runāt un... protams, esmu pārsteigts, bet... Vārdu sakot, tagad, tādā brīdī un cilvēku klātbūtnē, un visu to tā... izbeigt ar tādu *petit jeu* nopietnu lietu, goda un sirds lietu... no kuras atkarīgs...

— Nesaprotu jūs, Afanasij Ivanovič; jūs tiešām gluži nojūkat. Pirmkārt, ko nozīmē: «cilvēku klātbūtnē»? Vai tad mēs neesam lieliskā intīmā pulciņā? Un kāpēc «*petit jeu*»? Es tiešām gribēju pastāstīt savu anekdoti, nu, tad arī pastāstīju; vai nav laba? Un kāpēc jūs sakāt, ka «nav nopietni»? Vai tas nav nopietni? Jūs dzirdējāt, es teicu kņazam: «Kā teiksit, tā arī būs»; ja teiktu *jā*, es tūlīt dotu piekrišanu, bet viņš sacīja *nē*, un es atteicu. Te visa mana dzīve mata galiņā karājās; kas var būt nopietnāks?

— Bet kņazs, kāpēc taisni kņazs? Un kas tad galu galā ir kņazs? — nomurmināja ģenerālis, gandrīz vairs nespēdamas savaldīt savu sašutumu par tādu aizskarošu kņaza autoritāti.

— Kņazs man ir tas, ka es viņam pirmajam visā savā mūžā kā patiesi uzticamam cilvēkam esmu noticējusi. Viņš man no viena skatienu noticēja, un es viņam ticu.

— Man atliek tikai pateikties Nastasjai Fiļipovnai par ārkārtīgo smalkjūtību, ar kādu viņa... pret mani izturējusies, — drebošā

balsī un trīcošām lūpām beidzot sacīja bālais Gaņa, — tā, protams, arī vajadzēja... Bet... kņazs... Kņazs šinī lietā...

— Pēc septiņdesmit pieciem tūkstošiem tiko, vai ne? — pārtrauca pēkšņi Nastasja Fiļipovna. — To jūs gribējāt sacīt? Neliedzieties, jūs katrā ziņā gribējāt to sacīt! Afanasij Ivanovič, aizmirsu piebilst: jūs šos septiņdesmit piecus tūkstošus ņemiet sev un ziniet, ka es jūs atlaižu brīvībā par velti. Diezgan! Arī jums vajadzīga atelpa! Deviņi gadi un trīs mēneši! Rit — pa jaunam, bet šodien — man dzimšanas diena un es piederu pati sev, pirmo reizi visā mūžā! Ģenerāli, ņemiet arī jūs savu pārli, uzdāviniet laulātajai draudzenei, te tā ir; bet no rītdienas es pavisam dzīvokli atstāju. Un nebūs vairs šo vakaru, kungi!

To pateikusi, viņa pēkšņi piecēlās, it kā vēlēdamās aiziet.

— Nastasja Fiļipovna! Nastasja Fiļipovna! — atskanēja no visām pusēm. Visi uzbudinājās, visi piecēlās kājās; visi apstāja viņu, visi uztraukti klausījās šos aprautos, drudžainos, neprātīgos vārdus; visi sajuta kādu jucekligumu, neviens nespēja tikt pie skaidrības, neviens nevarēja nekā saprast. Šai acumirkli pēkšņi skaņi, spēcīgi ieskanējās zvaniņš, uz mata kā pirmīt pie Gaņas dzīvokļa.

— A-a-ā! Tas ir atrisinājums! Beidzot! Pusdivpadsmit! — iesaucās Nastasja Fiļipovna. — Lūdzu sēdieties, kungi, tas ir atrisinājums!

To pateikusi, viņa apsēdās pati. Dīvaini smieklī drebēja uz viņas lūpām. Viņa sēdēja klusēdama, drudžainās gaidās, un skatījās uz durvīm.

— Rogožins un simt tūkstošu, šaubu nav, — nomurmināja pie sevis Pticins.

XV

Ienāca istabene Katja, stipri nobijusies.

— Tur briesmu lietas, Nastasja Fiļipovna, ieklupa cilvēku desmit, un visi iereibuši, prasa, lai ielaiž, saka, esot Rogožins, un jūs pati zinot.

— Tiesa, Katja, laid viņus visus tūlīt iekšā.

— Vai tiešām... visus, Nastasja Fiļipovna? Tie taču pilnīgi nejaucēni. Šausmas!

— Visus, visus laid iekšā, Katja, nebīsties, visus līdz pēdējam, citādi vēl bez tevis ienāks. Re, kā jau trokšņo, gluži kā pirmīt. Kungi, jūs varbūt apvainojaties, — viņa uzrunāja viesus, — ka es

jūsu klātbūtnē tādu kompāniju pieņemu? Es ļoti nožēloju un lūdzu piedošanu, bet tā vajag, un es ļoti ļoti vēlētos, lai jūs visi būtu ar mieru šā atrisinājuma laikā būt par maniem lieciniekiem, lai gan, kā jums tik . . .

Viesi joprojām brīnījās, sačukstējās un saskatījās, bet kļuva gluži skaidrs, ka tas viss bija aplēsts un iekārtots jau agrāk un ka Nastasju Fiļipovnu, — lai gan viņa, protams, prātu zaudējusi, — patlaban no sliedēm nevar izsist. Visus briesmīgi mocīja ziņkāriba. Turklāt arī nebija tādu, kam būtu visai jābaidās. Še atradās tikai divas dāmas: Darja Aleksejevna, braša kundze, kura daudz pierdzējusi, kuru grūti samulsināt, un skaista, bet nerunīga svešiniece. Bet nerunīgā svešiniece diezin vai spēja kaut ko saprast: tā bija iebraucēja, vāciete, un no krievu valodas neko nezināja; bez tam, kā liekas, bija tikpat liela mulķe, cik liela skaistule. Viņa te atradās gluži kā tāds jaunums, un bija pieņemts aicināt viņu uz zināmām viesībām, tādu — viskrāšņākajā tērpā, safrizētu gluži kā izstādei, un nosēdināt kā brīnum jauku gleznu, lai viņa darītu viesības tīkamākas, gluži kā dažs labs savām viesībām no paziņām tikai vienai reizei sameklē gleznu, vāzi, statuju vai kamīna aizsegu. Kas attiecas uz vīriešiem, tad Pticins, piemēram, bija draugos ar Rogožinu; Ferdiščenko jutās kā zivs ūdenī; Gaņa vēl arvien nevarēja attapties, bet neskaidri, tomēr nevaldāmi pats sajuta drudžainu vajadzību nostāvēt līdz beigām pie sava kauna staba; vecais skolotājs, lāgā nesaprazdams, kas par lietu, gandrīz vai raudāja un burtiski drebēja aiz bailēm, pamanijis kādu neparastu satraukumu visapkārt un Nastasjā Fiļipovnā, kuru viņš dievināja kā savu mazmeitu; taču viņš drīzāk mirtu nekā viņu tādā brīdī pamestu. Bet, kas attiecas uz Afanasiju Ivanoviču, tad, protams, kompromitēties tādos piedzīvojumos viņš nevarēja; bet viņš bija pārāk ieinteresēts šai lietā, kaut arī tā bija ņemusi tik nenormālu virzienu; un arī Nastasja Fiļipovna bija bildusi viņam domātus divus trīs tādus vārdukus, ka aizbraukt nemaz nebija iespējams, iekams šī lieta nav galīgi noskaidrota. Viņš nolēma nosēdēt līdz beigām un nerunāt vairs ne vārda, paliekot tikai novērotāja lomā, ko, protams, arī prasīja viņa cieņa. Vienīgi ģenerālis Jēpančins, kas nupat tik stipri bija aizvainots, kad viņam tik nekautrīgi un smieklīgā kārtā tika atdota atpakaļ dāvana, protams, tagad vēl vairāk varēja apvainoties par visām šīm neparastajām dīvainībām vai, piemēram, par Rogožina parādīšanos; un tāds cilvēks kā viņš arī bez visa tā jau bija pārāk zemu nolaidies, nosēzdamies blakus Pticinam un Ferdiščenko; bet, ko varēja izdarīt kaislības spēks, to varēja beidzot uzvarēt pienākuma jūtas, pienākuma, augstā stāvokļa un nozīmīguma

izjūta un vispār cieņa pašam pret sevi, tā ka Rogožins ar kompāniju, vismaz viņa ekselences klātbūtnē, bija neiespējams.

— Ak ģenerāli, — tūdaļ viņu pārtrauca Nastasja Filīpovna, tiklīdz viņš bija griezies pie tās ar paziņojumu, — biju pavisam piemirsusi! Bet ticiet droši, ka par jums es biju paredzējusi. Ja jau jums tik nepatikami, tad es nemaz neuzspiežu un jūs neaizturu, lai gan man ļoti gribētos taisni jūs tagad redzēt savā tuvumā. Lai nu kā, ļoti pateicos jums par mūsu pazišanās un par uzmanību, kas man glaimo, bet, ja jums bail...

— Atļaujiet, Nastasja Filīpovna, — iesaucās ģenerālis bruņnieciskas augstsirdības uzplūdā, — kam jūs to sakāt? Jau vienīgi aiz uzticības jums es palikšu tagad jūsu tuvumā, un, ja, piemēram, draud kādas briesmas, tad... Turklāt, atzīstos, esmu pārlieku ziņkārīgs. Es tikai par to bažījos, ka viņi sabojās paklājus un droši vien sadauzīs kaut ko... Un viņi, Nastasja Filīpovna, manuprāt, arī nemaz nebūtu vajadzīgi!

— Pats Rogožins! — pasludināja Ferdiščenko.

— Kā jūs domājat, Afanasij Ivanovič, — ģenerālis ar skubu paspēja viņam pačukstēt, — vai viņa nav prātu zaudējusi? Tas ir, bez alegorijām, istā medicīniskā nozīmē, ko?

— Es jums teicu, ka viņa vienmēr uz to sliecās, — šķelmīgi atčukstēja Afanasijs Ivanovičs.

— Un turklāt vēl drudzis...

Rogožina kompānija bija gandrīz tai pašā sastāvā kā no rīta; nācis klāt tikai kāds izlaidīgs večuks, kurš kādreiz bijis par redaktoru kādā plencīgā atmaskotāju avīzelē un par kuru stāstīja anekdoti, ka viņš esot ieķīlājis un nodzēris savus liekos zelta zobus, tāpat kāds atvaļināts podporučīks, pēc amata un pēc uzdevuma noteikts sāncensis un konkurents šīrita kungam ar dūrēm, nevienam pašam no rogožiniešiem nepazīstams, pievāktis uz ielas Nevas prospekta saulainajā pusē, kur viņš apturēja gājējus un Marļinska balsī lūdza atbalstīt viņu — ar viltīgo ieganstu, ka viņš pats «savā laikā lūdžejiem devis pa piecpadsmi rubļiem». Abi konkurenti tūdaļ izturējās viens pret otru naidīgi. Pirmītējais kungs ar dūrēm, kad kompānijā bija uzņemts «lūdžejs», uzskatīja sevi pat par aizvainotu un, būdams pēc dabas kluss cilvēks, tikai rūca pa laikam kā lācis un ar dziļu nicināšanu noraudzījās, kā viņam cenšas pieglaimoties un pietaisīties klāt «lūdžejs», kas izrādījās smalks cilvēks no labākajām aprindām. Pēc izskata spriežot, varēja domāt, ka podporučīks šīnī «lietā» var gūt panākumus vairāk ar veiklību un attapību nekā ar spēku, un arī augumā viņš bija mazāks par kungu ar dūrēm. Smalkjūtīgi, neielai-

damies atklātā ķildā, bet briesmīgi lielidamies, viņš jau vairākkārt bija ieminējies par angļu boksa priekšrocībām, vārdu sakot, izrādījās par tīru rietumnieku. Kungs ar dūrēm, dzirdot vārdu «bokss», tikai nicīgi un jūtīgi pasminēja un no savas puses, nepagodinādams sāncensi ar atklātām debatēm, klusēdams, itin kā neviļus reizēm parādīja vai, labāk sakot, dažreiz izvīrēja uz priekšu redzamā vietā kādu gluži nacionālu lietu — milzīgu dūri, dzīslainu, mezglainu, apaugušu sarkanām pūkām, un visiem kļuva skaidrs, — ja šī dziļi nacionālā dūre nozvēlies nekļūdīgi uz kāda priekšmeta, tad tiešām tur tikai slapjums vien paliks pāri.

Tādu, kas būtu galīgi «pilnā», arī tagad viņu vidū neredzēja, tāpat kā pirmīt, jo par to bija parūpējies pats Rogožins, kam augu dienu neizgāja no prāta vizīte pie Nastasjas Fiļipovnas. Bet pats viņš gandrīz pilnīgi bija paguvis atskurbt, toties likās apdullis no visiem gūtajiem iespaidiem šai dienā, kas bija nejdzīgākā un jucekļīgākā diena visā viņa mūžā. Tikai viens viņam pastāvīgi rēgojās acu priekšā, prātā un sirdī, ik brīdī, ik mirkli. Šī *viena* labad viņš bija pavadījis visu laiku no pieciem pēcpusdienā līdz pat vienpadsmitiem bezgalīgās ilgās un satraukumā, noņemdamies ar Kinderiem un Biskupiem, kuri savukārt vai prātu zaudēja, skraidīdami kā apsvīlušī viņa uzdevumā. Un tomēr simt tūkstošu skaidrā naudā, par kuriem, it kā garām ejot, zobgalīgi un gluži neskaidri bija ieminējies Nastasja Fiļipovna, paspēja savākt, par tādiem procentiem, ka pat Biskups aiz kauna runāja par tiem ar Kinderu nevis balsī, bet tikai čukstus.

Tāpat kā pirmīt, Rogožins virzījās visiem priekšgalā, pārējie spiedās aiz viņa, gan pilnīgi apzinoties savas priekšrocības, tomēr pabailīgi. Galvenokārt diezin kāpēc viņi baidījās no Nastasjas Fiļipovnas. Daži no viņiem pat domāja, ka viņus visus nekavējoties «notrieks zemē pa kāpnēm». Starp tiem, kas tā domāja, bija arī švīts un siržu lauzējs Zaļoževs. Bet citi, un jo sevšķi kungs ar dūrēm, lai arī ne atklāti, taču savā sirdī izturējās pret Nastasju Fiļipovnu ar visdziļāko nicināšanu, pat naidīgi un gāja pie viņas kā uz aplenkumu. Bet divu pirmo istabu greznā iekārta, nedzirdētās un neredzētās mantas, retās mēbeles, gleznas, milzīgā Venēras statuja — tas viss atstāja uz viņiem neatvairāmu iespaidu, kas bija savienots ar godbijību un gandrīz vai ar bailēm. Tas, protams, netraucēja viņiem visiem pamazām vien un ar nekaunīgu ziņkārību par spīti bailēm, spiesties līdzī Rogožinam viesistabā; bet, kad kungs ar dūrēm, «lūdzējs» un daži citi pamanīja viesu vidū ģenerāli Jēpančinu, tad pirmajā mirkli tiem tā saplaka dūša, ka tie sāka pat pamazām atkāp-

ties otrā istabā. Vienīgi Ļebedevs bija viens no vismundrākajiem un visvairāk pārlicinātajiem un turējās gandrīz blakus Rogožinam, aptverdams, ko īsti nozīmē miljons četršimt tūkstoši skaidrā naudā un simt tūkstoši tagad, tūdaļ uz rokas. Jāpiebilst tomēr, ka viņi visi, ieskaitot pat lietpratēju Ļebedevu, tā kā nebija skaidrībā, — vai īsti apzinās savas varenības robežas un apjomus un vai patiesi viņiem tagad viss atļauts vai ne? Ļebedevs dažbrīd bija gatavs apzvērēt, ka viss atļauts, bet citreiz atkal izjuta nemiera pilnu vajadzību katram gadījumam pie sevis atminēties dažus jo sevišķi uzmundriņošus un nomierinošus likumu krājuma pantus.

Uz pašu Rogožinu Nastasjas Fiļipovnas viesistaba atstāja gluži pretēju iespaidu nekā uz visiem viņa pavadoņiem. Kolīdz pacēlās portjera un viņš ieraudzīja Nastasju Fiļipovnu, — viss pārējais viņam beidza eksistēt, tāpat kā šorīt, pat vēl vairāk nekā šorīt. Viņš nobāleja un uz mirkli apstājās; varēja nojaust, ka sirds viņam sitas briesmīgi. Bikli un kā apjucis viņš dažas sekundes, nenovērsdams acu, raudzījās Nastasjā Fiļipovnā. Pēkšņi, it kā zaudējis visu saprātu un gandrīz vai grīlodamies, viņš piegāja pie galda; pa ceļam uzgrūdās Pticina krēslam un uzmina ar saviem netirajiem milzu zābakiem nerunīgās, skaidās vācietes krāšņā gaišzilā tērpa mežģiņu apmalei; neatvainojās un pats to nepamanīja. Pienācis pie galda, viņš uzlika uz tā kādu dīvainu priekšmetu, ar ko viņš bija ienācis viesistabā, turēdams to sev priekšā ar abi roki. Tas bija liels papīra žūksnis, veršoki trīs augsts un veršoki četri garš, stipri un cieši satīts «Biržas Ziņās» un apsiets cieši jo cieši no visām pusēm un divkārt krustiski ar tādu auklu, ar kādu apsien cukura galvas. Tad nostājās, ne vārda nerunādams un rokas nolaidis, kā gaidīdams spriedumu. Uzvalks viņam bija pilnīgi tas pats, kas no rīta, tikai gluži jauna zīda šalle ap kaklu, spilgti zaļa ar sarkanu, ar milzīgu briljanta adatu — vaboli, un masīvs briljanta gredzens labās rokas netirajā pirkstā. Ļebedevs apstājās soļus trīs no galda; pārējie, kā jau sacīts, pamazām sanāca viesistabā. Katja un Paša, Nastasjas Fiļipovnas istabenes, arī bija atskrējušas aiz paceltajām portjerām noraudzīties ar dziļu izbrīnu un bailēm.

— Kas tad tas? — jautāja Nastasja Fiļipovna, cieši un ziņkārīgi aplūkodama Rogožinu un norādīdama ar acīm uz «priekšmetu».

— Simt tūkstošu! — viņš gandrīz čukstus atbildēja.

— Ā, vārdu tomēr esat turējis, re, kāds! Sēdieties, lūdzu, te lūk, šinī krēslā; es jums vēlāk pateikšu kaut ko. Kas tie jums līdzī? Visa agrākā kompānija? Nu, lai nāk iekšā un sēstas; lūk, tur var

uz divāna, tur vēl divāns. Lūk, tur divi krēsli... kāpēc viņi tā, negrib, vai?

Tiešām, daži bija gluži nokaunējušies, kāpās atpakaļ un apsēdās nogaidīt otrā istabā, bet citi palika un nosēdās, paklausot aicinājumam, tikai attālāk no galda, vairāk pa kaktiem, vieni joprojām vēlēdamies it kā būt neuzkrītoši, citi kaut kā nedabiski ātri ik brīdī kļūdami mundrāki. Rogožins arī atsēdās viņam norādītajā krēslā, bet nesēdēja ilgi; viņš drīz vien piecēlās un palika kājās stāvot. Pamazām viņš sāka izšķirt un aplūkot viesus. Ieraudzījis Gaņu, viņš dzēlīgi pasminēja un nočukstēja pie sevis: «Vai re!» Ģenerāli un Afanasijā Ivanovičā viņš paskatījās bez mulsas un pat bez sevišķas ziņkāribas. Bet, kad pamanīja blakus Nastasjai Fiļipovnai kņazu, tad ilgi nevarēja novērst no viņa acu, ārkārtīgi izbrīnījies un it kā nespēdams aptvert šīs satikšanās jēgu. Varēja rasties aizdomas, ka brīžiem viņš pilnīgi murgu. Bez visiem šīsdienas sarīcinājumiem — viņš visu pagājušo nakti bija pavadījis vagonā un gandrīz jau divas nakts nebija gulējis.

— Te, kungi, ir simt tūkstošu, — sacīja Nastasja Fiļipovna, uzrunādama visus ar tādu kā drudzaini nepacietīgu izaicinājumu, — te, šinī netīrajā žūksnī. Pirmīt viņš iekliedzās kā ārprātīgs, ka atvedīšot man šovakar simt tūkstošu, un es visu laiku gaidīju viņu. Viņš te kaulējās ar mani: sāka ar astoņpadsmit tūkstošiem, tad pēkšņi pārlēca uz četrdesmit un pēc tam, lūk, arī šis simts. Tomēr turējies vārdu! Vai, cik viņš bāls!... Tas viss pirmīt notika pie Gaņas: es ierados pie māmiņas vizītē, savā nākamajā ģimenē, bet tur viņa māsa uzbrēca man taisni acīs: «Vai tiešām šo nekauņu no šejienes nepadzis!», bet Gaņam, brālīm, se jā iesplāva. Meitēns ar raksturu!

— Nastasja Fiļipovna! — pārmetošā balsī sacīja ģenerālis.

Viņš sāka pēc sava prāta drusku aptvert šo lietu.

— Kas ir, ģenerāli? Vai nav pieklājīgi? Pietiek reiz dižoties! Ja es tupēju franču teātra ložā kā beletāžas nepieejamā tikumība un muku kā mežone no visiem, kas man dzinās pakaļ piecus gadus, raudzījies kā pati lepnā nevainība, tad mani taču tikai dullums bija pārņēmis! Lūk, pēc jūsu acu priekšā atnāca un nolika galdā simt-tūkstoš rubļu, tātad šiem pieciem nevainības gadiem, un droši vien viņiem tur trijjūgi stāv un mani gaida. Par simt tūkstošiem mani novērtējis! Gaņa, es redzu, tu uz mani vēl līdz šim laikam dusmojies? Vai tad tiešām tu mani savā ģimenē gribēji ievest? Mani, Rogožina pavedināto! Ko tad kņazs pirmīt teica?

— Es neteicu, ka jūs esat Rogožina pavedināta, jūs neesat Rogožina pavedināta! — kņazs drebošā balsī sacīja.

— Nastasja Filipovna, rimsties, mīlā, rimsties, dūjiņ, — nenocietās pēkšņi Darja Aleksejevna, — ja jau tev no viņiem tik grūti kļuvis, ko tad vēl skatīties uz viņiem! Un vai tiešām tu ar šādu gribi aizbraukt, kaut vai par simt tūkstošiem! Tiesa, simt tūkstošu — ko tu teiksi! Bet tu tos simt tūkstošus pievāc un viņu pašu padzen, tā ar viņiem jārikojas; eh, es tavā vietā viņus visus... kas tur pavisam!

Darja Aleksejevna pat kļuva dusmīga. Viņa bija labsirdīga sieviete un visai jūtīga.

— Nedusmojies, Darja Aleksejevna, — viņai uzsmaidīja Nastasja Filipovna, — es taču viņam bez dusmām to teicu. Vai tad es viņam ko pārmetu? Es patiešām nevaru saprast, kā man tāds dullums bija uznācis, ka gribēju ieiet godīgā ģimenē. Viņa māti redzēju, roku viņai noskūpstīju. Bet, ka pirmīt ņirgājos pie tevis, Gaņa, tad es taču tišām pati gribēju pēdējo reizi palūkoties: cik tālu tu pats spēj aiziet? Nu, pārsteidzi gan tu mani, tiešām. Daudz ko biju gaidījusi, bet to gan ne! Vai tiešām tu mani būtu ņēmis, zinādams, ka viņš man tādu pērli dāvina gandrīz vai tavu kāzu priekšvakarā un es pieņemu? Un Rogožins? Viņš taču tavā namā, tavai mātei un māsa dzirdot, gribēja mani nopirkt, un tu tomēr pēc visa tā precībās atbrauci un gandrīz māsu līdzī atvedi? Vai tad patiesi Rogožins par tevi sacīja taisnību, ka tu par trim rubļiem uz Vasilija salu rūpus aizrāpošot?

— Aizrāpos, — Rogožins pēkšņi noteica klusi, taču visdziļākā pārliecībā.

— Un ja tu mirtu badā, — bet tu taču, kā stāsta, saņemot labu algu! Un pie visa tā, bez šā negoda, piedevām vēl ievest mājās nīstamu sievu! (Jo tu taču mani ienīsti, es to zinu!) Nē, tagad es ticu, ka tāds par naudu spēj nokaut! Tagad taču viņus visus tāda alkatība pārņēmusi, viņi tā krituši uz naudu, ka gluži vai jukuši. Pats vēl bērns, bet jau taisās par augļotāju! Skaties vien, uztīs bārdas nazim zīdu, nostiprinās un klusītēm no mugurpuses ņems un nokaus draugu kā aunu, kā es nesen lasīju. Nu, nekauna gan tu esi! Es esmu nekauna, bet tu vēl jo lielāks. Un par to puķu pušķa pasniedzēju es nemaz nerunāju...

— Vai jūs, vai jūs tā esat, Nastasja Filipovna! — ģenerālis sasita rokas patiesās sirdssāpēs. — Jūs, tāda smalkjūtīga, ar tik izsmalcinātām domām — un lūk! Kāda valoda! Kāda izteiksme!

— Esmu iereibusi, ģenerāli, — pēkšņi iesmējās Nastasja Filipovna, — gribu uzdzīvot! Šī ir mana diena, mani kroņa svētki, mana lielā diena, sen to esmu gaidījusi. Darja Aleksejevna, tu redzi, lūk,

šo pušķa pasniedzēju, šo *Monsieur aux camélias*¹, te viņš sēž un smejas par mums...

— Es nesmejos, Nastasja Fiļipovna, es tikai ar vislielāko uzmanību klausos, — cienīgi atvairījās Tockis.

— Nu, kādēļ gan es viņu esmu mocījusi veselus piecus gadus un neesmu laidusi vaļā? Vai viņš bija tā vērts! Viņš ir tikai tāds, kādam viņam jābūt... Viņš vēl noturēs mani par vainīgu viņa priekšā: audzināšanu taču devis, kā grāfieni uzturējis, un naudas, cik naudas izgājis, godīgu vīru man sameklējis jau tur, bet šeit Gaņu; un ko gan tu domā: es ar viņu šos piecus gadus neesmu dzīvojuši, bet naudu taču no viņa ņemu un domāju, ka man taisnība! Esmu bijusi gluži kā bez prāta! Tu te saki, simt tūkstošus pievāc, tad ņem un padzen, ja riebjas. Tas jau tiesa, ka riebjas... Es arī apprecēties sen varēju — un ne vien ar tādu Gaņu, bet arī taču riebīgi. Un kādēļ gan es piecus gadus šai niknumā pazaudēju! Bet tici vai ne, es pirms gadiem četriem, brīžiem domāju: vai man tiešām neapprecēt savu Afanasiju Ivanoviču? Toreiz es tā aiz niknuma domāju; daudz kas man toreiz šaudījās galvā; bet tiešām taču būtu piespiedusi! Pats uzplijās, tici vai ne. Tiesa, viņš meloja, taču pārāk alkatīgs, nevar izturēt. Bet vēlāk, paldies dievam, nodomāju: vai vērts viņš tāda niknuma! Un tāds riebums tad pēkšņi man uznāca pret viņu, — ja arī pats būtu bildinājis, es neietu. Un veselus piecus gadus es tā dižojos! Nē, tad labāk uz ielas, kur man istā vieta! Vai iet un uzdzīvot ar Rogožinu, vai rīt iet veļu mazgāt! Jo man taču pašai nekā nav; aiziešu — visu viņam pametišu, beidzamo lupatu atstāšu, bet bez visa tā — kurš gan mani ņems, uzprasi šim te Gaņam, — vai ņems? Mani taču pat Ferdiščenko neņems!...

— Ferdiščenko droši vien neņems, Nastasja Fiļipovna, esmu atklāts cilvēks, — pārtrauca Ferdiščenko, — toties kņazs ņems! Jūs te sēdat un gaužaties, bet paskatieties jel kņazā! Es jau sen vēroju...

Nastasja Fiļipovna ziņkārīgi pagriezās pret kņazu.

— Vai tiesa? — viņa jautāja.

— Tiesa, — kņazs nočukstēja.

— Ņemsit, kāda esmu, bez nekā!

— Ņemšu. Nastasja Fiļipovna...

— Ātkal jauna anekdote! — ģenerālis nomurmināja. — To jau varēja gaidīt.

¹ Kungu ar kamēlijām. (*Franc.*)

Kņazs skumji, stingri un cieši raudzījās sejā Nastasjai Fiļipovnai, kas joprojām viņu aplūkoja.

— Ir gan atradies! — viņa pēkšņi sacīja, griezdamās atkal pie Darjas Aleksejevnas. — Un taču patiesi aiz labas sirds, es viņu pazīstu. Labdari esmu atradusi! Bet varbūt tiešām par viņu taisnību saka, ka viņš... *tāds*. No kā tad dzīvoši, ja jau tā esi iemilējies, ka Rogožina pavadināto ņem, pats kņazs būdams? ...

— Es jūs godīgu ņemu, Nastasja Fiļipovna, nevis Rogožina pavadinātu, — sacīja kņazs.

— Es tā godīgā?

— Jā. Jūs.

— Nu, tas tā... no romāniem! Tie, mīlo kņaz, ir veci murgi, bet tagad pasaule kļuvusi gudrāka, tas viss nieki! Un kā tu domā precēties, tev vēl pašam vajadzīga aukle!

Kņazs piecēlās un dreboša, biklā balsī, bet tai pašā laikā dziļi pārliecināta cilvēka izskatā sacīja:

— Es nekā nezinu, Nastasja Fiļipovna, es nekā neesmu redzējis, jums taisnība, bet es... es uzskatišu, ka jūs man parādāt godu, nevis es jums. Es neesmu nekas, bet jūs esat cietusi un no tādas elles iznākusi tīra, un tas ir daudz. Kāpēc tad jūs kaunaties un Rogožinam līdzīgi gribat braukt? Tas ir drudzis... Jūs Tocka kungam atdevāt septiņdesmit tūkstošus un sakāt, ka visu, kas te ir, visu pametīsiet, to neviens te nespētu. Es jūs... Nastasja Fiļipovna... mīlu. Es miršu par jums, Nastasja Fiļipovna. Es nevienam neļaušu par jums sliktu vārdu sacīt, Nastasja Fiļipovna... Ja mēs būsim nabadzīgi, es strādāšu, Nastasja Fiļipovna...

Dzirdot šos vārdus, Ferdiščenko un Lebedevs sāka ķīkināt un pat ģenerālis pie sevis kaut kā nokrekšķējās ar lielu nepatiku. Ptičins un Tockis nevarēja nepasmaidīt, bet noturējās. Pārējie gluži vienkārši ielēta mutes aiz brīnumiem.

— ... Tomēr mēs varbūt būsim nevis nabadzīgi, bet ļoti bagāti, Nastasja Fiļipovna, — turpināja kņazs tai pašā biklajā balsī. — Es gan droši nezinu, un zēl, ka līdz šim pa visu dienu vēl nekā neesmu paspējis uzzināt, bet es Šveicē saņēmu vēstuli no Maskavas, no kāda Salazkina kunga, un viņš man dara zināmu, ka es itin kā varot saņemt ļoti lielu mantojumu. Te ir šī vēstule...

Kņazs tiešām izvilka no kabatas vēstuli.

— Vai tikai viņš nemurgo? — ģenerālis nomurmināja. — Īsts trako nams!

Uz brīdi iestājās klusums.

— Jūs laikam sacījāt, kņaz, ka vēstule jums no Salazkina? —

jautāja Pticins. — Tas ir savās aprindās ļoti pazīstams cilvēks; viņam ir ļoti daudz darījumu, un, ja viņš tiešām sūta jums paziņojumu, tad varat droši ticēt. Par laimi, es pazīstu rokrakstu, jo nesen man ar viņu bija saskaršanās... Ja jūs man ļautu ieskatīties, varbūt es varētu jums kaut ko pateikt.

Kņazs klusēdams, drebošu roku pasniedza viņam vēstuli.

— Kas tad tas, kas tad tas? — attapās ģenerālis, raudzīdamies visos kā neprātīgs. — Vai tiešām mantojums?

Visi pievērsa skatienus Pticinam, kas lasīja vēstuli. Vispārējā interese saņēma jaunu un ārkārtēju grūdienu. Ferdiščenko nevarēja nosēdēt; Rogožins raudzījās kā neizpratnē un briesmīgā nemierā vērsa skatienus gan uz kņazu, gan Pticinu. Darja Aleksejevna gaidās jutās kā uz adatām. Pat Lebedevs nenocietās, iznāca no sava kakta un, saliecies deviņos likumos, sāka ieskatīties vēstulē pār Pticina plecu; likās, it kā viņš baidītos tūlīt par to dabūt duncuku sānos.

XVI

— Tas ir droši, — beidzot paziņoja Pticins, salocīdams vēstuli un atdodams to kņazam. — Jūs bez jebkādām rūpēm, kā jums neapstrīdami testamentā novēlējusi jūsu krustmāte, saņemat ārkārtīgi lielu kapitālu.

— Nevar būt! — iesaucās ģenerālis, gluži kā izšaudams.

Visi atkal ieklēta mutes.

Pticins, griezdamiem jo sevišķi pie Ivana Fjodoroviča, paskaidroja, ka kņazam pirms pieciem mēnešiem nomirusi krustmāte, kuru viņš nekad nav pazinis personīgi, tā bija kņaza mātes vecākā māsa, nabadzībā un bankrotā mirušā Maskavas trešās gildes tirgotāja Papušina meita. Bet šā Papušina vecākais brālis, kas arī nesen miris, bijis pazīstams bagāts tirgotājs. Pirms kāda gada viņam gandrīz vienā un tai pašā mēnesī nomiruši abi vienīgie dēli. Tas viņu tā satricis, ka sirmgalvis drīz vien saslimis un nomiris. Viņš bijis atraitnis, nebijis gluži neviena mantinieka, izņemot kņaza krustmāti, Papušina brāļameitu, visai nabadzīgu sievieti, kas piedzīvojusi svešā mājā. Mantojuma saņemšanas laikā šī krustmāte gandrīz jau gulējusi uz nāves gultas, bijusi slima ar tūsku, bet tūdaļ sākusī meklēt kņazu, uzdodama to Salazkinam, un paspējusi uzrakstīt testamentu. Acīm redzot, ne kņazs, ne doktors, pie kura viņš dzīvojis Šveicē,

nav gribējuši gaidīt oficiālus paziņojumus vai ievākt tuvākas ziņas, bet kņazs ar Salazkina vēstuli kabatā nolēmis doties ceļā pats...

— Tikai vienu varu jums teikt, — nobeidza Pticins, griezdamies pie kņaza, — ka tas viss ir neapstrīdami un patiesi, un visu, ko jums raksta Salazkins par jūsu lietas neapstrīdamību un likumīgumu, varat uzskatīt gluži kā par skaidru naudu kabatā. Apsveicu jūs, kņaz! Varbūt arī ap pusotra miljona saņemsiet, bet droši vien vēl vairāk. Papušins bija ļoti bagāts tirgotājs.

— Skat nu, savā dzimtā pēdējais kņazs Miškins! — ieaurojās Ferdiščenko.

— Urā! — dzērāja balstiņā noķerca Lebedevs.

— Bet es viņam pirmīt divdesmit piecus rubļus aizdevu, naba-dziņam, ha-ha-ha! Fantasmagorija, vairāk nekas! — vai apstulbis aiz brīnumiem noteica ģenerālis. — Nu, apsveicu, apsveicu! — un, piecēlies kājās, piegāja pie kņaza, lai viņu apkamptu. Pēc viņa sāka celties arī citi un arī lida pie kņaza. Pat tie, kas bija atkāpušies aiz portjeras, sāka parādīties viesistabā. Sacēlās neskaidra čaloņa, atskanēja izsaučieni, pieprasīja pat šampanieti; visi sāka grūstīties, drūzmēties. Uz mirkli gandrīz aizmirsā Nastasja Fiļipovna, aizmirsā, ka tomēr viņa ir savās viesībās namamāte. Bet pamazām gandrīz visiem reizē atausa ideja, ka kņazs tikko izteicis viņai bildinājumu. Tas tātad šķita vēl trīskārt neparstāk un trakāk nekā agrāk. Dziļi pārsteigts Tockis raustīja plecus; gandrīz viņš vienīgais vēl sēdēja, viss pārējais pūlis nekārtībā drūzmējās ap galdu. Visi vēlāk apgalvoja, ka taisni no šā mirkļa Nastasja Fiļipovna sajukusi. Viņa palika sēžam un kādu laiku aplūkoja visus ar dīvainu, kā izbrīna pilnu skatienu, it kā neko nesaprazdama un pūlēdamās apjēgt. Pēc tam viņa pagriezās pret kņazu un, draudīgi saraukusi uzacis, cieši viņu uzlūkoja; bet tas bija tikai mirkli; varbūt viņai pēkšņi likās, ka tas viss joki, izsmiekls; bet kņaza izskats tūdaļ izgaisināja šaubas. Viņa ieģrima domās, tad atkal pasmaidīja, it kā skaidri neizprazdama, kāpēc...

— Tātad patiesi esmu kņaziene! — viņa it kā zobgalīgi nočukstēja pie sevis un, nejauši pavērusies Darjā Aleksejevna, iesmējās. — Iznākums gluži negaidīts... es... to negaidīju... Ko tad jūs, kungī, stāvat kājās, esiet tik laipni, sēdiet, novēliet man laimi ar kņazu! Liekas, kāds prasīja šampanieti; Ferdiščenko, ejiet, lieciet atnest. Katja, Paša, — pēkšņi viņa ieraudzīja durvis savas kalpones, — panāciet šurp, es precos, dzirdējāt? Ar kņazu, viņam pusotra miljona, viņš ir kņazs Miškins un mani ņem!

— Lai dievs jums palīdz, miļā, ir jau laiks! Nav ko laist

garām! — iesaucās Darja Aleksejevna, ko notikušais bija dziļi aizkustinājis.

— Sēsties jel man līdzās, kņaz, — turpināja Nastasja Fiļipovna, — tā, lūk, un viņu arī jau nes, tad nu apsveiciet, kungļ!

— Urā! — nokliedza daudz balsu. Daudzi drūzmējās ap viņu, tai skaitā gandrīz visi rogožinieši. Taču, lai gan viņi kļiedza un bija gatavi kliegt, bet daudzi no viņiem, lai arī cik divaini likās šie apstākļi un situācija, sajuta, ka dekorācija mainās. Citi bija apjukuši un neuzticīgi nogaidīja. Bet daudzi čukstēja viens otram, ka tas taču gluži parasti, ka kņazi nezina ko apprecot, ņemot pat čigānietes no tabora. Pats Rogožins stāvēja un skatījās, savilcis seju nekustīgā, izbrīna pilnā smaidā.

— Kņaz, draudzīp, atjēdzies! — šausmās nočukstēja ģenerālis, pieiedams no sāniem un raustīdams kņazu aiz piedurknes.

Nastasja Fiļipovna pamanīja un skaļi iesmējās.

— Nē, ģenerāļi! Tagad es pati esmu kņaziene, dzirdējāt, — kņazs man neļaus pāri darīt! Afanasij Ivanovič, apsveiciet kaut jūs mani; es tagad jūsu sievai visur sēdišos blakus; kā jūs domājat, vai nav izdevīgi dabūt tādu vīru? Pusotra miljona un vēl kņazs, pie tam, kā runā, idiots, — ko vēl vairāk? Tikai tagad sāksies īstā dzīve! Nokavējies, Rogožin! Vāc nost savu žūksni, es precos ar kņazu un pati esmu bagātāka par tevi!

Bet Rogožins aptvēra, ko tas nozīmē. Viņa sejā atspoguļojās neizsakāmas ciešanas. Viņš sasita rokas, un viņam no krūtīm izlauzās vaids.

— Atsakies! — viņš uzsauca kņazam.

No visām pusēm atskanēja smieklī.

— Tad tev par labu atteikties? — triumfēdama iejaucās Darja Aleksejevna. — Re, naudu uzsviedis uz galda, lempis! Kņazs grib precēt, bet tu palaidņoties esi ieradies!

— Arī es precu! Tūdaļ precu, uz vietas! Visu atdošu...

— Vai re, pilnā kā no kroga, padzīt tevi vajadzētu! — sašutumā atkārtoja Darja Aleksejevna.

Smieklī kļuva skaļāki.

— Dzirdi, kņaz, — griezās pie viņa Nastasja Fiļipovna, — tavu ligavu mužiķis grib nopirkt.

— Viņš ir piedzēries, — kņazs sacīja. — Viņš jūs ļoti mil.

— Vai tev vēlāk nebūs kauns, ka tava ligava tikko neaizbrauca ar Rogožinu?

— Jums tad bija drudzis, jums arī tagad drudzis, gluži kā murgi.

— Un nekaunēsies, kad vēlāk tev sacīs, ka tava sieva bijusi Tocka miļākā?

— Nē, nekaunēšos... Ne aiz savas gribas jūs bijāt pie Tocka.

— Un nekad nepārmetisi?

— Nepārmetīšu.

— Nu, pielūko, par visu mūžu negalvo!

— Nastasja Fiļipovna, — sacīja kņazs klusi un it kā līdzcietīgi, — es jums pirmīt teicu, ka uzskatīšu par pagodinājumu jūsu piekrišanu un ka jūs man parādāt godu, nevis es jums. Jūs par šiem vārdiem pasmējāties, un visapkārt, es dzirdēju, arī smējās. Es gan varbūt ļoti smieklīgi izteicos un biju pats smieklīgs, bet man visu laiku likās, ka es... saprotu, kas ir gods, un esmu pārliecināts, ka es teicu patiesību. Jūs nupat pazudināt sevi gribējāt, neglābjami pazudināt, jo jūs to nekad sev nepiedotu; bet jūs esat gluži bez vainas. Nevar būt, ka jūsu dzīve būtu jau pilnīgi izpostīta. Kas par to, ka pie jums Rogožins ieradies un Gavriļa Ardalionovičs gribēja jūs piekrāpt? Kāpēc jūs nemitīgi to pieminat? Ko jūs esat izdarījusi, to tikai retais spēj, to es jums vēlreiz saku, bet, ka jūs ar Rogožinu gribējāt aizbraukt, tad to jūs slimīgā lēkmē bijāt nolēmusi. Jums arī tagad lēkme un labāk būtu likties gultā. Jau rīt pat jūs ietu vismazgāt, bet nepaliktu pie Rogožina. Jūs esat lepna, Nastasja Fiļipovna, bet varbūt jūs esat jau tik nelaimīga, ka tiešām uzskatāt sevi par vainīgu. Par jums ir daudz jārūpējas, Nastasja Fiļipovna. Es rūpēšos par jums. Es pirmīt ieraudzīju jūsu ģimetni, un likās, ka es skatītos pazīstamā sejā. Man tūdaļ šķīta, ka jūs it kā būtu mani saukusi... Es... es jūs visu mūžu cienišu, Nastasja Fiļipovna, — kņazs nobeidza, it kā pēkšņi atjēgdami, nosarkdamis un saprazdamis, kādiem cilvēkiem dzirdot viņš to saka.

Pticins aiz tikluma pat nodūra acis un raudzījās zemē. Tockis pie sevis nodomāja: «Idiots, bet zina, ka ar glaimiem vislabāk tikt klāt; tāda jau daba!» Kņazs pamanīja arī no kakta zvērojošo Gaņas skatienu, ar ko tas it kā gribēja viņu pārvērst pelnos.

— Tas gan ir labs cilvēks! — uzsauca aizkustinātā Darja Aleksejevna.

— Izglītots, bet pazudis cilvēks! — pusbalsī nočukstēja ģenerālis.

Tockis paņēma platmali un taisījās celties, lai klusām nozustu. Viņš saskatījās ar ģenerāli, lai abi izietu reizē.

— Paldies, kņaz, ar mani neviens līdz šim nebija tā runājis, — sacīja Nastasja Fiļipovna, — mani visi gribēja pirkt, bet neviens no kārtīgiem cilvēkiem manu roku nebija lūdzis. Dzirdējāt,

Afanasij Ivanovič? Kā jums patik viss, ko kņazs sacīja? Gandrīz vai nepieklājīgi... Rogožin! Neej vēl projām. Un tu jau neaiziesi, es redzu. Varbūt es vēl došos tev līdz. Kurp tu gribēji vest?

— Uz Jekaterinhofu, — no kakta noraportēja Lebedevs, bet Rogožins tikai nodrebēja un raudzījās, acis iepletis, kā neticēdams pats sev. Viņš bija gluži apdullis kā no briesmīga trieciena pa galvu.

— Nu, ko tu, ko tu dari, mīlā! Patiesi lēkmes nāk virsū: vai prātu esi zaudējusi? — Nastasjai Fiļipovnai uzklupa pārbiedētā Darja Aleksejevna.

— Un tu tiešām tā domāji? — skaļi smiedamās, pietrūkās no divāna Nastasja Fiļipovna. — Tādu mīlu bērnu pazudināt? Tas Afanasijam Ivanovičam taisni pa prātam: viņš tādus bērnus mill! Braucam, Rogožin! Sataisi savu žūksni! Nekas, ka precēties gribi, naudu dod šurp tik un tā. Varbūt es nemaz vēl neiešu pie tevis. Tu domāji, ja pats gribi precēties, tad žūksnis paliks tev? Nieki! Es pati esmu nekauna! Tocka mīlākā biju... Kņaz! Tev tagad vajag Aglaju Jepančinu, nevis Nastasju Fiļipovnu, citādi vēl Ferdiščenko ar pirkstiem rādis! Tu nebaidies, bet es baidīšos, ka tevi esmu pazudinājusi un ka tu vēlāk pārmetīsi! Bet, kad tu pasludināji, ka es tev godu parādīšot, tad par to Tockis zina. Un Aglaju Jepančinu, tu, Gaņa, esi palaidis garām; vai tu to zināji? Ja tu nebūtu kaulējies ar viņu, katrā ziņā būtu pie tevis gājusi! Un tā jūs visi: vai nu ar negodīgām, vai ar godīgām sievietēm saieties — viena izvēle! Citādi katrā ziņā sajūks... Re, kā ģenerālis skatās, muti iepletis...

— Tā ir Sodoma, Sodoma! — atkārtoja ģenerālis, raustīdams plecus. Viņš arī piecēlās no divāna; visi nu stāvēja kājās. Nastasja Fiļipovna bija kā neprātīga.

— Vai tiešām! — ievaidējās kņazs, lauzīdams rokas.

— Un tu domāji, ka ne? Es varbūt pati esmu lepna, kas par to, ka nekauna! Tu mani par pilnību pirmīt nosauci; tā nu gan laba pilnība, ja tikai aiz plātīšanās miljonu un kņazienes vārdu min kājām, dodas zaņķi! Nu, kas es tev par sievu pēc visa tā? Afanasij Ivanič, miljonu taču es tiešām pa logu izmetu! Kā gan jūs domājāt, ka es Gaņečku un šos jūsu septiņdesmit piecus tūkstošus apprecēt uzskatīšu par laimi? Septiņdesmit piecus tūkstošus tu paturī sev, Afanasij Ivanič (pat līdz simtam netiki, Rogožins pārtrumpoja!); bet Gaņu es iepriecināšu pati, man ienāca prātā. Un nu es gribu uzdzīvot, es taču esmu ielasmeita! Desmit gadus cietumā nosēdējusi, nu kārtā laimei! Ko vēl gaidi, Rogožin! Taisies, braucam!

— Braucam! — iebrēcās Rogožins, gandrīz vai prātu zaudēdams aiz prieka. — Ē, jūs... visapkārt... viņu! Uh!...

— Pagādā viņu, es dzeršu. Vai muzika būs?

— Būs, būs! Neej klāt! — Rogožins nevaldāmi iebļāvās, redzēdams, ka Darja Aleksejevna pieiet pie Nastasjas Fiļipovnas. — Mana! Viss mans! Karaliene! Beigas!

Aiz prieka viņam elpa aizrāvās; viņš gāja apkārt Nastasjai Fiļipovnai un sauca visiem: «Nenāc klāt!» Visa kompānija jau bija saspiedusies viesistabā. Vieni dzēra, citi kļiedza un smējās, visi bija ļoti satraukti un jutās pilnīgi brīvi. Ferdiščenko mēģināja viņiem pietaisīties klāt. Ģenerālis un Tockis atkal sakustējās, lai drīzāk nozustu. Gaņam arī bija platmale rokā, bet viņš stāvēja klusēdams un vēl arvien it kā nespēja novērst skatienu no ainas, kas risinājās viņu acu priekšā.

— Nenāc klāt! — brēca Rogožins.

— Nu ko tu bļauties! — skaļi smējās par viņu Nastasja Fiļipovna. — Es te vēl esmu saimniece; ienāks prātā, vēl tevi grūšus izgrūdišu. Es vēl neesmu no tevis naudu ņemusi, tā vēl turpat; dod šurp, visu žūksni! Vai tad šai žūksnī ir simt tūkstošu? Tpū, kāda nelietība! Ko tu, Darja Aleksejevna? Vai tad tiešām man vajadzēja viņu pazudināt? (Viņa norādīja uz kņazu.) Kur nu viņam precēties, viņam pašam vēl aukle vajadzīga; ģenerālis būs viņam par aukli, — re, kā luncinās viņam apkārt! Skaties, kņaz, tava līgava paņēma naudu, tāpēc ka viņa netikla, bet tu viņu gribēji precēt! Nu, ko tu raudi? Vai tev grūti? Labāk smeļies tā kā es, — turpināja Nastasja Fiļipovna, kurai pašai uz vaigiem iemirdzējās divas lielas asaru lāses. — Laiks visu dziedēs, viss pāries! Labāk tagad apdomāt nekā vēlāk... Ko jūs te visi raudat — arī Katja raud! Kas tev, Katja, mīlā? Es jums ar Pašu daudz atstāšu, esmu jau nokārtojusi, bet nu ardievu! Es tev, godīgai meitenei, liku sevi, netikli, apkalpot... Tā ir labāk, kņaz, tiešām labāk, vēlāk tu sāktu nicināt mani, un nebūtu mums laimes! Nezvēri, neticuli! Un cik muļķīgi tas būtu!... Labāk šķirsimies ar labu, es taču arī pati esmu sapņotāja, jēgas nebūtu nekādas! Vai tad es pati par tevi nesapņoju? Tur tev taisnība, sen jau sapņoju, jau laukos pie viņa, piecus gadus tur nodzīvoju vientulīga; domu domas izdomāju, sapņu sapņus izsapņoju, — un arvien tādu, kāds esi tu, iztēlojos, labu, godīgu, jauku un tādu pašu muļķīti, iztēlojos, ka pēkšņi atnāks un sacīs: «Jūs neesat vainīga, Nastasja Fiļipovna, un es jūs dievinu!» Un tā nereti aizsapņojos, ka vai prātu zaudēju... Bet tad atbrauc šis te, ik gadus ciemojās mēneši divi, apkauno, aizvada, iekvēlina,

pavedina, aizbrauc, — tad tūkstoškārt diķi gribēju mesties, bet biju glēva, pietrūka drosmes; nu, bet tagad... Rogožin, vai esi gatavs?

— Gatavs! Nenāc klāt!

— Gatavs! — atskanēja vairākas balsis.

— Trijļūgi gaida, ar zvaniņiem!

Nastasja Fiļipovna satvēra naudas žūksni.

— Gaņa, man iešāvās prātā doma: es gribu tev atlīdzināt, jo kāpēc gan tev visu to zaudēt? Rogožin, vai viņš par trim rubļiem aizrāpos līdz Vasilija salai?

— Aizrāpos!

— Nu, tad dzirdi, Gaņa, es gribu tavā dvēselē pēdējo reizi ieskatīties; tu pats mani veselus trīs mēnešus mocīji; tagad mana kārtā. Vai tu redzi šo žūksni, te ir simt tūkstošu! Tūdaļ es to iemetišu kaminā, ugunī, lūk, visiem redzot, visi liecinieki. Tiklīdz uguns būs to apņēmusi, — lien kaminā, tikai bez cimdiem, kailām rokām, arī piedurknes atloki, un rauj laukā žūksni no uguns! Izvilksi — piederēs tev, visi simt tūkstoši! Mazliet tikai pirkstiņus apsvilināsi, — taču simt tūkstošu, padomā! Cik tad tur ilgi izraut! Bet es par tavu dvēseli papriecāšos, kā tu pēc manas naudas ugunī lidīsi. Visi ir liecinieki, ka žūksnis būs tavš! Bet, ja nelidīsi, tad sadegs: nevienu nelaidīšu klāt. Nost! Visi nost! Tā mana nauda! Es to par nakti no Rogožina saņēmu. Vai mana nauda, Rogožin?

— Tava, mans prieks! Tava, karalien!

— Nu, tad visi nost, ko gribu, to arī daru! Netraucēt! Ferdiščenko, sabikstiet uguni!

— Nastasja Fiļipovna, rokas neceļas! — atbildēja pārsteigts Ferdiščenko.

— Ē-eh! — iesaucās Nastasja Fiļipovna, satvēra kamina stangas, parausa divas kvēlojošas pagales un, kolīdz uzliesmoja uguns, iemeta tajā naudas žūksni.

No visām pusēm atskanēja kliegzieni; daži pat pārmeta krustu.

— Prātu zaudējusi, prātu zaudējusi! — kliezda visapkārt.

— Vai mums ne... ne... nenasiet viņu? — čukstēja ģenerālis Ptīcinam. — Vai varbūt sūtīt pēc... Viņa taču jūkusi, jūkusi, — vai ne?

— N-nē, tas varbūt nav gluži ārprāts, — nočukstēja Ptīcins, gluži bāls, drebēt drebēdams un nespēdams novērst acu no gruzdošā žūksņa.

— Ārprātīga? Taču ārprātīga? — ģenerālis uzplijās Tockim.

— Es jums teicu, ka tā tik ir sieviete, — nomurmināja arī mazliet nobālušais Afanasijs Ivanovičs.

— Bet tur taču simt tūkstoši! . . .

— Ak dievs, ak dievs! — atskanēja visapkārt. Visi sadrūzmējās ap kamīnu, visi sprāucās skatīties, visi kaut ko sauca . . . Daži pat uzlēca uz krēsliem, lai skatītos pāri galvām. Darja Aleksejevna izskrēja otrā istabā un bailēs sačukstējās par kaut ko ar Katju un Pašu. Skaistā vāciete aizbēga.

— Ak dievs! Karalien! Visuvarenā! — vaimanāja Ļebedevs, rāpodams uz ceļiem Nastasjas Fiļipovnas priekšā un stiepdams rokas pret kamīnu. — Simt tūkstoši! Simt tūkstoši! Pats redzēju, pats biju klāt, kad ietina! Ak dievs! Žēlīgā! Pavēli man list kamīnā: ielīdišu, savu sirmo galvu ūdenī iebāzišu! . . . Slima sieva bez kājām, trīspadsmit bērnu — visi bāreņi, tēvu apglabāju viņnedēļ, mirst badu, Nastasja Fiļipovna! — novaimanājīs viņš jau rāpās pie kamīna.

— Nost! — iekliedzās Nastasja Fiļipovna, viņu atgrūzdama. — Pašķiriet visi ceļu: Gaņa, ko tad tu stāvi? Nēkaunies! Lien! Tur ir tā tava laime!

Bet Gaņa šodien un šovakar jau pārāk daudz bija izcietis un uz šo pēdējo negaidīto pārbaudījumu nebija sagatavojies. Pūlis pašķīrās viņa priekšā uz abām pusēm, un viņš palika aci pret aci ar Nastasju Fiļipovnu, trīs soļu atstatumā no viņas. Viņa stāvēja pie paša kamīna un gaidīja, nenolaizdama no viņa ugunīgo, ciešo skatienu. Gaņa frakā, turēdams rokā platmali un cimdus, stāvēja viņas priekšā klusi un padevīgi, sakrustojis rokas un raudzīdamies ugunī. Viņa gaužām bālajā sejā plaiksniņās ārprāta pilns smaids. Tiesa, viņš nevarēja atraut acu no šā gruzdošā žūksņa, bet, šķita, kaut kas jauns ienācis viņam dvēselē, it kā viņš būtu nozvērējies izturēt mocību, viņš nekustējās no vietas, pēc dažiem mirkliem visiem kļuva skaidrs, ka viņš nelīdīs pēc žūksņa, ka viņš negrib list.

— Ē, sadegs, tevi pašu kauninās, — uzsauca viņam Nastasja Fiļipovna, — ka vēlāk pats nepakaries, es nejokoju!

Uguns, tūlīt uzliesmojusi starp divām gruzdošajām pagalēm, sākumā gandrīz nodzisa, kad tajā iekrita un to aplāpēja naudas žūksnis. Bet sīka, zila liesmiņa vēl bija pieķērusies kādā stūrīti pie apakšējās pagales. Beidzot tieva, gara uguns mēlīte pieglaudās arī žūksnim, uguns pieķērās un skrēja augšup pa papīra stūriem, pēkšņi kamīnā uzliesmoja viss žūksnis, un uz augšu šāvās spilgta liesma. Visi iekliedzās.

— Ak dievs! — vēl arvien vaimanāja Ļebedevs, atkal raudamies uz priekšu, bet Rogožins no jauna atvilka viņu atpakaļ un aizgrūda prom.

Pats Rogožins bija itin kā pārvērties vienā nekustīgā skatienā. Viņš nespēja atrauties no Nastasjas Filīpovnas, viņš bija apskurbis, viņš bija kā septītajās debesīs.

— Tā tik ir karaliene! — viņš atkārtoja vai ik brīdi, uzrunādams visapkārt katru, kurš pagadījās. — Tas tik ir mūsu gaumē! — viņš pa laikam gluži sajucis iesaucās. — Nu, kurš no jums, blēdnieki, to vēl spēj, sakiet?

Kņazs skumji vēroja un neteica ne vārda.

— Es ar zobiem izkampšu par vienu pašu tūkstoti! — piedāvājās Ferdiščenko.

— Ar zobiem es arī varētu! — visiem aiz muguras, galīgā izmīsumā nosēca kungs ar lielajām dūrēm. — V-velns parauj! Deg, viss sadeg! — viņš iekliedzās, ieraudzījis liesmu.

— Deg, deg! — kļiedza visi vienā balsī, un gandrīz visi traucās pie kamīna.

— Gaņa, neliecies lūgties, saku beidzamo reizi!

— Lien! — ierēcās Ferdiščenko, mezdamijs pie Gaņas pilnīgā neprātā un raustidams viņu aiz piedurknes. — Lien, plātizer tāds! Sadegs! O, no-l-l-lādētais!

Gaņa ar spēku atgrūda Ferdiščenko, pagriezās un devās uz durvīm, bet, nepaguvis paspert ne pāris soļu, sagriļojās un nogāzās uz grīdas.

— Ģibonis! — kļiedza visapkārt.

— Ak kungs, sadegs! — Ļebedevs vaimanāja.

— Sadegs ne par ko! — brēca no visām pusēm.

— Katja, Paša, dod ūdeni, spirtu! — iesaucās Nastasja Filīpovna, satvēra kamīna stangas un izvilka naudas žūksni.

Gandrīz viss ārējais papīrs bija apdedzis un vēl gruzdēja, bet tūliņ varēja redzēt, ka iekšiene nebija skarta. Žūksnis bija ietīts trīskārt salocītā avīzē, nauda bija vesela. Visi brīvāk atvilka elpu.

— Varbūt tikai kāds tūkstotis pabojājies, pārējie visi veseli, — aizgrābti sacīja Ļebedevs.

— Viss pieder viņam! Viss žūksnis pieder viņam! Dzirdiet, kungļ! — skaļi paziņoja Nastasja Filīpovna, nolikdama žūksni Gaņam blakus. — Tomēr nelīda, izturēja! Tātad patmīlība lielāka par naudas kāri. Nekas, gan atmodisies! Citādi droši vien būtu nodūris... Nu jau arī nāk pie samaņas. Ģenerāli, Ivan Petrovič, Darja Aleksejevna, Katja, Paša, Rogožin, — jūs dzirdējāt? Žūksnis pieder viņam, Gaņam. Es to atdošu viņam pavisam, kā atlīdzību... nu, vienalga, par ko! Pasakiet viņam. Lai te blakus viņam tā arī

un minējāt lielisku salīdzinājumu. Bet jūs tomēr pats redzējāt, mīlais Ivan Petrovič, ka es biju darījis visu, ko varēju; es taču nevaru darīt neiespējamo, jūs būsit ar mani viens prātis? Bet jums būs arī jāpiekrīt tam, ka šai sievietei piemita lieliskas īpašības... spilgti vaibsti. Pirmīt es viņai gribēju pat uzsaukt, ja vien to varētu atļauties šai Sodomā, ka viņa pati ir mans vislabākais attaisnojums visiem viņas apvainojumiem. Nu, kas gan dažkārt nebūtu līdz neprātam aizrāvēis ar šo sievieti... aizmirstot visu? Redziet, šis lempis Rogožins simt tūkstošu viņai atstiepis! Pieņemsim, ka tas viss, kas tur tagad notikās, ir ātri pārejošs, romantisks, nepieklājīgs, toties spilgts, toties oriģināls, jūs pats redzat. Ak dievs, kas gan viss varētu būt ar tādu raksturu un tādu skaistumu! Bet, par spīti visām pūlēm, pat izglītībai, — viss pagalam! Nenoslīpēts dimants — es vairākkārt esmu to teicis...

Un Afanasijs Ivanovičs dziļi nopūtās.

OTRĀ DAĻA

I

Pāris dienu pēc dīvainā atgadījuma viesībās pie Nastasjas Fiļipovnas, ar kuru mēs noslēdzām mūsu stāsta pirmo daļu, kņazs Miškins steidzīgi aizbrauca uz Maskavu sava negaidītā mantojuma lietā. Toreiz runāja, ka tik steidzīgai aizbraukšanai varējuši būt arī citi iemesli; bet par to, tāpat kā par kņaza piedzīvojumiem Maskavā un vispār tanī laikā, kad viņš bija projām no Pēterburgas, mēs varam sniegt diezgan maz ziņu. Kņazs bija projām taisni sešus mēnešus, un pat tie, kam bija daži iemesli interesēties par viņa likteni, pārāk maz spēja uzzināt par viņu visu šo laiku. Tiesa, daži retumis šādas tādas baumas saklausīja, bet arī lielākoties ļoti dīvainas un gandrīz vienmēr pretrunīgas. Visvairāk par kņazu interesējās, protams, Jēpančīnu namā, no kuriem viņš aizbraukdamš pat nepaguva atvadīties. Ģenerālis tomēr bija ar viņu toreiz saticies, pat divi trīs

lāgi, viņi kaut ko nopietni bija pārrunājuši. Bet, ja pats Jepančins arī bija saticies, tad savai ģimenei par to nebija stāstījis. Vispār no sākuma, tas ir, vai veselu mēnesi pēc kņaza aizbraukšanas, Jepančinu namā par viņu runāt nebija pieņemts. Vienīgi ģenerāliene Ļizaveta Prokofjevna bija pašā sākumā izteikusies, ka «viņa kņazā rūgti vilusies». Tad pēc dienām divām vai trim, tikai nemiņot vairs kņazu vārdā, ļoti nenoteikti piebilda, ka «galvenā viņas mūža iezīme bijusi nemitīga vilšanās cilvēkos». Un, beidzot, jau pēc dienām desmit, par kaut ko saskaitusies uz meitām, nobeidza sentences veidā: «Pietiek kļūdu! Nu vairs to nebūs.» Nevar turklāt neatzīmēt, ka viņu namā diezgan ilgi valdīja nepatīkama noskaņa. Bija kaut kas smags, saspīlēts, līdz galam neizteikts, ķildīgs; visi likās sapīkuši. Ģenerālis dienu un nakti bija aizņemts, noņēmas ar darīšanām; reti viņš bija redzēts tik nevaļīgs un darbīgs, — sevišķi dienesta lietās. Mājinieki tikko paguva viņam acis uzvest. Bet, ja runājam par jaunavām Jepančinām, tad skaļi, protams, viņas neko neteica. Varbūt pat tad, kad viņas bija vienas, tika pateikts pārlietu maz. Viņas bija lepnas jaunavas, augstprātīgas un pat cita no citas dažreiz kautrējās, tomēr viņas sapratās ne vien no pirmā vārda, bet pat no pirmā skatiņa, tā ka daudz runāt nereti nemaz nebija vajadzīgs.

Tikai vienu gan varētu secināt svešs novērotājs, ja tāds gadītos: spriežot pēc visiem iepriekš minētajiem, kaut arī nedaudzajiem faktiem, kņazs tomēr bija paguvis atstāt Jepančinu namā neparastu iespaidu, lai gan ieradās tur tikai vienu reizi un arī tad uz īsu laiku. Varbūt šim iespaidam bija sakars ar vienkāršu ziņkārību, kas izskaidrojama ar dažiem ekscentriskiem kņaza piedzīvojumiem. Lai nu būtu kā būdams, bet iespaids bija palicis.

Pamazām vien arī pilsētā jau izplatījušās baumas paguva nogrimt neziņas tumsībā. Tiesa, stāstīja par kādu kņaziņu, tādu kā muļķīti (neviens nevarēja viņu īsti nosaukt vārdā), kas pēkšņi saņēmis milzu mantojumu un apprecējis kādu iebraukušu francūzieti, pazīstamu kankāna dejotāju *Château des Fleurs* restorānā Parīzē. Citi runāja, ka mantojumu saņēmis kāds ģenerālis, bet francūzieti un pazīstamo kankāna dejotāju apprecējis krievu tirgonītis, milzīgi bagāts cilvēks, kas savās kāzās vienīgi aiz plātības dzērumā sadedzinājis uz sveces pēdējā aizņēmuma loterijas biļetes taisni par septiņsimt tūkstošiem. Bet visas šīs baumas drīz vien apklusā, ko visai sekmēja apstākļu sagādīšanās. Tā, piemēram, visa Rogožina kompānija, no kuras daudzi varētu šo to pastāstīt, bija aizbraukusi uz Maskavu pilnā sastāvā, ar viņu pašu priekšgalā, gandrīz taisni nedēļu pēc briesmīgās orgijas Jekaterinhofas stacijā, kur piedalījās

arī Nastasja Fiļipovna. Dažiem, taču ļoti reti, kas interesējās, kļuva zināms no kaut kādām baumām, ka Nastasja Fiļipovna jau otrā dienā pēc Jekaterinhofas esot aizbēgusi, pazudusi un ka galā esot izsekojuši, ka viņa devusies uz Maskavu; tā ka arī Rogožina aizbraukšanai uz Maskavu piedēvēja zināmu sakarību ar šīm baumām.

Tāpat paklīda valodas par pašu Gavrilu Ardalionoviču Ivolginu, kas arī bija diezgan pazīstams savās aprindās. Arī viņam atgadījās kaut kas tāds, kas drīz vien atvēsināja, bet vēlāk pilnīgi iznīcināja visus nelāgos iespaidus par viņu; viņš smagi saslīma un nevarēja ierasties ne vien sabiedrībā, bet pat darbā. Noslimojis kādu mēnesi, viņš izveseļojās, bet no darba akciju sabiedrībā nezin kāpēc pilnīgi atteicās, un viņa vietu ieņēma cits. Arī ģenerāļa Jepančina namā viņš nebija rādījies ne reizes, tā ka arī pie ģenerāļa sāka nākt cits ierēdnis. Gavrilas Ardalionoviča ienaidnieki varētu nodomāt, ka viņš tik ļoti sakautrējies no visa, kas ar viņu noticis, ka kaunas pat uz ielas iziet; bet viņš arī patiesi ar kaut ko slimoja: viņam bija uznākusi pat hipohondrija, viņš bieži nogrima domās, ātri uzbudinājās. Varvara Ardalionovna tanī pašā ziemā apprecējās ar Ptčinu; visi viņu paziņas izskaidroja šīs laulības tieši ar to apstākli, ka Gaņa negribēja atgriezties savā darbā un ne tikai vairs neuzturēja ģimeni, bet viņam pašam jau vajadzēja sniegt palīdzību un gandrīz vai kopt viņu.

Pieminēsim starp citu, ka Jepančinu namā arī par Gavrilu Ardalionoviču nekad neieminējās ne pušplēsta vārda, — it kā tāda cilvēka nemaz nebūtu bijis pat pasaulē, ne tikai viņu namā. Un tomēr tur par viņu visi dabūja zināt (un pat ļoti drīz) kādu ļoti svarīgu apstākli, un proti: tanī pašā viņam liktenīgajā naktī pēc nepatīkamā notikuma pie Nastasjas Fiļipovnas Gaņa, pārnācis mājās, neesot licies gulēt, bet drudzainā nepacietībā gaidījis atgriežamies kņazu. Kņazs, kas bija aizbraucis uz Jekaterinhofu, atgriezies no turienes pulksten sešos no rīta. Tad Gaņa iegājis viņa istabā un nolīcis viņa priekšā uz galda apdegušo naudas žūksni, ko viņam uzdāvinājusi Nastasja Fiļipovna, kamēr viņš gulējis ģibonī. Viņš neatlaidīgi lūdzis kņazu pirmajā izdevīgajā gadījumā atdot šo dāvanu atpakaļ Nastasjai Fiļipovnai. Kad Gaņa iegājis pie kņaza, tad bijis naidīgā un gandrīz izmisuma pilnā omā; bet viņam ar kņazu notikusi kāda vārdu pārmaiņa, pēc kuras Gaņa nosēdējis pie kņaza divas stundas un visu laiku jo rūgti raudājis. Šķīrušies viņi abi draudzīgās attiecībās.

Šī ziņa, kas nonāca ausīs visiem Jepančiniem, bija, kā vēlāk

apstiprinājās, pilnīgi pareiza. Protams, dīvaini, ka šādas ziņas varēja tik ātri izplatīties un pienākt; viss notikums, piemēram, pie Nastasjas Filipovnas kļuva zināms Jepančinu namā tūlīt otrā dienā un pat gandrīz visos sikumos. Kas attiecas uz ziņām par Gavrilu Ardalionoviču, tad, domājams, tās atnesusi Jepančiniem Varvara Ardalionovna, kas pēkšņi sāka apmeklēt Jepančinu meitas un pat ļoti drīz kļuva viņām ļoti laba draudzene, un tas ārkārtīgi pārsteidza Līzavetu Prokofjevnu. Bet Varvara Ardalionovna, lai gan nezin kāpēc bija atradusi par vajadzīgu tik tuvu sadraudzēties ar Jepančiniem, par savu brāli ar viņiem droši vien nesāktu runāt. Viņa arī bija savā ziņā diezgan lepna sieviete, kaut arī bija uzsākusi draudzību tur, no kurienes viņas brālis bija gandrīz dzišus izdzīts. Pirms tam viņa gan bija pazīstama ar jaunavām Jepančiniem, bet satikās viņas reti. Viesistabā tomēr viņa arī tagad tikpat kā nerādījās un iegriezās, gandrīz vai ieskrēja tikai pa sētas durvīm. Līzaveta Prokofjevna nekad nebija vēlējusies viņu redzēt ne agrāk, ne tagad, lai gan ļoti cienīja Ninu Aleksandrovnu — Varvaras Ardalionovnas māmiņu. Viņa brīnījās, dusmojās, piedēvēja pazišanos ar Varju savu meitu untumiem un valdonībai, jo tās «nevarot sagudrot vien, ko visu izdarīt viņai par spīti», bet Varvara Ardalionovna tomēr vēl joprojām apciemoja viņas gan pirms, gan pēc apprecēšanās.

Bija pagājis kāds mēnesis pēc kņaza aizbraukšanas, kad ģenerāliene Jepančina saņēma vēstuli no vecās kņazienes Belokonskas, kas pirms pāris nedēļām bija devusies uz Maskavu pie savas vecākās precētās meitas, un šī vēstule atstāja uz ģenerālieni acīm redzamu iespaidu. Viņa gan neko no šīs vēstules neizpaua ne meitām, ne Ivanam Fjodorovičam, bet pēc daudzām pazīmēm kļuva manāms ģimenē, ka viņa par kaut ko sevišķi uzbudināta, pat uztraukta. Sāka kaut kā sevišķi dīvaini sarunāties ar meitām un vienmēr par tādām neparastām lietām; viņai, acīm redzot, gribējās izteikt savas domas, bet viņa nezin kāpēc atturējās. Vēstules saņemšanas dienā viņa visas apmiļoja, pat noskūpstīja Aglaju un Adelaidu, kaut ko īpašu viņu priekšā nožēloja, bet, ko īsti, viņas nevarēja izprast. Pat pret Ivanu Fjodoroviču, kuru veselu mēnesi bija noturējusi nežēlastībā, viņa pēkšņi kļuva iecietīga. Protams, jau otrā dienā viņa briesmīgi noskaitās par savu vakardienas jūtību un jau līdz pusdienām paspēja ar visiem sastrīdēties, bet pievakarē apvārsnis atkal noskaidrojās. Vispār augu nedēļu viņa bija diezgan gaišā noskaņā, kas jau sen nebija noticis.

Bet vēl pēc nedēļas no Belokonskas pienāca otra vēstule, un šoreiz ģenerāliene jau nolēma izteikties. Viņa svinīgi paziņoja, ka

«vecā Belokonska» (viņa aiz muguras citādi nekad nesaukāja kņazienu) sniedzot viņai visai iepriecinošas ziņas par šo «...savādnieku, nu, par to kņazu!». Vecā kņaziene viņu Maskavā esot sameklējusi, ievākusi ziņas par viņu, dabūjusi zināt kaut ko ļoti labu; kņazs beidzot ieradies pie viņas pats un atstājis uz viņu gandrīz ārkārtīgu iespaidu. «Tas redzams no tā, ka viņa to aicinājusi katru dienu apciemot viņu no rītiem, no vieniem līdz diviem, un šis katru dienu pie viņas velkoties un līdz šim vēl neesot apnicis,» nosprieda ģenerāliene, piebilzdama vēl, ka ar «vecās» starpniecību kņazu divos trijos labos namos sākuši pieņemt. «Tas ir labi, ka netup mājās un nekautrējas kā muļķis.» Jaunās Jēpančinas, kam tas viss tika izklāstīts, tūdaļ noskārta, ka māmuļa ļoti daudz no vēstules viņām slēpj. Varbūt viņas to uzzināja no Varvaras Ardalionovnas, kas varēja dabūt zināt un, protams, zināja visu, ko zināja Ptīcins par kņazu un par viņa dzīvi Maskavā. Bet Ptīcinam varēja būt zināms pat vairāk nekā visiem citiem. Tikai viņš bija ārkārtīgi kluss cilvēks veikalu lietās, lai gan Varjai, protams, mēdza šo to pastāstīt. Ģenerāliene par to tūdaļ vēl vairāk sāka neieredzēt Varvaru Ardalionovnu.

Bet, lai būtu kā būdams, ledus bija salauzts, un par kņazu pēkšņi varēja runāt skaļi. Bez tam vēlreiz skaidri izpaudās tas neparastais iespaids un tā pārmērīgi lielā interese, ko bija modinājis un atstājis par sevi kņazs Jēpančinu namā. Ģenerāliene pat pabrīnījās par to iespaidu, ko uz viņas meitiņām atstājušas ziņas no Maskavas. Bet meitiņas arī pabrīnījās par savu māmiņu, kas tik svinīgi bija viņām pasludinājusi, ka «galvenā viņas mūža iezīme — nemitīga vilšanās cilvēkos», un tai pašā laikā uzticējusi kņazu «visuvarēnās» vecās Belokonskas gādībai Maskavā, pie kam, protams, nācās izlūgties viņas gādību, piesaucot dievu tēvu un dievu dēlu, tāpēc ka «vecā» dažos gadījumos bija varen gausa.

Bet, kolīdz ledus bija salauzts un uzpūta spirtīgi vēji, pasteidzās izsacīties arī ģenerālis. Izrādījās, ka arī viņš neparasti dzīvi interesējās. Viņš tomēr ziņoja tikai par «šīs lietas veikalniecisko pusi». Izrādījās, ka viņš kņaza interesēs bija uzdevis novērot viņu un jo sevišķi viņa lietvedī Salazkinu diviem ļoti uzticamiem un Maskavā dažā ziņā ietekmīgiem kungiem. Viss, ko runāja par mantojumu, «tā sakot, par mantošanas faktu», izrādījās patiesība, bet pats mantojums galu galā nemaz neesot tik ievērojams, kā par to sākumā izrunāts. Mantojuma lieta pa daļai sarežģīta; atklājušies parādi, uzradušies kaut kādi pretendenti, un arī pats kņazs, par spīti visai vadībai, izturējies bez jebkādas lietišķības. «Protams, lai dievs

viņam palīdz»; tagad, kad «klusēšanas ledus» salauzts, ģenerālim prieks to paziņot «ar visu sirds dedzību», tāpēc ka «puisis gan mazliet *tāds*», tomēr ir to pelnījis. Jāsakot gan, ka kņazs tomēr izdarījis muļķības: ieradušies, piemēram, nelaiķa tirgotāja kreditori ar apstrīdamiem, nenozīmīgiem dokumentiem, bet daži, saoduši par kņazu, pat gluži bez dokumentiem, — un ko jūs domājat? Kņazs gandrīz visus apmierinājis, nevērojot draugu norādījumus, ka visiem šiem ļautiņiem un kreditoriņiem nav gluži nekādu tiesību; un tikai tāpēc apmierinājis, ka tiešām izrādījies, ka daži no viņiem tomēr ir cietuši.

Ģenerāliene uz to atsaucās, ka tādā garā viņai rakstot arī Belokonska un ka tas esot «muļķīgi, ļoti muļķīgi; muļķi neizārstēsi», — viņa asi piebilda, bet no viņas sejas varēja redzēt, ka viņa priecājas par šā «muļķa» ricību. Galu galā ģenerālis atskārta, ka viņa laulātā draudzene ieinteresējusies par kņazu gluži kā par savu pašas dēlu un ka Aglaju viņa nezina kāpēc sākusi briesmīgi lutināt; to redzēdams, Ivans Fjodorovičs uz kādu laiku nostājās visai veikalnieciskās pozīcijās.

Bet visa šī patīkamā oma atkal neturējās ilgi. Bija pagājušas tikai divas nedēļas, un pēkšņi kaut kas atkal mainījās, ģenerāliene sadrūma, bet ģenerālis, paraustījies vairākkārt plecus, pakļāvās atkal «klusēšanas ledum», jo tikai pirms divām nedēļām viņš bija zem rokas saņēmis kādu ziņu, kaut arī īsu un tāpēc ne gluži skaidru, toties drošu, ka Nastasja Fiļipovna, kas sākumā bija pazudusi Maskavā, vēlāk turpat Maskavā Rogožina sameklēta, pēc tam atkal kaut kur pazudusi un atkal viņa sameklēta, beidzot devusi viņam gandrīz drošu solījumu, ka precēšoties ar viņu. Un, lūk, bija pagājušas tikai divas nedēļas, kad viņa ekselence pēkšņi saņēma ziņu, ka Nastasja Fiļipovna aizbēgusi trešo reizi, gandrīz vai no altāra, un šoreiz pazudusi kaut kur gubernā, bet tikmēr pazudis no Maskavas arī kņazs Miškins, pamezdams visas savas darīšanas Salazkina aizgādībā, «kopā ar viņu vai vienkārši meties viņai pakal — nav zināms, bet kaut kas tur ir», — nosprieda ģenerālis. Savukārt arī Lizaveta Prokofjevna bija saņēmusi kaut kādas nepatīkamas vēstis. Galu galā divus mēnešus pēc kņaza aizbraukšanas gandrīz visas baumas par viņu Pēterburgā aprima galīgi, bet Jēpančīnu namā «klusēšanas ledus» vairs netika laužts. Varvara Ardalionovna tomēr vēl arvien mēdza apmeklēt Jēpančīnu meitas.

Lai reiz izbeigtu ar visām šīm baumām un ziņām, piebildīsim arī to, ka Jēpančīnu namā uz pavasara pusi notika ļoti daudz pārmaiņu, tā ka grūti bija neaizmirst kņazu, kas arī pats nedeva, varbūt nemaz negribēja dot par sevi kādas ziņas. Pa garo ziemu pamazām

vien tika beidzot nolemts braukt vasarā uz ārzemēm, tas ir, brauktu Ļizaveta Prokofjevna ar meitām; ģenerālim, protams, nebija iespējams izšķiest laiku «tukšām izpriecām». Lēmumu pieņēma pēc tam, kad jaunavas bija izteikušas neatlaidīgu prasību, jo viņas bija pilnīgi pārliecinājušās, ka uz ārzemēm viņas tāpēc negrib laist, ka vecākiem nemitīgas rūpes, kā viņas izdot pie vīra un kā sameklēt viņām preciniekus. Varbūt arī vecāki bija beidzot pārliecinājušies, ka precinieki var gadīties arī ārzemēs un ka izbraukums uz vienu vasaru ne tikai neko nevar kaitēt, bet, kas zina, var daudz ko «pat veicināt». Te varētu pieminēt, ka paredzētās Afanasija Ivanoviča Tocka laulības ar vecāko Jēpančīnu bija galīgi izjukušas un viņa oficiāls bildinājums nemaz nebija noticis. Tas viss noritēja kaut kā pats no sevis, bez lielām runām un bez jebkādas ģimenes cīņas. Ar kņaza aizbraukšanu viss pēkšņi aplusa abās pusēs. Arī šis apstāklis bija pa daļai to iemeslu skaitā, kas radīja toreizējo smago noskaņojumu Jēpančīnu ģimenē, lai gan ģenerāliene jau tad bija izsacījusies, ka viņa tagad priecīgu prātu «ar abām rokām pārmetu krustu». Ģenerālis gan bija nežēlastībā un jūta, ka pats vainīgs, tomēr ilgāku laiku palika sapicis; zēl viņam bija Afanasija Ivanoviča: «Tik liela manta un tāds iznesīgs cilvēks!» Drīz vien ģenerālis dabūja zināt, ka Afanasiju Ivanoviču savaldzinājusi kāda iebraukusi augstāko aprindu francūziete, marķīze un leģitimiste, ka laulības notikšot un ka Afanasiju Ivanoviču aizvedīšot uz Parīzi, bet pēc tam kaut kur uz Bretaņu. «Nu, ar francūzieti viņš pazudīs,» nosprieda ģenerālis.

Bet Jēpančīni taisījās vasaras sākumā izbraukt. Un pēkšņi kāds notikums atkal visu ievirzīja jaunās sliedēs, un brauciens atkal tika atlikts, par jo lielu prieku ģenerālim un ģenerālienei. Pēterburgā no Maskavas ieradās kāds kņazs Š., pazīstams cilvēks, pie tam pazīstams no visai labas puses. Viņš bija viens no tiem cilvēkiem vai pat, var sacīt, beidzamā laika darbiniekiem, godīgiem, pieticīgiem, kuri dedzīgi un apzinīgi grib būt derīgi, vienmēr strādā un izceļas ar to reto un labo īpašību, ka vienmēr atrod darbu. Neizvirzoties izskata pēc priekšgalā, izvairīdamies no partiju sīvajām cīņām un liekvārdības, neturēdamis sevi par vienu no pirmajiem, kņazs tomēr visai pamatīgi izprata daudz ko no tā, kas pēdējā laikā notika. Viņš sākumā bijis ierēdnis, vēlāk sācis piedalīties arī zemstes darbībā. Bez tam viņš vairākām krievu zinātniskām biedrībām bija ļoti noderīgs korespondents. Sadarbībā ar kādu pazīstamu tehniķi viņš ar savāktajām ziņām un pētījumiem veicināja to, ka kādai no vis-svarīgākajām projektējamām dzelzceļa līnijām deva daudz labāku

virzienu. Viņam bija ap trīsdesmit pieci gadi. Viņš bija «visaugstākās sabiedrības» cilvēks un bez tam ar «labu, nopietnu, neapstrīdamu mantas stāvokli», kā atsaucās ģenerālis, kam gadījās kādā diezgan nopietnā lietā sastapties un iepazīties ar kņazu pie grāfa, sava priekšnieka. Kņazs aiz kādas sevišķas ziņkāres nekad nevarējās iepazīties ar krievu «komersantiem». Gadījās, ka kņazs iepazinās arī ar ģenerāļa ģimeni. Adelaida Ivanovna, vidējā no trim māsām, atstāja uz viņu diezgan spēcīgu iespaidu. Uz pavasara pusi kņazs viņu bildināja. Adelaidai viņš ļoti patika, patika arī Līzavetai Prokofjevnai. Ģenerālis arī bija ļoti priecīgs. Pats par sevi saņemtais, brauciens tika atcelts. Kāzas nolika uz pavasari.

Brauciens tomēr varētu notikt gan ap vasaras vidu, gan uz tās beigām, kaut vai tikai izpriecai uz mēnesi vai diviem, un tajā dotos Līzaveta Prokofjevna ar divām pie viņas palikušajām meitām, lai izklidinātu skumjas pēc Adelaidas, kas viņas atstājusi. Bet notika atkal kaut kas jauns: jau pavasara beigās (Adelaidas kāzas mazliet aizkavējās un tika atliktas līdz vasaras vidum) kņazs Š. ieveda Japāncīnu namā kādu no saviem attāliem radniekiem, kas viņam tomēr bija diezgan labi pazīstams. Tas bija kāds Jevģeņijs Pavlovičs R., vēl pajauns cilvēks, tā ap divdesmit astoņiem gadiem, flīgeladjuants, aprīņojams skaistulis, «augstas kārtas», asprātīgs cilvēks, spidošs, «ar jauniem uzskatiem», «pārlietu izglītots» un gluži vai nedzirdēti bagāts. Attiecībā uz šo pēdējo punktu ģenerālis bija vienmēr uzmanīgs. Viņš ievāca ziņas: «Tiešām, kaut kas tāds atklājas, lai gan tomēr vēl jāpārbauda.» Šo flīgeladjutantu, kas bija tik jauns un ar «nākotni», stipri pacēla vecās Belokonskas atsauksme no Maskavas. Vienīgi viņam līdzī gāja mazliet kutelīga slava: vairāki sakari un, kā apgalvoja, «uzvaras» pār kādām nelaimīgām sirdīm. Ieraudzījis Aglaju, viņš sāka neparasti cītīgi apmeklēt Japāncīnu namu. Tiesa, nekas vēl nebija sacīts, pat nekādi mājiieni nebija doti, bet vecākiem tomēr likās, ka šovasar nav ko domāt par ārzemju braucienu. Pati Aglaja varbūt bija citādās domās.

Tas notika jau īsi pirms mūsu varoņa otrreizējās parādīšanās uz mūsu stāsta skatuves. Ap šo laiku, kā šķita, nabaga kņazu Miškinu bija jau pilnīgi paspējuši Pēterburgā aizmirst. Ja viņš tagad pēkšņi parādītos savu paziņu vidū, tad būtu kā no gaisa nokritis. Tomēr mēs te minēsim vēl kādu faktu un ar to beigsim mūsu ievadu.

Koļa Ivolģins pēc kņaza aizbraukšanas sākumā turpināja savu agrāko dzīvi, tas ir, apmeklēja ģimnāziju, savu draugu Ipolitu, uzraudzīja ģenerāli un palīdzēja Varjai saimniecībā, tas ir, bija viņai

par izsūtāmo. Bet ģinieki drīz vien pazuda: Ferdiščenko aizbrauca kaut kur jau trīs dienas pēc notikuma pie Nastasjas Filipovnas un diezgan ātri pazuda, tā ka par viņu pat baumas gandrīz apklusā; runāja, ka viņš kaut kur žūpojot, bet arī tas nebija droši. Kņazs aizbrauca uz Maskavu; ar ģiniekiem bija cauri. Vēlāk, kad Varja jau bija apprecējusies, Ņina Aleksandrovna un Gaņa pārcēlās kopā ar viņu pie Pticina, uz Izmailovas pulku; bet, kas attiecas uz ģenerāli Ivolinu, tad ar viņu gandrīz tānī pašā laikā notika kaut kas gluži neparedzēts: viņu iesēdināja parādu cietumā. Turp viņu bija aizvadījusi viņa draudzene kapteiniete, uzrādīdama viņai dažādos laikos izdotus dokumentus pāris tūkstošu vērtībā. Tas viss viņam nāca pilnīgi negaidīti, un nabaga ģenerālis, «runājot vispār», bija noteikti kritis par upuri savai neapvaldītai ticībai cilvēka sirds cēlumam. Ieradis mierīgi parakstīt aizņēmumu rakstus un vekselus, viņš pat neiedomājās par to iespējamo iedarbi kaut vai kādreiz, domādams tikai, ka tas tāpat vien. Izrādījās, ka nav tāpat vien. «Paļaujies nu vēl uz cilvēkiem, parādi cēlu uzticību!» viņš rūgti iesaucās, sēdēdams kopā ar jaunajiem paziņām Tarasova namā pie viņa pudeles un stāstīdams viņiem anekdotes par Karsas aplenkšanu un zaldātu, kas uzcēlies no miroņiem. Viņš tomēr tur bija iedzīvojis lieliski. Pticins un Varja sacīja, ka taisni tā esot viņa īstā vieta; Gaņa to pilnīgi apstiprināja. Vienīgi nabaga Ņina Aleksandrovna klusībā rūgti raudāja (par ko mājinieki pat brīnījās) un, mūžam slimodama, vilkās cik bieži vien varēdama pie vīra uz satikšanos Izmailovas pulkā.

Bet kopš «notikuma ar ģenerāli», kā izteicās Koļa, un vispār jau kopš māsas apprecēšanās Koļa gandrīz pilnīgi bija izslidējis viņiem no rokām un nonācis tik tālu, ka pēdējā laikā pat reti ieradās pārnakšņot ģimenē. Runāja, ka viņam saradies ļoti daudz jaunu paziņu; bez tam viņš bija kļuvis sevišķi pazīstams arī parādu cietumā. Ņina Aleksandrovna šinī ziņā bez viņa nevarēja nemaz iztikt; bet mājās viņu tagad neviens neapgrūtināja pat ar ziņkārību. Varja, kas agrāk pret viņu bija tik stingra, tagad nemaz vairs nepratināja viņu par viņa gaitām; bet Gaņa, par lielu brīnumu mājiniekiem, runāja ar viņu un pat izturējās pret viņu reizēm pilnīgi draudzīgi, par spīti savai hipohondrijai, kas agrāk nekad nebija noticis, jo divdesmit septiņi gadi vecais Gaņa, gluži dabiski, nepiegrīza savam piecpadsmit gadu vecajam brālim ne mazākās draudzīgās uzmanības, izturējās pret viņu rupji, prasīja, lai visi mājinieki būtu tikai stingri pret viņu, un pastāvīgi draudēja «saņemt viņu aiz ausīm», kas arī izveda Koļu «no pēdējām cilvēciskās pacietības

robežām». Varēja nodomāt, ka tagad Koļa dažreiz kļuvis Gaņam pat nepieciešams. Viņu ļoti pārsteidza, ka Gaņa toreiz atdeva atpakaļ naudu; par to viņš daudz ko bija gatavs tam piedot.

Bija pagājuši mēneši trīs pēc kņaza aizbraukšanas, un Ivolginu ģimenē padzirdēja, ka Koļa pēkšņi iepazinies ar Jēpančiniem un jaunavas viņu ļoti laipni uzņēmušas. Varja drīz vien to dabūja zināt; Koļa tomēr bija iepazinies nevis ar Varjas starpniecību, bet «pats uz savu roku». Pamazām vien pie Jēpančiniem viņu iemilēja. Ģenerāliene sākumā bija ar viņu ļoti neapmierināta, bet drīz sāka viņu apmiļot «par atklātību un par to, ka neglaimo». Ka Koļa neglaimoja, tas bija pilnīgi pareizi; viņš prata nostāties pie viņām pilnīgi līdzīgā un neatkarīgā stāvoklī, kaut arī lasīja dažreiz ģenerālienei grāmatas un avīzes, — bet viņš jau vienmēr bija pakalpigis. Pāris reīzu viņš tomēr gaužām sastrīdējās ar Ļizavetu Prokofjevnu, paziņoja tai, ka tā esot despote un ka viņš vairs kāju nesperšot tās namā. Pirmo reizi strīds iznāca par «sieviešu jautājumu», bet otrreiz par to, kādā gada laikā vislabāk ķert ķivulišus. Lai cik neticami, bet ģenerāliene trešajā dienā pēc strīda atsūtīja viņam ar sulaini zīmīti, lūgdama katrā ziņā ierasties; Koļa neiecirtās un tūdaļ ieradās. Vienīgi Aglaja nezin kāpēc pastāvīgi pret viņu bija noskaņota nelabvēlīgi un izturējās uzpūtīgi. Taisni viņu tam bija lemts pa daļai pārsteigt. Kādreiz, — tas bija lieldienu nedēļā, — notvēris izdevīgu brīdi, Koļa pasniedza Aglajai vēstuli, sacīdams tikai, ka likts nodot vienīgi viņai. Aglaja bargi uzlūkoja «pašpaļāvīgo puiku», bet Koļa negaidīja un aizgāja. Viņa atlocīja zīmīti un izlasīja:

«Kādreiz Jūs mani pagodinājāt, man uzticēdamās. Varbūt Jūs tagad esat mani pavisam aizmirsusi. Kā tas tā gadījies, ka es Jums rakstu? Es nezinu, bet manī pamodusies neatvairāma vēlēšanās atgādināt Jums par sevi, tieši Jums. Cik reizes Jūs visas trīs esat bijušas man ļoti vajadzīgas, bet no visām trim es redzēju vienīgo Jūs. Jūs man esat vajadzīga, ļoti vajadzīga. Man nav ko rakstīt Jums par sevi, nav ko pastāstīt. Es arī negribēju to; es briesmīgi vēlētos, lai Jūs būtu laimīga. Vai Jūs esat laimīga? To vien es gribēju Jums pasacīt.

Jūsu brālis kņ. *Ļ. Miškins.*»

Izlasījusi šo īsiņo un diezgan juceklīgo zīmīti, Aglaja pēkšņi gaužām nosarka un nogrima domās. Mums grūti būtu atstāstīt viņas domu gaitu. Starp citu, viņa jautāja sev: «Vai rādīt kādam?» Viņa it kā kautrējās. Galu galā viņa ar zobgalīgu un dīvainu smaidu

iemeta vēstuli sava galdiņa atvilktnē. Nākamā dienā atkal izņēma un ielika kādā biezā grāmatā, kas bija ādas sējumā (viņa vienmēr tā darīja ar saviem papīriem, lai vajadzības gadījumā varētu ātrāk atrast). Un tikai pēc nedēļas viņai gadījās ieskatīties, kas tā bijusi par grāmatu. Tā bija «Lamančas Dons Kihots». Aglaja sāka briesmīgi smieties — nezin kāpēc.

Nav arī zināms, vai viņa parādīja savu ieguvumu kādai no māsām.

Bet, kad viņa vēl lasīja vēstuli, viņai pēkšņi iešāvās prātā: vai tiešām šo pašpaļāvīgo puiku un lielībnieku kņazs izvēlējies par korespondentu un, kas zina, viņš varbūt ir vienīgais šejienietis, ar kuru tas sarakstās? Lai gan ārēji visai nevērīgi, tomēr viņa ņēmās Koļu iztaujāt. Bet vienmēr jūtīgais «puika» nepievērsa šoreiz ne mazākās uzmanības šai nevīžībai; visai īsi un diezgan sausi viņš paskaidroja Aglajai, ka, lai gan viņš katram gadījumam paziņojis kņazam savu pastāvīgo adresi īsi pirms kņaza aizbraukšanas no Pēterburgas un pie tam piedāvājis viņam savus pakalpojumus, bet ka šis esot pirmais uzdevums, ko viņš no tā saņēmis, un pirmā viņa rakstītā zīmīte, un par pierādījumu saviem vārdiem parādīja arī vēstuli, ko bija saņēmis viņš pats. Aglaja nekautrēdamās to izlasīja. Koļam rakstītā vēstule skanēja:

«Mīļais Koļa, esiet tik laipns, nododiet te klāt pielikto un aizlipināto zīmīti Aglajai Ivanovnai. Palieciet sveiki.

Jūs mīlēdams, kņ. *Ļ. Miškins.*»

— Tomēr smieklīgi uzticēties tādām knauķim, — aizvainota sacīja Aglaja, atdodama Koļam zīmīti, un nicīgi pagāja viņam garām.

To vairs Koļa nespēja paciest: viņš tiši šim gadījumam, nepaskaidrodams iemeslu, bija izlūdzies Gaņam, lai ļauj apsiet viņa vēl gluži jauno, zaļo šalli. Viņš jutās ļoti aizvainots.

II

Bija jūnija sākums. Un jau veselu nedēļu Pēterburgā pieturējās neparasti jauks laiks. Jēpančiniem bija pašiem sava grezna vasarnīca Pavlovskā. Ļizaveta Prokofjevna pēkšņi sarosījās un sāka rīkoties; nepagāja ne divas dienas, kad viņi pārcēlās turp.

Otrā vai trešā dienā pēc Jēpančinu pārcelšanās ar rīta vilcienu

no Maskavas ieradās arī kņazs Ļevs Nikolajevičs Miškins. Nebija neviena, kas viņu sagaidītu stacijā; bet, izkāpjot no vagona, kņazam pēkšņi likās, ka drūzmā, kas ielencā atbraucējus, pavid divu acu divains, liesmains skatiens. Ielūkojies uzmanīgāk, viņš vairs neko nevarēja atšķirt. Protams, tas bija tikai šķitums; bet iespaids palika nepatikams. Turklāt kņazs arī bez visa tā bija skumjš un domīgs un likās par kaut ko noraizējies.

Vāžonis aizveda viņu uz kādu viesnīcu netālu no Ļiteinajas ielas. Viesnīca bija visai slikta. Kņazs aizņēma divas nelielas istabas, tumšas un ar sliktām mēbelēm, nomazgājās, apģērbās, neko nepieprasīja un steigšus izgāja, kā baidīdamies zaudēt laiku vai nesastapt kādu mājās.

Ja tagad viņā noskatītos kāds no viņa agrākajiem paziņām, kas satika viņu pirms pusgada Pēterburgā, kad viņš pirmo reizi te ieradās, tad droši vien nodomātu, ka ārēji viņš pārmainījies stipri vien uz labo pusi. Bet diezin vai tā īsti bija. Apģērbā gan redzama pilnīga pārmaiņa: visas drēbes bija citas, tās bija pašuvis Maskavā labs drēbnieks; bet arī drēbēm piemita savs trūkums: tās šūtas pārāk moderni (kā vienmēr pašuj apzinīgi, bet ne visai talantīgi drēbnieki) un turklāt tādām cilvēkam, kas nepavisam par to neinteresējas, tā ka, uzmanīgi aplūkojot kņazu, cilvēks, kam tik pasmieties, varbūt arī atrastu par ko pasmaidīt. Bet par ko visu gan nevar pasmieties?

Kņazs paņēma ormani un devās uz Peskiem. Kādā no Roždestvenskas ielām viņš drīz vien sameklēja nelielu koka nameli. Viņam par brīnumu, izrādījās, ka šis namiņš ir glīts, spodrs, uzturēts labā kārtībā, ar dārziņu, kurā auga puķes. Logi uz ielu bija atvērti, un no tiem dzirdama nemitīga spalga čaloņa, gandrīz klaigas, it kā kāds lasītu balsī vai pat sacītu runu; balsi reizēm pārtrauca vairāku cilvēku skaņi smiekli. Kņazs iegāja sētā, uzkāpa lievenī un prasīja, kur Ļebedeva kungs.

— Tepat viņš ir, — durvis atvērdama, atbildēja ķekša līdz elkoņiem atlocītām piedurknēm, ar pirkstu norādīdama uz «viesistabu».

Šai viesistabā, kas bija izlīmēta ar tumšzilām tapetēm, iekārtota tīri un ar zināmām pretenzijām, tas ir, tajā atradās apaļš galds un divāns, bronzas pulkstenis zem jumola, šauriņš spogulis logu starpā un visai vecmodīga, neliela lustra ar stikla zilitēm, kas karājās bronzas važiņā pie griestiem, telpas vidū ar muguru pret ienācēju stāvēja pats Ļebedeva kungs, vestē izmeties, bez virsdrēbēm, tīri vasarīgi, un, sizdams sev pa krūtīm, ar rūgtumu gari un plaši runāja par kādu tematu. Viņa klausītāji bija: gadu piecpadsmit vecs zēns diezgan

jautru un diezgan gudru seju un ar grāmatu rokās, jauna sieviete ap gadu divdesmit sēru drānās un ar zīdaini rokās, trīspadsmit gadus veca meitene, arī sērās, kura stipri smējās, turklāt briesmīgi plātīja muti, un, beidzot, ārkārtīgi divains klausītājs, gadu divdesmit vecs puisis, kas gulēja uz divāna, — tas bija diezgan skaists, melnīgnējs, ar gariem, bieziem matiem, melnām, lielām acīm un tikko jaušāmām pūciņām uz zoda un vaigiem. Šis klausītājs, kā likās, bieži pārtrauca un apstrīdēja aizrautīgo runātāju Ļebedevu; par to tad arī droši vien smējās pārējie klātesošie.

— Lukjan Timofejič, klau, Lukjan Timofejič! Vai tu re! Paveries taču šurp! ... Nu, kaut tu izčibētu!

Un ķekša aizgāja, noplātīdama rokas un noskaitusies tā, ka pat gluži nosarka.

Ļebedevs atskatījās un, ieraudzījis kņazu, stāvēja kādu laiku kā sālsstabs, tad metās viņam klāt ar iztapīgu smaidu, bet pa ceļam atkal gluži kā sastinga, tomēr izdabūdamas:

— G-g-gaišība kņaz!

Bet pēkšņi, vēl arvien it kā nespēdams noturēties līdzsvarā, atgriezās atpakaļ un ne no šā, ne no tā uzklupa vispirms jaunavai sērās, kas turēja rokās bērnu, tā ka viņa pat atkāpās no pārsteiguma, bet, tūdaļ viņu pametis, uzklupa trīspadsmit gadus vecajai meitenei, kura stāvēja uz otras istabas sliekšņa un kuras sejā vēl plaiksniņās neseno smieklu atblāzma. Viņa neizturēja brēcienu un tūdaļ laida ķekas vaļā uz virtuvi; Ļebedevs viņai pakaļ vēl piecirtā kāju, lai liktu pa istam trūkties, bet, sastapis apjukuma pilno kņaza skatienu, paskaidroja:

— Lai būtu ... bijība, he-he-he!

— Jūs to visu vēltīgi ... — kņazs uzsāka.

— Tūlit, tūlit, tūlit ... kā vējš!

Un Ļebedevs aši pazuda no istabas. Kņazs izbrīnījies palūkojās jaunavā, zēnā un gulētājā uz divāna; viņi visi smējās. Sāka smieties arī kņazs.

— Devās uzvilkt fraku, — zēns sacīja.

— Cik tas vis nepatīkami, — atsāka kņazs, — bet es jau domāju ... sakiēt, viņš ...

— Jūs domājat, piedzēries? — iesaucās balss no divāna. — Nemaz arī ne! Varbūt tikai glāzītes trīs četras, nu, lai būtu piecas, bet kas nu tas — disciplīna.

Kņazs jau gribēja griezties pie gulētāja uz divāna, bet sāka runāt jaunā sieviete un ar vislielāko vaļsirdību savā milīgajā sejiņā sacīja:

— Viņš no rītiem nekad daudz nedzer; ja jūs pie viņa kādās darišanās, tad tūlīt arī runājiet. Pats istākais laiks. Bet, kad pievakarē atgriezīsies, būs iedzēries; tagad gan vairāk pa naktīm raud un lasa mums priekšā no svētiem rakstiem, tāpēc ka mums māmiņa jau piecas nedēļas kā mirusi.

— Viņš tāpēc vien aizskrēja, ka viņam droši vien nācās grūti jums atbildēt, — iesmējās jaunais cilvēks, kas gulēja uz divāna. — Varu saderēt, ka viņš nu gan jūs apvedīs ap stūri, un taisni tagad to apdomā.

— Tikai piecas nedēļas! Tikai piecas nedēļas, — uztvēra Lebedevs, atgriezdamijs jau frakā, mirkšķinādams acis un vilkdams no kabatas lakatiņu asaru slaucīšanai, — esam bārabērni!

— Kāpēc gan jūs uzvilkāt caurus svārkus? — sacīja jaunā sieviete. — Te taču aiz durvīm jums gluži jauni, vai tad neredzējāt?

— Klusu, siseni! — Lebedevs viņai uzbrēca. — Ū, tu! — viņš sāka dauzīt ar kājām. Bet šoreiz viņa tikai pasmējās.

— Ko jūs te baidāt, neesmu jau Taņa, nemukšu. Bet Ļubočku gan uzmodināsiet, piesitīsies vēl krampji... kāpēc tā kliezāt!

— Nē, nē, nē! Pipari tev uz mēles... — Lebedevs pēkšņi briesmīgi izbijās un, mezdamijs pie bērna, kas gulēja meitas rokās, vairākkārt bailēs pārmeta viņam krustu. — Kungs, sargi, kungs, glabā! Tas ir mans paša bērniņš, meita Ļubova, — viņš griezās pie kņaza, — dzimusi vislikumīgākajā laulībā no nupat mūžībā aizgājušās Jeļenas, manas sievas, kas mirusi dzemdībās. Un šī knīpa sērās ir mana meita Vera... Bet šis, šis, o, šis...

— Ko aprāvieš? — iesaucās jaunais cilvēks. — Turpini vien, nekaunies.

— Jūsu gaišība! — jūtu uzplūdumā pēkšņi iesaucās Lebedevs. — Vai par Žemarinu ģimenes noslepkavošanu avīzēs lasījāt?

— Izlasīju, — sacīja kņazs, mazliet izbrīnījies.

— Nu, tad šis te ir īstais Žemarinu ģimenes slepkava, šis pats ir!

— Ko jūs sakāt? — kņazs brīnījās.

— Tas ir, alegoriski runājot, nākamais, otrais slepkava, kas noslepkavos nākamo, otro Žemarinu ģimeni, ja tāda pagadīsies. Uz to vien taisās...

Visi sāka smieties. Kņazam ienāca prātā, ka Lebedevs tiešām varbūt minstinās un žākstās tikai tāpēc, ka, nojauzdams viņa jautājumu, nezina, kā uz tiem atbildēt, un grib iegūt laiku.

— Dumpojas! Riko sazvērestības! — kliezda Lebedevs, it kā vairs nespēdams valdīties. — Nu, vai es varu, nu, vai man tiesības

tādu mēnesi, tādu, yar sacīt, nešķīstēnu un briesmoni uzskatīt par savu miesīgu māsasdēlu, par manas nelaiķes māsas Anīšjas vienīgo dēlu?

— Beidz jel, žūpa gatavais! Ticat vai ne, kņaz, tagad viņš sadomājis nodarboties ar advokatūru, noņemtis ar tiesas prasībām; daiļrunai nodevies un visu laiku ar bērniem mājās runā augstā stilā. Miertiesnešu priekšā pirms piecām dienām runāja. Un ko gan viņš bija uzņēmis aizstāvēt: nevis vecenīti, kas viņu lūgšus lūdzās un ko nelietis augļotājs aplaupījis, piecsimt rubļu, visu viņas bagātību, piesavinājies, bet taisni šo pašu augļotāju, kādu Zaidleru, žīdu, par to, ka tas piecdesmit rubļu apsolījis viņam dot . . .

— Piecdesmit rubļu, ja vinnēšu, un tikai pieci, ja paspēlēšu, — pēkšņi paskaidroja Lebedevs gluži citādā balsī, nekā līdz šim runājis, bet tā, it kā viņš nekad nebūtu kliezīis.

— Nu, un samelsa niekus, protams, nav taču vecā kārtība, tur tikai noņirgājās par viņu. Bet viņš jutās briesmīgi apmierināts; paturiet prātā, viņš teica, taisnprātīgie tiesnešu kungi, ka noskumis sirmgalvis, kas vājš uz kājām un dzīvo no godīga darba, zaudē beidzamo maizes kumosu; atcerieties likumdevēja gudros vārdus: «Lai valda žēlastība tiesās.» Un ticat vai ne: katru rītu viņš mums šeit to pašu runu pārstāsta, mats matā, kā tur to sacījis: piekto lāgu šodien; nupat taisni pirms jūsu ienākšanas lasīja, tik ļoti iepatikusies. Pats ap sevi laizās. Un vēl taisās kādu aizstāvēt. Jūs laikam esat kņazs Miškins? Koļa man par jums stāstīja, teica, ka gudrāka par jums visā pasaulē līdz šim neesot sastapis . . .

— Un nav arī! Nav arī! Gudrāka pasaulē nav! — tūdaļ apstiprināja Lebedevs.

— Nu, pieņemsim, ka šis samelsās. Viens jūs mīl, bet otrs jums pieglaimojas; toties man ne prātā nenāk teikt glaimus, lai jums tas zināms. Prāta jums netrūkst: tad ņemiet un izšķīriet mūsu strīdu. Nu, gribi, lai kņazs mūs izšķīr? — viņš griezās pie tēvoča. — Es pat priecājos, kņaz, ka jūs pagadijāties.

— Gribu! — apņēmīgi iesaucās Lebedevs un nevilus atskatījās uz publiku, kas atkal sāka virzīties tuvāk.

— Kas te jums īsti notiek? — jautāja kņazs, saraukdamis pieri.

Viņam patiesi sāpēja galva, turklāt viņš pārliecinājās arvien vairāk un vairāk, ka Lebedevs viņu krāpj un ir priecīgs, ka par galveno nav jārunā.

— Lietas apstākļi šādi. Esmu viņa māsasdēls, to viņš nemelsa, lai gan citādi melš vien. Kursu neesmu beidzis, bet nobeigt gribu un

pie sava palikšu, tāpēc ka man ir raksturs. Bet pagaidām, lai eksistētu, pieņemu kādu vietu uz dzelzceļa par divdesmit pieciem rubļiem algas. Atzistos bez tam, ka viņš man lāgi divi trīs jau palīdzējis. Man bija divdesmit rubļu, un es tos paspēļēju. Nu, vai ticat, kņaz, es biju tik nekrietns, tik zemisks, ka kāršu spēlē tos pametu!

— Neģēlim, neģēlim, kam nemaz nevajadzēja maksāt! — iesaucās Lebedevs.

— Jā, neģēlim gan, bet kuram vajadzēja samaksāt, — turpināja jaunais cilvēks. — Un, ka viņš ir neģēlis, to es arī varu aplicināt, un ne jau tāpēc vien, ka viņš tevi piekāva. Tas, kņaz, ir kāds izbrāķēts oficieris, atvaļināts poručīks no bijušās Rogožina kompānijas, kurš arī boksu māca. Visi viņi tagad klimst apkārt, kamēr viņus Rogožins padzīnis. Bet vislaunākais ir tas, ka es zināju par viņu, ka viņš ir blēdis, neģēlis un garnadzis, un tomēr sēdos ar viņu spēlēt, un ka, paspēlēdams pēdējo rubli (mēs spēlējam uz sērkokociņiem), es pie sevis domāju: paspēlēšu, došos pie tēvoča, paklanīšos — neatteiks. Tas jau ir zemiski, tas jau pavisam zemiski! Tā ir jau apzināta nekrietnība!

— Jā, tā nu gan ir apzināta nekrietnība! — atkātoja Lebedevs.

— Nu, negavilē, uzgaidi mazliet, — aizvainots iesaucās māsas dēls, — viņš te vēl priecājas. Es ierados pie viņa, kņaz, un atzinos visā šai lietā; es izturējos godprātīgi, es sevis netaupiju; es nolamāju sevi viņa priekšā kā vien prazdams, te visi liecinieki. Lai ieņemtu šo vietu uz dzelzceļa, man katrā ziņā vajadzētu kaut jel kā apģērbties, jo es esmu vienās skrandās. Rau, paskatieties uz zābakiem! Citādi vietā ierasties nav iespējams, bet, ja neieradīšos noteiktajā laikā, vietu ieņems cits, tad es atkal būšu uz ekvatora un diezīn kad vēl citu vietu sameklēšu. Tagad es lūdzu viņam tikai nieka piecpadsmit rubļus un apsolos, ka nekad vairs nelūgšu, turklāt vēl pirmo triju mēnešu laikā samaksāšu viņam visu parādu līdz pēdējai kapeikai. Vārdu es turēšu. Es protu mēnešiem ilgi nosēdēt pie maizes un kvasa, jo man ir raksturs. Par trim mēnešiem es saņemšu septiņdesmit pieci rubļi. Kopā ar iepriekšējo es būšu viņam parādā pavisam trīsdesmit pieci rubļi, tātad man būs ko samaksāt. Nu, lai uzliek procentus, kādus vien vēlas, velns parauj! Vai tad viņš mani nepazīst? Pajautājiet viņam, kņaz: vai agrāk, kad viņš man izpalīdzēja, es maksāju vai ne? Kāpēc tad tagad negrib? Noskaities par to, ka es šim poručīkam samaksāju; cita iemesla nav! Tāds ir šis cilvēks — ne sev, ne citam!

— Un projām arī neiet! — iesaucās Lebedevs. — Apgūlies te un projām neiet.

— To es tev jau pateicu. Neiešu ārā, kamēr nebūsi iedevis. Jūs, kņaz, liekas, smaidāt? Laikam domājat, ka man nav taisnība.

— Es nesmaidu, bet, manuprāt, jūs tiešām esat mazliet netaisns, — kņazs negribīgi atsaucās.

— Tad jau sakiet atklāti, ka pavisam netaisns, nelaipojiet, kas par «mazliet»!

— Ja gribat, tad arī pavisam netaisns.

— Ja gribu! Smieklīgi! Vai tad tiešām jūs domājat, ka es pats nezinu, ka tā rīkoties ir kutelīgi, ka viņa nauda — viņa griba, bet no manas puses iznāk vardarbība. Bet jūs, kņaz... dzīvi nepazīstat. Nemācīsi tādus, nebūs nekādas jēgas. Tādi jāmaca. Sirdsapziņa taču man tīra; skaidrs, ka zaudējumu es viņam nesagādāšu, atdošu ar procentiem. Morālisku gandarījumu arī viņš saņēmis: viņš redzējis manu pazemojumu. Ko vēl viņš grib? Kur gan viņš derēs, ja no viņa nebūs nekāda labuma? Apžēlojieties, ko gan viņš pats dara? Pajautājiet, kā viņš ar citiem rīkojas un kā ļaudis apšmauc! Kā viņš šai namā iedzīvojies? Lieku galvu ķilā, ka viņš ir jūs jau piešmaucis un apdomājis, kā jūs uz priekšu piešmaukt! Jūs smaidāt, neticat?

— Man liekas, ka tas viss ne gluži pieder pie jūsu lietas, — piebilda kņazs.

— Es jau trešo dienu te guļu — un ko visu neesmu redzējis! — klieudz jaunais cilvēks neklausīdamies. — Iedomājieties, ka viņš šo te eņģeli, šo meiču, kas tagad bārene, manu māsiņu, savu meitu, tur aizdomās, pie viņas katru nakti meklē miļākos! Pie manis šeit klusītiņām ienāk, zem mana divāna arī oksķerē. Prātā jucis no aizdomības; katrā kaktā redz zagļus. Augu nakti ik mirkli trūkstas kājās, gan logus aplūko, vai labi aizvērti, gan durvis pārbauda, krāsnī ielūkojas, un tā naktī pa septiņi lāgi. Krāpniekus viņš tiesā aizstāv, bet pats naktī pa trīs lāgi ceļas pūgšanas skaitīt, lūk, še zālē, uz ceļiem, pieri dažu pie grīdas pa lustundai, un par ko visu viņš neaizlūdz, ko visu nepieņem dzerumā. Par grāfienes Dibari dvēseli aizlūdzta, pats savām ausīm dzirdēju; Koļa arī dzirdēja: pavisam prātu izdzīvojis!

— Redziet, dzirdiet, kā viņš mani apkauno, kņaz! — nosarkdams un tiešām vairs nevaldīdamies, iesaucās Lebedevs. — Bet to viņš nezina, ka varbūt es, žūpa un padauza, laupītājs un ļaundaris, tikai ar to esmu attaisnojams, ka šo te nīrgu, kad vēl bērns bija, tinu jostīnās un muldiņā mazgāju, un pie ubadzēs, atraitnes māsas Annas es, tāds pats ubags, augas naktis nosēdēju, nemaz netiku gulējis, abus viņus slimus apkopu, sētņiekam lejā zagu malku,

viņam dziesmas dziedāju, knipjus situ, pie tam ar tukšu vēderu, un re, ko esmu izauklējis, te nu viņš smejas par mani! Un kas tev tur par daļu, ja es tiešām par grāfienes Dibarī mieru kādu vienu reizi būtu krustu pārmetis? Es, kņaz, pirms četrām dienām pirmo reizi mūžā leksikonā izlasīju viņas dzīves aprakstu. Vai tu jel maz zini, kas viņa īsti bijusi, šī Dibarī? Saki, — zini vai nezini?

— Nu, domā, tu viens pats tikai zini? — zobgalīgi, taču kā negribot nomurmināja jaunais cilvēks.

— Viņa bija tāda grāfiene, kura, negodu piedzīvojusi, valdīja karalienes vietā un kuru kāda liela ķeizariene savā ar pašas roku rakstītā vēstulē «*ma cousine*» uzrunājusi. Kardināls, pāvesta nuncijs, — tik augsta un tik svēta persona! — viņai *Lever du roi*¹ laikā (vai zini, kas tas bija — *Lever du roi*?) zīda zeķītes uz viņas kailajām kājiņām pats piedāvājies uzvilkt, vēl par godu to uzskatīdams. Vai tu to zini? No sejas redzu, ka nezini! Nu, kā viņa mirusi? Atbildi, ja zini!

— Vācies! Piesējies.

— Mirusi viņa tā, ka pēc tik liela goda šo bijušo pavēlnieci bende Samsons par neko uzstiepis uz giljotīnas Parīzes puasardu² uzjautrināšanai, bet viņa aiz bailēm nemaz nesaprot, kas ar viņu notiek. Viņa redz, ka tas viņu aiz kakla noliec zem asmens un pasper ar kāju, — tās tur smejas, — un viņa sākusī kliegt: «*Encore un moment, monsieur le bourreau, encore un moment!*» Kas nozīmē: «Uzgaidiet vienu minūti, buro³ kungs, tikai vienu minūti!» Un, lūk, par šo te minūti dievs viņai varbūt piedos, jo vairāk par šādu «*misère*» ar cilvēka dvēseli iedomāties nevar. Vai tu zini, ko nozīmē vārds «*misère*»? Nu, lūk, tad šis pats ir tas *misère*. No šā grāfienes kļiedziņa par vienu minūti, kad es to izlasīju, man sirdi satvēra gluži kā knaiblēs. Un kas tev par to, tārps tāds, ka es, dodoties vakarā gulēt, sadomāju lūgšanā viņu, lielo grēcinieci, pieminēt? Un tāpēc vien varbūt pieminēju, ka par viņu, kamēr vien zeme pastāv, droši vien neviens nekad nav pārmetis krustu un nav nemaz domājis par to. Viņai vēl patikami būs viņpasaulē sajust, ka atradies tāds pats grēcinieks kā viņa, kurš arī par viņu kaut vienu reizi virs zemes dievu pielūdzis. Ko tu vēl smeji? Nēticis, ateists tāds. Un kā tu vari zināt? Un vēl samelojies turklāt, ja jau esi noklausījies mani: nevis tikai par grāfieni Dibarī vien es lūdzu; es skaitīju tā: «Mielo, ak

¹ Rīta ģērbšanās ceremonija. (*Franc.*)

² *Franc. poissarde* nozīmē tirgone.

³ *Franc. bourreau* nozīmē bende.

kungs, lielās grēcinieces grāfienes Dibarī un visu viņai līdzīgo dveseles», un tā jau ir pavisam cita lieta; jo daudz ir tādu lielu grēcinieču un mainīgās laimes paraugu, kuras izturējušas, kuras tagad mulst neziņā un vaida, un gaida; es arī par tevi un par tādiem pašiem kā tu, tev līdzīgiem bezkauņām un pāridaritājiem toreiz dievu lūdzu, ja jau bijī nē mies noklausīties, kā es dievu lūdzu . . .

— Nu, pietiek, diezgan, lūdzies, par ko vien gribi, velns tevi rauj, nav ko blāstīties! — idzīgi viņu pārtrauca māsasdēls. — Viņš taču mums lielais grāmatu lasītājs, — jūs, kņaz, nezināt? — jauneklis piebilda, kaut kā neveikli smaidīdams. — Visu laiku tagad daždažādas grāmateles un memuārus lasa.

— Jūsu tēvocis tomēr . . . nav bezjūtīgs cilvēks, — negribot piebilda kņazs. Viņam šis jaunais cilvēks kļuva visai pretīgs.

— Tā jūs viņu mums vēl pārāk saslavēsit! Redziet, jau viņam roka uz sirds un lūpas čokurā, sajuzdamas garšu. Bezjūtīgs viņš varbūt arī nav, bet blēdis gan, tur tā nelaime; turklāt vēl piedzēries, pavisam izlaidies, kā katrs vairākus gadus no vietas piedzēries cilvēks, tāpēc viņam arī viss čīkst. Bērnus jau viņš mil, pieņemsim, netaiķi krustmāti cienīja . . . Pat mani mil un testamentā taču, nūdien, man daļu novēlējis . . .

— N-neko nenovēlēšu! — nikni iesaucās Lebedevs.

— Klausieties, Lebedev, — stingri sacīja kņazs, aizgriezdamies no jaunā cilvēka, — es taču zinu no pieredzes, ka jūs esat darbīgs cilvēks, kad pats gribat . . . Man tagad laika ļoti maz, un ja jūs . . . Piedodiet, kā jums vārds un tēva vārds, es piemirsu?

— Ti-Ti-Timofejs.

— Un?

— Lukjanovičs.

Visi, kas bija istabā, atkal sāka smieties.

— Samelsa! — iesaucās māsasdēls. — Arī te samelsa! Viņu, kņaz, nesauc vis par Timofeju Lukjanoviču, bet par Lukjanu Timofejeviču! Nu, saki, — kādēļ tu samelsi? Vai tad tev nav vienalga, Lukjans vai Timofejs, un kas tur kņazam no visa tā? Aiz paraduma vien viņš tā melš, ticiet man!

— Vai patiesi tā? — kņazs nepacietīgi jautāja.

— Lukjans Timofejevičs, tiešām, — Lebedevs piekrita un no kaunējās, padevīgi nodurdams acis un atkal uzlikdams roku uz sirds.

— Kādēļ gan jūs tā, ak mans dievs!

— Lai pats sevi pazemotu, — nočukstēja Lebedevs, arvien zemāk un padevīgāk nodurdams galvu.

— Eh, kas tur par pazemošanos! Ja tikai zinātu, kur tagad Koļa atrast! — sacīja kņazs un pagriezās uz durvju pusi.

— Es jums pateikšu, kur Koļa, — jaunais cilvēks atkal piedāvājās.

— Nē, nē, nē! — Ļebedevs salēcās un aizelsdamies sāka skraidīt.

— Koļa šeit pārgulēja pa nakti, bet no rīta devās meklēt savu ģenerāli, kuru jūs, kņaz, no «nodaļas» nezin kāpēc esat izpircis. Ģenerālis jau vakar apsolījās nākt šurp pārgulēt, bet neieradās. Visticamāk, ka atrodas viesnīcā «Svari», tas šeit ļoti tuvu, būs tur sācis pārgulēt. Koļa tāpat ir tur vai Pavlovskā pie Jēpančiniem. Nauda viņam bija, viņš jau vakar gribēja braukt. Tāpat vai nu «Svaros», vai Pavlovskā.

— Pavlovskā, Pavlovskā! ... Bet mēs uz šejieni, uz šejieni, uz dārziņu un ... kafijiņu ...

Un Ļebedevs jau vilka kņazu aiz rokas. Viņi izgāja no istabas, devās pāri nelielajam pagalmam un iegāja vārtiņos. Te tiešām bija ļoti mazs un ļoti piemīlīgs dārziņš, kurā, pastāvot labajam laikam, bija jau saplaukuši visi koki. Ļebedevs nosēdināja kņazu uz zaļa koka sola pie zaļa, zemē iestiprināta galdā un pats nosēdās viņam iepretim. Pēc britiņa tiešām atnesa arī kafiju. Kņazs neatteicās. Ļebedevs iztapīgi un alkātīgi joprojām skatījās viņam acīs.

— Es nemaz nezināju, ka jums tāda saimniecība, — sacīja kņazs, bet varēja redzēt, ka viņš domā pavisam ko citu.

— Bā-bāreņi, — gluži sagriezies jau uzsāka Ļebedevs, bet apklusā: kņazs izklaidīgi raudzījās zemē un, protams, bija jau aizmirsis savu jautājumu. Pagāja vēl kāda minūte; Ļebedevs vēroja un nogaidīja.

— Nu, kā tad? — sacīja kņazs, kā atmozdamies. — Ak jā! Jūs taču zināt pats, Ļebedev, kas mums par lietu: es atbraucu sakarā ar jūsu vēstuli. Runājiet!

Ļebedevs apjuka, gribēja kaut ko sacīt, bet tikai nostostījās: nekā nenāca pār lūpām. Kņazs nogaidīja un skumji pasmaidīja.

— Liekas, es ļoti labi jūs saprotu, Lukjan Timofejevič: jūs mani droši vien negaidījāt. Jūs domājāt, ka es no savas nomales neizkustēšos uz jūsu pirmo paziņojumu, un uzrakstījāt, lai atvieglotu sirdsapziņu. Bet te es esmu klāt. Nu, diezgan, nekrāpiet. Diezgan kalpots diviem kungiem. Rogožins šeit jau trīs nedēļas, es visu zinu. Vai esat paspējis viņu tam pārdot tāpat kā toreiz? Sakiet patiesību.

— Briesmonis pats dabūjis zināt, pats.

— Nelamājiet viņu; viņš, protams, pret jums bija ļauns ...

— Piekāva, piekāva! — briesmīgā dedzībā uztvēra Ļebedevs.

— Un ar suni Maskavā rīdīja, pa visu ielu, ar kurtu sugas kuci: Šausmīga kuce.

— Jūs mani, Lebedev, turat par mazu bērnu. Sakiet, — vai viņa nopietni to pamata tagad, tur Maskavā?

— Nopietni, nopietni, atkal pie paša altāra. Tas jau minūtes skaitīja, bet viņa šurp uz Pēterburgu un taisni pie manis: «Glāb, sargi, Lukjan, arī kņazam nesaki...» Viņa, kņaz, no jums vēl vairāk nekā no viņa baidās, un te slēpjas dziļa gudrība!

Un Lebedevs viltīgi pielika pirkstu pie pieres.

— Un tagad jūs viņus atkal savedāt kopā?

— Jūsu gaišība kņaz, kā gan varēju... kā es varēju aizkavēt?

— Nu, diezgan, es pats visu dabūšu zināt. Sakiet tikai, — kur tagad viņa? Pie tā?

— O nē! Nemaz ne! Vēl pati par sevi. Es, viņa saka, esmu brīva, un vai zināt, kņaz, stingri paliek pie tā; es, viņa saka, esmu vēl pilnīgi brīva! Vēl arvien Pēterburgas pusē, manas svaines namā dzīvo, kā jau jums rakstīju.

— Arī tagad tur?

— Tur, ja nav Pavlovskā, pie Darjas Aleksejevnas vasarnīcā, jo laiks jauks. Es, viņa saka, esmu pilnīgi brīva; vēl vakar Nikolajam Ardalionovičam ar savu brīvību daudz lielījās. Slikta zīme!

Un Lebedevs pasmaidīja platu smaidu.

— Koļa bieži pie viņas?

— Vieglprātīgs un neizprotams, un viņam nav noslēpumu.

— Tur sen kā bijāt?

— Katru dienu, katru dienu.

— Tātad vakar?

— N-nē, pirms trim dienām.

— Cik žēl, ka esat mazliet iedzēries, Lebedev! Citādi es jums ko jautātu.

— Nekādā ziņā, nemaz arī ne!

Lebedevs ar acīm iurbās kņazā.

— Sakiet man, — kādu jūs viņu atstājāt?

— M-meklējam...

— Meklējam?

— It kā meklētu vien kaut ko, kā būtu kaut ko pazaudējusi. Bet par gaidāmajām laulībām pat domāt viņai derdzas, un tās viņu aizvairo. Par viņu pašu kā par apelsīna mizu iedomā, ne vairāk, tas ir, arī vairāk, bet ar bailēm un šausmām, pat runāt aizliedz, bet satiekas varbūt tikai aiz nepieciešamības... un viņš to pārāk labi jūt! Bet neizbēgsi!... Nemierīga, zobgalīga, divdomīga, ātra.

— Divdomīga un ātra?
— Ātra, jo pagājušo reizi par kādu sarunu bezmaz ieķērās man matos. Sāku strostēt ar apokalipsi.

— Kā tā? — pārjautāja kņazs, domādams, ka pārklausiņies.

— Apokalipsi lasīju. Dāma ar nemierīgu iztēli, he-he! Turklāt esmu novērojis, ka pārlietu kritusi uz nopietnām tēmām, kaut arī tās viņai tālas. Gauži tas viņai patīk, viņa pat jūtas sevišķi pagodināta. Jā. Bet es apokalipses iztulkošanā esmu stiprs un daru to piec-padsmi to gadu. Bija ar mani vienis prātis, ka mēs nu esam pie trešā zirga, melnā, un pie jātnieka, kas tur mēru savā rokā, jo viss mūsu laikos dibināts uz mēru un uz ligumu un visi cilvēki savas tiesības vien meklē: «Kviešu mēru par dināriju, un trīs miežu mērus par dināriju...» — un vēl gars brīvs un sirds tīra, un miesa vesela, un visu dieva svētību turklāt grib saglabāt. Bet ar vienādām tiesībām nesaglabās, un pēc tam sekos bālais zirgs un tas, kam vārds ir Nāve, bet pēc tā jau elle... Par to vien, kad satiekamies, spriežam, un — tas stipri viņu ietekmējis.

— Jūs pats tam ticat? — jautāja kņazs, dīvainu skatienu aplūkodams Ļebedevu.

— Ticu un skaidroju. Jo esmu nabags un plīks, atoms ļaužu virpulī. Un kas parādīs godu Ļebedevam? Katrs viņam pāri dara, un katrs bezmaz ar dunku pavada. Bet šeit, šai iztulkošanā, esmu līdzīgs augstmanim. Jo tas ir prāts! Un augstmanis sāka drebēt... savā krēslā, apjaušot ar prātu. Viņa augstā ekselence Nils Aleksjevičs pirms trim gadiem, nākot lieldienu nedēļai, bija padzirdējis, — kad es vēl dienēju pie viņa departamentā, — un tiši izsauca mani no dežūristabas pie sevis kabinetā ar Pētera Zahariča starpniecību, un vienatnē noprasīja: «Vai tiesa, ka tu esot antikrista profesors?» Un es neslēpu: «Es esmu,» saku un izklāstīju, iztēloju un viņa bailes neizklīdzēju, bet šīs domas, attinis alegorisko tīstokli, vēl pastiprināju un ciparus minēju. Gan sminēja, bet pie cipariem un līdzībām sāka drebēt, lūdza aizvērt grāmatu un pašam iet projām, uz lieldienu nedēļu noteica man balvu, bet uz Toma dienu atdeva dievam dvēseli.

— Ko jūs, Ļebedev?

— Kā likts. No ratiem izkrita pēc pusdienām... ar deniņiem pret stabiņu, un kā bērniņš, kā bērniņš turpat izlaida garu. Septiņdesmit trīs gadi pēc formulāra skaitījās; pats tāds sārtens, sirms, viss vienās smaržās iesmaržots un tikai smaidīja vien kā bērniņš. Atcerējās tad Pēteris Zaharičs: «Tu to pareģoji,» viņš teica.

Kņazs cēlās uz aiziešanu. Ļebedevs izbrīnījās un likās pat apjucis, ka kņazs jau ceļas augšā.

— Gluži vienaldzīgs jūs esat kļuvis, he-he! — viņš iedrošinājās lišķīgi piebilst.

— Tiešām, es jūtos ne visai vesels, laikam galva tāda smaga no ceļa, — atteica kņazs saviebdamies.

— Uz vasarnīcu jums vajadzētu, — Ļebedevs bikli uzvedināja. Kņazs stāvēja, domās nogrimis.

— Es pats arī pēc dienām trim ar visiem mājiniekiem uz vasarnīcu, lai arī jaupiedzimušajam būtu labāk un šeit būdelē pa to laiku visu salabotu. Es arī uz Pavlovsku.

— Un jūs arī uz Pavlovsku? — pēkšņi iejautājās kņazs. — Kas tad tas, vai tad visi no šejienes brauc uz Pavlovsku? Un jums arī, jūs sakāt, tur sava vasarnīca?

— Ne jau visi uz Pavlovsku. Ivans Petrovičs Pticens man par labu atteicās no kādas vasarnīcas, kas viņam lēti bija kritusi. Gan labi, gan cēli, gan zaļi, gan lēti, gan labais tonis to prasa, gan muzikāli, un taisni tāpēc visi dodas uz Pavlovsku. Es nu gan sētas mājiņā, bet pašu vasarnīcu...

— Izīrējāt?

— N-n-nē. Ne... ne gluži.

— Izīrējiet man, — kņazs pēkšņi piedāvāja.

Likās, ka uz to vien Ļebedevs bija vedinājis. Viņam šī ideja bija pazībējusi galvā pirms pāris minūtēm. Tomēr īrnieks viņam vairs nebija vajadzīgs; vasarnīcas īrnieks viņam jau bija, pats bija laidis ziņu, ka vasarnīcu varbūt ņemšot. Taču Ļebedevs droši zināja, ka nevis «varbūt», bet katrā ziņā ņems. Tomēr tagad viņam pēkšņi pavidēja kāda, pēc viņa aprēķina, ļoti auglīga doma. Proti, nodot vasarnīcu kņazam, izmantojot to apstākli, ka agrākais īrnieks izteicies nenoteikti. «Vesela sadursme un lietai gluži jauns virziens,» pēkšņi ainojās viņa iztēlē. Kņaza priekšlikumu viņš pieņēma gandrīz ar sajūsmu, tā ka uz viņa tiešo jautājumu par maksu atmeta tikai ar roku.

— Nu, kā gribat; es apjautāšos; kas nāksies, to saņemsit.

Viņi abi jau devās ārā no dārza.

— Bet es jums... es jums... ja jūs vēlētos, es jums šo to visai interesantu, augsti godājamais kņaz, varētu pastāstīt, turklāt, kas attiecas uz lietu, — nomurmināja Ļebedevs, aiz prieka luncinādamies kņazam pie sāniem.

Kņazs apstājās.

— Darjai Aleksejevnaī arī Pavlovskā vasarnīciņa.

— Nu?

— Un zināmā persona ir viņas draudzene un, acīm redzot, nodomājusi bieži vien apmeklēt viņu Pavlovskā. Ar nolūku.

— Nu?

— Aglaja Ivanovna...

— Ak, diezgan, Ļebedev! — sajuzdamies nepatikami, pārtrauca viņu kņazs, it kā būtu pieskārušies sāpīgai vietai. — Tas viss... nav tā. Sakiet labāk, kad jūs pārvācieties? Man jo ātrāk, jo labāk, tāpēc ka es viesnīcā...

Sarunādamies viņi iznāca no dārza un, neiegriezdamies istabā, pa nelielo pagalmu pienāca pie vārtiņiem.

— Ko vēl vairāk, — sadomāja beidzot Ļebedevs, — pārvācieties pie manis tieši no viesnīcas, šodien pat, un parīt mēs visi kopā prom uz Pavlovsku.

— Redzēsim, — domīgi sacīja kņazs un izgāja pa vārtiem.

Ļebedevs noskatījās viņam pakal. Viņu pārsteidza kņaza pēkšņā izklaidība. Aiziedams viņš bija piemirsis pat pasacīt «ardievu», pat ar galvu nepamāja, kas nebija savienojams ar Ļebedevam labi pazīstamo kņaza pieklājību un uzmanību.

III

Bija jau divpadsmitā stunda. Kņazs zināja, ka pie Jēpančiniem pilsētā viņš var sastapt tagad vienīgi ģenerāli sakarā ar dienestu, un tad arī vēl par to jāšaubās. Viņam ienāca prātā, ka ģenerālis, ko var zināt, vēl paķers viņu un tūdaļ aizvedīs uz Pavlovsku, bet viņam līdz tam laikam ļoti gribējās izdarīt kādu vizīti. Riskēdams novēlot pie Jēpančiniem un atlikt savu braucienu uz Pavlovsku līdz rītdienai, kņazs nolēma iet un sameklēt namu, kurā viņam tā gribējās iegriezties.

Šī vizīte viņam tomēr bija dažā ziņā riskanta. Viņš kavējās un šaubījās. Viņš zināja, ka šis nams atrodas Gorohovajas ielā netālu no Sadovajas ielas, un nolēma doties turp cerībā, ka pa ceļam pašpēš beidzot izšķirties galīgi.

Nonācis pie Gorohovajas un Sadovajas ielas stūra, viņš pats brīnījās par savu neparasto uztraukumu; viņam ne prātā nebija nācis, ka tik sāpīgi pukstēs sirds. Kāds nams, droši vien ar savu sevišķo paskatu, jau to tālienes piesaistīja viņa uzmanību, un kņazs atcerējās vēlāk, ka toreiz bija sacījis sev: «Šis droši vien ir tas nams.» Neparastā ziņkārē viņš tuvojās, lai pārbaudītu šo nojautu; viņš juta, ka viņam nezin kāpēc būs sevišķi nepatikami, ja šī nojauta

apstiprināsies. Šis nams bija liels, drūms, ar trim stāviem, bez jebkādas arhitektūras, netīri zaļganā krāsā. Daži, gan ļoti nedaudzi šāda veida nami, kas uzcelti pagājušā gadsimta beigās, Pēterburgā (kurā viss tik ātri mainās) gandrīz bez pārmaiņām bija palikuši taisni šinīs ielās. Tie celti izturīgi, biežām sienām un ārkārtīgi retiem logiem; apakšstāvā logi bieži vien ar restēm. Te apakšā atradās lielākoties naudas mijēju bodīte. Skopcs, kas sēž šai bodītē, parasti irē dzīvokli augšā. Kā ārpusē, tā iekšpusē te šķiet neviesmīgi un dzestri, viss itin kā slēpjas un tiek glabāts, bet, kāpēc tā liekas tikai pēc nama paskata — būtu grūti izskaidrot. Liniņu arhitektoniskajiem apvienojumiem ir, protams, savi noslēpumi. Šais namos dzīvo gandrīz bez izņēmuma tikai tirgoņi. Piegājis pie vārtiem un paskatījies uzrakstā, kņazs izlasīja: «Dzimtā goda pilsoņa Rogožina nams.»

Atmetis visas šaubas, viņš atvēra stikla durvis, kas trokšņaini aiz viņa aizcirtās, un kāpa pa parādes kāpnēm otrajā stāvā. Kāpnes bija tumšas, no akmens, rupjas apdares, bet sienas nokrāsotas sarkanā krāsā. Viņš zināja, ka Rogožins ar māti un brāli apdzīvo visu otro stāvu šai drūmajā namā. Cilvēks, kas atvēra kņazam durvis, ielaida viņu bez pieteikuma un veda ļoti ilgi; viņi izgāja caur kādu parādes zāli, kuras sienas bija no imitēta marmora, ar ozola parketa grīdu un divdesmito gadu mēbelēm, rupjām un smagnējām, gāja arī caur kaut kādiem maziem kambarīšiem, metot cilpas un likločus, pakāpjoties pa divi vai trīs kāpieni un tikpat daudz noejot lejā, un beidzot pieklauvēja pie kādām durvīm. Durvis atvēra pats Parfens Semjoničs; ieraudzījis kņazu, viņš tā nobālēja un sastinga, ka kādu laiku bija līdzīgs akmens stabam, viņš skatījās ar savu nekustīgo un baiļu pilno skatienu un bija sašķiebis muti augstākā mērā izbrīna pilnā smaidā, — it kā kņaza apmeklējumā viņš saskatītu kaut ko neiespējamu un gandrīz brīnumainu. Kņazs gan bija gaidījis kaut ko tamlīdzīgu, tomēr likās gluži pārsteigts.

— Parfen, varbūt es nāku nelaikā, es taču iešu projām, — viņš beidzot sacīja apmulsumā.

— Laikā! Laikā! — Parfens beidzot attapās. — Laipni lūdzam, nāc iekšā.

Viņi viens otru uzrunāja ar *tu*. Maskavā viņiem bija gadījies satikties bieži un uz ilgāku laiku, bija pat daži mirkli viņu dzīvē, kas neizdzēšami iespiedušies viņu sirdīs. Nu jau viņi vairāk nekā trīs mēneši nebija tikušies.

Bālums un it kā vieglas, drudžainas trīsas vēl arvien nenozuda Rogožinam no sejas. Viņš gan bija aicinājis viesi, bet viņa nepa-

rastais apmulsums turpinājās. Kamēr viņš veda kņazu pie krēsla un lūdza apsēsties pie galda, tas nejauši pagriezās pret viņu un apstājās viņa ārkārtīgi divainā un smagā skatienu iespaidā. Kaut kas viņam iešāvās prātā — nesens, smags, drūms. Neapsēdies un palikdams nekustīgi stāvam, viņš kādu laiku skatījās Rogožinam taisni acīs; tās vēl it kā stiprāk iezibsnījās pirmajā mirklī. Beidzot Rogožins pasminēja, taču mazliet samulsis un it kā apjucis.

— Ko tu skaties tik cieši? — viņš nomurmināja. — Sēdies!

Kņazs apsēdās.

— Parfen, — viņš sacīja, — saki man vaļširdīgi, — vai tu zināji, ka es šodien ieradīšos Pēterburgā, vai ne?

— Ka tu ieradīšies, tā jau domāju, un, kā redzi, neesmu maldījies, — viņš piebilda, dzēlīgi pasminēdams, — bet kā es varēju zināt, ka tu šodien atbrauksi?

Asais straujums un atbildē ietvertā jautājuma divainā kaisme vēl vairāk pārsteidza kņazu.

— Un, ja arī zinātu, ka šodien, kāpēc tad tā uztraukties? — klusi bilda apmulsušais kņazs.

— Kādēļ tu man to jautā?

— Nesen, izkāpjot no vagona, es ieraudzīju gluži tādas pašas acis, ar kādām tu nupat aiz muguras paskatījies mani.

— Vai re! Kā acis gan tās būs bijušas? — neuzticīgi nomurmināja Rogožins. Kņazam likās, ka viņš nodrebēja.

— Nezinu; pūli, man pat šķiet, ka tas tikai tā licies! Es, brāl Parfen, jutos gandrīz tāpat, kā ar mani notika pirms gadiem pieciem, kad vēl uznāca lēkmes.

— Var jau būt, ka tā tikai licies; es nezinu... — murmināja Parfens.

Laipnais smaids viņa sejā nepiestāvēja viņam šai brīdī, it kā šajā smaidā kaut kas būtu salūzis un it kā Parfens nekādi nespētu to salīmēt kopā, lai pūlētos kā pūlēdamies.

— Kā tad ir, vai atkal uz ārzemēm, vai? — viņš jautāja un pēkšņi piebilda: — Vai atceries, kā mēs vagonā, bija rudens laiks, no Pleskavas braucām, es šurp, un tu... tajā apmetnī, atceries, kamašās?

Un Rogožins pēkšņi sāka smieties, šoreiz ar vaļširdīgu niknumu un it kā priecādamies, ka izdevies kaut jel kā to izpaust.

— Tu te uz visiem laikiem esi apmeties? — jautāja kņazs, aplūkodams kabinetu.

— Jā, esmu savās mājās. Kur gan man citur būt?

— Ilgi neesam tikušies. Par tevi esmu tādas lietas dzirdējis, it kā tas nemaz nebūtu tu.

— Vai nu mazumu var sastāstīt, — sausi piebilda Rogožins.

— Tomēr tu esot visu savu kompāniju padzinis; pats, te vecāku namā apmeties, vairs nedraiskojies. Ko lai saka, labi. Nams pieder tev vai jums kopīgi?

— Nams pieder mātei. Pie viņas var tikt tepat pāri koridoram.

— Un kur tavs brālis dzīvo?

— Brālis Semjons Semjoničs nama piebūvē.

— Vai viņš ģimenes cilvēks?

— Atraitnis. Kam tas tev vajadzīgs?

Kņazs paraudzījās un neatbildēja; viņš pēkšņi iegrima domās un, liekas, nedzirdēja jautājumu. Rogožins neuzstāja un nogaidīja. Abi klusēja.

— Es nupat, nākdams šurpu, pa simt soļiem uzminēju, ka tas tavs nams, — sacīja kņazs.

— Kā tā?

— Nezinu īsti. Tavam namam ir visas jūsu ģimenes un visas jūsu rogožiniskās dzīves seja, bet pajautā, kāpēc es tā nospriedu, — nekādi nespēju izskaidrot. Murgi, protams. Pat baidos, ka tas mani dara tik nemierīgu. Agrāk ne prātā nebūtu nācis, ka tu tādā namā dzīvo, bet, kolīdz to ieraudzīju, tā tūlīt arī nodomāju: «Gluži tādām taču ir jābūt viņa namam.»

— Vai tu re! — nenoteikti pavīpsnāja Rogožins, gluži labi nesaprazdams kņaza neskaidro domu. — Šo namu jau vectēvs cēlis, — viņš piebilda. — Tajā visu laiku skopci dzīvojuši, Hludjakovi, arī tagad tie ir mūsu irnieki.

— Kāda te tumsība, drūmi tev te sēdēt, — kņazs sacīja, aplūkodams kabinetu.

Tā bija liela istaba, augsta, patumša, pieblīveta ar visvisādām mēbelēm — galvenokārt ar lieliem iestāžu galdiem, rakstāmgaldiem, skapjiem, kuros glabāja veikalu grāmatas un kaut kādus papīrus. Sarkans, plats safjāna divāns, acīm redzot, noderēja Rogožinam par gultu. Kņazs uz galda, pie kura viņu nosēdināja Rogožins, ievēroja divas trīs grāmatas; viena no tām, Solovjova «Vēsture», bija atšķirta un tur ielikta atzīme. Pie sienām apsūbējušos zeltītos rāmjos karājās dažas gleznas, tumšas, apkvēpušas, tajās ļoti grūti bija kaut ko saskatīt. Kāda ģimetne, kurā attēlots cilvēks visā augumā, pievilka kņaza uzmanību: šis cilvēks bija ap piecdesmit gadu vecs, vācu piegriezuma svārkā, bet ar garām stērbelēm, divām medaļām kaklā,

ļoti retu un īsiņu, iesirmu bārdeli, krunkainu un dzeltenu seju, aizdomu pilnu, sevī noslēgtu un skumju skatienu.

— Vai tik tas nav tavs tēvs? — jautāja kņazs.

— Tas pats jau ir, — Rogožins atbildēja ar nepatīkamu smīnu, kā taisīdamies tūdaļ pateikt kādu nekautrīgu joku par savu mirušo tēvu.

— Viņš taču nebija no vecticībniekiem?

— Nē, gāja baznīcā, bet tas gan tiesa, sacīja, ka pēc vecās ticības pareizāk. Skopcus arī ļoti cienīja. Šis te arī ir viņa kabinets. Kāpēc tu jautāji, vai no vecās ticības?

— Vai tad kāzas šeit svinēsi?

— Š-šeit, — atbildēja Rogožins, gandrīz nodrebēdams no negaidītā jautājuma.

— Driz būs?

— Pats zini, — vai tad no manis tas atkarīgs?

— Parfen, neesmu tev ienaidnieks un tev ceļā stāties nekādā ziņā nedomāju. To es tagad atkārtoju tāpat, kā jau agrāk paziņoju, kādu reizi, gandrīz tādā pašā brīdī. Kad Maskavā bija tavas kāzas, es tev nestājos ceļā, to tu zini. Pirmo reizi *viņa* pati pie manis metās, gandrīz vai no altāra, lūgdama «paglābt» viņu no tevis. Es viņas pašas vārdus tev atkārtoju. Pēc tam arī no manis aizbēga, tu atkal viņu sameklēji un viedi pie altāra, un, lūk, runā, viņa atkal no tevis atbēgusi šurp. Vai tas tiesa? Tādu ziņu man Ļebedevs laida, tāpēc vien atbraucu. Bet to, ka jums te atkal viss nokārtojies, es tikai vakar vagonā pirmoreiz uzzināju no kāda tava agrākā drauga, no Zaļoževa, ja gribi zināt. Ja nu es braucu šurp, man bija nolūks: es gribēju beidzot *viņu* pierunāt, lai brauc uz ārzemēm uzlabot veselību; viņa ļoti sabeigusies gan fiziski, gan garīgi, sevišķi galva viņai cietsusi, un, manuprāt, viņai vajadzīga rūpīga kopšana. Es pats viņu pavadīt uz ārzemēm nemaz negribēju, man bija padomā visu to izkārtot bez manis. Saku tev skaidru patiesību. Ja tas tiešām patiesība, ka jums atkal viss nokārtojies, tad es ne acīs viņai nerādīšos, arī pie tevis nekad vairs nenākšu. Tu pats zini, ka es tevi nekrāpju, tāpēc ka vienmēr esmu bijis atklāts pret tevi. Savas domas par to es no tevis nekad neesmu slēpis un vienmēr esmu teicis, ka pie tevis *viņai* nenovēršama bojā eja. Tev arī bojā eja... varbūt vēl vairāk nekā viņai. Ja jūs atkal izšķirtos, tad es būtu ļoti apmierināts; bet pats jums stāties ceļā un iejaukties es neesmu nodomājis. Esi mierīgs un neturi mani aizdomās. Un tu jau pats zini: vai es kādreiz esmu bijis tev *īsts* sāncensis, pat arī toreiz, kad viņa pie manis atbēga. Nupat tu iesmējies; es zinu, par ko tu pasminēji. Jā, mēs dzīvojām tur

šķirti un dažādās pilsētās, un tu to visu zini droši. Es taču tev jau agrāk ieskaidroju, ka es viņu «nevis aiz mīlestības, bet aiz žēluma milu». Domāju, ka es to precīzi pasaku. Tu teici toreiz, ka šos manus vārdus esot sapratis; vai tiesa? Vai esi sapratis? Cik naidīgi tu tagad skaties! Es atnācu tevi mierināt, jo arī tu man esi dārgs. Es ļoti milu tevi, Parfen. Bet nu es iešu un nekad vairs neatnākšu. Ardievu.

Kņazs piecēlās.

— Pasēdi kopā ar mani, — klusi sacīja Parfens, nepieceldamies no krēsla un noliecis galvu uz labās delnas, — es tevi sen neesmu redzējis.

Kņazs apsēdās. Abi atkal klusēja.

— Es, kolidz tevis nav manā priekšā, tūdaļ pret tevi niknumu jūtu, Lev Nikolajevič. Šos trīs mēnešus, kamēr tevis neredzu, ik brīdi uz tevi dusmojos, nudien. Būtu ņēmis un nozāļojis tevi ar kaut ko! Tā gan. Tagad tu stundas ceturksni neesi ar mani nosēdējis, bet jau viss mans niknums pāriet un tu man kā agrāk esi mīļš. Pasēdi kopā ar mani . . .

— Kad es esmu pie tevis, tad tu man tīci, bet, kad manis nav, tad tūdaļ vairs netīci un atkal turi aizdomās. Tēvā esi atsīties! — draudzīgi uzsmaidīdams un cenzdamies noslēpt savas jūtas, atbildēja kņazs.

— Es tavai balsij ticu, kad ar tevi kopā sēdu. Es taču saprotu, ka mūs abus nevar salīdzināt, mani un tevi . . .

— Kāpēc tu to piebildi? Un atkal uztraucies, — kņazs sacīja, brīnīdamies par Rogožinu.

— Te nu gan, brālīt, mūsu domas neprasa, — tas atbildēja, — te bez mums ir izlemts. Mēs jau arī mīlam katrs savādi, visās lietās ir starpība, — viņš klusi turpināja un brītiņu nerunāja. — Tu saki, aiz žēluma viņu mīlot. Nekāda žēluma manī nav pret viņu. Un arī viņa neieredz mani vairāk par visu. Viņa man tagad sapņos rādās katru nakti: arvien viņa ar citu par mani smejas. Tā tas, brālīt, arī ir. Ar mani pie altāra iet, bet pat domāt par mani ir aizmirsusi, it kā kurpi mainītu. Tīci vai ne, piecas dienas neesmu viņas redzējis, jo braukt pie viņas nedrīkstu; pajautās: «Kādēļ esi ieradies?» Vai maz viņa man darījusi kaunu . . .

— Kā — darījusi kaunu? Ko tu runā?

— It kā pats nezinātu! Ar tevi taču no manis aizbēga «no altāra», pats tikko sacīji.

— Tu taču pats netīci, ka . . .

— Vai tad viņa ar oficiēri, ar Zemtjužņikovu, Maskavā mani

nelika kaunā? Droši zinu, ka ir apkaunojusi, un jau pēc tam, kad laulībām pati bija noteikusi laiku.

— Tas nevar būt! — kņazs iesaucās.

— Droši zinu, — pārliecināts apstiprināja Rogožins. — Ko, vai tad nav tāda? Par to, brālīt, nav nemaz ko runāt, ka nav tāda. Tas viss nieki vien. Ar tevi viņa nebūs tāda un pati droši vien par tādu lietu šausmināsies, bet ar mani taisni tāda. Tā taču ir. Skatās kā uz beidzamo plukatu. Kopā ar Kellera, ar to oficiēri, kas kāvās, lietodams boksa paņēmienu, to es droši zinu, apsmieklam vien par mani sagudroja... Tu vēl nemaz nezini, ko viņa ar mani Maskavā darīja! Un naudas, cik daudz naudas neesmu izšķiedis...

— Bet... kā gan tu tagad apprecēsies!... Ko pēc tam iesāksi? — kņazs šausmās jautāja.

Rogožins palūkojās kņazā ar smagu, briesmīgu skatienu un neko neatbildēja.

— Es tagad jau piekto dienu pie viņas neesmu bijis, — viņš turpināja, kādu brīdi klusējis. — Tā vien baidos, ka padzis. «Es,» viņa saka, «vēl pati esmu savs kungs; ja gribēšu, tad pavisam tevi padzišu, bet pati uz ārzemēm aizbraukšu» (to jau viņa man sacīja, ka uz ārzemēm braukšot, — viņš piebilda itin kā iekavās un tā neparasti ieskatīdamies kņazam acīs); dažreiz, tiesa, tikai baida, smieklī vien viņai nāk par mani nezin kāpēc. Bet citreiz arī patiesi kļūst drūma, sabožas, ne vārda nevar izteikt; un taisni no tā es baidos. Nesen nodomāju: nebraukšu vairs pie viņas gluži tukšām rokām, — tikai sasmidzināju viņu, bet vēlāk palika pat gluži nikna. Istabenei Katjai vienu tādu manu šalli uzdāvināja, — lai gan greznībā agrāk bija dzīvojusi, varbūt tādas vēl nebija redzējusi. Bet par to, kad laulāsīties, ne iepikstīties nedrīkst. Kas tas par ligavaini, ja pat aizbraukt pie viņas bail? Tā nu sēžu, bet, kad nevaru vairs izturēt, tad paslepen, zagšus gar viņas namu pa ielu staigāju vai slēpjos kaut kur aiz stūra. Nesen gandrīz vai līdz gaismai viņas vārtu tuvumā nodežūrēju, — rādījās kaut kas man toreiz. Bet viņa, jādāmā, bija noskatījusi pa logu: «Ko gan tu ar mani,» viņa saka, «būtu izdarījis, ja redzētu, ka krāpju?» Es nenociešos un saku šai: «Pati zini.»

— Ko tad zina?

— Bet kā tad arī es zinu! — nikni iesmējās Rogožins. — Maskavā toreiz ne ar vienu nevarēju viņu pieķert, lai gan ilgi uzmanīju. Tad es nu viņai kādreiz saku: «Tu solījies ar mani iet pie altāra, tu ienāc godīgā ģimenē, — bet vai tu tagad zini, kas esi? Tu,» saku viņai, «lūk, kāda!»

— Tu viņai teici?

— Teicu.

— Nu?

— «Es tevi,» viņa saka, «tagad varbūt ne par sulaini negribēšu, kur nu vēl būt par tavu sievu.» — «Bet es,» tā saku šai, «tāpat ārā neiešu, lai nāk kas nākdams!» — «Bet es,» saka šī, «tūlīt Kelleru pasaukšu, pateikšu viņam, viņš tevi izsviedīs pa vārtiem.» Es metos viņai virsū, turpat piekāvu vienos zilumos.

— Nevar būt! — kņazs iesaucās.

— Es tev saku: tā bija, — klusi, bet zibošām acīm apstiprināja Rogožins. — Pusotras dienas nemaz netiku gulējis, neēdu, nedzēru, no viņas istabas neizgāju, ceļos kritu viņas priekšā: «Miršu,» saku, «neiešu ārā, kamēr nebūsi piedevusi, bet, ja liksi izsviest, — noslicināšos; jo ko es bez tevis tagad iesāksu?» Gluži kā ārprātīga viņa bija visu to dienu, te raudāja, te taisījās nodurt mani ar dunci, te lamāja mani. Zaļoževu, Kelleru, Zemtjužņikovu un visus saaicināja, uz mani viņiem rāda, kaunina. «Brauksim, kungī, visa kompānija šovakar uz teātri, lai viņš te tup, ja projām iet negrib, es te viņa dēļ neesmu piesieta. Un jums, Parfen Semjonič, tēju arī bez manis pasniegs, jūs, jādomā, esat izsalcis šodien.» Pārņāca no teātra viena: «Tie ir glēvuļi un nelieši,» viņa saka, «no tevis baidās, arī mani baida: saka, tāpat viņš projām neaizies, droši vien nodurs. Bet es, vai re, kā guļamistabā ieiešu, tā durvis arī paliks neaizslēgtas; re nu, kā es no tevis baidos! Lai tu to zinātu un redzētu! Esi dzēris tēju?» — «Nē,» es saku, «un arī nedzeršu». — «Ja tā būtu kāda goda lieta, bet tas nu gan nemaz tev nepiestāv.» Un kā sacīja, tā arī izdarīja, istabu neaizslēdza. No rīta iznāca — smejas: «Vai tu prātu esi zaudējis, vai?» viņa saka. «Tā jau tu badā nomirsi.» — «Piedod,» es saku. — «Negribu piedot, neiešu pie tevis, es jau teicu. Vai tiešām tu augu nakti šai krēslā nosēdēji, negulēji?» — «Nē,» es saku, «negulēju.» — «Tik vien tā prāta! Un tēju atkal nedzērsi un pusdienu neēdīsi?» — «Teicu, ka ne — piedod!» — «Kā gan tas tev nepiestāv,» viņa saka, «ja tu tikai zinātu, tāpat kā govij segli. Vai tik neesi sadomājis mani iebiedēt? Eku man liela bēda, ka tu izsalcis te notupēsi; tad iebiedēji gan!» Saskaitās, bet ne uz ilgu laiku, atkal ņēmās mani tramdīt. Un pabrīnījos tad par viņu, — kā viņai nepavisam nav ļaunuma? Bet viņa taču ļaunu piemin, ilgi citiem ļaunu piemin! Tad man arī iešāvās prātā doma, ka viņa mani uzskata par tik zemu, ka pat visai ļaunu prātu nevar uz mani turēt. Un tas ir tiesa. «Vai tu zini,» viņa saka, «kas ir Romas pāvests?» — «Esmu dzirdējis,» es atbildu. «Tu gan, Parfen Semjonič, no

vispārējās vēstures neko neesi mācījies.» — «Neko neesmu vis mācījies.» — «Nu tad es tev došu,» viņa saka, «palasīt: bijis kāds pāvests uz kādu ķeizaru noskaities, un tas trīs dienas, ne dzēris, ne ēdis, basām kājām, ceļos nometies, viņa pils priekšā notupējies, kamēr viņš tam piedevs; kā tu domā, ko gan visu šis imperators šais trijās dienās, uz ceļiem tupēdams, pie sevis nepārdomāja, ko visu svēti nenosolījās? . . . Bet pagaidi,» viņa saka, «es pati tev par to izlasišu!» Pietrūkās, atnesa grāmatu: «Tas rakstīts pantos,» viņa saka un sāka man pantos lasīt, kā šis imperators šais trijās dienās nozvērējies atriebties pāvestam. «Vai tiešām,» viņa saka, «tev tas nepatīk, Parfen Semjonovič?» — «Tas viss pareizi,» es saku, «ko tu izlasiji.» — «Aha, pats saki, ka pareizi, tātad arī tu varbūt svēti nosolies, ka «apprecēsies viņa ar mani, tad tikai es viņai visu atgādināšu, tad tikai patiksmināšos par viņu!» — «Nezinu,» saku viņai, «varbūt arī tā domāju.» — «Kā nezini?» — «Tāpat,» es saku, «nezinu, ne par to man tagad jādomā.» — «Par ko tad tu tagad domā?» — «Kā tu piecelsies kājās, paiesi garām, un es tevī raugos un tev sekoju; nočaukstēs tavš tērps, un sirds man pamirst, bet, kad iziešu no istabas, es katru tavu vārdu atceros, gan kādā balsī, gan ko tu sacījusi; bet šo augu nakti ne par ko nemaz nedomāju, tikai klausījos, kā tu miegā elpoji un kā reizes divas sakustējies . . .» — «Tad tu,» iesmējās viņa, «droši vien arī par to, ka mani piekāvi, nedomā un to neatceries?» — «Varbūt arī domāju,» es saku, «nezinu.» — «Un ja nu nepiedošu un pie tevis neiešu?» — «Teicu, ka noslīcināšos.» — «Droši vien vēl nosītīsi pirms tam . . .» sacīja un nogrima domās. Tad noskaitās un izgāja. Pēc stundas ienāk pie manis tāda sadrūmusi. «Es,» viņa saka, «iešu pie tevis, Parfen Semjonovič, un nevis tāpēc, ka baidītos no tevis, bet tik un tā jāiet bojā. Kur gan tad labāk? Sēdies,» viņa saka, «tev tūlīt pasniegs pusdienas. Bet, ja iešu pie tevis,» viņa piebilda, «tad būšu tev uzticīga sieva, par to nešaubies un neraizējies.» Pēc tam brīdī klusē, tad saka: «Tomēr tu neesi sulainis; es agrāk domāju, ka tu no galvas līdz kājām esi sulainis.» Tad arī kāzu dienu noteica, bet pēc nedēļas pie Lebedeva no manis aizbēga. Tiklīdz atbraucu, viņa man saka: «Es no tevis neatsakos galīgi; es tikai gribu vēl nogaidīt, cik vien ilgi man patīks, jo vēl arvien es esmu pati savs kungs. Gaidi arī tu, ja gribi.» Redzi, kā mums tagad ir . . . Ko tu par visu to domā, Lev Nikolajevič?

— Un kā tu domā pats? — pārjautāja kņazs, skumji raudzīdamies Rogožinā.

— Vai tad es domāju! — viņam izlauzās. Viņš gribēja vēl ko piebilst, bet noklusēja bezcerīgās skumjās.

Kņazs piecēlās un atkal taisījās aiziet.

— Es tev tomēr ceļā nestāšos, — viņš klusi noteica, tā kā pārlikdams, kā atbildēdams kādai savai iekšējai, apslēptai domai.

— Zini, ko es tev teikšu! — Rogožins pēkšņi kļuva mundrāks un acis viņam iezibējās. — Kā tu tā piekāpies, nesaprotu? Vai tad nemaz vairs viņu nemīli? Agrāk tu tomēr skumi; es taču redzēju. Tad kādēļ gan tu tagad pa galvu pa kaklu šurp esi atdrāzies? Vai aiz žēluma? (Un seja viņam savilkās ļaunā izsmieklā.) He-he!

— Tu domā, ka es tevi mānu? — jautāja kņazs.

— Nē, es tev ticu, tikai neko te nesaprotu. Pareizākais gan būs tas, ka tavs žēlums droši vien lielāks par manu mīlestību!

Kāds nīknums, kas tiecās katrā ziņā tūlīt izpausties, iekvēlojās viņam sejā.

— Ko lai dara, tavu mīlestību nevar atšķirt no nīknuma, — pasmaidīja kņazs, — bet, kad tā pāries, tad varbūt uzbruks vēl lielāka nelaime. Es, brāl Parfen, to tev saku...

— Ka noduršu?

Kņazs nodrebēja.

— Tu neieredzēsi viņu bez gala par šo pašu tagadējo mīlestību, par visām šīm mokām, kas tagad tev jāizcieš. Man visērmotāk liekas tas, — kā viņa var atkal iet pie tevis? Kad uzdzirdēju vakar — gandrīz nenoticēju, un tik smagi man kļuva. Jo divas reizes jau viņa no tevis atteikusies un no altāra aizbēgusi, tā tad ir taču nojauta!... Kas gan viņai no tevis tagad? Vai tiešām tava nauda vien? Un arī naudu laikam būsi jau stipri vien pašķiedis. Lai tikai vīru dabūtu? Viņa taču varēja arī bez tevis dabūt. Jebkuru citu labāk nekā tevi, tāpēc ka tu tiešām droši vien nodursi viņu, un viņa droši vien jau tagad to itin labi saprot. Ka tu viņu tik stipri mīli? Tiesa, tas gan var būt... Esmu dzirdējis, ka ir tādas, ka tieši tādu mīlestību meklē... tikai...

Kņazs aplusa un nogrima domās.

— Kāpēc tu atkal pasmīnēji par tēva portretu? — jautāja Rogožins, ārkārtīgi cieši vērodams katru pārmaiņu, katru ātri mainošos vaibstiņu kņaza sejā.

— Kāpēc es pasmīnēju? Man tikai iešāvās prātā, — ja tev nebūtu uzkritusi šī liksta, nebūtu atgadījusies šī mīlestība, tad tu droši vien kļūtu mats matā kā tavs tēvs, turklāt visai drīzā laikā. Apmestos klusu viens šai namā ar sievu, paklausīgu un nerunīgu, izmestu pa retam un bargam vārdam, nevienam cilvēkam neticētu, nemaz arī nejustu tādu vajadzību un tikai klusībā drūmi krātu naudu.

Un daudz, ja vecas grāmatas tu kādreiz paslavētu vai par divpirkstu krusta zīmi ieinteresētos, un arī to varbūt tikai vecuma dienās...

— Ņirgājies vien. Uz mata to pašu arī viņa man nesen sacīja, kad šo portretu aplūkoja! Savādi, kā jūs tagad visās lietās uz vienu roku...

— Vai tad viņa jau bijusi pie tevis? — ziņkārīgi jautāja kņazs.

— Bija. Ilgi skatījās ģimetnē, par nelaiķi izprašņāja. «Tu būtu gluži tāds pats,» beidzot par mani pasmējās, «tev, Parfen Semjonič,» viņa teica, «spēcīgas kaislibas, tādas kaislibas, ka tu ar tādām taisni uz Sibīriju katrogā aizdrāztos, ja tev arī prāta nebūtu bijis, bet prāta tev daudz,» — tā viņa teica (taisni tā, tici vai ne! Pirmo reizi no viņas dzirdēju tādas vārdus!). «Tu visu šo tagadējo trakulību drīz vien atmetu. Bet, tā kā tu esi pavisam neizglītotš cilvēks, tad sāktu krāt naudu un apmestos tāpat kā tēvs šinī namā ar saviem skopciem; droši vien arī pats viņu ticībā beidzot pārietu, un tik stipri tu iemīlētu savu naudu, ka ne tikai divus miljonus, bet droši vien sakrātu pat desmit un uz saviem maisiem pats badā nomirtu, jo tu visās lietās esi kaislīgs, visu tu noved līdz kaislibai.» Taisni tā viņa sacīja, gandrīz uz mata šādiem vārdiem. Nekad vēl viņa tā ar mani nebija runājusi! Viņa taču ar mani tikai par niekiem runā vai ņirgājas; arī tad sāka smiedamās, bet vēlāk kļuva tik drūma; visu šo namu izstaiģāja, apskatīja un it kā bailojās no kaut kā. «Es visu te iekārtošu citādi,» es viņai sacīju, «un apdarināšu, — vai arī droši vien citu namu uz kāzām nopirkšu.» — «Nē, nē,» viņa saka, «nekas te nav grozāms, tāpat arī dzīvosim. Es blakus tavai māmuļai gribu dzīvot, kad kļūšu tava sieva.» Ivedu es viņu pie māmuļas, — izturējās pret viņu godbijīgi, kā miesīga meita. Māmuļa jau agrāk, nu jau būs divi gadi, sēd gluži kā nepilnīga (viņa ir slima), bet pēc tēva nāves kļuvusi pavisam kā bērns, bez valodas: sēd, nevar staigāt un tikai visiem, ko ierauga, sēdēdama paklanās; šķiet, ja viņu nepabarotu, viņa pat trīs dienas neatģistos. Es māmuļas labo roku saņēmu, saļiku: «Dodiet svētību, māmiņ, ar mani pie altāra dodas,» — tad viņa aizkustināta māmuļai noskūpstīja roku: «Daudz bēdu droši vien tava māte pārcietusi.» Šo te grāmatu pie manis ieraudzīja: «Ko tad tu, «Krievijas vēsturi» esi sācis lasīt? (Bet viņa pati man kādreiz Maskavā sacīja: «Būtu izglītojies kaut cik, kaut vai Solovjova «Krievijas vēsturi» izlasījis, neko taču tu nezini.)) To tu labi dari,» viņa tagad teica, «lasi tikai tālāk. Es tev sarakstiņu pati uzrakstīšu, kādas grāmatas tev vispirmām kārtām jāizlasa; gribi vai ne?» Un nekad vēl, nekad agrāk viņa ar mani nebija tā runājusi, tā ka pat pārsteidza mani; pirmo reizi kā dzīvs cilvēks uzelpoju.

— Es par to ļoti priecājos, Parfen, — sacīja kņazs patiesā dedzībā, — ļoti priecājos. Kas zina, varbūt dievs jūs vēl savedīs kopā.

— Nekad tas nenotiks! — Rogožins dedzīgi iesaucās.

— Klausies, Parfen, ja tu viņu tā mili, — vai tad tiešām negribēsi iemantot viņas cieņu? Bet, ja gribi, vai tad tiešām tu necerī? Pirmīt tev sacīju, ka tā man divaina mīkla: kāpēc viņa iet pie tevis? Un, lai gan es nespēju to atminēt, tomēr man nav šaubu, ka te katrā ziņā jābūt iemeslam, pietiekamam, saprātīgam. Par tavu mīlestību viņa ir pārliecināta; un droši vien pārliecināta arī par dažām tavām labām īpašībām. Citādi nemaz nevar būt! Tas, ko tu nupat pastāstīji, to apstiprina. Pats tu saki, ka atradusi taču viņa iespēju runāt ar tevi gluži citādu valodu, ne tā kā agrāk pret tevi izturējusies un runājusi ar tevi. Tu esi aizdomīgs un greizsirdīgs, tāpēc arī pārspīlēji visu, ko pamanīji sliktu. Un, protams, viņa nedomā par tevi tik slikti, kā tu saki. Jo citādi tas nozīmētu, ka viņa, ar tevi precēdamās, apzināti iet ūdenī vai zem naža. Vai tad tas var būt? Kas gan apzināti iet ūdenī vai zem naža?

Ar rūgtu smīnu Parfens noklausījās kņaza dedzīgajos vārdos. Viņa pārliecība, likās, bija jau kļuvusi nesatricināma.

— Cik tu drūmi lūkojies tagad manī, Parfen! — grūtu sirdi izlauzās kņazam.

— Ūdenī vai zem naža! — tas beidzot izrunāja. — Hē! Taisni tāpēc jau nāk pie manis, ka droši manu nazi gaida! Un vai tad tiešām tu, kņaz, līdz šim laikam neesi atgīdies, kas te par lietu?

— Es nesaprotu tevi.

— Hm, varbūt tiešām tu nesaproti, he-he! Runā taču par tevi, ka tu... *tāds*. Viņa mīl citu, tas tev jāsaprot! Gluži tāpat kā es tagad viņu mīlu, gluži tāpat viņa tagad mīl citu. Bet šis otrais, vai zini, kurš tas ir? Tas esi *tu!* Ko, tu to nezināji?

— Es!

— Tu. Viņa tevi toreiz, jau no tā laika, no savas dzimšanas dienas, ir iemīlējusi. Viņa tikai domā, ka apprecēties ar tevi viņai nav iespējams, tāpēc ka viņa tevi it kā apkaunotu un visu tavu mūžu pazudinātu. «Ir zināms,» viņa saka, «kāda es esmu.» Līdz šim laikam viņa to pati apgalvo. Visu to viņa pati man taisni acīs pasacīja. Tevi pazudināt un apkaunot baidās, bet ar mani tātad nekas, var precēties, — tā, lūk, viņa uz mani skatās, to arī ņem vērā!

— Bet kā tad viņa no tevis pie manis atbēga, bet... no manis...

— Bet no tevis pie manis! Hē! Vai nu tas vien viņai pēkšņi var iešauties prātā! Viņa tagad gluži kā drudzī. Te man klieudz: «Pie

tevis kā ūdenī eju, drīzāk kāzas!» Pati steidzina, nosaka dienu, bet, kad laiks tuvojas, — uznāk bailes vai citas domas uzmācas, kas lai zina, tu taču redzēji: raud, smejas, drudzī mētājas. Kāds gan tur brīnams, ka viņa arī no tevis aizbēga? Viņa no tevis toreiz aizbēga tāpēc, ka pati attapās, cik stipri tevi mil. Viņai pietrūka spēka palikt pie tevis. Nupat tu vēl sacīji, ka es viņu toreiz Maskavā esot sameklējis; nav tiesa — pati pie manis no tevis atskrēja: «Noliec dienu,» viņa saka, «esmu gatava!» Klieudz: «Šurp šampanieti! Braucam pie čigānietēm!...» Un, ja nebūtu manis, viņa sen jau būtu ūdenī metusies; to saku droši. Tāpēc vien nemetas, ka es varbūt vēl briesmīgāks par ūdeni. Aiz dūsmām vien nāk pie manis... Ja apprecēsies, tad jau droši saku, ka *aiz dūsmām* apprecēsies.

— Bet kā tad tu... kā tad tu!... — iesaucās kņazs un nenobeidza. Viņš ar šausmām raudzījās Rogožinā.

— Kāpēc tad nebeidz, — tas piebilda, smaidīdams platu smaidu, — bet, ja gribi, pateikšu, ko tu šai pašā brīdī pie sevis prāto: «Nu, kā gan viņai tagad pie tāda dzīvot? Kā lai to pieļauj?» Zinām jau, ko tu domā...

— Ne jau tādēļ es šurp braucu, Parfen, tici man, ne jau tas man bija prātā...

— Var jau būt, ka ne tādēļ un ne tas tev bija prātā, tikai tagad gan noteikti tādēļ, he-he! Nu, diezgan! Ko tu tā apstulbi? Vai tad tiešām tu to nezinaji? Brīnos par tevi!

— Tas viss greizsirdība, Parfen, tā ir slimība, visu tu esi bezgala pārspilējis... — nomurmināja kņazs ārkārtīgā uzbudinājumā. — Kā tu tā?

— Liec nost, — Parfens sacīja un aši izrāva kņazam no rokām nazi, ko viņš bija paņēmis no galda, kur tas bija gulējis līdzās grāmatai, un nolika to agrākajā vietā.

— Es it kā zināju, kad iebraucu Pēterburgā, it kā nojautu... — turpināja kņazs, — negribēju šurp braukt! Es gribēju visu šeit piedzīvoto aizmirst, izraut laukā no sirds! Nu, ardievu... Ko tad tu!

Runādams kņazs bija aiz izklaidības atkal paķēris no galda to pašu nazi, un atkal Rogožins to izņēma viņam no rokas un uzsvieda uz galda. Tas bija diezgan vienkāršas formas nazis ar brieža raga spalvu, nesaliecams, ar kādus trīsarpus veršokus garu asmeni, atbilstoša platuma.

Redzēdams, ka kņazs pievērs sevišķu uzmanību tam, ka viņam divi lāgi izrauts no rokām šis nazis, Rogožins ļaunā piktumā paķēra to, ielika grāmatā un nosvieda grāmatu uz otra galda.

— Vai tu grāmatas lapas ar to atgriez? — jautāja kņazs, bet kaut kā izklaidīgi, vēl arvien it kā dziļā domīgumā grimis.

— Jā, lapas...

— Tas taču dārza nazis?

— Jā, dārza. Vai tad ar dārza nazi nevar atgriezt lapas?

— Bet šis... gluži jauns.

— Nu, kas par to, ka jauns? Vai tad es tagad nevaru būt nopircis jaunu nazi? — gluži kā neprātā beidzot iekliedzās Rogožins, satraukdamies ar katru vārdu.

Kņazs nodrebēja un cieši palūkojās uz Rogožinu.

— Ak, ko gan mēs! — viņš, pilnīgi atjēdzies, pēkšņi iesmējās. — Piedod man, brāl, man galva tik smaga tagad, un šī slimība... es pavisam, pavisam kļūstu tik izklaidīgs un smieklīgs. Es nemaz pat jautāt par to negribēju... neatceros, ko isti. Ardievu...

— Tur ne, — sacīja Rogožins.

— Aizmirsu!

— Šurp, šurp, iesim, es parādišu.

IV

Viņi gāja pa tām pašām istabām, pa kurām kņazs jau bija gājis: Rogožins devās mazliet pa priekšu, kņazs aiz viņa. Viņi iegāja lielajā zālē. Tur pie sienām bija vairākas gleznas, tikai arhiereju portreti un ainavas, kurās nekā nevarēja izšķirt. Virs durvīm, kas veda nākamajā istabā, karājās kāda glezna, diezgan dīvaina pēc savas formas, ap divarpus aršinas gara un ne vairāk kā seši veršoki augsta. Tā attēloja pestītāju, kas tikko noņemts no krusta. Kņazs tai uzmanīti acis, kā atcerēdamies kaut ko, tomēr neapstājoties grasījās iziet pa durvīm. Viņam bija ļoti smagi un gribējās jo drīzāk pamest šo namu. Bet Rogožins pēkšņi apstājās pie gleznas.

— Te, lūk, visas šīs gleznas, — viņš sacīja, — visas par rubli vai par diviem sapircis ūtrupēs netaika tēvs, viņam patika. Tās visas kāds lietpratējs te pārskatīja; draņķi, viņš teica, bet šī te — šī glezna virs durvīm, arī par diviem rubliem pirktā, neesot draņķis. Jau tēvam kāds pircējs tai bija pieteicies, tas devis trīssimt piecdesmit rublu, bet Saveljevs, Ivans Dmitričs, no tirgoņiem, arī liels cienītājs, tad tas līdz četriem simtiem nonāca, bet pagājušo nedēļu brālim Semjonam Semjoničam jau pieci simti sasolījis. Es paturēju sev.

— Tā taču... tā ir Hansa Holbeina kopija, — sacīja kņazs.

paspējis aplūkot gleznu, — un, lai gan neesmu labs pazinējs, bet, liekas, lieliska kopija. Es šo gleznu ārzemēs esmu redzējis un nevaru aizmirst. Bet... ko tad tu...

Rogožins pēkšņi pameta gleznu un devās pa to pašu ceļu tālāk.

Protams, šo brāzmainumu varbūt varēja izskaidrot ar izklaidību un sevišķu, divaini satrauktu noskaņu, kas tik negaidot izpaudās Rogožina stājā, tomēr kņazam kļuva kaut kā savādi, kad tik pēkšņi pārtrūka saruna, ko viņš pats bija uzsācis, un Rogožins pat neatbildēja viņam.

— Saki, Lev Nikolajič, sen gribēju tev jautāt, — vai tu ticī dievam vai ne? — pēkšņi atkal ierunājās Rogožins, pagājis dažus soļus.

— Cik divaini tu jautā un... raugies! — piebilda kņazs nevilšus.

— Bet šai gleznā man tikas skatīties, — brīdi klusējis, nomurmināja Rogožins, it kā atkal būtu aizmirsis savu jautājumu.

— Šai gleznā! — spēji iesaucās kņazs pēkšņas domas varā. — Šai gleznā! No šīs gleznas taču dažam vēl ticība var zust!

— Un zūd arī, — negaidot apstiprināja Rogožins. Viņi jau bija nonākuši pie pašām ārdurvīm.

— Kā? — kņazs pēkšņi apstājās. — Ko tu saki! Es to gandrīz kā joku, bet tu tik nopietni! Un kādēļ tu man jautāji: vai es ticu dievam?

— Nav nekas, tāpat vien. Es jau agrāk gribēju pajautāt. Daudz taču tagad neticīgo. Bet vai tiesa (tu esi dzīvojis ārzemēs), — man kāds nesen dzērumā sacīja, ka pie mums Krievijā vairāk nekā jebkurā citā zemē tādu, kas dievam netic? «Mums,» viņš saka, «šini ziņā vieglāk nekā viņiem, tāpēc ka esam tālāk par viņiem aizgājuši»...

Rogožins dzēlīgi pasmaidīja; izteicis savu jautājumu, viņš pēkšņi atvēra durvis un, turēdamies pie roktura, gaidīja, kamēr kņazs iziet. Kņazs izbrīnījās, bet izgāja ārā. Tas iznāca viņam līdzī kāpņu laukumā un aizvēra aiz sevis durvis. Abi stāvēja viens otram pretī ar tādu izskatu, ka likās, abi ir aizmirsuši, kur viņi nonākuši un kas tagad darāms.

— Nu, ardievu, — sacīja kņazs, sniegdams roku.

— Ardievu, — noteica Rogožins, cieši, bet pilnīgi mehāniski paspiežot viņam sniegto roku.

Kņazs nokāpa vienu kāpienu un pagriezās apkārt.

— Bet ticības lietā, — uzsāka viņš, pasmaidīdams (kā redzams, nevēlēdamies tā pamest Rogožinu) un bez tam kļūdams mundrāks

kādas pēkšņas atmiņas iespaidā, — ticības lietās man pagājušo nedēļu divu dienu laikā bija četras dažādas satikšanās. No rīta braucu pa kādu jaunu dzelzceļu un četras stundas ar kādu S. vagonā norunāju, turpat arī iepazīnos. Es jau agrāk daudz par viņu biju dzirdējis un, starp citu, kā par ateistu. Viņš tiešām ir ļoti mācīts cilvēks, un es nopriecājos, ka runāšu ar istu zinātnieku. Turklāt viņš ir brīnum labi audzināts cilvēks, tā ka ar mani runāja pilnīgi kā ar sev līdzīgu zināšanās un izpratnē. Dievam viņš netic. Tikai viens gan mani pārsteidza: ka viņš runāja it kā gluži par ko citu visu to laiku, un taisni tāpēc pārsteidza, ka arī agrāk, cik vien biju sastapies ar neticīgajiem un cik vien lasījis tādas grāmatas, vienmēr man bija licies, ka viņi runā un raksta grāmatās it kā pavisam par ko citu, lai gan no ārienes liekas, ka par to. To es viņam toreiz sacīju, bet, jādāmā, neskaidri vai arī nepratu izteikt, jo viņš neko nesaprata... Vakarā es apmetos aprīnča viesnīcā pārnakšņot, un tur tikko pagājušajā naktī bija notikusi kāda slepkavība, tā ka visi par to vien runāja, kad es ierados. Divi zemnieki, abi jau gados un skaidrā prātā, kuri sen jau viens otru pazinuši, bijuši draugi, padzēruši tēju un gribējuši kopā, vienā kambarītī, likties gulēt. Bet viens bija noskatījies, pie tam pēdējās divās dienās, ka otram ir sudraba pulkstenis dzeltenā pērlišu aukliņā, kura, jādāmā, agrāk viņam nebija redzējis. Šis cilvēks nebija zaglis, bija pat godīgs un pēc zemnieku apstākļiem diezgan pārticis. Bet viņam tik ļoti iepaticies šis pulkstenis, tas tā iekārdinājis viņu, ka viņš beidzot nav izturējis: paņēmis dunci un, kad paziņa aizgriezies, uzmanīgi piegājis viņam klāt no mugurpuses, notēmējis, pacēlis acis pret debesīm, pārmetis krustu un, nomurminot pie sevis rūgtuma pilnu lūgšanu: «Kungs, piedod Kristus vārdā!» — ar vienu rāvienu nodūris paziņu kā aunu un izvilcis viņam pulksteni.

Rogožins vai plīsa aiz smiekliem. Viņš smējās tā, it kā viņam būtu uznākusi kāda lēkme. Pat dīvaini bija raudzīties šais smieklos pēc nesenā drūmā noskaņojuma.

— Tas tik man patik! Nē, tas tik ir lieliski! — viņš konvulsīvi izsaucās, palikdams vai bez elpas. — Viens nemaz dievam netic, bet otrs tik ļoti tic, ka arī cilvēkus kauj ar lūgšanu... Nē, to, brāl kņaz, nemaz nevar iedomāties! Ha-ha-ha! Nē, tas tik ir lieliski!...

— No rīta es izgāju pilsētā paklejot, — turpināja kņazs, tiklīdz Rogožins bija aprimis, lai gan smiekli vēl arvien drudžaini un kā lēkmēm drebēja uz viņa lūpām, — redzu, grīlojas pa koka trotuāru piedzēries zaldāts, izskatās pilnīgi sagrauzts. Pienāk pie manis: «Nopērc, kungs, sudraba krustu, lēti, par divdesmit kapeikām atdodu; sudraba!» Redzu rokā viņam krustu, laikam gan tikko to noņēmis no

kakla, krusts gaišzilā, stipri apvalkātā saitītē, bet tas gan skaidrs alvas krusts, no pirmā acu uzmetiena redzams, tāds liels, astoņiem galiem, īsti bizantiešu parauga krusts. Es izvilku divdesmit kapeiku gabalu un atdevu viņam, bet krustu turpat sev uzliku kaklā, — un no viņa sejas bija redzams, cik viņš apmierināts, ka piešmaucis muļķa kungu, un tūlīt devās savu krustu nodzert, par to nebija nekādu šaubu. Tad es, brāl, biju visspēcīgāko iespaidu varā, un tie aumaļām gāzās pār mani šai Krievzemē; agrāk nekā no tās nebiju sapratis, biju kā bez valodas audzis un kaut kā fantastiski atcerējos to šais piecos gados ārzemēs. Tā nu eju un domāju: nē, šo jūdasu vēl nesteigšos nosodīt. Dievs vien zina, kas šajās degvīna apskurkušajās un vāvajās sirdīs slēpjas. Pēc stundas, atgriezdamies viesnīcā, uzgrūdos kādai sievai ar zidaini. Sieva vēl jauna, bērnam varētu būt nedēļas sešas. Bērns viņai arī uzsmaida, kad viņa to vēro, uzsmaida pirmo reizi pēc piedzimšanas. Skatos, viņa dievbijīgi jo dievbijīgi pēkšņi pārkrustijās. «Ko tad tu,» es saku, «jauno sieviņ?» (Es taču toreiz par visu izjautāju.) «Nu re,» viņa saka, «gluži tāpat kā mātei ir prieks, kad viņa savam bērniņam pirmo smaīdu pamana, gluži tāpat arī dievam ir prieks ik katru reizi, kad viņš no debess ierauga, ka grēcinieks viņa priekšā no visas sirds lūgšanai nometas ceļos.» To man šī sieva teica, gandrīz tādiem pašiem vārdiem, tik dziļu, tik smalku un patiesi reliģisku domu, tādu domu, kurā uzreiz izteikta visa kristiānisma būtība, tas ir, jēdziens par dievu kā par mūsu miesīgu tēvu un to, ka dievs priecājas par cilvēku kā tēvs par savu miesīgu bērnu, — pati galvenā Kristus doma! Vienkārša sieva! Tiesa, māte... un, kas zina, varbūt viņa bija tā paša zaldāta sieva. Klausies, Parfen, tu nesen jautāji man, te mana atbilde: reliģisko jūtu būtība ne ar kādiem spriedumiem, ne ar kādiem pārkāpumiem un noziegumiem un ne ar kādiem ateismiem nav savienojama; te kaut kas nav īsti un mūžam nebūs; te slēpjas kaut kas tāds, pie kā mūžam atdursies ateisti un mūžam runās ne par īsto. Bet galvenais ir tas, ka visskaidrāk un ātrāk to var manīt no krievu sirds, un tas ir mans slēdziens! Tā ir viena no manām pašām pirmajām pārliecībām, ko es gūstu no mūsu Krievijas. Ir ko darīt, Parfen! Ir ko darīt mūsu krieviskajā pasaulē, tici man! Atceries, kā mēs Maskavā sanācām un runājām abi kādu laiku... Un nepavisam es negribēju te tagad atgriezties! Un nepavisam, nepavisam nedomāju tā ar tevi sastapties! Nu, ko tur!... Ardieu, uz redzēšanos! Lai dievs tev stāv klāt!

Viņš pagriezās un devās lejā pa kāpnēm.

— Lev Nikolajevič! — iesaucās augšā Parfens, kad kņazs bija

nokāpis līdz pirmajam kāpņu starppodestam. — Tas krusts, ko no zaldāta nopirki, tev ir klāt?

— Jā, man kaklā.

Un kņazs atkal apstājās.

— Parādi.

Atkal jauna divainība! Viņš padomāja, kāpa augšā un izvilka krustu, nenonēmdams to no kakla.

— Atdod man, — teica Rogožins.

— Kāpēc? Vai tad tu...

Kņazam negribējās šķirties no šā krusta.

— Nēsāšu šo, bet savējo tev atdošu, nēsā tu.

— Gribi apmainīties krustiem? Lūdzu, Parfen, ja tā, esmu priecīgs; sabrāļosimies!

Kņazs noņēma savu alvas krustu, Parfens savu zelta, un viņi apmainījās. Parfens klusēja. Ar lielu izbrīnu kņazs ievēroja, ka agrākā neuzticība, agrākais rūgtais un gandrīz nirdzīgais smīns vēl arvien it kā nebija pametis viņa neistā brāļa seju, vismaz mirkļu mirkļiem krasi parādījās. Klusēdams saņēma beidzot Rogožins kņaza roku un kādu laiku stāvēja, kā nespēdams izšķirties par kaut ko; beidzot pēkšņi pievilka kņazu sev klāt, sacīdams tikko dzirdamā balsī: «Iesim.» Viņi pārgāja pār pirmā stāva kāpņu laukumiņu un piezvanīja pie durvīm, kas atradās pretī tām, pa kurām viņi bija iznākuši. Viņiem atvēra ļoti drīz. Gluži salikusi vecenīte melnā tērpā, ar lakatiņu ap galvu, klusēdama zemu palocījās Rogožinam; tas kaut ko ātrumā viņai noprasiņa un, nenogaidīdams atbildi, veda kņazu tālāk pa telpām. Atkal nāca tumšās istabas, neparasti auksti spodras, auksti un drūmi iekārtotas ar veclaiku mēbelēm baltos, tīros pārvalkos. Nelikdams pieteikt, Rogožins tieši ievēda kņazu kādā nelielā istabā, kas atgādināja viesistabu, ko sadalīja lāsmaina sarkankoka šķērssienu ar divām durvīm sānos, aiz kuras droši vien bija guļamistaba. Viesistabas kaktā pie krāsns krēslā sēdēja sīka vecīte, no izskata vēl ne visai veca, pat ar diezgan veselīgu, patīkamu un apaļu seju, bet jau gluži sīrna un (to varēja redzēt no pirmā acu uzmetiena) pilnīgi bērna prātā. Viņa bija melnā vilnas tērpā, melnu, lielu lakatu ap kaklu, baltā, tīrā aubē ar melnām lentām. Kājas viņa bija atspiedusi uz soliņa. Viņai līdzās sēdēja cita spodra vecenīte, vecāka par viņu, arī sērās un arī baltā aubē, laikam kāda piedzīvotāja, un klusēdama adīja zeķi. Viņas abas droši vien visu laiku bija klusējušas. Pirmā vecenīte, pamanījusi Rogožinu un kņazu, uzsmaidīja viņiem un vairākkārt laipni pamāja ar galvu par labpatikas zīmi.

— Māmiņ, — sacīja Rogožins, noskūpstījis viņai roku, — te mans labs draugs, kņazs Ļevs Nikolajevičs Miškins; mēs ar viņu apmainījāties krustiem; viņš man Maskavā kādu laiku bija kā miesīgs brālis, daudz manā labā darījis. Svētī viņu, māmiņ, it kā tu miesīgu dēlu svētītu. Pagaidi, sirmgalvīt, lūk, tā, ļauj, es salikšu tev roku...

Bet vecīte, iekams Parfens paguva paņemt viņas roku, pacēla savu labo roku, salika trīs pirkstus un trīs reizes dievbijīgi pārmeta kņazam krustu. Pēc tam vēlreiz laipni un maigi pameta viņam ar galvu.

— Nu, iesim, Ļev Nikolajevič, — sacīja Parfens, — tādēļ vien es tevi šurp atvedu...

Kad viņi atkal iznāca uz kāpnēm, viņš piebilda:

— Viņa taču neko nesaprot, ko viņai saka, un neko nesaprata no maniem vārdiem, bet tevi svētīja; tāpat pati vēlējās... Nu, ar dievu, mums abiem laiks iet.

Un viņš atvēra savas durvis.

— Ļauj taču man kaut apkampt tevi uz šķiršanos, tu dīvainais cilvēk! — iesaucās kņazs ar maigu pārmetumu raudzīdamies viņā, un gribēja viņu apkampt. Bet Parfens, kolīdz bija pacēlis rokas, tā tūdaļ atkal tās nolaida. Viņš neuzdriktējās; viņš novērsās sāpus, lai nebūtu jāskatās kņazā. Viņš negribēja to apkampt.

— Nebaidies! Es gan paņēmu tavu krustu, bet pulksteņa dēļ nenoduršu! — viņš neskaidri nomurmināja, pēkšņi kaut kā dīvaini iesmiedamies. Bet piepeši visa viņa seja pārvērtās: viņš briesmīgi nobālēja, lūpas viņam iedrebējās, acis iegailējās. Viņš pacēla rokas, cieši apkampa kņazu un aizsldamies sacīja:

— Tad ņem tu viņu, ja tāds liktenis! Lai ir tava! Es atsakos!...
Piemini Rogožinu!

Un, pametis kņazu, neskatīdamies viņā, steigšus iegāja savā dzīvoklī un aizcirta aiz sevis durvis.

V

Bija jau vēls, gandrīz pustris, un Jēpančīnu kņazs nesastapa mājās. Atstājis vizītkarti, viņš nolēma doties uz viesnīcu «Svari» un prasīt tur pēc Koļas; ja viņa tur nebūtu — atstāt viņam zīmīti. «Svaros» viņam sacīja, ka Nikolajs Ardalionovičs «izgājis jau no rīta, bet aiziedams pateicis, ja gadījumā kāds nāktu un viņu meklētu, tad lai pasakot, ka viņš ap pulksten trijiem varbūt ieradīšoties. Bet, ja līdz

puscetriem viņa te nebūtu, — tātad ar vilcienu devies uz Pavlovsku, uz vasarnīcu pie ģenerālieenes Jēpančinas, un tātad tur arī pusdienas paēdīšot». Kņazs nosēdās gaidīt un pie tā paša lika pasniegt sev pusdienas.

Pulksten puscētos un pat četros Koļa nebija ieradies. Kņazs izgāja ārā un mehāniski gāja, kurp acis rāda. Vasaras sākumā Pēterburgā atgadās reizēm brīnišķīgas dienas — gaišas, karstas, klusas. Kā tiši šī diena bija viena no tādām retajām. Kādu laiku kņazs kļaiņoja bez mērķa. Pilsēta viņam bija maz pazīstama. Viņš apstājās reizēm ielu krustojumos dažu namu priekšā, laukumos, uz tiltiem; reiz iegriezās atpūsties kādā konditorejā. Reizēm ar lielu interesi sāka aplūkot gājējus; bet visbiežāk neievēroja ne gājējus, nedz arī to, kurp īsti viņš iet. Viņš bija moku pilnā spraugumā un nemierā un tai pašā laikā izjuta neparastu tieksmi pēc vientulības. Viņam gribējās būt vienam un atdoties visam šim ciešanu pilnajam spraugumam pilnīgi pasīvi, nemeklējot ne mazākās izejas. Viņš ar riebumu negribēja izšķirt savā dvēselē un sirdī pacēlušos jautājumus. «Vai tad es esmu vainīgs pie visa tā?» viņš murmināja pie sevis, gandrīz neapzinādami savus vārdus.

Ap pulksten sešiem viņš attapās uz Carskoje Selo dzelzceļa perona. Vientulība drīz vien kļuva viņam nepanesama; jauna brāzma karsti satvēra viņa sirdi, un uz mirkli spilgtā gaismā iemirdzējās tumsa, kurā skuma viņa dvēsele. Viņš paņēma biļeti uz Pavlovsku un nepacietīgi steidzās aizbraukt; bet, protams, viņu kaut kas vajāja, un tā bija tiešamība, nevis fantāzija, kā varbūt viņam vedās domāt. Gandrīz jau kāpdams vagonā, viņš pēkšņi nosvieda tikko paņemto biļeti zemē un izgāja ārā no stacijas apmulsis un domīgs. Pēc kāda laiciņa uz ielas viņš pēkšņi it kā atcerējās kaut ko, it kā spēji aptvēra kaut ko ļoti dīvainu, kas jau ilgi bija darījis viņu nemierīgu. Viņam pēkšņi nācās apzinīgi piekert sevi pie kādas nodarbības, kura jau ilgi bija turpinājusies, bet kuru viņš nebija pamanījis līdz pat šim brīdim: nu jau vairākas stundas, pat jau «Svaros», liekas — pat pirms «Svariem», viņš pēkšņi sāka it kā meklēt kaut ko ap sevi. Tad atkal aizmirsa, pat uz ilgu laiku, uz pusstundu, un pēkšņi atkal nemiera pilns skatījās un meklēja visapkārt.

Bet, kolidz viņš pamanīja sevī šo slimīgo un līdz šim pilnīgi neapzinīgo kustību, kas tik sen jau bija pārņēmusi viņu, kad pēkšņi pavīdēja viņa priekšā arī cita atmiņa, kas ārkārtīgi ieinteresēja viņu: viņš atcerējās, ka tai brīdī, kad manīja, ka visu laiku meklē kaut ko ap sevi, viņš stāvēja uz trotuāra pie kāda veikala loga un ar lielu ziņkārību aplūkoja logā izliktās preces. Viņam uznāca vēlēšanās

tagad katrā ziņā pārbaudīt: vai tiešām viņš stāvējis nupat, varbūt tikai pirms piecām minūtēm, pie šī veikala loga, vai viņam nav tas līcies, vai viņš nav ko sajaucis? Vai īstenībā pastāv šis veikals un šīs preces? Viņš taču tiešām šodien ir sevišķi slimīgā omā, gandrīz tādā pašā, kāda uznāca viņam agrāk, sākoties viņa agrākās slimības lēkmēm. Viņš zināja, ka tādā laikā pirms lēkmēm viņš ir neparasti izklaidīgs un bieži pat sajauc priekšmetus un sejas, ja raugās uz tām bez sevišķas spraižas uzmanības. Bet bija arī sevišķs iemesls, kāpēc viņam tik ļoti iegribējās pārbaudīt, vai viņš toreiz ir stāvējis pie veikala: starp mantām, kas bija izliktas apskatam veikala skatlogā, atradās kāda lieta, uz kuru viņš skatījās un kuru pat novērtēja par sešdesmit kapeikām sudrabā, viņš atcerējās to, par spīti visai savai izklaidībai un nemieram. Tātad, ja šis veikals pastāv un šīs priekšmetus tiešām izstādīts starp precēm, tad skaidrs, ka taisni šīs lietas dēļ viņš apstājies. Tātad šī lieta tik ārkārtīgi stipri bija viņu ieinteresējusi, ka saistīja viņa uzmanību pat taisni tai laikā, kad viņš bija tik lielā apjukumā, tikko izgāja no dzelzceļa stacijas ēkas. Viņš gāja, gandrīz skumji raudzīdamies uz labo pusi, un sirds viņam sitās no nemiera pilnās nepacietības. Bet te arī šis veikals, viņš to beidzot atradis! Viņš jau bija piecīpīti soļi no tā, kad sadomāja griezties atpakaļ. Te arī šis priekšmets sešdesmit kapeiku vērtībā: «protams, sešdesmit kapeikas, vairāk nemaksā!» — viņš apstiprināja tagad un iesmējās. Bet viņš iesmējās histēriski, viņam kļuva ļoti smagi. Viņš tagad skaidri atcerējās, ka tieši te, stāvēdams pie šī loga, viņš pēkšņi apgriezās, gluži kā toreiz, kad notvēra uz sevi vērstās Rogožina acis. Pārlicinājies, ka nav kļūdiņies (par ko gan arī pirms pārbaudes bija pilnīgi pārliecināts), viņš novērsās no veikala un jo ātrāk devās projām. Tas viss drīzāk jāpārdomā, katrā ziņā; tagad bija skaidrs, ka viņam nav izlicies arī stacijā, ka viņam atgadījies katrā ziņā kaut kas patiešs un katrā ziņā saistīts ar visu šo viņa agrāko nemieru. Bet kāds nepārvarams iekšējs riebums atkal guva virsroku: viņš negribēja neko pārdomāt, viņš nepārdomāja; viņš iegrīma domās gluži par ko citu.

Viņš iegrīma domās, starp citu, par to, ka viņa epileptiskajā stāvoklī bija kāda pakāpe gandrīz pirms pašas lēkmes (ja tikai lēkme uznāca nomodā), kad pēkšņi starp skumjām, dvēseles tumsību, smagumu mirkliem it kā iekvēlojās viņa smadzenes un ar neparastu brāzmu sasprindzinājās uzreiz visi viņa dzīvības spēki. Dzīvības, apziņas sajūta gandrīz desmitkārsņojās šais mirkļos, kas bija īsi kā zibšņi. Prātu, sirdi apmirdzēja neparasta gaisa; visi tās satraukumi, visas šaubas, viss nemiers it kā noklusa uzreiz, izkļiedējās kādā

augstākā mierā, kas pilns skaidra, harmoniska prieka un cerību, kas pilns saprāta un galējā cēloņa. Bet šie momenti, šie atmirgojumi bija tikai vēl nojauta par to galējo sekundi (nekad ne vairāk par sekundi), ar ko sākās pati lēkme. Šī sekunde bija, protams, nepanesama. Domādams par šo mirkli vēlāk, jau vesels būdams, viņš bieži vien sacīja pats sev, ka taču visi šie augstākās pašsajūtas un apziņas un tātad arī «augstākās esības» zibšņi un atmirgojumi nav nekas cits kā slimība, kā normālā stāvokļa traucējums, bet, ja tā, tad tā nepavisam nav augstākā esība, bet, gluži otrādi, tā jāpieskaita visuzemākajai. Un tomēr viņš nonāca beidzot pie ārkārtīgi paradoksāla slēdziena: «Kas par to, ka tā ir slimība?» nosprieda viņš beidzot. «Kāda tam nozīme, ka šis sasprindzinājums ir nenormāls, ja pats rezultāts, ja izjūtas brīdis, ko atceramies un aplūkojam, jau veseli būdami, izrādās par augstāko harmoniju, skaistumu, tas dod vēl nedzirdētu un negaidītu sajūtu par pilnību, samēru, par samierināšanos un aizgrābtīgu saplūšanu lūgšanā ar visaugstāko dzīves sintēzi?» Šie miglainie izteicieni likās viņam pašam ļoti saprotami, lai gan vēl pārāk neizteiksmīgi. Bet par to, ka tas tiešām ir «skaistums un lūgšana», ka tā tiešām ir «dzīves augstākā sintēze», par to viņš šaubīties nevarēja un arī šaubu nevarēja pielaut. Jo ne jau kādi rēgi viņam bija rādījušies šai momentā kā no hašiša, opija vai vīna, pazemojot saprātu un sakropļojot dvēseli, nenormāli un neesoši? Par to viņš saprātīgi varēja spriest, kad slimīgais stāvoklis bija beidzies. Šie mirkli bija tieši tikai sevis apzināšanās neparasts kāpinājums, — ja vajadzētu izteikt šo stāvokli vienā vārdā, — sevis apzināšanās un tai pašā laikā augstākā mērā tiešas, dabiskas pašizjūtas kapinājums. Ja tikai sekundē, tas ir, pašā pēdējā apzinīgajā mirklī pirms lēkmes viņam bija gadījies paspēt skaidri un apzināti sacīt sev: «Jā, par šo mirkli var atdot visu dzīvi!» — tad, protams, šis mirklis pats par sevi arī bija visas dzīves vērts. Tomēr par sava secinājuma dialektisko pusi viņš nebija pilnīgi drošs: trulums, dvēseles tumsa, idiotisms stāvēja viņa priekšā kā šo «visaugstāko brīžu» spilgtās sekas. Nopietni strīdējies viņš, protams, nebūtu. Secinājumā, tas ir, šā brīža novērtējumā, bez šaubām, slēpjas kļūda, bet sajūtas patiesums tomēr mazliet mulsināja viņu. Ko tad patiesi lai iesāk ar tiešamību? Jo tas taču bija tā noticis, viņš pats taču paspēja sacīt sev tai pašā sekundē, ka šī sekunde ar bezgalīgo laimi, ko viņš pilnīgi izjuta, droši vien arī varēja būt visas dzīves vērts. «Šai momentā,» kā viņš bija teicis kādreiz Rogožinam Maskavā, kad viņi tur mēdza sanākt kopā, «šai momentā man kaut kā kļūst saprotami neparastie vārdi, ka *laika vairs nebūs.*» «Droši vien,» viņš smaidīdams piebilda, «šī

ir tā pati sekunde, kurā nēpaspēja izlīt apgāzušies ūdens krūze epileptiķim Muhamedam, kas tomēr paspēja šinī pašā sekundē aplūkot visus Allaha mājokļus.» Jā, Maskavā viņi bieži vien sastapušies un runājuši ne tikai par to vien. «Rogožins pirmīt sacīja, ka es toreiz esot bijis viņam brālis; to viņš pirmo reizi sacīja,» nodomāja kņazs pie sevīs.

Viņš nodomāja to, sēdēdams uz sola zem koka Vasaras dārzā. Pulkstenis rādīja apmēram septiņi. Dārzs bija tukšs; kaut kas drūms uz brīdi aizplivuroja rietošo sauli. Bija smacīgi; gaisos jautās tālina negaisa vēstneši. Savā tagadējā kontemplatīvajā noskaņojumā viņš juta kādu vilinājumu. Viņš pieķērās ar atmiņām un prātu pie katra ārējā priekšmeta, un viņam tas patika: viņam visu laiku tikās kaut ko aizmirst, pašreizējo, nepieciešamo, bet, kolīdz viņš pameta acis apkārt, tūdaļ atkal pazina savu drūmo domu — domu, no kuras viņam tā gribējās atraisīties. Viņam jau iešāvās prātā, ka pirmīt pusdienu laikā traktieri viņš bija runājis ar sulaini par kādu nesen notikušu, ārkārtīgi dīvainu slepkavību, kas bija sacēlusi troksni un pārrunas. Bet, tiklīdz viņš bija to atcerējies, ar viņu pēkšņi atkal notika kaut kas īpatnējs.

Ārkārtīga, neatvairāma vēlēšanās, gandrīz kārdinājums pēkšņi sastindzināja visu viņa gribu. Viņš piecelās no sola un devās laukā no dārza taisni uz Pēterburgas pusi. Nesen Ņevas krastmalā viņš bija palūdzis kādam gājējam, lai parāda viņam pāri Ņevai Pēterburgas pusi. Viņam parādīja; bet tad viņš negāja turp. Un nekāda gadījumā tur šodien nebija ko meklēt; viņš zināja to. Adrese jau sen viņam bija; viņš viegli varētu atrast Lebedeva radniecības namu; bet viņš zināja gandrīz droši, ka nesastaps viņu mājās. «Kātrā ziņā aizbraukusi uz Pavlovsku, citādi Koļa būtu atstājis kaut ko «Svaros», kā norunāts.» Un tā nu, ja viņš gāja tagad, tad, protams, nevis tādēļ, lai viņu redzētu. Cita, drūma, moku pilna ziņkāre vilināja viņu. Viņam prātā iešāvās kāda jauna, piepeša ideja...

Bet viņam jau pilnīgi pietika ar to vien, ka viņš sācis iet un zināja, kurp iet: pēc brīža viņš jau atkal gāja, gandrīz nemanīdams ceļa. Apdomāt tālāk savu «piepešo ideju» viņam tūdaļ kļuva briesmīgi pretīgi un gandrīz neiespējami. Mocoši sasprindzinot uzmanību, viņš ieskatījās visā, kas pagadījās acu priekšā, raudzījās debesīs, Ņevā. Viņš gandrīz uzsāka sarunu ar mazu bērnu, kas nāca pretim. Varbūt arī viņa epileptiskais stāvoklis arvien vairāk un vairāk pastiprinājās. Negaiss, šķiet, tiešām nāca virsū, kaut arī lēnām. Tālumā jau sāka rūkt pērkons. Kļuva ļoti spiedīgs...

Nezin kāpēc viņam arvien tagad nāca prātā, kā dažreiz nāk

prātā uzmācīgs un līdz muļķībai apnicīgs muzikas motīvs, Ļebedeva māsasdēls, ko viņš pirmīt bija redzējis. Divaini, ka tas nāca viņam prātā tā slepkavas izskatā, kuru pirmīt pieminēja pats Ļebedevs, stādidams viņam priekšā māsasdēlu. Jā, par šo slepkavu viņš bija lasījis vēl visai nesen. Daudz bija lasījis un dzirdējis par tādām lietām, kopš iebrauca Krievijā; viņš neatlaidīgi sekoja visam tam. Bet pirmīt jau pat pārāk ieinteresējās sarunā ar sulaini taisni par šo pašu Žemarinu slepkavību. Sulainis viņam piekrita, viņš atcerējās to. Viņš atcerējās arī saulaini; tas bija diezgan gudrs puisis, solids un uzmanīgs, «tomēr, kas to lai zina, kāds. Grūti jaunā zemē jaunus cilvēkus izprast.» Krievu dvēselei viņš tomēr sāka kaisli ticēt. Ak, daudz, daudz viņš bija sakrājis viņam gluži jauna šais sešos mēnešos un necerēta, un negaidīta! Bet otra dvēselē ieskatīties nevar, arī krievu dvēselē nevar ieskatīties; daudzi nevar. Viņš ilgi bija pazinies ar Rogožinu, tuvu pazinies, «brālīgi» pazinies, — bet vai viņš pazīst Rogožinu? Un tomēr kāds reizēm te, visā šai lietā, haoss, kāds jūklis, kāda nejēdzība! Un cik riebīgs tomēr, cik pašapmierināts pinnis ir šis pirmītējais Ļebedeva radnieks. Un tomēr, ko tad es? (Turpinājās kņaza iedomas.) Vai tad viņš nogalinājis šīs dzīvās būtnes, šos sešus cilvēkus? Es it kā sajaucu... cik tas divaini! Man galva reibst... Un cik simpātiska, cik piemīlīga seja Ļebedeva vecākajai meitai, tai, kas stāvēja ar bērnu uz rokas, nevainīga, gandrīz bērnišķīga izteiksme un gandrīz bērnišķīgi smieklis! Savādi, ka viņš gandrīz bija aizmirsis šo seju un tikai tagad to atcerējās. Ļebedevs, kas, viņus brīdējot, cirta kāju pret zemi, droši vien viņus visus dievina. Bet tikpat skaidri kā divreiz divi tāpat ir tas, ka Ļebedevs dievina arī savu māsasdēlu!

Tomēr — kā gan viņš uzņēmies tik galīgi tos tiesāt, viņš, kas šodien ieradies, kā gan viņš var pasludināt tādus spriedumus? Bet Ļebedevs taču uzdeva viņam šodien mīklu: nu, vai tad viņš bija gaidījis, ka Ļebedevs būs tāds? Vai tad viņš agrāk pazina tādu Ļebedevu? Ļebedevs un Dibarī, — ak kungs! Starp citu, ja Rogožins noslepkavos, tad vismaz ne tik juceklīgi. Šā haosa nebūs. Pēc zīmējuma pasūtītais instruments un seši cilvēki, kas nogāzti pilnīgi murgos! Vai tad Rogožinam pēc zīmējuma pasūtīts instruments... viņam... bet... vai tad nolemts, ka Rogožins noslepkavos?! — pēkšņi nodrebēja kņazs. «Vai nav noziedzīgi, vai nav zemiski no manas puses tik ciniski — vaļširdīgi izteikt tādu pieņēmumu!» viņš ieklieudzās, un kauna sārtums uzreiz ielīja viņam sejā. Viņš bija pārsteigts, viņš stāvēja kā sastindzis ceļa vidū. Viņš reizē atcerējās ir pirmītējo Pavlovskas staciju, ir pirmītējo Nikolaja staciju, ir tiešo jautājumu

Rogožinam par *acīm*, ir Rogožina krustu, kas tagad viņam kaklā, ir viņa mātes svētību, pie kuras viņš pats kņazu bija aizvedis, ir pēdējo drudžaino apkampienu, pēdējo Rogožina atteikšanos pirmīt uz kāpnēm, — un pēc visa tā notvert sevi, ka viņš nepārtraukti meklē kaut ko ap sevi, un šis veikals, un šis priekšmets... cik zemiskil! Un pēc visa tā viņš iet tagad «sevišķā nolūkā», ar sevišķu «piepešu ideju»! Izmisums un ciešanas sagrāba visu viņa dvēseli. Kņazs nekavējoties gribēja griezties atpakaļ, mājās, uz viesnīcu; pat apgriezās un sāka iet; bet pēc brīža apstājās, pārdomāja un devās atkal pa agrāko ceļu.

Viņš jau arī bija Pēterburgas pusē, viņš bija tuvu namam; jo ne jau agrākajā nolūkā viņš tagad dodas turpu, ne ar «sevišķu ideju»! Un kā tas varēja būt! Jā, viņa slimība atgriežas, par to nav šaubu; varbūt lēkme viņam uznāks katrā ziņā šodien. No lēkmes arī visa šī tumsa, no lēkmes arī «ideja»! Tagad tumsa izkļiedēta, demons padzīts, šaubu vairs nav, viņa sirdij prieks! Un — viņš tik ilgi nav redzējis *viņu*, viņam vajag viņu redzēt, un... jā, viņš gribētu tagad sastapt Rogožinu, viņš saņemtu to aiz rokas, un viņi ietu kopā... Sirds viņam skaidra; vai tad viņš kāds sāncensis Rogožinam? Rīt viņš pats ies un pateiks Rogožinam, ka viņš viņu ir redzējis; jo viņš taču traucās šurp, kā pirmīt sacīja Rogožins, lai tikai redzētu viņu! Varbūt viņš arī sastaps viņu, jo ne jau katrā ziņā viņa Pavlovskā!

Jā, vajag, lai tagad tas viss būtu skaidri nostādīts, lai visi skaidri lasītu viens otra dvēselē, lai nebūtu šo drūmo un kaislīgo atsacīšanos, kā pirmīt atteicās Rogožins, un lai tas viss norisinātos brīvi un... gaiši. Vai tad Rogožins nav spējīgs just gaismu? Viņš apgalvo, ka mīlot viņu citādi, ka viņā neesot līdzcietības, neesot «nekāda tāda žēluma». Tiesa, viņš piebilda pēc tam, ka «tavs žēlums varbūt vēl lielāks par manu mīlestību», — bet viņš sevi apmelo. Hm, Rogožins pie grāmatas, — vai tad tas jau nav «žēlums», nav «žēluma» sākums? Vai tad jau šī grāmata vien nepierāda, ka viņš pilnīgi apzinās savu attieksmi pret *viņu*? Bet viņa pirmītējais stāsts? Nē, tas ir kas dziļāks nekā tikai kaisliba. Un vai tad vienīgi tikai kaislibu iedveš viņas seja? Un vai tad šī seja var tagad iedvest kaisli? Tā iedveš ciešanas, tā aizrauj visu dvēseli, tā... un kvēlas, moku pilnas atmiņas pēkšņi kņazam iesvēla sirdi.

Jā, moku pilnas. Viņš atcerējās, kā vēl nesen bija mocījies, kad pirmo reizi sāka pamanīt viņā neprāta pazīmes. Tad viņš izjuta gandrīz izmisumu. Un kā viņš varēja to pamest, kad tā aizbēga toreiz no viņa pie Rogožina? Viņam pašam vajadzētu skriet tai pakaļ, nevis gaidīt ziņas. Bet... vai tiešām Rogožins līdz šim laikam nav

pamanījis viņā neprāta?... Hm... Rogožins saskata visur citus iemeslus, kaislības iemeslus! Cik gan ārpātīga greisirdība! Ko viņš gribēja pateikt ar savu pirmtējo pieņēmumu? (Kņazs pēkšņi nosarka, un kaut kas it kā nodrebēja viņa sirdī.)

Kādēļ vispār to atcerēties? Neprāts gan vienādi, gan otrādi. Bet viņam, kņazam, milēt kaislīgi šo sievieti — gandrīz neiedomājami, gandrīz būtu cietsirdīgi, necilvēcīgi. Jā, jā! Nē, Rogožins sevi apmelo; viņam milzum plaša sirds, kas spēj ir ciest, ir just līdzī. Kad viņš dabūs zināt visu patiesību un kad pārliecināsies, cik nožēlojama būtne ir šī nepilnīgā, pusjukusī, — vai tad nepiedos tai visu bijušo, visas savas mokas? Vai tad viņš neklūs tai par kalpu, brāli, draugu, gaišreģi? Līdzcietība piešķirs jēgu pašam Rogožinam un mācīs viņu. Līdzcietība ir galvenais un varbūt vienīgais visas cilvēces esamības likums. Ak, cik viņš nepiedodami un negodīgi vainīgs Rogožina priekšā! Nē, nevis «krievu dvēselē nevar ieskatīties», bet viņa paša dvēselē nevar ieskatīties, ja viņš varēja iedomāties tādas šausmas. Par dažiem dedzīgiem un sirsnīgiem vārdiem Maskavā Rogožins jau sauc viņu par savu brāli, bet viņš... Taču tā ir slimība un murgil! Tas viss noskaidrosies!... Cik drūmi sacīja pirmīt Rogožins, ka viņam «zūdot ticību!» Šis cilvēks droši vien stipri cieš. Viņš teic, ka viņam «patikot skatīties šai gleznā»; nevis patik, bet tātad izjūt vajadzību. Rogožins nav vienīgi tikai kaislīga dvēsele; viņš tomēr ir cīnītājs: viņš grib ar varu atgūt savu pazaudēto ticību. Tā viņam tik mocoši tagad vajadzīga... Jā! kaut kam ticēt! kādam ticēt! Un cik divaini tomēr šī Holbeina glezna... Ā, te jau ir šī iela! Te laikam arī nams, kā tad, Nr. 16: «Kolēģiju sekretāres Fiļisovas nams. Šeit!» Kņazs piezvanīja un jautāja pēc Nastasjas Fiļipovnas.

Pati saimniece atbildēja viņam, ka Nastasja Fiļipovna jau no rīta aizbraukusi uz Pavlovsku pie Darjas Aleksejevnas «un var pat notikt, ka paliks tur dažas dienas». Fiļisova bija sika, acīga sieviete smailu seju, gadu četrdesmit veca, viņa raudzījās viltīgi un vēriģi. Uz viņas jautājumu, kas viņam vārdā, — jautājumu, kam viņa it kā ar nolūku piešķīra noslēpumainu nokrāsu, — kņazs sākumā negribēja atbildēt; bet tūdaļ atgriezās un uzstājīgi palūdza pateikt savu vārdu Nastasjai Fiļipovnai. Fiļisova uztvēra šo uzstājību ar vēl jo lielāku uzmanību un ar neparasti noslēpumainu seju, ar ko, acīm redzot, gribēja pasacīt, ka: «Neraizējieties, es sapratu.» Kņaza vārds, acīm redzot, atstāja uz viņu ļoti lielu iespaidu. Kņazs izklaidīgi paraudzījās viņā, pagriezās un devās atpakaļ uz savu viesnīcu. Bet viņš vairs neiznāca ar tādu seju, ar kādu piezvanīja pie Fiļisovas durvīm. Ar viņu bija notikusi atkal, un it kā vienā mirkli, neparasta

pārmaiņa: viņš atkal gāja bāls, nevarīgs, ciešanu pilns, uzbudināts; ceļi viņam drebēja, un mulss, apjucis smaids plaiksnijās uz viņa nozīlejušām lūpām: viņa «piepešā ideja» pēkšņi bija apstiprinājusies un attaisnojusies, un — viņš atkal ticēja savam dēmonam!

Bet vai bija apstiprinājusies? Vai bija attaisnojusies? Kāpēc viņam atkal šie drebuli, šie aukstie sviedri, šī tumsa un aukstums dvēsele? Varbūt tāpēc, ka tikko atkal viņš bija redzējis šīs *acis*? Bet viņš taču tikai tādēļ vien bija gājis projām no Vasaras dārza, lai tās ieraudzītu! Tā vien taču bija viņa «piepešā ideja». Viņš neatvairāmi bija gribējis redzēt šīs «pirmītējās acis», lai galīgi pārlicinātos, ka viņš katrā ziņā sastaps tās *tur*, pie šī nama. Tā bija viņa drudzainā vēlēšanās, un kāpēc gan viņš tagad tik nospiests un satriekts par to, ka tās tiešām nupat ieraudzīja? It kā nebūtu gaidījis! Jā, šīs bija *tās pašas acis* (un par to, ka *tās pašas*, tagad vairs nav nekādu šaubu!), kas iezvērojās no rīta pūlī, kad viņš izkāpa no Nikolaja dzelzceļa vagona; tās pašas (pilnīgi tās pašas!), kuru skatienu viņš pēc tam uztvēra vēl nesen sev pār plecu, sēzdamies krēslā pie Rogožina. Rogožins pirmīt noliedza: viņš jautāja ar izķemotu, ledainu smīnu: «Kā acis gan tās bija?» Un kņazam briesmīgi gribējās vēl nesen, Carskoje Selo dzelzceļa stacijā, — kad viņš kāpa vagonā, lai brauktu pie Aglajas, un pēkšņi atkal ieraudzīja šīs acis, jau trešo reizi šīnī dienā, — pieiet pie Rogožina un pateikt *viņam*, «kā acis tās bija!» Bet viņš tad izskrēja no stacijas un atjēdzās tikai nažkaļa veikala priekšā tai brīdī, kad viņš tur stāvēja un novērtēja par sešdesmit kapeikām kādu priekšmetu ar brieža raga spalvu. Divains un briesmīgs dēmons piesējās viņam galīgi un negribēja vairs laist viņu vaļā. Šis dēmons iečukstēja viņam Vasaras dārzā, kad viņš aizmirsies sēdēja zem liepas, ka, ja Rogožinam tā vajadzēja sekot viņam no paša rīta un censties pieķert viņu uz katra soļa, tad, dabūjis zināt, ka viņš nebrauks uz Pavlovsku (kas, protams, bija Rogožinam liktenīga ziņa), Rogožins katrā ziņā dosies *turp*, uz to namu Pēterburgas pusē, un katrā ziņā tur uzmanīs viņu, kņazu, kas viņam jau no rīta bija devis goda vārdu, ka «nesatiksies ar viņu» un ka «ne jau tādēļ viņš uz Pēterburgu atbraucis». Un tad kņazs drudzaini traucās uz to namu, un kas par to, ka tiešām viņš tur sastapa Rogožinu? Viņš ieraudzīja tikai nelaimīgu cilvēku, kura dvēseles noskaņojums drūms, bet ļoti saprotams. Šis nelaimīgais cilvēks pat neslēpās vairs. Jā, Rogožins pirmīt nezin kāpēc iecirtās un sameloja, bet stacijā viņš bija stāvējis, gandrīz neslēpdamies. Drīzāk tad jau viņš, kņazs, bija slēpies, nevis Rogožins. Bet tagad, pie nama, viņš stāvēja ielas otrā pusē, soļu piecdesmit iešķērsām, uz

pretējā trošuāra, rokas sakrustojis, un gaidīja. Te jau viņš bija pilnīgi skaidri redzams un, liekas, tiši gribēja būt redzams. Viņš stāvēja kā atmasketājs un kā tiesnesis, bet nevis kā... Bet nevis kā kas?

Bet kāpēc gan viņš, kņazs, nepiegāja tagad pie viņa pats un aizgriezās no viņa, it kā neko nebūtu manījis, lai gan viņu acis sastapās? (Jā, viņu acis sastapās! Un viņi paskatījās viens otrā.) Viņš taču pats gribēja pirmīt ņemt viņu pie rokas un doties turp kopā ar viņu? Jo viņš pats taču gribēja rīt iet pie viņa un pateikt, ka viņš bijis pie tās? Jo viņš pats taču bija atteicies no sava dēmona, jau turp iedams, pusceļā, kad prieks pēkšņi pārņēma viņa dvēseli? Vai arī tiešām bija kaut kas tāds Rogožinā, tas ir, visā šā cilvēka šīsdienas tēlā, visā viņa vārdu, kustību, rīcības, skatienu kopumā, ka tas varēja attaisnot kņaza briesmīgās nojautas un viņa dēmona musinošos čukstus? Kaut kas tāds, kas redzams pats par sevi, bet ko grūti analizēt un izstāstīt, nav iespējams attaisnot ar pietiekamiem iemesliem, bet kas tomēr atstāj, par spīti visam šim grūtumam un neiespējamībai, pilnīgi viengabalainu, neatvairāmu iespaidu, kas neviļus pāriet vispilnīgākajā pārliecībā?...

Pārliecībā — par ko? (Ak, kā mocīja kņazu šīs pārliecības, šīs «zemiskās nojautas» drausmīgums, «pazemojošais raksturs», un viņš apvainoja pats sevi!) Saki jel, ja uzdrošies, — par ko? — viņš nemīlīgi sacīja pats sev ar pārmetumu un izaicinājumu. — Formulē, iedrošies izteikt visu savu domu skaidri, precīzi, bez svārstīšanās! Ak, es negodīgais! — atkārtoja viņš ar sašutumu un kauna sārtumu sejā, — kādām acīm es raudzišos tagad visu mūžu šai cilvēkā! Ak, kāda diena! Ak dievs, kādi murgil!

Bija brīdis šā garā un mokpilnā ceļa galā, nākot no Pēterburgas puses, kad pēkšņi neatvairāma vēlēšanās sagrāba kņazu — doties tūlīt pie Rogožina, sagaidīt viņu, apkampt viņu ar kaunu, ar asarām, pateikt viņam visu un izbeigt visu uzreiz. Bet viņš stāvēja jau pie savas viesnīcas... Kā nepatika viņam pirmīt šī viesnīca, šie koridori, viss šis nams, viņa numurs, nepatika no pirmā acu uzmetiena; viņš vairākkārt šodien ar kādu sevišķu riebumu atcerējās, ka būs šurp jāatgriežas... «Ko gan es tā, gluži kā slima sievietē, ticu šodien visādām nojautām!» viņš, apstādāmie vārtos, ar satrauktu izsmieklu nodomāja. Jauns, neciešams kauna, gandrīz izmisuma vilnis lika viņam sastingt uz vietas pie pašas ieejas vārtos. Viņš apstājās uz brīdi. Tā dažreiz notiek ar cilvēkiem: neizciešamas nejaušas atmiņas, jo sevišķi, kas saistītas ar kaunu, parasti apstādina, brīdi liek palikt uz vietas. «Jā, esmu cilvēks bez sirds un glēvulis!» atkārtoja viņš drūmi un strauji sakustējās, lai ietu, bet... atkal apstājās...

Šais vārtos, kas jau tāpat tumši, šai brīdī bija ļoti tumšs: negaisa padebešis, nākdams virsū, bija uzsūcis vakarīgo gaisu, un taisni tai laikā, kad kņazs pienāca pie nama, padebešis pēkšņi plaši atvērās un sāka gāzt straumēm. Tajā brīdī, kad viņš strauji sakustējās no vietas, pēc tam kad mirkli bijis apstājies, viņš atradās taisni pievārtē, pie pašas ieejas vārtos no ielas puses. Un pēkšņi viņš vārtu dziļumā pustumsā pie pašas kāpņu ieejas ieraudzīja kādu cilvēku. Šis cilvēks it kā gaidīja kaut ko, bet aši pazibēja un pazuda. Šo cilvēku kņazs nevarēja saskatīt skaidri un, protams, nekādi nevarētu pateikt pilnīgi droši: kas viņš bija? Turklāt te tik daudz varēja būt gājēju; te bija viesnīca un cilvēki nepārtraukti pagāja un paskrēja garām uz koridoriem un atpakaļ. Bet kņazs pēkšņi sajuta pilnīgu un neatvairāmu pārliecību, ka viņš šo cilvēku ir pazinis un ka šis cilvēks katrā ziņā ir Rogožins. Pēc mirkļa kņazs metās tam pakaļ pa kāpnēm. Sirds viņam pamira. «Tūlīt viss izšķirsies!» divainā pārliecībā viņš noteica pie sevis.

Kāpnes, kurās kņazs ieskrēja no pievārtes, veda pirmā un otrā stāva koridoros, kuriem abās pusēs bija viesnīcas numuri. Šīs kāpnes, kā visos sen celtajos namos, bija no akmens, tumšas, šauras un vijās ap resnu akmens stabu. Uz pirmā kāpņu starppodesta šai stabā bija iedobums, līdzīgs nišai, ne vairāk kā soli plats un pussoli dziļš. Cilvēks tur tomēr varētu novietoties. Lai cik tumšs bija, uzskrējis uz laukumiņa, kņazs tūdaļ manīja, ka te, šai nišā, nezina kādēļ slēpjas cilvēks. Kņazam pēkšņi gribējās paiet garām un neskatīties pa labi. Viņš jau paspēra vienu soli, bet neizturēja un paskatījās atpakaļ.

Divas pirmītējās acis, *tās pašas*, pēkšņi sastapās ar viņa skatienu. Cilvēks, kas bija noslēpies nišā, arī jau paguva paspēt no tās vienu soli. Vienu sekundi abi stāvēja viens pretī otram gandrīz cieši klāt. Pēkšņi kņazs satvēra viņu aiz pleciem un pagrieza apkārt, pret kāpnēm, tuvāk pie gaismas: viņš skaidrāk gribēja redzēt seju.

Rogožina acis iezvērojās, un neprātīgs smaids izķēmoja viņa seju. Viņa labā roka pacēlās un kaut kas tajā pazibēja; kņazs nedomāja to apturēt. Viņš atcerējās tikai, ka laikam iekliedzās:

— Parfen, neticu! . . .

Pēc tam pēkšņi it kā kaut kas plaši atvērās viņa priekšā: ne-parasta *iekšēja* gaisma apmirdzēja viņa dvēseli. Šis mirklis ilga varbūt pussekundi; viņš tomēr skaidri un apzināti atcerējās sākumu, pašu pirmo skaņu, ar ko sākās viņa šausmīgais kliedziens, kas izlauzās no krūtīm pats no sevis un ko nekādiem spēkiem viņš nevarētu

apturēt. Pēc tam viņa apziņa izdzisa vienā mirklī un iestājās pilnīga tumsa.

Viņam bija uznākusi epilepsijas lēkme, kas ļoti sen nebija ar viņu noticis. Ir zināms, ka epilepsijas lēkmes, īstenībā pats *kritamais*, uznāk vienā acumirkli. Šai mirkli pēkšņi ārkārtīgi izķemojas seja, sevišķi skatiens. Konvulsijas un krampji pārņem visu ķermeni un visus sejas pantus. Briesmīgs, neiedomājams un ne ar ko nesalīdzināms kliedziens izlaužas no krūts; šai kliedzienā pēkšņi pazūd it kā viss cilvēciskais, un novērotājam nekādi nav iespējams, vismaz tas ir ļoti grūti, iedomāties un pieļaut, ka tur kliedz tas pats cilvēks. Liekas pat, ka kliedz it kā kāds cits, kas atrodas šā cilvēka iekšienē. Vismaz daudzi tā izskaidrojuši savu iespaidu, bet daudziem cilvēka izskats kritamās kaites lēkmē sacel ārkārtīgas un neizturamas šausmas, kas slēpj sevī pat kaut ko mistisku. Jāpieņem, ka tāds piepešu šausmu iespaids, savienots ar visiem citiem tā brīža briesmīgajiem iespaidiem, pēkšņi lika sastingt Rogožinam un tā paglāba kņazu no neizbēgamā dunča triecienu, kas jau brāzās pār viņu. Pēc tam, vēl nepaspējis iedomāties lēkmi un redzēdams, ka kņazs atsprāga no viņa un pēkšņi nokrita atmuguriski, taisni lejup pa kāpnēm, sparīgi atsīdāmie ar pakausi pret akmens pakāpienu, Rogožins pa galvu pa kaklu metās lejā, skrienot pamezdams likumu ap gulētāju, un gandrīz nemaņā izskrēja no viesnīcas.

Konvulsivi un krampjaini raustīdamies, slimnieka ķermenis noslīdēja pa kāpieniem, kuru nebija vairāk par piecpadsmi, līdz pat kāpņu lejgalam. Ļoti drīz, ne ilgāk kā pēc minūtem piecām, gulētāju pamanīja un sapulcējās cilvēki. Vesela asiņu peļķe ap galvu radīja neizpratni: vai cilvēks pats sasities, vai «noticis kāds grēks». Drīz vien daži tomēr pazina kritamo kaiti; kāds no numura apkalpotājiem pazina kņazā pirmsitējo viesi. Apjukums beidzot atrisinājās visai veiksmīgi kāda laimīga apstākļa pēc.

Koļa Ivolgins, kas bija solījies būt ap pulksten četriem «Svaros», tomēr aizbraucis uz Pavlovsku, aiz kāda nejauša apsvēruma atteicās palikt pusdienās pie ģenerālienes Jēpančinas, bet atbrauca atpakaļ uz Pēterburgu un steidzās uz «Svariem», kur arī ieradās ap pulksten septiņiem vakarā. Uzzinājis no viņam atstātās zīmites, ka kņazs aizgājis uz pilsētu, viņš steidzās pie tā pēc zīmītē paziņotās adreses. Dabūjis zināt viesnīcā, ka kņazs izgājis, viņš nokāpa lejā bufetes istabā un sāka gaidīt, dzerdams tēju un klausīdamies mūziku. Nejauši uzdzirdējis sarunu par kādam uznākušo lēkmi, viņš metās turp, nepārprotamas nojautas vadīts, un pazina kņazu. Tūdaļ tika sperti pienācīgi soļi. Kņazu ienesa viņa numurā; viņš gan

atmodās, bet pilnīgu apziņu diezgan ilgi neatguva. Ārsts, ko aicināja apskatīt pārsisto galvu, uzlika mitrus apliekamos un paziņoja, ka no sasitumiem nedraud ne mazākās briesmas. Kad jau pēc stundas kņazs diezgan labi sāka apjaut apkārtni, Koļa pārveda viņu kariatē no viesnīcas pie Ļebedeva. Ļebedevs uzņēma slimnieku ar neparastu dedzību, zemu locīdamies. Viņa dēļ arī paātrināja pārbrūkšanu uz vasarnīcu: trešajā dienā visi jau bija Pavlovskā.

VI

Ļebedeva vasarnīca bija neliela, bet ērta un pat skaista. Tā daļa, kas paredzēta izīrēšanai, bija sevišķi izgreznota. Uz diezgan plašās terases pie ieejas no ielas telpās bija nolikti vairāki pomeranču, citronu un jasmīnu koki lielos, zaļos koka toveros, un tas tad arī, pēc Ļebedeva domām, atstāja visvaldzinošāko iespaidu. Dažus no šiem kokiem viņš bija iegādājies reizē ar vasarnīcu un tā aizrāvis ar efektu, ko tie radīja šai terasē, ka nolēma izmantot gadījumu un, lai būtu pilns komplekts, iepirkt ūtrupē tādus pašus kokus toveros. Kad beidzot visi koki bija savesti vasarnīcā un nolikti savās vietās, Ļebedevs vairākkārt tanī dienā noskrēja pa terases kāpieniem uz ielas un no turienes tiksmīnājās par savu īpašumu, katreiz domās paaugstinādams summu, ko taisījās prasīt no nākamā vasarnīcas iemītņieka. Vārgajam, skumstošajam un fiziski salauztajam kņazam vasarnīca ļoti iepatikās. Tomēr tanī dienā, kad pārvācās uz Pavlovsku, tas ir, trešajā dienā pēc lēkmes, kņazam ārēji jau bija gandrīz vesela cilvēka izskats, lai gan iekšēji viņš vēl arvien jutās nevesels. Viņš priecājās par visiem, ko redzēja ap sevi šais trijās dienās, priecājās par Koļu, kas gandrīz no viņa neatkāpās, priecājās par visu Ļebedeva ģimeni (bez māsasdēla, kas kaut kur bija pazudis), priecājās par pašu Ļebedevu; pat ar patiku pieņēma ģenerāli Ivolginu, kas bija viņu apmeklējis jau pilsētā. Pašā pārvākšanās dienā, jau labi pievakarē, ap viņu terasē sapulcējās diezgan daudz viesu: pirmais atnāca Gaņa, ko kņazs tikko pazina, — tā viņš pa visu šo laiku bija pārmainījis un novāvējis. Pēc tam ieradās Varja un Pticens, arī Pavlovskas vasarnieki. Bet ģenerālis Ivolgins mitinājās Ļebedeva dzīvokli gandrīz nepārtraukti, liekas, pat reizē ar viņu atbrauca. Ļebedevs centās nelaist viņu pie kņaza un aizrēt pie sevis; izturējās viņš pret to draudzīgi; acīm redzot, viņi bija jau sen pazīstami. Kņazs bija ievērojis, ka visas šīs trīs

dienas viņi ielaidās reizēm viens ar otru garās sarunās, nereti klie-
dza un strīdējās, liekas, pat par zinātniskām lietām, kas, acīm redzot,
sagādāja prieku Ļebedevam. Varēja nodomāt, ka ģenerālis viņam
pat nepieciešams. Ļebedevs no kņaza sāka piesargāt arī savu ģi-
meni, kolīdz bija pārvākušies uz vasarnīcu: itin kā lai netraucētu
kņazu, viņš nelaida tam klāt nevienu, dauzija ar kājām grīdu, dzinās
pakaļ savām meitām, arī Verai ar bērniņu, kolīdz radās aizdomas,
ka tās dodas uz terasi, kur atradās kņazs, viņš to darīja par spiti
visiem kņaza lūgumiem nedzīt nevienu projām.

— Pirmkārt, nebūs nekādas godbijības, ja viņus tā izlaidīs; un,
otrkārt, viņiem pat neklājas... — viņš beidzot paskaidroja, kad
kņazs viņam tieši par to jautāja.

— Kāpēc gan tā? — kaunināja kņazs. — Tiešām, jūs mani ar
visu šo novērošanu un sargāšanu tikai nomokāt. Man vienam gar-
laicīgi, es jums vairākkārt esmu teicis, bet jūs pats ar savu nemi-
tīgo roku plātīšanu un staigāšanu uz pirkstgaliem mani vēl jo vairāk
garlaikojat.

Kņazs norādīja, ka Ļebedevs, kaut gan dzen projām visus māji-
niekus, it kā lai sagādātu slimniekam vajadzīgo mieru, pats nāca pie
kņaza visas šīs trīs dienas gandrīz vai ik brīdi un katru reizi vispirms
atvēra durvis, pabāza galvu, apraudzīja istabu, it kā gribēdams pār-
liecināties: vai viņš vēl te? vai nav aizbēdzis? — un tikai tad uz
pirkstgaliem, lēniem soļiem kā zagšus pienāca pie krēsla, tā ka daž-
reiz netišām nobaidīja savu irnieku. Nemitīgi viņš apvaicājās, vai
nav kas vajadzīgs, un, kad kņazs beidzot sāka aizrādīt, lai liek
viņam mieru, tas paklausīgi un klusitēm apgriezās, uz pirkstgaliem
devās atpakaļ uz durvim un visu laiku, kamēr soļoja, plātīja rokas,
kā likdams saprast, ka viņš tikai tāpat vien, ka viņš neteiks ne
vārda un ka nupat jau viņš izgājis un nenāks vairs, un tomēr pēc
desmit minūtēm vai, lielākais, pēc stundas ceturkšņa ieradās atkal.
Koļa, kas drīkstēja nākt pie kņaza jebkurā laikā, ar to pašu sacēla
Ļebedevā visdziļāko sarūgtinājumu un pat aizvainojuma pilnu sa-
šutumu. Koļa bija ievērojis, ka Ļebedevs pa pusstundai nostāv pie
durvim un noklausās, ko viņi ar kņazu runā, ko viņš, protams, pa-
vēstīja arī kņazam.

— Jūs esat mani gluži kā piesavinājies, ka turat aiz atslēgas, —
protestēja kņazs, — vismaz vasarnīcā es gribu, lai būtu citādi, un
esiet drošs, ka es pieņemšu, ko vien vēlos, un iešu, kurlp vien vēlos.

— Bez visumazākajām šaubām, — noplātīja rokas Ļebedevs.
Kņazs viņu cieši noskatīja no galvas līdz kājām.

— Vai jūs, Lukjan Timofejevič, savu skapīti, kas jums karājas gultas galvgalī, atvedāt šurp?

— Nē, neatvedu.

— Vai tiešām tur pametāt?

— Nav iespējams atvest, jālauž laukā no sienas... Pārāk stipri.

— Te varbūt ir gluži tāds pats?

— Pat labāks, pat labāks, nopirku vasarnīcu ar visu to.

— A-ā. Ko jūs tur pirmīt nelaidāt pie manis iekšā? Pirms stundas.

— Tas... tas bija ģenerālis. Tiešām nelaidu, un viņam pie jums neklājas būt. Es, kņaz, šo cilvēku dziļi cienu, viņš... viņš ir dižens cilvēks; jūs neticat? Nu, gan redzēsīt, un tomēr... jums, jūsu gaišība kņaz, labāk viņu nemaz nepieņemt.

— Bet kāpēc gan tā, atļaujiet jums jautāt? Un kāpēc jūs, Ļebedev, stāvat tagad uz pirkstgaliem un vienmēr nākat man klāt, kā vēlēdamies iečukstēt ausī noslēpumu?

— Esmu mazisks, mazisks, to jūtu, — negaidot atbildēja Ļebedevs, jūsmīgi sizdams sev pa krūtīm, — bet vai ģenerālis jums neliksies pārāk viesmīlīgs?

— Pārāk viesmīlīgs?

— Viesmīlīgs. Pirmkārt, viņš jau pat dzīvot pie manis taisās; lai tas nu būtu, bet viņš azartisks, tūdaļ rados lien. Mēs ar viņu jau vairākkārt esam radurakstus izskatījuši, izrādās, ka esam svainī. Jūs arī viņam no mātes puses esot māsīcas dēls, vēl vakar viņš man izskaidroja. Ja jūs esat māsīcas dēls, tad arī mēs ar jums, jūsu gaišība kņaz, esam rados. Tas vēl nekas, maza vājibiņa, bet nupat viņš apgalvoja, ka visu viņa mūžu no praporščika pakāpes līdz pat pagājušā gada vienpadsmitajam jūnijam viņam katru dienu mazāk par divsimt cilvēkiem pie galda neesot sēdušies. Nonāca beidzot tik tālu, ka neesot arī cēlušies, tā ka ieturējuši pusdienas un vakariņas, — un tēju dzēruši pa piecpadsmit stundām diennakti gadu trīsdesmit no vietas bez mazākā pārtraukuma, tikko laiks bijis galdautu pārmainīt. Viens pieceļas, aiziet, otrs atnāk, bet kroņa svētkos un cara ģimenes svinību dienās pat līdz trīssimt cilvēku sanācīs. Bet Krievijas tūkstošgadu pastāvēšanas dienā pat septiņsimt cilvēku saskaitījis. Tās taču briesmas; šādas ziņas — ļoti slikta pazīme; tik viesmīlīgus cilvēkus bail pat uzņemt pie sevis, es tad arī nodomāju: vai tikai mums abiēm tāds nebūs pārāk viesmīlīgs?

— Bet jūs, liekas, ar viņu ļoti labās attiecībās?

— Brālīgās, un uzskatu to par joku; lai esam svainī: kas man, — vairāk goda. Es viņā pat ar visām divsimt personām un

Krievijas tūkstošgadu pastāvēšanu vislieliskāko cilvēku saskatu. No sirds saku. Jūs, kņaz, nupat par noslēpumiem ierunājāties, itin kā, tas ir, es tuvojoties, kā noslēpumu pasacīt gribēdams, bet noslēpums, kā par spīti, arī ir: zināmā persona nupat deva ziņu, ka ļoti vēlētos ar jums slepeni satikties.

— Kāpēc gan slepeni? Nepavisam ne. Es pie viņas ieradišos pats. Kaut šodien.

— To vien ne, to vien ne, — plātīja rokas Ļebedevs, — un nevis no tā baidās, ko jūs varbūt domājat. Pie reizes: briesmonis katru dienu nāk apvaicāties par jūsu veselību, — vai tas jums zināms?

— Jūs jau pārāk bieži saucat viņu par briesmoni, tas man liekas ļoti aizdomīgi.

— Nekādu aizdomu jums nevar būt — nekādu, — drīzāk noraidīja Ļebedevs, — es gribēju tikai paskaidrot, ka zināmā persona nevis no viņa, bet pavisam no cita baidās, pavisam no cita.

— No kā tad, sakiet drīzāk! — taujāja kņazs nepacietīgi, vērodams Ļebedeva noslēpumaino vaibstīšanos.

— Tur jau ir tas noslēpums.

Un Ļebedevs pasmaidīja.

— Kā noslēpums?

— Jūsu noslēpums. Jūs pats man aizliedzāt, jūsu gaišība kņaz, jūsu klātbūtnē runāt... — nomurmināja Ļebedevs un, nopriecājies par to, ka sakāpinājis sava klausītāja ziņkārību līdz slimīgai nepacietībai, pēkšņi nobeidza: — No Aglajas Ivanovnas baidās.

Kņazs saviebās un kādu brīdi klusēja.

— Nudien, Ļebedev, es aiziešu no jūsu vasarnīcas, — viņš pēkšņi sacīja. — Kur Gavriļa Ardalionovičs un Pticiņi? Pie jums? Jūs viņus arī esat pārvilinājis pie sevis.

— Nāk, nāk. Un pat ģenerālis viņiem līdzī. Visas durvis atvērsu un meitas sasaukšu visas, visas, tūlīt, tūlīt, — izbijies čukstēja Ļebedevs, plātīdams rokas un mezdamiens no vienām durvīm pie otrām.

Šai brīdi Koļa parādījās uz terases, nākdams no ielas, un paziņoja, ka viņam pa pēdām nākot viesi, Ļizaveta Prokofjevna ar trim meitām.

— Laist vai nelaist Pticiņus un Gavrilu Ardalionoviču? Laist vai nelaist ģenerāli? — pielēca klāt Ļebedevs, šis ziņas pārsteigts.

— Kāpēc gan ne? Visus, kas vēlas! Ticiet man, Ļebedev, ka jūs neesat īsti sapratis manas attiecības ar šiem cilvēkiem jau sākumā; jūs darāt kādu nemitīgu kļūdu. Man nav ne mazākā iemesla no kāda vairīties vai slēpties, — kņazs iesmējās.

Raudzīdamies viņā, atzina par savu pienākumu iesmieties arī Ļebedevs. Viņš ar visu savu ārkārtīgo uzbudinājumu bija, acīm redzot, arī ārkārtīgi apmierināts.

Koļas atnestā ziņa bija pareiza; viņš bija aizsteidzies priekšā Jēpančiniem tikai dažus soļus, lai par viņiem paziņotu, tā ka viesi ieradās pēkšņi no abām pusēm, no terases — Jēpančini, no istabām Ptīcini, Gaņa un ģenerālis Ivolģins.

Jēpančini bija dabūjuši zināt par kņaza slimību un par to, ka viņš Pavlovskā, tikai nupat no Koļas, bet līdz šim laikam ģenerāliene bijusi dziļā neizpratnē. Jau aizvakar ģenerālis bija paziņojis savai ģimenei par kņaza vizītkarti; šī vizītkarte radīja Ļizavētā Prokofjevņā drošu pārlicību, ka arī pats kņazs nekavējoties pēc šīs vizītkartes ieradīsies Pavlovskā, lai satiktos ar viņiem. Velti jaunavas centās viņu pārliecināt, ka cilvēks, kas nav rakstījis pusgadu, varbūt nemaz nebūs tik steidzīgs arī tagad un viņam varbūt jau tāpat daudz rūpju Pēterburgā, — kas zina viņa darīšanas? Ģenerāliene gluži noskaitās par šīm piezīmēm un bija ar mieru saderēt, ka kņazs ieradīsies vismaz tūlīt otrā dienā, lai gan «tad jau arī būs par vēlu». Otrā dienā viņa nogaidīja visu rītu; gaidīja uz pusdienas laiku, pievakarē, un, kad jau gluži satumsa, Ļizaveta Prokofjevna noskaitās par visu un saķīlidojās ar visiem, protams, ķildas motīvos ne vārda neminēdama par kņazu. Ne vārda par viņu nepieminēja arī visu trešo dienu. Kad Agļajai nevilšus paspruka pie pusdienu galda, ka māmiņa skaišas tāpēc, ka kņazs nebrauc, uz ko ģenerālis tūdaļ piebilda, ka «viņš taču tur neesot vainīgs», — Ļizaveta Prokofjevna piecēlās un dūsmās aizgāja no galda. Beidzot pievakarē ieradās Koļa ar visām ziņām un ar visu kņaza piedzīvojumu aprakstu, kādi viņam bija zināmi. Tā beidzot Ļizaveta Prokofjevna triumfēja, bet Koļa vēl saņēma stipru brāzienu: «Tad augām dienām te grozās un nevar ne laukā dabūt, bet te kaut ziņu būtu padevis, ja pašam nebija prāta atnākt.» Koļa tūdaļ gribēja noskaisties par vārdiem «ne laukā dabūt», bet atlika uz citu reizi, un, ja vien pats vārds tik pārāk neaizvainotu, tad droši vien pavisam būtu to padevis: tik ļoti viņam patika Ļizavetas Prokofjevnas uztraukums un nemiers, saņemot ziņu par kņaza slimību. Viņa ilgi uzstāja, ka nepieciešams tūlīt nosūtīt ziņnesi uz Pēterburgu, lai celtu kājās kādu ļoti ievērojamu medicīnas slavenību un atrautu to ar pirmo vilcienu. Bet meitas atrunāja; viņas tomēr negribēja atpalikt no māmiņas, kad tā uzreiz saposās, lai apmeklētu slimnieku.

— Viņš guļ uz nāves cisām, — zūdīdamās sacīja Ļizaveta

Prokofjevna, — bet mēs vēl te ceremonijas ievērosim! Vai viņš ir mūsu mājas draugs vai nav?

— Bet nav arī ko nelūgtiem uzbāzties, — gribēja iebilst Aglaja.

— Nu, tad nenāc arī, un pat labi būsi darījusi: Jevgeņijs Pavličs atbrauks, nebūs, kas uzņem.

Pēc šiem vārdiem Aglaja, protams, tūdaļ devās lidzi visiem, ko gan bija jau tāpat nodomājusi darīt. Kņazs Š., kas sēdēja kopā ar Adelaidu, pēc viņas lūguma nekavējoties bija ar mieru pavadīt dāmas. Viņš jau agrāk, kad tikko bija iepazinies ar Jēpančiniem, ārkārtīgi ieinteresējās, kad padzirdēja no viņiem par kņazu. Izrādījās, ka viņš ar kņazu ir pazīstams, ka viņi nesen kaut kur iepazinušies un nedēļas divas dzīvojuši kopā kādā pilsētiņā. Tas bijis pirms kādiem trim mēnešiem. Kņazs Š. pat daudz ko par kņazu pastāstīja un vispār atsaucās par viņu ar lielām simpatijām, tā ka tagad ar patiesu prieku gāja apmeklēt vecu paziņu. Ģenerāļa Ivana Fjodoroviča šoreiz nebija mājās. Jevgeņijs Pavlovičs arī vēl nebija atbraucis.

Līdz Lebedeva vasarnīcai no Jēpančiniem bija ne vairāk par trīssimt soļiem. Pirmo nepatikamo iespaidu uz Līzavetu Prokofjevnu pie kņaza atstāja tas, ka šē viņam apkārt bija vesels bars viesu, nerunājot nemaz par to, ka šai barā atradās divas trīs personas, kuras viņa nevarēja ne acu galā ieredzēt; otro tas, ka viņai bija jābrīnās, redzot pēc izskata pilnīgi veselo, švītīgi ģērbito un smaidošo jaunekli, kas nāca viņiem pretī, nevis mirēju uz nāves cisām, ko viņa bija domājusi sastapt. Viņa pat apstājās neizpratnē, par lielu lieliem priekiem Koļam, kurš gan, protams, ļoti labi varēja paskaidrot, kad viņa vēl nemaz nebija izkustējusies no savas vasarnīcas, ka neviens te netaisās mirt un nekādu nāves cisu nav, bet nepaskaidroja, šķelmīgi nojauzdams ģenerāļienes nākamās komiskās dusmas, kad viņa, pēc Koļas aprēķiniem, katrā ziņā noskaitīsies par to, ka sastaps kņazu, savu sirsniņo draugu, gluži veselu. Koļa bija pat tik nesmalkjūtīgs, ka skaļi izteica savu paredzējumu, lai galīgi saērcinātu Līzavetu Prokofjevnu, ar kuru pastāvīgi un dažreiz ļoti ļauni apmainījās dzēlīgām piezīmēm, lai gan viņus saistīja draudzība.

— Pagaidi, mīlais, nesteidzies, nesamaitā savu uzvaras prieku! — atteica Līzaveta Prokofjevna, apsēzdamās kņaza pabīdītajā atzveltnes krēslā.

Lebedevs, Pticens, ģenerālis Ivolgins steidzās pasniegt krēslus jaunavām. Aglajai pasniedza krēslu ģenerālis. Lebedevs piebīdīja krēslu arī kņazam Š., pie kam pat savas jostas vietas liekumā

paspēja izpaust ārkārtīgu goddevību. Varja, kā bija paradusi, jūsmīgi sasveicinājās ar jaunkundzēm, kaut ko čukstēdama.

— Tiesa gan, kņaz, ka biju domājusi tevi sastapt gandrīz gultā, tā aiz bailēm biju pārspilējusi, un, neparko neiešu melot, briesmīgi nepatikami man nupat kļuva, redzot tavu laimīgo seju, bet varu tev nodiegoties, tas tikai brītiņu, kamēr neesmu pārdomājusi. Es, kad esmu pārdomājusi, vienmēr rīkojos un runāju gudrāk; es domāju, tāpat tu arī. Bet īstenībā es varbūt mazāk priecātos par miesīga dēla izveseļošanas, ja man tāds būtu, nekā par tavējo; un, ja tu man netīci, tad negods tev, nevis maņ. Bet šis ļaunais puika atļaujas ne tā vien mani izjokot. Tu, liekas, viņu protežē; tad es brīdinu tevi, ka kādā jaukā ritā, tici man, turpmāk atteikšos no prieka, ka man ir gods viņu pazīt.

— Vai tad es tur vainīgs? — kļiedza Koļa. — Lai es censtos kā cenzdamies jūs pārliecināt, ka kņazs gandrīz jau vesels, jūs negribētu noticēt, tāpēc ka iedomāties viņu uz nāves cisām bija daudz interesantāk.

— Vai uz ilgāku laiku pie mums? — uzrunāja kņazu Ļizaveta Prokofjevna.

— Uz visu vasaru un varbūt vēl ilgāk.

— Tu taču viens? Neesi precējies?

— Nē, neesmu, — pasmaidīja kņazs par dzēlīgās piezīmes naidīgu.

— Nav ko smaidīt; tā notiek. Es par vasarnīcu; kāpēc nepārvācies pie mums? Mums vesels mājas spārns stāv tukšs, bet dari, kā zini. Tu no viņa irē? No šā te? — viņa pusbalsī piebilda, pamādama uz Ļebedeva pusi. — Ko viņš vienmēr žākstās?

Šai brīdī no istabām iznāca uz terases Vera, kā parasti, ar bērnu uz rokām. Ļebedevs, kas locījās ap krēsliem un it nemaz nezināja, kur dēties, bet briesmīgi negribēja iet projām, pēkšņi metās virsū Verai, plātīja rokas, dzīdams viņu nost no terases, un aizmirsdamies pat sāka daudzīt ar kājām.

— Vai viņš traks? — ģenerāliene pēkšņi piebilda.

— Nē, viņš...

— Varbūt piedzēries? Nav jauka šī tava kompānija, — viņa atcirta, ietverdama savā skatienā arī pārējos viesus. — Tomēr — cik piemīlīga meitene! Kas viņa ir?

— Tā ir Vera Lukjanovna, šā Ļebedeva meita.

— Ā!... Ļoti jauka. Es gribu ar viņu iepazīties.

Bet Ļebedevs, uzdzirdējis Ļizavetas Prokofjevnas uzslavas, jau pats vilka klāt meitu, lai stādītu viņu priekšā.

— Bārabēri, bārabēri! — viņš vai kusa, nākdams šurp. — Arī šis bērniņš viņai uz rokām — bārabērs, viņas māsa, mana meita Ļubova, piedzimusi visulikumīgākajā laulībā nesen aizgājušai Jeļenai, manai sievai, kas nomira pirms sešām nedēļām dzemdībās, pēc dieva kunga prāta... jā... tai mātes vietā, lai gan ir tikai māsa un ne vairāk kā māsa... ne vairāk... ne vairāk...

— Bet tu, tētīt, esi ne vairāk kā muļķis, atvaino mani. Nu, diezgan, pats saproti, man tā šķiet, — atcirta pēkšņi Ļizaveta Prokofjevna ārkārtīgā sašutumā.

— Skaidra patiesība! — visai godbijīgi un zemu palocījās Ļebedevs.

— Klausieties, Ļebedeva kungs, vai taisnību par jums runā, ka jūs iztulkojot apokalipsi? — jautāja Aglaja.

— Skaidra patiesība... piecpadsmīto gadu.

— Esmu par jums dzirdējusi. Par jums arī avīzēs bija, ka liekas?

— Nē, tas par citu iztulkotāju, par citu, un tas nomira, bet es viņa vietā paliku, — sacīja Ļebedevs aiz prieka vai gluži bez prāta.

— Esiet tik laipns, iztulkojiet man kādreiz tuvākajā laikā, mēs taču tepat kaimiņos. Es neko nesaprotu no apokalipses.

— Nevaru jūs nebrīdināt, Aglaja Ivanovna, ka tas viss no viņa pusēs tikai šarlatānisms, ticiet man, — pēkšņi iejaucās ģenerālis Ivolgins, kas bija gaidījis kā uz adatām un visiem spēkiem gribēja kaut kā uzsākt sarunu; viņš nosēdās līdzās Aglajai Ivanovnai, — protams, vasarnīcai ir savas tiesības, — viņš turpināja, — un savi prieki, un pieņemt tādu neparastu intrusu¹ apokalipses iztulkošanai ir iedoma, tāpat kā citas, un pat varen gudra iedoma, bet es... Jūs, liekas, skatāties mani ar izbrīnu? Ģenerālis Ivolgins, man ir gods stādīties priekšā. Es jūs uz rokām nesāju, Aglaja Ivanovna.

— Ļoti priecājos. Es pazīstu Varvaru Ardalionovnu un Ninu Aleksandrovnu, — nomurmināja Aglaja, visiem spēkiem valdīdamās, lai nesāktu skaļi smieties.

Ļizaveta Prokofjevna aizsvilās dusmās. Kaut kas, jau sen sakrājies viņas dvēselē, laužās uz āru. Viņa nevarēja ciest ģenerāli Ivolginu, ar kuru kādreiz bija pazīstama, tikai jau ļoti sen.

— Mels vien, kā jau parasti, nekad tu viņu neesi uz rokām nēsājis, — viņa tam sašutumā atcirta.

— Jūs esat piemirsusi, māmiņ, nūdien nēsāja, Tverā, — pēkšņi apstiprināja Aglaja. — Mēs toreiz dzīvojām Tverā. Man toreiz bija

¹ Franc. intrus nozīmē — viltvārdis.

gadi seši, es atceros. Viņš man bultu un loku uztaisīja, šaut iemācīja, un es nošāvu vienu balodi. Vai atceraties, mēs abi balodi nošāvām?

— Un man toreiz kartona kasku atnesa un koka zobenu, arī es atceros! — iesaucās Adelaida.

— Es arī to atceros, — apstiprināja Aleksandra. — Jūs vēl toreiz par ievainoto balodi sastrīdējāties, un jūs abas ielika kaktā: Adelaida tā arī stāvēja kaskā un ar zobenu pie sāniem.

Ģenerālis, paziņodams Aglajai, ka viņu uz rokām nēsājis, sacīja to *tāpat vien*, lai tikai uzsāktu sarunu, vienīgi tāpēc, ka viņš gandrīz vienmēr tā uzsāka sarunu ar visiem jauniem cilvēkiem, ja uzskatīja par vajadzīgu ar viņiem iepazīties. Bet šoreiz, kā par spīti, gadījās, ka viņš pateica patiesību, un, kā par spīti, šo patiesību viņš pats bija piemirsis. Tāpēc, kad Aglaja pēkšņi nupat apstiprināja, ka viņa ar to kopā nošāvusi balodi, atmiņa viņam uzreiz noskaidrojās un viņš to visu atcerējās pats līdz pēdējam sīkumam, kā nereti vecuma dienās ienāk prātā kaut kas no tālas pagātnes. Grūti pateikt, kas šajā atmiņā tik spēcīgi varēja ietekmēt nabaga ģenerāli, kurš kā parasti bija arī drusku iereibis; bet pēkšņi viņš bija neparasti aizkustināts.

— Atceros, visu atceros! — viņš iesaucās. — Es biju toreiz štāba kapteinis. Jūs — tāda knīpa, tik jaukiņa. Nīna Aleksandrovna... Gaņa... Mani pie jums... pieņēma. Ivans Fjodorovičs...

— Un, redzi nu, cik tālu tagad esi nonācis! — viņu pārtrauca ģenerāliene. — Tātad tomēr neesi nodzēris savas goda jūtas, ja tā tās tev aizkustināja! Bet sievu gan esi nomocījis. Bērni tev būtu jāvada, bet tu parādu cietumā tupi. Ej, tētīt, prom no šejienes, iegriezies kaut kur, nostājies aiz durvīm kaktiņā un noraudi, atceries savu agrāko nevainību, varbūt dievs piedos. Ej gan, ej, es tev nopietni saku. Nekas nav derīgāks, lai labotos, kā agrāko atcerēties ar nožēlu.

Bet atkārtot, ka te runā nopietni, nemaz nebija vajadzīgs; ģenerālis, kā visi pastāvīgi iereibuši cilvēki, bija ļoti jūtēlīgs, un, kā visi pārāk zemu kritušie iereibušie cilvēki, ne jau viegli pārdzīvoja atmiņas no laimīgās pagātnes. Viņš piecēlās un pazemīgi devās uz durvīm, tā ka Lizavetai Prokofjevai tūlīt kļuva viņa žēl.

— Ardalion Aleksandrovič, dārgais! — nosauca viņa tam pakal. — Apstājies britiņu: visi mēs esam grēcīgi; kad jutīsi, ka sirdsapziņas pārmetumi tev mazāki, atnāc pie manis, pasēdēsim, patērzēsim par bijušajiem laikiem. Es taču pati varbūt piecdesmit reizes

grēcīgāka par tevi; nu, bet tagad ardievu, dodies projām, ko te vēl... — viņa pēkšņi izbijās, ka tas atgriezīsies.

— Jūs pagaidām labāk neejiet pie viņa, — atturēja kņazs Koļu, kas jau taisījās skriet līdzti tēvam. — Citādi pēc brīža viņš sāks pukoties, un viss šis brīdis būs sabojāts.

— Tas tiesa, neraucē viņu; ej pēc pusstundas, — izlēma Līzaveta Prokofjevna.

— Lūk, ko nozīmē kaut reizi dzīvē pateikt taisnību, — līdz asarām aizgrāba! — iedrošinājās iemest starpā Lebedevs.

— Nu, arī tu man, brālīt, laikam esi labais, ja taisnība, ko par tevi dzirdu, — tūdaļ viņu apsauca Līzaveta Prokofjevna.

Visu kņaza viesu savstarpējās attiecības un stāvoklis pamazām noskaidrojās. Kņazs, protams, bija spējīgs novērtēt un arī novērtēja ģenerālienes un viņas meitu dzīvo interesi par viņu un, protams, paziņoja viņām vaļsirdīgi, ka arī viņš pats jau šodien, jau pirms viņu apciemojuma, domājis katrā ziņā ierasties pie viņām, neskatoties nedz uz savu slimību, nedz vēlino stundu. Līzaveta Prokofjevna, raudzīdamās viņa viesos, atbildēja, ka to vēl tagad varot izdarīt. Pticins, būdams pieklājīgs un ārkārtīgi satīcīgs cilvēks, drīz vien piecēlās un nozuda piebūvē pie Lebedeva, ļoti gribēdams aizvest sev līdzti arī pašu Lebedevu. Tas solījās drīz ierasties; tikmēr Varja bija sākusi tērzēt ar jaunavām un palika. Viņa un Gaņa visai priecājās, ka ģenerālis aizgājis; pats Gaņa arī drīz vien devās pakal Pticinam. Bet tās dažas minūtes, kuras viņš pavadija teāsē Jēpančīnu klātbūtnē, viņš izturējās kautri, ar cieņu un nemaz neapjuka no Līzavetas Prokofjevnas stingrajiem skatieniem, kad tā divi lāgi noskatīja viņu no galvas līdz kājām. Tiešām, kas viņu agrāk paziņūši, varēja nodomāt, ka viņš ļoti pārvērties. Tas ļoti patika Aglajai.

— Tas taču Gavriļa Ardalionovičs, kas izgāja? — viņa pēkšņi jautāja, kā viņai reizēm tikās darīt, skaļi, asi, pārtraucot ar savu jautājumu citu sarunu un nevienu personīgi neuzrunājot.

— Tas pats, — atbildēja kņazs.

— Tikko pazīnu. Viņš ļoti pārvērties un... stipri vien uz labo pusi.

— Es ļoti priecājos par viņu, — sacīja kņazs.

— Viņš bija ļoti slim, — piebilda Varja ar priecīgu līdzjūtību.

— Kā tā, pārvērties uz labo pusi? — piktā neizpratnē un gandrīz vai izbījusies jautāja Līzaveta Prokofjevna. — Kur tu to grābi? Nekas nav uz labo pusi. Kas īsti tev liekas labāks?

— Par «nabaga bruņinieku» nekas nav labāks! — iesaucās

pēkšņi Koļa, kas visu laiku bija stāvējis pie Līzavetas Prokofjevna krēsla.

— Es arī tā domāju, — sacīja kņazs Š. un iesmējās.

— Es esmu gluži tādās pašās domās, — svinīgi pasludināja Adelaida.

— Par kādu «nabaga bruņinieku»? — jautāja ģenerāliene, neizpratnē un pikti aplūkodama visus runātājus, bet, redzēdama, ka Aglaja nosarkst, dusmīgi piebilda: — Kaut kādas blēņas! Kas tas par «nabaga bruņinieku»?

— Vai nu pirmo reizi šis puika, jūsu mīlulis, citu vārdus sagroza! — augstprātīgā sašutumā atbildēja Aglaja.

Katrā Aglajas piktuma pilnā izlēcienā (un viņa dusmojās ļoti bieži) gandrīz vienmēr, kaut arī viņa bija tāda nopietna un nepielūdzama, vidēja vēl tik daudz bērnišķīga, nepacietīgi skolnieciska un nemākulīgi apslēpta, ka reizēm, viņā raugoties, nemaz nebija iespējams nesmieties, tomēr par lielu nepatiku Aglajai, kas nesaprata, par ko smejas un «kā viņi var, kā drikst smieties». Arī tagad smieties sāka māsa, kņazs Š., un pat pasmaidīja pats kņazs Lēvs Nikolajevičs, arī nezin kāpēc nosarkdams. Koļa skaļi smējās un jutās kā uzvarētājs. Aglaja saskaitās ne pa jokam un kļuva divtik skaista. Viņai ārkārtīgi piestāvēja viņas samulsums un tūlīt piktums pašai par sevi šā samulsuma pēc.

— Vai nu maz viņš jūsu vārdu sagrozījis, — viņa piebilda.

— Es dibinos uz jūsu pašas izsaucienu! — nokliedza Koļa. — Pirms mēneša jūs «Donu Kihotu» pāršķirstījāt un izsaucāties, ka neesot neviena labāka par «nabaga bruņinieku». Nezinu, par ko jūs toreiz runājāt: par Donu Kihotu vai par Jevgeņiju Pavliču, vai vēl par kādu personu, tikai par kādu jūs runājāt un saruna bija gara...

— Tu, es redzu, jau pārāk daudz atļaujies, mans mīlais, ar saviem minējumiem, — Līzaveta Prokofjevna viņu īgni atturēja.

— Vai tad es viens? — neapklusā Koļa. — Visi toreiz runāja un arī tagad runā: tikko vēl kņazs Š. un Adelaida Ivanovna, un visi paziņoja, ka esot par «nabaga bruņinieku», tāpat «nabaga bruņinieks» pastāv un katrā ziņā ir, un, manuprāt, ja tikai nebūtu Adelaidas Ivanovnas vaina, tad mēs visi jau sen zinātu, kas ir šis «nabaga bruņinieks».

— Kādā ziņā tad mana vaina? — smējās Adelaida.

— Ģīmetni negribējāt gleznot — tā jūsu vaina! Aglaja Ivanovna lūdza jūs toreiz uzgleznot «nabaga bruņinieka» ģīmetni un pastāstīja pat visu gleznas sižetu, ko pati bija sacerējusi, — vai atceraties šo sižetu?

— Kā gan es būtu uzgleznojusi, ko īsti? Pēc sižeta iznāk, ka šis «nabaga bruņinieks»:

Tēraudreži viņš no sejas
Nepacēla vairs nekad.

Kāda gan te seja varēja iznākt? Ko uzzīmēt: režiģi? Kaut ko anonīmu?

— Neko nesaprotu, kas tas par režiģi! — skaitās ģenerāliene, ļoti labi apjēgdama, kas īsti bija domāts ar vārdu (un droši jau sen norunātu vārdu) «nabaga bruņinieks». Jo sevišķi viņa nespēja valdīties tāpēc, ka kņazs Lēvs Nikolajevičs arī samulsa un beidzot pavisam nokaunējās kā desmitgadīgs puika. — Vai reiz beigsies vai ne šī muļķošanās? Vai kāds man iztulkos šo «nabaga bruņinieku» vai ne? Vai te kāds tik briesmīgs noslēpums, ka nemaz klāt nevar tikt?

Bet visi tikai smējās tālāk.

— Gluži vienkārši, ir kāds dīvains krievu dzejolis, — iesaucās beidzot kņazs Š., acīm redzot, vēlēdamies drīzāk notušēt un novirzīt sarunu uz citu pusī, — par «nabaga bruņinieku», fragments bez sākuma un beigām. Pirms kāda mēneša smējāmie visi kopā pēcpusdienā un, kā paraduši, meklējām sižetu nākamajai Adelaidas Ivanovnas gleznai. Jūs zināt, ka kopējais ģimenes uzdevums jau sen ir sameklēt sižetu Adelaidas Ivanovnas gleznai. Tad arī nejauši uzdūrāmies uz «nabaga bruņinieku», kurš pirmais, neatceros...

— Aglaja Ivanovna! — iesaucās Koļa.

— Varbūt, piekritu, tikai es neatceros, — turpināja kņazs Š. — Daži par šo sižetu smējās, citi pasludināja, ka nekas nevarot būt par to augstāks, bet, lai attēlotu «nabaga bruņinieku», katrā ziņā bija vajadzīga seja: sāka aplūkot visu paziņu sejas, neviena nebija derīga, tā šī lieta arī apstājās; tas ir viss; nesaprotu, kādēļ Nikolajam Ardalionovičam ienācis prātā visu to atcerēties un celt dienas gaismā? Kas bija smieklīgs agrāk un īsti vietā, tas nemaz nav interesanti tagad.

— Tāpēc ka te slēpjas kāda jauna muļķība, dzelīga un aizskaroša, — atcirta Līzaveta Prokofjevna.

— Nav nekādas muļķības, ir tikai visdziļākā cieņa, — gluži negaidot svarīgā un nopietnā balsī pēkšņi sacīja Aglaja, kas bija pilnīgi atguvusies un pārvarējusi savu agrāko mulsumu. Vel vairāk, pēc dažām pazīmēm varēja nodomāt, viņā raugoties, ka viņa pati tagad priecīga, ka joks aiziet arvien tālāk un tālāk, un visa šī

pārmaiņa viņā bija notikusi taisni tai mirklī, kad kļuva pārāk skaidri redzams kņaza apmulsums, kas auga augumā un beidzot sasniedza augstāko pakāpi.

— Te smejas kā apmātas, un te pēkšņi parādījusies visdziļākā cieņa! Trakās! Kāpēc tad cieņa? Saki tūlīt, — kāpēc tev ne no šā, ne no tā tik pēkšņi radusies visdziļākā cieņa?

— Tāpēc visdziļākā cieņa, — tikpat nopietni un svarīgi turpināja Aglaja, atbildot uz gandrīz nikno mātes jautājumu, — tāpēc, ka šais pantos tieši attēlots cilvēks, kas spēj nest sevī ideālu, otrkārt, ja reiz izraudzījies sev ideālu, tad spēj ticēt tam un noticot akli atdot tam visu savu dzīvi. Tas mūsu gadsimtā ne vienmēr notiek. Tur, šais pantos, nav sacīts, kāds īsti bijis «nabaga bruņinieka» ideāls, bet redzams, ka tas bijis kāds gaišs tēls, «skaidrā skaistuma tēls», un iemilējies bruņinieks šalles vietā pat rožu kroni sev uzkāris kaklā. Tiesa, tur ir vēl kāda miglaina, līdz galam neizteikta devīze, burti A. N. B., ko viņš iegriezis savā vairogā...

— A. N. D., — Koļa pārlaboja.

— Bet es saku A. N. B. un tā vēl os sacīt, — īgni viņu pārtrauca Aglaja. — Lai būtu kā būdams, bet skaidrs ir tas, ka šim nabaga bruņiniekam jau vienalga: lai viņa dāma būtu kas būdama un darītu ko darīdama. Pietiek ar to, ka viņš to izvēlējis un noticējis viņas «skaidrajam skaistumam», bet pēc tam jau locījis ceļus viņas priekšā visu mūžu; taisni tas ir nopelnis, ka, lai tā vēlāk būtu kaut vai zagle, tad viņam tomēr tai jātic un par tās skaidro skaistumu jālauž šķēpi. Dzejnieks laikam gribējis sakopot vienā arkārtēja tēlā kāda tīra un cēla bruņinieka viduslaicīgās bruņiniecišķās platoniskās mīlestības plašo jēdzienu; protams, tas viss ir ideāls. Bet «nabaga bruņiniekā» šīs jūtas jau sasniegušas augstāko pakāpi, aizgājušas līdz askētismam; jāatzīst, ka spējas pārdzīvot tādas jūtas daudz ko nozīmē un ka tādas jūtas atstāj aiz sevis zīmes, kas ir dziļas un, no vienas puses, visai slavējamas, nerunājot nemaz par Donu Kihotu. «Nabaga bruņinieks» ir tas pats Dons Kihots, tikai nopietns, nevis komisks. Es sākumā nesapratu un smējos, bet tagad milu «nabaga bruņinieku» un, galvenais, cienu viņa varoņdarbus.

Tā nobeidza Aglaja, un, raugoties viņā, pat grūti bija aptvert, vai viņa runā nopietni vai smejas.

— Nu, muļķis vien viņš ir ar visiem saviem varoņdarbiem! — nosprieda ģenerāliene. — Un arī tu, draudziņ, samelsies, vesela lekcija; manuprāt, tev pat neklājas tā runāt. Katrā ziņā nepieļaujami. Kas tie par pantiem? Noskaidri, droši vien zini! Es noteikti gribu zināt šos pantus. Visu mūžu ciest nevarēju pantus, gluži kā paredzē-

dama. Dieva dēļ, kņaz, pacieties, mums abiem, kā redzams, kopā jācieš, — uzrunāja viņa kņazu Ļevu Nikolajeviču. Viņa bija ļoti sapīkusi.

Kņazs Ļevs Nikolajevičs gribēja jau kaut ko sacīt, bet nekā nevarēja izrunāt, jo arvien vēl bija samulsis. Vienīgi Aglaja, kas tik daudz bija atļāvusies «savā lekcijā», nesakaunējās nemaz, bija pat it kā priecīga. Viņa tūlīt piecēlās, joprojām tikpat nopietni un cienīgi, ar tādu izskatu, it kā jau agrāk būtu uz to gatavojusies un nu tikai gaidījusi uzaicinājumu, iznāca terases vidū un nostājās pretī kņazam, kas palika sēdot savā atzveltnī. Visi mazliet izbrīnījušies uzlūkoja viņu, un gandrīz visi, kņazs S., māsa, māte, ar nepatiku vēroja šo jauno pasākto nerātību, kas, lai nu kā, bija aizgājusi mazliet par tālu. Bet bija redzams, ka Aglajai patika taisni visa šī afektācija, ar ko viņa uzsāka dzejas deklamēšanas ceremoniju. Ļizaveta Prokofjevna tikko neaizdzina viņu atpakaļ savā vietā, bet tai pašā brīdī, kolīdz Aglaja bija sākusi deklamēt pazīstamo balādi, divi jauni viesi, skaļi runādami, ienāca no ielas terasē. Tie bija ģenerālis Ivans Fjodorovičs Jepančins un viņam līdzī kāds jauns cilvēks. Visi uz terases spēji sakustējās.

VII

Jaunais cilvēks, kas atnāca līdzī ģenerālim, bija ap divdesmit astoņi gadi vecs, garš, slaidš, skaistu un gudru seju, mirdzošu, asprātības un zobgalības pilnu skatienu lielajās, melnajās acīs. Aglaja pat neatskatījās uz viņu un turpināja deklamēt dzeju, joprojām afektēti raudzīdamās vienīgi kņazā un uzrunādama tikai viņu vien. Kņazam kļuva skaidrs, ka visu to viņa dara kādā sevišķā nolūkā. Bet jaunie viesi vismaz drusciņ uzlaboja viņa neērto stāvokli. Ieraudzījis tos, viņš piecēlās, jau iztālēm laipni pameta ģenerālim ar galvu, padeva zīmi, lai nepārtrauc deklamēšanu, un pats paspēja atkāpties aiz krēsla, kur, atspiedies ar kreiso roku uz atzveltni, klausījās tālāk balādē, nu jau, tā sakot, ērtākā un ne tik «smieklīgā» stāvoklī, kā sēdot atzveltnes krēslā. Savukārt Ļizaveta Prokofjevna ar pavēlošu žestu divi lāgi pamāja ienācējiem, lai viņi apstājas. Kņazs starp citu pārāk ieinteresējās par savu jauno viesi, kas pavadīja ģenerāli; viņš skaidri nojauta, ka tas ir Jevgeņijs Pavlovičs Radomskis, par kuru daudz bija dzirdējis un šad tad domājis. Viņu tikai mulsināja tā civilapģērbs; viņš bija dzirdējis, ka Jevgeņijs

Pavlovičs ir karavīrs. Uz jaunā viesā lūpām visu laiku, klausoties dzejā, plaiksnīgās zobgalīgs smails, it kā arī viņš jau būtu dzirdējis kaut ko par «nabaga bruņinieku».

«Varbūt viņš pats to izdomājis,» kņazs pie sevis nodomāja.

Gluži cits notika ar Aglaju. Visu pirmtējo afektāciju un pārspilēto svinīgumu, kādā viņa uzsāka lasīt, viņa apslēpa ar tādu nopietnību un tādu iedziļināšanos dzejas darba garā un būtībā, ar tādu izpratni izrunāja pantos katru vārdu, ar tik lielu vienkāršību tos pateica, ka priekšnesuma beigās ne tikai saistīja vispārējo uzmanību, bet, attēlojot balādes pacilāto garu, it kā pa daļai arī attaisnoja to kāpināto afektēto cienīgumu, ar kādu viņa tik svinīgi iznāca terases vidū. Šai svarīgumā tagad varēja saskatīt tikai bezgalīgo un varbūt pat naivo cieņu pret to, ko viņa bija uzņēmusies izteikt. Viņas acis mirdzēja, un viegla, tikko manāma iedvesmas un aizgrābtības trīsa pāris reižu pārslidēja pār viņas skaisto seju. Viņa deklamēja:

Dzīvoja šīs saules zaigā
Kluss un nabags bruņinieks,
Drūms un bāls viņš bija vaigā,
Garā taisns un drosminieks.
Sapņi viņam parādījās
Tēls, ko aptvert nespēj prāts,
Visos domu ceļos vijās,
Dzīli sirdī ieaijāts.
Dvēslē tvīcis, no tās dienas
Skaistulēm viņš neiet klāt,
Un līdz kapam vairs nevienas
Netikās tam uzrunāt.
Un viņš šalles vietā sēja
Kaklā rožu kroni tad,
Tēraudrežģi viņš no sejas
Nepacēla vairs nekad.
Teikdams šķīstās milas slavu,
Tvikdams sapņi mūžīgā,
A. M. D. ar as'ni savu
Rakstīja viņš vairogā.
Tuksnešainā Palestīnā,
Kamēr, klintīm nodunot,
Brāzās kaujā paladini,
Skalī dāmas piesaucot, —
Lumen coeli, sancta Rosa!
Sauca viņš, un — spēka dēls —
Drosmes nests, kas laikus groza,
Triečās musulmaņos cēls.
Atgriezies tad pili tālā,
Dzīvoja viņš, visiem lieks:
Kluss un skumjš, viens teiksmā balā,
Mira viņš kā neprātnieks.

Atceroties vēlāk šo brīdi, kņazu ilgi dziļā mulsā nomocīja kāds viņam neatrisināms jautājums: kā varēja savienot tik patiesas, brīnum skaistas jūtas ar tik atklātu un ļaunu izsmieklu? Ka izsmieklis bija, par to viņš nešaubījās; viņš skaidri to saprata, un viņam bija savi iesmeļi: deklamējot Aglaja bija atļāvusies burtu A. M. D. vietā pateikt burtus N. F. B. Ka viņš nebija kļūdījies un pārklaušijies, par to viņš šaubīties nevarēja (vēlāk tas arī pierādījās). Lai nu kā, Aglajas izlēciens, — protams, joks, kaut pārāk ass un vieglprātīgs, — bija iepriekš nodomāts. Par «nabaga bruņinieku» visi runāja (un «smējās») jau pirms mēneša. Un tomēr, lai vēlāk kņazs pūlējās kā pūlēdamies atcerēties, iznāca, ka Aglaja izrunājusi šos burtus ne vien bez jebkāda mājiena uz joku vai kāda izsmiekla, vai pat jebkāda uzsvara uz šiem burtiem, lai spilgtāk izpaustu to apslēpto jēgu, bet, gluži otrādi, ar tādu nemainīgu nopietnību, ar tādu nevainīgu un naivu vienkāršību, ka varēja nodomāt, — šie paši burti bijuši balādē un tā ir bijis grāmatā iespiests. Kaut kas smags un nepatīkams it kā iedzēla kņazam. Līzaveta Prokofjevna, protams, nesaprata un nepamanīja ne burtu maiņu, ne mājienu. Ģenerālis Ivans Fjodorovičs saprata tikai to, ka deklamē dzeju. No pārējiem klausītājiem ļoti daudzi saprata un pabrīnījās par izlēciena drosmi un nolūku, bet cieta kļu un centās izlikties neko nezinām. Bet Jevgeņijs Pavlovičs (kņazs bija gatavs vai derēt) ne tikai saprata, bet pat centās parādīt, ka ir sapratis: viņš pārlietu zobgalīgi smaidīja.

— Ak, kāds jaukums! — iesaucās ģenerāliene patiesā aizgrābtībā, tikko bija beigusies lasīšana. — Kā dzeja tā ir?

— Puškina, māmiņ, nedariet mums kaunu, neērti! — iesaucās Adelaida.

— Ar jums te par vēl lielāku muļķi var palikt! — sarūgtināta atsaucās Līzaveta Prokofjevna. — Kauna lieta! Kolīdz pārnāksim mājās, padodiet man šo Puškina dzeju!

— Mums te laikam nemaz nav Puškina.

— No neatminamiem laikiem, — piebilda Aleksandra, — kādi divi apdriskāti sējumi mētājas gan.

— Tūdaļ sūtīt uz pilsētu, lai nopērk, vai nu Fjodoru, vai Alekseju, tūdaļ ar pirmo vilcienu, — labāk gan Alekseju. Aglaja, nāc šurp! Noskūpstī mani, tu tik jauki noskaitīji, bet, ja tu no sirds noskaitīji, — viņa piebilda gandrīz čukstus, — tad man tevis žēl; ja tu, viņu izsmiedama, noskaitīji, tad es tavām jūtām nepiekrītu, tā ka katrā ziņā labāk nemaz nebūtu skaitījusi. Saproti? Eļ, cienījamā, es vēl ar tevi parunāšu, taču mēs te jau esam pārāk ilgi.

Kņazs tikmēr sasveicinājās ar ģenerāli Ivanu Fjodoroviču, bet ģenerālis stādīja priekšā Jevgeņiju Pavloviču Radomski.

— Pa ceļam paķēru līdzi, viņš tikko no vilciena; uzzinājis, ka es dodos šurpu un visi mūsējie te...

— Dabūju zināt, ka arī jūs esat te, — pārtrauca Jevgeņijs Pavlovičs, — un, tā kā jau sen un katrā ziņā biju nodomājis ne vien ar jums iepazīties, bet arī iegūt jūsu draudzību, tad arī negribēju zaudēt laiku. Jūs esat nevesels? Nupat tikai dabūju zināt...

— Pilnīgi vesels un ļoti priecājos ar jums iepazīties, daudz esmu dzirdējis un pat runājis par jums ar kņazu Š., — atbildēja Lēvs Nikolajevičs, sniegdams roku.

Savstarpējās laipnības bija pateiktas, abi paspieda viens otram roku un cieši ieskatījās viens otram acīs. Vienā mirkli saruna kļuva vispārēja. Kņazs ievēroja (viņš tagad ievēroja visu ātri un alkatīgi, varbūt pat to, kā nemaz nebija), ka Jevgeņija Pavloviča civilais uzvalks radījis vispārēju un neparasti lielu izbrīnu, tā ka pat visi pārējie iespaidi uz laiku aizmirsās un pagaisa. Varēja nodomāt, ka šai uzvalka maiņā slēpjas kaut kas sevišķi svarīgs. Adelaida un Aleksandra neizpratnē izjautāja Jevgeņiju Pavloviču. Kņazs Š., viņa radnieks, to darīja pat ar lielu nemieru; ģenerālis runāja gandrīz vai uzbudināti. Vienīgi Aglaja ziņkārīgi, taču gluži mierīgi brīdi noraudzījās Jevgeņijā Pavlovičā, it kā vēlēdamās tikai salīdzināt, karavīra vai civilais tērps viņam pietāv labāk, bet pēc brīža aizgriezās un vairs neskatījās viņā. Lizaveta Prokofjevna arī neko nevēlējās jautāt, lai gan varbūt arī viņa mazliet uztraucās. Kņazam likās, ka pret Jevgeņiju Pavloviču viņa it kā nejut labvēlību.

— Sagādāja gan pārsteigumu! — atkātoja Ivans Fjodorovičs uz visiem jautājumiem. — Es ne ticēt negribēju, kad nupat viņu Pēterburgā sastapu. Un kādēļ tik pēkšņi? Tā gan ir mikla. Pats pirmais vienmēr kliez, ka nevajag krēslus lauzt.

No tālākajām sarunām kļuva skaidrs, ka Jevgeņijs Pavlovičs jau sen paziņojis par savu nodomu atstāt dienestu; bet katreiz runājis tik nenoteikti, ka viņam nemaz nevarējuši noticēt. Un viņš jau arī par nopietnām lietām runājis vienmēr kā jokodams, tā ka nemaz nevarēja izprast, sevišķi, ja viņš pats gribējis, lai neizprot.

— Es taču uz laiku, uz dažiem mēnešiem, visaugstākais atvaļinājumā nodzīvošu vienu gadu, — smējās Radomskis.

— Taču vajadzības nebija nekādas, vismaz cik es pazīstu jūsu apstākļus, — ģenerālis vēl arvien bija iekaisis.

— Bet muižas apbraukāt? Pats ieteicāt; un es arī uz ārzemēm vēl gribētu...

Saruna tomēr novirzījās uz citu; taču pārāk lielais nemiers, kas vēl arvien nenorima, pēc kņaza vērojuma, tomēr pārsniedza robežas, un droši vien te slēpās kaut kas neparasts.

— Tātad «nabaga bruņinieks» atkal uz skatuves? — jautāja Jevgeņijs Pavlovičs, pienākdams pie Aglajas.

Kņazam par lielu brīnumu, tā noraudzījās viņā neizpratnē un jautājoši, kā gribēdama likt viņam saprast, ka viņiem ne runas nevarēja būt par «nabaga bruņinieku» un ka tā pat nesaprot jautājumu.

— Par vēlu, par vēlu tagad sūtīt uz pilsētu pēc Puškina, par vēlu! — stridējās Koļa ar Līzavetu Prokofjevnu, vai nost sizdamies. — Trīstūkstoškārt jums saku, ka par vēlu.

— Jā, tiešām, sūtīt tagad uz pilsētu par vēlu, — Jevgeņijs Pavlovičs piebiedrojās te, drīzāk pamezdam Aglaju, — es domāju, ka arī veikali Pēterburgā jau ciet, ir pāri astoņiem, — viņš apstiprināja, izvilkdams pulksteni.

— Tik ilgi gaidījām, neattapāmies, var līdz rītam paciesties, — Adelaida iemeta starpā.

— Un augstākās sabiedrības cilvēkiem, — piebilda Koļa, — nav arī pieklājīgi tik ļoti interesēties par literatūru. Pajautājiet Jevgeņijam Pavlovičam. Daudz pieklājīgāk interesēties par dzeltenu šarabanu ar sarkaniem riteņiem.

— Atkal jūs no grāmatas, Koļa, — piebilda Adelaida.

— Viņš jau citādi nemaz nerunā kā no grāmatām, — uzķēra Jevgeņijs Pavlovičs, — veselus teikumus no kritiskajiem apskatiem norunā. Man jau sen tas prieks pazīt Nikolaja Ardalionoviča runas veidu, bet šoreiz gan viņš nerunā no grāmatas. Nikolajs Ardalionovičs skaidri norāda uz manu dzeltenu šarabanu ar sarkanajiem riteņiem. Tikai tas ir jau aizdots prom, jūs esat nokavējies.

Kņazs ieklausījās, ko runā Radomskis... Tam likās, ka Radomskis izturas lieliski, vienkārši, jautri, un sevišķi tam patika, ka viņš tik draudzīgi, gluži kā līdzīgs ar līdzīgu runā ar Koļu, kurš viņu tā ērcināja.

— Kas tas? — Līzaveta Prokofjevna griezās pie Veras, Lebedeva meitas, kas stāvēja viņas priekšā ar vairākām liela formāta, teicami iesietām un gandrīz jaunām grāmatām rokās.

— Puškins, — sacīja Vera. — Mūsu Puškins. Papiņš lika man jums pasniegt.

— Kā tā? Kā tā var? — Līzaveta Prokofjevna brīnījās.

— Tā nav dāvana, nav dāvana! Neuzdrīkstētos! — izlēca priekšā Lebedevs, kas bija stāvējis meitai aiz muguras. — Par savu cenu. Tas ir mūsu pašu, ģimenes, mūsu nama Puškins, Anņenkova izde-

vums, ko tagad nemaz nevar dabūt, — par savu cenu. Pasniedzu ar godbijību, vēlēdamies pārdot un tā remdināt jūsu ekscelences viscildenāko literāro jūtu cildeno nepacietību.

— Ā, tu pārdod, tad lai tev paldies. Kas tev pienākas, droši vien nezaudēsi; tikai nežāksties, lūdzu. Esmu dzirdējusi par tevi, tu, kā runā, esot ļoti daudz lasījis, kādreiz parunāsimies; vai pats tās atnesīsi pie manis?

— Ar godbijību un ... dziļu cieņu! — ākstijās ārkārtīgi apmierinātais Lebedevs, izraudams grāmatas meitai no rokām.

— Nu, tu man tikai nepazaudē, aiznes, kaut arī bez dziļās cieņas, bet tikai ar norunu, — piebilda Lizaveta Prokofjevna, vēriģi viņu aplūkodama, — līdz sliekšnim vien laidīšu, bet pieņemt tevi šodien neesmu nodomājusi. Meitu Veru atsūti kaut tūlīt, man viņa ļoti patik.

— Ko tad jūs par tiem tur neko nesakāt? — nepacietīgi griezās Vera pie tēva. — Viņi taču vēl paši ienāks: sāk jau trokšņot. Lev Nikolajevič, — viņa vērsās pie kņaza, kas jau ņēma plātmali, — tur pie jums jau sen kādi atnākuši, četri cilvēki, gaida pie mums un rājas, bet tētiņš pie jums nelaiž.

— Kādi viesi? — kņazs jautāja.

— Darišanās, viņi saka, bet viņi taču tādi, — ja viņus neielaidīs tagad, tad arī ceļā apturēs. Labāk, Lev Nikolajevič, ielaist, tad būs no pleciem nost. Viņus tur Gavriļa Ardalionovičs un Pticins cenšas pierunāt, bet šie negrib paklausīt.

— Pavliščeva dēls! Pavliščeva dēls! Nav vērts, nav vērts! — plātīja rokas Lebedevs. — Viņos pat klausīties nav vērts; jums pat apgrūtināt sevi, jūsu gaišība kņaz, neklātos viņu dēļ. Tā. Nav viņi to vērts...

— Pavliščeva dēls! Mans dievs! — iesaucās kņazs, ārkārtīgi apmulsis. — Es zinu ... bet es taču ... es uzdevu šo lietu Gavrilam Ardalionovičam. Nupat Gavriļa Ardalionovičs man teica ...

Bet Gavriļa Ardalionovičs jau nāca ārā terasē; viņam sekoja Pticins. Tuvākajā istabā atskanēja troksnis un ģenerāļa Ivolgina skaļā balss, kas it kā centās pārkliegt vairākas balsis. Koļa tūlīt skrēja uz trokšņa pusi.

— Tas ir ļoti interesanti! — skaļi piebilda Jevgeņijs Pavlovičs.

«Tātad viņš zina, kas par lietu!» kņazs nodomāja.

— Kāds Pavliščeva dēls? Kas ... par Pavliščeva dēlu? — neizpratnē jautāja ģenerālis Ivans Fjodorovičs, ziņkārīgi aplūkodams visas sejas un ar izbīrnu ievērodams, ka šis jaunais notikums tikai viņam vienam pašam nav zināms.

Tiešām, uztraukums un gaidas pārņēma visus. Kņazs ļoti izbrīnījās, ka šāda pilnīgi viņa personīga lieta te jau paspējusi tik stipri visus ieinteresēt.

— Tas būs ļoti labi, ja jūs tūlīt un *pats* šo lietu izbeigsit, — sacīja Aglaja, ar kādu sevišķu nopietnību pienākdama pie kņaza, — bet mums visiem atļausit būt par jūsu lieciniekiem. Jūs grib nometnot, kņaz, jums vajag svinīgi attaisnot sevi, un es jau iepriekš briesmīgi priecājos par jums.

— Es arī gribu, lai reiz izbeigtos šī negēlīgā prasība, — iesaucās generāliene, — sadod viņam labi, kņaz, netaupi! Man pilnas ausis ar šo lietu piečivinājuši, un daudz asiņu es tevis dēļ esmu samaitājuši. Un arī paskatīties interesanti. Pasauc viņus, bet mēs apsēdīsimies. Aglaja labi izdomājusi. Jūs par to esat kaut ko dzirdējis, kņaz? — viņa griezās pie kņaza Š.

— Protams, esmu dzirdējis; taisni pie jums. Bet man jo sevišķi šajos jaunekļos gribas paskatīties, — kņazs Š. atbildēja.

— Vai tad šie ir tie paši nihilisti?

— Nē, viņi nav gluži nihilisti, — panācās uz priekšu Ļebedevs, kas arī gandrīz vai drebēja no uzbudinājuma, — šie ir citi, tādi sevišķi, mans māsasdēls teica, ka viņi tālāk par nihilistiem aizgājuši. Jūs veltīgi domājat ar savām liecībām viņus nokaunināt, jūsu ekscelence; viņi nenokaunēsies. Nihilisti tomēr dažreiz kaut ko zina, ir pat mācīti vīri, bet šie — tālāk aizgājuši, tāpēc ka pirmām kārtām ir lietišķi cilvēki. Patiesībā tās ir savā ziņā nihilisma sekas, nevis tiešā ceļā, bet pēc saklausītām baumām, netieši, un viņi paziņo par sevi nevis kādā žurnāla rakstīnā, bet jau tieši darbos; runa ir nevis, piemēram, par kaut kāda Puškina bezjēdzību un nevis, piemēram, par nepieciešamību sadalīt Krieviju daļās; nē, bet tagad jau uzskata, ja ļoti kaut kā iegribas, ka tieši ir tiesības nekādu šķēršļu priekšā nepastāties, kaut vai tādēļ būtu jānomiedz astoņas personas. Bet, kņaz, es tomēr jums neieteiku . . .

Bet kņazs jau devās atvērt durvis viesiem.

— Jūs ceļat neslavu, Ļebedev, — viņš sacīja smaidīdams, — jūs ļoti apbēdinājis jūsu māsasdēls. Neticiet viņam, Ļizaveta Prokofjevna. Ticiet man, ka Gorski un Daņilovi ir tikai atsevišķi gadījumi, bet šie tikai . . . maldās . . . Tikai man negribētos šeit, visu klātbūtnē. Piedodiet, Ļizaveta Prokofjevna, viņi ienāks, es viņus jums parādišu, bet pēc tam aizvedīšu. Lūdzu, kungi!

Viņu drīzāk darīja nemierīgu cita mocoša doma. Viņam šķita: vai tikai kāds jau agrāk nav iekārtojis tā, lai viss norisinātos tagad,

tieši šai stundā un laikā, taisni šiem lieciniekiem klātesot, un varbūt lai viņu gaidītu negods, nevis uzvara? Bet viņam kļuva pārāk skumji par savu «baismīgo un ļauno aizdomīgumu». Viņš, šķiet, nomirtu, ja kāds dabūtu zināt, ka viņam tāda doma prātā, un tai brīdī, kad ienāca viņa jaunie viesi, viņš no sirds bija gatavs morāliskā ziņā uzskatīt sevi no visiem, kas bija ap viņu, par pēdējo no pēdējiem.

Ienāca pieci cilvēki, četri jaunie viesi un kā piektais viņiem pakal ģenerālis Ivolgins, iekarsis, uzbudināts, un viņa daiļrunība sasniedza augstāko pakāpi. «Tas nu gan katrā ziņā būs manā pusē!» smaidīdams nodomāja kņazs. Koļa ieslidēja reizē ar citiem: viņš dedzīgi sarunājās ar Ipolītu, kas bija apmeklētāju skaitā; Ipolīts klausījās un sminēja.

Kņazs aicināja viesus apsēsties. Visi viņi bija tik jauniņi, pat vēl tik nepilngadīgi, ka varēja pabrīnīties par šādu gadījumu un par visu no tā izrietošo ceremoniju. Ivans Fjodorovičs Jepančins, piemēram, neko nezinādams tās nesaprazdams šai «jaunajā lietā», pat stipri sašuta, raudzīdamies tādā jaunatnē, un droši vien būtu kaut kā protestējis, ja viņu neatturētu laulātās draudzenes tik divainais, kā viņam šķita, nesavaldīgums attiecībā uz kņaza partikulārajām interesēm. Viņš tomēr palika te pa daļai aiz ziņkāribas, pa daļai aiz labsirdības, cerēdams pat palīdzēt un vismaz būt noderīgs ar savu autoritāti; bet ienākušā ģenerāļa Ivolgina viņam domātā palocīšanās atkal radīja viņā sašutumu; viņš sarauca pieri un nolēma stūrgalvīgi kļusēt.

No četriem jauniņajiem apmeklētājiem vienam tomēr bija gadu trīsdesmit, tas bija atvaļinātais «poručiks no Rogožina kompānijas, bokseris, kas pats devis pa piecpadsmit rubļiem lūdžējiem». Varēja nojaust, ka viņš pavada pārējos, lai uzturētu dūšu, kā sirsniņš draugs un, ja uznāktu vajadzība, viņus atbalstītu. Starp pārējiem pirmā vieta un pirmā loma bija tam, kuru dēvēja par «Pavliščeva dēlu», lai gan viņš stādījās priekšā par Antipu Burdovski. Tas bija jauns cilvēks, nabadzīgi un nevižīgi ģērbies, svārčiņos ar nozīstām, spoguļaini vizošām piedurknēm, taukainā, līdz augšai aizpogātā vestē, nezin kur pazudušu veļu, pārlicīgi notraipītu un grīstē sagrieztu melnu zīda šalli, nemazgātām rokām, ārkārtīgi piņņainu seju, gaišiem matiem un, ja var tā sacīt, ar nevainīgi bezkaunīgu skatienu. Viņš bija pagara auguma, kalsens, ap divdesmit divi gadi vecs. Ne mazākā ironija, ne mazākā refleksija neizpauās viņa sejā; gluži otrādi, pilnīga, trula tiksmīnāšanās par savām tiesībām un tai pašā laikā kaut kas tāds, kas pauda divainu un nemitīgu vajadzību būt un justies vienmēr apvainotam. Runāja viņš uztraukti, ar steigu un stomīdamies, it kā neizrunādams vārdus līdz galam, gluži kā cilvēks

ar grūtu valodu vai pat ārzemniekš, lai gan pēc izcelšanās bija īsts krievs.

Viņu pavadīja, pirmkārt, lasītājiem pazīstamais Lebedeva māsa-dēls un, otrkārt, Ipolīts. Ipolīts bija ļoti jauns cilvēks, gadu septiņpadsmit, varbūt arī astoņpadsmit vecs, gudru, bet pastāvīgi uzbudinātu seju, kurā slimība bija atstājusi briesmīgas pēdas. Viņš bija vājš kā ģindenis, bāli dzeltens, acis viņam zibēja un vaigos dega divi sarkani plankumi. Viņš nepārtraukti klepoja; katru viņa vārdu, gandrīz katru elpas vilcienu pavadīja gārdzieni. Redzams bija dilonis visai bīstamā stadijā. Likās, ka viņam atlicis dzīvot ne vairāk par divām trim nedēļām. Viņš bija ļoti noguris un ātrāk par visiem nosēdās krēslā. Pārejie ienākot mazliet minstinājās un gandrīz nokauņējās, skatījās tomēr svinīgi un, acīm redzot, baidījās kaut kā zaudēt cienīgumu, kas dīvainā kārtā nesaskanēja ar viņu reputāciju, ka viņi noliedz visus nevajadzīgos sadzīves sīkumus, aizspriedumus un gandrīz vai visu pasaulē, izņemot pašu intereses.

— Antips Burdovskis, — steigšus un stomīdamies pavēstīja «Pavliščeva dēls».

— Vladimirs Doktorenko, — skaidri, noteikti, it kā pat lielīdamies, ka viņš ir Doktorenko, stādījās priekšā Lebedeva māsa-dēls.

— Kellers! — nomurmināja atvaļinātais poručīks.

— Ipolīts Terentjevs, — negaidot spiedošā balsī nospiedza pēdējais. Visi beidzot sasēdās krēslos rindā pretim kņazam, visi, kad bija stādījušies priekšā, tūdaļ sarauca pieri un uzmundrinājumam pārlika no vienas rokas otrā savas naģenes, visi sataisījās runāt un visi tomēr cieta klusu, kaut ko nogaidot ar izaicinošu skatienu, kurā skaidri varēja lasīt: «Nē, brāl, nieki vien būs, ap stūri neapvedīsi!» Vareja just, ka vajadzēja tikai kādam izteikt sākumam vienu vienīgu pirmo vārdu, un tūdaļ viņi visi sāks runāt reizē, aizsteigdamies cits cītam priekšā un pārtraucot cits citu.

VIII

— Kungi, es nevienu no jums nebiju gaidījis, — iesāka kņazs, — es pats līdz šai dienai biju slims, bet jūsu lietu (viņš griezās pie Antipa Burdovska) es jau pirms mēneša uzticēju Gavrilam Ardaļionovičam Ivolginam, par ko jums tūdaļ arī paziņoju. Tomēr es nevaļroš izskaidroties personīgi, tikai, jūs būsit vienis prātis, tādā

stundā... es uzaicinu nākt man līdzi otrā istabā, ja tas nebūs ilgi...
Šeit patlaban mani draugi, un ticiet...

— Draugi... cik vien jums tik, tomēr atļaujiet, — visai pamācošā tonī, lai gan vēl arvien visai augsti nepaceldams balsi, pēkšņi pārtrauca Ļebedeva māsasdēls, — atļaujiet arī mums paziņot, ka jūs varējāt izturēties pret mums pieklājīgāk, nevis likt mums gaidīt divas stundas savā sulaiņu istabā...

— Un, protams... un es... un tas ir kņaziski! Un tas... jūs tātad esat ģenerālis! Un es jums neesmu sulainis! Un es, es... — pēkšņi neparastā uzbudinājumā sāka murmināt Antips Burdovskis drebošām lūpām, ar stipra aizvainojuma trīsām balsi, šļakatām šķisot no mutes, it kā viņš būtu uztrūcis vai pārplisīis, un tad pēkšņi tā sāka steigties, ka pēc desmit vārdiem viņu vairs nemaz nevarēja saprast.

— Tas bija kņaziski! — spiedzīgā, aizlūzušā balsī nobrēca Ipoļits.

— Ja tas būtu noticis ar mani, — bokseris norūca, — tas ir, ja tas attiektos tieši uz mani kā uz dižciltīgu cilvēku, tad Burdovska vietā es... es...

— Kungi, es tikai pirms kādas minūtes uzzināju, ka jūs esat te, nūdien, — atkal atkārtoja kņazs.

— Mums nav bail, kņaz, no jūsu draugiem, lai viņi būtu kas būdami, tāpēc ka mums ir savas tiesības, — Ļebedeva māsasdēls atkal paziņoja.

— Kādas tomēr, atļaujiet jautāt, jums bija tiesības, — nospiedza Ipoļits, nu jau ārkārtīgi iekarsdams, — celt Burdovska lietu jūsu draugu tiesas priekšā? Mēs varbūt nemaz nevēlamies jūsu draugu tiesu; pārāk labi saprotams, ko var nozīmēt jūsu draugu tiesa!...

— Bet, ja jau jūs, Burdovska kungs, nevēlaties šeit runāt, — izdevās beidzot iejaukties kņazam, kas bija ārkārtīgi pārsteigts par tādu sākumu, — tad, es jums saku, iesim tūlīt otrā istabā, bet par jums visiem, atkārtuju, nupat tikai padzirdēju...

— Bet tiesību jums nav, tiesību nav, tiesību nav!... jūsu draugus... Lūk!... — pēkšņi no jauna sāka šļupstēt Burdovskis, bikli un bažīgi raudzīdamies apkārt un jo vairāk iekarsdams, jo vairāk neuzticējās un kautrējās. — Jums nav tiesību! — un, pateicis to, spēji aplkusa, kā rautin norāva, un, klusēdams izvalbījis tuvredzīgās, ārkārtīgi izspiedušās acis ar sarkanām, resnām dzisliņām, jautājoši vērsa skatienu uz kņazu, noliekdamies uz priekšu ar visu augumu.

Soreiz kņazs tā izbrīnījās, ka arī pats aplusa un arī raudzījās viņā, iepletis acis un ne vārda nerunādams.

— Lev Nikolajevič! — pasauca pēkšņi Līzaveta Prokofjevna.
— Ņem un izlasi šo tūlīt, šo pašu brīdi, tas tieši uz tavu lietu attiecas.

Viņa steidzīgi pasniedza tam kādu humoristisku nedēļas avīzi un ar pirkstu norādīja rakstu. Lebedevs, kad viesi tikko nāca iekšā, bija pieskrējis no sāniem pie Līzavetas Prokofjevnas, pēc kuras labvēlības luncinājās, ne vārda neteikdams, izvīlčis no sānu kabatas šo avīzi un pielicis to viņai taisni pie acīm, norādīdams apvilkto sleju. Tas, ko jau bija paspējusi izlasīt Līzaveta Prokofjevna, viņu briesmīgi pārsteidza un uztrauca.

— Vai tomēr nebūtu labāk nevis skaļi, — nošļupstēja kņazs, ļoti samulsis, — bet es izlasītu viens pats... vēlāk...

— Tad izlasi labāk tu, lasi tūlīt, skaļi! Lasi skaļi! — griezās Līzaveta Prokofjevna pie Koļas, nepacietīgi izraudama kņazam no rokām avīzi, kurai viņš tikko bija paguvis pieskarties. — Lasi visiem priekšā, lai katram būtu dzirdams.

Līzaveta Prokofjevna bija ātra un aizrautīga dāma, tā ka pēkšņi un uzreiz, ilgi nedomādama, pacēla dažreiz visas buras un devās atklātā jūrā, lai laiks būtu kāds būdams. Ivans Fjodorovičs nemierīgi sakustējās. Bet, kamēr visi pirmajā brīdī neviļus apstājās un gaidīja neizpratnē, Koļa pašķīra avīzi un uzsāka lasīt skaļi no tās vietas, ko viņam norādīja pieskrējušais Lebedevs:

«Proletārieši un atvases, epizode no dienas un ikdienas laupītāju darbiem! Progress! Reforma! Taisnība!»

«Divainas lietas notiek mūsu tā sauktajā svētajā Krievzemē, mūsu reformu un kompāniju iniciatīvu gadsimtā, tautiskuma un ik gadus uz ārzemēm izvedamo miljonu gadsimtā, rūpniecības veicināšanas un darba roku paralīzes gadsimtā! utt., utt., — visu neuzskaitīsi, kungī, un tāpēc taisni pie lietas. Iznākusi divaina anekdote ar kādu no mūsu izbijušās muižnieciskās kungu kārtas atvasēm (*de profundis!*), tomēr no tām atvasēm, kuru vectēvi jau nospēlējušies galīgi pie ruletes, tēvi bija spiesti dienēt par junkuriem un poručikiem un parasti mira, nodoti tiesai par kādu nevainīgu pārskaitīšanos kroņa summās, un kuru dēli, līdzīgi mūsu stāsta varonim, vai nu aug par idiotiem, vai arī viņus pieķer kriminālnozieģumos, par ko tomēr pamācīšanas un labošanas nolūkā zvērinātie viņus attaisno; vai beidzot nonāk tik tālu, ka pieļauj tādu anekdoti, kas izbrīnina publiku un dara kaunu jau tāpat diezgan peļamajam mūsu laikam. Mūsu atvase pirms kāda pusgada ar ārzemnieciskām kamašām kājās, drebot plānā mētelītī, ziemu atgriezās Krievijā no Šveices, kur ārstējās idio-

tismu (*sic!*). Jāatzīst, ka viņam tomēr uzsmaidījusi laime, tā ka viņš, nemaz nerunājot par interesanto slimību, ko ārstējis Šveicē (nu, vai tad var ārstēt idiotismu, padomājiet vien?!), varētu pierādīt ar sevi, cik patiesa krievu paruna: «Zināmai cilvēku sugai — laime!» Padomājiet paši: viņš bijis vēl zīdains, kad viņam nomiris tēvs, stāsta, ka poručīks, kas bijis nodots tiesai par to, ka pēkšņi aizlaidis uz kārtīm visu rotas naudu, bet varbūt arī par pārāk lielu rīkšu devu pakļautajam (vecos laikus atcerieties, kungi!); tad mūsu baronu aiz žēlsirdības pieņēmis audzināšanā kāds ļoti bagāts krievu muižnieks. Šim krievu muižniekam, — sauksim viņu kaut vai par P., — agrākajos zelta laikos piederējuši četri tūkstoši dzimtļaužu dvēseļu (Dzimtļaužu dvēseles! Vai jūs saprotat, kungi, tādu izteicienu? Es nesaprotu. Jāņem palīgā skaidrojošā vārdnīca: «Tik jauna teika vēl, bet grūti ticēt tai.»), un viņš bijis, acīm redzot, viens no tiem krievu slinkuma lāpītājiem un liekēžiem, kuri pavadīja savu dīko dzīvi ārzemēs, vasaru kūrortos, bet ziemu Parīzes *Château des Fleurs*, kur arī atstāja savā mūžā neaptveramas summas. Varēja pilnīgi droši sacīt, ka vismaz trešdaļu no visa agrākā dzimtbūšanas iekārtas obroka saņēma Parīzes *Château des Fleurs* saimnieks (cik laimīgs cilvēks!). Lai būtu kā būdams, bet bezrūpīgais P. audzināja bāreni kundziņu kā jau kņazu, algoja viņam audzinātājus un guvernantes (bez šaubām, skaitules), kuras turklāt pats atveda no Parīzes. Bet savā ciltī pēdējā kundziskā atvase bija idiots. *Château des Fleurs* guvernantes nespēja palīdzēt, un līdz divdesmit gadiem mūsu audzēknis neiemācījās runāt nevienā valodā, pat ne krieviski. Šis pēdējais apstāklis tomēr piedodams. Beidzot P. krieviskajā dzimtkunga galvā ieperinājās fantāzija, ka idiotam var iedidīt prātu Šveicē, — tā tomēr loģiska fantāzija: liekēdis un proprietieris gluži dabiski varēja iedomāties, ka par naudu pat prātu var tirgū nopirkt, sevišķi vēl Šveicē. Pagāja pieci gadi, ārstējoties Šveicē pie kāda pazīstama profesora, un naudas bija izdots tūkstošiem: idiots, protams, gudrs nekļuva, bet pēc cilvēka, kā stāsta, tomēr jau izskatījies, bez šaubām, ar dievu uz pusēm. Negaidot P. nomirst pēkšņā nāvē. Testamenta, protams, nav nekāda; visas mantojuma lietas kā parasti nekārtībā, alkatīgu mantinieku, ka biezs, un tiem vairs nav nekādas daļas gar cilts pēdējām atvasēm, kam aiz žēlastības Šveicē ārstē idiotsismu. Atvase, lai gan idiots, tomēr mēģinājis apšmaukt savu profesoru un divi gadi, kā stāsta, paspējis ārstēties pie viņa par velti, slēpdams no viņa sava labdara nāvi. Bet profesors pats bijis pamatīgs šarlatāns; nobijies beidzot no naudas trūkuma, bet visvairāk par sava divdesmit pieci gadi vecā liekēja ēstgribu, viņš apāvis to savās vecajās kamašās,

uzdāvinājis tam savu noplīsušo mēteli un aiz žēlsirdības trešajā klasē nosūtījis viņu *nach Russland*¹, — no kakla nost, projām no Šveices. Varētu domāt, ka laime pagriezusi mūsu varonim muguru. Bet notika citādi: fortūna, izdeldēdama bada nāvē veselās guberņas, izgāz visas savas veltes pār aristokrātiņu, kā Krilova *Mākonis*, kas pārļaižas pār sausuma piemeklētu apvidu un izlist virs okeāna. Gandrīz taisni tanī mirkli, kad viņš ierodas no Šveices Pēterburgā, Maskavā nomirst kāds no viņa mātes radiniekiem (viņa māte, protams, nāk no tirgoņiem), vecs bezbērnu vientulis, tirgonis, bārdainis un vecticibnieks, un atstāj vairākus miljonus mantojuma, neapstrīdama, noapaļota, tira, skaidrā naudā, un (kaut tas tiktu mums abiem, lasītāj!) tas viss mūsu atvasei, tas viss mūsu baronam, kas Šveicē ārstējies idiotismu! Nu, te jau sākas pavisam cita dziesma. Ap mūsu baronu kamašās, kurš bija sācis piecirst pazīstamai skaistulei, kāda mīļākai, pēkšņi salasījās vesels bars draugu un paziņu, saradās pat radinieki, bet par visām lietām veselīem bariem dižciltīgu jaunavu, kam alka un slāpa likumīgas laulības, un ko vēl vairāk: aristokrāts, miljonārs, idiots — visas labās īpašības uzreiz, tādu vīru pat ar uguni nevar atrast, ne pēc pasūtījuma iztaisīt! ...»

— To... to es vairs nesaprotu! — iesaucās Ivans Fjodorovičs, visaugstākā mērā sašutis.

— Pietiek, Koļa! — kņazs lūdza. Atskanēja saucieni no visām pusēm.

— Lasīt! Lasīt, lai tur vai kas! — atcirta Līzaveta Prokofjevna, acīm redzot, valdīdamās ar ārkārtīgu piepūli. — Kņaz! Ja tālāk nelasīs — mēs saķildosimies.

Neko nevarēja darīt, Koļa, iekarsis, sarkans, uzbudinājies, sa-trauktā balsi lasīja tālāk:

«Bet, kamēr mūsu jaunizceptais miljonārs lidinājās, tā sakot, pa mākoņiem, atklājās kāds pilnīgi blakus apstākļi. Vienā jaukā rītā ierodas pie viņa kāds apmeklētājs mierīgu un stingru seju, ar pieklājīgu, bet cieņas pilnu un taisnīgu valodu, gērbies pieticīgi un cēli, ar manāmu progresīvu noskaņu domāšanā, un divos vārdoš paskaidro savas vizītes iemeslu: viņš esot pazīstams advokāts; viņam kādu lietu uzticējis kāds jauns cilvēks; viņš ieradies tā vārdā. Šis jaunais cilvēks esot ne vairāk un ne mazāk kā nelaiķa P. dēls, lai gan viņam citāds uzvārds. Baudkārais P., pavedinājis savā jaunībā godīgu nabaga meiteni no muižas ļaudīm, bet eiropēiski audzinātu (pie kam, protams, iejaucās pagājušo dzimtbūšanas laiku baronu tiesības), un,

¹ Uz Krieviju. (*Vāc.*)

pamanījis sava sakara nenovēršamās, bet visai tuvās sekas, izprecinājis viņu jo drīzāk kādam uzņēmīgam un pat valsts dienestā esošam cilvēkam ar cildenu raksturu; šis cilvēks jau sen mīlējis šo jaunavu. Sākumā viņš palīdzējis jaunlaulātajiem; bet drīz vien viņa palīdzība atteikta, jo tik cildens bijis viņas vīra raksturs. Pagājis kāds laiks, un P. pamazām vien paguvjis aizmirst kā šo jaunavu, tā ar viņu piedzīvoto dēlu, un vēlāk, kā zināms, arī nomiris bez testamenta. Bet tikmēr viņas dēls, kas piedzimis jau likumīgā laulībā, bet uzaudzis ar citu uzvārdu un pilnīgi turēts par paša bērnu, jo viņa mātes vīram bijis cildens raksturs, — kad šis vīrs tomēr savā laikā miris, palicis pilnīgi tikai ar saviem līdzekļiem un ar sirgstošu māti, kas bijusi vāja uz kājām un dzīvojusi kādā no attālākajām gubernām; pats viņš galvaspilsētā pelnījis naudu diendienā godīgā darbā, pasniedzams stundas tirgotāju ģimenēs, un tā uzturējis sevi sākumā ģimnāzijā, bet vēlāk klausījies viņam derīgas lekcijas, paturot acu priekšā tālāko mērķi. Bet vai daudz saņemi no krievu tirgotāja, pasniedzot stundas par desmit kapeikām, ja turklāt ir sirgstoša māte bez kājām, kura beidzot ar savu nāvi tālīnajā gubernā gandrīz nemaz nepadarīja viņa dzīvi vieglāku? Tagad jautājums: kā pēc taisnības vajadzēja spriest mūsu atvasei? Jūs, lasītāj, protams, domājat, ka viņš sacīja sev tā: «Es visu mūžu esmu baudījis visus P. labumus, manai audzināšanai, guvernantēm un idiotisma ārstēšanai Šveicē izdots desmitiem tūkstošu; un te nu es stāvu ar miljoniem, bet P. dēla cildenis raksturs iet bojā, stundas pasniedzot, lai gan viņš nemaz nav vainīgs sava vieglprātīgā un viņu aizmirsušā tēva nedarbos. Visu to, kas izdots man, pēc taisnības vajadzētu saņemt viņam. Šis milzu summas, kas izdotas manā labā, īstenībā nav manas. Tā ir bijusi tikai fortūnas aklā kļūda; tās pienācās P. dēlam. Viņa vajadzībām tās bija jāzīlieto, nevis man — ko vieglprātīgais un aizmāršīgais P. izraudzījis aiz sava fantastiskā untuma. Ja es būtu pilnīgi cēlsirdīgs, smalkjūtīgs, taisnīgs, tad man vajadzētu atdot viņa dēlam pusi no visa mana mantojuma; bet, tā kā es vispirmām kārtām esmu aprēķina cilvēks un pārāk labi saprotu, ka šī lieta nav juridiska, tad es pusi no saviem miljoniem nedošu. Bet katrā ziņā pārāk zemiski un nekaunīgi (atvase aizmirsusi, ka arī neapdomīgi) būs no manas puses, ja es tagad neatdošu viņa dēlam tos desmitus tūkstošus, ko manam idiotismam izdevis P. Tas būtu tikai pēc sirdsapziņas un taisnīgi! Jo kas gan notiktu ar mani, ja P. nebūtu ņēmis mani audzināšanā, bet manā vietā būtu rūpējies par savu dēlu?»

Bet nē, kungļ! Mūsu atvase spriež citādi. Lai kā iztēloja viņam jauno cilvēku advokāts, kas bija uzņēmies rūpēties par to vienīgi

aiz draudzības un gandrīz pret tā gribu, gandrīz ar varu, lai kā izklāstīja viņam goda, cēlsirdības, taisnības un pat vienkārša aprēķina pienākumus, Šveices audzēknis palika nelokāms, — un ko jūs domājat? Tas viss vēl nebūtu nekas, bet, lūk, kas tiešām nepiedodami un ne ar kādu interesantu slimību nav attaisnojams: šis tikko no sava profesora kamašām izkāpušais miljonārs nespēja pat to atgīst, ka nevis žēlastību un nevis pabalstu lūdz no viņa cēlsirdīgā rakstura jauneklis, kas nomokās ar stundu pasniegšanu, bet gan savas tiesības un savu pienācīgo daļu, kaut arī ne juridisko, un viņš pat nevis lūdz, bet tikai draugi par viņu rūpējas. Ar majestātisku izskatu un aizgrābtību par gūto iespēju nesodīti žņaupt cilvēkus ar saviem miljoniem, mūsu atvase izvelk piecdesmit rubļu papīriņu un nosūta cēlsirdīgajam jauneklim kā nekaunīgu žēlastības dāvanu. Jūs neticat, kungi? Jūs esat uzbudināti, aizvainoti, jums izlaužas sašutuma kliepdiens; tomēr viņš to ir izdarījis! Protams, nauda viņam tūdaļ tika atdota, tā sakot, iesviesta atpakaļ sejā. Kā tad atliek izšķirt šo lietu! Lieta nav juridiska, atliek vienīgi darīt to zināmu atklātībai! Mēs nododam šo anekdoti publikai, galvodami, ka tā ir patiesa. Runā, ka viens no mūsu ievērojamākajiem humoristiem sacerējis šim gadījumam brīnum jauku epigramu, kas cienīga ieņemt vietu ne tikai guberņas, bet arī galvaspilsētas izdevumu rakstos par mūsu tikumiem:

Lova¹ Šneideram² uz kakla,
Tērpies viņa mētelī;
Tam uz blēņām roka čakla,
Aiziet laiks kā skurbulī.

Atgriezies par korpēm sūdzas, —
Mantojumā miljons krīt;
Krieviski viņš dievu lūdzas,
Studentus steidz aplaupīt.»

Kad Koļa bija beidzis, viņš steidzīgi atdeva avīzi kņazam un, ne vārda neteikdams, metās kaktā, cieši tur iespiedās un ar rokām aizklāja seju. Viņu māca nepanesams kauns, un viņa bērnišķīgais, vēl pie neķītrībām nepieradušais jūtīgums bija pārmērīgi satraukts. Viņam likās, ka noticis kaut kas neparasts, kas uzreiz visu sagrāvis, un ka gandrīz vai viņš pats tam par iemeslu jau tāpēc vien, ka skaļi to nolasījis.

Bet arī visi, kā likās, izjuta kaut ko tamlīdzīgu.

¹ Atvases pamazināmais vārds.

² Šveices profesora vārds.

Jaunavām bija ļoti neērti, un viņas ļoti kaunējās. Līzaveta Prokofjevna apvaldīja ārkārtīgas dusmas un arī varbūt rūgti nožēloja, ka iejaukusies šai lietā; tagad viņa klusēja. Ar kņazu notika tas, kas bieži notiek šādos gadījumos ar pārāk kautrīgiem cilvēkiem: viņš tā nokaunējās par citu izdarīto, viņu pārņēma tik liels kauns savu viesu pēc, ka pirmajā brīdī viņš pat paskatīties viņos baidījās. Pticinam, Varjai, Gaņam, pat Ļebedevam — visiem bija it kā mazliet samulsis izskats. Visdivainākais bija tas, ka Ipoļits un «Pavliščeva dēls» arī likās pār kaut ko pārsteigti; Ļebedeva māsasdēls, acīm redzot, tāpat bija neapmierināts. Tikai bokseris sēdēja gluži mierīgi, skrullēdams ūsas, ar cienīgu izskatu un mazliet noduris acis, nevis aiz apjukuma, bet, gluži otrādi, likās, it kā aiz cēlsirdīgas kautribas un pārāk skaidri skatāmas uzvaras. No visa bija redzams, ka raksts viņam ārkārtīgi patik.

— Tas ir velns sažina kas, — pusbalsī norūca Ivans Fjodorovičs, — it kā piecdesmit sulaiņu kopā taisījušies sacerēt un sacerējuši.

— Bet a-atļaujiet jautāt, cienīts kungs, kā jūs drīkstat apvainot ar šādiem minējumiem? — Ipoļits paziņoja un sāka drebēt pie visām miesām.

— Tas nu, tas nu, tas godīgam cilvēkam... jūs būsiet vienis prātis, ģenerāl, ja godīgs cilvēks, tad tas jau ir apvainojums! — norūca bokseris, arī pēkšņi nezin no kā uzpurinājies, skrullēdams ūsas un raustīdams plecus un visu augumu.

— Pirmkārt, es jums neesmu nekāds «cienīts kungs», un, otrkārt, es jums nekādus paskaidrojumus dot netaisos, — asi atteica ārkārtīgi iekarsušais Ivans Fjodorovičs, piecēlās kājās un, neteikdams ne vārda, atgāja sāņus uz terases izeju, kur nostājās uz augšējā pakāpiena, ar muguru pret publiku, — vislielākā sašutumā par Līzavetu Prokofjevnu, kas arī tagad vēl nemaz nedomāja kustēties no savas vietas.

— Kungi, kungi, atļaujiet jel beidzot, kungi, runāt, — noskumis un uzbudināts iesaucās kņazs, — un esiet tik laipni, runāsim tā, lai varētu saprast cits citu. Es neko nesaku, kungi, par rakstu, lai; taču tas viss, kungi, ir nepatiesība, kas rakstā nodrukāts: es tāpēc to saku, ka jūs paši to zināt; kaunēties vajadzētu. Tā kā es tiešām būtu pārsteigts, ja to kāds no jums būtu uzrakstījis.

— Es neko līdz pat šim brīdim nezināju par šo rakstu, — paziņoja Ipoļits, — es nepiekrītu šim rakstam.

— Es gan zināju, ka tas uzrakstīts, bet... es arī neieteiktu iespiest, tāpēc ka par agru, — piebilda Ļebedeva māsasdēls.

— Es zināju, bet man ir tiesības... es... — murmināja «Pavliščeva dēls».

— Kā! Jūs pats to visu sacerējāt? — kņazs jautāja, ziņkārīgi raudzīdamies Burdovskī. — Tas taču nevar būt!

— Var tomēr arī neatzīt jūsu tiesības uzdot šādus jautājumus, — iejaucās Lebedeva māsas dēls.

— Es taču tikai brīnījos, ka Burdovska kungam izdevies... bet... es gribu sacīt, ja jūs jau esat nodevuši šo lietu atklātībai, tad kāpēc gan jūs pirmīt tā apvainojāties, kad es savu draugu klātbūtnē par šo pašu lietu ierunājos?

— Beidzot taču! — sašutumā nomurmināja Līzaveta Prokofjeva.

— Un jūs, kņaz, pat tīšuprāt aizmirsāt, — pēkšņi starp krēsliem izslidēja Lebedevs, nevarēdams nociesties, gandrīz vai drudzī, — tīšuprāt aizmirsāt, ka vienīgi jūsu labā griba un jūsu sirds vēl nepie-redzētais lādzigums lika viņus pieņemt un uzklausīt un ka nekādu tiesību viņiem nav to prasīt, jo vairāk tāpēc, ka jūs jau šo lietu esat nodevis Gavrilam Ardalionovičam un tad arī tikai aiz savas pār-mērīgās labsirdības tā rīkojāties, bet ka tagad, jūsu gaišība kņaz, paliekt savu izmeklēto draugu vidū, jūs nevarat ziedot tādu sabied-rību šo kungu labad, un jūs varētu visus šos kungus, tā sakot, tūlīt uz vietas izdzīt par durvīm, tā ka es, kā nama saimnieks, pat ar vis-lielāko prieku...

— Pilnīgi pareizi! — nodārdināja pēkšņi no istabas dziļuma generālis Ivolgins.

— Pietiek, Lebedev, pietiek, pietiek... — kņazs jau uzsāka, bet vesels sašutuma vilnis nomāca viņa vārdus.

— Nē, atvainojiet, kņaz, atvainojiet, tagad ar to vairs nepie-tiek! — Lebedeva māsas dēls gandrīz pārkliedza visus. — Tagad lieta jānostāda skaidri un stingri, tāpēc ka to, acīm redzot, neizprot. Te juridiski āķi iejaukušies, un uz šo āķu pamata mums piedraud, ka izdzišot mūs pa durvīm! Vai tad tiešām jūs, kņaz, uzskatāt mūs par tik lieliem mulķiem, ka mēs arī paši nesaprotam, cik lielā mērā mūsu lieta nav juridiska, un, kad sāktu izmeklēt to juridiski, tad mums neviena rubļa no jums nav tiesību pieprasīt pēc likuma? Bet mēs tieši tā saprotam, ka te gan nav juridisku tiesību, toties ir cilvē-ciskās tiesības, dabiskās tiesības; veselā saprāta tiesības un sirds-apziņas balss, un, lai gan šīs mūsu tiesības nav ierakstītas nevienā satrunējušā cilvēciskā kodeksā, bet cēlsirdīga un godīga cilvēka, tas ir — cilvēka ar veselu saprātu pienākums ir palikt par cēlsirdīgu un godīgu cilvēku arī tajos punktos, kas nav ierakstīti kodeksos. Taisni

tāpēc mēs arī ienācām te, nebaidīdamies, ka mūs var izsviest pa durvīm (kā jūs nupat draudējāt), — tikai tāpēc vien, ka mēs *nelūdzam*, bet *pieprasām*, un par to, ka nav pieklājīga vizīte tik vēlā stundā (lai gan mēs neieradāmies vēlā stundā, bet jūs taču piespiedāt mūs gaidīt sulaiņu istabā), taisni tāpēc, es saku, mēs arī atnācām, nekā nebaidīdamies, ka iedomājāties jūsos saskatīt cilvēku ar veselu saprātu, tas ir, ar godu un sirdsapziņu. Jā, tas tiesa, mēs ienācām nevis pazemīgi, nevis kā jūsu rokaižas un iztapoņas, bet paceltām galvām kā brīvi cilvēki un nepavisam ne ar lūgumu, bet ar brīvu un lepmu prasību (dzirdiet, nevis ar lūgumu, bet ar prasību, lieciet to aiz auss!). Mēs ar cieņu un tieši uzdodam jums jautājumu: vai jūs atzīstat, ka jums taisnība Burdovska lietā, vai arī ka jums nav taisnība? Vai jūs atzīstat, ka Pavliščevs jūs aplaimojis un pat varbūt izglābis no nāves? Ja atzīstat (kas skaidri redzams), vai tad esat nodomājis vai uzskatāt par taisnīgu pēc sirdsapziņas, tā kā pats esat saņēmis miljonus, atlīdzināt trūcīgajam Pavliščeva dēlam, kaut arī viņam būtu uzvārds Burdovskis? Jā vai nē? Ja *jā*, tas ir, citiem vārdiem, ja jums piemīt tas, ko jūs saucat savā valodā par godu un sirdsapziņu un ko mēs precīzāk apzīmējam, nosaucot par veselo saprātu, tad apmieriniet mūsu prasību, un lieta darīta. Apmieriniet bez mūsu lūgumiem un bez mūsu pateicībām, negaidiet to no mums, tāpēc ka jūs darāt to nevis mūsu, bet taisnības labad. Ja turpretim jūs nevēlēsit mūs apmierināt, tas ir, atbildēsit: *nē*, tad mēs tūlīt aizejam, un lieta izbeigta; bet jums acīs pasakām, visiem jūsu lieciniekiem dzirdot, ka jūs esat cilvēks ar neaptēstu prātu un zemu attīstības pakāpi; ka turpmāk saukties par cilvēku ar goda prātu un sirdsapziņu jūs nedrīkstat un jums nav tiesību to darīt, ka šīs tiesības jūs pārāk lēti gribat pirkt. Es beidzu. Es uzdevu jautājumu. Dzeniet nu tagad mūs pa durvīm, ja drīkstat. Jūs varat to izdarīt, tas ir jūsu spēkos. Bet atcerieties, ka mēs tomēr prasām, nevis lūdzam. Prasām, nevis lūdzam!...

Ļebedeva māsasdēls, ļoti iekarsis, aplusa.

— Prasām, prasām, prasām, nevis lūdzam!... — šļupstēja Burdovskis un nosarka kā vēzis.

Pēc Ļebedeva māsasdēla vārdiem sekoja vispārēja sakustēšanas un kurnēšana, lai gan visi acīm redzami vairījās iejaukties šai lietā, varbūt izņemot tikai Ļebedevu, kas bija gluži kā drudzi. (Dīvaini: Ļebedevs, kas, acīm redzot, bija kņaza pusē, tagad, pēc sava māsasdēla runas, itin kā izjuta zināmu prieku un ģimenes lepnumu; vismaz viņš ar zināmu apmierinātību aplūkoja visus klātesošos.)

— Manuprāt, — kņazs diezgan klusi uzsāka, — manuprāt,

jums, Doktorenko kungs, visā šai jautājumā, ko jūs tikko pacēlāt, pa pusei pilnīga taisnība, es pat piekritu, ka lielum lielajā daļā, un es būtu pilnīgi ar jums vienis prātis, ja jūs kaut ko nebūtu palaidis garām savos vārdos. Ko īsti jūs te palaidāt garām, nav manos spēkos jums precīzi izteikt, bet, lai jūsu vārdos būtu pilnīga taisnība, protams, kaut kā pietrūkst. Bet labāk ķersimies pie lietas, kungi, sakiet, — kādā nolūkā jūs iespiedāt šo rakstu? Te taču ik vārds ir apmelojums; tā ka jūsu rīcība, kungi, manuprāt, ir bijusi zemiska.

— Atļaujiet!...

— Cienīts kungs!...

— Tas... tas... tas... — atskanēja reizē no uztraukto viesu puses.

— Par rakstu, — spiedzīgā balsī uzķēra Ipoļits, — par šo rakstu es jau jums sacīju, ka es un citi tam nepiekritam! Uzrakstījis to, lūk, šis, — viņš norādīja uz blakus sēdošo bokseri, — uzrakstījis nepieklājīgi, piekritu, uzrakstījis nemākulīgi un tādā izteiksmē, kādā raksta tādi paši atvaļinātie, kāds ir viņš. Viņš ir muļķis, turklāt amatnieks, es piekritu, es to viņam arī tieši acīs katru dienu saku, tomēr pa pusei viņam bija sava taisnība: atklātība ir katra likumīgā tiesība un tād arī Burdovska tiesība. Bet par savām nejēdzībām lai viņš atbild pats. Kas attiecas uz to, ka es visu vārdā protestēju pirmīt par jūsu draugu klātieni, tad uzskatu par vajadzīgu jums, cienītie kungi, paskaidrot, ka es protestēju vienīgi tāpēc, lai pasludinātu mūsu tiesības, bet ka būtībā mēs pat vēlamies, lai būtu liecinieki, un pirmīt, vēl te neienākuši, mēs visi četri šai lietā vienojāmies. Lai kas būtu jūsu liecinieki, lai arī jūsu draugi, bet, tā kā viņi nevar nepiekrīst Burdovska tiesībām (tāpēc ka tās acīm redzami ir matemātiskas), tad ir pat vēl labāk, ka šie liecinieki — jūsu draugi; vēl skaidrāk būs saredzama patiesība.

— Tas tiesa, mēs tā vienojāmies, — apstiprināja Lebedeva māsasdēls.

— Tad kāpēc gan pirmīt ar pirmajiem vārdiem sacēlās tādas kļaiņas un troksnis, ja jūs to vien gribējāt! — kņazs brīnījās.

— Bet par rakstu, kņaz, — iejaucās bokseris, briesmīgi gribēdams bilst savu vārdu un patikami atdzīvodamies (varēja nojaust, ka uz viņu acīm redzami un spēcīgi iedarbojas dāmu klātbūtne), — par rakstu atzistos, ka tā autors tiešām esmu es, lai gan mans slimīgais pažiņa, kam esmu pieradis piedot aiz viņa vārguma, nupat to izkritizēja. Bet sacerēju es un iespiedu sirsnīga drauga žurnālā korespondences veidā. Vienīgi panti tiešām nav mani un tiešām pieder pazīstamā humorista spalvai. Burdovskim es tikai nolasīju, un arī

tad ne visu, un tūdaļ saņēmu no viņa piekrišanu iespīest, bet tīciet man, ka es varēju iespīest arī bez piekrišanas. Atklātība ir vispārēja, cēlsirdīga un labdarīga tiesība. Ceru, ka jūs pats, kņaz, esat tik progresīvs, ka to nenoliegsit . . .

— Neko nenoliegsu, bet jūs piekritīsīt, ka jūsu rakstā . . .

— Asi, jūs gribat sacīt? Taču te, tā sakot, labums sabiedrībai, jūs piekritīsīt pats, un beidzot, — vai var palaist garām izaicinošu gadījumu? Jo sliktāk vainīgajiem, taču sabiedriskais labums pirmajā vietā. Kas attiecas uz dažām neprecizitātēm, tā sakot, hiperbolām, tad jūs piekritīsīt arī tam, ka vispirmām kārtām iniciatīva svarīga, vispirmām kārtām mērķis un nolūks; svarīgs labdarīgs paraugs, un tikai pēc tam aplūkosim atsevišķus gadījumus, un, beidzot, te ir rakstības veids, te, tā sakot, humoristisks uzdevums, un, beidzot, — visi tā raksta, jūs pats tam piekritīsīt! Ha-ha!

— Gluži maldīgs ceļš! Tīciet man, kungī, — iesaucās kņazs. — Jūs esat iespīeduši rakstu, pieņemot, ka es nekādā ziņā nebūšu ar mieru apmierināt Burdovska kunga prasību un tātad lai mani tāpēc iebaidītu un kaut kā man atriebtos. Bet kā jūs varējāt zināt: es varbūt esmu nolēmis apmierināt Burdovski. Es jums tieši, visiem dzirdot paziņoju, ka es apmierināšu . . .

— Lūk, beidzot gudrs un cēlsirdīgs vārds, ko saka gudrs un viscēlsirdīgākais cilvēks! — bokseris iesaucās.

— Ak kungs! — izlauzās Līzavetai Prokofjevna.

— Tas nav izturams! — nomurmināja ģenerālis.

— Atļaujiet taču, kungī, atļaujiet, es izklāstīšu šo lietu, — kņazs lūdza. — Burdovska kungs, pirms nedēļām piecām pie manis Z. ieradās jūsu pilnvarotais un lietvedis Čebarovs. Jūs, Kellera kungs, viņu tik ļoti glaimojoši bijāt aprakstījis savā rakstā, — kņazs, pēkšņi iesmiedamies, griezās pie boksera, — bet viņš man nemaz nepatika. Es tikai sapratu no pirmās reizes, ka šai Čebarovā viss arī slēpjas, ka varbūt taisni viņš jūs, Burdovska kungs, izmantojot jūsu vientiesību, ir samācījis uzsākt visu to, ja runājam vaļsirdīgi.

— Jums nav tādu tiesību . . . es . . . neesmu vientiesis . . . tas . . . — uztraukumā sāka šļupstēt Burdovskis.

— Jums nav nekādu tiesību iedomāties kaut ko tamlīdzīgu, — pamācošā tonī viņu metās aizstāvēt Lebedeva māsasdēls.

— Tas ir augstākā mērā apvainojums! — iespīedzās Ipolīts. — Tāds pieņēmums ir apvainojošs, nepatiess un neattiecas uz lietu!

— Atvainojiet, kungs, atvainojiet, — kņazs steigšus padevās, — lūdzu, atvainojiet; tas tāpēc, ka man ienāca prātā, vai nebūtu labāk, ja mēs būtu pilnīgi atklāti viens pret otru; bet lai notiek, kā

jūs vēlaties. Es Čebarovam sacīju, ka, tā kā es neesmu Pēterburgā, tad nekavējoties pilnvaroju paziņu kārtot šo lietu, bet jums, Burdovska kungs, to paziņošu. Es teikšu jums atklāti, kungī, ka man šī lieta likās pilnīga krāpšana, taisni tāpēc, ka Čebarovs... Ak, neapvainojieties, kungī! Dieva dēļ, neapvainojieties! — sabijies iesaucās kņazs, redzēdams atkal apvainojuma mulsas izpaudumu Burdovskī, uzbudinājumu un protestu viņa draugos. — Tas nevar attiekties uz jums personīgi, ja es saku, ka uzskatīju šo lietu par krāpšanu! Jo es nevienu no jums nepazīnu toreiz personīgi, pat jūsu uzvārdus nezināju; es spriedu vienīgi pēc Čebarova; es runāju vispārīgi, tāpēc ka... ja jūs tikai zinātu, cik briesmīgi mani krāpuši no tā laika, kopš es saņēmu mantojumu!

— Kņaz, jūs esat briesmīgi naivs, — zobgalīgi piemetināja Ļebedeva māsasdelš.

— Un turklāt — kņazs un miljonārs! Lai arī jums tiešām varbūt laba un lētīcīga sirds, jūs tomēr, protams, nevarat izvairīties no vispārējā likuma, — pasludināja Ipoļits.

— Var jau būt, pat ļoti var būt, kungī, — steidzās kņazs, — lai gan es nesaprotu, par kādu vispārējo likumu jūs runājat; bet es turpinu, neapvainojieties tikai veltīgi; zvēru, man nav ne mazākās vēlēšanās jūs apvainot. Un kas tad tas, patiesi, kungī: neviena vārda nevar pateikt atklāti, tūlīt jūs apvainojaties! Bet vispirmām kārtām mani briesmīgi pārsteidza, ka eksistē «Pavliščeva dēls» un eksistē tik briesmīgos apstākļos, kā man paskaidroja Čebarovs. Pavliščevs bija mans labdaris un mana tēva draugs. (Ak, kāpēc jūs, Kellera kungs, savā rakstā uzrakstījāt tādas aplamības par manu tēvu? Nekāda rotas summa nav izšķērdēta, un nekādu pārestību pakļautajiem nav bijis, — par to esmu pilnīgi pārliecināts, — un kā jums varēja pacelties roka uzrakstīt tādus apmelojumus?) Bet tas, ko jūs esat uzrakstījis par Pavliščevu, tas jau ir pilnīgi neciešami: jūs nosaucat šo viscēlsirdīgāko cilvēku par baudkāru un vieglprātīgu tik droši, tik noteikti, it kā jūs tiešām runātu patiesību, lai gan viņš ir bijis visticlākais cilvēks, kādi vien pasaulē dzīvojuši! Viņš bija pat ievērojams zinātnieks; viņš bija daudzu zinātnē cienījamu vīru korespondents un daudz naudas ir izlietojis zinātnes atbalstam. Bet, kas attiecas uz viņa sirdi, uz viņa labajiem darbiem, ak, protams, jūs pamatoti esat rakstījis, ka es toreiz biju gandrīz idiots un neko nevarēju saprast (lai gan krieviski tomēr runāju un varēju saprast), bet es taču varu novērtēt visu, ko tagad atceros...

— Atļaujiet, — spiedza Ipoļits, — vai tas nebūs pārāk jūte-

ligi? Mēs neesam bērni. Jūs gribējāt ķerties taisni pie lietas, jau pāri deviņiem, to paturiet prātā.

— Lūdzu, lūdzu, kungi, — kņazs tūlīt piekrita, — pēc pirmās neuzticēšanās es nolēmu, ka es varēju kļūdīties un ka Pavliščevam tiešām varēja būt dēls. Bet mani briesmīgi pārsteidza tas, ka šis dēls tik viegli, tas ir, es gribu teikt, tik publiski izpauž savas dzimšanas noslēpumu un, galvenais, dara negodu savai mātei. Tāpēc ka Čebarovs arī toreiz jau baidīja mani, ka darīs zināmu atklātibai...

— Cik muļķīgi! — Lebedeva māsasdēls nokliedza.

— Jums nav tiesību... nav tiesību! — iesaucās Burdovskis.

— Dēls neatbild par tēva netikumību, bet māte nav vainīga, — dedzīgi nospiedza Ipoļits.

— Tad jo vairāk, šķiet, vajadzētu saudzēt... — bikli noteica kņazs.

— Jūs, kņaz, ne tikai esat naivs, bet varbūt esat gājis vēl tālāk, — nikni novīpsnāja Lebedeva māsasdēls.

— Un kādas jums bija tiesības! — pavisam nedabiskā balsī iespiedzās Ipoļits.

— Nekādas, nekādas! — kņazs viņus steigšus pārtrauca. — Tur jums taisnība, atzīstos, bet tas bija nevilšus, un es tūdaļ sacīju sev jau toreiz, ka manas personīgās jūtas nedrīkst ietekmēt šo lietu, jo, — ja es pats jau atzīstu, ka mans pienākums ir apmierināt Burdovska kunga prasības to jūtu vārdā, kādas man ir pret Pavliščevu, tad tās man jāapmierina vienalga kādā gadījumā, tas ir, vai es cienītu vai necienītu Burdovska kungu. Es tikai tāpēc, kungi, sāku par to runāt, ka man tomēr likās nedabiski, ka dēls tik publiski atklāj savas mātes noslēpumu... Vārdu sakot, es, galvenais, no tā vien pārliecinājos, ka Čebarovam jābūt blēdim un viņš pats ar viltu ir sakūdījis Burdovska kungu izdarīt tādu krāpšanu.

— Tas taču vairs nav ciešams! — atskanēja no viņa viesu puses, daži no tiem pat pietrūkās kājās.

— Kungi! Taisni tāpēc es nospriedu, ka nelaimīgajam Burdovska kungam jābūt vienkāršam, aizstāvēties nespējīgam cilvēkam, kas viegli pakļaujas krāpniekiem, tātad jo vairāk mans pienākums palīdzēt viņam kā «Pavliščeva dēlam», — pirmkārt, darbojoties pret Čebarova kungu, otrkārt, ar manu padevību un draudzību, lai viņu vadītu, un, treškārt, es nolēmu izsniegt viņam desmit tūkstošus rubļu, tas ir, visu, ko, pēc mana aprēķina, varēja iztērēt manā labā Pavliščevs...

— Kā! Tikai desmit tūkstošus! — Ipoļits iebrēcās.

— Nu, kņaz, jūs esat ļoti vājš aritmētikā vai arī ļoti stiprs, kaut arī izliekaties par vientiesi! — iesaucās Lebedeva māsasdēls.

— Es ar desmit tūkstošiem neesmu mierā, — Burdovskis sacīja.

— Antip! Piekriti! — aši un skaidri sadzirdami čukstot, pateica priekšā bokseris, pārliecies no mugurpuses Ipoļita krēsla atzveltnei. — Piekriti, gan tad vēlāk vēl redzēsīm!

— Kla-ausieties, Miškina kungs, — Ipoļits spiedza, — saprotiet, ka mēs neesam muļķi, neesam galīgi muļķi, kā droši vien domā par mums visi jūsu viesi un šis dāmas, kas ar tādu sašutumu par mums pavīpsnā, un jo sevišķi šis augstākās sabiedrības kungs (viņš norādīja uz Jevgeņiju Pavloviču), kuru pazīt man, protams, nav tas gods, bet par kuru laikam šo to esmu dzirdējis . . .

— Atļaujiet, atļaujiet, kungi, jūs atkal neesat mani sapratuši! — uztraukumā griezās pie viņiem kņazs. — Pirmkārt, jūs, Kellera kungs, savā rakstā esat ārkārtīgi neprecīzi noteicis manu mantas stāvokli: nekādus miljonus es neesmu saņēmis; man varbūt ir tikai astotā vai desmitā daļa no tā, ko jūs iedomājaties; otrkārt, nekādi desmit tūkstoši manā labā Šveicē nav izdoti: Šneiders saņēma pa sešsimt rubļiem gadā un tad arī tikai pirmos trīs gadus; bet pēc glītīnām guvernantēm uz Parīzi Pavliščevs nekad nav braucis; tas ir atkal apmelojums. Manuprāt, manā labā pavisam iztērēts vēl daudz mazāk par desmit tūkstošiem, bet es noteicu desmit tūkstošus, un jūs paši piekritīsit, ka, atdodams parādu, es nekādi nevarēju piesolīt Burdovska kungam vairāk, pat ja es viņu ļoti milētu, un nevarētu jau aiz smalkjūtības vien, taisni tāpēc, ka atdodu viņam parādu, nevis nosūtu viņam žēlastības dāvanu. Es nezīnu, kungi, kā jūs to nesaprotat! Bet es visu to gribēju atmaksāt vēlāk ar savu draudzību, ar savu darbīgo līdzdalību nelaimīgā Burdovska kunga liktenī, jo viņš ir acīm redzami piekrāpts, jo nevarēja taču viņš pats, bez krāpšanas, piekrist tādai negēlibai kā, piemēram, šīsdiens atklājums šai Kellera kunga rakstā par viņa māti . . . Bet ko tad jūs galā, atkal zaudējat pašsavaldīšanos, kungi! Tā taču mēs beidzot nemaz vairs nesapratisimies! Jo sveras taču uz manu pusi! Es tagad pats savām acīm pārliecinājos, ka mans minējums ir bijis pareizs, — centās iestāstīt iekarsušais kņazs, gribēdams nomierināt uzbudinājumu un nemanīdams, ka to vēl pastiprināja.

— Kā? Par ko pārliecinājāties? — viņam uzmācās gandrīz vai trakas dusmas.

— Bet apžēlojieties, pirmkārt, es paguvu pats ļoti labi izprast Burdovska kungu, es taču redzu pats, kāds viņš ir . . . Viņš ir nevainīgs cilvēks, bet viņu visi krāpj! Cilvēks, kas nespēj aizstāvēties . . .

un taisni tāpēc viņš man jāsaudzē, un, otkārt, Gavrila Ardalionovičs, — kuram tika uzticēta šī lieta un no kura es sen nebiju saņēmis nekādu ziņu, jo biju ceļā un trīs dienas pēc tam noslimoju Pēterburgā, — pēkšņi tagad, tikai priekš stundas, tiklīdz mēs pirmoreiz tikāties, paziņo man, ka visus Čebarova nodomus viņš esot atklājis, ka viņam esot pierādījumi un ka Čebarovs esot tieši tāds, par kādu es viņu iedomājos. Es taču zinu, kungi, ka daudzi mani uzskata par idiotu, un Čebarovs pēc šīs manas reputācijas, ka es vieglu roku atdodot naudu, nodomājis ļoti viegli mani piekrāpt, proti, paļaudamies uz manām jūtām pret Pavliščevu. Bet galvenais ir tas, — uzklusiet taču, kungi, uzklusiet līdz galam! — galvenais ir tas, ka tagad pēkšņi izrādās, ka Burdovska kungs nemaz nav Pavliščeva dēls! Nupat Gavrila Ardalionovičs paziņoja man to un apgalvo, ka ieguvis noteiktus pierādījumus. Nu, kā jums tas viss liksies, nav taču iespējams noticēt, pēc visa tā, kas jau izstrādāts! Un dzirdiet: ir noteikti pierādījumi! Es vēl neticu, pats neticu, ticiet man; es vēl šaubos, jo Gavrila Ardalionovičs nepaspēja man paziņot visus sīkumus, bet, ka Čebarovs ir blēdis, par to vairs nav nekādu šaubu! Viņš nelaimīgo Burdovska kungu un jūs visus, kungi, kas tik cēlsirdīgi atnākuši atbalstīt jūsu draugu (jo atbalsts viņam, acīm redzot, vajadzīgs, es taču to saprotu!), viņš visus jūs apvedis ap stūri un visus jūs iejaucis šai krāpšanā, jo patiesībā tā taču ir blēdība, krāpšana!

— Kā tad krāpšana!... Kā tad nav «Pavliščeva dēls»?... Kā tā var!... — atskanēja saucieni. Visa Burdovska kompānija bija neizteicamā apjukumā.

— Nu, protams, ka krāpšana! Ja tagad izrādīsies, ka Burdovska kungs nav «Pavliščeva dēls», tad taču iznāk, ka Burdovska kunga prasība ir īsta krāpšana (tas ir, protams, ja viņš ir zinājis patiesību!), bet tur jau tā lieta, ka viņš pievilts, taisni tāpēc es arī uzstājos, lai viņu attaisnotu; taisni tāpēc es arī saku, ka viņš ir pelnījis nožēlu savas vientiesības pēc, un viņu nevar atstāt bez atbalsta; citādi taču iznāks, ka arī viņš ir krāpnieks šinī lietā. Bet es jau pats esmu pārliecināts, ka viņš neko nesaprot! Es pats arī biju tādā stāvoklī pirms aizbraukšanas uz Šveici, tāpat šļupstēju nesakarīgus vārdus, — gribi izsacīties un nespēj... Es to saprotu; es varu just līdz, jo es arī esmu gandrīz tāds pats, es drikstu runāt! Un beidzot es tomēr, — ar visu to, ka tagad nav vairs «Pavliščeva dēla» un ka tas viss izrādās par mistifikāciju, — es tomēr negrozīšu savu lēmumu un esmu gatavs atdot desmit tūkstošus, — Pavliščeva piemiņai. Es taču gribēju jau pirms Burdovska kunga šos desmit tūkstošus izlietot skolai, Pavliščevam par piemiņu, bet tagad taču būs tikpat labi, vai

nu skolai, vai Burdovska kungam, tāpēc ka Burdovska kungs, ja arī nav «Pavliščeva dēls», tad tomēr iznāk gandrīz kā «Pavliščeva dēls»; jo viņš pats taču ir tik nelietīgi piekrāpts; viņš pats tik neliekuļoti uzskatījās sevi par Pavliščeva dēlu! Uz klausiet, kungi, Gavrilu Ardalionoviču, pabeigsim šo jautājumu, nedusmojieties, neuztraucieties, sēdieties! Gavrila Ardalionovičs tūlīt mums visu paskaidros, un es, atzīstos, ārkārtīgi vēlos pats uzzināt visus sikumus. Viņš stāsta, ka esot braucis pat uz Pleskavu pie jūsu māmuļas, Burdovska kungs, un tā nemaz neesot mirusi, kā jums likuši šai rakstā sacīt... Sēdiet, kungi, sēdiet!

Kņazs apsēdās un paspēja atkal nosēdināt Burdovska kunga kompāniju, kas bija pietrūkusies kājās. Pēdējās desmit vai divdesmit minūtēs viņš runāja iekarsis, skaļi, nepacietīgi un aši, aizrāvies, cenzdamies visus aizrunāt, pārkliegt, un, protams, vēlāk viņam bija rūgti jānožēlo daži tagad pasprukušie vārdiņi un minējumi. Ja viņu nebūtu tā uzbudinājuši un izveduši no pacietības, — viņš nebūtu atlāvies tik kaili un steidzīgi izsacīt skaļā balsī dažus savus minējumus un būtu izticis bez liekas vaļširdības. Bet, tiklīdz viņš atsēdās savā vietā, smeldzoša nožēla sāpīgi iedzēla viņam sirdī. Bez visa tā, ka viņš bija «apvainojis» Burdovski, tik atklāti izteikdams domu, ka arī tas slimo ar to slimību, kuru viņš pats ārstējis Šveicē, — bez visa tā piedāvājums izsniegt tam desmit tūkstošus, nevis dot skolai, izdarīts, pēc viņa domām, rupji un neuzzmanīgi, kā žēlastības dāvana, un taisni tāpēc, ka cilvēkos skaļi izteikts. «Vajadzēja nogaidīt un piedāvāt rīt vienatnē,» tūlīt nodomāja kņazs, «bet tagad droši vien tas vairs nav labojams! Jā, es esmu idiots, īsts idiots!» nosprieda viņš pie sevis kauna un ārkārtīga sarūgtinājuma uzplūdamā.

Tikmēr Gavrila Ardalionovičs, kas līdz šim bija turējies nomaļus un stūrgalvīgi klusējis, pēc kņaza uzaicinājuma panācās uz priekšu, nostājās viņam blakus un mierīgi un skaidri ņemās izklāstīt pārskatu kņaza uzticētajā lietā. Visas sarunas aprima vienā mirklī. Visi klausījās ar ārkārtīgu ziņkāri, sevišķi visa Burdovska kompānija.

IX

— Jūs, protams, nevarēsiet noliegt, — uzsāka Gavrila Ardalionovičs, uzrunādams tieši Burdovski, kas viņā klausījās visiem spēkiem, aiz pārsteiguma pat iepletis acis un, acīm redzot, stipri apjucis, — jūs nevarēsiet un, protams, arī negribēsiet nopietni noliegt,

ka esat dzimis taisni divi gadi pēc jūsu godājamās mātes likumīgās laulības ar kolēģiju sekretāru Burdovska kungu, jūsu tēvu. Jūsu piedzimšanas laiku ļoti viegli pierādīt ar faktiem, tā ka jums un jūsu māmuļai pārāk aizvainojošais šā fakta izkropļojums Kellera kunga rakstā izskaidrojams vienīgi ar Kellera kunga paša fantāzijas rotalīgumu, jo viņš cerējis ar to pastiprināt jūsu tiesību acimredzamību un tā pakalpot jūsu interesēm. Kellera kungs apgalvo, ka iepriekš lasījis jums rakstu, lai gan ne visu... nav nekādu šaubu, viņš nav izlasījis jums līdz šai vietai...

— Neizlasīju, tiešām, — pārtrauca bokseris, — bet visus faktus man paziņoja kompetenta persona, un es...

— Atvainojiet, Kellera kungs, — pārtrauca viņu Gavrila Ardalionovičs, — atļaujiet man runāt. Ticiet man, jūsu rakstam pieņāks sava kārta, tad jūs arī izteiksiet savu paskaidrojumu, bet tagad labāk turpināsim pēc kārtas. Pilnīgi nejauši, ar manas māsas Varvaras Ardalionovnas Pticinas palīdzību, es dabūju no viņas labas paziņas Veras Aleksejevnas Zubkovas, muižnieces un atraitnes, kādu nelaiķa Nikolaja Andrejeviča Pavliščeva vēstuli, ko viņš tai rakstījis pirms divdesmit četriem gadiem no ārzemēm. Iepazinies tuvāk ar Veru Aleksejevnu, pēc viņas norādījuma, griezos pie atvaļinātā pulkveža Timofeja Fjodoroviča Vjazovkina, Pavliščeva kunga attāla radnieka un savā laikā viņam tuva paziņas. No viņa man izdevās dabūt vēl divas Nikolaja Andrejeviča vēstules, kas arī rakstītas no ārzemēm. Pēc šīm trijām vēstulēm, pēc skaitļiem un pēc faktiem, kas tur minēti, var pierādīt matemātiski, bez mazākās iespējas apgāzt vai pat šaubīties, ka Nikolajs Andrejevičs aizbraucis toreiz uz ārzemēm (kur arī uzturējies no vietas trīs gadus) taisni pusotra gada pirms jūsu piedzimšanas, Burdovska kungs. Jūsu māmuļa, kā jums zināms, nekad no Krievijas nav izbraukusi... Šobrīd es te nelasišu šīs vēstules. Tagad jau vēls; es tikai paziņoju to kā neapšaubāmu faktu. Bet, ja jūs vēlaties, Burdovska kungs, kaut vai rīt no rīta pie manis satīkties un atvest savus lieciniekus (cik vien jums tīk) un ekspertus rokrakstu salīdzināšanai, tad man nav nekādu šaubu, ka jūs pilnīgi pārliecināsities, cik acīm redzami paties ir šis fakts, ko es jums ziņoju. Bet, ja tā, tad, protams, visa šī lieta izjūk un izbeidzas pati no sevis.

Atkal sekoja vispārēja sakustēšanās un dziļš saviļņojums. Pats Burdovskis pēkšņi piecēlās no krēsla.

— Ja tā, tad esmu piekrāpts, bet ne Čebarovs mani piekrāpis, — tas jau sen sen; nevēlos ekspertus, negribu satīkties, es ticu, es atsakos... desmit tūkstošu neesmu ar mieru... ardievu...

Viņš paņēma cepuri un atbīdīja krēslu, lai ietu.

— Ja iespējams, Burdovska kungs, — klusi saldā balsī apturēja viņu Gavriļa Ardalionovičs, — tad palieciēt vēl kaut vai piecas minūtes. Šai lietā atklājas vēl daži ārkārtīgi svarīgi fakti, kas jo sevišķi jums katrā ziņā visai interesanti. Manuprāt, jums jāiepazīstas ar tiem, un jums pašam varbūt kļūs patīkamāk, ja šī lieta tiks pilnīgi noskaidrota...

Burdovskis apsēdās klusēdams, mazliet nodūris galvu un it kā dziļās pārdomās. Tūlīt pēc viņa apsēdās arī Lebedeva māsasdēls, kas arī bija jau piecēlies, lai viņu pavadītu; šis gan vēl nebija zaudējis galvu un drosmi, bet, acīm redzot, bija kļuvis stipri domīgs. Ipolīts sēdēja sadrūmis, skumīgs un it kā ļoti izbrīnījies. Šai brīdī viņš gan tik stipri sāka klepot, ka pat notašķīja savu mutautiņu ar asinīm. Bokseris bija gandrīz vai pārbijies.

— Eh, Antip! — viņš rūgti iesaucās. — Es taču toreiz tev sacīju... aizvakar, ka tu varbūt patiešām nemaz neesi Pavliščeva dēls!

Atskanēja apvaldīti smieklī, divi trīs iesmējās skaļāk par citiem.

— Fakts, ko jūs nupat paziņojāt, Kellera kungs, — uzķēra Gavriļa Ardalionovičs, — visai vērtīgs. Tomēr man ir pilnīgas tiesības, pēc visprecīzākajiem datiem, apgalvot, ka Burdovska kungam, protams, bija gan ļoti labi zināms viņa dzimšanas laiks, bet pilnīgi nebija zināms tas apstāklis, ka toreiz Pavliščevs uzturējies ārzemēs, kur Pavliščeva kungs pavadījis mūža lielāko daļu, atgriežoties Krievijā vienmēr uz īsu laiku. Bez tam arī pats šis fakts par toreizējo aizbraukšanu visai neievērojams pats par sevi, lai to atcerētos pēc vairāk nekā divdesmit gadiem, pat tiem, kas labi pazinusi Pavliščevu, nemaz nerunājot par Burdovska kungu, kas toreiz vēl nemaz nebija piedzimis. Protams, izrādījās, ka ievākt tagad ziņas nav neiespējami; bet man jāatzīstas, ka ziņas, ko es ieguvu, nonāca manās rokās pilnīgi nejaūši un itin viegli varēja arī nenonākt; tā ka Burdovska kungam un pat Čebarovam šīs ziņas bija tiešām gandrīz nepieejamas, ja viņiem arī ienāktu prātā tās meklēt. Taču viņiem varēja arī neienākt prātā...

— Atļaujiet, Ivolgina kungs, — uzbudināts viņu pēkšņi pārtrauca Ipolīts, — kam vajadzīgs viss šis penteris (piedodiet man)? Lieta tagad noskaidrota, galvenajam faktam mēs ar mieru ticēt, kādēļ tad vilkt garumā šo smago un aizskarošo piņķerēšanos? Jūs varbūt gribat palielīties, cik veikli jūs izdarījis izmeklēšanu, parādīt mūsu un kņaza priekšā, cik veikls izmeklētājs jūs esat, detektīvs? Vai varbūt esat nodomājis sākt aizbildināt un attaisnot Burdovski

ar to, ka viņš iejaucies šai lietā aiz nezināšanas? Bet tā ir nekau-
nība, cienītais kungs! Jūsu attaisnojumi un atvainojumi Burdovskim
nav vajadzīgi, lai jums tas zināms! Viņš ir aizvainots, viņam jau
tāpat tagad grūti, viņš ir neērtā stāvoklī, jums vajadzēja nojaust,
saprast to . . .

— Diezgan, Terentjeva kungs, diezgan, — izdevās pārtraukt
Gavrilam Ardalionovičam, — nomierinieties, neuztrauciet pats sevi;
jūs laikam esat ļoti nevesels? Es jums jūtu līdzī. Tādā gadījumā,
ja jūs vēlaties, es beidzu, tas ir, būšu spiests paziņot tikai īsumā tos
faktus, kurus, pēc manas pārlicības, nebūtu lieki uzziņāt visā pil-
nībā, — viņš piebilda, pamanīdams, ka visi itin kā sakustas, itin kā
kļūst nepacietīgi. — Es gribu tikai paziņot ar pierādījumiem, lai
zina visi šai lietā ieinteresētie, ka jūsu māmuļa, Burdovska kungs,
tikai tāpēc vien bija iemantojusi Pavliščeva labvēlību un gādību, ka
viņa bijusi miesīga māsa tai muīžas saimes meitai, kurā Nikolajs
Andrejevičs Pavliščevs iemilējies agrā jaunībā, un tik stipri, ka
katrā ziņā viņu apprecētu, ja viņa nebūtu mirusi pēkšņā nāvē. Man
ir pierādījumi, ka šis ģimenes fakts ir pilnīgi precīzs un pareizs, visai
maz pazīstams, pat gluži aizmirsts. Tālāk es varētu paskaidrot, ka
jūsu māmuļu, kad viņa bijusi vēl tikai desmit gadus vecs bērns,
Pavliščeva kungs pieņēmis audzināšanā kā radnieci un ka visas šīs
rūpes sacēlušas ārkārtīgi uztraucošas valodas daudzo Pavliščeva
radnieku vidū; domājuši pat, ka viņš apprecēs savu audzēkni, bet
galu galā viņa apprecējusies aiz savas gribas (arī to es ļoti precīzi
varētu pierādīt) ar mērniecības ierēdni Burdovska kungu, kad viņai
pašai bijuši deviņpadsmit gadi. Te man savākti vairāki precīzi fakti
pierādījumam, ka jūsu tēvs, Burdovska kungs, nemaz nebūdamis lie-
tišķs cilvēks, saņēmis piecpadsmit tūkstošu jūsu māmuļas pūra nau-
das, pametis dienestu, iestājies komerciālos uzņēmumos, piekrāpts,
pazaudējis kapitālu, nav izcietis sirdēstus, sācis dzert, no kā sasli-
mis un beidzot nelaikā nomiris, astotajā gadā pēc laulībām ar jūsu
māmuļu. Pēc tam, kā jūsu māmuļa pati liecināja, viņa palikusi naba-
dzībā un būtu gājusi bojā bez pastāvīgās un augstsirdīgās Pavliščeva
palīdzības, jo viņš tai pabalstam izsniedzis līdz sešsimt rubļiem
gadā. Tad ir neskaitāmi daudz liecību, ka jūs, bērniņu, viņš iemilējis
ārkārtīgi. No šīm liecībām un tāpat no jūsu māmuļas apstiprinājuma
izriet, ka viņš iemilējis jūs jo sevišķi tāpēc, ka jums bērībā bijusi
grūta valoda, ka jūs esot izskatījies pēc kropla, nožēlojama, nelai-
mīga bērniņa (bet Pavliščevam, kā es secināju no drošiem pierādī-
jumiem, bijusi visu mūžu kāda īpaša maiga tieksme uz visu, kas
apspiests un kam daba pāri darijusi, jo sevišķi bērniem, — fakts,

pēc manas pārlicības, ārkārtīgi svarīgs mūsu lietā). Beidzot es varu palielities ar visprecīzākajām izziņām par to galveno faktu, ka šī ārkārtīgā Pavliščeva pieķeršanās jums (ar viņa gādību jūs esat iestāties ģimnāzijā un mācījies sevišķā uzraudzībā) beidzot pamazām vien radījusi Pavliščeva radnieciskus un mājiniekiskus domu, ka jūs esat viņa dēls un ka jūsu tēvs bijis tikai piekrāptais vīrs. Bet galvenais ir tas, ka šī doma nostiprinājusies par skaidru un vispārēju pārlicību tikai Pavliščeva beidzamajos mūža gados, kad visi baidījušies par testamentu un kad sākotnējie fakti bijuši piemirsti, bet izziņas neiespējamas. Nav šaubu, šī doma nonākusi arī līdz jums, Burdovska kungs, un pārņēmusi jūs pilnīgi. Jūsu māmuļa, ar kuru man bija gods iepazīties personīgi, lai gan zināja par visām šīm baumām, bet nezina līdz pat šim laikam (es arī to slēpu no viņas), ka arī jūs, viņas dēlu, šīs baumas savaldzinājušas. Jūsu ļoti cienijamo māmuļu, Burdovska kungs, es sastapu Pleskavā slimu un galīgā nabadzībā, kurā viņa kritusi pēc Pavliščeva nāves. Viņa ar pateicības asarām paziņoja man, ka tikai ar jums un ar jūsu palīdzību viņa dzīvojot pasaulē; viņa daudz ko no jums gaida nākotnē un karsti tic jūsu nākamajiem panākumiem...

— Tas nav vairs izturams! — pēkšņi skaļi un nepacietīgi paziņoja Lebedeva māsas dēls. — Kam vajadzīgs viss šis romāns?

— Riebīgi nepieklājīgi! — stipri sakustējās Ipoļits. Bet Burdovskis neko nebija manījis un pat nepakustējās.

— Kam? Kādēļ? — viltīgi brīnījās Gavriļa Ardalionovičs, dzēlīgi taisīdamies izklāstīt savu slēdzienu. — Nu, pirmkārt, Burdovska kungs tagad varbūt ir pilnīgi pārlicināts, ka Pavliščeva kungs ir mīlējis viņu aiz augstsirdības, nevis kā dēlu. Jau šo faktu vien bija nepieciešami zināt Burdovska kungam, kas apstiprināja un atzina par labu Kellera kunga sacīto pirmīt, kad bija nolasīts raksts. Saku to tāpēc, ka uzskatu jūs par goda vīru, Burdovska kungs. Otrkārt, izrādās, ka te nemaz nav bijis ne mazākās zagšanas vai krāpšanas, pat no Čebarova puses; šis ir svarīgs punkts pat arī man, jo kņazs pirmīt iekarsis pieminēja, it kā arī es esot tādās domās par zagšanu un krāpšanu šai nelaimīgajā lietā. Te, gluži otrādi, ir bijusi pilnīga pārlicība un, lai gan Čebarovs varbūt tiešām liels blēdis, tomēr šai lietā viņš izsakās tikai kā āķīgs mahinators, skrīveris, amatnieks. Viņš cerējis iedzīvoties lielā naudā kā advokāts, un viņa aprēķins ir bijis ne tikai smalks un meistarīgs, bet arī drošs: tas dibinājies uz vieglumu, ar kādu kņazs dod naudu, un uz viņa pateicības un godbijības jūtām pret nelaiķi Pavliščevu; tas, beidzot, dibinājies (kas svarīgāk par visu) uz zināmajiem bruņnieciskajiem kņaza uzskatiem

par goda un sirdsapziņas pienākumiem. Bet, kas attiecas tieši uz Burdovska kungu, tad var pat sacīt, ka viņu, pateicoties dažām viņa pārlicībām, tā bija noskaņojis Čebarovs un viņa apkārtējā kompānija, ka viņš uzsāka šo lietu gandrīz bez jebkādas mantiskas intereses, bet gandrīz kā kalpošanu patiesībai, progresam un cilvēcei. Tagad, kad atklāti fakti, visiem tād ir skaidrs, ka Burdovska kungs ir tīrs cilvēks, lai nu likās kā likdamies, un kņazs tagad drīzāk un labprātāk nekā agrāk var piedāvāt viņam kā savu draudzīgo atbalstu, tā arī to aktīvo palīdzību, ko viņš pieminēja pirmīt, runādams par skolām un par Pavliščevu.

— Pagaidiet, Gavrila Ardalionovič, pagaidiet! — iesaucās kņazs patiesās bailēs, bet bija jau par vēlu.

— Es teicu, es jau trīs reizes esmu sacījis, — satraukti iesaucās Burdovskis, — ka negribu naudu. Es nepieņemšu... kāpēc... negribu... projam!...

Un viņš tikko nenoskrēja no terases. Bet Ļebedeva māsasdēls saķēra viņu aiz rokas un kaut ko pačukstēja. Tas aši atgriezās un, izvilcis no kabatas neaizlimētu liela formāta aploksni, uzmeta to uz galdiņa, blakus kņazam.

— Te ir nauda!... Jūs nedrīkstējāt... nedrīkstējāt!... Nauda!...

— Divi simti piecdesmit rubļu, ko jūs iedrošinājāties ar Čebarovu viņam piesūtīt kā žēlastības dāvanu, — paskaidroja Doktorenko.

— Rakstā sacīts piecdesmit! — iesaucās Koļa.

— Esmu vainīgs! — kņazs sacīja, piedams pie Burdovska, — Esmu ļoti vainīgs jūsu priekšā, Burdovski, bet es nesūtīju kā žēlastības dāvanu, ticiet man. Arī tagad esmu vainīgs... agrāk biju vainīgs. (Kņazs bija ļoti uzbudināts, izskatījās saguris un vārgs, un viņa vārdi bija nesakarīgi.) Es runāju par krāpšanu... bet ne par jums, es maldījos. Es sacīju, ka jūs... tāds pats kā es, — slims. Bet jūs neesat tāds kā es, jūs... pasniedzat stundas, jūs māti uzturat. Es sacīju, ka jūs esat cēlis neslavu savai mātei, bet jūs viņu mīlat; viņa pati saka... es nezināju... Gavrila Ardalionovičs man pirmīt visu nepateica... esmu vainīgs. Es iedrošinājos piedāvāt jums desmit tūkstošus, bet esmu vainīgs, to man vajadzēja izdarīt citādi, bet tagad... nevar, tāpēc ka jūs mani nicināt...

— Tas taču ārpātīgo nams! — Ļizaveta Prokofjevna iesaucās.

— Protams, ārpātīgo nams! — neizcieta un asi sacīja Aglaja, bet viņas vārdi pazuda vispārējā troksnī; visi jau skaļi sarunājās, visi spriedelēja, dažs strīdējās, dažs smējās. Ivans Fjodorovičs

Jepančins bija līdz beidzamam sašutis un ar aizskartas cieņas izteiksmi sejā gaidīja Līzavetu Prokofjevnu. Ļebedeva māsasdēls iemeta starpā pedējo vārdu:

— Jā, kņaz, jums jāizsaka atzinība, jūs tā protat izmantot savu... nu, slimību (lai izsacītos pieklājīgi); jūs tik veiklā formā pratāt piedāvāt savu draudzību un naudu, ka tagad cēlsirdīgam cilvēkam to pieņemt nekādā ziņā nav iespējams. Tas ir vai nu pārāk nevainīgi, vai arī pārāk veikli... jums tomēr labāk zināms.

— Atļaujiet, kungi, — iesaucās Gavriļa Ardalionovičs, kas tikmēr bija attaisnījis naudas vīstokli, — te nemaz nav divsimt piecdesmit rubļu, bet pavisam tikai simts. Es tādēļ, kņaz, lai nenotiktu kāds pārpratums.

— Lai paliek, lai paliek, — kņazs māja ar rokām Gavrilam Ardalionovičam.

— Nē, nevis «lai paliek»! — tūdaļ piesējās Ļebedeva māsasdēls. — Mūs aizskar jūsu «lai paliek», kņaz. Mēs neslēpjamiem, mēs paziņojam atklāti; jā, te tikai simt rubļu, bet ne visi divsimt piecdesmit, bet vai tad tas nav vienalga...

— N-nē, nav vienalga, — itin kā naivā neizpratnē paspēja iebilst Gavriļa Ardalionovičs.

— Nepārtrauciet mani; mēs neesam tādi muļķi, kā jūs domājat, advokāta kungs, — niknā sašutumā iesaucās Ļebedeva māsasdēls, — protams, simt rubļu nav divsimt piecdesmit rubļu, un tas nav vienalga, bet svarīgs ir princips; te iniciatīva svarīga, bet, ja pietrūkst simt piecdesmit rubļu, tas ir tikai sākums. Svarīgi ir tas, ka Burdovskis nepieņem jūsu žēlastības dāvanu, jūsu gaišība, ka viņš met to jums sejā, bet šai ziņā ir vienalga, vai simts vai divsimt piecdesmit. Burdovskis nepieņēma desmit tūkstošu, jūs redzējāt; nebūtu atnesis arī simt rubļu, ja būtu negodīgs! Šie simt piecdesmit rubļi izmaksāti Čebarovam viņa braukšanas izdevumiem pie kņaza. Smeļieties ātrāk par mūsu neveiklumu, par mūsu nemākulību kārtot lietas; jūs jau tāpat visiem spēkiem pacentāties padarīt mūs smieklīgus; bet neiedrošinieties sacīt, ka mēs esam negodīgi. Šos simt piecdesmit rubļus, cienītais kungs, mēs par visiem kopā samaksāsim kņazam; mēs kaut vai pa rublim atdosim un atdosim ar procentiem. Burdovskis ir nabadzīgs, Burdovskim nav miljonu, bet Čebarovs pēc brauciena iesniedza rēķinu. Mēs cerējam uzvarēt prāvu... Kas gan viņa vietā būtu rīkojies citādi?

— Kā kas? — iesaucās kņazs Š.

— Es te prātu zaudēju! — iekliedzās Līzaveta Prokofjevna.

— Tas, — iesmējās Jevgeņijs Pavlovičs, kas ilgi bija stāvējis

un vērojis, — atgādina neseno slaveno advokāta aizstāvības runu, kurā viņš izvirzījis par attaisnojumu klientam, kas noslepkavojis uzreiz sešus cilvēkus, lai tos aplaupītu, viņa nabadzību un pēkšņi izdarījis slēdzienu šādā garā: «Dabiski, ka manam klientam aiz nabadzības ienācis prātā noslepkavot šos sešus cilvēkus, un kam gan viņa vietā tas neienāktu prātā?» Kaut kas tamlīdzīgs, tikai ļoti amizants.

— Diezgan! — pēkšņi, gandrīz vai drebēdama aiz dusmām, pasludināja Līzaveta Prokofjevna. — Laiks pārtraukt šo muļķošanu!...

Viņa bija visbriesmīgākajā uzbudinājumā, viņa bargi atmeta galvu un ar augstprātīgu, kvēlu un nepacietīgu izaicinājumu pārļaida savu dzērojošo skatienu visai sabiedrībai, diezin vai atšķirdama šai brīdī draugus no ienaidniekiem. Šis bija tas ilgi aizturēto, bet beidzot uzliesmojušo dusmu kulminācijas punkts, kad par galveno dzenuli kļuva tūlītēja cīņa, tūlītēja nepieciešamība kādam jo ātrāk mesties virsū. Kas pazina Līzavetu Prokofjevnu, tūlīt sajustu, ka ar viņu noticis kaut kas sevišķs. Ivans Fjodorovičs otrā dienā sacīja kņazam Š., ka «ar viņu tā gadās, bet tik stipri kā vakar pat ar viņu reti gadās, reiz pa trim gadiem, bet nekad ne biežāk! Nekad ne biežāk!» viņš pārliecinoši piebilda.

— Diezgan, Ivan Fjodorovič! Lieciet mani mierā! — sauca Līzaveta Prokofjevna. — Ko jūs man tagad sniedzat savu elkoni? Nepratāt pirmīt aizvest; jūs esat vīrs, jūs — ģimenes galva; jums vajadzēja mani, muļķi, aiz auss izvest ārā, ja es jums neklausītu un neietu. Kaut vai meitu dēļ būtu parūpējies! Bet tagad arī bez jums ceļu atradīsim. Veselam gadam kauna pietiks... Pagaidiet, es vēl kņazam gribu izteikt pateicību... Paldies, kņaz, par pacienāšanu! Bet es taču apsēdos jaunatnē paklausīties... Tas ir zemiski, zemiski. Tas ir haoss, nejēdzība, tas ne sapnī nevar rādīties! Vai tiešām daudz ir tādu?... Klusu, Aglaja! Klusu, Aleksandra! Tā nav jūsu darīšana!... Negrozieties man apkārt, Jevgeņij Pavlič, jūs man esat apnicis... Tad tu, miļlais, no viņiem arī piedošanu lūdies, — viņa sāka atkal, uzrunādama kņazu, — «piedodiet, ka uzdrošinājos jums kapitālu piedāvāt»... bet ko tu te, plātīzerīt, vēl smeijies! — viņa pēkšņi uzklupa Lebedeva māsasdēlam. — «Mēs, sacīt, no kapitāla atsakāties, mēs prasām, nevis lūdzam!» Un it kā to nemaz nezinātu, ka šis idiots jau ritu pie viņiem atkal aizvilksies savu draudzību un kapitālus viņiem piedāvāt! Iesi taču? Iesi, vai ne?

— Iešu, — klusā un pazemīgā balsī atbildēja kņazs.

— Dzirdējāt! Uz to vien taču tu liec cerības, — pagriezās viņa

atkal pret Doktorenko, — nauda taču tev tagad tikpat kā jau kabatā, tad tu vēl te plāties, lai mums miglu pūstu acīs... Nē, mīlais, meklē citus muļķus, bet es jūs caur un cauri redzu... visu jūsu spēlīti redzu!

— Līzaveta Prokofjevna! — kņazs iesaucās.

— Iesim projām, Līzaveta Prokofjevna, sen jau laiks, un arī kņazu paņemsim līdzī, — pēc iespējas mierīgi un smaidīdams sacīja kņazs Š.

Jaunavas stāvēja malā gandrīz vai izbijušās, ģenerālis bija pamatīgi nobijies; vispār visi bija izbrīnījušies. Daži, kas stāvēja attālāk, paslepen sminēja un sačukstējās; Lebedeva seja staroja vislielākajā sajūsmā.

— Nejēdzību un haosu visur atradīsīt, kundze, — uzsvēra Lebedeva māsasdēls, pats tomēr likās visai norūpējies.

— Tomēr ne tādu! Ne tādu, tētīt, kā tagad pie jums, ne tādu! — ar ļaunu prieku kā histērijā uztvēra Līzaveta Prokofjevna. — Vai jūs liksit mani mierā! — viņa uzbrēca saviem mierinātājiem. — Nē, ja jau jūs pats, Jevgeņij Pavlič, nupat paziņojāt, ka pat aizstāvis tiesā pasludinājis, ka neesot nekā dabiskāka kā aiz nabadzības sešus cilvēkus nožmīgt, tad jau tiešām pasaulei gals klāt. To es nemaz vēl nebiju dzirdējusi. Tagad man viss noskaidrojies! Šis pats šļupstētājs, vai tad viņš nav spējīgs nodurt (viņa norādīja uz Burdovski, kas raudzījās viņā ar ārkārtīgu izbrīnu)? Varu saderēt, ka viņš ir spējīgs nodurt! Viņš tavu naudu, tos desmit tūkstošus, droši vien nemaz neņems, droši vien neņems, bet naktī atnāks un nodurs, tad arī izņems no lādītes. Jā, izņems! Tas viņam nav negodīgi! Tā ir «cēlsirdīgā izmisuma dziņa», tā ir «noliegšana» vai velns sazina kas... Fu! Viss ačgārnī, visi sākuši staigāt kājām gaisā. Jaunava aug mājās, pēkšņi ielas vidū — žmīgs — ratos iekšā: «Māmiņ, es pirms dažām dienām ar tādu un tādu Karliču vai Ivaniču apprecējos, ardievu!» Tad arī tā ir labi, pēc jūsu domām? Tas ir cienijami, dabiski? Sieviešu jautājums? Šis te puika (viņa norādīja uz Koļu), arī tas jau pirms dažām dienām strīdējās, ka taisni tas nozīmējot «sieviešu jautājumu». Lai māte būtu muļķe, tomēr tu ar viņu esi cilvēks!... Ko jūs pirmīt tā, galvas izslējuši, ienācāt? «Sak, neiedrošinieties tuvoties, mēs nākam. Mums visas tiesības dodiet šurp, bet tu ne iepikstēties neiedrošinies. Mums parādi tādu godu, kāda nemaz nav, bet ar tevi mēs apiesimies sliktāk nekā ar pēdejo sulaini!» Patiesību meklē, pie tiesībām turas, bet paši kā pagāni to savā rakstā izgānījuši. «Prasām, nevis lūdzam, un nekādas pateicības no mums nedzirdēsīt, tāpēc ka jūs paši to darāt savas sirdsapziņas

nomierināšanai!» Te nu bija morāle: ja jau no tevis nekādas pateicības nebūs, tad taču arī kņazs var sacīt tev par atbildi, ka viņš pret Pavliščevu nejut nekādu pateicību, jo arī Pavliščevs darījis labu pats savas sirdsapziņas nomierināšanai. Taču tu tikai uz šim viņa pateicības jūtām pret Pavliščevu vien cerēji: ne jau no tevis viņš naudu aizņemies, ne jau tev viņš parādā, — uz ko tad tu cerēji, ja ne uz pateicību? Kāpēc tad pats no tās atsakies? Sabiedrību tāpēc atzīstat par mežonīgu un necilvēcīgu, ka tā ceļ neslavu pavestai jaunavai. Bet, ja tu atzīsti sabiedrību par necilvēcīgu, tā tad atzīsti arī, ka šai jaunavai šīs sabiedrības pēc ir sāpīgi. Bet, ja sāpīgi, kā tad tu pats viņu avizēs šīs pašas sabiedrības priekšā izrādi un prasi, lai tas viņai nebūtu sāpīgi? Ārprātīgi! Godkāriģie! Dievam netic, Kristum netic! Jūs taču godkāriba un lepnība jau tā saēdusi, ka galu galā jūs viens otru apēdisit, to es jums pareģoju. Un vai tas nav jūklis, nav haoss, vai tā nav nejēdzība? Un pēc visa tā šis nekauna vēl piedošanu lien no viņiem pašiem lūgties! Vai tad daudz jūsu tādu? Ko smīnat: ka es jūsu dēļ sevi esmu apkaunojusi? Esmu jau apkaunojusi, nu vairs neko nevar darīt!... Bet tu man te nevīpsnā, smuli! (Viņa pēkšņi uzklupa Ipolitam.) Pats tikko velk elpu, bet citus samaitā. Tu man esi šo puiku samaitājis (viņa atkal norādīja uz Koļu); viņš par tevi vien murgo, tu viņam māci ateismu, tu dievam netici, bet tevi vēl var nopērt, cienītais kungs, — nospļauties par jums!... Tad tu, kņaz Lev Nikolajevič, iesi pie viņiem rit, iesi, vai ne? — viņa atkal jautāja kņazam, gluži bez elpas.

— Iešu.

— Pazīt vairs tevi negribu pēc visa tā! — viņa jau aši pagriezās uz iešanu, bet pēkšņi atkal atgriezās. — Arī pie šā ateista iesi? — viņa norādīja uz Ipolitu. — Ko tu vēl vīpsnā par mani! — viņa kaut kā nedabiski iekliedzās un pēkšņi metās pie Ipolita, nevarēdama izturēt tā dzēlīgo smīnu.

— Līzaveta Prokofjevna! Līzaveta Prokofjevna! Līzaveta Prokofjevna! — atskanēja uzreiz no visām pusēm.

— Māmiņ, kauns! — Aglaja skaļi iesaucās.

— Neuztraucieties, Aglaja Ivanovna, — mierīgi atbildēja Ipolīts, kuru bija satvērusi pie viņa pieskrējusi Līzaveta Prokofjevna un nezin kāpēc cieši turēja aiz rokas; viņa stāvēja tā priekšā un it kā ieurbās tajā ar savu satrakoto skatienu, — neuztraucieties, jūsu māmiņa pamanīs, ka nevar mesties virsū mirstošam cilvēkam... esmu gatavs paskaidrot, kāpēc es smējos... ļoti priecāšos par atļauju...

Te pēkšņi viņš sāka briesmīgi klepot un labu brīdi nespēja apvaldīt klepu.

— Mirst jau, bet runā savu runāšanu! — iesaucās Līzaveta Prokofjevna, palaizdama viņa roku un gandrīz vai šausmās raudzīdamās, kā viņš slaucīja asinis no savām lūpām. — Nu, kā tu vēl vari runāt! Tev tikai jāiet un jāliekas gultā...

— Tā arī būs, — klusi, sēcoši un gandrīz čukstus atbildēja Ipoļits, — es, kā šodien pāriešu mājās, tūdaļ arī likšos gultā... pēc divām nedēļām es, kā man zināms, miršu... Man pagājušo nedēļu pats B. paziņoja... Ja atļausit, es jums uz atvadām sacītu pāris vārdus.

— Vai tu esi prātā jūcis, vai? Nieki! Jāarstējas, kas tagad par runāšanu! Ej, ej, liecies gultā!... — izbijusies iesaucās Līzaveta Prokofjevna.

— Ja likšos gultā, tad taču vairs nepiecelšos līdz pat nāvei, — pasmaidīja Ipoļits, — es jau vakar gribēju tā likties, lai vairs neceltos līdz nāvei, bet nolēmu atlikt līdz parītam, kamēr vēl kājas klausas... lai ar šiem kopā šodien atnāktu šurp... tikai noguris esmu pārlieku...

— Tad sēdies, sēdies, ko stāvi! Te tev būs krēsls, — Līzaveta Prokofjevna pietrūkās un pati piebīdīja viņam krēslu.

— Pateicos jums, — klusi turpināja Ipoļits, — un jūs apsēdieties pretim, tad arī parunāsim... mēs katrā ziņā parunāsim, Līzaveta Prokofjevna, tagad jau es pie tā palieku... — viņš tai atkal uzsmaidīja. — Padomājiet, ka šodien es beidzamo reizi esmu āra gaisā un kopā ar cilvēkiem, bet pēc divām nedēļām droši vien būšu apakš zemes. Tātad šis būs it kā atvadas no cilvēkiem un no dabas. Es gan neesmu tik ļoti jūtīgs, bet, iedomājieties, ļoti priedājos, ka tas viss te Pavlovskā atgadījās: kaut vai uz zaļojošu koku var paskatīties.

— Kas nu tagad par sarunām, — arvien vairāk un vairāk nobijās Līzaveta Prokofjevna, — tev taču drudzis. Nupat vēl spiedzi un činkstēji, bet tagad tikko elpu velc, esi aizkūsis!

— Tūlīt atpūtīšos. Kāpēc jūs negribat izpildīt manu pēdējo vēlēšanos?... Bet vai zināt, es jau sen esmu ilgojies ar jums kaut kā tuvāk iepazīties, Līzaveta Prokofjevna; esmu par jums daudz dzirdējis... no Koļas; viņš taču gandrīz vienīgais mani nepamet... Jūs esat oriģināla sieviete, ekscentriskā sieviete, es arī pats tagad redzēju... vai zināt, ka es jūs pat mazliet mīļēju.

— Ak kungs, un es tiešām tikko neesitu.

— Jūs atturēja Aglaja Ivanovna; es taču nemaldos? Tā taču jūsu meita Aglaja Ivanovna? Viņa ir tik jauka, ka es pirmīt no pirmā acu uzmetiena nojautu, ka tā viņa, lai gan nekad nebiju redzējis. Ļaujiet man kaut skaistulē pēdējo reizi mūžā palūkoties, —

Ipoļits pasmaidīja neveiklu, greizu smaidu, — arī kņazs te un jūsu vīrs, un visa sabiedrība. Kāpēc jūs negribat izpildīt manu pēdējo vēlēšanos?

— Krēslu! — iesaucās Līzaveta Prokofjevna, bet paķēra pati un nosēdās pretim Ipoļitam. — Koļa, — viņa pavēlēja, — tu nekavējoties iesi reizē ar viņu, pavadi viņu, bet rīt es katrā ziņā pati...

— Ja jūs atļautu, tad es palūgtu kņazam tasi tējas... esmu ļoti noguris. Vai zināt ko, Līzaveta Prokofjevna, jūs gribējāt laikam aicināt kņazu pie sevis tēju dzert; palieciet šeit, pavadīsim laiku kopīgi, bet kņazs droši vien mūs visus pacienās ar tēju. Piedodiet, ka es tā izrikojos... bet es taču pazīstu jūs, jūs esat laba, kņazs arī... mēs visi līdz smieklīgumam labi cilvēki...

Kņazs spēji sakustējās, Lebedevs metās pa galvu pa kaklu laukā no istabas, viņam līdzī izskrēja Vera.

— Tiesa gan, — ģenerāliene spēji izlēma, — runā, tikai klusāk un neaizraujies. Iežēlinājis tu esi mani... Kņaz! Tu nebūtu cienīgs, lai es pie tevis dzertu tēju, bet lai notiek, es palieku, lai gan nevienam nelūdzu piedošanu! Nevienam! Blēņas!... Tomēr, ja esmu tevī sarājusī, kņaz, tad piedod, — ja tikai pats vēlies. Bet es nevienu neaizturu, — viņa pēkšņi neparasti dusmīgi vērsās pie vīra un meitām, it kā taisni tie būtu kaut ko briesmīgu viņai nodarījuši, — es arī viena prātīšu aiziet mājās...

Bet viņai neļāva izrunāt līdz galam. Visi sanāca un sastājās ap viņu, gatavi pakalpot. Kņazs tūlīt lūdza visus palikt tēju dzert un atvainojās, ka līdz šim laikam nav par to atgīdis. Pat ģenerālis bija tik laipns, ka nomurmināja kaut ko mierinošu un laipni jautāja Līzavetai Prokofjevnai, vai viņai tomēr terasē neesot vēsi. Viņš pat gandrīz jau iejautājās Ipoļitam, vai tas jau sen universitātē, bet nejautāja. Jevgeņijs Pavlovičs un kņazs Š. bija kļuvuši pēkšņi ārkārtīgi laipni un jautri, Adelaidas un Aleksandras sejās cauri vēl nenorimušajam izbrīnam izpaudās pat labpatika, vārdu sakot, visi bija acīm redzami priecīgi, ka garām krīze ar Līzavetu Prokofjevnu. Vienīgi Aglaja bija sadrūmusī un klusēdama apsēdās atstatu. Palika arī visa pārējā sabiedrība; neviens negribēja iet projām, pat ģenerālis Ivolgins, kam Lebedevs, garām ejot, kaut ko iečukstēja, laikam gan ne gluži patīkamu, tāpēc ka ģenerālis tūdaļ nolīda kaut kur kaktā. Kņazs piegāja aicināt arī Burdovski ar kompāniju, nevienu neizlaižot. Viņi saspīlēti nomurmināja, ka pagaidīšot Ipoļitu, un tūdaļ devās uz terases visdziļāko kaktu, kur nosēdās atkal visi rindā. Droši vien tēja jau sen bija gatava Lebedevam savām vajadzībām, jo tūlīt to arī atnesa. Pulkstenis nosīta vienpadsmit.

Ipoļits apslapināja lūpas tējas tasē, ko viņam pasniedza Vera Ļebedeva, nolika tasi uz galdiņa un pēkšņi, gluži kā nokaunējies, gandrīz apjukumā paraudzījās visapkārt.

— Apskatiet, Ļizaveta Prokofjevna, šīs tases, — viņš kaut kā dīvaini sāka steigties, — šīs porcelāna tases, un, kā liekas, lieliska porcelāna, Ļebedevam stāv skapītī zem stikla, aiz atslēgas; nekad tās nepasniedz... parasti, tās nākušas līdzī pūrā viņa sievai... viņiem tā parasts... un nu viņš tās mums pasniedzis, par godu jums, protams, tik priecīgs kļuvis...

Viņš gribēja vēl kaut ko piebilst, bet neattapās.

— Samulsa tomēr, tā jau domāju! — Jevgeņijs Pavlovičs pēkšņi iečukstēja kņazam ausī. — Tas taču bīstami, vai ne? Drošākā pazīme, ka tagad aiz dūsmām palaidīs kaut ko tik ekscentrisku, ka arī Ļizaveta Prokofjevna droši vien nevarēs nosēdēt.

Kņazs jautājoši paskatījās viņā.

— Jūs no ekscentriskuma nebaidāties? — piebilda Jevgeņijs Pavlovičs. — Es taču arī ne, pat vēlos to; man patiesībā tikai to vien vajag, lai mūsu mīlā Ļizaveta Prokofjevna tiktu sodīta un katrā ziņā šodien pat, tūdaļ; bez tā nemaz negribu iet projām. Jums, kā liekas, drudzis.

— Vēlāk, netraucējiet. Jā, esmu nevesels, — izklaidīgi un pat nepacietīgi atbildēja kņazs. Viņš uzdzirdēja savu vārdu, Ipoļits runāja par viņu.

— Jūs neticat? — histēriski smējās Ipoļits. — Tam tā arī jābūt, bet kņazs uzreiz noticēs un nemaz nebrīnīsies.

— Dzirdi, kņaz? — pagriezās pret viņu Ļizaveta Prokofjevna. — Dzirdi?

Visapkārt smējās. Ļebedevs pārmērīgā rosībā iznāca priekšā un grozījās tepat Ļizavetas Prokofjevnas tuvumā.

— Viņš saka, ka šis te āksts, tavs saimnieks... šim kungam rakstu labojis, to, ko pirmīt par tevi nolasīja.

Kņazs izbrīnījies paskatījās Ļebedevā.

— Ko tad tu klusē? — Ļizaveta Prokofjevna pat piespēra ar kāju.

— Kas par to, — nomurmināja kņazs, joprojām aplūkodams Ļebedevu, — es jau redzu, ka viņš labojis.

— Tiešām? — Ļizaveta Prokofjevna aši pagriezās pret Ļebedevu.

— Skaidra patiesība, jūsu ekselence! — stingri un nesatricināmi atbildēja Lebedevs, likdams roku uz sirds.

— Plātās nu gan! — viņa gandrīz pietrūkās no krēsla.

— Esmu zemisks, zemisks! — Lebedevs murmināja, sizdams sev pa krūtīm un arvien zemāk noliekdams galvu.

— Kas man par to, ka tu esi zemisks! Viņš domā, ja pasacīs: esmu zemisks, tad jau izgrozīsies. Un vēlreiz saku — kā tev nav kauna, kņaz, ar tādiem ļautiņiem pities! Nekad tev nepiedošu!

— Man pieder kņazs! — pārliecināts un aizkustināts sacīja Lebedevs.

— Vienīgi aiz cēlsirdības, — skaļā un skanīgā balsī uzsāka pēkšņi Kellers, piesteigdamies un griezdamies tieši pie Lizavetas Prokofjevnas, — vienīgi aiz cēlsirdības, kundze, un, lai nenodotu sakompromitēto paziņu, es pirmīt noklusēju par labojumiem, kaut arī taisni viņš ieteica mūs nosviet pa kāpnēm, kā jūs pati dzirdējāt. Taisnības labad atzīstos, ka es tiešām griezos pie viņa kā pie kompetentas personas, piesolot sešus rubļus, un nevis tādēļ, lai labotu valodu, bet patiesībā, lai uzzinātu faktus, kas man lielākoties nebija zināmi. Par kamašām ar getrām, par Šveices profesora apetīti, par piecdesmit rubļiem divsimt piecdesmit rubļu vietā, vārdu sakot, viss šis grupējums pieder viņam, par sešiem rubļiem, bet valodu viņš nelabojā.

— Man jāaizrāda, — drudzainā nepacietībā un it kā ložņas balsī pārtrauca viņu Lebedevs, kamēr smieklī visapkārt kļūva arvien skatāki, — ka es laboju tikai raksta pirmo pusi, bet, tā kā vidū mēs nevarējām saprasties un par kādu domu sastrīdējāmies, tad es otru pusi vairs nemaz nelaboju, tā ka visu to, kas tur kļūdainis (bet kļūdas tur ir!), to visu man nepiedēvējiet . . .

— Re, par ko viņš raizējas! — Lizaveta Prokofjevna iesaucās.

— Atļaujiet jautāt, — griezās Jevgeņijs Pavlovičs pie Kellera, — kad labojāt rakstu?

— Vakarrīt, — Kellers noraportēja, — mums bija satikšanās, un mēs devām goda vārdu, ka noslēpumu neizpaužīs neviena puse.

— Tad, kad viņš lida tavā priekšā un apliecināja tev uzticību! Nu, ļautiņi! Nevajag man tava Puškina, un lai tava meita pie manis nerādās!

Lizaveta Prokofjevna jau gribēja celties augšā, bet pēkšņi īdzīgi uzrunāja Ipolītu, kas smējās:

— Ko tad tu, mīļais, vai esi iedomājies te mani likt apsmieklā!

— Pasarg dievs, — Ipolīts greizi pasmaidīja, — bet mani vis-

vairāk pārsteidz jūsu ārkārtējais ekscentriskums, Līzaveta Prokofjevna; es, atzīstos, tišuprāt uzvedināju par Ļebedevu, es zināju, kā tas jums nepatiks, jums vienai, tāpēc ka kņazs tiešām piedos un jau droši vien piedēvis... varbūt pat aizbildinājumu jau prātā sameklējis, — tā taču ir, kņaz, vai nav tiesa?

Viņam trūka elpas, viņa dīvainais uzbudinājums pieauga ar katru vārdu.

— Nu? ... — dusmīgi sacīja Līzaveta Prokofjevna, brīnīdamās par viņa toni. — Nu?

— Par jums jau daudz esmu dzirdējis tādā pašā garā... ar lielu prieku... ārkārtīgi esmu mācījies jūs cienīt, — turpināja Ipoļits.

Viņš runāja vienu, bet tā, it kā ar šiem pašiem vārdiem gribētu pasacīt gluži ko citu. Runāja ar zobgalīgu noskaņu un tai pašā laikā bija pārmērīgi uzbudināts, aizdomīgi lūkojās apkārt, acīm redzot, nojuka un sapaņās pie katra vārda, tā ka tas viss kopā ar viņa dīloņslimnieka izskatu un dīvaino, zvērojošo un it kā neprātīgo skatienu vēl arvienu negribot saistīja uzmanību.

— Es brīnījos, tomēr nemaz nepazīdams sabiedrību (es atzīstu to), ka jūs ne vien pati palikāt mūsu pirmītējās kompānijas vidū, kas jums neklājas, bet arī atstājāt šis... jaunavas noklausīties skandalozajā lietā, lai gan viņas jau visu izlasījušas romānos. Es varbūt tomēr nezinu... tāpēc ka nojūku, bet katrā ziņā kas gan cits kā vienīgi jūs varējāt palikt... pēc zēna lūguma (nu jā, zēna, es atkal atzīstos), pavadīt ar viņu vakaru un piedalīties... visā un... ar to... ka otrā dienā kauns... (es tomēr piekritu, ka neizsakos tā, kā vajadzētu) es visu to ārkārtīgi cildinu un dziļi cieniu, lai gan jau no viņa ekselences jūsu laulātā drauga sejas redzams, cik tas viss viņam nepatīkami... Hi-hi!... — viņš ieķīķinājās, gluži apjucis, un pēkšņi tā sāka klepot, ka pāris minūšu nevarēja turpināt.

— Gluži bez elpas! — vēsi un asi sacīja Līzaveta Prokofjevna, bargā ziņkārībā aplūkodama viņu. — Nu, mīļo puisīt, pietiks ar tevi. Ir laiks!

— Atļaujiet arī man, cienītais kungs, savukārt jums piebilst, — satraukts pēkšņi uzsāka Ivans Fjodorovičs, zaudējis beidzamo pacietību, — ka mana sieva ir te pie kņaza Ļeva Nikolajeviča, mūsu kopējā drauga un kaimiņa, un ka katrā ziņā ne jau jums, jauno cilvēk, spriest par Līzavetas Prokofjevnas izturēšanos, tāpat kā izteikties skaļi un taisni acīs par to, kas lasāms manā sejā. Jā. Un, ja mana sieva šeit palikusi, — viņš turpināja, iekaisdams gandrīz ar

katru vārdu arvien vairāk, — tad gan drīzāk, mans kungs, aiz pārsteiguma un aiz visiem saprotamās mūsdienu ziņkārības paraudzīties divainajos jaunekļos. Es arī pats paliku, kā apstājos dažreiz uz ielas, kad ieraugu kaut ko, uz ko var paskatīties kā ... kā ... kā ...

— Kā uz retumu, — Jevgeņijs Pavlovičs pateica priekšā.

— Lieliski un pareizi, — priecājās viņa ekselence, mazliet sapīnies salīdzinājumā, — taisni kā uz retumu. Bet, lai nu kā, vispārsteidzošākais un pat visvairāk sarūgtinošais, ja vien tā var izteikties gramatiski, man liekas tas, ka jūs, jauno cilvēk, pat to neesat varējis saprast, ka Ļizaveta Prokofjevna tagad palikusi pie jums tāpēc, ka jūs esat slims, — ja vien jūs tiešām esat pie miršanas, — tā sakot, aiz līdzcietības, jūsu žēlo vārdu pēc, mans kungs, un ka nekādi netūrumi nekādā gadījumā nevar aptraipīt viņas vārdu, īpašības un stāvokli ... Ļizaveta Prokofjevna! — nobeidza sasarkušais ģenerālis. — Ja velies iet, tad atvadīsimies no mūsu labā kņaza un ...

— Pateicos par pamācību, ģenerāl, — Ipoļits nopietni un negaidot pārtrauca, domīgi raudzīdamies viņā.

— Iesim, māmiņ, vai tas ilgi vēl vilksies! ... — nepacietīgi un dusmīgi sacīja Aglaja, pieceldamās no krēsla.

— Vēl divas minūtes, mīļo Ivan Fjodorovič, ja atļausi, — Ļizaveta Prokofjevna cienīgi pagriezās pret savu vīru, — man liekas, viņam stiprs drudzis un viņš tikai murgu; es to skaidri redzu no viņa acīm; viņu tā atstāt nedrīkst. Ļev Nikolajevič! Vai viņš varētu pie tevis pārgulēt, lai nebūtu šodien jāšūta uz Pēterburgu? *Cher prince*,¹ jums garlaicīgi? — nezin kāpēc viņa pēkšņi uzrunāja kņazu Š. — Panāc šurp, Aleksandra, sakārto matus, mans draugs.

Viņa sakārtoja tai matus, kurus gan nemaz nevajadzēja kārtot, un noskūpstīja to; tādēļ vien bija aicinājusi.

— Es uzskatīju, ka jūs spējat pilnveidoties ... — atkal uzsāka Ipoļits, atmozdamiem no savām pārdomām. — Jā! To es gribēju sacīt, — viņš kļuva priecīgs, it kā pēkšņi atcerēdamies: — Burdovskis no visas sirds grib aizstāvēt savu māti, — vai nav tiesa? Bet iznāk, ka viņš pats to apkauno. Te kņazs vēlas palīdzēt Burdovskim, no tīras sirds piesola viņam savu maigo draudzību un naudu, un varbūt viņš vienīgais no jums visiem nejut pret viņu riebumu, un te nu taisni viņi stāv viens pret otru kā isti ienaidnieki ... Ha-ha-ha! Jūs visi neieredzat Burdovski tāpēc, ka viņš, pēc jūsu domām, ne-

¹ Dārgo kņaz. (*Franc.*)

glīti un nejauki izturas pret savu māti, — tā taču ir, vai ne, vai ne? Jo jūs visi tik ļoti mīlat formu, skaistumu un eleganci. Par to vien jūs stāvat, — vai nav tiesa? (Man sen bija aizdomas, ka tikai par to!) Nu, tad ziniet, ka varbūt neviens no jums nav tā mīlējis savu māti kā Burdovskis! Jūs, kņaz, es zinu, nosūtījāt slepus ar Gaņu Burdovska mātei naudu, un nu es varu saderēt (hi-hi-hi! — viņš histēriski smējās), varu saderēt, ka taisni Burdovskis jums tagad pārmetīs, ka jums trūkst smalkjūtīgas formas un jūs necienīgi izturas ties pret viņa māti, nudien, ka tā, ha-ha-ha!

Te viņam atkal pietrūka elpas un uznāca klepus.

— Nu, vai viss? Vai visu tagad, visu pateici? Nu, tad ej tagad gulēt, tev ir drudzis, — nepacietīgi pārtrauca viņu Ļizaveta Prokofjevna, nenovērsdama no viņa savu nemiera pilno skatienu. — Ak kungs! Viņš taču atkal runā!

— Jūs, kā liekas, smejaties? Ko jūs visu laiku par mani smejaties? Es vēroju, ka jūs visu laiku par mani smejaties, — viņš nemiera pilns un satraukts pēkšņi griezās pie Jevgeņija Pavloviča; tas tiešām smējās.

— Es tikai gribēju jums jautāt... Ipoļita kungs... atvainojiet, aizmirsu, kāds jūsu uzvārds.

— Terentjeva kungs, — sacīja kņazs.

— Jā, Terentjevs, pateicos jums, kņaz, pirmīt sacīja, bet man pagaisis... es gribēju jums jautāt, Terentjeva kungs, vai man taisnību teikuši, — jūs esot tādās domās, ka jums tikai stundas ceturksni vajagot parunāt pa lodziņu ar ļaudīm, un tie tūdaļ jums visās lietās piekritīšot un tūdaļ jums sekošot?

— Ļoti iespējams, ka esmu tā teicis... — atbildēja Ipoļits, it kā atcerēdamies kaut ko, — katrā ziņā esmu tā teicis! — viņš pēkšņi piebilda, atkal atdzīvodamies un cieši paskatīdamies Jevgeņijā Pavlovičā. — Kas tad par to?

— Itin nekas; es tikai zināšanai, lai papildinātu.

Jevgeņijs Pavlovičs aplusa, bet Ipoļits vēl arvien skatījās viņā nepacietīgās gaidās.

— Nu, ko, vai esi beidzis? — Ļizaveta Prokofjevna griezās pie Jevgeņija Pavloviča. — Beidz ātrāk, mīlais, viņam laiks gulēt. Vai varbūt nevari? (Viņa bija briesmīgi sašutusi.)

— Es te ļoti labprāt vēl piebilstu, — Jevgeņijs Pavlovičs smaidīdams turpināja, — ka viss, ko es dzirdēju no jūsu biedriem, Terentjeva kungs, un viss, ko jūs nupat izklāstījāt, pie tam ar tādu neapšaubāmu talantu, atvedināms, manuprāt, uz tiesību prioritātes

teoriju, vispirmām kārtām, visu apejot un pat izslēdzot visu citu, un pat varbūt nemaz nenoskaidrojot iepriekš, kas tad īsti ir tiesības. Varbūt es maldos?

— Protams, maldāties, es pat nesaprotu jūs... tālāk?

No kakta arī atskanēja kurnēšana. Ļebedeva māsasdēls kaut ko nomurmināja pusbalsī.

— Tālāk gandrīz nekā, — turpināja Jevgeņijs Pavlovičs, — es tikai gribēju piebilst, ka no tā šī lieta var pārsviesties tieši uz spēka tiesībām, tas ir, uz atsevišķas dūres un personīgas iegribas tiesībām, kā arī ļoti bieži ir noticis pasaulē. Apstājās taču Prudons pie spēka tiesībām. Amerikāņu karā daudzi visprogresīvākie liberāļi pasludināja sevi par plantatoru piekritējiem tai nozīmē, ka nēģeri paliek nēģeri, stāv zemāk par baltajiem un tātad spēka tiesības ir baltajiem...

— Nu?

— Tātad jūs nenoliedzat spēka tiesības?

— Tālāk?

— Jūs nu gan esat konsekvents; gribēju tikai aizrādīt, ka no spēka tiesībām līdz tīģeru un krokodilu un pat līdz Daņilova un Gorska tiesībām nav tālu.

— Nezinu; tālāk?

Ipoļits gandrīz neklausījās Jevgeņijā Pavlovičā, kuram gan sacīja *nu* un *tālāk*, bet, kā likās, vairāk aiz veca paraduma, nevis aiz uzmanības un ziņkārības.

— Nekā nav tālāk... tas viss.

— Es tomēr uz jums nedusmojos, — gluži negaidot pēkšņi nosprieda Ipoļits un, diezin vai pilnīgi apzinādamies, sniedza roku, pat smaidīdams; Jevgeņijs Pavlovičs sākumā brīnījās, tomēr pavisam nopietnu seju pieskārs pastieptajai rokai, gluži kā saņemdamas pie-došanu.

— Nevaru nepiebilst, — viņš sacīja tai pašā divdomīgi godbi-jīgajā balsī, — ka esmu jums pateicīgs par uzmanību, ar kādu jūs ļāvāt man runāt, jo nekad, pēc maniem daudzajiem novērojumiem, nekad mūsu liberāļis nav spējīgs pielaut, ka kādam būtu citāda pār-licība, un viņš tūlīt atbildēs savam oponentam ar lamām vai pat ar kaut ko sliktāku...

— To jūs sakāt pilnīgi pareizi, — piebilda ģenerālis Ivans Fjo-dorovičs un, salicis rokas aiz muguras, kā briesmīgi garlaikodamies, atkāpās pie terases izejas, kur aiz piktuma nožāvājās.

— Nu, pietiek tev, draugs, — pēkšņi Jevgeņijam Pavlovičam paziņoja Ļizaveta Prokofjevna, — jūs man esat apnikuši...

— Laiks iet, — Ipolīts norūpējies un gandrīz izbijies pēkšņi piecēlās, apmulsumā raudzīdamies apkārt, — es jūs aizkavēju; es gribēju jums visu pateikt... es domāju, ka visu... beidzamo reizi... tā bija fantāzija...

Bija redzams, ka viņš atdzīvojās brāzmām, gandrīz no pilnīgiem murgiem izrāvās pēkšņi, uz dažiem acumirkļiem, ar pilnu apziņu pēkšņi atcerējās un runāja lielākoties aprautiem teikumiem, ko varbūt jau sen bija sadomājis un samācījis, vadot ilgās vienmuļās slimības stundas uz gultas, vientulībā, bezmiegā.

— Nu, ardievu! — viņš piepeši asi noteica. — Jūs domājat, man viegli jums sacīt: ardievu? Ha-ha! — viņš idzīgi pavīpsnāja pats par savu *neveiklo* jautājumu un pēkšņi kā saniknojies, ka viņam neveicas pasacīt to, ko viņš gribētu, skaļi un satraukti uzsauca: — Jūsu ekselence! Man ir tas gods lūgt jūs uz manām bērēm, ja vien parādīsīt šādu godu, un... visus, kungi, līdz ar ģenerāli!...

Viņš atkal sāka smieties; bet tie jau bija ārprātīgā smieklī. Līzaveta Prokofjevna izbijusies piegāja viņam klāt un satvēra viņu aiz rokas. Viņš raudzījās viņā cieši, tāpat smiedamies, tikai šie smieklī vairs neturpinājās, tie bija it kā apstājušies un sastinguši viņa sejā.

— Vai jūs zināt, ka esmu atbraucis šurp, lai redzētu kokus? Lūk, šos... (viņš norādīja uz parka kokiem) vai tas nav smieklīgi, ko? Te taču nav nekā smieklīga? — viņš nopietni jautāja Līzavetai Prokofjevnei un pēkšņi nogrima domās; tad pēc mirkļa pacēla galvu un ziņkārīgi sāka meklēt ar acīm pūli. Viņš meklēja Jevgeņiju Pavloviču, kas stāvēja tepat netālu, pa labi, tai pašā vietā, kur agrāk, — bet viņš jau bija aizmirsis un raudzījās visapkārt. — Ā, jūs neesat aizgājis! — viņš to beidzot atrada. — Jūs pirmīt visi smējāties, ka es pa logu gribējis runāt stundas ceturksni... Bet zināt, man nav astoņpadsmit gadu; es tik ilgi esmu sagulējis uz šā spilvena un tik daudz raudzījies šai logā, un tik daudz pārdomājis... par visiem... ka... Mirušajam gadus neskaita, jūs zināt. Es vēl viņnedēļ tā domāju, kad naktī biju pamodies... Bet vai zināt, no kā jūs baidāties visvairāk? No mūsu atklātības jūs baidāties visvairāk, kaut arī nicināt mūs! Arī to es toreiz, uz spilvena, naktī nodomāju... Jūs domājat, ka es pirmīt par jums gribēju smieties, Līzaveta Prokofjevna? Nē, es nesmejot par jums, es tikai lielīt jūs gribēju... Koļa sacīja, ka kņazs jūs par bērnu nosaucis... tas ir labi... Bet ko tad es... vēl kaut ko gribēju...

Viņš paslēpa seju rokās un nogrima domās.

— Lūk, kas: kad jūs pirmīt atvadījāties, es pēkšņi nodomāju:

te ir šie cilvēki, un nekad vairs viņu nebūs, nekad! Un koku arī, — tikai ķieģeļu siena būs, sarkanā, Meijera namā... man pretī logā... nu, un pasaki viņiem visu to... mēģini vien pasacīt; te ir skaistule... tu taču esi miris, stādies priekšā kā mironis, saki, ka «mironim var visu sacīt»... un ka kņaziene Marja Aleksejevna nenorās, ha-ha!... Jūs smejaties? — viņš neuzticīgi pārlaida visiem skatienu. — Bet ziniet, guļot uz spilvena, man daudz domu nāca prātā... ziniet, es pārliecinājos, ka daba ir ļoti izsmējīga... Jūs pirmīt sacījāt, ka es esot ateists, bet ziniet, ka šī daba... Kāpēc jūs atkal smejaties? Jūs esat briesmīgi cietsirdīgi! — aplūkodams visus, viņš pēkšņi sacīja skumjā sašutumā. — Es neesmu samaitājis Koļu, — beidza viņš gluži citādā balsī, nopietnā un pārliecības pilnā, it kā pēkšņi kaut ko atcerēdamies.

— Nevieni, nevieni par tevi šeit nesmejas, nomierinies! — gandrīz vai mocījās Ļizaveta Prokofjevna. — Rīt atbrauks jauns ārsts; šis ir kļūdījies; sēdies jel, uz kājām vairs neturies! Murgo... Ak, ko lai tagad ar viņu dara! — tā raizējās, nosēdinādama viņu atzvelt-nes krēslā. Asaru lāsīte iemirdzējās uz viņas vaiga.

Ipoļits apstājās gluži pārsteigts, pacēla roku, bailīgi pastiepa to un pieskārs šai asaru lāsītei. Viņš pasmaidīja bērnišķīgu smaīdu.

— Es... jūs... — viņš uzsāka priecīgi, — jūs nezināt, kā es jūs... man viņš tik sajūsmināts vienmēr par jums stāstīja, lūk, viņš, Koļa... viņa sajūsmu es mīlu. Es neesmu viņu samaitājis! Es tikai viņu vien atstāju... es visus gribēju atstāt, visus, — bet no viņiem nebija neviena, nebija neviena... Es gribēju darboties, man bija tiesības... Ak, cik daudz es gribēju! Neko es tagad vairs negribu, neko nevēlos gribēt, es sev tā nosolījos, ka vairs neko negribēšu; lai, lai bez manis meklē patiesību! Jā, daba izsmej! Kādēļ tā, — viņš pēkšņi ar dedzību uztvēra, — kādēļ tā rada visaugstākās būtnes tādēļ vien, lai vēlāk pasmietos par tām? Daba taču izdarījusi tā, ka vienīgā būtne, ko atzinuši virs zemes par pilnību... daba tai arī uzdevusi pasacīt to, par ko izliets tik daudz asiņu, un, ja tās izlītu visas uzreiz, tad cilvēki laikam gan aizrītos ar tām! Ak, cik labi, ka es mirstu! Es arī droši vien pateiktu kādus briesmīgus melus, daba būtu tā iekārtojusi!... Es neesmu samaitājis nevienu... Es gribēju dzīvot visu cilvēku laimei, lai atklātu un lai sludinātu patiesību... Es raudzījos pa logu Meijera sienā un domāju tikai stundas ceturksni runāt un visus, visus pārliecināt, bet reizi dzīvē esmu saticies... ar jums, ja ne ar cilvēkiem! Un kas nu iznācis? Nekas! Iznācis, ka jūs mani nicināt! Tātad neesmu vajadzīgs, tātad esmu muļķis, tātad

laiks iet! Un nekādas piemiņas neesmu pratis atstāt! Ne skaņas, ne pēdas, neviena darba, neesmu sludinājis nekādu pārliecību!... Nesmeijieties par muļķi! Aizmirstiet! Aizmirstiet! Aizmirstiet visu... aizmirstiet, lūdzu, neesiet tik nežēlīgi! Vai jūs zināt, ja nebūtu atgādījis šis dilonis, es pats sev padarītu galu...

Viņš laikam vēl daudz ko gribēja sacīt, bet neizteica, iekrita atzveltnī, paslēpa seju rokās un sāka raudāt kā mazs bērns.

— Nu, ko tagad pavēlēsiet ar viņu darīt? — iesaucās Līzaveta Prokofjevna, pieskrēja pie viņa, saķēra viņa galvu un cieši jo cieši piespieda pie savas krūts. Viņš raudāja aizsaldamies. — Nu-nu-nu! Nu, jel neraudi, nu, pietiek, tu labo puisīt, tev dievs piedos tavas nezināšanas dēļ; pietiek, esi vīrišķīgs... Turklāt arī kauns tev būs...

— Man tur, — Ipolīts sacīja, pūlēdamies pacelt galvu, — man tur ir brālis un māsa, bērni, mazi, nabadziņi, nevainīgi... *Viņa* samaitās tos! Jūs — svētā, jūs... pati esat bērns, — glābiet viņus! Izraujiet tos šai... viņa... kauns... Ak, palīdziet viņiem, palīdziet, jums dievs atmaksās to simtkārtīgi, dieva dēļ. Kristus vārdā!...

— Sakiet taču beidzot, Ivan Fjodorovič, ko lai tagad dara! — Līzaveta Prokofjevna satraukti iesaucās. — Esiet tik laipns, pārtrauciet savu lielmanīgo klusēšanu! Ja jūs neizlemsit, tad lai būtu jums zināms, ka es te pati palikšu pa nakti; diezgan jūs esat mani savā patvaļībā tiranizējis!

Līzaveta Prokofjevna jautāja ar aizrautību un dusmām un nekavējoties gaidīja atbildi, bet lielākoties šādos gadījumos klātesošie, ja pat viņu ir daudz, atbild ar klusēšanu, pasīvu ziņkārību, nevēlēdamies neko uzņemties, un izsaka savas domas pēc ilgāka laika. Starp klātesošajiem bija arī tādi, kas gatavi te nosēdēt kaut vai līdz ritam, nebīlzdami ne vārda, piemēram, Varvara Ardalionovna, kura sēdēja visu vakaru attālāk, klusēja un visu laiku klausījās ar neparastu ziņkārību; varbūt to darīt viņai bija arī savi iemesli.

— Es domāju, mans draugs, — ģenerālis izteicās, — ka te tagad vajadzīga, tā sakot, drīzāk kopēja nekā mūsu zūdišanās un varbūt uzticams, saprātīgs cilvēks pa nakti. Katrā ziņā pajautāt kņazam un... nekavējoties ļaut mieru. Bet ritu var atkal pārūpēties.

— Pulkstenis ir divpadsmit, mēs braucam. Vai viņš brauks mums līdz vai paliks pie jums? — satraukti un nikni Doktorenko griezās pie kņaza.

— Ja vēlaties — palieciet arī jūs pie viņa, — sacīja kņazs, — vietas pietiks.

— Jūsu ekselence, — negaidot gluži sajūsmināts pieskrēja pie ģenerāļa Kellera kungs, — ja vajadzīgs kārtīgs cilvēks pa nakti, esmu gatavs ziedoties drauga labā... tā ir tāda sirds! Es jau sen viņu uzskatu par diženu, jūsu ekselence! Es, protams, pret savu izglītību esmu nevērīgs, bet, ja viņš kritizē, tad taču pērles, pērles kaisa, jūsu ekselence!...

Ģenerālis izmisumā novērsās.

— Būšu ļoti priecīgs, ja viņš paliks, protams, ka viņam grūti braukt, — kņazs paziņoja, atbildot uz Ļizavetas Prokofjevnas sa-
trauktajiem jautājumiem.

— Vai tu esi aizmidzis, vai? Ja nevēlies, tad taču es viņu pārvedīšu pie sevis! Ak kungs, viņš taču pats tikko turas uz kājām! Vai tu esi slims, vai?

Pirmīt Ļizaveta Prokofjevna, neatrazdama kņazu uz nāves ci-
sām, tiešām stipri pārspilēja, atzīdama viņa veselības stāvokli par apmierinošu, spriežot pēc ārējā izskata, bet nesen pārciestā slimība un ar to saistītās smagās atmiņas, pagurums no raižu pilnā vakara, gadījums ar «Pavliščeva dēlu», nupat notikušais ar Ipoļitu — tas viss sakairināja kņaza slimīgo jūtīgumu tiešām gandrīz līdz drudzai-
nam stāvoklim. Bet bez tam viņa acis tagad bija manāmas vēl kādas citas rūpes, pat bailes; viņš bažīgi raudzījās Ipoļitā, kā sagaidāms no viņa vēl kaut ko.

Pēkšņi Ipoļits piecēlās, briesmīgi bāls un ar briesmīga, līdz iz-
misumam sakāpināta kauna vaibstiem izķēmotajā sejā. Tas izpaudās viskrasāk viņa skatienā, kas naidīgi un bailīgi noraudzījās sanāku-
šajos, un mulsajā, greizajā un ložņājošajā smīnā uz drebošajām lūpām. Acis viņš tūda! nodūra un vilkāš grīlodamies, tāpat vēl smai-
dīdams, pie Burdovska un Doktorenko, kuri stāvēja pie terases izejas: viņš brauca kopā ar tiem.

— Nu, taisni no tā es baidījos! — kņazs iesaucās. — Tā tam arī vajadzēja būt!

Ipoļits aši pagriezās pret viņu ārprātīgās dūsmās, un katrs vaib-
stiņš viņa sejā, likās, drebēja un runāja.

— Ā, no tā vien jūs baidījāties! «Tā tam arī vajadzēja būt,» pēc jūsu domām? Tad ziniet, ja es kādu te ienīstu, — viņš iebrēcās gārgdams, spiegdams, šļakatām no mutes šķīstot, — (es jūs visus, visus ienīstu!) bet jūs, jūs, jezuītiskā, sīrupainā sīkmaņa dvēsele, idiot, miljonār labdari, jūs vairāk par visiem un par visu pasaulē! Es jūs sen sapratu un ienīdu, kad vēl tikai dzirdēju par jums, es

jūs ienīdu ar visu dvēseles naidu... Jūs te tagad visu tā ievirzījāt! Jūs mani novedāt līdz lēkmei! Jūs mirēju grūdāt kaunā, jūs, jūs, jūs esat vainīgs, ka es biju tik zemiski mazdūšīgs! Es nosistu jūs, ja vien paliktu dzīvs! Nav man vajadzīga jūsu labdarība, ne no viena neņemšu, dzirdiet, ne no viena, nekā! Man bija uznākuši murgi, un jūs nedrīkstat svinēt uzvaru!... Nolādu jūs visus reizi par visām reizēm!

Te viņš jau palika gluži bez elpas.

— No savām asarām nokaunējās! — Lebedevs pačukstēja Līzavetai Prokofjevna. — «Tā tam arī vajadzēja būt!» Ak, šis kņazs! Caur un cauri redzējis...

Bet Līzaveta Prokofjevna nemaz nepaskatījās viņā. Viņa stāvēja, lepni saslējusies, atmetusi galvu, un ar nicīgu ziņkāri aplūkoja «šos ļautiņus». Kad Ipolīts bija beidzis, ģenerālis paraustīja plecus; Līzaveta Prokofjevna dusmīgi nolūkojās viņā no galvas līdz kājām, kā prasīdama atbildēt par šo viņa kustību, un tūlīt pagriezās pret kņazu.

— Pateicos jums, kņaz, mūsu ekscentriskais mājas draugs, par patikamo vakaru, ko jūs mums visiem sagādājāt. Droši vien jūsu sirds liksmojas tagad, ka jums izdevies piesaistīt arī mūs jūsu aušībām... Pietiek, mīlais mājas draugs, paldies, ka beidzot vismaz sevi ļāvāt izprast pa īstam!...

Viņa sašutumā sāka sakārtot savu mantiļu, nogaidīdama, kad «tie» dosies projām. Pie «tiem» šai brīdī pieripoja važona rati, pēc kuriem jau pirms stundas ceturkšņa Doktorenko bija licis aizsūtīt Lebedeva dēlu, ģimnāzistu. Ģenerālis tūdaļ pēc laulātās draudzenes iemeta starpā arī savu vārdu:

— Tiešām, kņaz, es pat nebiju gaidījis... pēc visa, pēc visai draudzīgajām attiecībām... un beidzot Līzaveta Prokofjevna...

— Nu kā, nu kā nu tā var! — iesaucās Adelaida, aši piegāja pie kņaza un sniedza viņam roku.

Kņazs gluži apmulsis uzsmaidīja viņai. Pēkšņi karsts, steidzīgs čuksts it kā apdedzināja viņam ausi.

— Ja jūs tūlīt uz vietas neatstāsiet šos riebīgos cilvēkus, tad es visu mūžu, visu mūžu jūs vienīgo ienīdišu! — nočukstēja Aglaja; viņa bija gluži kā neprātā, bet viņa novērsās, iekams kņazs bija paspējis viņā paskatīties. Taču viņam jau vairs nebija neviena, ko atstāt: slimo Ipolītu tikmēr bija paspējuši kaut kā iesēdināt važoni, un važona rati aizripoja.

— Ko, vai ilgi tas tā turpināsies, Ivan Fjodorovič? Kā jums šķiet? Vai ilgi man būs jācieš no šiem ļaunajiem puikām?

— Es taču, mans draugs... es, protams, esmu gatavs un... kņazs...

Ivans Fjodorovičs sniedza tomēr kņazam roku, bet nepaspēja paspiest un aizsteidzās līdz Ļizavetai Prokofjevnai, kas trokšņaini un dūsmīgi kāpa lejā no terases. Adelaida, viņas līgavainis un Aleksandra sirsnīgi un laipni atvadījās no kņaza. Jevgeņijs Pavlovičs arī atradās viņu skaitā, un viņš vienīgais bija liksms.

— Kā domāju, tā notika! Tikai žēl, ka arī jūs, nabadziņ, dabūjāt ciest, — viņš nočukstēja, jo milīgi pasminēdams.

Aglaja aizgāja neatvadījusies.

Bet šīvakara piedzīvojumi ar to vēl nebija galā, Ļizavetai Prokofjevnai nācās pārļaut vēl vienu visai negaidītu satikšanos.

Viņa vēl nebija paspējusi nokāpt no kāpnēm uz ceļa (kas aizlocījās apkārt parkam), kad pēkšņi lieliska ekipāža, kariete, kurā bija iejūgti divi balti zirgi, aizņoņoja gar kņaza vasarnīcu. Karietē sēdēja divas grezni tērptas kundzes. Bet, pabraukusi garām ne vairāk kā desmit soļus, kariete pēkšņi apstājās; viena no dāmām strauji pagriezās, kā nejausi pamanījusi kādu viņai vajadzīgu paziņu.

— Jevgeņij Pavlič! Tas esi tu? — sauca pēkšņi skanīga, skaista balss, no kuras nodrebēja kņazs un varbūt vēl kāds. — Nu, kā es priecājos, ka beidzot esmu sameklējis! Es nosūtīju pie tevis uz pilsētu kurjeru; pat divus! Augu dienu tevi meklē!

Jevgeņijs Pavlovičs stāvēja uz kāpnēm pagalam apmulsis. Ļizaveta Prokofjevna arī apstājās, bet nevis šausmās un stingumā kā Jevgeņijs Pavlovičs: viņa paskatījās pārdrošniecē tikpat lepmi un ar tikpat vēsu nicināšanu kā pirms piecām minūtēm uz «ļautiņiem» un tūlīt pavērsa savu vēriģo skatienu uz Jevgeņiju Pavloviču.

— Jaunums! — turpināja skanīgā balss. — Par Kupfera vekseliem nebīsties; Rogožins uzpirka par trīsdesmit, es pierunāju. Vari būt mierīgs vēl kaut mēnešus trīs. Bet ar Biskupu un ar visiem šiem salašņām droši vien salīgsim, kā jau ar paziņām! Nu, tā tad viss kārtībā. Paliec sveiks! Līdz ritam!

Kariete sakustējās un ātri nozuda.

— Tā ir jukusi! — Jevgeņijs Pavlovičs beidzot iekliedzās, nosarcis aiz sašutuma un neizpratnē raudzīdamies apkārt. — Man ne jausmas nav, ko viņa sacīja! Kādi vekseli? Kas tā tāda?

Ļizaveta Prokofjevna raudzījās viņā vēl sekundes divas; beidzot aši un strauji devās uz savu vasarnīcu un viņai pakal visi. Taisni pēc

minūtes uz terases pie kņaza atgriezās atpakaļ Jevgeņijs Pavlovičs ārkārtīgā uztraukumā.

— Kņaz, no visas tiesas, jūs nezināt, ko tas nozīmē?

— Neko nezinu, — atbildēja kņazs, būdams arī pats ārkārtīgā, slimīgā uzbudinājumā.

— Nē?

— Nē.

— Es arī nezinu, — Jevgeņijs Pavlovičs pēkšņi iesmējās. — Nu, dien, nekā kopēja ar šiem vekseliem man nav bijis, nu, goda vārds! ... Bet kas tad jums, jūs ģibstat?

— Ak nē, nē, ticiet man, nē ...

XI

Tikai trešajā dienā Jēpančiniem pilnīgi atmaiga sirds. Kņazs gan vainoja sevi daudzējādā ziņā, kā jau parasti, un atklāti gaidīja sodu, tomēr sākumā viņš bija pilnīgi pārliecināts, ka Līzaveta Prokofjevna nevarēja uz viņu noskaisties nopietni, bet ir noskaitusies vairāk pati uz sevi. Tādējādi tik ilga naidošāns viņu trešajā dienā noveda visdrūmākajā strupceļā. Strupceļā noveda arī citi apstākļi, bet viens no tiem jo sevišķi. Visas trīs dienas attiecīgi pieauga kņaza slimīgais aizdomīgums (kņazs jau kādu laiku ļoti vainoja sevi divējādā ziņā: par neparasto «nejēdzīgo un uzbāzīgo lētticību» un tai pašā laikā par «drūmo, zemisko» aizdomīgumu). Vārdu sakot, trešās dienas beigās piedzīvojums ar ekscentrisko dāmu, kas no savas karietes sarunājās ar Jevgeņiju Pavloviču, bija sasniedzis viņa prātā draudīgus un brīnumainus apmērus. Šis mīklas būtība bez citām šīs lietas pusēm kņazam bija ietverta arī skumjajā jautājumā: vai taisni viņš vainīgs arī šai jaunajā «baismīgumā», vai tikai ... Taču viņš neizteica līdz galam, kas vēl. Bet, kas attiecas uz burtiem N. F. B., tad, pēc viņa domām, tā bija vienīgi nevainīga nerātība, pat gluži bērnišķīga nerātība, tā ka pat domās raizēties par to būtu kauns un vienā ziņā gandrīz negods.

Te jāpiemin, ka jau otrā dienā pēc nejēdzīgā «vakara», kura jezgai viņš pats bija par galveno «cēloni», kņazam no rīta smaidīja laime uzņemt kņazu Š. un Adelaidu: «Viņi iegriezušies galvenais, lai uzzinātu, kā viņam ar veselību,» iegriezušies no pastaigas divatā. Adelaida bija ievērojusi nupat parkā kādu koku, brīnišķīgu, vecu koku, kuplu, ar gariem, nokareniem zariem, kas visi spīrgtā zaļumā,

ar dobumu un plaisu; viņa katrā ziņā, katrā ziņā nodomājusi to uzzīmēt! Tā ka gandrīz par to vien runāja visu savas vizītes pusstundu. Kņazs Š. bija laipns un miļš kā parasti, jautāja kņazam par agrākajiem laikiem, atcerējās apstākļus, kā viņi iepazinušies, tā ka par vakardienu gandrīz nekas netika sacīts. Beidzot Adelaida neizturēja un iesmiedamās paziņoja, ka viņi esot iegriezušies *incognito*; ar to visas atzišanās tomēr beidzās, lai gan no šā *incognito* jau varēja secināt, ka vecāki, tas ir, galvenais, Lizaveta Prokofjevna, neizjūt nekādu sevišķu labvēlību. Bet ne par viņu, ne par Aglaju, ne pat par Ivanu Fjodoroviču Adelaida un kņazs Š. nebilda sava apmeklējuma laikā neviena vārda. Aiziedami atkal pastaigāties, kņazu līdzī nākt neuzaicināja. Bet par to, lai ielūgtu pie sevis, ne mājiēna nebija; šai ziņā Adelaidai paspruka pat kāds ļoti raksturīgs vārdiņš: stāstidama par kādu savu darbu akvareli, viņa pēkšņi ļoti vēlējās to parādīt. «Kā gan to drīzāk izdarīt? Pagaidiet! Es jums vai nu ar Koļu šodien atsūtišu, ja viņš iegriezīsies, vai rīt ienesīšu atkal pati, ejot ar kņazu pastaigāties,» viņa beidzot pārvarēja savu nesaprašanu, priecādamās, ka tik veikli un ērti izdevies atrisināt šo uzdevumu.

Beidzot, gandrīz jau atvadījies, kņazs Š. it kā pēkšņi atcerējās:

— Ak jā, — viņš jautāja, — vai nezināt kaut jūs, miļo Lev Nikolajevič, kas tā bijusi par personu, kas sauca vakar Jevgeņijam Pavličam no karietes?

— Tā bija Nastasja Filīpovna, — kņazs sacīja, — vai tad jūs vēl nezinājāt, ka tā ir viņa? Bet nezinu, kas bija otra.

— Zinu, esmu dzirdējis! — uztvēra kņazs Š. — Bet ko nozīmēja šis sauciens? Atzīstos, tā man ir tāda mikla... man un arī citiem.

Kņazs Š. runāja ar ārkārtīgu un skaidri redzamu izbrīnu.

— Viņa runāja par kaut kādiem Jevgeņija Pavloviča vekseliņiem, — kņazs ļoti vienkārši atbildēja, — kas no kāda augļotāja nonākuši pie Rogožina, pēc viņas lūguma, un teica, ka Rogožins tos uzgaidīšot.

— Dzirdēju, dzirdēju, manu dārgo kņaz, bet tas taču nevar būt! Nekādu vekselu Jevgeņijam Pavličam te nemaz nevarēja būt! Tik bagāts cilvēks... Tiesa, viņam ir gadījies aiz aušības arī agrāk, un pat es esmu viņam izpalīdzējis... Bet tik bagātam cilvēkam izdot vekselus augļotājam un par tiem bažīties — neiespējami. Un nevar viņš būt uz *tu* un tik draudzīgās attiecībās ar Nastasju Filīpovnu, — tā ir galvenā mikla. Viņš zvēr, ka neko nesaprot, un es viņam pilnīgi ticu. Bet redziet, miļo kņaz, es gribēju jums jautāt, — vai jūs kaut

ko nezināt? Tas ir, vai jūs kādā brīnumainā kārtā neesot dzirdējis baumas?

— Nē, neko nezinu, un, ticiet man, es šai lietā neesmu piedalījies.

— Ak, kāds gan jūs, kņaz, esat kļuvis! Es jūs šodien nemaz nevaru pazīt. Vai tad es varētu iedomāties, ka jūs tādā lietā esat līdzdalībnieks? . . . Nu, šodien jūs esat tik uztraukts.

Viņš to apkampa un noskūpstīja.

— Tas ir, kādā gan «tādā» lietā līdzdalībnieks? Es neredzu nekādas «tādas» lietas.

— Nav šaubu, šī persona gribējusi kaut kā un ar kaut ko kaitēt Jevgeņijam Pavličam, piedēvējot viņam liecinieku acīs īpašības, kādu viņam nav un nevar būt, — kņazs Š. diezgan sausi atbildēja.

Kņazs Ļevs Nikolajevičs samulsa, tomēr vēl joprojām cieši un jautājoši raudzījās kņazā; bet tas apklusā.

— Vai tikai nav vekseli vien? Vai nav burtiski tā, kā notika vakar? — kņazs beidzot gluži nepacietīgi nomurmināja.

— Es taču jums saku, spriediet pats, kas te var būt kopējs Jevgeņijam Pavličam ar . . . viņu un turklāt vēl ar Rogožinu? Atkārtotu, bagātība milzīga, kas man noteikti zināms; vēl otrs mantojums, ko viņš gaida no tēvoča. Nastasja Fiļipovna vienkārši . . .

Kņazs Š. pēkšņi atkal apklusā, acīm redzot, tāpēc, ka viņš negribēja runāt tālāk par Nastasju Fiļipovnu.

— Tātad noteikti viņa tam pazīstama? — brīdi klusējis, kņazs Ļevs Nikolajevičs pēkšņi jautāja.

— Tas gan, šķiet, bija; viņš ir auša! Tomēr, ja bijis, tad jau ļoti sen, jau agrāk, tas ir, pirms gadiem diviem trim. Viņi taču jau ar Tocki bija pazīstami. Bet tagad nekas nav varējis būt šādā garā, uz *tu* viņi nevarēja būt nekad! Pats zināt, ka arī viņas visu laiku te nebija; nekur nebija. Daudzi vēl nemaz nezina, ka viņa atkal uzradusies. Ekipāžu es pamanīju pirms dienām trim, ne vairāk.

— Lieliska ekipāža! — Adelaida sacīja.

— Jā, ekipāža ir lieliska.

Abi aizgāja, jāsaka, ar visdraudzīgākajām, visbrālīgākajām simpatijām pret kņazu Ļevu Nikolajeviču.

Bet mūsu varonim šis apmeklējums nozīmēja kaut ko pat ļoti svarīgu. Pieņemsim, ka viņam pašam daudz kas šķita aizdomīgs, un jau no pagājušās nakts (varbūt jau agrāk), bet līdz pat viņu apmeklējumam viņam nebija drosmes pilnīgi pārvarēt savas šaubas. Tagad skaidrs: kņazs Š., protams, izskaidroja notikumu aplam, taču

nebija tālu no patiesības, tomēr saprata, ka te slēpjas *intriga*. (Viņš gan varbūt pilnīgi pareizi pats saprot, — nodomāja kņazs, — tikai negrib atklāti sacīt un tāpēc tišām iztulko aplam.) Pilnīgi skaidrs bija tas, ka pie viņa tagad iegriezās (un tieši kņazs Š.) cerībā dabūt kādus paskaidrojumus; ja tā, tad tieši uzskata, ka viņš iejaukts *intrigā*. Bez tam, ja tas viss tiešām tik svarīgi, tad no tā izriet, ka *viņai* ir kāds briesmīgs nolūks, — bet kāds nolūks? Šausmas! «Un kā lai *viņu* apvalda? Apvaldīt *viņu* nav nekādi iespējams, kad viņa pārliecināta par savu mērķi!» To kņazs jau zināja no pieredzes. «Ārprātīgā. Ārprātīgā.»

Bet daudz, pārāk daudz bija sakrājies šai rītā arī citu neatrisināmu apstākļu, un visi vienā laikā, un visi nekavējoties atrisināmi, tā ka kņazam bija ļoti skumji. Viņu mazliet izklaidēja Vera Ļebedeva, kas ienāca pie viņa ar mazo Ļubu un smiedamās kaut ko ilgi stāstīja. Pēc tam ieradās arī viņas māšele, kas turēja muti vaļā, tad ģimnāzists, Ļebedeva dēls, kas apgalvoja, ka Jāņa Parādīšanās grāmatā atrodamā zvaigzne, kuras «vārds top saukts: vērmēle» un kura nokritusi no debesīm uz ūdeņu avotiem, pēc viņa tēva iztulkojuma, esot dzelzceļu tikls, kas izplētīs pāri Eiropai. Kņazs neticēja, ka Ļebedevs tā iztulko, un viņi nolēma apjautāties viņam pašam pirmajā izdevīgajā gadījumā. No Veras Ļebedevas kņazs uzzināja, ka Kellers atklidis pie viņiem jau vakar, un, pēc visām pazīmēm, ilgi neies no viņiem projām, jo atradis sev kompāniju un iedraudzējies ar ģenerāli Ivolginu; pats viņš gan paziņojis, ka paliekot pie viņiem vienīgi nolūkā papildināt savu izglītību. Vispār Ļebedeva bērni kņazam iepatikās ar katru dienu vairāk un vairāk. Koļu augu dienu neredzēja: viņš agri no rīta bija devies uz Pēterburgu. (Ļebedevs arī jau mazā gaismiņā bija aizbraucis kaut kādās savās darišanās.) Bet kņazs nepacietīgi gaidīja ierodamies Gavrilu Ardalionoviču, kam katrā ziņā vajadzēja šodien pat iegriezties pie viņa.

Viņš ieradās tikai pulksten septiņos vakarā, tūlīt pēc pusdienām. No pirmā acu uzmetiena viņam kņazs nodomāja, ka vismāz šim kungam jāzina viss nekļūdīgi un visos sīkumos, — un kā gan nezīnāt, ja ir tādi palīgi kā Varvara Ardalionovna un viņas vīrs? Bet ar Gaņu kņazam bija vēl arvien kādas īpašas attiecības. Kņazs, piemēram, bija pilnvarojis viņu kārtot Burdovska lietu un īpaši viņam to lūdzis; bet, neraugoties uz šo uzticēšanos un agrāk notikušo, viņiem vienmēr vēl palika daži punkti, par kuriem it kā bija nolemts vienam ar otru neko nerunāt. Kņazam dažreiz likās, ka Gaņa varbūt vēlas, lai starp viņiem būtu pilnīga un draudzīga atklātība; tagad, piemēram, kolīdz viņš ienāca, kņazam tūdaļ likās, ka Gaņa cieši jo

cieši pārlicināts, ka šai pašā brīdī pienācis laiks salauzt starp viņiem ledu visos punktos. (Gavrila Ardalionovičs tomēr steigās; viņu pie Lebedeviem gaidīja māsa; abiem viņiem bija kāda steidzama darīšana.)

Bet, ja Gaņa arī tiešām gaidīja veselu virkni nepacietīgu jautājumu, netišu atklājumu, draudzīgu jūtu izpaudumu, tad viņš, protams, ļoti maldījās. Visas divdesmit minūtes ilgajā apciemojuma laikā kņazs bija pat ļoti domīgs, gandrīz izklaidīgs. Gaidīto jautājumu vai, labāk sakot, viena galvenā jautājuma, kuru gaidīja Gaņa, nevarēja būt. Tad arī Gaņa nolēma runāt ar lielu apdomu. Viņš neapklusdams stāstīja visas divdesmit minūtes, smējās, ļoti brīvi, mīli un veicīgi tērzēja, bet galvenajam nepieskārās.

Gaņa pastāstīja, starp citu, ka Nastasja Fiļipovna vēl tikai dienas četras esot te Pavlovskā un jau pievērsusi sev vispārēju uzmanību. Dzīvojot viņa kaut kādā Matrožu ielā, mazā, lempīgā namelī pie Darjas Aleksejevnas, bet viņas ekipāža esot gandrīz vai pati lepnākā Pavlovskā. Ap viņu jau sapulcējies vesels bars vecu un jaunu dēkaiņu; karieti reizēm pavadot jātnieki. Nastasja Fiļipovna, tāpat kā agrāk, esot ļoti izvēlīga, atļaujot sevi apmeklēt pēc izlases. Un tomēr ap viņu izveidojusies vesela komanda, esot kam viņu aizstāvēt vajadzības gadījumā. Kāds no vasarniekiem, kas oficiāli bija līgavainis, jau saķīlojies viņas dēļ ar savu līgavu; kāds vecs ģenerālis gandrīz nolādējis savu dēlu. Viņa bieži ņemot sev līdzī vizināties kādu brīnum jauku meiteni, tikai sešpadsmit gadus vecu, Darjas Aleksejevnas attālu radinieci; šī meitene skaisti dziedot, — tā ka pa vakariem viņu namiņš pievelkot uzmanību. Nastasja Fiļipovna tomēr izturoties ārkārtīgi nevainojami, ģērbjoties ne pārāk grezni, bet ar neparastu gaumi, un visas dāmas viņas «gaumi, skaistumu un ekipāžu apskaužot».

— Vakardienas ekscentriskais gadījums, — Gaņa ieminējās, — protams, iepriekš nodomāts un, protams, to nevar ņemt vērā. Lai piesietos viņai par kaut ko, ir jāmeklējas tiši vai jāapmelo, kas gan nebūs ilgi jāgaida, — nosprieda Gaņa, cerēdams, ka kņazs katrā ziņā te jautās: «Kāpēc viņš sauc vakardienas gadījumu par iepriekš nodomātu? Un kāpēc nebūs jāgaida?» Bet kņazs to nejautāja.

Par Jevgeņiju Pavloviču Gaņa sāka plaši stāstīt pats, sevišķi neizjautājot, kas bija ļoti savādi, tāpēc ka viņš to iepina sarunā bez jebkāda iemesla. Pēc Gavrilas Ardalionoviča domām, Jevgeņijs Pavlovičs neesot pazinis Nastasju Fiļipovnu, viņš to arī tagad tikai druscīt vien pazīstot un tieši tāpēc, ka pirms dienām četrām viņu kāds ar to iepazīstinājis pastaigā, un diezin vai kaut reizi viņš bijis pie tās

mājās kopā ar citiem. Ar vekseliem arī tā varējis būt (to Gaņa pat droši zinot); Jevgeņijs Pavlovičs, protams, esot ļoti bagāts, bet «dažas lietas, kas attiecas uz viņa muižu, tiešām esot zināmā nekārtībā». Pie šā interesantā punkta Gaņa pēkšņi aprāvās. Par Nastasjas Fiļipovnas vakardienas izlēcienu viņš neteica neviena vārda, ja neskaita jau kā garām ejot sacīto. Beidzot Gaņam pakal iegriezās Varvara Ardalionovna, pakavējās britiņu, paziņoja (arī nelūgta), ka Jevgeņijs Pavlovičs šodienu, bet varbūt arī rītdienu pavadišot Pēterburgā, ka viņas vīrs (Ivans Petrovičs Pticens) arī esot Pēterburgā un arī gandrīz vai Jevgeņija Pavloviča darīšanās, ka tur tiešām kaut kas esot noticis. Aiziedama viņa piebilda, ka Lizaveta Prokofjevna šodien esot elliskīgā garastāvoklī, bet visdivainākais esot tas, ka Aglaja sastrīdējusies ar visu ģimeni, ne tikai ar tēvu un māti, bet pat ar abām māsām, un ka tas esot «pavisam slikti». Paziņojuši kā garām ejot šo pēdējo vēsti (kas kņazam ārkārtīgi nozīmīga), brālītis un māsiņa aizgāja. Par «Pavliščeva dēla» lietu Gaņa arī neieiminējās ne vārda, varbūt aiz liekuļotas pazemības, varbūt «saudzējot kņaza jūtas», bet kņazs tomēr vēlreiz pateicās viņam, ka viņš tik centīgi lietu novedis galā.

Kņazs bija ļoti priecīgs, ka beidzot viņu atstājuši vienu; viņš nokāpa no terases, pārgāja pāri ceļam un iegāja parkā; viņam griebējās apsvērt un izšķirt kādu soli. Taču šis «solis» nebija tāds, ko var apsvērt, bet gan no tiem, kas nemaz nav apsverami, bet par kuriem vienkārši izšķiras: viņam pēkšņi uznāca briesmīga vēlēšanās pamest visu šeit, bet pašam aizbraukt atpakaļ, no kurienes viņš atbraucis, kaut kur tālāk projām, nomaļā kaktā, aizbraukt tūdaļ, pat ne no viena neatvadoties. Viņš nojauta, — ja vien viņš paliks te vēl kaut dažas dienas, tad katrā ziņā iestīgs šai pasaulē neglābjami, un šī pati pasaule arī turpmāk būs viņam likteņa lemta. Bet viņš neprātoja ne desmit minūtes un tūdaļ nolēma, ka bēgt «nav iespējams», ka tā būs gandrīz mazdūšība, ka viņš stāv tādu uzdevumu priekšā, ka neatrisināt tos vai vismaz necensties visiem spēkiem tos atrisināt viņam nav tagad pat nekādu tiesību. Ar tādām domām viņš atgriezās mājās, kad bija pastaigājies labi ja stundas ceturksni. Viņš jutās gluži nelaimīgs šai brīdī.

Lebedeva vēl arvienu nebija mājās, tā ka pievakarē pie kņaza paspēja ielauzties Kellers, būdams gan skaidrā, tomēr noskaņots izktratīt sirdi un atklāt savas jūtas. Viņš tieši paziņoja, ka atnācis izstāstīt kņazam visu savu dzīves gājumu un ka tādēļ vien esot palicis Pavlovskā. Padzīt viņu nebija ne mazākās iespējas: nebūtu gājis

neparko. Kellers bija sataisījis runāt ļoti ilgi un ļoti nesakarīgi, bet pēkšņi gandrīz ar pirmajiem vārdiem pārleca uz gala slēdzienu un paziņoja, ka viņš tik tālu jau pazaudējis «jebkuru morāles pazīmi» (vienīgi aiz neticības visaugstākajam), ka esot pat zadzis. — «Vai varat to iedomāties!»

— Klausieties, Keller, es jūsu vietā labāk nebūtu atzinies šai lietā bez sevišķas vajadzības, — kņazs uzsāka, — bet jūs varbūt tomēr tišuprāt sevi aprunājat?

— Jums, tikai jums vienīgajam un vienīgi tādēļ, lai sekmētu savu attīstību! Citam nevienam; miršu un zem liķauta apglabāšu savu noslēpumu! Bet, kņaz, ja jūs zinātu, ja jūs tikai zinātu, cik grūti mūsu laikos tikt pie naudas! Kur lai to ņem, atļaujiet jums jautāt galu galā? Viena atbilde: «Nes šurp zeltu un briljantus, pret tiem izsniegsim,» tas ir taisni tas, kā man nav, — vai jūs varat to iedomāties? Man beidzot sanāca dusmas, stāvēju stāvēju. «Bet par smaragdiem,» es saku, «dosīt?» — «Arī par smaragdiem,» viņi saka, «dosim.» — «Nu, tad lieliski,» es saku, uzliku cepuri un izgāju; velns lai jūs parauj, nelieši tādi! Nudien!

— Bet vai tad jums bija smaragdi?

— Kas man par smaragdiem! Ak kņaz, cik jūs vēl gaiši un nevainīgi, var sacīt, pat pastorāli skatāties uz dzīvi!

Kņazam beidzot kļuva ne jau nu gluži žēl viņa, bet tā — it kā neērti. Viņam pat iešāvās prātā doma: «Vai nevarētu ar kādu labdarīgu ietekmi kaut ko iztaisīt no šī cilvēka?» Pats savu ietekmi viņš uzskatīja aiz dažiem iemesliem par visai nederīgu, — nevis aiz mazvērtības sajūtas, bet aiz zināma uzskata par lietām. Pamazām vien viņi tā iegrīma sarunā, ka ne šķirties vairs negribēja. Kellers ar neparastu atsaucību atzinās tādās lietās, ka nemaz nevarēja iedomāties, kā gan var par tādām lietām stāstīt. Uzsākdams katru stāstu, viņš noteikti apgalvoja, ka nožēlojot un iekšēji esot «pilns asaru», un tomēr stāstīja tā, it kā lepotos ar nodarīto, un tai pašā laikā reizēm stāstīja tik smieklīgi, ka viņi abi ar kņazu beidzot smējās kā neprātīgi.

— Galvenais ir tas, ka jums piemīt kāda bērnišķīga uzticēšanās un neparasts patiesīgums, — kņazs beidzot sacīja, — vai zināt, ka ar to vien jūs daudz ko izpērkat?

— Esmu cēlsirdīgs, cēlsirdīgs, bruņnieciski cēlsirdīgs! — apstiprināja aizkustinātais Kellers. — Bet vai zināt, kņaz, viss tikai sapņos un, tā sakot, dūšā, bet īstenībā nekad tā neiznāk! Bet kāpēc? Nevaru nemaz saprast.

— Nevajag izsamist. Tagad droši var sacīt, ka jūs man visu līdz pēdējam par sevi esat atklājis; vismaz man liekas, ka pie tā, ko jūs pastāstījāt, tagad taču vairs neko nevar piebilst, — vai ne?

— Nevar?! — ar savādu nožēlu iesaucās Kellers. — Ak kņaz, cik lielā mērā jūs vēl, tā sakot, šveiciski saprotat cilvēku.

— Vai tiešām vēl var ko piemetināt? — kņazs ievaicājās biklā izbrīnā. — Ko tad gan jūs no manis gaidījāt, Keller, sakiet, lūdzu, un kādēļ atnācāt ar savu grēksūdzi?

— No jums? Ko gaidīju? Pirmkārt, jūsu vientiesīgajā labsirdībā vien noraudzīties ir patīkami; ar jums pasēdēt un parunāties ir patīkami; es vismaz tad zinu, ka manā priekšā ir vistikumīgākais cilvēks, un, otrkārt... otrkārt...

Viņš sastomījās.

— Varbūt naudu gribējāt aizņemties? — kņazs uzvedināja ļoti nopietni un vienkārši, pat it kā mazliet bikli.

Kellers gluži sarāvās; viņš aši, pārsteigts kā sākumā, ieskatījās kņazam taisni acīs un spēcīgi cirta dūri uz galda.

— Nu, taisni ar to jūs arī pavisam izsitat cilvēku no sliedēm! Apžēlojieties, kņaz: tepat tāda vientiesīga labsirdība, tāda nevainība, kāda pat zelta laikmetā nav dzirdēta, un pēkšņi tai pašā laikā cilvēkam cauri izurbjaties kā strēle ar tādu visdziļāko vērojuma psiholoģiju. Bet atļaujiet, kņaz, tas prasa paskaidrojumu, tāpēc ka es... esmu vienkārši izsists no sliedēm! Saprotams, galu galā mans nolūks bija aizņemties naudu, bet jūs man par naudu jautājāt tā, it kā tur nesaskatītu neko nosodāmu, it kā tā tam vajadzētu būt.

— Jā... ar jums tā tam jābūt.

— Un nerodas sašutums?

— Par... ko gan?

— Klausieties, kņaz, es paliku te no vakar vakara, pirmkārt, aiz sevišķas cieņas pret franču arhibīskapu Burdalū (pie Lebedeva līdz pulksten trijiem vilkām korķus), bet, otrkārt, un galvenais (un, lūk, metu krustu uz krusta, ka runāju skaidru patiesību!) tāpēc paliku, ka gribēju, tā sakot, izteikdams jums savu pilnīgo, vaļsirdīgo grēksūdzi, ar to pašu veicināt savu attīstību; ar šo domu tad arī iemīgu ceturtajā stundā, mirkdams asarās. Vai jūs ticat tagad viscēlsirdīgākajai personai: tai pašā mirklī, kad es laidos miegā, pilns sirsniņu iekšējo un, tā sakot, ārējo asaru (jo es beidzot žēli raudāju, es to atceros!), man ienāca prātā kāda ellišķīga doma: «Kā būtu, vai pēc grēksūdzes galu galā neaizņemties no viņa naudu?» Tādējādi es šo grēksūdzi sagatavoju, tā sakot, kā tādu «asaru mērci»,

lai ar šīm pašām asarām atvieglotu ceļu un lai jūs atmaigdams man simt piecdesmit rublīšu noskaitītu. Vai tas nav zemiski, kā jūs domājat?

— Tas taču droši vien nav taisnība, tikai viens ar otru tā sakritis. Divas domas kopā sakritušas, tas ļoti bieži notiek. Ar mani nemitīgi. Es tomēr domāju, ka tas nav labi, un vai zināt, Keller, es par to visvairāk pārmetu pats sev. Jūs man gluži kā par mani pašu tagad pastāstījat. Man pat gadījies dažreiz domāt, — turpināja kņazs ļoti nopietni, patiesīgi un dziļi ieinteresēts, — ka arī visiem cilvēkiem ir tāpat, tā ka es jau sāku atzīt savu rīcību, jo ar šīm *divkārsajām* domām briesmīgi grūti cīnīties; esmu to piedzīvojis. Diezin kā tās uznāk un uzrodas. Bet jūs taču te saucat to taisni par zemiskumu! Tagad arī es atkal sāksu būties no šīm domām. Lai nu kā, es neesmu jūsu tiesnesis. Un tomēr, manuprāt, to nevar nosaukt tieši par zemiskumu, — kā jūs domājat? Jūs mānījāties, lai ar asarām naudu izvilinātu, bet jūs pats taču apzvērat, ka jūsu grēksūdzei bijis arī cits nolūks, cēlsirdīgs, bet ne tikai iegūt naudu; kas attiecas uz naudu, tad taču tā jums uzdzīvei vajadzīga, — vai ne? Taču tas pēc tādas grēksūdzes, protams, ir mazdūšība. Bet kā gan arī uzdzīvi pamest vienā mirklī? Tas taču nav iespējams. Ko tad darīt? Vislabāk jūsu paša sirdsapziņai to atstāt, kā jūs domājat?

Kņazs ar ārkārtīgu ziņkāribu raudzījās Kellerā. Jautājums par divkārsām domām, acīm redzot, jau sen bija viņu nodarbinājis.

— Nu, kāpēc jūs pēc visa tā sauc par idiotu, to es nesaprotu, — Kellers iesaucās.

Kņazs viegli nosarka.

— Sludinātājs Burdalū, tas nebūtu saudzējis cilvēku, bet jūs saudzējāt cilvēku un izspriedāt par mani tiesu cilvēcīgi! Par sodu sev un lai parādītu, ka esmu aizkustināts, negribu vairs simt piecdesmit rubļu, dodiet man tikai divdesmit pieci un diezgan! Tas ir viss, kas man vajadzīgs, vismaz divām nedēļām. Agrāk par divām nedēļām pēc naudas nenākšu. Gribēju Aģašai kādu prieku sagādāt, bet viņa nav tā vērts. Ak mīļo kņaz, lai tas kungs jūs svētī!

Ienāca beidzot Lebedevs, kas tikko bija atgriezies un, pamanījis Kelleram rokās divdesmitpiecnieku, saviebās. Bet Kellers, ticis pie naudas, jau metās projām un steigšus pazuda. Lebedevs tūlīt sāka viņu aprunāt.

— Jūs esat netaisns, viņš tiešām no sirds nožēloja, — kņazs beidzot piebilda.

— Kas gan no tādas nožēlas! Mats matā kā es vakar: «zemisks, zemisks», bet tie taču ir tikai vārdi!

— Tad tie jums bija tikai vārdi? Bet es jau domāju...

— Nu, lūk, jums, vienīgi tikai jums teikšu patiesību, jo jūs redzat cilvēkam cauri: gan vārdi, gan darbi, gan meli, gan patiesība — viss man sajūk un pilnīgi no sirds. Patiesība un darbi izpaužas man patiesā nožēlā, ticat vai neticat, varu apzvērēt, bet vārdi un meli — elļišķīgajā (un vienmēr rosīgajā) domā, kā arī te ievilināt cilvēku, kā arī ar nožēlas asarām ko iegūt! Nudien, ka tā! Citam nebūtu sacījis — sāktu smieties vai nospļautos; bet jūs, kņaz, jūs izlemsit cilvēciņi.

— Nu, lūk, taisni tāpat arī viņš man nupat teica, — kņazs iesaucās, — un abi jūs gluži kā lepodamies! Es pat brīnos par jums, tikai viņš ir vaļsirdīgāks par jums, bet jūs to par noteiktu amatu esat pārvērtis. Nu, pietiek, neviebieties, Ļebedev, un nelieciet roku pie sirds. Vai jūs man nepateksit kaut ko? Velti neiegriezto...

Ļebedevs sāka vaibstīties un riezties.

— Es jūs augu dienu gaidīju, lai jums ko jautātu; atbildiet kaut reizi mūžā patiesību ar pirmo vārdu: vai bija kaut kāda jūsu līdzdalība tai vakardienas karietes padarīšanā, vai ne?

Ļebedevs atkal novaibstījās, sāka ķiķināt, berzēja rokas, beidzot pat nošķaudījās, bet vēl arvien neiedrošinājās kaut ko pasacīt.

— Es redzu, ka ir bijusi.

— Bet ne tieši, vienīgi tikai netieši! Saku skaidru patiesību! Ar to vien piedalījos, ka laikus devu ziņu zināmajai personai, ka pie manis sapulcējušies tāda kompānija un ka ieradušās dažas personas.

— Es zinu, ka jūs savu dēlu esat *turp* sūtījis, viņš pats man pirmīt sacīja, bet kas tā par intrigu! — kņazs nepacietīgi iesaucās.

— Nav mana intriga, nav mana, — atgaiņājās Ļebedevs, — tur citi, citi, un drīzāk tā, kā teikt, fantāzija nekā intriga.

— Bet kas par lietu, paskaidrojiet, dieva dēļ! Vai tiešām jūs nesaprotat, ka tas attiecas taisni uz mani? Te taču nomelno Jevgeņiju Pavloviču.

— Kņaz! Visugaišo kņaz! — Ļebedevs atkal šķobījās. — Jūs taču neļaujiet sacīt visu patiesību; es taču jums jau biju uzsācis teikt patiesību; ne vienreiz vien; jūs neļāvēt turpināt...

Kņazs brīdi klusēja un domāja.

— Nu, labi, runājiet patiesību, — viņš smagi nosacīja, acīm redzot, pēc grūtas cīņas.

— Aglaja Ivanovna... — Ļebedevs tūdaļ uzsāka.

— Klusu, klusu! — neganti iebrēcās kņazs, gluži nosarcis aiz sašutuma, bet varbūt arī aiz kauna. — Tas nevar būt, tas viss niekil! Visu to jūs pats esat izdomājis vai arī tādi paši ārprātīgie. Lai es nekad to vairs no jums nedzirdētu!

Vēlu vakarā, jau vienpadsmitajā stundā, ieradās Koļa ar veselu vāceli ziņu. Viņa ziņas bija divējādas: Pēterburgas un Pavlovskas. Viņš steigšus pastāstīja galvenās no Pēterburgas ziņām (lielākoties par Ipoļitu un par vakardienas notikumu), lai atkal atgrieztos pie tām vēlāk, un jo drīzāk pārgāja uz Pavlovskas ziņām. Pirms trim stundām viņš esot atbraucis no Pēterburgas un, neiegriezdamies pie kņaza, devies tieši pie Jēpančiniem. «Tur notiek briesmu lietas!» Protams, pirmajā vietā kariete, bet, droši vien, tur kaut kas tāds vēl noticis, kaut kas tāds, viņam un kņazam nezināms. «Es, protams, nespiegoju un izprašņāt nevienu negribēju; uzņēma mani tomēr labi, tik labi, kā es nemaz nebiju gaidījis; bet par jums, kņaz, ne vārda!» Galvenais un visinteresantākais ir tas, ka Aglaja nesen saķildojusies ar savējiem Gaņas dēļ. Kas tur īsti bija, sīkāk nav zināms, bet tikai Gaņas dēļ (iedomājieties to!), un pat briesmīgi ķīlidojas, tātad ir kaut kas svarīgs. Ģenerālis atbraucis vēlu, atbraucis drūms, kopā ar Jevgeņiju Pavloviču, kuru lieliski uzņēmuši, bet pats Jevgeņijs Pavlovičs apbrīnojami jautrs un mīļš. Taču pati svarīgākā ziņa ir tā, ka Ļizaveta Prokofjevna bez jebkāda trokšņa pasaukusi pie sevis Varvaru Ardalionovnu, kas sēdējusi pie jaunavām, un reizi par visām reizēm padzinusi viņu no mājas, gan vispieklājīgākā kārtā, — «no pašas Varjas dzirdēju». Bet, kad Varja šķīrusies no Ļizavetas Prokofjevnas un atvadījusies no jaunavām, tad tās nemaz neesot zinājušas, ka viņai atteikta viesmīlība uz visiem laikiem un ka viņa beidzamo reizi no tām atvadās.

— Bet Varvara Ardalionovna bija pie manis pulksten septiņos? — kņazs izbrīnījies jautāja.

— Bet padzinuši viņu pēc septiņiem vai astoņos. Man ļoti žēl Varjas, žēl Gaņas... viņiem, bez šaubām, mūžīgas intrigas, bez tām viņi nevar. Nekad es neesmu zinājis, ko viņi domās perina, un negribu zināt. Bet ticiet man, manu mīlo, labo kņaz, ka Gaņam ir sirds. Šis cilvēks daudzējādā ziņā, protams, ir pazudis, bet daudzējādā ziņā viņam piemīt tādas īpašības, ko vērts pameklēt, un es nekad sev nepiedošu, ka agrāk neesmu to sapratis... Nezinu, vai

man turpināt tāpat, pēc notikuma ar Varju. Tiesa, es nostādīju sevi no paša sākuma pilnīgi neatkarīgi un atsevišķi, un tomēr būs jāpādomā.

— Velti jums tik ļoti žēl brāļa, — piebilda kņazs, — ja jau tik tālu lieta nogājusi, tad Gavriļa Ardalionovičs ir bīstams Ļizavetas Prokofjevnas acīs, un tātad viņa zināmās cerības apstiprinās.

— Kā, kādas cerības! — Koļa izbrīnā iesaucās. — Jūs taču nedomājat, ka Agļaja ... tas nevar būt!

Kņazs klusēja.

— Jūs esat briesmīgs skeptiķis, kņaz, — pēc minūtēm divām piebilda Koļa, — es manu, ka jau kādu laiku jūs esat kļuvis ārkārtīgi liels skeptiķis; jūs sākat nekam neticēt un arvien iedomāties... bet vai pareizi es lietoju šai gadījumā vārdu «skeptiķis»?

— Es domāju, ka pareizi, lai gan pilnīgi droši arī pats nezinu.

— Bet es pats no vārda «skeptiķis» atsakos, esmu atradis jaunu izskaidrojumu, — Koļa pēkšņi iesaucās, — jūs neesat skeptiķis, bet greizsirdis! Jūs esat ellišķīgi greizsirdīgs uz Gaņu kādas lepnas jaunavas dēļ!

To pasacījis, Koļa pietrūkās kājās un sāka smieties tā, kā varbūt nekad vēl viņam nebija gadījies smieties. Redzēdams, ka kņazs nosarkst, Koļa smējās vēl skaļāk; viņam briesmīgi iepatikās doma, ka kņazs ir greizsirdīgs Agļajas dēļ, bet viņš aplusa tūlīt, pamanījis, ka tas ir no sirds sarūgtināts. Pēc tam viņi ļoti nopietni un norūpējušies norunāja vēl stundu vai pusotras.

Otrā dienā kņazs kādās neatliekamās darīšanās visu rītu pavadīja Pēterburgā. Braucot atpakaļ uz Pavlovsku jau pēc četriem pēc pusdienas, viņš satika dzelzceļa stacijā Ivanu Fjodoroviču. Tas aši satvēra viņu aiz rokas, palūkojās apkārt, it kā būtu nobijies, un ievilka kņazu sev līdzī pirmās klases vagonā, lai brauktu reizē. Viņš dega nepacietībā pārrunāt kaut ko svarīgu.

— Pirmkārt, mīļo kņaz, uz mani neskaities, un, ja kas bijis no manas puses, — aizmirsti. Es pats jau vakar būtu pie tevis iegriezies, bet nezināju, ko par to saka Ļizaveta Prokofjevna... Mājās man... tirā elle, apmeties kāds noslēpumains sfinkss, bet es staigāju, neko nesaprotu. Kas uz tevi attiecas, tad, manuprāt, tu mazāk par mums visiem esi vainīgs, lai gan, protams, tevis dēļ daudz kas iznācis. Redzi, kņaz, būt filantropam ir patīkami, taču ne pārāk. Varbūt pats jau esi to izbaudījis. Es, protams, mīlu labu sirdi un cienu Ļizavetu Prokofjevnu, bet...

Generālis vēl ilgi turpināja tādā garā, bet viņa vārdi bija apbrīnojami nesakarīgi. Varēja redzēt, ka viņu ārkārtīgi satraucis un apmulsinājis kaut kas viņam galīgi neizprotams.

— Man nav šaubu, ka tu te neesi iejaukts, — viņš beidzot izteicās skaidrāk, — bet, lūdzu tevi draudzīgi, nenāc pie mums kādu laiku, kamēr grozās vēji. Bet, kas attiecas uz Jevgeņiju Pavliču, — viņš iesaucās neparasti dedzīgi, — tad tas viss ir neejdzīgs apmelojums, neslavas celšana! Tā ir aprunāšana, te ir intriga, vēlēšanās visu izjaukt un mūs sanaidot. Redzi, kņaz, saku tev pie auss: mūsu un Jevgeņija Pavliča starpā vēl nav sacīts neviens vārds, saproti? Mūs nesaista nekas, — bet šo vārdu var pasacīt un pat drīz vien, un pat varbūt ļoti drīz! Nu, tad lai kaitētu! Bet, kādēļ, par ko, — nesaprotu! Apbrīnojama sieviete, ekscentriskā sieviete, tik ļoti no viņas baidos, ka nevaru pat gulēt. Un kas par ekipāžu, balti zirgi, tas taču šiks, taisni tas, ko franciski sauc par šiku! Kas gan viņai to! Nudien, apgrēkojos, nodomāju aizvakar uz Jevgeņiju Pavliču. Bet izrādās, ka tas nemaz nevar būt, bet, ja nevar būt, kādēļ tad viņa grib te izjaukt? Lūk, lūk, kur mikla! Lai paturētu sev Jevgeņiju Pavliču? Bet atkārtotju un varu pārņemt krustu, ka viņš ar to nav pazīstams un ka šie vekseli ir izdoma! Un tik nekaunīgi kliedz viņam tu pāri ielai! Īsta sazvērestība! Skaidra lieta, ka tas jānoraida ar nicināšanu, bet pret Jevgeņiju Pavliču jāizturas ar divkāršu cieņu. Tā es arī Līzavetai Prokofjevnaī sacīju. Tagad atklāšu tev visintīmāko domu: esmu noteikti pārliecināts, ka viņa ar to tieši man atriebjas, atceries, par agrāko, lai gan es nekad un neko neesmu viņai nodarījis. Sarkstu no atmiņām vien. Te nu viņa atkal uzradusies, es domāju, ka pazudusi pavisam. Kur gan šis Rogožins tup, saktiet, lūdzami? Es domāju, viņa jau sen Rogožina kundze.

Vārdu sakot, cilvēks bija stipri vien izsists no sliedēm. Gandrīz veselu stundu ceļā viņš runāja viens pats, uzdeva jautājumus, pats atbildeja uz tiem, spieda kņazam roku un vismaz par vienu lietu pārliecināja kņazu, ka viņš nemaz nedomājot turēt to kaut kādā ziņā aizdomās. Kņazam tas bija svarīgi. Beidza viņš ar stāstu par Jevgeņija Pavliča tēvoci, kaut kādas kancelejas priekšnieku Pēterburgā — tas «ļoti ievērojams, septiņdesmit gadus vecs, uzdzīvotājs, gardēdis un vispār uzmacīgs vecuks... Ha! ha! Es zinu, ka viņš ir dzirdējis par Nastasju Fiļipovnu un pat tikojis pēc tās. Iegriezos pie viņa nesen; nepieņem, nevesels, bet bagātnieks, bagātnieks, viņam liela teikšana un... lai dievs viņam piešķir vēl ilgus gadus, bet atkal tāpat Jevgeņijam Pavličam viss paliks... Jā, jā... es tomēr baidos! Ne-

zinu, no kā, bet baidos... It kā gaisā kaut kas lidinātos, kā siks pārnis; nelaime lidinās, un es baidos, baidos!...»

Un beidzot tikai trešajā dienā, kā mēs jau iepriekš sacījām, notika Japāncīņu oficiālā salabšana ar kņazu Ļevu Nikolajeviču.

XII

Pulkstenis jau rādīja septiņi vakarā; kņazs taisījās iet uz parku. Pēkšņi Ļizaveta Prokofjevna viena pati uznāca pie viņa terasē.

— *Pirmkārt*, neiedrošinies nemaz domāt, — viņa uzsāka, — ka esmu nākusi pie tevis lūgt piedošanu. Blēņas! Tu esi caur un cauri vainīgs.

Kņazs klusēja.

— Vainīgs vai ne?

— Tikpat cik jūs. Tomēr ne es, ne jūs, mēs abi nemaz neesam vainīgi ar nodomu. Aizvakar es sevi uzskatīju par vainīgu, bet tagad esmu pārliecināts, ka tā nav.

— Ak tad tā! Nu labi; tad klausies un sēdies, tāpēc ka stāvēt es nedomāju.

Abi apsēdās.

— *Otrkārt*: ne vārda par ļaunajiem puikām! Es nosēdēju un parunāšos ar tevi desmit minūtes; esmu atnākusi pie tevis ievākt ziņas (un tu jau domāji diezin ko?), un, ja tu kaut vārdu iepikstiesies par bezkaunīgajiem puikām, es ceļos un eju, un tad vairs tevi negribu ne redzēt.

— Labi, — kņazs atbildēja.

— Atļauj tev jautāt: vai tu pirms mēnešiem diviem vai divarpus, ap lieldienu nedēļu, atsūtīji Aglajai vēstuli?

— Ra-akstīju.

— Kādā nolūkā? Kas bija vēstulē? Parādi vēstuli!

Acis Ļizavetai Prokofjevna kvēloja, viņa gandrīz vai drebēja aiz nepacietības.

— Man nav vēstules, — kņazs brīnījās un briesmīgi samulsa, — ja vien ir vēl vesela, tad pie Aglajas Ivanovnas.

— Nemānies! Ko tur rakstīji?

— Es nemānos un nekā nebaidos. Es neredzu nekādu iemeslu, kāpēc man nerakstīt...

— Klus! Pēc tam varēsi runāt. Kas bija rakstīts vēstulē? Kāpēc nosarki?

Kņazs padomāja.

— Es nezinu, kādas ir jūsu domas, Ļizaveta Prokofjevna. Redzu tikai, ka šī vēstule jums ļoti nepatīk. Jūs piekritīsiet, ka es varētu atteikties atbildēt uz tādu jautājumu; bet, lai parādītu jums, ka es nebaidos par šo vēstuli un nenozēloju, ka to uzrakstīju, un nemaz nesarkstu tās dēļ (kņazs nosarka vēl gandrīz vai divtik), es jums nolasīšu šo vēstuli, jo liekas, es to atceros no galvas.

To pateicis, kņazs nolasīja šo vēstuli gandrīz vārdu pa vārdam, kā tā bija rakstīta.

— Kas par penterējumu! Ko gan šīs blēņas var nozīmēt, pēc tavām domām? — asi jautāja Ļizaveta Prokofjevna, noklausījusies vēstuli ārkārtīgi uzmanīgi.

— Pats skaidri nezinu; zinu, ka manas jūtas bija patiesas. Man gadījās pilnskanīgas dzīves un ļoti lielu cerību brīži.

— Kādu cerību?

— Grūti izskaidrot, tikai ne tādu, par kādām jūs tagad varbūt domājat... nu, vārdu sakot, nākotnes cerību un prieka, ka varbūt es tur neesmu svešinieks, neesmu ārzemnieks. Man pēkšņi tik ļoti iepatīkās dzimtenē. Kādā saulainā rītā es paņēmu spalvu un uzrakstīju viņai vēstuli; kāpēc viņai — nezinu. Kādreiz taču vēlamies draugu sev blakus; un es, redzams, biju pēc drauga sailgojies... — brīdi klusējis, piebilda kņazs.

— Iemīlējies esi, vai?

— N-nē. Es... es kā māšai rakstīju; es arī parakstījos: brālis.

— Hm, tišām, saprotu.

— Man ļoti grūti atbildēt jums uz šiem jautājumiem, Ļizaveta Prokofjevna.

— Zinu, ka grūti, bet man tur nav nekādas daļas, ka tev grūti. Klausies, atbildi man patiesību kā dieva priekšā: vai tu man melo vai ne?

— Nemeloju.

— Tu patiesību saki, ka neesi iemīlējies?

— Laikam skaidru patiesību.

— Vai re, «laikam»! Puika nodeva?

— Es lūzu Nikolaju Ardalionoviču...

— Puika! Puika! — kā azartā pārtrauca Ļizaveta Prokofjevna.

— Es negribu ne zināt, kas tas par tādu Nikolaju Ardalionoviču! Puika!

— Nikolajs Ardalionovičs...

— Puika, es tev saku!

— Nē, nevis puika, bet Nikolajs Ardalionovičs, — stingri, kaut arī diezgan klusu, kņazs beidzot atbildēja.

— Nu, labi, draudziņ, labi! To es tev pieminēšu.

Brītiņu viņa mēģināja apslāpēt uztraukumu un atpūtās.

— Bet ko nozīmē «nabaga bruņinieks»?

— It nemaz nezinu; tas bez manas līdzdalības; kāds joks.

— Cik patikami pēkšņi to uzzināt! Tikai vai tiešām viņa varēja ieinteresēties par tevi? Pati tevi par «ķēmu» un «idiotu» sauca.

— Jūs varējāt man to arī neatstāstīt, — pārmetoši, gandrīz čukstus piebilda kņazs.

— Nedusmojies. Meiča patvaļīga, neprātīga, izlutināta, — iemīlēs, tad katrā ziņā lamās skaļi un acis nīrgāsies; es biju gluži tāda pati. Tikai, lūdzu, negavilē, draudziņ, nav tava; ticēt to negribu, un nekad tas nebūs! Saku tādēļ, lai tu tūdaļ kaut ko uzsāktu. Klausies, zvēri, ka tu neesi precējies ar *to*.

— Līzaveta Prokofjevna, ko jūs, apžēlojieties! — kņazs aiz brīnumiem tikko nepietrūkās kājās.

— Taču gandrīz vai apprecējies?

— Gandrīz vai apprecējos, — kņazs nočukstēja un nodūra galvu.

— Kā, vai tad *to* nemīli, ja šitā? Tagad *tās* dēļ atbrauci? *Tās* dēļ, vai ne?

— Esmu atbraucis ne tādēļ, lai apprecētos, — kņazs atbildēja.

— Vai tev ir kas svēts pasaulē?

— Ir.

— Zvēri, ka ne tādēļ, lai apprecētu *to*.

— Zvēru, pie kā vien gribat!

— Ticu; noskūpstī mani. Beidzot varu uzelpot brīvi; bet zini: Aglaja tevi nemīl, attiecīgi rīkojies, un viņa nebūs tava, kamēr es pasaulē dzīvoju! Dzirdēji?

— Dzirdēju!

Kņazs tā sarka, ka nespēja atklāti raudzīties Līzavetā Prokofjevna.

— Tad iegaumē. Es tevi gaidīju kā debesu zīmi (tu nebiji tā vērts!), es savu spilvenu pa naktīm asarām slacināju, — ne tevis dēļ, mīļais, esi rāms, man ir savas, citas bēdas, mūžīgas un vienmēr tās pašas. Bet, rau, kāpēc es tik nepacietīgi gaidīju tevi: es vēl arvien ticu, ka pats dievs tevi man par draugu un brāli atsūtījis. Nav man

neviens kā vien šī vecā Belokonska, un arī tā aizlaidusies, turklāt aiz vecuma kļuvusi stulba kā aita. Tagad atbildi vienkārši *jā* vai *nē*: vai tu zini, kādēļ *viņa* aizvakar no karietes sauca?

— Goda vārds, ka es tur neesmu piedalījies un nekā nezinu!

— Pietiek, ticu. Tagad arī man citas domas šai lietā, bet vēl vakarīt visā vainoju Jevgeņiju Pavliču. Veselu diennakti aizvakar un vakarīt. Tagad, protams, nevaru viņiem nepiekrīst: skaidri redzams, ka par viņu kā par muļķi te pasmējušies, kādēļ, par ko, kādā nolūkā (tas vien jau ir aizdomīgi! un arī neglīti!), — bet netiks. Aglaja viņam, to es tev saku! Lai viņš ir labs cilvēks, bet tā tas būs. Es jau agrāk svārstījos, bet tagad esmu galīgi izlēmusi: «Ielieciet vispirms mani šķirstā un aprociet zemē, tad izpreciniet meitu,» to es Ivanam Fjodorovičam šodien kā skaldīt noskaldīju. Vai redzi, ko es tev uzticu, vai redzi?

— Redzu un saprotu.

Ļizaveta Prokofjevna caururbjoši nolūkojās kņazā; varbūt viņai ļoti gribējās zināt, kādu iespaidu uz viņu atstāj ziņa par Jevgeņiju Pavliču.

— Par Gavrilu Ivolginu neko nezini?

— Tas ir ... daudz zinu.

— Vai tev bija nojausma, ka viņš sazinās ar Aglaju?

— Nemaz ne, — kņazs izbrīnījās un pat nodrebēja, — kā, jūs sakāt, Gavrila Ardalionovičs sazinās ar Aglaju Ivanovnu? Nevar būt!

— Ļoti īsu laiku. Te māsa visu ziemu viņam ceļu līdzināja, kā žurka strādāja.

— Es neticu, — pārliecināti atkārtoja kņazs pēc neilgām pārdomām un uzbudinājuma. — Ja tā būtu, es to droši vien zinātu.

— Laikam gan viņš pats atnāktu un pie tavām krūtīm atzītos, asaras liedams! Ak tu muļķīti, muļķīti! Visi tevi krāpj kā ... kā ... Un tev nav kauna viņam uzticēties? Vai tiešām tu neredzi, ka viņš tevi galīgi apvedis ap stūri?

— Es labi zinu, — un viņam ir skaidrs, ka es to zinu ... — kņazs piebilda un nepabeidza.

— Zināt un uzticēties! Tā tikai trūka! No tevis tomēr to vien var gaidīt. Ko gan es vēl brīnos. Ak kungs! Vai tad kādreiz vēl bijis tāds cilvēks! Tpi! Bet vai zini, ka šis Gaņa vai šī Varja saveduši viņu ar Nastasju Fiļipovnu?

— Ko?! — kņazs iesaucās.

— Aglaju.

— Neticu! Tas nevar notikt! Kādā gan nolūkā?

Viņš pietrūkās no krēsla.

— Es arī neticu, lai gan ir pierādījumi. Patvaļīgs, iedomīgs, traks skuķis! Ļauns, bezgala ļauns skuķis! Mūžam teikšu, ka ļauns! Visas viņas tagad man tādas, arī tūļa Aleksandra, bet šī te jau pavisam nav valdāma. Tomēr neticu! Varbūt tāpēc, ka negribu ticēt, — viņa piebilda it kā pie sevis. — Kāpēc tu neatnāci? — viņa pēkšņi atkal pagriezās pret kņazu. — Kāpēc neatnāci visas trīs dienas? — viņa tam nepacietīgi uzkliedza jau otrreiz.

Kņazs jau sāka izklāstīt iemeslus, bet viņa atkal to pārtrauca.

— Visi tevi tur par muļķi un krāpj! Tu vakar uz pilsētu brauci; varu derēt, ceļos tupēji, lūdzi, lai šis nelietis pieņem desmit tūkstošus!

— Nemaz ne, nenāca ne prātā. Pat neredzēju viņu, un bez tam viņš nav nelietis. Es no viņa vēstuli saņēmu.

— Parādi vēstuli!

Kņazs izvilka no portfeļa zīmīti un pasniedza Ļizavetai Prokofjevna. Zīmītē bija rakstīts:

«Cienījamais kungs, man, protams, ļaužu acīs nav ne mazāko tiesību būt patmīligam. Pēc ļaužu domām, esmu tam pārāk niecīgs. Bet tas ir ļaužu acīs, nevis jūsējās. Esmu pilnīgi pārliecinājies, ka jūs, cienījamais kungs, varbūt esat labāks par citiem. Es nepiekritu Doktorenko, un man ir citas domas šai ziņā. Es no jums nekad neņemšu ne kapeikas, bet jūs palīdzējāt manai mātei, un par to mans pienākums ir būt jums pateicīgam, lai gan aiz vājuma. Lai nu kā, es skatos uz jums citādi un atzinu par vajadzīgu jums to paziņot. Bet es arī ieskatu, ka starp mums vairs nevar būt nekādu sakaru. Antips Burdovskis.»

«P. S. Summa, kas iztrūkst no diviem simtiem tiks jums ar laiku droši atmaksāta.»

— Tāds putrojums! — nosprieda Ļizaveta Prokofjevna, pasviezdama atpakaļ zīmīti. — Nebija nemaz vērts lasīt. Ko tu smīni?

— Atzīstieties, ka arī jums bija patīkami izlasīt.

— Kā! Šo godkārības piesātināto penterējumu! Vai tad tu neredzi, ka viņi visi prātā jukuši aiz lepnības un godkārības?

— Jā, tomēr viņš ir paklausījis, pārtraucis sakarus ar Dokto-

renko, un, jo viņš godkārīgāks, jo dārgāk tas maksāja viņa godkārei. Ak, kāds jūs esat mazs bērns, Līzaveta Prokofjevna!

— Vai tu no manis plauku vēl te galā gribi dabūt?

— Nē, nemaz negribu. Bet jūs taču priecājaties par zīmīti, tomēr neizrādāt to. Ko jūs kaunaties no savām jūtām? Tā jūs vienmēr.

— Ne soli tagad neuzdrošinies spert uz manu pusi, — Līzaveta Prokofjevna pietrūkās kājās bāla aiz dūsmām, — lai ne smakas no tevis nebūtu manā namā no šī brīža nekad vairs!

— Bet pēc trim dienām pati atnāksit un aicināsīt pie sevis... Nu kā jums nav kauna? Tās ir jūsu labākās jūtas, kāpēc jūs kaunaties no tām? Taču tikai pati sevi nomokāt.

— Nomiršu, bet neaicināšu nekad! Tavu vārdu aizmirsīšu! Esmu jau aizmirsusi!

Viņa metās projām.

— Man arī bez jums jau aizliegts jūs apmeklēt! — kņazs nosauca viņai pakal.

— Ko-o! Kas tev aizliedza?

Viņa mirklī apcirtās, it kā viņai būtu ar adatu iedurts. Kņazs vēl svārstījās ar atbildi; viņš juta, ka ir nejauši, bet stipri vien izplāpājies.

— Kas tev aizliedza? — neganti iebrocās Līzaveta Prokofjevna.

— Aglaja Ivanovna aizliedza...

— Kad? Ru-nā ta-ču!!!

— Nupat šorīt atsūtījusi, lai es nekad neuzdrošinoties pie jums ierasties.

Līzaveta Prokofjevna stāvēja kā sastingusi, bet viņa apsvēra.

— Ko atsūtījusi! Ar ko atsūtījusi? Ar puiku? Vārdos pateikusi? — pēkšņi viņa atkal iesaucās.

— Es saņēmu zīmīti, — kņazs sacīja.

— Kur? Dod šurp! Tūlīt!

Kņazs padomāja brīdi, tomēr izvilka no vestes kabatas nevižīgi salocīto strēmeli, uz kuras bija uzrakstīts:

«Kņaz Lev Nikolajevič! Ja pēc visa tā, kas bijis, jūs esat nodomājis pārsteigt mani, apmeklējot mūsu vasarnīcu, tad es, varat būt pārliecināts, nebūšu iepriecināto skaitā. *Aglaja Jēpančina.*»

Līzaveta Prokofjevna pārdomāja kādu brīdi; pēc tam pēkšņi metās pie kņaza, satvēra viņu aiz rokām un vilka sev līdzi.

— Tūlīt! Nāc! Par spīti tūlīt pat, uz vietas! — viņa iekliedzās neparasta satraukuma un nepacietības liksmē.

- Jūs taču mani pakļaujat . . .
- Kam? Naivais vientiesīti! It kā nemaz nebūtu vīrietis! Nu, tagad es pati visu redzēju, savām acīm . . .
- Kaut platmali ļaujiet paķert līdzī . . .
- Te būs tava nožēlojamā platmalīte, eima! Pat fasonu nav pratis izvēlēties ar gaumi! . . . To viņa . . . to viņa pēc notikušā . . . tas no karsoņa, — Līzaveta Prokofjevna murmināja, vilkdama līdzī kņazu un ne britiņu nepalaizdama viņa roku, — nesen es par tevi aizliku kādu labu vārdu, sacīju skaļi, ka esi muļķis, tāpēc ka nenāc . . . citādi nebūtu uzrakstījusi tādu nejēdzīgu zīmīti! Nepieklājīgu zīmīti! Nepieklājīgu godīgai, labi audzinātai, gudrai, gudrai meiteņei! . . . Hm, — viņa turpināja, — pašai taču, protams, bija nepatīkami, ka tu nenāc, tikai nebija apsvērusi, ka idiotam tā nevar rakstīt, tāpēc ka uztvers burtiski, kā arī ir iznācis. Ko tu te noklausies? — viņa iesaucās, atģidusies, ka ir izpļāpājusies. — Viņai tāds āksts vajadzīgs kā tu, sen nav redzējusi, tādēļ vien viņa tevi lūdz! Un man prieks, prieks, ka viņa tagad tevi vilks uz zoba! To tu esi pelnījis. Bet viņa prot, ak, kā viņa prot! . . .

TREŠĀ DAĻA

I

Allaž dzird sūdzamies, ka mums trūkstot praktisku cilvēku; ka politisku darbinieku, piemēram, esot daudz; ģenerāļu arī daudz; dažādu pārvaldnieku, cik vien vajag, patlaban varot sameklēt pēc patikas — bet praktisku cilvēku neesot. Vismaz visi sūdzas, ka neesot. Saka pat, ka uz dažiem dzelzceļiem trūkstot kārtīgu kalpotāju; kaut cik ciešamu administrāciju dažā labā kuģniecības sabiedrībā, kā arī stāsta, nekādi nevarot noorganizēt. Tur, vai dzi, uz kāda jaunatklāta dzelzceļa sadūrušies vai nogāzušies no tilta vagoni; citur, kā raksta, gandrīz vai palicis pa ziemu vilciens sniega lauka vidū: braukuši uz dažām stundām, bet piecas dienas nostāvējuši sniegā. Tur atkal tūkstošiem pudu preču pūstot uz vietas pa divi un pa trīs mēneši, gaidot uz nosūtīšanu, bet tur, kā runā (kas gan ir gluži neticami), kāds administrators, tas ir, kāds uzraugs kādam tirgoņa

komijam, kas viņam uzmācies savu preču nosūtīšanas lietā, nenosūtījis vis preces, bet administrējis pa zobiem, turklāt vēl izskaidrojis savu administratīvo rīcību ar to, ka esot «pārsteidzies». Šķiet, tik daudz iestāžu valsts dienestā, ka bail iedomāties; visi ir kalpojuši, visi kalpo, visi taisās kalpot, — kā gan, šķiet, no tāda materiāla nevarētu izveidot kādu piemērotu kuģniecības sabiedrības administrāciju?

Uz to dažkārt dod ārkārtīgi vienkāršu atbildi, tik vienkāršu, ka pat ticēt grūti tādām izskaidrojumiem. Tiesa, saka pat, ka pie mums visi esot kalpojuši un kalpojot, un tas velkoties jau divsimt gadu pēc vislabākā vācu parauga, no sentēviem līdz mazdēliem, — bet taisni kalpotāji esot visnepraktiskākie cilvēki, un nogājis tik tālu, ka pavisam nesen abstraktums un praktisko zināšanu trūkums uzskatīts pat pašu kalpotāju vidū gandrīz par vislielāko tikumu un labāko rekomendāciju. Mēs tomēr velti sākām runāt par kalpotājiem, mēs patiesībā gribējām runāt par praktiskajiem cilvēkiem. Te nu nav nekādu šaubu, ka biklums un pilnīgs paša iniciatīvas trūkums vienmēr — uzskatīts pie mums par praktiskā cilvēka galveno un labāko pazīmi — pat arī tagad tiek uzskatīts. Bet kāpēc vainot tikai sevi, — ja vien uzskatām šo domu par apvainojumu? Oriģinalitātes trūkums visur, visā pasaulē, no laika gala vienmēr uzskatīts par prasmīga, lietišķa un praktiska cilvēka pirmo īpašību un labāko rekomendāciju, un vismaz deviņdesmit deviņas simtdaļas cilvēku (vismaz tik daudz) vienmēr bijušas tādās domās un varbūt tikai viena simtdaļa cilvēku vienmēr spriedusi un spriež citādi.

Izgudrotāji un ģēniji gandrīz vienmēr savas darbības sākumā (un ļoti bieži arī beigās) uzskatīti sabiedrībā ne citādi kā par muļķiem, — tā jau ir visrutinētākā piebilde, visiem pārāk labi pazīstama. Ja, piemēram, gadu desmitiem ilgi visi stiepa savu naudu uz lombardu un sastiepa tur miljardus uz četriem procentiem, tad saprotams, kad lombarda vairs nebija un visiem palika personīgā iniciatīva, tad šo miljonu lielākajai daļai bija katrā ziņā jāaiziet bojā akciju drudzī un blēžu rokās, — un to pat prasīja pieklājība un labais tonis. Tieši labais tonis; ja līdz šim pie mums uzvedīgs biklums un pieklājīgs oriģinalitātes trūkums bija, pēc vispārējās pārliecības, rosmīga un kārtīga cilvēka neatņemama īpašība, tad jau pārāk negliti un pat nepieklājīgi būtu pēkšņi krasi pārmainīties. Kura gan, piemēram, māte, kas maigi mil savu bērnu, neizbīsies un nesašlims aiz bailēm, kolīdz viņas dēls vai meita maķenīt izskries no sliedēm: «Nē, tad jau labāk lai ir laimīgs un nodzīvo pārticis arī bez oriģinalitātes,» domā katra māte, šūpodama savu bērnu. Bet mūsu aukles, šūpodamas bērnus, no laika gala šķaita un dzied: «Iesi

svārkos zeltītos, ģenerāļa uzplečos!» Tātad pat mūsu aukles ģenerāļa pakāpi uzskatījušas par krievu cilvēka laimes kalngalu, un tā tad tā bija mierīgas, jaukas svētlaimes vispopulārākais nacionālais ideāls. Un patiesi: viduvēji nolīcis eksāmenu un nodienējis trīsdesmit piecus gadus, — kas gan nevarēja pie mums galu galā uzdienēt par ģenerāli un sakrāt zināmu summu lombardā? Tādējādi krievu cilvēks gandrīz bez jebkādam pūlēm ieguva beidzot rosmīga un praktiska cilvēka nosaukumu. Būtībā neklūt par ģenerāli pie mums varēja vienīgi tikai oriģināls cilvēks, citiem vārdiem sakot, nemierīgs cilvēks. Varbūt taisni te slēpās zināms pārpratums; bet, runājot vispārīgi, šķiet, tas ir pareizi, un mūsu sabiedrībai ir bijusi pilnīgi taisnība, nosakot praktiskā cilvēka ideālu. Un tomēr mēs te esam sarunājuši daudz lieka; patiesībā mēs gribējām sacīt dažus paskaidrojuma vārdus par mums pazīstamo Jēpančīnu ģimeni. Šie cilvēki vai vismaz tie šīs ģimenes locekļi, kas visvairāk bija spējīgi spriest, pastāvīgi cieta no kādas gandrīz kopējas viņu ģimenes īpašības, gluži pretējas tiem tikumiem, par kuriem mēs nupat pārsriedām. Neizprazdami faktu pilnīgi (tāpēc ka to grūti izprast), viņi tomēr nereti nojauta, ka viņiem ģimenē arvien neiet tā kā visiem citiem. Visiem iet gludi, viņiem kā pa celmiem; visi brauc kā pa sliedēm — viņi ik brīdī izskrien no sliedēm. Visi ik brīdī tikli kautrējas, bet viņi ne. Tiesa, Ļizaveta Prokofjevna pati pārāk baidījās, tomēr šī nebija tā kautrība, kas raksturoja labu audzināšanu un piemita labākajai sabiedrībai un pēc kuras viņi ilgojās. Tomēr varbūt tikai Ļizaveta Prokofjevna vienīgā arī zūdījās: meitas bija vēl jaunas, — lai gan visas ļoti vērīgas un ironiskas, — un ģenerālis bija gan vērīgs (tomēr ne bez sava truluma), bet vairāk sarežģītajos gadījumos sacīja tikai: *hm!* — un galu galā lika visas cerības uz Ļizavetu Prokofjevnu. Tātad uz viņu gūlās arī atbildība. Un nemaz tā nebija, ka šī ģimene, piemēram, parādītu kādu savu iniciatīvu vai pārkāptu robežas aiz apzinātas tieksmes pēc oriģinalitātes, kas jau būtu gluži nepieklājīgi. Ai nē! Nekā tāda īstenībā nebija, tas ir, nekāda apzināti sprausta mērķa, un tomēr beigu beigās iznāca tā, ka Jēpančīnu ģimene, kaut arī ļoti godājama, nebija tomēr gluži tāda, kādām jābūt vispār visām godājamām ģimenēm. Beidzamajā laikā Ļizaveta Prokofjevna sāka atzīt par vainīgu visās lietās tikai sevi vien un savu «nelaimīgo» raksturu — un tāpēc arī tik lielas kļuva viņas ciešanas. Viņa pati ik brīdī godāja sevi par «mulķīgu, nepieklājīgu savādnīci» un mocījās aiz slimīgas aizdomības, bez mitas zaudējama galvu, neatrada izeju kaut kādā visparastākajā notikumu sadursmē un ik brīdī pārspīlēja nelaimi.

Jau stāsta sākumā mēs minējām, ka Japāņi bija iemantojuši vispārēju un patiesu cieņu. Arī pats ģenerālis Ivans Fjodorovičs, tumšas izcelsmes cilvēks, visur tika uzņemts bez ierunām un ar cieņu. Cieņu viņš arī bija pelnījis, pirmkārt, kā bagāts cilvēks un «ne no pēdējiem» un, otrkārt, kā ļoti krietns cilvēks, kaut arī diezgan aprobežots. Bet zināms prāta trulums, kā liekas, ir gandrīz neatņemama īpašība ja ne gluži katram darbiniekam, tad vismaz katram, kas vairo bagātību. Beidzot, ģenerālim bija pieklājīgas manieres, viņš bija neiebildīgs, prata klusēt un tai pašā laikā neļaut sev uzkāties, pie tam ne tikai kā ģenerālis, bet arī kā godīgs un krietns cilvēks. Vis svarīgākais tas, ka viņam bija laba protekcija. Kas attiecas uz Ļizavetu Prokofjevu, tad viņa, kā jau paskaidrots augstāk, arī bija no labas ģimenes, lai gan pie mums izcelsmi sevišķi vērā neņem, ja turklāt nav vajadzīgo sakaru. Bet viņai beidzot radās arī sakari; viņu cienīja un galu galā iemilēja tādas personas, ka pēc tām, gluži dabiski, visiem vajadzēja viņu cienīt un uzņemt. Nav šaubu, ka viņas mocības sakarā ar ģimeni bija nepamatotas — iemesls tām bija sīks, un tās bija līdz smieklīgam pārspīlētas; bet, ja kādam ir kārpas uz deguna vai uz pieres, tad taču tā vien liekas, ka visiem visā pasaulē tikai tas vien stāvējis un stāv prātā — skatīties uz jūsu kārpas, smieties par to un nosodīt jūs par to, kaut jūs būtu ar visu to vai Ameriku atklājis. Nav arī šaubu, ka sabiedrībā Ļizavetu Prokofjevu tiešām uzskatīja par «savādnieci»; tomēr viņu nenoliedzami cienīja; bet Ļizaveta Prokofjevna beidzot vairs neticēja pat tam, ka viņu ciena, — un tā arī bija visa nelaime. Raugoties savās meitās, Ļizavetu Prokofjevu mocīja aizdomas, ka viņa nemitīgi ar kaut ko kaitē meitu karjerai, ka viņas raksturs ir smieklīgs, nepieklājīgs un neciešams, — par to, protams, nemitīgi vainoja pati savas meitas un Ivanu Fjodoroviču un augas dienas ar viņiem ķildojās, tai pašā laikā mīlēdama viņus pašai dziedīgi un kaislīgi.

Visvairāk viņu nomocīja aizdomas, ka arī viņas meitas kļūst gluži tādas pašas «savādnieces» kā viņa un ka tādu jaunavu kā viņas pasaulē nav un nemaz nevar būt. «Aug nihilistes, vairāk nekais!» viņa mēdza teikt pie sevis vai ik brīdī. Beidzamajā gadā un jo sevišķi pašā pēdējā laikā šī skumjā doma sāka arvien vairāk un vairāk viņā iesakņoties. «Pirmkārt, kāpēc viņas neprecas?» viņa jautāja sev ik brīdī. «Mocīt māti, — tur viņas saskata savas dzīves mērķi, un tas, protams, tā ir, tāpēc ka visur valda šīs jaunās idejas, šis nolādētais sieviešu jautājums! Vai tad Aglaja nebija iedomājusies pirms pusgada apgriezt savus brīnum krāšņos matus? (Ak kungs, pat man nebija tādu matu, savā laikā!) Grieznes jau bija rokās, tikai uz

ceļiem vēl viņu pielūdzos!... Šī varbūt to darīja aiz ļaunuma, lai māti nomocītu, jo šī meiča ir ļauna, patvaļīga, izlutināta, bet galvenais — ļauna, ļauna, ļauna! Bet vai tad resnā Aleksandra negrasījās šai līdzī arī savas pinkas apgriezt un nevis aiz ļaunuma, nevis aiz untuma, bet patiesi kā muļķe, kuru pati Aglaja pārlicinājusi, ka bez matiem viņai būšot mierīgāka guļa un galva nesāpēsot? Un nu jau piecus gadus — cik daudz, cik daudz, cik daudz viņām bijis precinieku? Un ir bijuši tiešām krietni cilvēki, pat vislieliskākie cilvēki ir gadījušies! Ko gan viņas gaida, ka neprecas? Lai tikai mātei sariebtu, — nav nekāda cita iemesla! Nekāda! Nekāda!»

Beidzot gandrīz jau uzlēca saule arī viņas mātes sirdī; kaut viena meita, kaut Adelaida būs beidzot iekārtota. «Kaut viena no pleciem nost,» mēdza sacīt Līzaveta Prokofjevna, kad nācās izteikties skaļi (pie sevis viņa izteicās nesalīdzināmi maigāk). Un cik labi un cik pieklājīgi viss kārtojās; pat sabiedrībā ar cieņu sāka runāt. Pazīstams cilvēks, kņazs, ar lielu īpašumu, krietns cilvēks un turklāt tikams viņas sirdij, ko gan vēl vairāk, taču par Adelaidu viņa arī agrāk bija baidījies mazāk nekā par citām meitām, lai gan viņas mākslinieciskās tieksmes dažbrīd tik ļoti mulsināja Līzavetas Prokofjevnas allaž šaubu pilno sirdi. «Toties raksturs jautrs, turklāt visai saprātīga, — tātad meiča nepazudīs,» viņa nomierinājās galu galā. Par Aglaju viņa baidījās visvairāk. Bet par vecāko meitu Aleksandru pati Līzaveta Prokofjevna nezināja, ko domāt: uztraukties par viņu vai ne? Te viņai likās, ka jau pavisam «meiča pagalam»; divdesmit pieci gadi — tātad arī paliks vecmeitās. Un «tik skaista būdama!»... Līzaveta Prokofjevna viņas dēļ pat raudāja pa naktīm, kad tais pašās naktīs Aleksandra Ivanovna gulēja visciešākajā miegā. «Kas gan viņa īsti ir — nihiliste vai tikai muļķe?» Ka nav muļķe, — par to tomēr arī Līzavetai Prokofjevnai nebija nekādu šaubu: viņa ārkārtīgi cienīja Aleksandras Ivanovnas uzskatus un labprāt ar viņu apspriedās. Bet, ka «slapja vista», — par to nav nekādu šaubu: «tik mierīga, ka ne uzbuknīt nevar! Tomēr arī «slapjās vistas» nav mierīgas — fū! Es esmu apjukusi ar viņām pavisam!» Līzavetai Prokofjevnai bija neizskaidrojamas līdzcietības pilnas simpatijas pret Aleksandru Ivanovnu, pat vēl vairāk nekā pret Aglaju, kura bija viņas elks. Bet žultainie izlēcieni (kā galvenokārt arī izpaudās viņas mātes jūtas un simpatijas), uzpūšanās, tādi nosaukumi kā «slapjā vista» tikai smīdināja Aleksandru. Nogāja dažreiz tik tālu, ka Līzavetu Prokofjevnu briesmīgi kaitināja tīrie nieki un padarīja viņu gluži vai traku. Aleksandra Ivanovna, piemēram, labprāt mēdza ļoti ilgi gulēt un redzēja parasti daudz sapņus; bet viņas sapņi izcēlās pastāvīgi ar

kādu neparastu tukšumu un naivumu — septiņus gadus vecam bērnam pašā laikā; un, lūk, pat šo sapņu nevainīgums nezina kāpēc sāka māmuļu satraukt. Kādreiz Aleksandra Ivanovna bija redzējusi sapnī deviņas vistas, un no tā abām ar māti izcēlās pamatīga ķilda, — kāpēc? — grūti izskaidrot. Reizi, tikai vienu reizi viņai bija izdevies redzēt sapnī kaut ko gandrīz oriģinālu — viņa redzēja mūku, vienu pašu, kādā tumšā istabā, kurā pati baidījusies ieiet. Abas māsas, skaļi smiedamās, sapni tūlīt ar gavilēm atstāstīja Līzavetai Prokofjevna; bet māmuļa atkal noskaitās un visas trīs nodēvēja par muļķēm. «Hm! Mierīga kā muļķe un taču pilnīgi «slapja vista», uzbukņīt nevar, bet skumst, dažreiz raugās pavisam skumji! Par ko viņa bēdājas, par ko?» Reizēm viņa uzdeva šo jautājumu arī Ivanam Fjodorovičam, pie tam pa savam paradumam histēriski, bargi, gaidot tūlītēju atbildi. Ivans Fjodorovičs ņurdēja savu «hm», raucot pieri, paraustīja plecus un galu galā nolēma, noplātīdams rokas:

— Vīra vajag!

— Tikai nedod dievs viņai tādu kā jūs, Ivan Fjodorovič, — Līzaveta Prokofjevna gandrīz eksplodēja, — ne tādu savos spriedumos un lēmumos kā jūs, Ivan Fjodorovič, ne tādu rupju cilvēku kā jūs, Ivan Fjodorovič...

Ivans Fjodorovičs glābās nekavējoties, bet Līzaveta Prokofjevna nomierinājās pēc savas eksplozijas. Protams, tās pašas dienas pievakarē viņa nenovēršami kļuva neparasti uzmanīga, klusa, laipna un godbijīga pret Ivanu Fjodoroviču, pret «savu rupjo cilvēku» Ivanu Fjodoroviču, pret savu labo un mīlo, dievināto Ivanu Fjodoroviču, jo viņa visu mūžu bija mīlējusi savu Ivanu Fjodoroviču un iemīlējusies viņā, ko ļoti labi zināja arī pats Ivans Fjodorovičs un bezgalīgi cienīja par to savu Līzavetu Prokofjevnu.

Taču viņas galvenā un pastāvīgā mocība bija Aglaja.

«Pilnīgi, pilnīgi tāda pati kā es, mans portrets no visiem viedokļiem,» sacīja pie sevis Līzaveta Prokofjevna, «patvaļīgs, nejauks velnēns! Nihiliste, savādniece, neprātīgā, ļaunā, ļaunā, ļaunā! Ak kungs, cik viņa būs nelaimīga!»

Bet, kā mēs jau sacījām, uzlēkusi saule visu bija uzbrīdi remindējusi un apmirdzējusi. Tas bija gandrīz mēnesis Līzavetas Prokofjevnas mūžā, kad viņa pilnīgi atpūtās no visām raizēm. Tuvojoties Adelaidas kāzām, sabiedrībā sāka runāt arī par Aglaju, turklāt Aglaja izturējās visur tik lieliski, tik cēli, tik gudri, tik uzvaroši, mazliet lepmi, bet tas taču viņai tā pietāv! Tik piemīlīga, tik laipna bija visu mēnesi pret māti! («Tiesa, šo Jevgeņiju Pavloviču vajag vēl ļoti ļoti vērot, izprast, un arī Aglaja, šķiet, neieredz viņu daudz

labāk par citiem!») Tomēr kļuvusi pēkšņi tik brīnum jauka meitene — un cik skaista viņa, ak dievs, cik viņa skaista, jo dienas jo skaistāka! Un, lūk...

Un, lūk, kolīdz parādījās šis nejaukais kņaziņš, šis plukata idiotiņš, viss atkal saduļķojās, viss mājās apgriezās ar kājām gaisā!

Kas tad tomēr bija noticis?

Citiem droši vien liktos, ka nekas nav noticis. Bet taisni ar to vien Līzaveta Prokofjevna atšķīrās, ka visparastāko lietu kombinācijā un jūklī, viņai vienmēr piemītošā nemierā, viņa paguva vienmēr saskatīt kaut ko tādu, kas viņu baidīja dažreiz gluži slimīgi, ar aizdomu pilnām, pavisam neizskaidrojamām bailēm, tātad arī ļoti nomācošām. Kā gan viņai bija, kad pēkšņi tagad caur visu šo smieklīgo un nepamatoto nemiera birgu tiešām sāka atmargot kaut kas it kā patiesi svarīgs, kaut kas tāds, kas tiešām varbūt var atsvērt ir uztraukumus, ir šaubas, ir aizdomas.

«Un kā drikstējuši, kā drikstējuši man šo nolādēto anonīmo vēstuli uzrakstīt par šo riebīgo sievieti, ka viņa ar Aglaju sazinoties?» domāja Līzaveta Prokofjevna visu ceļu, vilkdama sev līdzī kņazu, un arī mājās, kad bija nosēdinājusi viņu pie apaļā galda, ap kuru sasēdusies visa ģimene. «Kā iedrošinājušies jel domāt par to? Es taču nomirtu aiz kauna, ja būtu kaut mazdruciņā noticējusi vai parādījusi Aglajai šo vēstuli! Kāds izsmiekls tas mums, Jēpančiniem! Un viss, viss Ivana Fjodoroviča dēļ, viss jūsu dēļ, Ivan Fjodorovič! Ak, kāpēc neaizbraucām uz Jelagina salu: es taču sacīju, ka jābrauc uz Jelagina salu! Varbūt Varja šo vēstuli uzrakstījusi, es zinu, vai varbūt... visā, visā Ivans Fjodorovičs vainīgs! Tikai par viņu šī riebīgā sieviete palaidusi šo joku agrāko sakaru piemiņai, lai viņu pataisītu par muļķi, gluži tāpat kā agrāk par viņu kā par muļķi smējusies, aiz deguna vazājusi, kad viņš tai vēl pērles vedis... Bet galu galā tomēr mēs esam iejauktas, jūsu meitas iejauktas, Ivan Fjodorīč, jaunavas, jaunkundzes, labākās sabiedrības jaunkundzes, līgavas, viņas te atradās, te stāvēja, visu dzirdēja, un notikumā ar puikām arī iejauktas, priedājiemies, arī te bija un klausījās! Nepiedošu, nepiedošu taču es šim kņaziņam, nekad nepiedošu! Un kāpēc Aglaja trīs dienas histērijā, kāpēc ar māsām gandrīz vai saķīlidojās, pat ar Aleksandru, kurai vienmēr skūpstīja rokas kā mātei, — tik ļoti cieņija viņu? Kāpēc viņa trīs dienas visiem uzdod mīklas? Un ko te Gavriļa Ivolgins? Kāpēc viņa vakar un šodien Gavrilu Ivolgīnu ņēmās slavīnāt un sāka raudāt? Kāpēc šai anonīmajā vēstulē minēts par šo nolādēto «nabaga bruņinieku», ja viņa kņaza vēstuli pat māsām nav rādījusi? Un kāpēc... kādēļ, kādēļ es pie viņa kā apsvīlusi

kaķene nupat aizskrēju un pati viņu atvilku šurp? Ak kungs, prātu esmu izdzīvojuši, ko es tagad esmu izdarījuši! Ar jaunu cilvēku par meitas noslēpumiem runāt un vēl... un vēl par tādiem noslēpumiem, kas gandrīz uz viņu pašu attiecas! Ak dievs, labi vēl, ka viņš idiots un... mājas draugs! Vai tad patiesi Aglaju būtu savaldzinājis tāds kroplītis! Ak kungs, ko gan es melšu! Tpū! Oriģināli gan mēs esam... mūs visus vajag rādīt zem stikla, mani pašu pirmo, pa desmit kapeikām par ieeju. Nepiedošu es jums to, Ivan Fjodorovič, nekad nepiedošu! Un kāpēc viņa tagad šo netramda? Solijās tramdit un nu netramda! Re, re, acis iepletusi viņā raugās, klusē, neiet projām, stāv, bet pati taču nelika viņam nākt... Viņš sēž gluži bāls. Un šis nolādētais, nolādētais plāpa Jevgeņijs Pavličs viens pats pierunā visu istabu! Re, kā trillina, vārdu neļauj iemest starpā. Es tūlīt visu dabūtu zināt, ja tikai sarunu uzvedinātu...»

Kņazs tiešām sēdēja gluži bāls pie apaļā galda un, kā likās, vienā un tai pašā laikā izjuta ārkārtīgas bailes un brīžu brīžiem viņam pašam neizprotamu jūsmu, kas aizgrāba sirdi. Ak, kā viņš baidījās paskatīties uz to pusi, uz to kaktu, no kura viņā cieši raudzījās divas pazīstamas melnas acis, un kā viņš tai pašā laikā vai pamira aiz laimes, ka sēd te atkal viņu vidū, ka dzirdēs pazīstamo balsi, — pēc tā, ko viņa bija tam rakstījusi. «Ak dievs, ko gan viņa tagad sacīs!» Pats viņš vēl nebija izteicis neviena vārda un sasprindzināti klausījās runīgajā Jevgeņijā Pavlovičā, kurš reti bija tik apmierinātā un pacilātā garastāvoklī kā taisni šovakar. Kņazs klausījās viņā un ilgu laiku nesaprata gandrīz ne vārda. Izņemot Ivanu Fjodoroviču, kas vēl nebija atgriezies no Pēterburgas, visi bija kopā. Kņazs Š. arī bija šeit. Šķiet, visi taisījās drusku vēlāk, pirms tējas, iet klausīties muziku. Tagadējā saruna bija uzsākta, kā redzams, pirms kņaza ierašanās. Drīz vien terasē pēkšņi ieslidēja nezin no kurienes atnākušais Koļa. «Tātad viņu te uzņem tāpat kā agrāk,» kņazs pie sevis nodomāja.

Jepančinu vasarnīca bija krāšņa vasarnīca šveiciešu mājas gaumē, glezni uzkopta no visām pusēm ar puķēm un lapām. No visām pusēm to apņēma neliels, bet skaists puķu dārzs. Sēdēja visi terasē tāpat kā pie kņaza; tikai terase bija mazliet plašāka un iekārtota greznāk.

Uzsāktās sarunas tēma, šķiet, bija tikai nedaudziem pa prātam; saruna, kā varēja nojaust, bija sākusies aiz nepacietīga strīda, un, protams, visi laikam vēlējas mainīt tematu. Bet Jevgeņijs Pavlovičs, kā likās, tāpēc jo sīkstāk pie tā turējās, novērodams tā radīto iespaidu; kņaza ierašanās it kā satrauca viņu vēl vairāk. Līzaveta

Prokofjevna viebās, lai gan ne visu saprata. Aglaja, kas sēdēja savrup, gandrīz kaktā, negāja projām, klausījās un stūrgalvīgi klusēja.

— Atļaujiet, — Jevgeņijs Pavlovičs dedzīgi iebilda, — es neko nesaku pret liberālismu. Liberālisms nav grēks; tā ir visa veselā nepieciešama sastāvdaļa, kurš bez tā sairs vai sastings; liberālismam ir tādas pašas tiesības pastāvēt kā vistiklākajam konservatīvismam; bet es uzbrūku krievu liberālismam un joprojām atkārtāju, ka patiesībā tāpēc vien arī uzbrūku tam, ka krievu liberālis nav vis *krievisks* liberālis, bet ir *nekrievisks* liberālis. Dodiet man šurp krievu liberāli, un es viņu tūlīt jūsu priekšā noskūpstīšu.

— Ja tikai viņš gribēs jūs skūpstīt, — sacīja Aleksandra Ivanovna, kas bija neparasti uztraukta. Pat vaigi viņai bija sārtāki, nekā parasts.

«Re nu,» nodomāja pie sevis Līzaveta Prokofjevna, «guļ vien un ēd, ka ne uzbukņīt, un te pēkšņi pacelsies reizi gadā un sāks runāt tā, ka atliek tikai rokas par viņu noplātīt.»

Kņazs vēroja gluži kā garām ejot, ka Aleksandrai Ivanovnai, šķiet, ļoti nepatīk, ka Jevgeņijs Pavlovičs runā pārāk jautri, runā par nopietnu tēmu it kā iekaisdams, bet tai pašā laikā arī kā jokodams.

— Es, kņaz, nupat, tikko pirms jūsu ierašanās, apgalvoju, — turpināja Jevgeņijs Pavlovičs, — ka pie mums līdz šim liberāļi nākuši tikai no diviem slāņiem: agrākā muižnieciskā (likvidētā) un no semināristiem. Bet, tā kā abas kārtas beidzot pilnīgi pārvērtušas par kastām, par kaut ko pilnīgi šķirtu no nācijas, un, jo tālāk, jo vairāk, no paaudzes uz paaudzi, tad arī tas viss, ko viņi darījuši un dara, tātad ir bijis pilnīgi nenacionāls...

— Kā? Tātad viss, kas padarīts, — viss ir nekrievisks? — iebilda kņazs Š.

— Nenacionāls; lai gan krieviski, bet nav nacionāli; kā liberāļi mums nekrieviski, tā arī konservatīvie nekrieviski, visi... Un varat būt drošs, ka nācija neko neatzīs no visa tā, ko darījuši muižnieki un semināristi, ne tagad, ne vēlāk...

— Tas tikai ir jauki! Kā jūs varat apliecināt tādu paradoksu, ja tikai tas domāts nopietni? Es nevaru pieļaut tādas izlēcienu pret krievu muižnieku; jūs pats esat krievu muižnieks, — dedzīgi pretojās kņazs Š.

— Es taču par krievu muižnieku nerunāju tai nozīmē, kā jūs saprotat. Šī kāрта ir cienijama, kaut vai tāpēc vien, ka es pie tās piederu; jo sevišķi tagad, kad tā beigusi pastāvēt...

— Vai tiešām arī literatūrā nav bijis nekā nacionāla? — pārtrauca Aleksandra Ivanovna.

— Literatūrā es neesmu meistars, bet arī krievu literatūra, manuprāt, visa ir nekrieviska, varbūt izņemot Lomonosovu, Puškinu un Gogoli.

— Pirmkārt, tas nav maz, un, otrkārt, viens nāk no tautas, bet pārējie divi ir muižnieki, — iesmējās Adelaida.

— Taisni tā, bet velti priecājaties. Tā kā vienīgi šiem trijiem no visiem krievu rakstniekiem līdz šim izdevies pasacīt katram kaut ko tiešām *savu*, savu paša, ne no viena neaizgūtu, tad ar to pašu šie trīs arī kļuva tūdaļ nacionāli. Kurš no krievu cilvēkiem pasacīs, uzrakstīs vai padarīs kaut ko savu, neatņemamu un neaizgūtu *savu*, tas nenovēršami kļūs nacionāls, kaut vai viņš krieviski runātu slikti. Tā man ir aksioma. Bet mēs jau nesākām runāt par literatūru, mēs sākām par sociālistiem, un no tiem saruna sāka risināties; nu, tad ticiet man, ka mums nav neviena krievu sociālista; nav un nav bijis, tāpēc ka visi mūsu sociālisti arī nāk no muižniekiem vai no semināristiem. Visi mūsu rūdītie, afišētie sociālisti, kā šejieniēši, tā arī ārzemēs dzīvojošie, nav nekas cits kā liberāļi no dzimtbūšanas laiku muižniekiem. Ko jūs smejaties? Dodiet man viņu grāmatas, dodiet man viņu mācības, viņu memuārus, un es, nebūdam literatūras kritiķis, apņemos uzrakstīt jums pilnīgi pārliecinošu literāru kritiku, kurā pierādīšu skaidri un gaiši, ka katru lappusi viņu grāmatās, brošūrās, memuāros uzrakstījis vispirms agrākais krievu muižnieks. Viņu niknums, sašutums asprātība — muižnieciska (pat pirms Famu-sova!); viņu sajūsma, viņu asaras, varbūt īstas, sirsnīgas asaras, tomēr — muižnieku asaras! Muižnieku vai semināristu... Jūs atkal smejaties, arī jūs smejaties, kņaz? Arī nepiekrītat?

Tiešām, visi smējās, pasmaidīja arī kņazs.

— Es tā tieši nevaru vēl pasacīt, vai es piekrītu jums vai ne, — kņazs sacīja, pēkšņi vairs nesmaidīdams un nodrebēdams kā pieķerts skolnieks, — bet ticiet man, ka klausos jūs ar ļoti lielu prieku...

To sacīdams, viņš palika vai bez elpas, un pat auksti sviedri izspiedās viņam uz pieres. Šie bija pirmie vārdi, ko viņš bija izteicis, kopš te sēdēja. Viņš mēģināja pamest skatienu visapkārt, bet neiedrošinājās; Jevgeņijs Pavlovičs uztvēra viņa žestu un pasmaidīja.

— Es jums, kungi, pateikšu kādu faktu, — viņš turpināja agrākajā tonī, tas ir, it kā neparasti aizrautīgi un dedzīgi un tai pašā laikā gandrīz vai smiedamies, varbūt pats par saviem vārdiem, — faktu, kura novērošanu un pat atklāšanu man ir tas gods piedēvēt sev un pat vienīgi sev; vismaz par to nav bijis vēl nekur runāts vai

rakstīts. Šai faktā izpaužas visa krievu liberālisma būtība, — tāda veida liberālisma, par kādu es runāju. Pirmkārt, kas gan ir liberālisms, vispārīgi runājot, ja ne uzbrukums (saprātīgs vai aplams — tas ir cits jautājums) lietu pastāvošajai kārtībai? Vai ne tā? Nu, šis fakts ir tāds, ka krievu liberālisms nav uzbrukums lietu pastāvošajai kārtībai, bet ir uzbrukums pašai lietu būtībai, pašam šim lietām, nevis tikai kārtībai, nevis krieviskajai kārtībai, bet pašai Krievijai. Mans liberālis aizgājis tik tālu, ka noliedz pašu Krieviju, tas ir, neieredz un sit pats savu māti. Katrs nelaimīgs un neizdevies krievu fakts sacel viņā smieklus un gandrīz vai sajūsmu. Viņš neieredz tautas paradumus, krievu vēsturi, visu. Ja viņam ir attaisnojums, tad varbūt tai apstākli, ka viņš nezina, ko dara, un savu naidu pret Krieviju uzskata par visauglīgāko liberālismu (ak, jūs bieži sastapsit pie mums liberāli, kam aplaudē pārējie un kas būtībā varbūt ir visnejēdzīgākais, vistrulākais un bīstamākais konservatīvais un pats to nezina!). Šo naidu pret Krieviju vēl ne visai sen daži mūsu liberāļi uzskatīja gandrīz vai par īsto tēvzemes mīlestību un lielījās, ka redzot labāk par citiem, kādai tai jābūt, bet tagad jau kļuvuši vaļširdīgāki un pat no vārda «tēvzemes mīlestība» sākuši kaunēties, pat jēdzienu padzinuši un novākuši no ceļa kā kaitīgu unniecīgu. Šis fakts ir paties, es stāvu par to un... bija taču jāizteic kādreiz patiesība pilnīgi, vienkārši un vaļširdīgi; bet šis fakts tai pašā laikā ir tāds, kāda nekur un nekad, no laika gala un nevienā tautā nav bijis un kāds nav gadījies, un tāpat šis fakts ir nejaušs un var vairs nebūt, es piekritu. Tāda liberāļa nevar būt nekur, kas pats savu tēviju ienīstu. Kā tad visu to izskaidrot pie mums? Ar to pašu kā agrāk — ar to, ka krievu liberālis pagaidām vēl nav krievu liberālis; ar citu neko, manuprāt.

— Es uzskatu visu, ko tu teici, par joku, Jevgeņij Pavlič, — nopietni iebilda kņazs Š.

— Es visus liberāļus neesmu redzējusi un neņemos spriest, — sacīja Aleksandra Ivanovna, — bet ar sašutumu uzklausīju jūsu domu: jūs ņemāt atsevišķu gadījumu un padarījat to par vispārēju likumu, un tāpat apmelojāt.

— Atsevišķu gadījumu? A-ā! Vārds pateikts, — Jevgeņijs Pavlovičs uzķēra. — Kņaz, kā jūs domājat, vai tas ir atsevišķs gadījums vai nav?

— Man arī jāsaka, ka maz esmu redzējis un maz saticies... ar liberāļiem, — sacīja kņazs, — bet man liekas, ka jums varbūt zināmā mērā taisnība un ka tas krievu liberālisms, par kuru jūs runājat, tiešām pa daļai tiecas ienīst pašu Krieviju, nevis tikai tās kārtību.

Protams, tas tikai pa daļai . . . protams, tas nekādi nevar būt taisnība, runājot par visiem . . .

Viņš sastomījās un nepabeidza. Ar visu savu uzbudinājumu viņš bija ārkārtīgi ieinteresējies par sarunu. Kņazam bija kāda sevišķa īpašība, kas izpaudās neparasti naivā uzmanībā, ar kādu viņš vienmēr klausījās kaut ko, kas viņu interesēja, un atbildēs, kādas viņš deva, kad pie viņa griezās ar jautājumiem. Viņa sejā un pat viņa auguma stāvoklī kaut kā izpaudās šis naivums, šī ticība, nenojaušot ne izsmieklu, ne humoru. Bet, lai gan Jevgeņijs Pavlovičs sen jau negriezās pie viņa citādi kā tikai ar tādu kā dīvainu smīnu, tagad, pēc viņa atbildes, tas kaut kā ļoti nopietni paskatījās viņā, it kā nemaz nebūtu gaidījis no viņa tādu atbildi.

— Tad . . . jūs tā, tomēr dīvaini, — sacīja viņš, — un tiešām, jūs nopietni man atbildējāt, kņaz?

— Vai tad jūs nopietni nejahtājāt? — kņazs izbrīnījies iebilda. Visi sāka smieties.

— Ticiet tik viņam, — Adelaida sacīja, — Jevgeņijs Pavličs vienmēr visus āzē! Ja jūs zinātu, par ko viņš reizēm pavisam nopietni stāsta!

— Manuprāt, tā nav viegla sarunu tēma un labāk to nemaz neuzsākt, — asi piebilda Aleksandra, — gribējam taču iet pastaigāties.

— Un iesim arī, — vakars tik jauks! — iesaucās Jevgeņijs Pavlovičs. — Bet, lai pierādītu jums, ka šoreiz es runāju gluži nopietni, un, galvenais, lai to pierādītu kņazam (jūs, kņaz, ārkārtīgi mani ieinteresējāt, un, zvēru, ka es nemaz neesmu tik tukšs cilvēks, kāds es katrā ziņā liekos, — lai gan es patiešām esmu tukšs cilvēks!). un . . . ja atļausit, kungī, es uzdošu kņazam vēl vienu pēdējo jautājumu, pats aiz savas ziņkāribas, ar to arī beigsim. Šis jautājums man kā tišām pirms divām stundām ienāca prātā (redziet, kņaz, es arī dažreiz nopietnas lietas pārdomāju); es to atrisināju, bet dzirdēsim, ko sacīs kņazs. Tikko runāja par «atsevišķu gadījumu». Šis apzīmējums pie mums ļoti zīmīgs, to bieži var dzirdēt. Nesen visi runāja un rakstīja par briesmīgo slepkavību, kad šis . . . jauneklis noslepkavojis sešus cilvēkus, un par aizstāvja dīvaino runu, kurā sacīts, ka noziedzniekam aiz viņa nabadzības *dabiski* vajadzējis ienākt prātā domai noslepkavot šos sešus cilvēkus. Tas nav burtiski, bet doma, šķiet, tā pati vai līdzīga tai. Pēc manām personīgajām domām, aizstāvis, izteikdams tādu dīvainu domu, bijis pilnīgi pārliecināts, ka viņš saka visliberālāko, vishumānāko un progresīvāko, ko vien var pasacīt mūsu laikā. Nu, kā tad būs pēc jūsu domām: šis jēdzienu

un pārliecību izkropļojums, šī pati iespēja, ka var būt tāds greizs un dīvains uzskats, — vai tas ir atsevišķs gadījums vai vispārējs?

Visi sāka smieties.

— Atsevišķs, protams, atsevišķs, — iesmējās Aleksandra un Adelaida.

— Un ļauj vēlreiz atgādināt, Jevgeņij Pavlič, — piebilda kņazs Š., — ka tavš joks jau pārāk novazāts.

— Kā jūs domājat, kņaz? — neieklausījās Jevgeņijs Pavlovičs, uztverdamš uz sevi vērsto kņaza Ļeva Nikolajeviča ziņkārīgo un nopietno skatienu. — Kā jums liekas: vai tas ir atsevišķs gadījums vai vispārējs? Es, atzīstos, jums vien šo jautājumu izdomāju.

— Nē, nav atsevišķs, — klusi, bet stingri noteica kņazs.

— Apžēlojieties, Ļev Nikolajevič, — it kā īgni iesaucās kņazs Š., — vai tad jūs neredzat, ka viņš jūs paķer; viņš noteikti smejas un taisni jūs nodomājis uzvilkt uz zoba.

— Es domāju, ka Jevgeņijs Pavličs runāja nopietni, — kņazs nosarka un nodūra acis.

— Miļo kņaz, — turpināja kņazs Š., — atcerieties taču, par ko mēs abi runājam kādreiz, pirms mēnešiem trim; mēs runājam tieši par to, ka mūsu jaunatklātajās tiesās var norādīt jau uz tik daudziem ievērojamiem un talantīgiem aizstāvjiem! Bet cik ir augstākā mērā ievērojamu spriedumu, ko devuši zvērinātie? Kā jūs pats priecājāties, un kā es par jūsu prieku toreiz priecājos... mēs runājam, ka varam lepoties... Bet šī neveiklā aizstāvība, šis dīvains arguments, protams, ir nejausība, viens starp tūkstošiem.

Kņazs Ļevs Nikolajevičs padomāja, bet ar vislielāko pārliecību, lai gan klusi un pat it kā bikli izrunādams vārdus, atbildēja:

— Es tikai gribēju sacīt, ka ideju un jēdzienu izkropļojums (kā izteicās Jevgeņijs Pavličs) sastopams ļoti bieži un ir daudz lielākā mērā vispārējs nekā atsevišķs gadījums, diemžēl. Un, ja šī izkropļošana nebūtu tāds vispārējs gadījums, tad varbūt nebūtu arī tādu neiedomājumu noziegumu kā šie...

— Neiedomājumu noziegumu? Bet ticiet man, ka gluži tādi paši noziegumi un varbūt vēl briesmīgāki arī senāk bijuši, vienmēr bijuši, un ne tikai pie mums, bet arī visur, un, manuprāt, vēl ļoti ilgi tie atkārtosies. Starpība tā, ka pie mums agrāk bija daudz mazāk atklātības, bet tagad sākušī skaļi runāt un pat rakstīt par tiem, taisni tāpēc arī liekas, ka šie noziedznieki nupat tikai parādījušies. Te slēpjas jūsu kļūda, ārkārtīgi naiva kļūda, ticiet man, — zobgalīgi smaidīja kņazs Š.

— Es pats zinu, ka noziegumu arī agrāk bijis ļoti daudz un

tikpat šausmīgu; es nesen vēl biju cietumos, un ar dažiem noziedzniekiem un tiesājamiem man izdevās iepazīties. Ir pat briesmīgāki noziedznieki nekā šis, tie noslepkavojuši pa desmit cilvēku, nemaz ne-nožēlodami. Bet to gan es ievēroju: ka pats rūdītākais un visvairāk nocietinājies slepkava tomēr zina, ka viņš ir *noziedznieks*, tas ir, pēc sirdsapziņas uzskata, ka viņš nav labi darijis, lai gan bez jebkādas nožēlas. Un tāds ir ikviens no viņiem; bet šie taču, par kuriem Jevgeņijs Pavličs runāja, negrib sevi pat uzskatīt par noziedzniekiem un domā pie sevis, ka viņiem bijušas tiesības un . . . viņi pat labi darijuši, gandrīz taču tā. Manuprāt, taisni te arī redzama milzīgā starpība. Un iegaumējiet, visa tā ir jaunatne, taisni tie gadi, kad visvieglāk pilnīgi neaizsargātiem nonākt ideju izkropļojumu varā.

Kņazs Š. vairs nesmējās un kā neizpratnē noklausījās kņazā. Aleksandra Ivanovna, kas jau sen gribēja kaut ko piebilst, klusēja, it kā viņu būtu atturējusi kāda sevišķa doma. Bet Jevgeņijs Pavlovičs raudzījās kņazā gluži izbrīnījies un šoreiz jau bez jebkāda smīna.

— Ko tad jūs par viņu tā brīnāties, mans kungs, — negaidot bilda Līzaveta Prokofjevna, — vai tad viņam mazāk gudrības, vai, ka viņš nevar spriest tāpat kā jūs?

— Nē, es par citu, — Jevgeņijs Pavlovičs sacīja, — bet tikai kā tad jūs, kņaz (atvainojiet, ka jautāju), ja tā to redzat un ievērojat, kā tad jūs (atvainojiet mani atkal) šai dīvainajā lietā . . . kas nupat šinīs dienās notika . . . Burdovska lietā . . . kā tad jūs nemanījāt tādu pašu ideju un morālisko pārliecību izkropļojumu? Mats matā taču tādu pašu! Man toreiz likās, ka jūs nemaz nemanāt.

— Bet ziniet ko, — iekarsa Līzaveta Prokofjevna, — mēs te visi to manījām, sēžam šeit un lepojamies viņa priekšā, bet viņš šodien saņēmis vēstuli no viena no viņiem, no paša galvenā, piņņainā, atceries, Aleksandra? Viņš lūdz vēstulē piedot viņam, lai gan pēc savas manieres, un paziņo, ka to biedru esot pametis, kas viņu toreiz uzkūdījis, — atceries, Aleksandra? Un kņazam tagad vairāk ticot. Nu, bet mēs tādu vēstuli vēl neesam saņēmuši, kaut mums no tā nav jāmacās degunus sliet gaisā viņa priekšā.

— Un Ipolīts arī pārvācās nupat pie mums vasarnīcā! — iesaucās Kola.

— Kā! Jau šeit? — kņazs satrūkās.

— Tikko jūs aizgājāt ar Līzavetu Prokofjevnu — tā ieradās, es viņu pārvedu!

— Nu, varu saderēt, — Līzaveta Prokofjevna gluži kā iesvilās, pavisam aizmirsusi, ka nupat vēl kņazu bija lielijusi, — deru, ka viņš braucis vakar pie tā tur bēniņos un piedošanu uz ceļiem lūdzies.

lai šis nīknais dusmu pūķis pagodinātu un šurpu pārvāktos. Vai brauci vakar? Pats taču pirmīt atzinies. Vai tā ir vai nav? Vai tupēji uz ceļiem vai ne?

— Nemaz ne, — iesaucās Koļa, — gluži otrādi: Ipolīts kņaza roku vakar satvēra un divi reizes noskūpstīja, es pats redzēju, ar to arī beidzās visa izskaidrošanās, un kņazs vienkārši pateica, ka slimniekam vieglāk būšot vasarnīcā, bet tas uzreiz bija ar mieru braukt, kolīdz paliks vieglāk.

— Nevajag, Koļa... — kņazs nomurmināja, pieceldamies un paņemdams platmali, — kāpēc jūs stāstāt, es...

— Uz kuriem tad jūs? — viņu aizkavēja Līzaveta Prokofjevna.

— Neuztraucieties, kņaz, — turpināja iekarsušais Koļa, — neejiet un netraucējiet viņu, viņš pēc ceļa aizmidzis; viņš ļoti priecīgs; un ziniet, kņaz, manuprāt, būtu daudz labāk, ja jūs tagad nesatīktos; pat līdz rītam atlieciet, citādi viņš atkal sakaunēsies. Viņš nupat no rīta sacīja, ka jau veselu pusgadu neesot juties tik labi un neesot bijis tik spēcīgs; pat klepo trīskārt mazāk.

Kņazs pamanīja, ka Aglaja pēkšņi atstāj savu vietu un pienāk pie galda. Kņazs nedrīkstēja paskatīties viņā, bet sajuta ar visu būtī, ka šai mirkli viņa uz to skatās un varbūt skatās bargi, ka viņas melnajās acīs katrā ziņā vīd sašutumums un seja ir pietvīkusi.

— Bet man liekas, Nikolaj Ardalionovič, ka jūs velti esat viņu atvedis šurp, ja tas ir tas pats diloņslīmais zēns, kas toreiz sāka raudāt un aicināja savās bērēs, — piebilda Jevgeņijs Pavlovičs, — viņš tik daiļrunīgi toreiz stāstīja par kaimiņu nama sienu, ka viņam katrā ziņā uznāks ilgas pēc šīs sienas, ticiet man.

— Viņam taisnība: saķildosies, sakausies ar tevi un aizbrauks, un ar to beigas!

Un Līzaveta Prokofjevna cienīgi pievilka sev tuvāk groziņu ar savu šuvekli, aizmirdama, ka visi jau ceļas, lai dotos pastaigā.

— Es atceros, ka viņš ar šo sienu ļoti lepojās, — uzķēra atkal Jevgeņijs Pavlovičs, — bez šīs sienas viņš nevarēs daiļrunīgi nomirt, bet viņam ļoti gribas nomirt daiļrunīgi.

— Un tad? — nomurmināja kņazs. — Ja jūs negribēsiet viņam piedot, tad viņš arī bez jums nomirs... Tagad viņš koku dēļ atbraucis.

— Ak, no savas puses es viņam visu piedodu; varat viņam to pasacīt.

— Tas nav tā jāsaprot, — klusi un kā negribot atbildēja kņazs, raudzīdamies joprojām uz vienu punktu grīdā un nepaceldams acu, — jāsaprot tā, lai arī jūs būtu ar mieru pieņemt no viņa piedošanu.

— Kas man te par daļu? Ko tad es viņam esmu nodarījis?

— Ja nesaprotat, tad... bet jūs taču saprotat; viņš gribēja toreiz... visus jūs svētīt un no jums svētību saņemt, tas ir viss...

— Miļo kņaz, — kaut kā bažīgi uzķēra jo drīzāk kņazs Š., saskatījies ar vienu otru no klātesošajiem, — paradīzi zemes virsū nav viegli iemantot; bet jūs tomēr mazliet uz paradīzi cerat; paradīze ir grūta lieta, kņaz, daudz grūtāka, nekā liekas jūsu krietnajai sirdij. Beigsim labāk, citādi mēs visi atkal droši vien samulsīsim, un tad...

— Iesim klausīties muziku, — asi noteica Ļizaveta Prokofjevna, dusmīgi celdamās kājās.

Pēc viņas piecēlās visi.

II

Kņazs pēkšņi piegāja pie Jevgeņija Pavloviča.

— Jevgeņij Pavlič, — viņš sacīja ar dīvainu dedzību, saķerdams to aiz rokas, — ticiet man, ka es jūs uzskatu par viscēlsirdīgāko un labāko cilvēku, nevērojot itin neko; esiet drošs par to...

Jevgeņijs Pavlovičs pat atkāpās soli aiz brīnumiem. Mirkli viņš savaldīja neizturamu smieklu lēkmi; bet, ieskatījies tuvāk, ievēroja, ka kņazs bija gandrīz kā negudrs, vismaz kādā neparastā stāvoklī.

— Varu derēt, — viņš iesaucās, — ka jūs, kņaz, gribējāt sacīt gluži ko citu un varbūt gluži kādam citam... Bet kas jums? Vai jums nav slikti?

— Var būt, ļoti var būt, un jūs ļoti vērīgi esat pamanījis, ka es varbūt ne jau pie jums gribēju pienākt!

To pateicis, viņš kaut kā dīvaini un pat jocīgi pasmaidīja, bet pēkšņi kā iekarsdams iesaucās:

— Neatgādiniet man šo manu izturēšanos pirms trim dienām! Es ļoti kaunējos šīs trīs dienas... Es zinu, ka esmu vainīgs...

— Bet... bet ko tad jūs tik briesmīgu esat nodarījis?

— Es redzu, ka jums varbūt par mani vislielākais kauns, Jevgeņij Pavlovič; jūs sarkstat, tas liecina par krietnu sirdi. Es tūlīt iešu projām, esiet drošs.

— Kas ar viņu notiek? Varbūt viņam tā sākas lēkmes? — Ļizaveta Prokofjevna bailīgi jautāja Koļam.

— Neliecieties ne zinis, Ļizaveta Prokofjevna, šī man nav lēkme; es tūdaļ aiziešu. Es zinu, ka man... daba nodarījusi pāri. Es biju divdesmit četri gadi slims, līdz divdesmit četrus gadus vecumam no dzimšanas. Uzskatiet mani par slimnieku arī tagad. Es tūlīt iešu

projām, tūlīt, esiet droši. Es nesarkstu, — jo no tā taču nosarkt būtu divaini, vai nav tiesa? — bet sabiedrībā es esmu lieks... Ne jau aiz patmilības... Es šais trijās dienās pārdomāju un nolēmu, ka man tas godīgi un atklāti jums jāpasaka pirmajā izdevīgajā gadījumā. Ir tādas idejas, ir augstas idejas, par kurām es nedrīkstu sākt runāt, jo es katrā ziņā visus sasmēdināšu; kņazs Š. man to pašu nupat atgādināja... Man trūkst pieklājīga žesta, nav mēra sajūtas; man ir citi vārdi, nevis atbilstoši domai, bet tas ir pazemojums šim domām. Un tāpēc man nav tiesību... turklāt es esmu pārāk jūtīgs, es... esmu pārlicināts, ka šinī namā mani nevar aizvainot un te mani mīl vairāk, nekā esmu pelnījis, bet es zinu (es taču droši zinu), ka pēc divdesmit slimības gadiem katrā ziņā kaut kam bija jāpaliek, tā ka nevar nesmieties par mani... dažreiz... vai ne?

Viņš it kā gaidīja atbildi un lēmumu, vērdamies apkārt. Visi stāvēja mokošā neziņā no šā negaidītā, slimīgā un, šķita taču, katrā ziņā nepamatotā izlēciena. Bet šis izlēciens deva ieganstu divainai epizodei.

— Kādēļ jūs to šeit sakāt? — pēkšņi iesaucās Aglaja. — Kādēļ jūs to *viņiem* sakāt? Viņiem! Viņiem!

Likās, ka viņa ir augstākā mērā sašutusi: viņas acis meta dzirkstis. Kņazs stāvēja viņas priekšā mēms un bikls un pēkšņi nobālēja.

— Te nav neviena, kas būtu tādu vārdu vērts! — iesaucās Aglaja. — Te neviens, neviens nav jūsu mazā pirkstiņa vērts, ne jūsu prāta, ne sirds! Jūs esat godīgāks par visiem, cēlsirdīgāks par visiem, labāks par visiem, krietnāks par visiem, gudrāks par visiem! Te nav, kas būtu cienīgs noliekties un pacelt mutautiņu, kas jums tikko nokrita... Kāpēc tad jūs sevi pazemojat un nostādāt zemāk par visiem? Kāpēc jūs esat visu sevī izkropļojis, kāpēc jums nav lepnuma?

— Ak kungs, vai to varēja domāt? — Līzaveta Prokofjevna sasita plaukstas.

— Nabaga bruņinieks! Urā! — Koļa aizgrābtībā iesaucās.

— Klusu!... Kā drīkst mani apvainot te jūsu namā! — pēkšņi Aglaja uzbruka Līzavetai Prokofjevnai, būdama jau tai histēriskajā stāvoklī, kad neskatās vairs ne uz kādām robežām un pārkāpj visus šķēršļus. — Kāpēc visi, visi līdz pēdējam mani moka! Kāpēc viņi, kņaz, visas trīs dienas uzplijas man jūsu dēļ? Es neparko ar jums neprecēšos! Ziniet, ka neparko un nekad! Ziniet to! Vai tad var precēties ar tik smieklīgu kā jūs? Jūs paskatieties tagad uz sevi spogulī, kāds jūs te stāvat!... Kāpēc, kāpēc viņi ķircina mani, ka es ar jums precēšoties? Jums tas jāzina! Jūs arī esat sazvērējies kopā ar viņiem!

— Neviens nekad nav ķircinājies! — Adelaida izbīli nomurmināja.

— Nevienam ne prātā tas nav nācis, ne runas par to nav bijis! — Aleksandra Ivanovna iesaucās.

— Kas viņu ķircinājis? Kad viņu ķircinājuši? Kas to viņai varēja sacīt? Vai viņa murgo, vai? — drebēdama aiz dusmām, griezās pie visiem Ļizaveta Prokofjevna.

— Visi runāja, visi līdz pēdējam, visas trīs dienas! Es nekad ar viņu, nekad ar viņu neprecēšos!

Izkliegusi to, Aglaja sāka liet rūgtas asaras, aizsedza seju ar mutautiņu un atkrita krēslā.

— Viņš taču nav vēl tev lū... .

— Es neesmu jums lūdzis, Aglaja Ivanovna, — pēkšņi izlauzās kņazam.

— Ko-o? — izbrīnā, sašutumā, šausmās pēkšņi novilka Ļizaveta Prokofjevna: — Ka-a-as?

Viņa negribēja ticēt savām ausīm.

— Es gribēju sacīt... es gribēju sacīt, — sāka drebēt kņazs, — es gribēju tikai paskaidrot Aglajai Ivanovnai... lai man būtu gods paskaidrot, ka man nemaz nav bijis nodoma... lai man būtu gods lūgt viņas roku... pat jel kad... Es te nemaz neesmu vainīgs, nūdien, neesmu vainīgs, Aglaja Ivanovna! Es nekad neesmu gribējis, un nekad man ne prātā nav nācis, nekad negribēšu, jūs pati redzēsiet: esiet droša! Te kāds ļauns cilvēks mani jums apmelojis! Esiet mierīga!

To sacīdams, viņš tuvojās Aglajai. Viņa noņēma mutautiņu, ar ko bija aizklājusi seju, aši palūkojās viņā un visā viņa baiļu pārņemtajā stāvā, apjēdza viņa vārdus un pēkšņi sāka skaļi smiet viņam taisni acīs, — tik jautrus un nevaldāmus smieklus, tik jocīgus un zobgalīgus, skaļus smieklus, ka Adelaida pirmā nevarēja izturēt, jo sevišķi, kad arī pavērās kņazā, metās klāt pie māsas, apkampa viņu un laida vaļā tikpat nevaldāmus, skolnieciski jautrus smieklus kā viņa. Raudzīdamies viņās, pēkšņi sāka smaidīt arī kņazs un priecīgu un laimīgu seju atkārtot:

— Nu, paldies dievam, paldies dievam!

Vairs neizturēja arī Aleksandra un sāka smieties no visas sirds. Likās, visu triju smieklēm vairs nebūs gala.

— Nu, trakās! — nomurmināja Ļizaveta Prokofjevna. — Te pārbauda un te...

Bet smējās jau arī kņazs Š., smējās arī Jevgeņijs Pavlovičs, pilnā kaklā smējās Koļa bez rimas, smējās, raudzīdamies visos, arī kņazs.

— Iesim staigāt, iesim staigāt! — sauca Adelaida. — Visi kopā, un katrā ziņā kņazs mums līdzī; nav jums ko iet projām, mīļo cilvēk! Cik mīļš cilvēks viņš ir, Aglaja! Vai nav tiesa, māmiņ? Turklāt man katrā ziņā, katrā ziņā viņš jānoskūpstā un jāapkāpj par... par viņa izskaidrošanos nupat ar Aglaju. Māmiņ, mīļā, vai atļaujāt man noskūpstīt viņu? Aglaja! Atļauj man noskūpstīt *tavu* kņazu! — iesaucās draiskule un tiešām pieskrēja pie kņaza un noskūpstīja viņu uz pieres. Tas satvēra viņas rokas, cieši saspieda, tā ka Adelaida gandrīz iekliedzās, ar bezgalīgu prieku paskatījās viņā un pēkšņi ātri pievilka viņas roku pie lūpām un noskūpstīja trīs reizes.

— Iesim taču! — aicināja Aglaja. — Kņaz, jūs būsit mans pavadonis. Vai drikst, māmiņ? Man atteikušais ligavainis? Jo jūs taču no manis atteicāties un mūžu, kņaz? Tā ne, tā nesniedz roku dāmai, — vai tad jūs nezināt, kā dāma jāpaņem zem rokas? Lūk, tā, iesim, mēs iesim visiem pa priekšu; vai jūs vēlaties iet visiem pa priekšu, *tête-à-tête*?¹

Viņa runāja bez mitas, vēl arvien reizēm nevaldāmi iesmiedamās.

— Paldies dievam! Paldies dievam! — atķārtoja Līzaveta Prokofjevna, pati nezinādama, par ko priecājas.

«Ārkārtīgi savādi cilvēki!» nodomāja kņazs Š. varbūt jau simto reizi no tā laika, kopš iepazinies ar viņiem, bet... viņam patika šie savādie cilvēki. Taču, kas attiecas uz kņazu, tad varbūt tas viņam ne visai patika; kņazs Š. bija mazliet sadrūmis un it kā noraižējies, kad visi izgāja pastaigāties.

Jevgeņijs Pavlovičs, likās, bija visjautrākajā omā, visu ceļu līdz stacijai smīdināja Aleksandru un Adelaidu, kuras ar pārāk sevišķu dedzību smējās par viņa jokiem, tā ka brīžiem viņam pat radās aizdomas, ka tās varbūt nemaz neklausās viņā. No šīs domas viņš pēkšņi, nepaskaidrojot iemeslu, sāka beidzot smieties no visas sirds (tāds bija viņa raksturs!). Māsas, juzdamās tomēr pilnīgi svētku noskaņā, bez mitas noraudzījās Aglajā un kņazē, kas gāja pa priekšu; bija redzams, ka jaunākā māsiņa uzdevusi viņām grūtu miklu. Kņazs Š. visu laiku centās uzsākt sarunu ar Līzavetu Prokofjevnu par blakuslietām, varbūt lai viņu izklaidētu, un briesmīgi apņika viņai. Viņai, kā likās, domas bija gluži sajaukušās, viņa atbildēja nevietā un reizēm neatbildēja nemaz. Bet Aglajas Ivanovnas miklas šovakar vēl nebija beigušās. Pēdējā no tām bija nolemta kņazam vienam pašam. Kad bija aizgājuši kādus simt soļus no

¹ Divatā. (Franc.)

vasarnīcas, Aglaja steigšus, pa pusei čukstot, sacīja savam kavalierim, kas stūrgalvīgi klusēja:

— Paskatieties pa labi.

Kņazs paskatījās.

— Skatieties vērigāk. Vai jūs redzat to solu parkā, lūk, kur šie trīs lielie koki . . . zaļo solu?

Kņazs atbildēja, ka redzot.

— Vai jums patīk šī vieta? Es dažreiz agri, ap septiņiem no rīta, kad visi vēl gul, nāku šurp viena pasēdēt.

Kņazs nomurmināja, ka šī vieta esot brīnišķīga.

— Bet tagad atstājiet mani, es vairs negribu ar jums iet zem rokas. Vai labāk iesim zem rokas, bet nerunājiem ar mani ne vārda. Es gribu viena domāt pie sevis . . .

Brīdinājums katrā ziņā bija nevajadzīgs: kņazs droši vien nebūtu sacījis neviena vārda visu ceļu arī bez pavēles. Sirds viņam sāka briesmīgi dauzīties, kad viņš klausījās par soliņu. Pēc brīža viņš bija pārlicis un nokauņējies aizdzina savu nejēdzīgo domu.

Pavlovskas stacijā darbdienās, kā zināms un kā vismaz visi apgalvo, sapulcējoties «izmeklētāka» publika nekā svētdienās un svētku dienās, kad sabrauc «visādi ļaudis» no pilsētas. Nav gan redzamas svētku tualetes, tomēr tās visai elegantas. Pieņemts sapulcēties, lai klausītos muziku. Orķestris, varbūt tiešām labākais no mūsu dārzu orķestriem, spēlē jaunus gabalus. Piekļājība un cienīgums ārkārtējs. neraugoties uz zināmu ģimenīgu un pat intīmu vispārēju noskaņojumu. Paziņas, visi vasarnīki, sanāk apraudzīt cits citu. Daudzi dara to ar patiesu prieku un tikai tādēļ ierodas šeit; bet ir arī tādi, kas nāk šurp vienīgi muzikas dēļ. Skandāli gadās ārkārtīgi reti, lai gan tomēr notiek, un pat darbdienās. Bez tiem taču nevar iztikt.

Soreiz vakars bija burvīgs un arī publikas bija diezgan daudz. Visas vietas orķestra tuvumā bija aizņemtas. Mūsu pulciņš sāsēdās krēslos nedaudz sāpus, pie pašas kreisās izejas no stacijas. Pūlis, muzika mazliet uzmundrināja Ļizavetu Prokofjevnu un uzjautrināja jaunkundzes; viņas paspēja saskatīties ar dažu labu no paziņām un no tālienes laipni pamāt ar galvu; paspēja apskatīt tērpus, pamanīt vienu otru dīvainību, pārrunāt par tām, zobgalīgi pasmaidīt. Jevgeņijs Pavlovičs arī ļoti bieži sveicinot palocījās. Aglajai un kņazam, kuri vēl arvien bija kopā, viens otrs jau sāka piegriezt vēribu. Drīz vien pie māmiņas un pie jaunkundzēm pienāca viens otrs no pazīstamajiem jaunekļiem; divi vai trīs palika sarunāties; visi bija draugos ar Jevgeņiju Pavloviču. Viņu vidū bija kāds jauns un ļoti skaists virsnieks, ļoti jautrs, ļoti runīgs; viņš pasteidzās uzsākt sarunu ar

Aglaju un visiem spēkiem centās vērst uz sevi viņas uzmanību. Aglaja bija ar viņu ļoti laipna un ļoti daudz smējās. Jevgeņijs Pavlovičs lūdza kņazam atļauju iepazīstināt viņu ar šo paziņu; kņazs tikko saprata, ko ar viņu grib darīt, bet iepazīšanās notika, abi palocījās un sniedza viens otram roku. Jevgeņija Pavloviča paziņa kaut ko jautāja, bet kņazs, kā liekas, uz to neatbildēja vai tik dīvaini nočamstināja kaut ko pie sevis, tā ka virsnieks paskatījās viņā ļoti vērīgi, paraudzījās pēc tam Jevgeņijā Pavlovičā, tūdaļ saprata, kādēļ tas izdomājās šo iepazīšanos, tikko manāmi pasminēja un griezās atkal pie Aglajas. Vienīgi Jevgeņijs Pavlovičs manija, ka Aglaja tobrīd pēkšņi nosarka.

Kņazs pat nemaz neievēroja, ka citi sarunājas un lakstojas ar Aglaju, brīžiem gandrīz vai piemirsa, ka arī pats sēž viņai blakus. Reizēm viņam gribējās aiziet kaut kur, pavisam pazust no šejienes, un viņam pat patiktu drūma, vientulīga vieta, lai tikai viņš būtu viens ar savām domām un lai neviens nezinātu, kur viņš atrodas. Vai vismaz būt savās mājās, uz terases, bet tā, lai neviena cita tur nebūtu, ne Ļebedeva, ne bērnu; nokrist uz sava dīvāna, iespiest seju spilvenā un nogulēt tā dienu, nakti, vēl dienu. Mirkļiem viņam rādījās arī kalni un tieši kāda pazīstama vieta kalnos, ko viņam arvien tikās atcerēties un kurp viņam tikās aiziet, kad viņš vēl dzīvoja tur, un raudzīties no turienes lejā uz ciematu, uz tikko jaušamo balto ūdenskritumu lejā, uz baltajiem mākoņiem, uz pamesto veco pili. Ak, kā viņš gribētu būt tagad tur un domāt par vienu, — ak! visu mūžu tikai par to — pat tūkstoš gadiem pietiktu! Un lai, lai šeit viņu pilnīgi aizmirstu. Ak, tā pat vajadzētu, būtu pat labāk, ja viņu nemaz nepazītu un viss šis redzējums būtu tikai sapnis. Bet vai tad nav vienalga, sapnī vai nomodā! Brīžam viņš pēkšņi sāka ieskatīties Aglajā un minūtes piecas nenovērsa skatienu no viņas sejas; bet viņa skatiens bija pārāk dīvains: likās, ka viņš raugās Aglajā kā priekšmetā, kas no viņa aiz divām verstīm, vai it kā viņas ģimetnē, nevis viņā pašā.

— Ko jūs manī tā skatāties, kņaz? — viņa pēkšņi sacija, pārtraucot smieklus un jautro sarunu ar apkārt stāvošajiem. — Man bail no jums; man visu laiku liekas, ka jūs gribat izstiept roku un pieskarties manai sejai ar pirkstu, lai to aptaustītu. Vai nav tiesa, Jevgeņij Pavlič, viņš tā skatās?

Kņazs klausījās, kā likās, izbrīnījies, ka viņu uzrunā, apsvēra, lai gan varbūt ne gluži saprata, neatbildēja, bet, redzēdams, ka viņa un visi smejas, pēkšņi pavēra muti un sāka smieties arī pats. Smieklī visapkārt pieņēmas; virsnieks, būdams, jādāmā, liels smējējs, gluži vai plīsa no smieklīem. Aglaja pēkšņi dūsmās noņāca pie sevis:

— Idiots!

— Ak kungs! Vai tad tiešām viņa tādu... vai tiešām viņa pavisam sajūks! — zobus griezdama, noteica pie sevis Līzaveta Prokofjevna.

— Tas ir joks. Tas ir tas pats joks, kas toreiz ar «nabaga brunieku», — Aleksandra pārlicināti iečukstēja viņai ausi, — un nekas vairāk! Viņa atkal to uzvelk uz zoba. Tikai pārāk tālu aizgājis šis joks; tas ir jāizbeidz, māmiņ! Pirmīt viņa kā aktrise ķēmojās, mūs blēņodamās pārbiedēja...

— Labi vēl, ka ar tādu idiotu sastapusies, — sačukstējās ar viņu Līzaveta Prokofjevna. Lai nu kā, meitas piezīme tomēr bija atvieglājusi viņai sirdi.

Kņazs tomēr dzirdēja, ka viņu nosauc par idiotu, un nodrebēja, bet ne tāpēc, ka viņu nosauc par idiotu. «Idiotu» viņš tūdaļ aizmirsā. Bet pūli netālu no tās vietas, kur viņš sēdēja, kaut kur sāpus — viņš nekādi nevarētu norādīt, kurā vietā īsti un kādā punktā, — pavidēja kāda seja, bāla, sprogainiem tumšiem matiem, pazīstamu, ļoti pazīstamu smaīdu un skatienu, — pavidēja un pazuda. Bija ļoti iespējams, ka tā tikai viņam licies; no visas parādības palika viņa uztverē greizais smaids, acis un gaišzaļā, švītīgā kaklasaite, kas bija pavidējušajam kungam. Vai šis kungs pazuda pūlī vai iešmauca stacijā, kņazs arī nevarētu noteikti pasacīt.

Bet pēc brīža viņš pēkšņi steigšus un nemiera pilns sāka lūkoties apkārt; šī pirmā parādība varēja būt otrās parādības vēstnese un priekštece. Tam katrā ziņā vajadzēja tā būt. Vai tiešām viņš bija aizmirsis par iespējamo tikšanos, kad viņi devās uz staciju? Tiesa, kad viņš nāca uz staciju, tad, liekas, nemaz nezināja, ka nāk šurp, — tādā stāvoklī viņš bija. Ja viņš prastu vai spētu būt vērīgāks, tad jau pirms stundas ceturkšņa būtu pamanījis, ka Aglaja brīžiem un arī it kā nemiera pilna spēji atskatās, arī it kā meklēdama kaut ko ap sevi. Tagad, kad viņa nemiers kļuva skaidri manāms, pieņēmas arī Aglajas uzbudinājums un nemiers, un, kolīdz viņš atskatījās, gandrīz tūlīt atskatījās arī viņa. Uztraukuma atrisinājums drīz vien sekoja.

Tajā pašā stacijas sānu ejā, kuras tuvumā sēdēja kņazs un visa Japāņu sabiedrība, pēkšņi parādījās vesels bars cilvēku, vismaz kādi desmit. Bara priekšgalā nāca trīs sievietes; divas no tām bija apbrīnojami skaistas, un nebija nekāds brīnums, ka viņām seko tik daudz pielūdzēju. Bet kā pielūdzēji, tā sievietes — tas viss likās kaut kas sevišķs, kaut kas pavisam citāds nekā pārējā publika, kas sanākusi klausīties muziku. Viņus tūlīt ievēroja gandrīz visi, bet

lielākoties centās izlikties, ka nemaz viņus neredz, un varbūt tikai daži no jaunatnes pasmaidīja par viņiem, pasakot cits citam kaut ko pusbalsī. Viņus neredzēt nemaz nebija iespējams: viņi atklāti vērsa uz sevi uzmanību, runāja skaļi, smējās. Varēja nodomāt, ka viņu vidū daudz iereibušo, lai gan ārēji daži bija lepnos un elegantos uzvalkos; bet turpat bija arī visai dīvaina paskata cilvēki dīvainos tērpos, ar dīvaini iekaisušām sejām; viņu vidū atradās daži karavīri; arī gados vecāki; daži bija ar eleganci ģērbusies, bagāti un labi pašūtās drēbēs, ar gredzeniem un aproču podziņām, lieliskās, kā darva melnās parūkās, ar vaigubārdu un ar sevišķi cildenu, lai gan mazliet šķebīgu izteiksmi sejā — no kuriem tomēr sabiedrībā vairās kā no mēra. Starp mūsu piepilsētas sanāksmēm, protams, ir arī tādas, kuras izceļas ar neparasti stingru pieklājību un kurām ir sevišķi laba reputācija; bet visuzmanīgākais cilvēks nespēj ik brīdi izsargāties no ķieģeļa, kas krit no kaimiņu nama. Šis ķieģelis taisījās tagad krist virsū arī tai cienījamai publikai, kas bija sanākusi klausīties muziku.

Lai pārietu no stacijas uz laukumu, kur novietojies orķestris, jānokāpj pa trim pakāpieniem. Taisni pie šiem kāpieniem bars apstājās; nokāpt atturējās, bet kāda no sievietēm izvirzījās priekšā; viņai sekot iedrošinājās tikai divi no viņas pavadoņiem. Viens bija paskatā diezgan neliels cilvēks vidējos gados ar visādā ziņā pieklājīgu ārieni, bet izskatījās viņš noteikti pēc vientuļa vecpuiša, tas ir, bija no tādiem, kuri nekad nevienu nav pazinuši un kurus neviens nepazīst. Otrs, kas nepameta savu dāmu, bija galīgs plukata, pavisam divdomīga paskata. Neviens cits nesekoja ekscentriskajai dāmai; bet, kāpjot lejā, viņa pat neatskatījās, it kā viņai būtu gluži vienalga, vai viņai seko vai ne. Viņa joprojām smējās un skaļi sarunājās; ģērbusies viņa bija ārkārtīgi gaumīgi un grezni, bet mazliet krāšņāk, nekā vajadzētu. Viņa devās garām orķestrim uz laukuma otru malu, kur netālu no ceļa gaidīja kāda kariete.

Kņazs nebija redzējis *viņu* jau vairāk nekā trīs mēnešus. Visas šīs dienas, kamēr viņš bija ieradies Pēterburgā, viņš taisījās aiziet pie viņas; bet varbūt slepena nojauta atturēja viņu. Vismaz viņš nekādi nevarēja apjaust, kādu iespaidu uz viņu atstās gaidāmā satikšanās, taču ar bailēm centās dažreiz to iedomāties. Viens viņam bija skaidrs, — ka tikšanās būs smaga. Vairākkārt viņš atcerējās šajos sešos mēnešos to pirmo izjūtu, ko izraisīja šīs sievietes seja, kad viņš to ieraudzīja vēl tikai ģimētnē; bet pat iespaidā no ģimētnes, viņš atcerējās, bija pārāk daudz smaguma. Mēnesis provincē, kad viņš gandrīz vai katru dienu satikās ar to, bija atstājis uz viņu briesmīgu iespaidu, tik briesmīgu, ka kņazs centās atvairīt reizēm pat atmiņas

par šo vēl tik neseno laiku. Jau pašā šīs sievietes sejā vienmēr bijis kaut kas, kas sagādāja viņam mokas; kņazs, sarunādami ar Rogožinu, iztulkoja šo sajūtu par bezgalīga žēluma sajūtu, un tas bija taisnība: šī seja jau ģimetnē izraisīja viņa sirdī grūtas ciešanas aiz žēlām; šī līdzcietības un pat ciešanu sajūta par šo būtni nekad nebija pametusi viņa sirdi, nepameta arī tagad. Ai nē, tā bija pat spēcīgāka. Bet ar to, ko viņš bija sacījis Rogožinam, kņazs nebija apmierināts; un tikai tagad, šai viņas negaidītās parādīšanās mirklī, viņš saprata — varbūt tiešas sajūtas ceļā, — kā bija trūcis viņa Rogožinam teiktajos vārdos. Bija trūcis tā, kas varētu izteikt šausmas; jā, šausmas! Viņš tagad, šai brīdī, pilnīgi tās izjuta; viņš nešaubījās, aiz sevišķiem iemesliem viņš bija pilnīgi pārliecināts, ka šī sieviete — prātā jukusi. Ja, mīlot sievieti vairāk par visu pasaulē vai paredzot tādas milas iespēju, pēkšņi ieraudzītu viņu važās, aiz dzelzs režģa, zem uzrauga nūjas, — tad tāds iespaids daudz maz līdzinātos tam, ko kņazs izjuta tagad.

— Kas jums? — aši nočukstēja Aglaja, atskatīdamās uz viņu un naivi raustīdama viņu aiz rokas.

Viņš pagriezās pret viņu galvu, paraudzījās uz viņu, ieskatījās viņas melnajās acīs, kas tik neizprotami iezibējās šai brīdī, centās uzsmaidīt viņai, bet pēkšņi, it kā acumirkli aizmirsis viņu, atkal novērsa acis pa labi un atkal sāka sekot savai dīvainajai parādībai. Nastasja Filīpovna šai brīdī gāja taisni gar pašiem jaunkundžu krēsliem. Jevgeņijs Pavlovičs stāstīja kaut ko tālāk, laikam ļoti jautru un interesantu, Aleksandrai Ivanovnai, viņš runāja ātri un jūsmīgi. Kņazs atcerējās, ka Aglaja pēkšņi sacīja pa pusei čukstot: «Kāda...»

Nenoteikts un līdz galam neizrunāts vārds; viņa acumirkli savaldījās un nepiebilda vairāk neko, bet ar to jau pietika. Nastasja Filīpovna, kas gāja garām, it kā nevienu sevišķi neievērodama, pēkšņi pagriezās uz viņu pusi un it kā tikai tagad pamanīja Jevgeņiju Pavloviču.

— Vai tu re! Tas taču viņš! — viņa iesaucās, pēkšņi apstādāmās. — Te ne ar kādiem ziņnešiem nevar sameklēt, te, kā par spīti, sēd tur, kur ne iedomāties nevar... Es taču domāju, ka tu tur... pie tēvoča!

Jevgeņijs Pavlovičs spēji nosarka, neganti paskatījās Nastasjā Filīpovnā, bet atkal aši no viņas aizgriezās.

— Ko?! Vai tad nezini? Viņš vēl nezina, iedomājieties! Nošāvies! Šorit tavš tēvocis nošāvies! Man jau pirmīt, pulksten divos, stāstīja; nu jau puspilsētas zina, stāsta, trīssimt piecdesmit tūkstošu

kroņa naudas trūkstot, bet citi saka: piecsimt tūkstošu. Bet es visu laiku cerēju, ka viņš vēl mantojumu tev atstās; visu notriecis. Gluži netikls večuks bija... Nu, ardievu, *bonne chance*¹! Vai tad tiešām neaizbrauksi? Tad tāpēc tu laikus aizgāji no dienesta, viltniek! Nu, nieki, gan jau zināji, zināji jau iepriekš: varbūt vakar jau zināji...

Lai gan nekaunīgajā uzbāzībā, *pour afficher*² paziņanos un tu vibu, kuras nevar nebija, katrā ziņā slēpās nolūks, un par to tagad vairs nevarēja būt nekādu šaubu, — taču Jevgeņijs Pavlovičs sācumā domāja atkratīties kaut kā tāpat un nekādā ziņā nepiegriezt vērību apvainotājai. Bet Nastasjas Filīpovnas vārdi nāca viņam kā pērkona spēriens; uzdzirdis par tēvoča nāvi, viņš kļuva bāls kā krits un pagriezās pret šīs ziņas pavēstītāju. Šai brīdī Lizaveta Prokofjeva nātri piecēlās kājās, piecēla visus sev līdzīgi un gandrīz vai skriešus devās projām. Tikai kņazs Levs Nikolajevičs palika britiņu turpat kā neziņā un Jevgeņijs Pavlovičs vēl arvien stāvēja, nespēdams attapties. Bet Jēpančini nepaguva atiet ne divdesmit soļu, kad sākās briesmīgs skandāls.

Virsnieks, kas sarunājās ar Aglaju, liels Jevgeņija Pavloviča draugs, bija augstākā mērā sašutis.

— Te tikai pletne vajadzīga, citādi galā netiksi ar šo riebīgo radījumu! — viņš sacīja diezgan skaļi. (Viņš, liekas, arī agrāk jau bijis Jevgeņija Pavloviča *confident*³.)

Nastasja Filīpovna acumirkli pagriezās pret viņu. Acis viņai iezibējās; viņa metās pie gluži nepazīstama jauna cilvēka, kas stāvēja divus soļus no viņas un turēja rokā tieviņu vītu spieķīti, izrāva to viņam no rokām un no visa spēka iecirta savam apvainotājam šķērsām pa seju. Tas viss norisinājās vienā mirklī... Virsnieks, neapjēgdams, ko dara, metās viņai virsū; ap Nastasju Filīpovnu vairs nebija viņas pavadoņu; pieklājīgais kungs vidējos gados bija jau paspējis pavisam nozout, bet ieskurbušais kungs stāvēja nomaļus un smējās pilnā kaklā. Pēc minūtes, protams, ierastos policija, bet šai brīdī grūti klātos Nastasjai Filīpovnai, ja nepiesteigtos negaidīts palīgs: kņazs, arī apstājies divu soļu atstatumā, paspēja satvert no mugurpuses virsnieku aiz rokām. Raudams laukā savu roku, virsnieks spēcīgi iegrūda viņam krūtīs; kņazs atsprāga soļus trīs un atkrita krēslā. Bet Nastasjai Filīpovnai jau bija radušies vēl divi aizstāvji. Uzbrucēja priekšā stāvēja bokseris, lasītājam pazīstamā raksta autors un agrākās Rogožina kompānijas īstenais loceklis.

¹ Labas sekmes! (*Franc.*)

² Lai pasvitrotu. (*Franc.*)

³ Uzticības persona. (*Franc.*)

— Kellers! Atvaļināts poručiks, — viņš vizdegunīgi stādījās priekšā. — Ja vēlaties dūru ciņu, kaptein, tad, stājoties vājā dzimuma vietā, esmu jūsu ricībā; pārvaldu visu angļu boksu. Negrūstieties, kaptein; jūtu līdzī *dziļajam* apvainojumam, bet nevaru ļaut vaļu dūres tiesībām pret sievieti publikas priekšā. Bet, ja, kā pieklājas la-abdzimtai personai, citādā veidā, tad, — jūs mani, protams, sapratisit, kaptein . . .

Bet kapteinis jau bija attapies un vairs neklausījās viņā. Šai brīdī no pūļa iznākušais Rogožins ātri paņēra Nastasju Filipovnu zem rokas un aizveda viņu sev līdzī. Rogožins savukārt likās briesmīgi satriekts, bija bāls un drebēja. Aizvezdams Nastasju Filipovnu, viņš tomēr paspēja ļauni iesmieties virsniekam taisni acīs un ar triumfojoša tirgoņa vaibstu uzsauc:

— Hē! Kas nu iznāca! Krietni dabūji! Hē!

Attapies un pilnīgi atgīdies, ar ko viņam darīšana, virsnieks pieklājīgi (aizklādams tomēr seju ar mutautiņu) griezās pie kņaza, kas jau bija piecēlies no krēsla:

— Kņazs Miškins, ar kuru man bija prieks iepazīties?

— Viņa ir ārprātīga! Jukusi! Ticiet man! — atbildēja kņazs drebošā balsī, nezin kāpēc izstiepdams pret viņu savas drebošās rokas.

— Es, protams, nevaru dižoties ar tādām ziņām; bet man jāzina jūsu vārds.

Viņš pameta ar galvu un atgāja nost. Policija piesteidzās taisni piecas sekundes pēc tam, kad bija nozudušas pēdējās darbojošās personas. Skandāls tomēr nebija vilcies ilgāk par divām minūtēm. Viens otrs no publikas piecēlās no krēsla un aizgāja, citi tikai pārsēdās no vienas vietas otrā; trešie ļoti priecājās par skandālu; ceturtie sāka skaļi runāt un ieinteresēties. Vārdu sakot, lieta beidzās kā parasti. Orķestris sāka atkal spēlēt. Kņazs devās līdzī Jēpančiniem. Ja viņš būtu atgīdies vai paspējis paskatīties pa kreisi, kad šēdēja krēslā, pēc tam kad bija atgrūsts, — viņš soļu divdesmit no sevis ieraudzītu Aglaju, kas bija apstājusies, lai noraudzītos skandalozajā scēnā, un neklausījās, kā viņu aicina māte un māsas, aizgājušas jau gabaliņu tālāk. Kņazs Š., pieskrējis viņai klāt, beidzot pierunāja viņu ātrāk doties projām. Līzaveta Prokofjevna atcerējās: Aglaja atgriezās pie viņām tik satraukta, ka diezin vai bija dzirdējusi viņu aicinājumus. Bet taisni pēc divām minūtēm, kad viņi tikko bija iegājuši parkā, Aglaja noteica savā parastajā vienaldzīgajā un untumainajā balsī:

— Man gribējās noskatīties, kā beigsies šī komēdija.

Notikums stacijā satrieca kā māmiņu, tā meitiņas gandrīz līdz šausmām. Satraukumā un uzbudinājumā Līzaveta Prokofjevna ar savām meitām burtiski gandrīz vai skriešus noskrēja visu ceļu no stacijas līdz mājām. Pēc viņas uzskata un izpratnes, pārāk daudz bija norisinājies un atklājies šai notikumā, tā ka viņas galvā, par spīti visam juceklim un izbailem, sāka rasties jau noteiktas domas. Bet arī visi saprata, ka noticis kaut kas sevišķs un, varbūt vēl par laimi, sāk atklāties kāds neparasts noslēpums. Neraugoties uz kņaza Š. agrākajiem iegulvojumiem un paskaidrojumiem, Jevgeņijs Pavlovičs bija «izvests tagad dienas gaismā», atmaskots, atklāts un «piekerts oficiāli savos sakaros ar šo netikli». Tā domāja Līzaveta Prokofjevna un pat abas vecākās meitas. Ieguvums no šā secinājuma bija tas, ka sakrājās vēl vairāk miklu. Jaunavas bija gan sevi pa daļai sašutušas par pārāk lielajām izbailem un tik atklāto māmuļas bēgšanu, bet trača sākumā vēl apgrūtināt viņu ar jautājumiem neuzdrošinājās. Bez tam viņām nezin kāpēc likās, ka viņu māsiņa Aglaja Ivanovna varbūt zina visā šai lietā vairāk nekā viņas abas un māmuļa. Kņazs Š. arī bija drūms kā nakts un arī ļoti domīgs. Līzaveta Prokofjevna nerunāja ar viņu visu ceļu ne vārda, bet viņš, kā liekas, to pat neievēroja. Adelaida pamēģināja viņam iejautāties: «Par kādu tēvoci tur nupat runāja, un kas tur Pēterburgā īsti noticis?» Bet viņš ar ļoti skābu seju par atbildi nomurmināja kaut ko ļoti nenoteiktu par nezin kādām izziņām un ka tas viss, protams, esot tikai nevēdzība. «Par to nav šaubu!» atbildēja Adelaida un vairs neko nejautāja. Aglaja bija kļuvusi neparasti mierīga un ceļā tikai piebilda, ka pārāk ātri viņas skrejojot. Reiz viņa atgriezās un ieraudzīja kņazu, kas centās viņas panākt. Pamanījusi, ka tas pūlas viņas panākt, viņa zobgalīgi pasmaidīja un vairs uz to neskatījās.

Beidzot, gandrīz pie pašas vasarnīcas, viņas sastapa pretim nākošo Ivanu Fjodoroviču, kas tikko bija atgriezies no Pēterburgas. Viņš tūdaļ, ar pirmo vārdu, apjautājās par Jevgeņiju Pavloviču. Bet laulātā draudzene bargi pagāja viņam garām, neatbildēdama un pat nepaskatīdamās viņā. No meitu un kņaza Š. acīm viņš tūlīt nojauta, ka mājās ir negaiss. Bet arī bez visa tā viņa paša seja atspoguļoja kādu neparastu nemieru. Viņš tūdaļ paņēma zem rokas kņazu Š., apturēja viņu pie nama ieejas durvīm un gandrīz čukstus pārmiņa ar viņu dažus vārdus. Pēc viņu abu satrauktā izskata, kad viņi pēc tam uzkāpa terasē un devās pie Līzavetas Prokofjevnas, varēja nodomāt, ka viņi abi padzirdējuši kādu ārkārtīgu ziņu. Pamazām visi sapul-

cējās pie Līzavetas Prokofjevnas augšā, un terasē beidzot palika kņazs viens pats. Viņš sēdēja kaktā, kā gaidīdams kādu, bet varbūt arī pats nezinādams, kāpēc; viņam ne prātā nenāca iet projām, redzot šo jucekli namā; likās, viņš bija aizmirsis visu pasauli un gatavs nosēdēt vai divus gadus no vietas, lai kur viņu nosēdinātu. No augšas pa brīdim atskanēja satrauktās sarunas atbalsis. Viņš pats nevarētu pasacīt, cik ilgi bija te nosēdējis. Bija jau vēls, un krēsla sabiezēja. Terasē pēkšņi parādījās Aglaja; viņa izskatījās mierīga, lai gan mazliet bāla. Ieraudzījusi kņazu, ko, «acīm redzot, necerēja» sastapt te sēdam krēslā, kaktā, Aglaja pasmaidīja it kā neizpratnē.

— Ko jūs te darāt? — viņa pienāca tam klāt.

Kņazs apmulsis kaut ko nomurmināja un pietrūkās no krēsla; bet Aglaja tūlīt apsēdās viņam līdzās, arī viņš atkal apsēdās. Aglaja strauji, bet vērīgi viņu aplūkoja, tad paskatījās logā it kā bez jebkādas domas, pēc tam paverās atkal viņā. «Varbūt viņai gribas smieties,» nodomāja kņazs, «bet nē, tad taču viņa arī būtu sākusī smieties.»

— Varbūt jūs vēlaties tēju, es likšu atnest, — viņa sacīja, brīdi klusējusi.

— N-nē... es nezinu...

— Nu, kā gan to var nezināt! Ak jā, klausieties: ja jūs kāds izaicinātu uz divkauju, ko tad jūs darītu? Es jau pirmīt gribēju jautāt.

— Jā... kas gan... neviens mani neizaicinās uz divkauju.

— Bet ja nu izaicinātu? Jūs ļoti pārbītos?

— Es domāju, ka es ļoti... baidītos.

— Tiešām? Tad jūs esat glēvulis?

— N-nē, varbūt neesmu. Glēvulis ir tas, kas baidās un mūk; bet, kas baidās un nemūk, tas vēl nav glēvulis, — pasmaidīja kņazs, brīdi padomājis.

— Un jūs nemuktu?

— Varbūt arī nemuktu, — beidzot viņš sāka smieties par Aglajas jautājumiem.

— Es gan esmu sieviete, bet neparko nemuktu, — piebilda viņa gandrīz vai aizvainota. — Jūs tomēr smejiaties par mani un ākstāties kā parasti, lai padarītu sevi interesantāku; sakiet: šauj parasti no divpadsmit soļu attāluma, vai ne? Daži arī no desmit? Tātad katrā ziņā jābūt nošautam vai ievainotam?

— Divkaujās laikam gan reti kad trāpa.

— Kā reti? Pušķinu taču nošāva.

— Tas varbūt bija nejauši.

— Nemaz nebija nejauši; notika divkauja uz dzīvību un nāvi, viņu arī nošāva.

— Lode bija trāpījusi tik zemu, ka droši vien Dantess bija mērķējis kaut kur augstāk, krūtis vai galvā; bet tā, kā lode bija trāpījusi, neviens nemērķē, tā tad drīzāk gan tā bija trāpījusi Puškinam nejauši, aiz kļūmes. Man to kompetenti cilvēki ir sacījuši.

— Bet man to sacīja kāds zaldāts, ar kuru es kādreiz sarunājos, ka viņiem tīši, pēc reglamenta, kad viņi izvēršusies strēlnieku ķēdē, liekot mērķēt cilvēkam vidukli, tā arī viņiem sacīts: «Cilvēkam vidukli.» Tātad nevis krūtis un nevis galvā, bet tīšām cilvēkam vidukli pavēlēts šaut. Es jautāju vēlāk kādam virsniekam, viņš sacīja, ka tā tas esot.

— Tā ir, jo no liela attāluma.

— Un jūs protat šaut?

— Es nekad neesmu šāvis.

— Vai tiešām arī pielādēt pistoli neprotat?

— Neprotu. Tas ir, es saprotu, kā tas darāms, bet pats nekad neesmu lādējis.

— Nu, tā tad arī neprotat, jo te vajadzīga prakse! Tad klausieties un iegaumējiet: pirmkārt, nopērciet labu pistoļu pulveri, ne mitru (saka, vajagot nevis mitru, bet ļoti sausu), tādu smalku, jūs jau pats to pieprasīsit, nevis tādu, ar ko no lielgabaliem šauj. Lodi, kā stāsta, paši kaut kā izlejot. Pistoles jums ir?

— Nē — un nevajag arī, — kņazs pēkšņi iesmējās.

— Ak, kas par niekiem! Katrā ziņā nopērciet: labas — franču vai angļu, tās esot vislabākās. Pēc tam ņemiet pulveri, kādu uzpirksteni, varbūt divus, un iebriet. Labāk jau vairāk. Piesitiet ar tūbu (saka, nezin kāpēc katrā ziņā ar tūbu), to var kaut kur sadabūt, no kāda matrača, arī durvis ir reizēm apsistas ar tūbu. Kad būsit iebāzuši tūbu, ielieciet lodi, — dzirdiet jel, lodi pēc tam, bet pulveri papriekšu, citādi šāviens neies vaļā. Ko jūs smejaties? Es gribu, lai jūs katru dienu šautu vairākkārt un katrā ziņā iemācītos trāpīt mērķi. Izdarīsīt?

Kņazs smējās; Aglaja sašutumā iespēra ar kāju. Viņas nopietnais izskats, risinoties tādai sarunai, mazliet pārsteidza kņazu. Viņš pa daļai juta, ka viņam vajadzētu kaut ko uzziņāt, kaut ko jautāt, — katrā ziņā kaut ko nopietnāku nekā pistoles pielādēšana. Bet tas viss bija izskrējis no prāta, izņemot vienīgi to, ka tam priekšā sēd viņa un tas viņā skatās, bet, lai viņa runātu ko runādama, tas viņam šai brīdī bija gandrīz vienalga.

No augšas terasē nonāca beidzot pats Ivans Fjodorovičs; viņš kaut kur devās sadrūmis, norūpējies un apņēmības pilns.

— Ā, Ļev Nikolajič, tu... Uz kurienu tagad? — viņš jautāja, lai gan Ļevs Nikolajevičs nemaz nedomāja kustēties no vietas.
— Iesim, es tev ko pateikšu.

— Uz redzēšanos, — sacīja Aglaja un sniedza kņazam roku.

Terāsē bija jau diezgan tumšs, kņazs nevarētu saskatīt šai mirkli viņas seju pilnīgi skaidri. Pēc brīža, kad viņi ar ģenerāli jau gāja ārā no vasarnīcas, viņš pēkšņi briesmīgi nosarka un cieši sažņaudza savu labo roku.

Izrādījās, ka Ivanam Fjodorovičam ar viņu pa ceļam. Ivans Fjodorovičs, par spīti vēlajai stundai, steidzās ar kādu par nezin ko parunāt. Bet pašreiz viņš pēkšņi uzsāka sarunu ar kņazu, aši, satraukti, diezgan nesakarīgi, bieži pieminot sarunā Ļizavetu Prokofjevnu. Ja kņazs spētu būt šai brīdī vērīgāks, tad viņš varbūt nojautu, ka Ivans Fjodorovičs gribētu, starp citu, kaut ko arī no viņa izdibināt vai, labāk sakot, tieši un atklāti kaut ko pajautāt, tikai viņam neizdodas pieskarties pašam galvenajam punktam. Sev par kaunu, kņazs bija tik izklaidīgs, ka no paša sākuma pat neko nedzirdēja, un, kad ģenerālis apstājās viņa priekšā ar kādu neatliekamu jautājumu, viņš bija spiests tam atzities, ka neko nesaprot.

Ģenerālis paraustīja plecus.

— Dīvaini cilvēki jūs visi esat kļuvuši, dažādā ziņā, — viņš nēmās atkal runāt. — Saku tev, ka nemaz nesaprotu Ļizavetas Prokofjevnas idejas un uztraukumu. Viņa ir histērijā un raud, un saka, — mūs esot apkaunojuši un iegāzuši negodā. Kas? Ar ko? Kad un kāpēc? Es, atzišos, esmu vainīgs (tur es atzīstos), stipri vainīgs, bet šīs... nemierīgās sievietes (kas turklāt vēl slikti uzvedas) pretenzijas var galu galā ierobežot ar policiju, un es jau šodien pat esmu nodomājis vienu vai otru satikt un brīdināt šai lietā. Visu var nokārtot klusi, lēnprātīgi, pat laipni, ar pazišanos un bez jebkāda skandāla. Piekritu arī, ka nākoņne var izraisīt daudz notikumu un ka daudz kas ir neskaidrs; te slēpjas arī intriga; bet, ja te nekas nav zināms, tur atkal neko izskaidrot neprot; ja es neesmu dzirdējis, tu neesi dzirdējis, tas nav dzirdējis, piektais arī neko nav dzirdējis, tad jājautā, — kurš gan galu galā ir dzirdējis? Kā gan to izskaidrot, pēc tavām domām, ja ne tikai tā, ka pa pusei šī lieta ir mirāža, tā nepastāv, gluži kā, piemēram, mēness gaisma... vai citi rēgi.

— *Viņa* ir jukusi, — kņazs nomurmināja, pēkšņi sāpīgi atcerēdamies visu notikušo.

— Pie tās pašas reizes, ja tu par šo. Arī man tāda ideja pa

daļai iešvās prātā, un es aizmiglu mierīgi. Bet tagad es redzu, ka te domā pareizāk, un neticu, ka viņa jukusi. Sieviete, sacīsim, tukša, bet pie tam pat izsmalcināta, ne tikvien pie pilna prāta. Šisdiens izlēciens Kapitona Aleksejiča lietā to pārāk labi pierāda. No viņas puses tā ir blēdība — vismaz jezuītisms, izlietots sevišķiem mērķiem.

— Kāda Kapitona Aleksejiča?

— Ak mans dievs, Ļev Nikolajič, tu neko nedzirdi. Es taisni ar to iesāku, ka sāku runāt ar tevi par Kapitonu Aleksejiču; esmu tā pārsteigts, ka pat tagad vēl rokas un kājas trīc. Tāpēc vien arī šodien pilsētā aizkavējos. Kapitons Aleksejičs Radomskis, Jevgeņija Pavliča tēvocis...

— Nu! — kņazs iesaucās.

— Nošāvies šorīt no rīta, pulksten septiņos. Večuks, cienījams, septiņdesmit gadu, epikūrietis, — un mats matā, kā viņa teikusi, — kroņa nauda, ievērojama summa!

— Kā tad viņa...

— Dabūjusi zināt? Ha-ha! Ap viņu taču jau vesels štābs nodibinājies, tiklīdz viņa parādījās. Zini, kādas personas tagad viņu apciemo un meklē «godu iepazīties». Dabiski, pirmīt varēja kaut ko padzirdēt no apmeklētājiem, tāpēc ka tagad visa Pēterburga jau zina un šeit puse Pavlovskas vai pat jau visa Pavlovska. Bet cik smalka viņas piezīme par mundieri, kā man atstāstīja, tas ir, par to, ka Jevgeņijs Pavličs laikus paspējis atstāt dienestu! Kāds elišķīgs mājiens! Nē, tas neliecina par ārprātu. Es, protams, atsakos ticēt, ka Jevgeņijs Pavličs varēja laikus zināt par katastrofu, tas ir, ka tādā un tādā datumā pulksten septiņos un tā tālāk. Tomēr viņš varēja visu to iepriekš nojaust. Bet es taču, bet mēs taču visi, arī kņazs Š., domājām, ka tas vēl viņam atstās mantojumu! Šausmas! Šausmas! Saproti tomēr, es Jevgeņiju Pavliču nekādā ziņā nevainoju un steidzos to tev paskaidrot, bet tomēr, lai nu kā, ir aizdomīgi. Kņazs Š. satriekts ārkārtīgi. Tas viss kaut kā divaini sagadījies.

— Bet kas gan Jevgeņija Pavliča rīcībā aizdomīgs?

— It nekas! Viņš izturējies kā īsts goda vīrs. Es arī neesmu izteicis nekādu mājienu. Viņa paša īpašumi, es domāju, viņam neskartī. Ļizaveta Prokofjevna, saprotams, negrib ne dzirdēt... Bet galvenais — visas šīs ģimenes katastrofas vai, labāk sakot, visas šīs nepatīkšanas, tā ka pat nezini, kā tās saukt... Tu, patiesību sakot, esi mājas draugs, Ļev Nikolajič, un iedomājies, nupat izrādās, lai gan tomēr ne gluži skaidri, ka Jevgeņijs Pavličs jau vairāk nekā pirms mēneša esot atklājis Aglajai mīlestību un saņēmis no viņas oficiālu noraidījumu.

— Nevar būt! — kņazs dedzīgi iesaucās.

— Bet vai tad tu kaut ko zini? Redzi, dārgumiņ, — satrūkās un izbriņijās ģenerālis, apstādamies, kā pēkšņi pie zemes pieaudzis, — es varbūt tev esmu veltīgi un nepieklājīgi izplāpājies, bet tas taču tāpēc, ka tu... ka tu... var sacīt, esi tāds cilvēks. Varbūt tu zini kaut ko sevišķu?

— Es neko nezinu... par Jevgeņiju Pavliču, — kņazs nomurmināja.

— Es arī nezinu! Mani... mani, brāl, grib noteikti aprakt zemē un apglabāt, un nemaz negrib padomāt turklāt, cik grūti tas ir cilvēkam un ka es to neizcietīšu. Nupat tāda scēna notika, ka briesmas! Es tev saku kā miesīgam dēlam. Galvenais, Aglaja gluži kā smejas par māti. Par to, ka viņa laikam atteikusi Jevgeņijam Pavličam pirms kāda mēneša un ka viņiem notikusi izskaidrošanās, diezgan formāla, paziņojušās māsas kā kādu miklu... tomēr grūtu miklu. Bet tā taču ir tik patvaļīga un fantastiska būtne, ka nevar ne izstāstīt! Augstirdība, visas krietnās sirds un prāta īpašības — tas viss droši vien viņā ir, bet nāk klāt untumi, zobgalības, — vārdu sakot, velnišķīgs raksturs un piedevām ar fantāziju. Par māti nupat gana izsmējās taisni acīs, arī par māsām, par kņazu Š.; par mani nemaz nav ko runāt, par mani viņa reti nesmejas, bet ko tad es, es, vai zini, milu viņu, milu pat, ka viņa smejas, — un, liekas, šis velnēns mani par to jo sevišķi mīl, tas ir, vairāk par visiem citiem, tā šķiet. Varu saderēt, ka viņa arī par tevi jau gana izsmējusies. Es jūs nupat sastapu sarunā pēc pirmītējā negaisa tur augšā; viņa ar tevi sēdēja, it kā nekas nebūtu noticis.

Kņazs briesmīgi nosarka un sažņaudza labo roku, bet cieta klusu.

— Manu miļo, dārgo Ļev Nikolajič! — jūsmīgi un dedzīgi uzsauca pēkšņi ģenerālis. — Es... un pat Ļizaveta Prokofjevna pati (kura gan atkal sākusi tevi lamāt, bet līdz ar tevi arī mani tevis dēļ, tikai nesaprotu, par ko), mēs tomēr tevi mīlam, mīlam sirsnīgi un cienām, neskatoties pat ne uz ko, tas ir, uz visu šķietamo. Bet piekriti, mīlais draugs, piekriti pats, kāda te neatminama mīkla un kāds īgnums pārņem, dzirdot, kad pēkšņi šis aukstasinīgais velnēns (tāpēc, ka viņa stāvēja mātes priekšā ar visdziļāko nicināšanu pret visiem mūsu jautājumiem, bet pret manējiem jo sevišķi, tāpēc ka es, velns parauj, izdarīju muļķību, iedomājos stingribu izrādīt, tā kā esmu ģimenes galva, — nu, un izdarīju muļķību), šis aukstasinīgais velnēns tā pēkšņi arī paziņo ar izsmieklu, ka šī «jukusi» (tā viņa sacīja, un man liekas divaini, ka viņa atkārtu tavus vārdus: «Vai tad jūs nevarējāt, viņa saka, vēl līdz šim nojaust?»), ka šī jukusi «ieņē-

musi galvā katrā ziņā apprecināt mani ar kņazu Ļevu Nikolajiču un tādēļ Jevgeņiju Pavliču no mūsu nama grib izēst». . . tik vien pateica; cita nekāda paskaidrojuma nedeļa, pati smejas, bet mēs mutes vien iepletām, aizcirta durvis un aizgāja. Pēc tam man pastāstīja par pirmtējo pasažu ar viņu un ar tevi . . . un . . . un . . . klausies, mīļo kņaz, tu neesi tik viegli aizvainojams, tu esi ļoti prātīgs, to es tevī esmu pamanījis, bet . . . nedusmojies: nūdien, viņa par tevi smejas. Gluži kā bērns smejas, un tāpēc uz viņu nedusmojies, bet tas noteikti tā ir. Neiedomājies tikai kaut ko, — viņa vienkārši nerro tevi un mūs visus, aiz dikdienības. Nu, ardievu! Tu zini mūsu jūtas? Mūsu sirsnīgās jūtas pret tevi? Tās ir nemainīgas nekad un nekādā nozīmē . . . bet . . . man tagad jāiet uz turieni, uz redzēšanos! Reti kad esmu nonācis tādās sprukās (tā taču saka), kādās tagad atrodos . . . Ak, šī vasarnīca!

Palicis viens krustcelēs, kņazs palūkojās apkārt, ātri pārgāja pāri ielai, piegāja tuvu kādas vasarnīcas apgaismotam logam, atlocīja mazo papīriņu, ko bija cieši žņaudzis labajā rokā visu laiku, kamēr viņš sarunājās ar Ivanu Fjodoroviču, un izlasīja, uztverdams vājo gaismas staru:

«Rīt pulksten septiņos no rīta es būšu uz zaļā sola parkā un gaidīšu Jūs. Esmu nolēmusi runāt ar Jums kādā ārkārtīgi svarīgā lietā, kas attiecas tieši uz Jums.

P. S. Ceru, Jūs nevienu nerādīsiet šo zīmīti. Lai gan man kauns rakstīt Jums tādu aizrādījumu, bet es nolēmu, ka Jūs esat tā cienīgs, un uzrakstīju, — sarkdama aiz kauna par Jūsu smieklīgo raksturu.

PP. S. Tas ir tas pats zaļais sols, ko es Jums pirmīt parādīju. Kaunieties! Es biju spiesta arī to pierakstīt.»

Zīmīte bija uzrakstīta steigā un salocīta pavirši, — droši vien, tikko Aglaja taisījās iznākt terasē. Neizsakāmā uztraukumā, kas bija līdzīgs bailēm, kņazs atkal cieši sažņaudza rokā papīrīti un kā izbiedēts zaglis atsprāga jo ātrāk no loga, no gaismas; bet šai kustībā viņš peķšņi cieši sadūrās ar kādu kungu, kas atradās viņam taisni aiz muguras.

— Es jums sekoju, kņaz, — kungs sacīja.

— Tas esat jūs, Keller? — kņazs izbrīnā iesaucās.

— Meklēju jūs, kņaz. Gaidīju jūs, pie Jēpančinu vasarnīcas, protams, nevarēju iekšā iet. Sekoju jums, kamēr jūs gājāt ar ģenerāli. Esmu jūsu rīcībā, kņaz, izmantojiet Kelleru. Gatavs ziedoties un pat mirt, ja būs vajadzīgs.

— Kādēļ . . . gan?

— Nu, droši vien sekos izaicinājums. Šis poručīks Molovcovs,

es viņu pazīstu, tas ir, ne personīgi... viņš necietīs apvainojumu. Mūsējos, tas ir, mani un Rogožinu viņš, protams, gatavs uzskatīt par plukatām — un varbūt pelnīti, tādējādi atbildīgs paliekat jūs viens pats. Vajadzēs pašam samaksāt, kņaz. Viņš par jums apvaicājās, es dzirdēju, un droši vien jau rit viņa draugs pie jums ieradīsies, bet varbūt jau tagad jūs gaida. Ja pagodināsit mani, izraudzīsities par sekundantu, tad jūsu dēļ esmu gatavs pat kļūt par zaldātu; tāpēc vien jūs meklēju, kņaz.

— Tad jūs arī esat par divkauju! — kņazs pēkšņi iesmējās, par varen lieliem brīnumiem Kelleram. Viņš smējās pilnā kaklā. Keller, kas tiešām jutās kā uz adatām, kamēr nomierinājās, piesolidamies par sekundantu, gandrīz apvainojās, noraudzīdamies, cik jautri smejas kņazs.

— Jūs tomēr, kņaz, viņu satvērāt aiz rokām. Dižciltīgai personai un vēl publikas priekšā to grūti paciest.

— Bet viņš man iegrūda krūtīs! — kņazs smiedamies iesaucās. — Mums nav par ko cīnīties! Es lūgšu viņam piedošanu, tas ir viss. Bet, ja cīnīties, tad cīnīties! Lai šauj; es pat vēlos. Ha-ha! Es tagad protu pistoli pielādēt! Vai jūs, Keller, protat pielādēt pistoli? Vispirms pulveris jānopērk, pistoļu pulveris, ne mitrs un ne tik rupjš, ar kādu šauj no lielgabaliem; bet pēc tam sākumā pulveri iebērt, tūbu kaut kur no durvīm sadabūt un tikai tad ielikt lodi, nevis lodi pirms pulvera, citādi nesprāgs. Dzirdiet, Keller, citādi nesprāgs. Ha-ha! Vai tas nav lielisks pamatojums, draugs Keller? Ak Keller, vai zināt, ka es jūs tūdaļ apkampšu un noskūpstīšu. Ha-ha-ha! Kā jūs pirmīt tā atgadījāties pēkšņi viņa priekšā? Atnāciet pie manis jo drīzāk dzert šampanieti. Visi piedzersimies! Vai jūs arī zināt, ka man ir divpadsmit pudeles šampanieša pie Ļebedeva pagrabā? Ļebedevs man «gadījuma pēc» aizvakar pārdeva, tūlīt otrā dienā, kā biju pie viņa pārvācies, visas arī nopirku! Es visu kompāniju sa-saukšu! Kā, vai tad jūs gulēsiet šonakt?

— Kā katru nakti, kņaz.

— Nu, tad saldus sapņus! Ha-ha!

Kņazs pārgāja ceļam pāri un pazuda parkā, atstādams pārdomās mazliet norūpējušos Kelleru. Tas vēl nebija redzējis kņazu tik divvainā omā, un līdz šim pat iedomāties ko tādu nebija varējis.

«Drudzis droši vien, tāpēc ka nervozs cilvēks, un tas viss atstājīs iespaidu, bet, protams, drosmi viņš nezaudēs. Lūk, taisni tādi drosmi nezaudē, nūdien!» domāja pie sevis Kellers. «Hm, šampanietis! Tomēr interesanta ziņa. Divpadsmit pudeles, ducitis; nekas, pieklājīgs garnizons. Bet varu saderēt, ka Ļebedevam kāds ieķīlājis šo šampa-

nieti... viņš tomēr diezgan mīļš, šis kņazs; tiešām, man patīk tādi; nav tomēr ko laiku zaudēt un... ja šampanietis, tad pašā laikā arī būs...»

Ka kņazs bija gluži kā drudzī, tas, protams, bija taisnība.

Viņš ilgi klejoja pa tumšo parku un beidzot «notvēra sevi» pastaigājamies pa kādu aleju. Viņa apziņā bija palikusi atmiņa, ka pa šo aleju viņš jau kādreiz gājis, sākot no sola līdz kādam vecam kokam, augstam un labi saredzamam, reižu trīsdesmit vai četrdesmit simt soļu turp un atpakaļ. Atcerēties to, ko viņš domājis vismaz veselu stundu parkā, viņš nekādi nevarētu, ja pat gribētu. Viņš pieķēra sevi, ka viņam pavid kāda doma, no kuras pēkšņi vai jāplist aiz smiekliem; lai gan nemaz nebija par ko smieties, bet viņam smieties vien gribējās. Viņam ienāca prātā, ka doma par divkauju varēja rasties ne tikai Kellera galvā vien un ka tā tad runāšana par to, kā pielādēt pistoli, varēja arī nebūt nejauša... «Pag!» viņš pēkšņi apstājās citas domas varā, «pirmīt viņa nokāpa terasē, kad es sēdēju kaktā, un briesmīgi brīnījās, atrazdama mani tur, un — tā smējās... par tēju sāka runāt; bet viņai taču tai laikā šis papīritis jau bija rokās, tā tad viņa noteikti zināja, ka es sēdu terasē, kāpēc tad viņa brīnījās? Ha-ha-ha!»

Viņš izrāva zīmīti no kabatas un noskūpstīja to, bet tūlīt apstājās un nogrima domās.

«Cik tas divaini! Cik tas divaini!» viņš noteica pēc brīža pat itin kā skumjās: brīžos, kad viņš izjuta lielu prieku, viņam vienmēr kļuva skumji, viņš pats nezināja, kāpēc. Viņš vēriģi paraudzījās visapkārt un brīnījās, ka iegriezies šeit. Viņš bija ļoti noguris, piegāja pie sola un atsēdās. Visapkārt valdīja dziļš klusums. Muzika pie stacijas vairs nespēlēja. Parkā varbūt vairs nebija neviena; protams, varēja būt jau vismaz pusdivpadsmit. Nakts klusa, silta, gaiša — Pēterburgas nakts jūnija sākumā, bet biezajā, ēnainajā parkā, alejā, kur viņš sēdēja, bija jau gandrīz pavisam satumsis.

Ja viņam kāds sacītu šai brīdī, ka viņš ir iemīļies, ka mīl ar kaislīgu mīlestību, tad viņš izbrīnā noraidītu šo domu, varbūt pat sašutumā. Un, ja kāds vēl piebilstu, ka Aglajas zīmīte ir mīlestības vēstulīte, iemīlejušās aicinājums satikties, tad aiz kauna par šo cilvēku viņš būtu vai zemē ielidis un varbūt pat izaicinājis to uz divkauju. Tas viss bija pilnīgi patiesi, un viņš ne reizi nešaubījās un nepieļāva ne mazāko «blakus» domu, ka iespējama šīs jaunavas mīlestība uz viņu vai pat viņa paša mīlestība uz šo jaunavu. Kā iespējama mīlestība uz viņu, «uz tādu cilvēku kā viņš», to viņš atzītu par kaut ko briesmīgu. Viņam likās, ka tā ir bijusi tikai viņas nerāt-

nība, ja tiešām te vispār kas ir; bet viņš bija pārāk vienaldzīgs tieši pret neārtību un atzina, ka tas ir kaut kas pārlietu parasts, bet pats viņš bija aizņemts un norūpējies par gluži ko citu. Vārdiem, kas pirmīt bija pasprukuši uztrauktajam ģenerālim par to, ka viņa smejoties par visiem, bet par viņu, kņazu, jo sevišķi, viņš bija noticējis pilnīgi. Par to viņš nejuta ne mazākā aizvainojuma; pēc viņa domām, tā tam vajadzēja būt. Svarīgākais bija tas, ka rit tas atkal redzēs viņu, rīt agri, sēdēs viņai līdzās uz zaļā sola, klausīsies, kā pielādēt pistoli, un raudzīsies viņā. Nekā vairāk arī viņam nevajadzēja. Jautājums par to: ko īsti tā nodomājusi viņam sacīt, un kas tā tāda par svarīgu lietu, kura skar tieši viņu? — reizi vai divas arī iešāvas viņam prātā. Bez tam viņš nešaubījās ne brīdi, ka tiešām pastāv šī «svarīgā lieta», kuras dēļ viņu aicināja, bet gandrīz nemaz nedomāja par šo svarīgo lietu tagad un pat nejuta ne mazākā mudinājuma domāt par to.

Klusu soļu čirkstoņa alejas smiltis lika viņam pacelt galvu. Cilvēks, kura seju grūti bija saredzēt tumsā, pienāca pie sola un apsēdās viņam blakus. Kņazs aši pievirzījās viņam gandrīz cieši klāt un saskatīja Rogožina bālo seju.

— Es jau zināju, ka tu kaut kur te klaiņo, nebija arī jāmeklē, — Rogožins caur zobiem nomurmināja.

Viņi sastapās pirmo reizi pēc notikuma traktiera koridorā. Pārsteigts par Rogožina negaidīto ierašanos, kņazs kādu laiku nevarēja sakopot domas, un moku pilnā izjūta atmodās viņam sirdī. Rogožins, acīm redzot, izprata iespaidu, ko bija atstājis uz kņazu; bet, lai gan viņš sākumā mulsa, runāja it kā ar kādu iedidītu familiaritāti, taču kņazam drīz vien likās, ka viņā nav nekā mākslota un pat nekāda sevišķa samulsuma; ja arī bija kāda neveiklība viņa kustībās un runā, tad varbūt tikai ārēja; savā sirdī šis cilvēks nevarēja mainīties.

— Kā tu... atradi mani te? — kņazs jautāja, lai kaut ko sacītu.

— No Kellera dzirdēju (biju pie tevis iegriezies), «uz parku esot aizgājis»; nu, es domāju, tā arī ir.

— Kas tad «ir»? — kņazs bažīgi uzķēra pasprukušo vārdu.

Rogožins iesmējās, bet paskaidrojumu nedeva.

— Es saņēmu tavu vēstuli, Lev Nikolajič; to tu gluži veltīgi... un kam tu tā!... Bet tagad es pie tevis no viņas: liek tevi katrā ziņā aicināt; kaut ko ļoti vajagot tev pateikt. Šodien pat jau lūdza.

— Es aiziešu rīt. Es tūlīt eju mājās; tu... pie manis?

— Kādēļ? Es tev visu pateicu; ardievu.

— Vai tad neienāksi? — kņazs klusi jautāja.

— Jocīgs cilvēks tu esi, Ļev Nikolajič, par tevi var pabrīnīties. Rogožins dzēligi iesmējās.

— Kāpēc? No kā tev tagad tāds niknums uz mani? — skumji un dedzīgi uzķēra kņazs. — Tu pats taču zini tagad, ka viss, ko tu domāji, — nav taisnība. Un tomēr tā jau domāju, ka tavš niknums uz mani vēl šodien nav pārgājis, — un vai zini, kāpēc? Tāpēc ka tu taču man uzbruki, tāpēc arī tavš niknums nerimstas. Saku tev, ka atceros tikai to Parfenu Rogožinu, ar kuru todien, krustiņus mainīdami, sabraļojāmies; es tev to rakstiju vakardienas vēstulē, lai tu pat domāt par visiem šiem kungiem aizmirstu un par to ar mani vairs nerunātu. Ko tu vairs no manis? Kam slēp no manis roku? Es tev saku, ka visu to, kas bija toreiz, tikai par murgiem vien uzskatu: es tevi caur un cauri, kāds tu biji todien, tagad pazīstu kā pats sevi. Ko tu biji iedomājies, tas nemaz nebija un nevarēja būt. Kādēļ tad mūsu naidam vēl būtu jāpastāv?

— Un kāds tev vēl būs naidš! — iesmējās atkal Rogožins par dedzīgo, piepešo kņaza runu. Viņš tiešām stāvēja sāņus, atkāpies pāris soļu un slēpdams savas rokas.

— Tagad man nemaz nav ko iet pie tevis, Ļev Nikolajič. — viņš lēni un sentenciozi beigās piebilda.

— Tik ļoti jau mani ienīsti?

— Es tevi neieredzu, Ļev Nikolajič, kādēļ gan lai es pie tevis ietu? Eh, kņaz, tu gluži kā bērns, kam sagribējies rotalietīņas — velc laukā un cel priekšā, bet nekā nesaproti. Vēstulē tu uz mata tā visu uzrakstīji, kā tagad saki, — bet vai tad es tev neticu? Katram tavam vārdam ticu un zinu, ka tu mani nekad neesi krāpis un nekad arī nekrāpsi; bet es tevi tomēr neieredzu. Tu te raksti, ka esot visu aizmirsis un tikai to Rogožinu, ar kuru krustiņiem mijies, tu atceroties, nevis to Rogožinu, kas pret tevi bija dunci pacēlis. Bet kā tad tu manas jūtas vari zināt? (Rogožins atkal iesmējās.) Es taču varbūt to ne reizes no tā laika nemaz neesmu nožēlojis, bet tu jau savu brālīgo piedošanu man esi atsūtījis. Varbūt es tai pašā vakarā jau gluži ko citu domāju, bet par to...

— Vairs ne prātā nenāca! — kņazs uzķēra. — Kā gan citādi! Un varu saderēt, ka tu toreiz steidzies taisni prom uz vilcienu un atdrāzies šurp uz Pavlovsku muziku klausīties, un pūli viņu taisni tāpat kā šodien vēroji un viņai vien sekoji. Ar to taču nepārsteigsi! Ja jau tu nebūtu toreiz tādā stāvoklī, ka tikai par vienu vien spēji domāt, tad varbūt nemaz nebūtu dunci pret mani pacēlis. Nojauta man toreiz jau no paša rīta bija, tevī raugoties; vai tu zini, kāds tu toreiz biji? Kad krustiņus mijām, taisni tad varbūt manī sarosījās

ši doma. Kādēļ tu mani pie vecītes toreiz vedi? Savu roku ar to domāji savaldīt? Un nevar taču būt, ka nodomāji, bet tikai nojauti, tāpat kā es... Mēs toreiz abi reizē esam nojautuši. Nebūtu tu toreiz pacēlis roku pret mani (dievs to novērsa), kas es tagad būtu tavā priekšā? Jo es tevi tik un tā turēju aizdomās, abiem viens grēks, abiem reizē! (Neviebies taču! Nu, ko tu smejies?) «Neesmu nožēlojis!» Ja arī būtu gribējis, tad varbūt nespētu nožēlot, jo tu turklāt ieņisti mani. Un, ja es būtu kā eņģelis nevainīgs tavā priekšā, tu tomēr nevarēsi mani ciest, kamēr domāsi, ka viņa mil nevis tevi, bet mani. Tātad tā ir greisirdība. Un, ko es šai nedēļā esmu izdomājis, Parfen, es tev pateikšu: vai tu zini, ka tagad varbūt viņa tevi par visiem vairāk mil un, jo vairāk moka, jo vairāk arī mil. Viņa to tev nesacīs, bet vajag prast redzēt. Kādēļ gan viņa galu galā tomēr precas ar tevi? Kādreiz viņa to pasacīs tev pašam. Dažas sievietes pat grib, lai viņas tā tiktu mīlētas, un viņa ir taisni tādas dabas! Tavam raksturam un tavai mīlestībai vajag viņu pārsteigt! Vai tu zini, ka sieviete ir spējīga nomocīt cilvēku ar cietsirdību un izsmieklu un ne reizes viņa nejutīs sirdsapziņas pārmētumus, tāpēc ka klusībā katru reizi domās, raudzīdamās tevī: «Tagad es viņu nomocīšu līdz nāvei, toties pēc tam ar savu mīlestību viņu atveldzēšu...»

Rogožins skaļi smējās, noklausījies kņazā.

— Vai tikai tu pats, kņaz, šā vai tā neesi tādai uzķēries? Es šo to par tevi esmu dzirdējis, — ja tas taisnība?

— Ko, ko tu varēji dzirdēt? — kņazs pēkšņi nodrebēja un apstājās ārkārtīgi samulsis.

Rogožins smējās joprojām. Viņš ne bez ziņkārības un varbūt ne bez labpatikas bija klausījies kņazā; kņaza līksmā un dedzīgā aizrautība ļoti pārsteidza un uzmundrināja viņu.

— Un ne vien esmu dzirdējis, bet pats tagad redzu, ka taisnība, — viņš piebilda, — nu, kad tu tā esi runājis kā tagad? Šādi vārdi taču nepavisam nav tavi. Nebūtu es neko dzirdējis par tevi, nemaz nenāktu šurp; un vēl uz parku, pusnakti.

— Es tevi nemaz nesaprotu, Parfen Semjonič.

— Viņa jau sen man par tevi skaidrojusi, bet nu es pats pirmīt noskatījos, kā tu muzikas laikā ar to kopā sēdēji. Dievojās man, vakar un šodien dievojās, ka tu Aglajā Jepančinā kā runcis esot iemīlējis. Man tas, kņaz, vienalga, un tā arī nav mana darišana: ja tu viņu vairs nemīli, tad viņa vēl mil tevi. Tu taču zini, ka viņa tevi ar to katrā ziņā grib salaulāt, viņa tā nosolījusies, he-he! Saka man: «Bez šiten tā pie tevis neiešu, kā viņi uz baznīcu, arī mēs uz baznīcu.» Kas te slēpjas, es nevaru saprast un ne reizes neesmu sapa-

tis: vai mīl tevi bez gala, vai... ja mīl, kā tad ar citu grib tevi sa-
laulāt? Saka: «Gribu viņu redzēt laimīgu,» — tātad patiešām mīl.

— Es teicu un rakstīju tev, ka viņa... nav pie pilna prāta, —
sacīja kņazs, ar mokām noklausījies Rogožinā.

— Dievs tu zina! Varbūt tu tomēr maldies... viņa man šodien
jau noteica dienu, kad no muzikas viņu pārvedu: pēc trim nedēļām,
bet varbūt pat agrāk droši vien iesim laulāties; nozvērējās, svēt-
bildīti noņēma, noskūpstīja. Tātad no tevis, kņaz, tagad viss atka-
rīgs, he-he!

— Tas viss murgi! Tas, ko tu par mani saki, nekad, nekad ne-
notiks! Rīt es pie jums aiziešu...

— Kā tad prātā jukusi? — atsāka Rogožins. — Kā gan viņa
visiem citiem pie pilna prāta, tikai tev vienīgajam kā jukusi? Kā
tad viņa vēstules raksta turp? Būtu prātā jukusi, tad arī tur pēc
vēstulēm manītu.

— Kādas vēstules? — kņazs izbailēs jautāja.

— Turp raksta, *tai*, un tā lasa. Tu nezini? Nu, tad uzzināsi;
droši vien pati tev parādīs.

— Tas nav ticams! — kņazs iesaucās.

— Eh! Tu taču, Ļev Nikolajič, vēl maz esi šo celiņu staigājis,
kā es redzu, vēl tikai sāk. Pagaidi drusciņ: pats savu policiju vēl
uzturēsi, pats dienu un nakti dežurēsi un katru turienes soli zināsi,
ja tikai...

— Beidz un nerunā par to nekad! — kņazs iesaucās. — Klau-
sies, Parfen, es nupat pirms tevis te staigāju un pēkšņi sāku smie-
ties, nezinu, par ko, tikai iemesls bija tas, ka es atcerējos, ka rīt,
kā par spīti, man dzimšanas diena. Tagad gandrīz jau divpadsmit.
Iesim sagaidīsim šo dienu! Man ir vīns, iedzersim viņu, novēli man
to, ko es pats tagad nezinu novēlēt, taisni tu novēli, bet es tev tavu
laimi novēlēšu. Citādi dod atpakaļ krustu! Taču neatsūtīji man
krustu otrā dienā! Tev taču tas ap kaklu? Ap kaklu arī tagad,
vai ne?

— Ir, — sacīja Rogožins.

— Nu, tad iesim. Es bez tevis negribu savu jauno dzīvi sagai-
dīt, tāpēc ka man sākusies jauna dzīve! Tu nezini, Parfen, ka šo-
dien sākusies mana jaunā dzīve?

— Tagad pats redzu un pats zinu, ka sākusies; tā arī *viņai*
paziņošu. Tu nesi pie pilna prāta, Ļev Nikolajič!

Kopā ar Rogožinu tuvodamies savai vasarnīcai, kņazs ārkārtīgi pārsteigts ievēroja, ka viņa spoži apgaismotajā terasē sapulcējušies trokšņaina un kupla sabiedrība. Jautrā kompānija skaļi smējās, klai-gāja; likās, pat strīdējās; varēja nojaust no pirmā acu uzmetiena, ka tur ļoti liksmi pavada laiku. Un tiešām, uzkāpis terasē, viņš ieraudzīja, ka visi dzēra, dzēra šampanieti, un, kā likās, jau diezgan ilgi, tā ka daudzi no dzirotājiem bija paguvuši visai patikami iejūsmināties. Visi viesi bija kņaza paziņas, taču likās savādi, ka viņi sapulcējušies visi reizē kā saukti, lai gan kņazs nevienu nebija aicinājis, bet par savu dzimšanas dienu viņš pats tikai nupat bija nejausi iedomājies.

— Būsi pateicis kādam, ka celsi galdā šampanieti, un nu viņi saskrējuši, — nomurmināja Rogožins, kāpdams kņazam līdzī terasē, — mums šitenais punkts zināms; viņiem tikai papūt... — piebilda viņš gandrīz nikni, protams, atcerēdamies savu neseno pagātņi.

Visi sagaidīja kņazu ar saucieniem un novēlējumiem, cieši apstādami viņu. Daži bija ļoti trokšņaini, citi daudz mierīgāki, bet visi steidzās apsveikt, padzirdējuši par dzimšanas dienu, un katrs gaidīja savu kārtu. Dažu personu, piemēram, Burdovska klātbūtne ieinteresēja kņazu; bet vislielākais pārsteigums bija tas, ka šīs kompānijas vidū parādījās pēkšņi arī Jevgeņijs Pavlovičs; kņazs negribēja ticēt pats savām acīm un gandrīz vai izbijās, ieraudzīdams viņu.

Tikmēr Lebedevs, gluži sasarcis un tāds kā aizgrābts, pieskrēja ar paskaidrojumiem; viņš bija jau krietni pilnā. No viņa pļāpāšanas noskaidrojās, ka visi sapulcējušies gluži parastā kārtā un pat nejausi. Pats pirmais pievakarē atbraucis Ipoļits un, juzdamies daudz labāk, vēlējies uzgaidīt kņazu terasē. Viņš noliciēs uz dīvāna; pēc tam pie viņa nokāpis Lebedevs, tad visa viņa ģimene, tas ir, ģenerālis Ivolgins un meitas. Burdovskis atbraucis reizē ar Ipoļitu, pavadīdams viņu. Gaņa un Pticins iegriezušies laikam nesen, garām ejot (viņu parādīšanās sakrita ar atgādījumu stacijā); pēc tam ieradies Kellers, paziņojis par dzimšanas dienu un pieprasījis šampanieti. Jevgeņijs Pavlovičs atnācis tikai pirms kādas pusstundas. Lai būtu šampanietis un lai tiktu sarīkoti svētki, visiem spēkiem uzstājies arī Koļa. Lebedevs ar prieku pasniedzis vīnu.

— Bet savējo, savējo! — viņš čaloja. — Uz mana paša rēķina, lai jūs slavinātu un apsveiktu, arī cienasts būs, uzkožamie, par to meita rūpējas; bet, kņaz, ja jūs zinātu, kāds temats pacelts. Atcerieties Hamleta: «Būt vai nebūt?» Laikmetīgs temats, laikmetīgs!

Jautājumi un atbildes... Arī Terentjeva kungs augstākā mērā... negrib gulēt! Bet no šampanieša viņš tikai malciņu norija, tikai malciņu, tas nekaitēs... Nāciet tuvāk, kņaz, un izlemiet! Visi jūs gaidīja, visi jūs labo prātu vien gaidīja...

Kņazs pamanīja miļo, laipno Veras Lebedevas skatienu, arī tā steidzās izspraukties cauri pūlim pie viņa. Garām visiem kņazs sniedza roku viņai pirmajai; viņa notvika aiz prieka un novēlēja tam «laimīgu mūžu no šīs pašas dienas». Pēc tam viņa pa galvu pa kaklu aizskrēja uz virtuvi; tur viņa gatavoja uzkožamos; bet arī pirms kņaza ierašanās, — kolīdz kādu brīdi varēja atrauties no darba, — viņa ieradās terasē un visiem spēkiem klausījās dedzīgo stridos par visabstraktākajiem un viņai neparastiem jautājumiem, ko bez mitas pārrunāja iereibušie viesi. Viņas jaunākā māsa vaļā muti bija iemigusi blakus istabā uz lādes, bet zēns, Lebedeva dēls, stāvēja līdzās Koļam un Ipoļitam, un viņa jūsmīgā seja vien jau liecināja, ka viņš gatavs nostāvēt te vienā vietā un ar baudu klausīties vēl vai desmit stundas no vietas.

— Es jūs sevišķi gaidīju un esmu ļoti priecīgs, ka jūs atnācāt tik laimīgs, — sacīja Ipoļits, kad kņazs, tūlīt pēc Veras, piegāja paspiest viņam roku.

— Kā tad jūs zināt, ka es «tik laimīgs»?

— No sejas redzams. Sasveicinieties ar kungiem un atsēdieties atpakaļ te pie mums. Es sevišķi jūs gaidīju, — viņš piebilda, nozīmīgi uzsvērdams to, ka viņš ir gaidījis. Uz kņaza piezīmi: «Ka tik viņam nekaitētu tik vēl sēdēt?» — viņš atbildēja, ka pats brīnīties, kā viņš pirms trim dienām gribējis nomirt, un ka nekad viņš neesot juties labāk kā šovakar.

Burdovskis pietūkās kājās un nomurmināja, ka viņš «tāpat...», ka viņš kopā ar Ipoļitu, «pavadījis viņu, un arī esot priecīgs»; vēstule viņš «uzrakstījis blēņas» un tagad esot «taisni priecīgs...». Nenobeidzis viņš cieši paspieda kņazam roku un atsēdās krēslā.

Pēc visiem kņazs piegāja arī pie Jevgeņija Pavloviča. Tas tūlīt paņēma kņazu zem rokas.

— Man jums tikai jāsaka pāris vārdu, — viņš teica pusbalsī, — un ārkārtīgi svarīgā lietā. Aiziesim uz brīdi sāpus.

— Pāris vārdu, — kņazam otrā ausī iečukstēja kāda cita balss, un kāds cits paņēma viņu no otras puses zem rokas. Kņazs izbriņģis ieraudzīja briesmīgi izpūrušu, sasarkušu un smejošu cilvēku, kas mirkšķināja acis, un tūdaļ pazina Ferdiščenko, kas diezīn no kurienes te bija ieradies.

— Ferdiščenko atceraties? — tas jautāja.

— Kur jūs te cēlāties? — kņazs iesaucās.

— Viņš nožēlo! — iesaucās pieskrējušais Kellers. — Viņš bija noslēpies, viņš negribēja jums rādīties, viņš tur kautā bija noslēpies, viņš nožēlo, kņaz, viņš jūtas vainīgs.

— Kāpēc tad, kāpēc?

— Es taču viņu satiku, kņaz, es viņu nupat satiku un atvedu: tas ir viens no maniem retajiem draugiem; bet viņš nožēlo.

— Ļoti priecājos, kungi; ejiet, sēdieties tur pie citiem, es tūlīt nākšu, — kņazs beidzot atkratījās, steigdamies pie Jevgeņija Pavloviča.

— Te pie jums interesanti, — tas sacīja, — un es ar prieku uzgaidīju jūs kādu pusstundu. Redziet, miļo Ļev Nikolajič, es visu nokārtoju ar Kurmiševu un iegriezios jūs nomierināt; jums nav ko uztraukties, viņš ļoti, ļoti prātīgi uzņēma šo lietu, jo vairāk tāpēc, ka, manuprāt, drīzāk gan pats ir vainīgs.

— Ar kādu Kurmiševu?

— Ar to, kuru jūs pirmīt aiz rokām satvērāt... Viņš bija tik saniknots, ka gribēja jau rīt pie jums sūtīt pēc paskaidrojumiem.

— Ko jūs, kas par niekiem!

— Protams, nieki, un ar niekiem droši vien viss beigtos; bet mums šie cilvēki...

— Jūs varbūt vēl cita dēļ esat atnācis, Jevgeņij Pavlič?

— Ak, protams, arī vēl cita dēļ, — tas iesmējās. — Es, miļo kņaz, rīt mazā gaismiņā braucu šai nelaimīgajā lietā (nu, lūk, tēvoča dēļ) uz Pēterburgu; iedomājieties: tas viss tiesa, un visi jau zina, tikai es ne. Mani tas viss tā pārsteidza, ka es tur (pie Japāņiem) nemaz nepaspēju iegriezties; rīt arī nebūšu, tāpēc ka atradīšos Pēterburgā, — saprotat? Varbūt dienas trīs šeit nebūšu, — vārdu sakot, man vairs neiet lāgā. Lai gan tas nav nemaz tik svarīgi, bet esmu nolēmis, ka man par šo to pilnīgi vaļsirdīgi jāizrunājas ar jums un nekavējoties, tas ir, pirms aizbraukšanas. Es tagad pasēdēšu un pagaidīšu, ja atļausit, kamēr kompānija izklīdis; turklāt man nav vairs kur dēties; esmu tā uztraukts, ka nemaz neiešu gulēt. Beidzot, lai gan negodīgi un nepieklājīgi tā tieši vajāt cilvēku, bet es jums sacīšu atklāti: esmu nācis meklēt jūsu draudzību, manu miļo kņaz; jūs esat gluži neredzēts cilvēks, tas ir, kas nemelo uz katra soļa, varbūt nemelo nemaz, bet man kādā lietā vajadzīgs draugs un padomdevējs, jo es tagad galīgi esmu nelaimīgo skaitā...

Viņš atkal iesmējās.

— Lūk, kas par nelaimi, — kņazs brīdi nogrima domās, — jūs gribat pagaidīt, kamēr viņi izklīdis, taču diezin kad tas būs. Vai

nebūtu labāk mums tagad aiziet uz parku; viņi tiešām uzgaidīs; es atvainošos.

— Nē-nē, man ir savi iemesli, lai mūs neturētu aizdomās par īpašu sarunu ar nolūku; te ir cilvēki, kas ļoti interesējas par mūsu attiecībām, — jūs to nezināt, kņaz? Un daudz labāk būs, ja viņi redzēs, ka bez visa tā mēs esam visdraudzīgākajās, nevis tikai īpašās attiecībās, — saprotat? Viņi pēc pāris stundām izklīdīs; es jūs aizkavēšu minūtes divdesmit, nu — pusstundu...

— Esiet tik laipns, lūdzu; esmu pārāk priecīgs arī bez paskaidrojumiem; es par jūsu labo vārdu, par draudzīgajām attiecībām ļoti jums pateicos. Jūs atvainojiet, ka šodien esmu izklaidīgs; ziniet, es nezin kāpēc nekādi nespēju būt šai brīdī uzmanīgs.

— Redzu, redzu, — nomurmināja Jevgeņijs Pavlovičs ar mazu smīniņu. Viņš šovakar bija viegli sasmīdināms.

— Ko jūs redzat? — kņazs satrūkās.

— Bet jums ne prātā nenāk, mīlo kņaz, — joprojām smaidīja Jevgeņijs Pavlovičs, neatbildēdams uz tiešo jautājumu, — jums ne prātā nenāk, ka es esmu atnācis gluži vienkārši jūs mānīt un, garām ejot, kaut ko no jums izdibināt?

— Ka jūs esat atnācis kaut ko izdibināt, par to šaubu nav, — beidzot iesmējās arī kņazs, — un varbūt pat jūs esat nolēmis mani mazliet arī mānīt. Bet kas par to, es no jums nebaidos; turklāt man tagad viss šķiet gluži vienaldzīgs, — ticat vai ne. Un... un... un, tā kā es vispirms esmu pārliecināts, ka jūs tomēr esat lielisks cilvēks, tad taču mēs droši vien tiešām galu galā kļūsim draugi. Jūs man ļoti iepatikāties, Jevgeņij Pavlič, jūs, manuprāt, esat... ļoti ļoti krietns cilvēks!

— Nu, lai būtu kā būdams, bet ar jums ļoti patīkami kārtot darīšanas, vienalga, kādas, — noteica Jevgeņijs Pavlovičs, — iesim, es uz jūsu veselību tukšošu kausu; esmu ļoti apmierināts, ka jums piebiedrojos. Ā! — viņš pēkšņi apstājās. — Vai šis Ipoļita kungs pie jums pārvācies dzīvot?

— Jā.

— Viņš taču tūlīt nemirs, es domāju?

— Un tad?

— Tā, nekas; es pusstundu te ar viņu kopā pavadīju...

Ipoļits visu šo laiku gaidīja kņazu un nemitīgi noraudzījās viņā un Jevgeņijā Pavlovičā, kamēr tie nomaļus sarunājās. Viņš drudžaini atplauka, kad tie piegāja pie galda. Viņš bija nemierīgs un uzbudināts; uz pieres izspiedās sviedri. Viņa zibošajās acis izpauzās ne vien kļīstošs, pastāvīgs nemiers, bet arī nenoteikta nepacietība; viņa

Ļebedevs bija gan savā parastajā «vakarīgajā» omā, šoreiz viņu bija jau pārāk uzbudinājis un uztraucis iepriekšējais ilgais «zinātniskais» strīds, bet tādos gadījumos viņš izturējās pret saviem oponentiem ar bezgalīgu un augstākā mērā atklātu nicināšanu.

— Tā ne! Mēs, kņaz, pirms pusstundas norunājām, lai nepārtrauktu runātāju; lai nesmiets pilnā kaklā, kamēr viens runā; lai viņam brīvi ļautu visu izteikt, bet pēc tam lai arī ateisti, ja vēlas, ceļ iebildumus; mēs ģenerāli nosēdinājām par priekšsēdētāju, jā gan! Kā tad citādi? Tā jau katru var izsist no sliedēm, ja runā par augstu ideju, par dziļu ideju...

— Runājiet vien, runājiet: neviens netraucē! — atskanēja balsis.

— Runājiet, bet neaizrunājieties.

— Kas tā tāda par «vērmēļu zvaigzni»? — kāds apjautājās.

— Man nav ne jēgas! — atbildēja ģenerālis Ivolgins, cienīgi nosēdzamies savā agrākajā priekšsēdētāja vietā.

— Man ārkārtīgi patīk visi šie strīdi un uztraukumi, kņaz, zinātniski, protams, — tikmēr nomurmināja Kellers, pilnīgā aizgrābtībā nepacietīgi grozīdamies krēslā, — zinātniskie un politiskie, — viņš pēkšņi un gluži negaidot griezās pie Jevgeņija Pavloviča, kas sēdēja viņam tepat līdzās. — Ziniet, man briesmīgi patīk lasīt avīzēs par angļu parlamentiem, tas ir, nevis tādā nozīmē, par ko viņi tur spriēz (es, vai zināt, neesmu politiķis), bet tādā, kā viņi savā starpā izskaidrojas, uzvedas, tā sakot, kā politiķi: «godājamais vikonts, kas sēd preti», «godājamais grāfs, kas piekrit manai domai», «mans godājamais oponents, kas pārsteidzis Eiropu ar savu priekšlikumu», tas ir, visi šie izteicieni, viss šis brīvās tautas parlamentārisms — tas ir mūsējiem kas vilinošs! Tas mani valdzina, kņaz. Es vienmēr esmu bijis mākslinieks dvēseles dziļumos, zvēru jums, Jevgeņij Pavlič.

— Tātad galu galā, — otrā kaktā sirdijās Gaņa, — pēc jūsu domām, iznāk, ka dzelzceļi ir nolādēti, ka tie ir cilvēces bojā eja, ka tas ir mēris, kas nokritis no debesīm, lai samaitātu «dzīvības avotus»?

Gavrila Ardalionovičs šovakar bija sevišķi satrauktā omā, turklāt jautrā, gandrīz gaviļu pilnā, kā kņazam likās. Ar Ļebedevu viņš, protams, jokoja, ķircinādamis viņu, bet drīz vien arī pats iekarsa.

— Ne jau dzelzceļi, nē! — iebilda Ļebedevs, vienā un tai pašā laikā uztraukdamies līdz neprātam un arī sajūzdamis neizteicamu baudu. — Patiesībā dzelzceļi vien nesamaitās dzīvības avotus, bet

pilnībā nolādēts ir viss šis mūsu pēdējo gadsimtu noskaņojums, visā tā pilnībā, zinātniskajā un praktiskajā, tas varbūt tiešām nolādēts.

— Tiešām vai tikai varbūt ir nolādēts? Tas taču svarīgi šai gadījumā, — Jevgeņijs Pavlovičs apjautājās.

— Nolādēts, nolādēts, tiešām nolādēts! — kā azartā apstiprināja Ļebedevs.

— Nesteidzieties, Ļebedev, jūs no rītiem esat daudz labsirdīgāks, — smaidīdams piebilda Pticins.

— Bet vakaros toties vaļsirdīgāks! Vakaros sirsnīgāks un vaļsirdīgāks! — dedzīgi griezās pie viņa Ļebedevs. — Vientiesīgāks un noteiktāks, godīgāks un cienīgāks, un, lai gan ar to es jums pagriežu sānus sitienam, bet nospļauties; es jūs visus tagad izaicinu, visus ateistus: ar ko jūs glābsit pasauli un kādu normālu ceļu tai esat atraduši, — jūs zinātņu, rūpniecības, asociāciju vīri ar savām darba algām un visu citu? Ar ko glābsit? Ar kredītu? Kas ir kredīts? Pie kā jūs novedis kredīts?

— Kas jums par ziņkārī! — piebilda Jevgeņijs Pavlovičs.

— Bet manas domas ir tādas: kas par šādiem jautājumiem neinteresējas, tas ir augstākās sabiedrības *chenapan*¹!

— Kaut vai pie vispārējas solidaritātes un interešu līdzsvara novedis, — piebilda Pticins.

— Un tik vien, tik vien! Neatzīstot nekāda cita morāliska pamatojuma kā vien apmierināt personīgo egoismu un materiālās vajadzības. Vispārējs miers, vispārēja laime — aiz nepieciešamības! Vai tā ir, ja drikstu jautāt, vai pareizi jūs saprotu, mans cienījamais kungs?

— Taču vispārēja nepieciešamība dzīvot, dzert un ēst un, beidzot, vispilnīgākā zinātniskā pārlicība, ka jūs neapmierināsīt šo nepieciešamību bez vispārējas asociācijas un interešu solidaritātes, ir gan laikam pietiekami spēcīga doma, lai noderētu par atbalsta punktu un «dzīvības avotu» cilvēces nākamajiem gadsimtiem, — piebilda jau nopietni iekarsušais Gaņa.

— Nepieciešamība dzert un ēst, tas ir, vienīgi pašsaglabāšanās jūtas...

— Bet vai tad nepietiek vienīgi ar pašsaglabāšanās jūtām? Jo pašsaglabāšanās jūtas ir normāls cilvēces likums...

— Kas jums to teica? — iesaucās pēkšņi Jevgeņijs Pavlovičs.

— Likums — tas tiesa, taču tikpat normāls, cik iznīcināšanas

¹ Dikdienis. (*Franc.*)

likums, bet varbūt arī pašiznīcināšanās likums. Vai tad pašsaglabāšanās instinktā vien viss normālais cilvēces likums?

— Ehē! — iesaucās Ipolīts, aši pagriezdamies pret Jevgeņiju Pavloviču un ar traku ziņkāri aplūkodams viņu; bet, redzēdams, ka viņš smejas, sāka smieties arī pats, pagrūda blakus stāvošo Koļu un atkal jautāja viņam, cik pulkstenis, pats pievilka sev klāt Koļas sudraba pulksteni un alkatīgi pavērās rādītājā. Pēc tam, it kā visu aizmirsis, viņš izstiepās uz dīvāna, aizlika rokas aiz galvas un sāka raudzīties griestos; pēc brītiņa viņš jau atkal sēdēja pie galda izslējies, ieklausīdamies līdz beidzamajam iekaisušā Ļebedeva plāpšanā.

— Viltus un izsmiekla pilna doma, tirdoša doma! — Ļebedevs alkatīgi uztvēra Jevgeņija Pavloviča paradoksu. — Doma, kas izteikta, lai sakūditu pretiniekus uz kautiņu, — taču pareiza doma! Tāpēc ka jūs, labāko aprindu ņirga un kavalērists (lai gan ne bez spējām!), arī pats nezināt, cik lielā mērā jūsu doma ir dziļa doma, pareiza doma! Jā. Pašiznīcināšanās likums un pašsaglabāšanās likums ir vienādi stipri cilvēcē! Sātans vienādi valda pār cilvēci līdz laika galam, kas mums vēl nav zināms. Jūs smejaties? Jūs neticat sātānam? Neticība sātānam ir franciska doma, viegla doma. Vai jūs jel zināt, kas ir sātans? Vai zināt, kā viņam vārds? Un, nezinādami pat viņa vārdu, jūs smejaties par viņa veidu pēc Voltēra parauga, par viņa nagiem, asti un ragiem, ko jūs paši esat izdomājuši; jo nešķīstais gars ir dižens un bargs gars, nevis ar nagiem un ragiem, ko jūs viņam esat piedēvējuši. Bet ne jau te tagad viss slēpjas! ...

— Kā jūs zināt, ka ne? — iesaucās pēkšņi Ipolīts un sāka smieties gluži kā neprātīgs.

— Veikla doma, kas liek arī ko nojaust! — uzlielīja Ļebedevs. — Un tomēr atkal tas ir gluži kas cits, bet jautājums mums tāds, vai nav kļuvuši vājāki «dzīvības avoti», pastiprinoties ...

— Dzelzceļiem? — Koļa iesaucās.

— Nevis dzelzceļiem kā satiksmes ceļiem, jauno, azartisko pusaudzi, bet visam tam virzienam, kam dzelzceļi var noderēt, tā sakot, par fonu, māksliniecisko izteiksmi. Steidz, rib, kladz un traucas, mēdz sacīt, cilvēces laimei! «Pārāk trokšņaina un rūpnieciska kļūst cilvēce, maz garīgā miera,» sūdzas kāds vientulībā aizgājis domātājs. «Lai, bet ratu riboņa, kad tie pieved maizi izsalkušajai cilvēcei, varbūt ir labāka par garīgo mieru,» uzvaroši viņam atbild otrs domātājs, kas braukā apkārt pa visām vietām, un augstprātīgi aiziet no viņa. Es, nekrietnais Ļebedevs, neticu ratiem, kas pieved maizi cilvēcei! Jo bez šādas rīcības morāliskā pamatojuma rati, kas pie-

ved maizi visai cilvēcei, lielai daļai cilvēces, var pilnīgi aukstasinīgi izjaukt to baudu, ko sagādā vedamais, kā jau ir noticis...

— Tātad rati ir tie, kas var pilnīgi aukstasinīgi izjaukt? — kāds uzķēra.

— Kā jau ir noticis, — apstiprināja Lebedevs, nepiegiezdams vērību jautājumam, — ir jau bijis Maltuss — cilvēces draugs. Bet cilvēces draugs ar sašķobītiem morāliskiem pamatiem ir cilvēces cilvēkēdājs, ja arī nerunātu par viņa godkāribu; jo aizskariet vien godkāribu kādam no šiem neskaitāmajiem cilvēces draugiem, un viņš tūlīt aiz sikas atriebības gatavs aizdedzināt pasauli no visiem četriem stūriem, — tomēr gluži tāpat kā ikviens no mums, patiesību sakot, arī es, nekrietnākais no visiem, jo taisni es varbūt pirmais vēl malku pienesīšu klāt, bet pats aizskriešu projām. Bet ne jau tas ir galvenais!

— Kas tad galu galā?

— Apnicis!

— Kāda anekdote no pagājušajiem gadsimtiem, jo esmu spiests pastāstīt anekdoti no pagājušiem gadsimtiem. Mūsu laikos mūsu tēvmē, kuru, es ceru, jūs mīlat tāpat kā es, kungi, jo es no savas puses esmu gatavs izliet pat visas savas asinis...

— Tālāk! Tālāk!

— Mūsu tēvmē, tāpat kā arī Eiropā, pēc iespējamiem aprēķiniem un pēc tā, cik varu atcerēties, cilvēci vispār un visur briesmīgi badalaiki tagad piemeklē ne biežāk kā reizi gadsimta ceturksnī, citiem vārdiem sakot, vienreiz ik divdesmit piecos gados. Nestrīdos par skaitļa precizitāti, bet salīdzinājumā visai reti.

— Ar ko salīdzinājumā?

— Ar divpadsmito gadsimtu un ar tam blakus esošajiem vienā un otrā pusē. Jo toreiz, kā raksta un apgalvo rakstnieki, vispārēji bada laiki piemeklējuši cilvēci pa diviem gadiem reizi vai vismaz pa trim gadiem, tā ka tādos apstākļos cilvēks ķēries pat pie antropofagijas, lai gan turot to noslēpumā. Kāds no tādiem parazitētiem, tuvojoties vecumam, pats no sevis, bez jebkādiem spaidiem paziņojis, ka viņš personīgi savā ilgajā un trūcīgajā mūžā nogalinājis un visdziļākajā noslēpumā apēdis sešdesmit mūkus un vairākus laicīgos bērnus — kādus sešus, bet ne vairāk, tas ir, visai maz salīdzinājumā ar apēstās garīdzniecības skaitu. Bet laicīgiem pieaugušiem cilvēkiem, kā izrādījies, viņš šai nolūkā nekad neesot ķēries klātu.

— Tas nevar būt! — iesaucās pats priekšsēdētājs, ģenerālis, gandrīz vai aizvainotā balsī. — Es bieži vien, kungi, spriežu ar viņu un strīdos, un arvien par tamlīdzīgām domām; bet visbiežāk viņš

izvirza tādas nejēdzības, ka pat riebjas klausīties, un tur ne par grasi nav taisnības!

— Ģenerāli! Atceries Karsas aplenkšanu, bet jūs, kungi, lieciat vērā, ka mana anekdote ir kaila patiesība. No savas puses tikai piebildīšu, ka gandrīz katrai īstenībai ir gan savi negrozāmi likumi, bet gandrīz vienmēr tā ir neticama un neiedomājama. Un pat — jo tā īstenāka, jo dažreiz neiedomāmāka.

— Nu, vai tad var apēst sešdesmit mūkus? — smējās visapkārt.

— Lai gan viņš nav apēdis tos uzreiz, kas ir acīm redzams, bet varbūt piecpadsmit vai divdesmit gadus, tad tas jau pilnīgi saprotami un dabiski.

— Un dabiski?

— Un dabiski! — ar pedantisku stūrgalvību atcirta Ļebedevs.

— Un, bez visa cita, katoļu mūks jau pēc savas dabas ir uzmācīgs un ziņkārīgs, viņu pārāk viegli ievilināt mežā vai kādā citā nomaļā vietā un tur rīkoties ar viņu, kā iepriekš minēts, — bet es tomēr neapstrīdu, ka apēsto personu skaits bijis ārkārtīgi liels, tā bijusi pat īsta nesātība.

— Varbūt tā tomēr ir patiesība, kungi, — kņazs pēkšņi piebilda.

Līdz šim viņš klusēdams bija klausījies strīdniekos un neiejaucās sarunā; bieži vien viņš sirsnīgi smējās līdz vispārējām smieklu brāzmām. Bija redzams, ka viņš briesmīgi priecājas, ka te ir tik jautri, tik trokšņaini; pat par to, ka viņi tik daudz dzer. Varbūt viņš ne vārda nebūtu teicis visu vakaru, taču pēkšņi nezin kāpēc iedomājās runāt. Bet sāka runāt ārkārtīgi nopietni, tā ka pēkšņi visi ziņkārē pievērsās viņam.

— Es, kungi, gribu runāt patiesībā par to, ka toreiz tik bieži bijuši bada gadi. To arī es esmu dzirdējis, lai gan slikti zinu vēsturi. Bet, liekas, tā tam vajadzējis būt. Kad es nokļuvu Šveices kalnos, briesmīgi brīnījos par veco bruņinieku piļu drupām; šis pilis celtas kalnu nogāzēs, uz kraujām klintīm, un vismaz pusversti vertikālā augstumā (tas nozīmē vairākas verstis pa taciņām). Pils — tas ir vesels kalns akmeņu. Darbs briesmīgs, neiedomājams! Un to, protams, uzcēluši visi šie nabaga ļaudis, vasaļi. Bez tam viņiem bija jāmaksā dažādi nodokļi un jāuztur garīdzniecība. Kā gan viņi spēja sevi uzturēt un apstrādāt zemi? Bet viņu toreiz bija maz, droši vien viņi briesmīgi mira badā, un varbūt viņiem burtiski nebija ko ēst. Es dažreiz pat domāju: kā toreiz šie ļaudis nav galīgi aizgājuši postā un kā nekas nav ar tiem gadījies, kā gan tā, kā tie varējuši noturēties un visu pārciest? Ka ir bijuši cilvēkēdāji un varbūt ļoti lielā skaitā,

tur Ļebedevam, bez šaubām, ir taisnība; tikai es nezinu, — kāpēc īsti viņš te iejaucis mūkus un ko grib ar to sacīt?

— Droši vien to, ka divpadsmitajā gadsimtā tikai mūkus vien varēja ēst, tāpēc ka tikai mūki vien bija trekni, — piebilda Gavriļa Ardalionovičs.

— Vislieliskākā un pareizākā doma! — Ļebedevs iesaucās. — Jo laicīgajiem viņš nav pat pieskāries. Neviena laicīgā uz sešdesmit gabaliem garīdzniecības, un tā ir briesmīga doma, vēsturiska doma, galu galā statistiska doma, un taisni no tādiem faktiem arī rodas vēsture; jo līdz skaitliskai precizitātei izkristalizējas doma, ka garīdzniecība dzīvojusi vismaz sešdesmitkārt laimīgāk un brīvāk nekā visa pārējā toreizējā cilvēce. Un varbūt vismaz sešdesmitkārt tā bijusi treknāka par visu pārējo cilvēci...

— Pārspilējums, pārspilējums, Ļebedev! — skaļi smējās visapkārt.

— Es piekritu, ka vēsturiska doma, — bet uz ko jūs vedināt? — kņazs turpināja jautāt. (Viņš runāja tik nopietni un bez jebkādiem jokiem vai izsmiekla par Ļebedevu, par kuru visi smējās, ka viņa tonis visas kompānijas kopējā tonī neviļus kļuva komisks; vēl mazliet, un sāktu smieties arī par viņu, bet viņš to nemanīja.)

— Vai tad jūs neredzat, kņaz, ka viņš ir prātā jucis? — pie viņa pieliecās Jevgeņijs Pavlovičs. — Man pirmīt šeit sacīja, ka viņš jucis ar savu advokatūru un advokātu runām un gribot likt eksāmenu. Es gaidu lielisku parodiju...

— Es vedinu uz milzu secinājumu, — tikmēr grandija Ļebedevs. — Bet iztirzāsim vispirms noziedznieka psiholoģisko un juridisko stāvokli. Mēs redzam, ka noziedznieks jeb, tā sakot, mans klients, par spīti tam, ka nav iespējams atrast citu ēdamo, vairākkārt savas interesantās karjeras laikā izpauž vēlmi nožēlot un noraidīt garīdzniecību. Mēs to skaidri redzam no faktiem: pieminēts, ka viņš tomēr apēdis piecus vai sešus bērņiņus, samērā niecīgu skaitu, toties tas ir zīmīgs citādā ziņā. Redzams, ka, briesmīgu sirdsapziņas pārmetumu mocīts (jo mans klients ir reliģiozs un godprātīgs cilvēks, ko es pierādīšu), lai pēc iespējas mazinātu savu grēku, viņš izmēģinājuma veidā sešas reizes mainījis no mūkiem pagatavoto ēdamo uz laicīgo ēdamo. Ka izmēģinājuma veidā, tas atkal ir neapstrīdami; jo, ja tikai gastronomiskai variācijai, tad cipars seši būtu pārāk niecīgs: kāpēc tikai seši gabali, nevis trīsdesmit? (Es ņemu pusi uz pusi.) Bet, ja tas bijis tikai izmēģinājums, vienīgi aiz izmisuma, ko radījušas bailes no svētuma zaimošanas un baznīcas aizvairošanas, tad cipars seši kļūst pārāk saprotams; jo sešu izmēģinājumu, lai

nomierinātu sirdsapziņas pārmetumus, pilnīgi pietiek, tāpēc ka izmēģinājumi taču nevarēja būt sekmīgi. Un, pirmkārt, manuprāt, bērns ir pārāk mazs, tas ir, neliels, tā ka zināmā laika sprīdī laicīgo bērnu būtu vajadzīgs trīskārt pieckārt lielāks skaits nekā garīgo personu, tāpēc arī grēks, lai gan no vienas puses mazinātos, galu galā paliecinātos no otras, ja ne pēc labuma, tad pēc vairuma. Spriezdams tā, kungi, es, protams, iedziļinos divpadsmitā gadsimta noziedznieka sirdī. Bet, kas attiecas uz mani, deviņpadsmitā gadsimta cilvēku, tad es varbūt būtu spriedis citādi, ko jums arī paziņoju, tā ka jums, kungi, nav ko uz mani zobus ņirgt, bet jums, ģenerāli, tas nepavisam neklājas. Otrkārt, bērniņš, pēc manām personīgajām domām, nav barojošs, varbūt pat pārāk saldens un sājš, tā ka, neapmierinādams vajadzību, rada tikai sirdsapziņas pārmetumus. Tagad nāk slēdziens, fināls, kungi, fināls, kurā ietverts atminējums vienam no vislielākajiem to laiku un mūsu laika jautājumiem! Noziedznieks beidz ar to, ka iet un ziņo par sevi garīdzniecībai un nodod sevi valdīšanas rokās. Jājautā, — kādas moka sagaidīja viņu pēc toreizējiem likumiem, kādi rati, sārti un ugunis? Kas gan viņu spieda iet un ziņot par sevi? Kāpēc vienkārši neapstāties pie cipara sešdesmit, saglabājot noslēpumu līdz pēdējam elpas vilcienam? Kāpēc vienkārši nemest pie malas mūkus un nedzīvot kā vientuļniekam nožēlās? Kāpēc galu galā neiestāties pašam mūku kārtā? Te, lūk, slēpjas atminējums! Tātad ir bijis taču kaut kas spēcīgāks par sārtiem un ugunīm un pat par divdesmit gadu ilgo ieradumu! Tātad ir taču bijusi doma, kas spēcīgāka par visām nelaimēm, neražām, mocībām, mēri, spītālību un par visu to elli, kuru nemaz neizciestu tā laika cilvēce bez domas, kas saista, vada sirdsprātu un apaugļo dzīvības avotus! Tad parādiet jūs kaut ko līdzīgu tādām spēkam mūsējā netikumam un dzelzceļu laikmetā... tas ir, būtu jāsaka, mūsu kuģu un dzelzceļu laikmetā, bet es saku: mūsu netikumam un dzelzceļu laikmetā, jo es esmu piedzēries, bet taisnīgs! Uzrādiet man domu, kura saista tagadējo cilvēci un kuras spēks būtu kaut uz pusi tik liels kā tajos gadsimtos. Un iedrošinieties sacīt beidzot, ka nav izsiķuši, ka nav saduļķoti dzīvības avoti zem šīs «zvaigznes», zem šī tīkla, kas sapinis cilvēkus. Un nebaidiet mani ar savu labklājību, ar savām bagātībām, ar retajiem bada laikiem un ātrajiem satiksmes līdzekļiem! Bagātības vairāk, spēka mazāk: domas, kas saista, vairs nav; viss atmieksķējies, viss sasutis, un visi sasutuši! Visi, visi, visi mēs esam sasutuši!... Bet diezgan, ne tas patlaban galvenais, bet gan tas, — ka varbūt likt atnest mums, augsti godājamo kņaz, viesiem sagatavotos uzkožamos?

Lebedevs, kas gandrīz bija novedis dažus no klausītājiem līdz pilnīgam sašutumam (jāatzīmē, ka pudelēm visu laiku bez mitas sprāga korķi), ar negaidīto runas nobeigumu, pieminot uzkožamos, tūdaļ samierināja ar sevi visus pretiniekus. Pats viņš sauca tādu nobeigumu par «veiklu, advokātisku lietas pavērsienu». Atkal skanēja jautri smieklī, viesi atdzīvojās; visi piecēlās no galda, lai izstaiptu locekļus un paietos pa terasi. Tikai Kellers palika neapmierināts ar Lebedeva runu un bija ārkārtīgi uzbudināts.

— Uzbrūk izglītībai, sludina divpadsmitā gadsimta mežonību, ākstās, pie tam pat bez jebkādas sirds nevainības: kā tad viņš pats ticis pie nama, atļaujiet jautāt? — viņš runāja skaļi, apturēdams visus pēc kārtas.

— Es esmu redzējis īstu apokalipses iztulcotāju, — ģenerālis otrā kaktā stāstīja citiem klausītājiem un, starp citu, Pticinam, kuru bija satvēris aiz pogas, — netaiķi Grigoriju Semjonoviču Burmistrovu: tas, tā sakot, aizrāva sirdis. Un, pirmkārt, uzlika brilles, atšķīra lielu, veclaicīgu grāmatu melnos ādas vākos, nu, un turklāt sirmā bārda, divas medaļas par ziedojumiem. Uzsāka drūmi un bargi, viņa priekšā noliecās ģenerāļi, bet dāmas krita ģibonī, — taču šis beidz ar uzkožamiem! Ne pēc kā tas neizskatās!

Pticins, kas klausījās ģenerāļi, smaidīja un jau grasījās ņemt platmali, bet itin kā nevarēja vien izšķirties vai arī vienmēr aizmirsu savu nodomu. Gaņa, kad viesi vēl nebija piecēlušies no galda, pēkšņi beidza dzert un pastūma tālāk kausu; kaut kas drūms pavīdēja viņa sejā. Kad bija piecēlušies no galda, viņš piegāja pie Rogožina un nosēdās viņam blakus. Varēja nodomāt, ka viņi ir visdraudzīgākās attiecībās. Rogožins, kas sākumā arī vairākkārt jau taisījās paklusām aiziet, sēdēja tagad nekustīgi, nodūris galvu un it kā arī aizmirsis, ka gribēja aiziet. Visu vakaru viņš nebija dzēris ne pilites vīna un bija ļoti domīgs; tikai retumis pacēla acis un aplūkoja visus pēc kārtas. Bet tagad varēja nodomāt, ka viņš kaut ko te gaida, kaut ko viņam ārkārtīgi svarīgu, un pagaidām nolēmis projām neiet.

Kņazs bija izdzeris tikai divus vai trīs kausus un bija tikai jautrs. Piecēlies no galda, viņš sastapa Jevgeņija Pavloviča skatienu, atcerējās gaidāmo izskaidrošanos ar viņu un laipni tam uzsmaidīja. Jevgeņijs Pavlovičs pamāja viņam ar galvu un pēkšņi norādīja uz Ipolitu, ko cieši novēroja šini pašā brīdī. Ipolīts bija iemidzis uz dīvāna.

— Sakiet, kņaz, kādēļ pie jums ielavījies šis puika? — viņš pēkšņi teica ar tik neslēptu sašutumu un pat ar niknumu, ka kņazs pabrinījās. — Varu saderēt, ka viņam kas ļauns aiz ādas!

— Es maniju, — kņazs sacīja, — man vismaz likās, ka viņš jūs šodien pārāk interesē, Jevgeņij Pavlič; vai taisnība?

— Un piebilstiet: manā stāvokli man pašam ir ko galvu palauzīt, tā ka es pats par sevi brīnos, ka visu vakaru nevaru atrauties no šās riebigās fizionomijas!

— Viņam ir skaista seja...

— Lūk, lūk, skatieties! — iesaucās Jevgeņijs Pavlovičs, paraudams kņazu aiz piedurknes. — Lūk!...

Kņazs vēlreiz izbrīnā noraudzījās Jevgeņijā Pavlovičā.

V

Ipoļits, kas Ļebedeva disertācijas beigās bija pēkšņi aizsnaudies uz divāna, tagad uzreiz pamodās, it kā viņam kāds būtu iegrūdis sānos, nodrebēja, piecēlās sēdus, palūkojās visapkārt un nobālēja; viņš gluži kā izbailēs noraudzījās visapkārt; bet gandrīz vai šausmas izpaudās viņa sejā, kad viņš visu atcerējās un aptvēra.

— Ko, viņi iet mājās? Beigas? Viss galā? Uzlēkusi saule? — viņš jautāja bažīgi, ķerdamies kņazam pie rokas. — Cik pulkstenis? Dieva dēļ, cik? Esmu aizgulējies. Vai es ilgi gulēju? — viņš piebilda gandrīz izmisumā, it kā būtu nogulējis kaut ko tādu, no kā atkarīgs viss viņa liktenis.

— Jūs gulējāt septiņas vai astoņas minūtes, — atbildēja Jevgeņijs Pavlovičs.

Ipoļits alkaini paskatījās viņā un dažus mirkļus apsvēra.

— Ā... tikai! Tātad es...

Un viņš dziļi un kāri ievilka elpu, kā nosviedzams no pleciem milzīgu smagumu. Viņš beidzot atgādās, ka nekas «nav galā», ka diena vēl nav aususi, ka viesi piecēlušies no galda tikai tādēļ, lai uzkostu, un ka beigusies vienīgi Ļebedeva pļāpāšana. Viņš pasmaidīja, un dilonšlimnieka sārtums divos spilgtos plankumos uzziēdēja viņam vaigos.

— Un jūs jau pat minūtes skaitījāt, kamēr es gulēju, Jevgeņij Pavlič, — uzķēra viņš zobgalīgi, — jūs visu vakaru no manis neatkāpāties, es redzēju... Ā! Rogožins! Es redzēju viņu nupat sapnī, — viņš pačukstēja kņazam, saraukdams pieri un pamādams uz Rogožina pusi, kurš sēdēja pie galda. — Ak jā, — viņš pēkšņi atkal pārleca, — kur tad orators, kur Ļebedevs? Ļebedevs tātad beidzis? Par ko viņš runāja? Vai tieša, kņaz, jūs kādreiz esot

sacījis, ka pasauli glābšot «skaistums»? Kungi, — viņš skaļi uzsauca visiem, — kņazs apgalvo, ka pasauli glābšot skaistums! Bet es apgalvoju, ka viņam tāpēc tik rotaļīgas domas, ka viņš patlaban ir iemilējies. Kungi, kņazs ir iemilējies; pirmīt, kolīdz viņš ienāca, es par to pārliecinājos. Nesarkstiet, kņaz, man kļūs jūsu žēl. Kāds skaistums glābs pasauli? Man to Koļa atstāstīja... Jūs esat dedzīgs kristietis? Koļa apgalvo, ka jūs pats sevi saucot par kristieti.

Kņazs aplūkoja viņu uzmanīgi un neatbildēja viņam.

— Jūs man neatbildat? Jūs varbūt domājat, ka es jūs ļoti milu? — Ipolīts pēkšņi piebilda, kā izgāzdams dusmas.

— Nē, nedomāju. Es zinu, ka jūs mani neieredzat.

— Kāļ Pat pēc vakardienas? Vakar es taču biju patiešs pret jums?

— Es jau vakar zināju, ka jūs mani neieredzat.

— Tas ir, tāpēc ka es jūs apskaužu, apskaužu? Jūs vienmēr esat tā domājis un domājat tagad, bet... bet kāpēc es jums to saku? Es gribu dzert vēl šampanieti; ieļejiet man, Keller.

— Jūs nedrīkstat vairāk dzert, Ipolīt, es jums nedošu...

Un kņazs atbīdīja no viņa kausu.

— Un tiešām... — viņš tūlīt piekrita, it kā domās nogrimdams, — droši vien vēl sacīs... pie velna, kas man daļas, ko viņi sacīs! Vai nav tiesa, vai nav tiesa? Lai viņi pēc tam runā, — vai ne, kņaz? Un kāda gan mums visiem tur daļa, kas būs pēc tam!... Es gan esmu vēl samiegojies. Cik briesmīgu sapni es redzēju, nupat tikai nāk prātā... Es negribētu jums novēlēt tādus sapņus, kņaz, lai gan tiešām varbūt jūs neieredzu. Tomēr, ja nemili cilvēku, kāpēc tad viņam vēlēt ļaunu, vai nav tiesa? Ko es te visu laiku jautāju, tikai es vien jautāju! Dodiet man savu roku; es jums cieši to paspiedīšu, tā, lūk... Jūs tomēr sniedzāt man roku? Tātad zināt, ka es no sirds jums to paspiežu?... Jā, labāk gan es nedzeršu vairāk. Cik pulksteņi? Tomēr lai paliek, es zinu, cik pulksteņi. Tā stunda ir klāt! Tagad pašā laikā. Kas tas, tur kaktā saliek uzkožamos? Tātad šis galds brīvs? Lieliski! Kungi, es... tomēr visi kungi nemaz neklausās... es vēlos nolasīt kādu rakstu, kņaz; uzkožamie, protams, ir interesantāki, bet...

Un pēkšņi, gluži negaidot, viņš izvilka no augšējās sānu kabatas biezu kancelejas formāta aploksni, aizzīmogotu ar lielu, sarkanu zīmogu. Viņš nolika to uz galda sev priekšā.

Šī negaidītā rīcība radīja efektu sabiedrībā, kas nebija uz to sagatavojusies vai, labāk sakot, bija *sagatavojusies* pavisam citādā ziņā. Jevgeņijs Pavlovičs pat pietrūkās no krēsla; Gaņa aši pievīr-

zijas pie galda; Rogožins tāpat, bet ar īdziņu nepatiku, it kā saprazdams, ko tas nozīmē. Lebedevs, kas bija pagadijies tuvumā, pienāca klāt un ziņkārīgām acelēm raudzijas aploksnē, cenzdamies uzminēt, kas te slēpjas.

— Kas jums tur ir? — kņazs bažīgi jautāja.

— Kolīdz parādīsies saules maliņa, es likšos gulēt, kņaz, es jau teicu; goda vārds, redzēsīt! — Ipoļits iesaucās. — Bet... bet... vai tiešām jūs domājat, ka es neesmu spējīgs atplēst šo aploksni? — viņš piebilda, izaicinoši pamezdams skatienu visapkārt, kā griezdamies pie visiem bez izšķirības. Kņazs pamanīja, ka viņš viscaur drebēja.

— Mēs neviens tā nedomājam, — atbildēja kņazs visu vietā, — un kāpēc jūs domājat, ka kādam varētu būt tāda doma, un kas... kas jums par dīvainu iedomu lasīt? Kas jums tur īsti ir, Ipoļit?

— Kas tur notiek? Kas viņam atkal atgadījies? — jautāja visapkārt.

Visi nāca klāt, daži vēl ēzdami; aploksne ar sarkano zīmogu visus pievilka kā magnēts.

— To es pats vakar uzrakstīju, tūlīt pēc tam, kā nosolījos pārvākties pie jums dzīvot, kņaz. Es rakstīju to vakar augu dienu, pēc tam nakti un nobeidzu šorīt; nakti, uz rīta pusi, es redzēju sapni...

— Vai nebūtu labāk rīt? — kņazs bikli pārtrauca.

— Rīt «nebūs vairs laika»! — Ipoļits histēriski iesmējās. — Neuztraucieties, es izlasīšu četrdesmit minūtēs, nu — stundas laikā... Un redziet, kā visi interesējas; visi sanākuši apkārt; visi raugās uz manu zīmogu, un, ja es nebūtu aizzīmogojis savu rakstu aploksnē, nebūtu nekāda efekta! Ha-ha! Tad, lūk, ko nozīmē noslēpumainība! Plēst vai neplēst vaļā, kungi? — viņš iesaucās, smiedamies savus dīvainos smieklus un zibsnīdams ar acīm. — Noslēpums! Noslēpums! Bet vai atceraties, kņaz, kas ir pasludinājis, ka «nebūs vairs laika»? To apokalipsē pasludina milzīgs un varens eņģelis.

— Labāk nelasīt! — pēkšņi iesaucās Jevgeņijs Pavlovičs, bet ar tik neparastām bažām, ka daudziem tas likās savādi.

— Nelasiet! — iesaucās arī kņazs, uzlikdams uz aploksnē roku.

— Kas par lasīšanu? Tagad jāiekož, — kāds piebilda.

— Raksts? Vai žurnālam? — apjautājās citi.

— Varbūt garlaicīgs? — piebilda trešais.

— Kas te īsti notiek? — apjautājās pārējie. Bet kņaza baiļu pilnais žests it kā nobiedēja arī Ipoļitu pašu.

— Tad... nelasīt? — viņš kņazam bažīgi pačukstēja ar greizu

smaidu nozilējušās lūpās. — Nelasīt? — viņš nomurmināja, visiem pārļaidzams skatienu, visu acīm un sejām, un it kā ieķerdamies atkal visos ar agrāko, it kā visiem virsū klūpošo ekspansivitāti. — Jūs... baidāties? — viņš atkal pagriežās pret kņazu.

— No kā? — tas jautāja, arvien vairāk un vairāk pārvērdamies.

— Vai ir kādam divdesmitkapeiku gabals? — Ipoļits pēkšņi pietrūkās no krēsla, it kā viņu kāds būtu uzrāvis. — Kāds naudas gabals?

— Te ir! — Ļebedevs tūlīt to pasniedza; viņam iesāvēs prātā, ka slimais Ipoļits sajucis prātā.

— Vera Lukjanovna! — ar skubu aicināja Ipoļits. — Nemiet, metiet uz galda: ērglis vai cipars? Ja ērglis, tad jālasa!

Vera bailīgi paskatījās naudas gabalā, Ipoļitā, pēc tam tēvā un kaut kā neveikli, atmetusi galvu, it kā būdama pārliecināta, ka viņai pašai nav jāskatās naudas gabalā, nometa to uz galda. Uzkrīta ērglis.

— Lasīt! — nočukstēja Ipoļits, kā likteņa lēmuma satriekts; viņš nebūtu vairāk nobālējies, ja viņam nolasītu nāves spriedumu. — Un tomēr, — viņš pēkšņi nodrebēja, klusējis kādu brīdi, — kas tad tas? Vai tiešām es metu nupat kauliņus? — ar to pašu uzbāzīgo atklātību viņš nolūkojās visos visapkārt. — Bet tā taču ir apbrīnojama psiholoģiska iezīme! — viņš pēkšņi iesaucās, griezdamies pie kņaza, patiesi izbrīnījies. — Tā... tā ir neizprotama iezīme, kņaz! — viņš vēl uzsvēra, kļūdams mundrāks un it kā attapdamies. — To jūs pierakstiet, kņaz, paturiet prātā, jūs taču, kā liekas, vācat materiālus par nāves sodu... Man tā sacīja, ha-ha! Ak dievs, cik nejēdzīga aplamība! — Viņš apsēdās divānā, atspiedās pret galdu ar abiem elkoņiem un saķēra galvu. — Kungi! Kungi, es atveru aploksni, — viņš paziņoja piepešā apņēmībā, — es... es tomēr nespiežu jūs klausīties!...

Aiz uztraukuma drebošām rokām viņš atvēra aploksni, izņēma no tās dažas pastpapīra lapiņas, kas bija sīki aprakstītas, nolika tās sev priekšā un sāka sakārtot.

— Kas tad tas? Kas tad te? Ko tur lasīs? — daži drūmi murmināja; citi klusēja. Bet visi apsēdās un raudzījās ziņkārīgi. Varbūt tiešām gaidīja ko neparastu. Vera pieķērās pie tēva krēsla un aiz bailēm gandrīz vai raudāja; gandrīz tādās pašās bailēs bija arī Koļa. Ļebedevs, kas jau bija apsēdies, pēkšņi piecēlās, paķēra sveces un nolika tās tuvāk Ipoļitam, lai lasot labāk varētu saredzēt.

— Kungi, to... to jūs redzēsīt tūlīt, kas te ir, — piebilda nezin

kāpēc Ipolīts un pēkšņi sāka lasīt: — «Nepieciešamais paskaidrojums!» Epigrāfs «*Après moi le déluge*»¹... Tfu, velns parauj! — viņš iesaucās kā apsvilis. — Vai tiešām es varēju nopietni uzlikt tik mulkīgu epigrāfu? ... Klausieties, kungi! ... Ticiet man, ka tas viss galu galā varbūt ir tīrie nieki! Te tikai dažas manas domas... Ja jums liekas, ka te... kaut kas noslēpumains vai aizliegts... vārdu sakot...

— Būtu lasījis bez priekšvārdiem, — Gaņa pārtrauca.

— Luncinās! — kāds piebilda.

— Lieka izrunāšanās, — iekrita starpā Rogožins, kas visu laiku bija klusējis.

Ipolīts pēkšņi paskatījās viņā, un, kad viņu acis sastapās, Rogožins rūgti un žultaini atņirdzās un lēnām izsacīja divainos vārdus:

— Ne jau tā šī lieta jānodara, puis, ne tā...

Ko gribēja sacīt Rogožins, protams, neviens nesaprata, bet viņa vārdi atstāja diezgan divainu iespaidu uz visiem; visus skāra kā nemanot kāda viena kopēja doma. Bet uz Ipolītu šie vārdi atstāja briesmīgu iespaidu: viņš tā sāka drebēt, ka kņazs jau izstiepa roku, lai atbalstītu viņu, un viņš droši vien iekliegtos, ja pēkšņi viņam neaicirstos balss. Veselu minūti viņš nevarēja izrunāt ne vārda un, smagi elsodams, tikai skatījās Rogožinā. Beidzot, gluži bez elpas un ar ārkārtīgu piepūli, viņš izteica:

— Tad tas bijāt jūs... tas bijāt jūs... jūs?

— Kur biju? Ko es? — Rogožins neizpratnē atbildēja, bet Ipolīts, iesvildamies gandrīz trakumā, kas pēkšņi viņu sagrāba, asi un stipri iekļiedzās:

— Jūs bijāt pie manis pagājušajā nedēļā, naktī, pulksten divos, tanī dienā, kad es pie jums ierados no rīta, *jūs!!* Atzīstieties, jūs?

— Pagājušā nedēļā, naktī? Vai tikai tu tiešām neesi prātā jucis, puis?

«Puisis» atkal kādu brīdi klusēja, pielicis rādītāja pirkstu pie pieres un it kā pārdomādams; bet viņa bālajā, aiz bailēm vēl arvienu greizajā smaidā pēkšņi pavīdēja it kā kaut kas viltīgs, pat uzvarošs.

— Tas bijāt jūs! — viņš beidzot atkārtoja gandrīz čukstot, bet ar ārkārtīgu pārliecību. — Jūs nācāt pie manis un klusēdams sēdējāt pie manis krēslā pie loga, veselu stundu, vēl ilgāk; pulksten vienos un pulksten divos pēc pusnakts; jūs pēc tam piecēlāties un aizgājāt, kad bija pāri diviem... Tas bijāt jūs, jūs! Kādēļ jūs baidījāt mani, kādēļ jūs nācāt mani mocīt, — nesaprotu, bet tas bijāt jūs!

¹ «Pēc manis kaut ūdensplūdi.» (*Franc.*)

Un viņa skatienā pēkšņi pavīdēja bezgalīgs naidš, par spīti vēl arvien nenorimušajām baiļu trīsām.

— Tūlīt jūs, kungi, visu to dabūsit zināt, es... es... klausieties...

Viņš atkal ar briesmīgu skubu ķērās pie savām lapiņām; tās bija pajukušas un izkļūdušas, viņš pūlējās tas sakārtot; tās drebēja viņa drebošajās rokās; viņš ilgi nespēja saņemties.

Beidzot viņš sāka lasīt. Sākumā, minūtes piecas, negaidītā raksta autors vēl arvienu bija gluži bez elpas un lasīja nesakarīgi un nenosvērti; bet pēc tam viņa balss kļuva stingrāka un jau pilnīgi izteica izlasītā jēgu. Tikai dažreiz diezgan stiprs klepus pārtrauca viņu; kad pusi raksta bija izlasījis, viņš stipri aizsmaka; ārkārtīgā iejūsma, kas lasot viņu pārņēma arvien vairāk un vairāk, uz beigām sasniedza augstāko pakāpi, tāpat kā slimīgais iespaids uz klausītājiem. Te ir viss šis «raksts».

«Nepieciešamais paskaidrojums»

«Après moi le déluge!»

Vakarīt pie manis bija kņazs; starp citu, viņš pierunāja mani pārvākties uz viņa vasarnīcu. Es jau zināju, ka viņš katrā ziņā pie tā paliks, un biju pārliecināts, ka viņš tā tieši arī izmetīs, ka man vasarnīcā būs «vieglāk nomirt starp cilvēkiem un kokiem», kā viņš izsakās. Taču šodien viņš neteica *nomirt*, bet sacīja «būs vieglāk nodzīvot», kas tomēr man, manā stāvoklī, gandrīz vienalga. Es jau-tāju viņam, ko viņš saprot ar saviem mūžīgajiem «kokiem», — un izbrīnījies no viņa uzzināju, ka es pats tovakar izteicies, ka esmu atbraucis uz Pavlovsku pēdējo reizi, lai paraudzītos uz kokiem. Kad es iebildu viņam, ka taču vienalga, kā nomirt, vai nu atrodoties zem kokiem, vai raugoties pa logu uz maniem ķieģeļiem, un ka divu nedēļu dēļ nav ko taisīt ceremonijas, tad viņš tūlīt piekrita; bet zaļumi un tīrais gaiss, pēc viņa domām, katrā ziņā izraisīšot manī kādas fiziskas pārmaiņas un mans uzbudinājums un *mani sappi* mainīšoties un varbūt kļūšot vieglāki. Es atkal smiedamies viņam iebildu, ka viņš runā kā materiālists. Viņš atbildēja man ar savu smaidu, ka viņš jau vienmēr esot bijis materiālists. Tā kā viņš nekad nemelo, tad šie vārdi kaut ko tomēr nozīmē. Viņa smaidš ir jauks; es to tagad noskatīju vērīgāk. Es nezīnu, vai es viņu mīlu vai nemīlu tagad; tagad man nav laika ar to noņemties. Jāpiebilst, ka mans piecus mēnešus ilgaš naidš pret viņu pēdējā mēnesī sacīs pilnīgi norimt. Kas lai zina, varbūt esmu atbraucis uz Pavlovsku galvenokārt tādēļ, lai viņu redzētu. Bet... kādēļ tad es pametu savu istabu?

Uz nāvi notesātais nedrīkst atstāt savu kaktu; un, ja es tagad nebūtu pieņēmis galīgo lēmumu, bet, gluži otrādi, nolēmis gaidīt līdz beidzamajai stundai, tad, protams, neparko nebūtu pametis savu istabu un nebūtu pieņēmis priekšlikumu pārvākties pie viņa, lai «nomirtu» Pavlovskā.

Man jāpasteidzas un jābeidz viss šis «paskaidrojums» katrā ziņā līdz rītam. Tātad man nebūs laika pārlasīt un izlabot; pārlasīšu rīt, kad lasīšu priekšā kņazam un diviem trim lieciniekiem, ko ceru sastapt pie viņa. Tā kā te melu nebūs neviena vārda, bet tikai tīra patiesība — beidzamā un svinīgā patiesība, tad man jau iepriekš interesanti; kādu iespaidu tā atstās uz mani pašu tai stundā un tai minūtē, kad es to pārlasīšu? Es tomēr veltīgi uzrakstīju vārdus «patiesība, beidzamā un svinīgā»; divu nedēļu dēļ tāpat nav vērts melot, jo dzīvot divas nedēļas nav vērts; tas ir vislabākais pierādījums, ka es uzrakstīšu vienīgi patiesību. (N. B. Neaizmirst domu: vai es neesmu ārpātīgs šai brīdī, tas ir, brīžiem? Man ir atbildējuši apstiprinoši, ka dilonšlimnieki pēdējā stadijā dažreiz uz laiku zaudējot prātu. Pārbaudīt to rīt lasīšanas laikā pēc iespaida uz klausītājiem. Šo jautājumu katrā ziņā noskaidrot pilnīgi precīzi; citādi nevar neko uzsākt.)

Man liekas, es uzrakstīju nupat briesmīgu muļķību; bet izlabot man nav laika, es jau teicu; bez tam apsolos, ka tīši nepārļabos šai rokrakstā nevienu rindiņu, pat ja es pamanītu, ka runāju pats sev pretī pēc katrām piecām rindām. Es gribu taisni rīt lasot noteikt, vai ir pareizs manas domas loģiskais ritums; vai es pamanu savas kļūdas un vai tātad ir pareizs tas viss, ko es šinī istabā šo sešu mēnešu laikā esmu pārdomājis, vai arī tas viss ir tikai murgi.

Ja vēl pirms diviem mēnešiem man būtu tāpat kā tagad pilnīgi jāpamet sava istaba un jāatvadās no Meijera sienas, tad, esmu pārliecināts, man būtu skumji. Bet tagad es neko neizjūtu un tomēr rīt pametišu kā istabu, tā sienu, un *uz mūžu!* Tātad mana pārliecība, ka divu nedēļu dēļ nav vērts nožēlot vai paļauties kādām izjūtām, ir pārvarējusi manu dabu un spēj jau tagad pavēlēt visām manām jūtām. Bet vai tā ir patiesība? Vai patiesi mana daba tagad ir pilnīgi uzvarēta? Ja mani tagad pakļautu mocībām, tad es droši vien sāktu kliegt un nesacītu, ka nav vērts kliegt un sajūst sāpes, tāpēc ka tikai divas nedēļas vēl atlicis dzīvot.

Vai tiesa tomēr, ka man tikai divas nedēļas atlicis dzīvot, bet ne vairāk? Toreiz Pavlovskā es sameloju: B. man neko nav sacījis un nekad nav redzējis mani; bet pirms kādas nedēļas pie manis atveda studentu Kislorodovu; pēc savas pārliecības viņš ir materiālists,

ateists un nihilists, un taisni tāpēc es viņu arī ataicināju; man bija vajadzīgs cilvēks, kas beidzot pateiktu man kailo patiesību, bez maigiem vārdiem un bez ceremonijām. Tā viņš arī izdarīja, pie tam ne tikai bez kavēšanās un bez ceremonijām, bet pat ar redzamu patiku (kas, manuprāt, jau gluži lieki). Viņš tieši izmeta, ka man esot palicis apmēram mēnesis; varbūt mazliet vairāk, ja būšot labi apstākļi, bet varbūt es nomiršot pat daudz ātrāk. Pēc viņa domām, es varot nomirt arī nejaūši, piemēram, pat jau rīt: tādi fakti esot bijuši, un nupat vēl pirms trim dienām Kolomnā kāda jauna dāma, diloņslimniece un tādā stāvoklī, kas līdzīgs manējam, taisījusies iet uz tirgu iepirkties pārtiku, bet pēkšņi jutusies slikti, atgulusies uz dīvāna, nopūtusies un nomirusi. Visu to Kislorodovs paziņoja man pat ar zināmu nejutības un nepiesardzības pilnu švītīgumu, it kā parādot ar to man godu, tas ir, parādot ar to, ka uzskata arī mani par tādu pašu visu noliedzēju augstāko radījumu, kāds ir viņš pats, kam nomirt, protams, ir nieka lieta. Galu galā šis fakts tomēr stingri iezīmēts: mēnesis un ne vairāk! Ka viņš nav kļūdinājis šai ziņā, esmu pilnīgi pārliecināts.

Mani ļoti pārsteidza, kā kņazs bija tā nojautis pirmīt, ka es redzot «sliktus sapņus»; viņš sacīja burtiski, ka Pavlovskā «mans uztraukums un *sapņi*» mainīšoties. Un kāpēc gan sapņi? Viņš ir vai nu mediķis, vai patiesi neparasta prāta cilvēks un spēj ļoti daudz ko nojaust. (Bet, ka viņš galu galā ir «idiots», par to nav nekādu šaubu.) Kā par spīti, taisni pirms viņa atnākšanas es redzēju kādu jauku sapnīti (gan no tādiem, kādus es tagad redzu simtiem). Es aizmigu, — man šķiet, stundu pirms viņa atnākšanas, — un redzēju, ka atrodos kādā istabā (bet ne savā). Istaba lielāka un augstāka par manējo, labāk iekārtota, gaiša; tajā skapis, kumode, dīvāns un mana gulta, liela un plata, apsegta ar vatētu zaļa zīda segu. Bet šai istabā es pamanīju kādu nejauku dzīvnieku, kādu briesmoni. Tas bija līdzīgs skorpionam, taču riebīgāks un daudz briesmīgāks, un, šķiet, taisni tāpēc, ka tādu dzīvnieku dabā nav, ka tas *ar nodomu* pie manis ieradies un ka taisni šai apstākļi it kā būtu kāds noslēpums. Es ļoti labi saskatīju: tas bija brūns, riebīgs rāpulis ar čaulu apkārt, veršoki četri garš, pie galvas ap divi pirksti resns, uz astes galu pamazām tievāks, tā kā pats astes galiņš resnumā nepārsniedza desmitdaļu veršoka. Veršoka atstatumā no galvas četrdesmit piecu grādu leņķi no vidukļa izvirzās divas ķepas, pa vienai katrā pusē, ap divi veršoki garas, tā ka viss dzīvnieks izskatās, ja raugāmiešos no augšas, pēc trijžubura. Galvu es nesaskatīju, bet redzēju divas ūsiņas, ne sevišķi garas, tās bija kā divas stipras adatas, arī brūnas. Tādas

pašas divas ūsiņas astes galā un katras ķepas galā, tātad pavisam astoņas ūsiņas. Dzīvnieks skrādīja pa istabu ļoti ātri, atspiezdami uz ķepām un astes, un, kad skrēja, tad ir viduklis, ir ķepas trakā ātrumā vijās kā čūskulēni, par spīti čaulai, un bija ļoti riebīgi viņā noskatīties. Es briesmīgi baidījos, ka tas man iedzels; man teica, ka tas esot indīgs, bet visvairāk mani nomocīja doma: kas to iesūtījis manā istabā, ko grib man nodarīt, un kas te par noslēpumu? Tas lida zem kumodes, zem skapja, ložņāja pa kaktiem. Es apsēdos uz krēsla ar visām kājām un pavilku tās zem sevis. Tas ātri pārskrēja šķērsām pāri visai istabai un pazuda kaut kur mana krēsla tuvumā. Bailēs lūkojos apkārt, bet, tā kā es sēdēju, kājas pavilcis zem sevis, tad arī cerēju, ka tas neuzrāpsies uz krēsla. Pēkšņi es uzdzirdēju aizmugurē, gandrīz pie savas galvas, kādu sprakstošu čaukstoņu; es pagriezās un ieraudzīju, ka rāpulis lien pa sienu augšā, ir jau vienā augstumā ar manu galvu un pat skaras pie maniem matiem ar asti, kas griezās un locījās milzīgā ātrumā. Es pietrūkos, pazuda arī dzīvnieks. Gultā es baidījos gulties, lai tas nepalīstu zem spilvena. Istabā ienāca mana māte un kāds viņas paziņa. Viņi sāka ķert riebekli, bet bija mierīgāki nekā es un pat nebaidījās. Bet viņi neko nesaprata. Pēkšņi riebeklis izlida atkal; viņš lida šoreiz ļoti klusu un it kā sevišķā nolūkā, lēnām locīdamies, kas bija vēl riebīgāk, un atkal šķērsām pāri istabai uz durvīm. Te mana māte atvēra durvis un pasauca Normu, mūsu suni, — milzīgu ņufaulendieti, melnu un pinkainu; tas bija nosprādzis pirms pieciem gadiem. Suns metās istabā un apstājās pie rāpuļa kā sastindzis. Apstājās arī rāpulis, bet vēl arvien locīdamies un plikšķinādams pa grīdu ar ķepām un astes galu. Ja nemaldos, dzīvnieki nespēj just mistiskas bailes; bet šai brīdī man likās, ka Normas bailēs bija kaut kas gluži neparasts, gandrīz mistisks un ka arī tas tātad nojauš, tāpat kā es, ka zvērā slēpjas kaut kas liktenīgs, kāds noslēpums. Suns lēnām kāpās atpakaļ no rāpuļa, kas klusi un uzmanīgi lida tam virsū; šķiet, ka tas gribēja pēkšņi uzklupt sunim un to sadzelt. Bet, par spīti visām bailēm, Norma raudzījās briesmīgi nikni, lai gan visi locekļi tai drebēja. Pēkšņi suns lēnām atpirdza savus briesmīgos zobus, atvēra visu savu milzīgo sarkano rikli, pielāgojās, izmanījās, izšķīrās un pēkšņi satvēra rāpuli zobos. Jādāmā, rāpulis spēcīgi pasitās sāņus, lai izslidētu, tā ka Norma vēlreiz ķēra to, jau gaisā, un divreiz ar saviem žokļiem ierāva to mutē. Čaula nokraukšķēja suņa zobos; dzīvnieka astīte un ķepas, kas bija izvīrītas no žokļiem, kustējās briesmīgā ātrumā. Pēkšņi Norma žēli iesmilkstējās: rāpulis tomēr bija paspējis iedzelt tai mēlē. Smilkstēdams un gaudodams suns aiz sāpēm atplēta muti, un es

ieraudzīju, ka pārgrauztais rāpulis vēl kustas sunim šķērsām mutē, izlaižot no sava pa pusei saspīestā vidukļa uz suņa mēles lielu daudzumu baltas sulas, kas līdzīga saspīesta melna prusaka sulai... Te es pamodos, un ienāca kņazs.»

— Kungī, — sacīja Ipoļits, pēkšņi atraudamies no lapas un pat tādās kā nokaunējies, — es nebiju pārlasījis, bet liekas, es tiešām daudz lieka esmu uzrakstījis. Šis sapnis...

— Tā nu ir, — Gaņa pasteidzās iemest vidū.

— Te pārāk daudz personiskā, es piekritu, tas ir, patiesībā par mani...

To sacīdams, Ipoļits izskatījās noguris un gluži bez spēka, viņš mutautiņā slaucīja sviedrus no pieres.

— Jā, pārāk par sevi interesējaties, — nošņāca Lebedevs.

— Es, kungī, neviena nespiežu, atkārtoju; kas nevēlas, tas var arī aiziet.

— Padzen... no sveša nama, — tikko dzirdami norūca Rogožins.

— Bet ja nu mēs visi pēkšņi pieceļamies un aizejam? — negaidot sacīja Ferdiščenko, kas līdz šim nebija iedrošinājies skaļi runāt.

Ipoļits pēkšņi nodūra acis un satvēra rokrakstu; bet tai pašā mirklī atkal pacēla galvu un, acīm zvērojot, ar diviem sarkaniem plankumiem vaigos, cieši skatīdamies uz Ferdiščenko, noteica:

— Jūs mani nemaz nemīlat!

Atskanēja smiekli; lielākā daļa tomēr nesmējās. Ipoļits briesmīgi nosarka.

— Ipoļit, — kņazs sacīja, — aizveriet savu rokrakstu un atdo diet to man, bet pats liecieties gulēt šeit, manā istabā. Mēs parunāsimies, pirms aizmiegam, un arī rīt; bet ar tādu norunu, ka nekad vairs nešķirstīsīt šīs lapas. Gribat?

— Vai tas iespējams? — Ipoļits viņā paskatījās gluži izbrīnījies. — Kungī! — viņš iesaucās, atkal drudzaini atdzīvodamies. — Mulķīga epizode, kurā es nepratu uzvesties. Lasīšanu vairs nepārtraukšu. Kas vēlas klausīties — lai klausās...

Viņš steigšus iedzēra no glāzes malku ūdens, steigšus atspiedās ar elkoņiem uz galda, lai paslēptos no skatieniem, un stūrgalvīgi sāka lasīt tālāk. Kauns tomēr drīz vien pārgāja...

«Doma par to (viņš lasīja tālāk), ka nav vērts dzīvot dažas nedēļas, sāka pārņemt mani pa istam, man šķiet, pirms kāda mēneša, kad man bija atlicis dzīvot vēl četras nedēļas, taču pilnīgi tā sagrāba mani tikai pirms trim dienām, kad es atgriezos no tā vakara Pav-

lovskā. Pirmais mirklis, kad es pilnīgi un nemāksloti iejutos šai domā, bija tur, terasē pie kņaza, taisni tai brīdī, kad es biju nodomājis izdarīt pēdējo mēģinājumu dzīvot, gribēju redzēt cilvēkus un kokus (pieņemsim, ka es pats to esmu teicis), iekarsu, aizstāvēju Burdovska — «sava tuvākā» tiesības un sapņoju, ka visi viņi pēkšņi izpletis rokas un ieslēgs mani savos apkampienos, un lūgs no manis nezin par ko piedošanu, bet es no viņiem; vārdu sakot, es beidzu kā neaptēsts mulķis. Un, lūk, taisni šais stundās tad arī uzliesmoja manī «pēdējā pārlicība». Brīnos tagad, kā es varēju dzīvot veselus sešus mēnešus bez šīs «pārlicības»! Es skaidri zināju, ka man ir dilonis, pie tam neārstējams; es nekrāpu sevi un sapratu to skaidri. Bet, jo skaidrāk es to sapratu, jo drudzaināk man gribējās dzīvot; es pieķēros dzīvei un gribēju dzīvot, lai notiktu kas notikdams. Piekritu, ka es varēju toreiz dusmoties par tumšo un mēmo likteni, kas liciis nospīest mani kā mušu — un, protams, nezin kāpēc; bet kāpēc tad es neaprobežojos tikai ar niknumu? Kāpēc es patiesībā sāku dzīvot, zinādams, ka man vairs nav iespējams sākt; mēģināju, zinādams, ka man vairs nav ko mēģināt? Un tomēr es pat grāmatu vairs nespēju izlasīt un nelasīju: kāpēc lasīt, kāpēc kaut ko uzzināt uz sešiem mēnešiem? Šī doma lika man ne vienreiz vien aizsviest grāmatu.

Jā, šī Meijera siena var daudz ko pastāstīt! Daudz ko esmu uz tās uzrakstījis. Nav bijis plankuma uz šīs netīrās sienas, ko es nebūtu iegaumējis. Nolādētā siena! Un tomēr tā man ir dārgāka par visiem Pavlovska kokiem, tas ir, tai vajadzētu būt par visiem dārgākai, ja man nebūtu tagad gluži vienalga.

Atceros tagad, ar kādu alkatīgu ziņkārību es sāku sekot toreiz viņu dzīvei; tādu interesi agrāk nebiju izjutis. Es nepacietīgi, lamādamies dažreiz gaidīju Koļu, kad pats biju kļuvis tik slims, ka nespēju iziet no istabas. Es tā iedziļinājos visos sīkumos, interesējos par visādām baumām, ka, liekas, kļuvu par tenkotāju. Es nesapratu, piemēram, kā šie ļaudis, kam iekšā tik daudz dzīvības, neprot kļūt par bagātniekiem (to es tomēr nesaprotu arī tagad). Es pazinu kādu trūcīgu cilvēku, par kuru man vēlāk stāstīja, ka viņš nomiris badā, un, atceros, tas mani padarīja vai traku: ja būtu iespējams šo nabagu atdzīvināt, tad es, man šķiet, sodītu viņu ar nāves sodu. Man reizēm kļuva vieglāk veselām nedēļām un es varēju iziet uz ielas; bet iela beidzot sacēla manī tādu niknumu, ka es augām dienām tišām sēdēju ieslēdzies, lai gan varēju iziet tāpat kā visi. Es nevarēju paciest šos šaudīgos, mūžam norūpējušos, drūmos un uzbudinātos cilvēkus, kas vienmēr zūdidamies kustējās ap mani pa trotuāriem. Kam

viņu mūžīgās skumjas, viņu mūžīgais satraukums un steiga; viņu mūžīgais drūmais ļaunums (jo viņi ir ļauni, ļauni, ļauni)? Kas gan vainīgs, ka viņi ir nelaimīgi un neprot dzīvot, kaut viņiem priekšā sešdesmit mūža gadi? Kāpēc Zarnicins ļāvis sev nomirt badā, ja viņam vēl priekšā sešdesmit gadu? Un ikviens rāda savas skrandas, savas sastrādātās rokas, dusmojas un kliež: «Mēs strādājam kā zirgi, mēs pūlamies, mēs esam izsalkuši kā suņi un esam nabadzīgi! Citi nestrādā un nepūlas, bet viņi ir bagāti!» (Mūžīgais piedziedājums!) Blakus viņiem skraida un rosās no rīta līdz naktij kāds nelaimīgs knislis «no labdzimtībām», Ivans Fomičs Surikovs, — dzīvo mūsu namā, virs mums, — viņš mūžīgi staigā cauriem elkoņiem, iztrūkušām pogām, daždažādiem cilvēkiem par izsūtāmo, visvisādos uzdevumos, turklāt vēl no rīta līdz naktij. Parunājiet ar viņu: «Trūcīgs, nabags un nevarīgs, sieva mirusi, nav bijis par ko zāles nopirkt, bet ziemu nosaldējuši bērniņi; vecākā meita par draugaļu aizgājusi...» — mūžam pinkšķ, mūžam sūrojas! Ak, nekāda, nekāda žēluma nav bijis manī pret šiem mulķiem, ne tagad, ne agrāk — es ar lepnumu to saku! Kāpēc tad viņš pats nav Rotšilds? Kas tur vainīgs, ka viņam nav miljonu kā Rotšildam, ka viņam nav zelta imperiālu un napoleonoru kalna, tāda kalna, taisni tik augsta kalna kā meteņos zem kumēdiņu būdām! Ja viņš dzīvo, viss tātad ir viņa varā! Kas tur vainīgs, ja viņš to nesaprot?

Ak, tagad jau man vienalga, tagad man vairs nav laika dusmoties, bet toreiz, toreiz, atkārtāju, es burtiski pa naktīm kodu savā spilvenā un plēsu segu aiz trakuma. Ak, kā es sapņoju toreiz, kā vēlējos, kā tiši vēlējos, lai mani astoņpadsmīt gadu vecumā, tikko apgērbtu, tikko apsegtu, izdzītu pēkšņi uz ielas un atstātu gluži vienu, bez dzīvokļa, bez darba, bez maizes kumosa, bez radniekiem, bez jel viena pazīstama cilvēka milzīgajā pilsētā, izsalkušu, piekautu (jo labāk!), bet veselu, un tad tikai es parādītu...

Ko parādītu?

Ak, vai tiešām jūs domājat, ka es nezīnu, kā esmu pazemojis sevi jau tāpat ar savu «Paskaidrojumu»? Nu, kurš gan neuzskatīs mani par knisli, kas nepazīst dzīvi, aizmirsdams, ka man vairs nav astoņpadsmīt gadu; aizmirsdams, ka tā dzīvot, kā es esmu dzīvojis šos sešus mēnešus, nozīmē jau nodzīvot līdz sirmam vecumam! Bet lai smejas un saka, ka tas viss pasakas. Es arī tiešām stāstīju sev pasakas. Es esmu piepildījis ar tām augas naktis; es tās visas atceros tagad.

Bet vai tiešām man tās tagad atkal jāizstāsta — tagad, kad arī

man beidzies pasaku laiks? Un kam gan! Jo es remdējos ar tām toreiz, kad skaidri redzēju, ka man pat grieķu gramatiku liegts mācīties, taisni tā man arī ienāca prātā: «Pat līdz sintaksei nenonākšu, kad jau nomiršu,» es nodomāju jau ar pirmo lappusi un pasviedu grāmatu zem galda. Vēl tagad tā tur mētājas; es aizliedzu Matrjonai to pacelt.

Lai tas, kura rokās nonāks mans «Paskaidrojums» un kuram pietiks pacietības to izlasīt, notur mani par jukušu vai pat par ģimnāzistu, bet visdrošāk par notiesātu uz nāvi, kam gluži dabiski sācis likties, ka visi cilvēki, izņemot viņu, pārāk zemu vērtē dzīvi, pārāk lēti pasākuši to izšķiest, pārāk slinki, pārāk nekrietni to izmanto un tātd visi līdz beidzamajam nav tās cienīgi! Un tad? Es paziņoju, ka mans lasītājs maldīsies un ka mana pārliecība ir pilnīgi neatkarīga no mana nāves sprieduma. Pajautājiet, pajautājiet vien viņiem: kā viņi visi, visi līdz beidzamajam, izprot laimi? Ak, esiet pārliecināti, ka Kolumbs bija laimīgs nevis tad, kad atklāja Ameriku, bet tad, kad taisījās to atklāt; esiet pārliecināti, ka visaugstākais viņa laimes mirklis bija varbūt taisni trīs dienas pirms Jaunās Pasaules atklāšanas, kad sadumpojušies kuģa ļaudis izmisumā gandrīz pagrieza kuģi atpakaļ uz Eiropu! Ne jau Jaunā Pasaule te galvenais, kaut tā izcibētu. Kolumbs nomira, gandrīz to neredzējis un būtībā nezinādams, ko viņš atklājis. Galvenais ir dzīvē, tikai dzīvē, — dziņā to atklāt, nemitīgā un mūžīgā, taču nepavisam ne atklāšanā! Bet ko tur runāt! Man šķiet, ka viss, ko es tagad saku, tik ļoti līdzinās vispārīgām frazēm, ka mani droši vien noturēs par zemākās klases skolnieku, kas iesniedzis savu domrakstu par «saules lēktu», vai arī sacis, ka es varbūt gan esmu gribējis kaut ko izteikt, bet, lai kā vēlēties, neesmu pratis... «atraisīties». Piebildīšu tomēr, ka katrā ģeniālā vai jaunā cilvēka domā vai vienkārši pat katrā nopietnā cilvēka domā, kas rodas kādā galvā, vienmēr paliek kaut kas tāds, ko nekādi nav iespējams izsacīt citiem cilvēkiem, kaut jūs pierakstītu veselus sējumus un klāstītu savu domu trīsdesmit pieci gadi; vienmēr paliks kaut kas, kas neparko negribēs list laukā no jūsu galvaskausa un paliks jūsos mūžīgi; ar to jūs arī nomirsit, nepateicis nevienam varbūt pašu galveno, kas ir jūsu idejā. Bet, ja arī es tagad neesmu pratis pateikt visu to, kas mani šos sešus mēnešus mocījis, tad vismaz cilvēki sapratis, ka, iegūdams savu tagadējo «pēdējo pārliecību», esmu varbūt pārāk dārgi samaksājis par to; taisni to es arī uzskatīju par vajadzīgu — man zināmos nolūkos — izcelt savā «Paskaidrojumā».

Taču es turpinu.»

«Negribu samelot: tiešamība izmeta arī uz mani makšķeri šais sešos mēnešos un tik ļoti dažreiz aizrāva, ka es aizmirsu savu spriedumu vai, labāk sakot, negribēju par to domāt un pat dariju, kas darāms. Pie tā paša kādu vārdu par maniem toreizējiem apstākļiem. Kad es pirms mēnešiem astoņiem biju jau ļoti slims, tad pārtraucu visus sakarus un pametu visus bijušos biedrus. Tā kā es vienmēr esmu bijis diezgan drūms cilvēks, tad biedri mani viegli aizmirsa; protams, viņi aizmirstu mani arī bez visa tā. Mani apstākļi mājās, tas ir, «ģimenē», arī bija vientulīgi. Pirms mēnešiem pieciem es uz visiem laikiem ieslēdzos no iekšpuses un pilnīgi nodalīju sevi no ģimenes istabām. Man vienmēr visi bija paklausīgi, un neviens neiedrošinājās ienākt pie manis, tikai vien noteiktā stundā uzkopt man istabu un atnest pusdienas. Māte drebēja no manām pavēlēm un pat neiedrošinājās manā klātbūtnē pinkšķēt, kad es izšķiros dažreiz ielaist viņu pie sevis. Bērnus viņa pastāvīgi manis dēļ pēra, lai tie netroksņo un mani netraucē; es bieži vien sūdžējos, kad viņi cēla brēku; tad nu gan var iedomāties, kā viņi mani tagad mīl! «Uzticīgo Koļu», kā es viņu iesaucu, es arī, man šķiet, kārtīgi nomocīju. Beidzamajā laikā arī viņš mani mocīja; tas viss bija dabiski, cilvēki jau tādēļ radīti, lai viens otru mocītu. Bet es ievēroju, ka viņš pacieš manu slimīgi ātro dabu tā, it kā jau iepriekš būtu nosolījis saudzēt slimnieku. Protams, ka tas mani aizkaitināja; bet, kā liekas, viņš bija iedomājies atdarināt kņazu «kristīgā pazemībā», kas bija jau mazliet smieklīgi. Viņš ir jauns un dedzīgs zēns un, protams, visu ko atdarina; bet man likās dažreiz, ka viņam laiks kļūt domāšanā patstāvīgam. Es viņu ļoti mīlu. Nomocīju es arī Surikovu, kas dzīvoja virs mums un skraidīja no rīta līdz naktij šādos tādos uzdevumos; es allaž centos viņam pierādīt, ka viņš pats vainīgs savā nabadzībā, tā ka viņš beidzot izbijās un vairs nenāca pie manis. Viņš ir ļoti pazemīgs cilvēks, vispazemīgākā būtne (N. B. Saka, ka pazemībai esot briesmīgs spēks; par to jāapvaicājas kņazam, tas ir viņa paša izteiciens); bet, kad es marta mēnesī uzkāpu pie viņa augšā, lai paskatītos, kā viņi tur «nosaldējuši», pēc viņa vārdiem, bērniņu, un neviļus pavīpsnāju par viņa bērniņa liķi, jo atkal sāku skaidrot Surikovam, ka viņš «pats vainīgs», tad šim knislim pēkšņi sāka drebēt lūpas un viņš, ar vienu roku satvēris mani aiz pleca, ar otru parādīja man durvis un klusu, tas ir, gandrīz čukstot, pateica man: «Ejiet!» Es izgāju, un man tas ļoti patika, patika jau toreiz, pat tai pašā brīdī, kad viņš mani padzina; bet viņa vārdi vēl ilgi pēc tam, kad

vien tos atcerējos, atstāja uz mani smagu iespaidu, es izjutu pret viņu divainu, nicināšanas pilnu nožēlu, kādu es nemaz negribētu izjust. Pat tik dziļa apvainojuma brīdī (es taču jūtu, ka toreiz apvainoju viņu, lai gan man nebija tāda nolūka), pat tādā brīdī šis cilvēks nespēja sadusmoties! Viņa lūpas toreiz sāka drebēt nepavisam ne aiz niknuma, zvēru to: viņš mani satvēra aiz rokas un pateica savu lielisko «ejiet», nemaz nedusmodamies. Cienīgums bija, pat papildam, pat vairāk, nekā viņam piederētos (tā ka, taisnību sakot, te daudz bija arī komiska), bet dusmu nebija. Varbūt viņš gluži vienkārši pēkšņi sāka mani nicināt. No tā laika divi vai trīs lāgi, kad es viņu satiku uz kāpnēm, viņš pēkšņi sāka celt manā priekšā plātmali nost, ko nekad agrāk nebija darījis, bet vairs neapstājās kā agrāk un sakaunējies aizskrēja garām. Ja viņš arī nicināja mani, tad tomēr savdabīgi: viņš «pazemīgi nicināja». Bet varbūt viņš pacēla plātmali tikai aiz bailēm, kā savas kredītores dēlam, tāpēc ka viņš manai mātei ir mūžīgais parādnieks un nekādi nespēj izkulties no parādiem. Tas gan būs visticamāk. Es jau gribēju ar viņu izskaidroties un zinu droši, ka viņš pēc desmit minūtēm lūgtu man piedošanu; bet es nolēmu, ka labāk viņu vairs neaiztikt.

Sinī pašā laikā, tas ir, ap to laiku, kad Surikovs «nosaldēja» bērnu, tā ap marta vidu, man pēkšņi nezin kāpēc kļuva daudz vieglāk, un tā turpinājās nedēļas divas. Es uzsāku pastaigas, visbiežāk pievakarē. Man patika marta mijkrēslis, kad sāka piesalt un kad iededzināja gāzi; aizgāju reizēm ļoti tālu. Kādreiz Sestilavočņajā man tumsā paskrēja garām kāds «no labdzimtibām», es viņu labi nesaskatīju; viņš nesa kaut ko papīrā ietītu un bija ģērbies šaurā un neglītā mētelītī — šai sezonai pārāk viegli. Kad viņš nonāca pie ielas laternas soļu desmit man priekšā, es pamanīju, ka viņam kaut kas izkrit no kabatas. Es pasteidzos pacelt — un taisni laikā, tāpēc ka jau pielēca klāt kāds cilvēks garos svārkos, bet, ieraudzījis šo priekšmetu manās rokās, strīdu neuzsāka, pavīrši paskatījās man uz rokām un aizslidēja garām. Šis priekšmets bija liels, vecmodīgs un cieši piebāzts safjāna kabatas portfelis; bet nezin kāpēc es no pirmā acu uzmetiena nojautu, ka tajā var būt viss kas, tikai ne nauda. To pazaudējušais gājējs bija jau soļu četrdesmit man priekšā un drīz vien nozuda pūlī. Es sāku skriet un viņu saukt; bet, tā kā bez «eil» man nekā cita nebija ko saukt, tad viņš nemaz neapgriezās. Pēkšņi viņš ieslidēja pa kreisi kāda nama vārtos. Kad es ieskrēju vārtos, kur bija ļoti tumšs, tur vairs neviena nebija. Nams bija milzīgi liels, viens no tiem milzeņiem, ko ceļ aferisti sīkajiem dzīvokļiem; dažos no tādiem namiem dažreiz mēdz būt līdz simt numuru. Kad es biju

izskrējis pa vārtiem, man likās, ka milzīgās sētas labajā tālākajā stūrī it kā ietu cilvēks, lai gan tumsā es tikko varēju viņu izšķirt. Aizskrējis līdz stūrim, es ieraudzīju ieeju kāpņu telpā; kāpnes bija šauras, ārkārtīgi netīras un pavisam neapgaismotas; bet varēja dzirdēt, ka kaut kur augstu vēl pa kāpieniem skrēja cilvēks, un es devos augšā pa kāpnēm, cerēdams, kamēr viņam kaut kur atvērs durvis, viņu panākt. Tā arī iznāca. Kāpnes bija visai īsiņas, to skaits bija bezgalīgs, tā ka es briesmīgi aizkusu; durvis atvēra un atkal aizvēra piektajā stāvā, es to nojautu, būdams vēl trīs kāpņu posmus zemāk. Kamēr es uzskrēju, kamēr atvilku elpu laukumīnā, kamēr meklēju zvanu, pagāja dažas minūtes. Man beidzot atvēra kāda sieva, kas mazītiņā virtuvītē pūta patvāri; viņa klusēdama uzklusēja manus jautājumus, neko, protams, nesaprata un klusēdama man atvēra durvis uz nākamo istabu, arī mazītiņu, briesmīgi zemu, ar nožēlojamām visnepieciešamākajām mēbelēm un platu, milzīgu gultu zem priekškarjiem, kurā gulēja «Terentjičs» (tā viņam uzsauca sievieti), kā man likās, piedzēries. Uz galda dega sveces galiņš dzelzs svečturī un stāvēja pusstops, gandrīz iztukšots. Terentjičs gulēdams man kaut ko norūca un pamāja uz nākamajām durvīm, bet sieva aizgāja, tā ka man nekas cits neatlika kā atvērt šīs durvis. Tā es arī izdarīju un iegāju nākamajā istabā.

Šī istaba bija vēl šaurāka un neērtāka nekā iepriekšējā, tā ka es pat nezināju, kur pagriezties; šaurā, vienvietīgā gulta kaktā aizņēma milzīgi daudz vietas; no citām mēbelēm te bija tikai vienkārši krēslī, apkrauti dažādām skrandām, un ļoti vienkāršs koka virtuves galds pie veca, ar vaska drānu apvilktā dīvāna, tā ka starp galdu un gultu gandrīz nevarēja izspraukties. Uz galda dega tāds pats dzelzs svečturis ar tauku sveci, kāds bija tajā istabā, bet gultā pīkstēja sīciņš bērniņš, varbūt tikai nedēļas trīs vecs, spriežot pēc brēciena; viņu «pārtina», tas ir, ietina citos autiņos, slima un bāla sieviete, kā liekas, vēl jauna, vieglā mājas tērpā, varbūt tikko sākusī celties pēc dzemdībām; bet bērns nerimās un brēca, gaidot izdilušo krūti. Uz dīvāna gulēja otrs bērns, trīsgadīga meitene, apsegta, šķiet, ar fraku. Pie galda stāvēja kungs ļoti nodriskātos svārkos (viņš jau bija novilcis mēteli, un tas bija iemests gultā) un tina vaļā zilu papīru, kurā bija ietītas mārčiņas divas kviešu maizes un divas mazas desiņas. Uz galda bez tam bija tējkanna ar tēju un mētājās rupjmaizes gabali. No pagultes rēgojās neaizvērts čemodāns un divi saiņi ar visādām lupatām.

Vārdu sakot, bija briesmīga nekārtība. Man likās no pirmā acu uzmetiena, ka viņi abi, ir kungs, ir dāma, ir kārtīgi cilvēki, tikai

nabadzība viņus novedusi tai pazemojošā stāvoklī, kad nekārtība uzveic beidzot jebkuru mēģinājumu cīnīties ar to un pat noved cilvēkus pie rūgtās nepieciešamības rast pašā nekārtībā, kas ar katru dienu palielinās, kādu rūgtu un it kā atriebīgu patiku.

Kad es ienācu, šis kungs, arī tikko pirms manis ienācis, tīdams vaļā savus iepirkumus, par kaut ko ātri un dedzīgi sarunājās ar sievu; tā gan vēl nebija pārtinusi bērnu, bet jau paspējusi sākt pinkšķēt; ziņas bija, jādomā, sliktas, kā parasti. Šim kungam pēc izskata varēja būt gadi divdesmit astoņi, un viņa seja, melnīgsnēja un kalsna, ar melnu vaigubārdi ierāmēta, gludi noskūtu, spīdīgu zodu, likās man diezgan pieklājīga un patikama; tā gan bija drūma, drūmu skatienu, bet ar slimīgu, pārāk viegli aizvainojama lepnuma atspulgu. Kad es iegāju, risinājās divaina scēna.

Ir cilvēki, kas savā viegli satraucamajā jūtībā rod ārkārtīgu baudu, jo sevišķi tad, kad tā viņos sasniedz (kas notiek vienmēr ļoti ātri) pēdējo robežu; šai mirkli viņiem, kā liekas, pat patikamāk būt aizvainotiem nekā neaizvainotiem. Šie viegli satraucamie vienmēr vēlāk briesmīgi mokās sirdsapziņas pārmetumos, ja viņi ir gudri, protams, un spējīgi apjēgt, ka viņi iekarsuši desmitkārt vairāk, nekā pienāktos. Šis kungs kādu laiku skatījās manī izbrīnījies, bet sieva izbijusies, it kā tas būtu traki ērmati, ka arī pie viņiem kāds varējis ienākt; bet pēkšņi viņš metās man virsū gandrīz kā ārprātīgs; es nebiju paspējis vēl nomurmināt pāris vārdu, taču viņš, sevišķi tad, kad ieraudzīja, ka esmu ģērbies pieklājīgi, droši vien uzskatīja sevi par briesmīgi apvainotu, ka es esmu iedrošinājies tik nekautrīgi ieskatīties viņa kaktā un redzēt visus šos nejdzīgos apstākļus, no kuriem viņš pats tā kaunējās. Protams, viņš priecājās par gadījumu, ka var izgāzt uz kādu savu niknumu par visām savām neveiksmēm. Kādu brīdi es pat domāju, ka viņš uzsāks kautiņu; viņš nobālēja gluži kā sieviete histērijā un briesmīgi nobaidīja sievu.

— Kā jūs iedrošināties te ienākt? Ārā! — viņš kļiedza, drebēdams un pat tikko spēdams izrunāt vārdus. Bet pēkšņi viņš ieraudzīja manās rokās savu kabatas portfeli.

— Liekas, jūs to pazaudējāt, — es sacīju, cik iespējams, mierīgāk un vēsāk. (Tā tas arī bija vajadzīgs.)

Viņš stāvēja manā priekšā pilnīgi pārbijies, kādu laiku it kā nespēdams neko saprast, pēc tam aši piegrūda roku pie savas krūšu kabatas, iepleta muti aiz šausmām un iesita sev pa pieri.

— Dieviņ! Kur jūs atradāt? Kā tas gadījās?

Es pavisam īsos vārdos un cik spēdams sausāk paskaidroju, kā

pacēlu kabatas portfeli, kā skrēju un saucu viņu un kā beidzot pēc nojautas un gandrīz taustīdamies uzskrēju viņam līdzī pa kāpnēm.

— Ak dievs! — viņš iesaucās, griezdamies pie sievas. — Te ir visi mūsu dokumenti, te mani pēdējie instrumenti, te viss... ak cieņnījamais kungs, vai jūs zināt, ko jūs man esat izdarījis? Es būtu pazudis!

Es tikmēr satvēru durvju rokturi, lai neatbildējis aizietu; bet man pašam trūka elpas, un pēkšņi mans uzbudinājums pārgāja tik stiprā klepus lēkmē, ka es tikko spēju nostāvēt kājās. Es redzēju, kā kungs metās šurpu turpu, lai atrastu man brīvu krēslu, kā viņš paķēra beidzot no kāda krēsla kankarus, nometa tos uz grīdas un ar skubu pasniedza man krēslu, uzmanīgi mani nosēdinādams. Bet mans klepus turpinājās un vēl nenorima minūtes trīs. Kad es attapos, viņš jau sēdēja man līdzās uz otra krēsla, no kura arī droši vien bija nosēdis kankarus uz grīdas, un vēriģi mani ielūkojās.

— Jūs laikam... ciešat? — viņš sacīja tādā tonī, kādā parasti runā ārsti, kad ir darišana ar slimnieku. — Es pats... esmu mediķis (viņš neteica: ārsts), — un, to pateicis, nezina kādēļ norādīja man ar roku uz istabu, it kā protestēdams pret savu tagadējo stāvokli, — es redzu, ka jūs...

— Man ir dilonis, — es sacīju iespējami īsāk un piecēlos.

Tūlīt arī viņš pietrūkās kājās.

— Varbūt jūs pārspīlējat un... lietojot līdzekļus...

Viņš bija pavisam izsists no sliedēm un it kā vēl arvien nespēja atgūties; kabatas portfelis rēgojās viņam kreisajā rokā.

— Ak, neraizējieties, — es atkal pārtraucu, ķerdamies pie durvju roktura, — mani izmeklēja pagājušo nedēļu B. (atkal es iejaucu te B.), — un mans liktenis ir izšķirts. Atvainojiet...

Es jau atkal gribēju atvērt durvis un pamest savu samulsušo, pateicīgo un kauna jūtu nospiesto ārstu, bet nolādētais klepus taisni tai brīdī no jauna sagrāba mani. Te mans ārsts uzstāja, lai es atkal apsēstos un atpūstos; viņš griezās pie sievas, un tā, palikdama savā vietā, sacīja man dažus pateicības pilnus un laipnus vārdus. Pie tam viņa ļoti sakaunējās, tā ka pat sārtums iekvēlojās bāļajos, kalsnajos vaigos. Es paliku, bet mans izskats ik brīdī liecināja, ka es briesmīgi baidos sagādāt viņiem neērtības (tā arī vajadzēja). Mana ārsta nožēlas beidzot nomocīja viņu, es to redzēju.

— Ja es... — uzsāka viņš, ik brīdī apraudams vārdus un pārlekdams uz citu, — esmu jums tik pateicīgs un tik vainīgs jūsu priekšā... es... jūs redzat... — viņš atkal norādīja uz istabu, — šobrīd es esmu tādā stāvoklī...

— Ak, — es sacīju, — nav nemaz ko redzēt; tas jau zināms; jūs, jādomā, esat zaudējis vietu, atbraucis izskaidroties un no jauna meklējat vietu?

— Kā jūs... dabūjāt zināt? — viņš jautāja izbrīnījies.

— No pirmā acu uzmetiena redzams, — es gribot negribot zobgalīgi atbildēju. — Šurp daudzi sabrauc no provincēm cerību pilni, skraida un tā, lūk, dzīvo.

Viņš pēkšņi sāka runāt dedzīgi, drebošām lūpām; viņš sāka sūdzēties, sāka pārstāstīt un, atzišos, aizrāva mani; es nosēdēju pie viņa gandrīz stundu. Viņš izstāstīja man savu dzīves stāstu, kas gan bija ļoti parasts. Viņš esot bijis dziednieks guberņā, viņam bijusi kroņa vieta, bet tad sākušās kādas intrigas, kurās iejaukuši pat viņa sievu. Viņš padīžojies, pasirdījies; notikusi guberņas priekšniecības maiņa viņa pretinieku labā; viņam piesējušies, sūdzējušies; viņš zaudējis vietu un par pēdējiem līdzekļiem atbraucis uz Pēterburgu izskaidroties; Pēterburgā, zināms, viņu ilgu laiku neesot uzklausījuši, pēc tam uzklausījuši, tad atbildējuši noraidoši, pēc tam pavilinājuši ar solījumiem, tad atbildējuši ar bardzību, pēc tam likuši viņam uzrakstīt paskaidrojumu, pēc tam atteikušies pieņemt to, ko viņš uzrakstījis, likuši iesniegt lūgumu, — vārdu sakot, viņš skraidot jau piekto mēnesi, esot noēdis visu; beidzamās sievas lupatas esot iekīlātas, un te vēl piedzimis bērns un, un... «Šodien galīgi noraidīts iesniegtais lūgums, bet man gandrīz maizes nav, nekā nav, sieva dzemdēja. Es, es...»

Viņš pietrūkās no krēsla un novērsās. Viņa sieva raudāja kaktā, bērns sāka atkal čīkstēt. Es izvilku savu piezīmju grāmatiņu un sāku tajā rakstīt. Kad es beidzu un piecēlos, viņš stāvēja manā priekšā un raudzījās ar bažu pilnu ziņkārību.

— Es pierakstīju jūsu vārdu, — sacīju viņam, — nu, un visu pārējo: dienesta vietu, jūsu gubernatora vārdu, datumus, mēnešus. Man ir kāds biedrs, vēl no skolas laikiem, Bahmutovs, bet viņa tēvocis Pjotrs Matvejevičs Bahmutovs ir īstens valsts padomnieks un direktors...

— Pjotrs Matvejevičs Bahmutovs! — iesaucās mans mediķis, gandrīz trīcēdams. — Bet taisni no viņa taču gandrīz viss ir atkarīgs!

Patiesi, notikumā ar manu mediķi un tā atrisinājumā, ko es nejausi veicināju, viss tā iekrita un nokārtojās, it kā tīši viss būtu iepriekš sagatavots, gluži kā romānā. Es sacīju šiem nabaga ļaudīm, lai viņi pacenšas nelikt uz mani nekādas cerības, ka es pats esmu nabaga ģimnāzists (es tīšām pārspilēju savu niecību; sen esmu beidzis kursu un neesmu ģimnāzists) un mans vārds viņiem nemaz nav

jāzina, bet es tūlīt iešu uz Vasilija salu pie sava biedra Bahmutova, un, tā kā es zinu droši, ka viņa tēvocis, īstenais valsts padomnieks, vecpuišis, cilvēks, kam nav bērnu, izturas ar lielu cieņu pret savu brāļadēlu un mil viņu kaislīgi, redzēdams viņā pēdējo savas ģimenes atvasi, tad «varbūt mans biedrs arī iespēs darīt kaut ko jūsu un manā labā, protams, pie sava tēvoča»...

— Ja tikai ļautu man paskaidrot viņa ekselencei! Ja vien es jaudātu saņemt godu izskaidrot mutvārdiem! — viņš iesaucās, drebēdams kā drudzī, zibošām acīm. Taisni tā viņš arī teica: *jaudātu*. Atkārtojis vēlreiz, ka šī lieta droši vien neizdosies un izrādīsies, ka viss ir nieki, es piebildu, ka, ja rīt no rīta es pie viņiem neatnākšu, tad viss ir izbeigts un viņiem nav ko gaidīt. Viņi pavadīja mani, ļoti laipni atsveicinādamies, viņi bija vai bez prāta. Nekad neaizmirsīšu viņu sejas izteiksmi. Es sēdos važonī un tūdaļ devos uz Vasilija salu.

Ar šo Bahmutovu ģimnāzijā es vairākus gadus biju pastāvīgā naidā. Pie mums viņu uzskatīja par aristokrātu, vismaz es viņu tā saucu: viņš ļoti labi ģērbās, uz ģimnāziju brauca ar saviem zirgiem, nemaz neplātījās, vienmēr bija lielisks biedrs, vienmēr neparasti jautrs un dažreiz pat ļoti dzēlīgs, lai gan visai aprobežots, kaut arī vienmēr bija pirmais klasē; bet es nekad nekur nebiju pirmais. Visi biedri mīleja viņu, tikai es vienīgais ne. Viņš vairākkārt šais dažos gados bija nācis man klāt; bet es katru reizi drūmi un satraukti no viņa novērsos. Tagad es nebiju viņu redzējis jau kādu gadu; viņš studēja universitātē. Kad es ap pulksten deviņiem iegāju pie viņa (ar lielām ceremonijām: mani pieteica), viņš sagaidīja mani sākumā izbrīnījies, pat bez jebkādas laipnības, bet tūdaļ kļuva jautrs un, raudzīdamies manī, pēkšņi sāka skaļi smieties.

— Kā gan jums ienācis prātā atnākt pie manis, Terentjev? — viņš iesaucās savā parastajā miļajā vaļībā, kura dažreiz bija rupja, bet nekad neaizskāra, kura man viņā tā patika un kuras dēļ es viņu tā neieredzēju. — Bet kas tas, — viņš iesaucās izbailēs, — jūs esat tik slims!

Kļepus mani mocīja atkal, es atkritu krēslā un tikko varēju paelpot.

— Neuztraucieties, man dilonis, — es sacīju, — es pie jums ar lūgumu.

Viņš apsēdās izbrīnījies, un es tūlīt izklāstīju viņam visu notikumu ar ārstu un paziņoju, ka pats viņš, tā kā viņam ārkārtīgs iespaids uz tēvoci, varētu varbūt kaut ko darīt.

— Izdarišu, katrā ziņā izdarišu, jau rīt pat uzplīšos tēvocim; un

esmu pat priecīgs, un jūs to visu tik jauki pastāstījāt... Bet kā gan tomēr jums, Terentjev, ienāca prātā griezties pie manis?

— No jūsu tēvoča te tik daudz kas atkarīgs, turklāt mēs, Bahmutov, vienmēr esam bijuši naidnieki, bet, tā kā jūs esat cēlsirdīgs cilvēks, tad es nodomāju, ka jūs ienaidniekam neatteiksiet, — es piebildu ar ironiju.

— Kā Napoleons griezās pie Anglijas! — viņš iesaucās, skaļi iesmiedamies. — Izdarišu, izdarišu! Iešu kaut tūlit, ja var! — piebilda viņš ar skubu, redzēdams, ka es nopietni un stingri pieceļos no krēsla.

Un patiesi, šis jautājums visai negaidīti nokārtojās tā, ka labāk nevajag. Pēc pusotra mēneša mūsu mediķis dabūja atkal vietu citā guberņā, saņēma ceļa naudu, pat pabalstu. Man ir aizdomas, ka Bahmutovs, kas bija pasācis bieži vien pie viņiem aiziet (kamēr es tādēļ vien tiši pie viņiem vairs negāju un uzņēmu ārstu, kas allaž pie manis iegriezās, gandrīz vēsi), — Bahmutovs, kā es nojaušu, bija pierunājis ārstu pat pieņemt no viņa aizdevumu. Ar Bahmutovu es biju saticies pāris reizu šais sešās nedēļās, sastapāmies trešo reizi, kad mēs pavadījām ārstu. Atvadas sarīkoja Bahmutovs savās mājās, proti, pusdienas ar šampanieti, kurās piedalījās arī ārsta sieva; viņa tomēr ļoti drīz aizbrauca pie bērna. Tas notika maija sākumā, vakars bija skaidrs, milzīgā saules ripa nolaidās līcī. Bahmutovs pavadīja mani mājās; mēs gājām pa Nikolaja tiltu; abi bijām iedzēruši. Bahmutovs runāja par savu sajūsmu, ka šī lieta tik labi beigusies, pateicās man par kaut ko, izskaidroja, cik patikami viņam tagad esot pēc labā darba, apgalvoja, ka visi nopelni piederot man un ka vēltīgi daudzi tagad mācot un sludinot, ka atsevišķam labam darbam neesot nekādas nozīmes. Man arī briesmīgi sagribējās parunāt.

— Kas uzbrūk atsevišķai «žēlastības dāvanai», — es uzsāku, — tas uzbrūk cilvēka dabai un nicina viņa pašcieņu. Bet «sabiedrisko žēlastības dāvanu» organizācija un jautājums par personīgo brīvību — tie ir divi dažādi jautājumi, kas viens otru tomēr neizslēdz. Atsevišķs labs darbs paliks vienmēr, tāpēc ka tas ir personības nepieciešamība, dzīva nepieciešamība, kā vienai personai tieši ietekmēt otru. Maskavā dzīvojis kāds sirmgalvis, kāds «ģenerālis», tas ir, īstens valsts padomnieks, ar vācisku uzvārdu; viņš visu mūžu vāzējies pa cietumiem un pie noziedzniekiem; katra uz Sibīriju pārsūtāmā partija zinājusi jau iepriekš, ka Zvirbulu kalnos to apmeklēs «vecs ģenerālis». Viņš darījis savu darbu augstākā mērā nopietni un dievbijīgi; viņš ieradies, nostaigājis gar izsūtāmo rindām, kuri ielenkuši viņu, apstājies pie katra, katru iztaujājis par viņa vajadzībām,

pamācību nav skaitījis gandrīz nekad nevienam, saucis viņus visus par «milulišiem». Viņš devis naudu, atsūtījis nepieciešamās lietas — kājautus, audeklu, atnesis dažreiz dvēseles glābšanai domātas grāmatelas un apdāvinājis ar tām katru lasītprātēju pilnīgā pārliecībā, ka viņi tās pa ceļam lasīs un ka pratējs izlasis priekšā neprātējam. Par noziegumu viņš reti kad iztaujājis, tikai varbūt uzklausijs, ja noziedznieks sācis pats stāstīt. Visi noziedznieki viņam bijuši līdzīgi, atšķirības nav bijis. Viņš runājis ar tiem kā ar brāļiem, bet viņi paši beigās to uzskatījuši par tēvu. Ja pamanījis kādu katordznieci ar bērnu uz rokām, tad piegājis klāt, apmīlojis bērnu, sitis tam knipjus, lai tas sāktu smieties. Tā viņš darījis ilgus gadus, līdz pat savai nāvei; nonācis tik tālu, ka viņu pazinuši pa visu Krieviju un pa visu Sibīriju, tas ir, pazinuši visi noziedznieki. Man kāds, kas bijis Sibīrijā, pastāstīja, ka viņš pats redzējis, kā visrūditākie noziedznieki atcerējušies ģenerāli, un tomēr, apmeklēdams izsūtāmo partijas, ģenerālis reti kad izdalījis vairāk par divdesmit kapeikām uz galviņu. Tiesa, atcerējās viņu ne jau pārlietu dedzīgi vai diezin cik nopietni. Kāds no «nelaimīgajiem», kas noslepkavojis divpadsmit cilvēkus, nodūris sešus bērnus, pie tam vienīgi sev par prieku (stāsta, ka tādi esot bijuši), pēkšņi gluži ne no šā, ne no tā kādreiz, varbūt tikai vienu reizi visos divdesmit gados, pēkšņi nopūtīsies un sacīs: «Ko gan tagad dara vecais ģenerālis, vai ir vēl dzīvs?» Turklāt viņš varbūt vēl pasmaidis, — un tas arī viss. Bet kā jūs varat zināt, kādu sēklu iesējis uz mūžiem viņa dvēselē šis «vecais ģenerālis», ko viņš nebija aizmirsis divdesmit gados? Kā jūs varat zināt, Bahmutov, kāda nozīme būs šai vienas personas piesaistīšanai pie otras šīs piesaistītās personas likteņos?.. Te taču slēpjas vesela dzīve un bezgala daudz mums aplēptu atzarojumu. Vislabākais šaha spēlētājs, visizmanīgākais no viņiem spēj aplēst tikai dažus gājienus uz priekšu; par kādu franču spēlmani, kas pratis aplēst desmit gājienus uz priekšu, rakstīja kā par fenomenu. Bet cik te gājieni un cik daudz mums nezināmā? Sēdams savu sēklu, sēdams savu «žēlastības dāvanu», savu labo darbu jebkurā veidā, jūs atdodat daļu savas personības un ieņemat sevī daļu cita personības; jūs savstarpēji iesaistāties viens otrā; vēl mazliet vēribas, un jūs tiek atbalvots jau ar zināšanu, ar visnegaidītākajiem atklājumiem. Beidzot jūs katrā ziņā sāksit raudzīties uz savu lietu kā uz zinātni; tā ietver sevī visu jūsu dzīvi un spēj piepildīt visu šo dzīvi. No otras puses, visas jūsu domas, visa jūsu izsētā sēkla, ko jūs varbūt jau esat aizmirsis, iemiesosies un izaugs; tas, kas saņēmis no jums, nodos citam. Un kā jūs varat zināt, kāda līdzdalība jums piekritis nākamo cilvēces likteņu

izšķiršanā? Bet, ja zināšanas un viss mūžs šini darbā pacels jūs beidzot tik augstu, ka jūs būsit spējīgs sēt milzu sēklu, atstāt pasaulei mantojumā milzu domu, tad... Un tā tālāk, es daudz toreiz runāju.

— Un ja padomā turklāt, ka taisni jums nav ļauts dzīvot! — ar dedzīgu pārmetumu kādam uzsauca Bahmutovs.

Šai brīdī mēs stāvējām uz tilta, atspiedušies ar elkoņiem uz margām, un raudzījāmies Ņevā.

— Bet vai zināt, kas man ienāca prātā, — es sacīju, vēl vairāk pārliecies pār margām.

— Vai tiešām ielēkt ūdenī? — iesaucās Bahmutovs gandrīz izbailēs. Varbūt viņš bija nolasījis manu domu manā sejā.

— Nē, pagaidām tikai kāds pārspriedums, proti: te nu man atlicies dzīvot vēl divus trīs mēnešus, varbūt četrus; bet, piemēram, kad paliks vairs tikai divi mēneši un ja es tad briesmīgi vēlētos izdarīt kādu labu darbu, kas prasītu pūles, skraidīšanu un raizes, gluži kā šī mūsu ārsta lieta, tādā gadījumā man taču būtu jāatsakās no šā darba, jo man atlicis ļoti maz laika, un jāsameklē cits «labs darbs», sikāks un vairāk piemērots maniem līdzekļiem (ja jau mani tā būs sagrābusi dziņa uz labiem darbiem). Jūs piekritīsiet, ka šī ir amizanta doma!

Nabaga Bahmutovs bija ļoti uztraucies par mani; viņš pavadīja mani līdz mājai un bija tik smalkjūtīgs, ka ne reizes neielaidās mierinājumos un gandrīz visu laiku klusēja. Atvadīdamies no manis, viņš karsti spieda man roku un lūdza atļauju mani apmeklēt. Es atbildēju viņam, — ja viņš nāks pie manis kā «mierinātājs» (ja viņš arī klusētu, tad tomēr nāktu kā mierinātājs, es to izskaidroju viņam), tad taču ar to viņš man katru reizi vēl vairāk atgādinās par nāvi. Viņš paraustīja plecus, bet piekrita man; mēs šķīrāmies diezgan pieklājīgi, ko es nemaz nebiju gaidījis.

Bet šai vakarā un šai naktī bija izsēta manas «pēdējās pārliecības» pirmā sēkla. Es alkatīgi pieķēros šai jaunajai domai, alkatīgi aplūkoju to visos tās izlokos, visos tās veidos (es negulēju augu nakti), un, jo vairāk es tajā iedziļinājos, jo vairāk to uzņēmu sevī, jo vairāk baidījos. Beidzot mani sagrāba briesmīgas bailes un nepameta arī nākamās dienās. Dažreiz, domādams par šīm savām nemītīgajām bailēm, es drīz vien sastingu jaunās šausmās: no šīm bailēm es taču varēju secināt, ka mana «pēdējā pārliecība» pārāk nopietni nostiprinājusies manī un katrā ziņā nonāks pie sava atrisinājuma. Bet atrisinājumam man pietrūka apņēmības. Pēc trim nedēļām viss bija galā, arī apņēmība radās, taču visai dīvaina apstākļa dēļ.

Te savā paskaidrojumā es atzīmēju visus šos skaitļus un datus. Man, protams, būs vienalga, bet *tagad* (un varbūt tikai šai brīdī) es gribu, lai tie, kas spriedīs par manu soli, varētu skaidri redzēt, no kādas loģisku secinājumu virknes cēlusies mana «pēdējā pārliecība». Es nupat iepriekš rakstiju, ka galīgā apņēmība, kuras man trūka, lai piepildītu manu «pēdējo pārliecību», radās mani, šķiet, nepavisam ne aiz loģiska secinājuma, bet aiz kādas divainas ieromes, aiz kāda divaina apstākļa, ko nekas varbūt nemaz nesaista ar lietas norisi. Pirms dienām desmit pie manis bija iegriezies Rogožins kādās savās darīšanās, par kurām te lieki sīkāk runāt. Es nekad vēl nebiju redzējis Rogožinu, tikai dzirdējis par viņu ļoti daudz. Es devu viņam visas vajadzīgās ziņas, un viņš drīz aizgāja, bet, tā kā viņš šo ziņu dēļ vien bija nācis, tad ar to starp mums viss arī būtu beidzies. Taču viņš pārāk ieinteresēja mani, un visu to dienu es biju divainu domu varā, tā ka nolēmu otrā dienā pats doties pie viņa ar vizīti. Rogožinam, acīm redzot, mans apmeklējums nepatika, un viņš pat «smalkjūtīgi» aizrādīja, ka mums nav ko turpināt pazīšanos; es tomēr pavadīju ļoti interesantu stundu, tāpat kā droši vien arī viņš pats. Starp mums bija tāds kontrasts, kas nevarēja neatsaukties uz mums abiem, sevišķi uz mani: es biju cilvēks, kura dienas jau skaitītas, bet viņš — cilvēks, kas dzīvo vispilstīgāko, tiešāko dzīvi, dzīvo pašreizējā mirklī, bez jebkādam rūpēm par «pēdējiem» secinājumiem, skaitļiem vai par jebko citu, kas neattiecas uz to, uz ko... uz ko... nu, kaut vai uz ko viņš ķertis; lai Rogožina kungs man piedod šo izteicienu, kaut vai kā sliktam literātam, kas neprot izteikt savu domu. Par spīti tam, ka viņš nebija diez cik laipns, man likās, ka viņš ir cilvēks ar prātu un spēj daudz ko saprast, lai gan maz interesējas par to, kas neskar tieši viņu. Es nemaz nebildu viņam par savu «pēdējo pārliecību», bet man nezina kāpēc likās, ka viņš, klausīdamies mani, nojauta to. Viņš tikai klusēja, viņš ir liels klusētājs. Aiziedams es ieminējos viņam, ka, par spīti visai atšķirībai mūsu starpā un visām pretīšķībām, — *les extrêmes se touchent*¹ (es izskaidroju viņam to krieviski), tā ka varbūt viņš pats nemaz nav tik tālu, kā liekas, no manas «pēdējās pārliecības». Uz to viņš man atbildēja ar ļoti drūmu un skābu grimasi, piecēlās, pats sameklēja manu cepuri, izlikdamies, it kā es pats ietu projām, un gluži vienkārši izvadīja mani no sava drūmā nama, izturēdamies tā, it kā pavadītu mani aiz pieklājības. Viņa nams mani pārsteidza; tas līdzīgs kapsētai, bet viņam laikam patīk, kas arī saprotams: tāda

¹ Pretīšķības saduras. (*Franc.*)

pilnīgi dabiska dzīve, kādu viņš dzīvo, ir pārāk pilnīga pati par sevi, un tai nav tik svarīgs iekārtojums.

Šī vizīte pie Rogožina mani ļoti nogurdināja. Es jau no rīta jutos slikti, bet uz vakara pusi ļoti saguru un likos gultā, laiku pa laikam jutu stipru drudzi un brīžiem pat murgoju. Koļa palika pie manis līdz vienpadsmitiem. Es atceros tomēr visu, par ko viņš runāja un par ko mēs abi runājām. Bet, kad brīžiem man acis lipa ciet, tad man vienmēr rādījās Ivans Fomičs, kas it kā bija saņēmis miljoniem naudas. Viņš tikai nezināja, kur to likt, lauzīja galvu, drebēja aiz bailēm, ka to nenozog, un beidzot it kā nolēma aprakt to zemē. Es beidzot ieteicu viņam, lai viņš nevis aprok tādu kaudzi zelta gluži veltīgi zemē, bet gan izlej no visas šīs čupas zelta šķirstiņu «nosaldētajam» bērnam un šai nolūkā bērnu izrok. Šo manu zobgalību Surikovs uztvēra it kā ar pateicības asarām un tūlīt ķērās pie plāna izpildes. Es it kā nospļāvos un aizgāju no viņa. Koļa iegalvoja man, kad es pilnīgi biju pamodies, ka es nemaz neesot gulējis un visu šo laiku runājis ar viņu par Surikovu. Brīžiem man uznāca ārkārtīgas skumjas un mulsums, tā ka Koļa aizgāja nemiera pilns. Kad es pats piecēlos, lai aizslēgtu durvis, man pēkšņi ienāca prātā glezna, ko es biju redzējis pirmīt pie Rogožina, kādā no viņa nama visdrūmākajām zālēm virs durvīm. Viņš pats man to parādīja, garām ejot; es, kā liekas, nostāvēju pie tās minūtes piecas. Tajā nebija nekā laba mākslinieciskā ziņā; bet tā izraisīja mani kādu dīvainu nemieru.

Sai gleznā attēlots Kristus, kas tikko noņemts no krusta. Man liekas, gleznotāji parasti pasākuši attēlot Kristus ir krustā, ir noņemtu no krusta joprojām ar neparasta skaistuma atēnu sejā; šo skaistumu viņi tiecas saglabāt pat viņa visbriesmīgākajās mokās. Bet Rogožina gleznā no skaistuma nav ne miņas; tas ir pilnīgi miris cilvēks, kas jau pirms krustā sišanas pārcietis bezgalīgas mocības, brūces, spīdzināšanu, sardzes sitienus, tautas sitienus, kad viņš nesa pats savu krustu un pakrita zem krusta, un beidzot mokas pie krusta, kas ilga sešas stundas (tā vismaz pēc mana aprēķina). Tiesa, tā ir tāda cilvēka seja, kurš *tikko* noņemts no krusta, tas ir, saglabājis sevi ļoti daudz dzīvības un siltuma; nekas vēl nav paguvjis sastingt, tā ka mirušā sejā pat pavīd ciešanas, ko viņš it kā vēl *tagad* izjūt (to ļoti labi uztvēris mākslinieks); seja toties nav saudzēta nemaz; te ir tikai daba, un tiešām tādām jābūt cilvēka liķim, lai kas tas būtu, pēc tādām mokām. Es zinu, ka kristīgā baznīca konstatējusi jau pirmajos gadsimtos, ka Kristus ciešanas nav iztēlotas, bet patiesi bijušas un ka arī viņa krustā sistā miesa tātad bijusi pakļauta dabas likumam pilnīgi un galīgi. Gleznā šo seju briesmīgi izkropļojuši

sitieni, tā sapampusi, ar šausmīgiem, uztukušiem un asiņainiem zilumiem, acis atvērtas, acu zilītes pārgrieztas; lielie, atvērtie acu baltumi spīd nedzīvā, stiklainā atspulgā. Bet divaini, kad skaties šai izmocītā cilvēka likī, tad rodas kāds neparasts un interesants jautājums: ja taisni tādu mironi (bet tam katrā ziņā bija jābūt taisni tādām) redzēja visi viņa mācekļi, viņa galvenie nākamie apustuļi, redzēja sievietes, kas sekoja viņam un stāvēja pie krusta, visi, kas viņam ticēja un viņu dievināja, kā tad gan viņi varēja noticēt, raudzīdamies tādā mironī, ka šis moceklis augšāmcelsies? Te nevilšus jādomā: ja tik briesmīga ir nāve un tik stipri dabas likumi, — kā tad gan tos pārvarēt? Kā pārvarēt, ja tos nav pārvarējis tagad pat tas, kurš, dzīvs būdams, uzvarējis arī dabu, kuram tā pakļāvusies, kad viņš uzsauca: «*Talifa kumi!*» — un jaunava piecēlās, «*Lācar, nāc laukā!*» — un mirušais iznāca? Daba, ja raugās šai gleznā, rādās kā milzīgs, nepielūdzams un mēms zvērs vai, pareizāk, daudz pareizāk būtu sacīt, kaut arī divaini, — kā jaunākās konstrukcijas milzu mašīna, kas bezjēdzīgi sagrābusi, sadragājusi un aprijusi sevī, nedzirdīgi un nejutīgi, diženu un dārgu būtni — tādu būtni, kura viena atsver visu dabu un visus tās likumus, visu zemi, kas arī radīta varbūt vienīgi tādēļ, lai parādītos šī būtnē! Ar šo gleznu itin kā tieši izteikts šis jēdziens par tumšo, ļauno un bezjēdzīgi mūžīgo spēku, kam viss pakļauts, — un to jūs uztverat negribot. Šiem cilvēkiem, kuri ielēnca mirušo, no kuriem te uz gleznas nav neviena, bija jāsaņūm briesmīgas skumjas un apjukums tai vakarā, kas satrieca uzreiz visas viņu cerības un gandrīz arī ticējumus. Viņiem bija jāizklīst visbriesmīgākajās bailēs, lai gan katrs aiznesa sevī milzu domu, ko vairs nekad nekas nespēj viņiem sagraut. Un, ja šis pats Kristus spētu redzēt šo savu tēlu pirms sodīšanas, vai tad tāpat viņš pats nestu savu krustu un vai tāpat nomirtu kā tagad? Raugoties gleznā, nevilus prātā pavid arī šis jautājums.

Tas viss fragmentāri rādījās arī man, varbūt tiešām starp murgiem, dažreiz pat tēlos, veselās pusotras stundas pēc Koļas aiziešanas. Vai var rādīties tēlaini tas, kam nav savas sejas? Bet man it kā brīžiem likās, ka es redzu kādā divainā un neiespējamā veidā šo bezgalīgo spēku, šo nedzirdīgo, tumšo un mēmo būtni. Es atceros, man likās, it kā mani kāds vestu aiz rokas, turēdams sveci, parādītu man kādu milzīgu un riebīgu tarantulu un ņemtos mani pārliecināt, ka šis pats esot tumšā, nedzirdīgā un visuvarenā būtnē, un smējās par manu sašutumu. Manā istabā svētbildes priekšā vienmēr iedezd pa nakti lampiņu, — spīd sīka un nespodra gaisma, tomēr visu var saskatīt, bet zem lampiņas pat var lasīt. Man šķiet, ka bija jau nedaudz pāri

pusnaktij; es vēl nebiju aizmidzis un gulēju vaļā acīm; pēkšņi istabas durvis atvērās un ienāca Rogožins.

Viņš ienāca, aizvēra durvis, klusēdams paskatījās manī un lēnām gāja pie tā krēsla, kas stāv kaktā gandrīz zem pašas lampiņas. Es ļoti izbrīnījos un raudzījos nogaidīdams; Rogožins atspiedās uz galdiņa un sāka klusēdams raudzīties manī. Tā pagāja minūtes divas trīs, un es atceros, ka viņa klusēšana mani ļoti aizvainoja un padarīja īgnu. Kāpēc gan viņš negrib runāt? Tas, ka viņš ieradies tik vēlu, man likās, protams, divaini, bet atceros, ka es taisni par to nebiju diezin cik pārsteigts. Pat otrādi: es gan no rīta nebiju skaidri izteicis viņam savu domu, bet zinu, ka viņš to saprata; un šī doma bija tādas dabas, ka sakarā ar to, protams, varēja atnākt parunāties vēlreiz, kaut arī ļoti vēlu. Es domāju, ka viņš tādēļ vien atnācis. Mēs no rīta bijām šķīrušies mazliet naidīgi, un es pat atceros, ka viņš pāris reizi uzlūkoja mani diezgan zobgalīgi. Taisni šo izsmieklus es tagad ieraudzīju viņa skatienā, taisni tas mani aizvainoja. Bet par to, ka tas tiešām ir pats Rogožins, nevis parādība, nevis murgs, es sākumā nemaz nešaubījos. Pat ne prātā tas nenāca.

Bet viņš joprojām tur sēdēja un tikai raudzījās manī tikpat zobgalīgi. Es dusmīgi pagriezos gultā, atspiedos uz spilvena un tīšām nolēmu arī klusēt, kaut vai mēs visu laiku tā nosēdētu. Es nezinu, kāpēc katrā ziņā gribēju, lai viņš uzsāk pirmais. Man šķiet, tā pagāja minūtes divdesmit. Pēkšņi man uzmācās doma: ja nu tas nemaz nav Rogožins, bet tikai parādība?

Ne savas slimības laikā, ne kādreiz agrāk es vēl ne reizes nebiju redzējis nevienu parādību; bet man vienmēr bija licies, kad es vēl biju puisēns un pat tagad vēl, tas ir, nesen, man bija licies, ja es ieraudzīšu kaut reizi parādību, tad turpat uz vietas nomiršu, kaut arī nekādām parādībām neticu. Taču, kad man ienāca prātā doma, ka tas nav Rogožins, bet tikai parādība, tad, atceros, es nemaz neizbijos. Vēl vairāk, es par to pat dusmojos. Liekas divaini arī tas, ka jautājums: vai tā ir parādība vai pats Rogožins, nemaz mani tā nedarbināja un neuztrauca, kā, šķiet, tam vajadzētu būt; man liekas, ka es toreiz domāju par kaut ko citu. Mani, piemēram, daudz vairāk nodarbināja tas, kāpēc Rogožins, kas toreiz bija rīta svārkos un tupeļēs, tagad ģērbies frakā ar baltu vesti un baltu kaklasaiti? Prātā pavidēja arī doma: ja tā ir parādība un es no tās nebaidos, kāpēc gan necelties kājās, neiet tai klāt un nepārliciecināties pašam? Varbūt tomēr es neiedrošinājos un baidījos. Bet, kolīdz es biju nodomājis, ka baidos, pēkšņi likās, it kā ar ledu kāds būtu pārvilcis visai manai miesai; es sajutu aukstumu uz muguras, un mani ceļgali nodrebēja.

Taisni šai acumirkli, gluži kā nojautis, ka es baidos, Rogožins atvērīja savu roku, uz kuras bija atspiedies, izstiepās un vēra vaļā muti, kā taisīdamies smieties; viņš skatījās man cieši virsū. Mani sagrāba tāds trakums, ka es noteikti gribēju mesties viņam virsū, bet, tā kā biju nozvērējies, ka pirmais nesākšu runāt, tad arī paliku gultā, jo vairāk tāpēc, ka vēl arvien nebiju pārliecināts, vai tas tiešām ir pats Rogožins.

Es neatceros droši, cik ilgi tas tā vilkā; neatceros arī droši, vai brīžiem es nekritu nesamaņā. Tikai beidzot Rogožins piecēlās, tikpat lēni un vērīgi aplūkoja mani kā iepriekš, kad viņš ienāca, bet vairs nesmīnēja un klusi, gandrīz uz pirkstgaliem piegāja pie durvīm, atvēra tās, atkal pievēra un aizgāja. Es necēlos no gultas; neatceros, cik ilgi vēl tā nogulēju vaļā acīm un visu laiku domāju; diezin par ko es domāju; neatceros arī, kā kritu nemaņā. Otrā rītā es pamodos, kad pēc desmitiem klauvēja pie durvīm. Man tā norunāts, — ja es pats pēc deviņiem neatveru durvis un neuzsaucu, lai man pasniedz tēju, tad Matronai pašai jāpieklauvē. Kad es atvēru viņai durvis, man tūlīt ienāca prātā: kā gan viņš varēja ienākt, ja durvis bija aizslēgtas? Es apjautājos un pārliecinājos, ka istajam Rogožinam nav bijis iespējams ienākt, jo visas mūsu durvis pa nakti tiek aizslēgtas.

Lūk, šis neparastais gadījums, ko es tik sīki aprakstīju, arī bija par iemeslu tam, ka es galīgi «izšķīros». Galīgo lēmumu tātad veicināja nevis loģika, nevis loģiska pārliecība, bet riebums. Nevar palikt dzīvē, kura ir tik dīvaina un mani tā aizskar. Šī parādība mani pazemoja. Nav manos spēkos pakļauties tumšajai varai, kas pieņēmusi tarantula veidu. Un tikai tad, kad es jau mijkrēslī beidzot izjutu, ka esmu pilnīgi un galīgi izšķīries, man kļuva vieglāk. Tas bija tikai pirmais moments; pēc otrā momenta es braucu uz Pavlovsku, bet tas jau pietiekami izskaidrots.»

VII

«Man bija maza kabatas pistole, es to iegādājos, vēl bērns būdams, tai smieklīgajā vecumā, kad pēkšņi sāk patikt nostāsti par divkaujām, par laupītāju uzbrukumiem, par to, ka arī mani izaicinās uz divkauju un cik cēli es stāvēšu pistoles stobra priekšā. Kastītē, kur to glabāju, atradu divas lodes, bet pulvera ragā pulveri lādiņiem trim. Šī pistole nekam neder, velk sāņus un šauj tikai kādu piecpa-

dsmit soļu attālumā; bet, protams, var nozvelt galvaskausu sāņus, ja pieliktu to cieši pie deniņiem.

Es nolēmu mirt Pavlovskā, saules lēktā, iegājis parkā, lai vasarnīcā nevienu netraucētu. Mans «Paskaidrojums» pietiekami izskaidros visu šo lietu policijai. Kas metušies uz psiholoģiju un tie, kam tas vajadzīgs, var secināt no tā visu, ko vien vēlas. Es tomēr negribētu, lai šis rokkraksts tiktu nodots atklātībai. Lūdzu kņazu paglabāt eksemplāru pie sevis un nodot otru eksemplāru Aglajai Ivanovnai Japāņīnai. Tāda ir mana griba. Novēlu savu ģindeni Medicīnas akadēmijai par labu zinātnei.

Es neatzīstu tiesnešu varu pār sevi un zinu, ka esmu tagad ārpus jebkuras tiesas varas. Vēl nesen mani sasmīdināja pieņēmums: ja nu tagad man pēkšņi ienāktu prātā kādu noslepkavot, kaut vai desmit cilvēku uzreiz, vai izdarīt kaut ko ļoti briesmīgu, ko vien uzskata par visbriesmīgāko šinī pasaulē, kādā gan tad strupceļā būtu nostādīta manā priekšā tiesa ar manām divām trim nedēļām termiņa un mocību un spīdzināšanas neiespējamību? Es nomirtu komfortā viņu hospitālī, siltumā, uzmanīga ārsta uzraudzībā, varbūt vēl daudz lielākās ērtībās un siltumā nekā mājās. Nesaprotu, kāpēc cilvēkiem tādā pašā stāvoklī kā es neienāk tāda pati doma galvā, kaut vai joka pēc. Varbūt tomēr arī ienāk; jautru cilvēku arī pie mums netrūkst.

Bet, ja es arī neatzīstu tiesas varu pār sevi, tad tomēr zinu, ka mani tiesās, kad es jau būšu nedzirdīgs un mēms atbildētājs. Negribu aiziet, neatstājis savu atbildi — brīvu vārdu, nevis piespiestu, nevis attaisnojumu, — ak nē! Lūgt piedošanu man nav no kā un nav par ko, — bet tāpat, tāpēc ka pats to vēlos.

Te, pirmkārt, slēpjas divaina doma: kam, kādu tiesību vārdā, kādu tieksmju vārdā būtu ienācis prātā apstrīdēt tagad manas tiesības uz šīm divām trim nedēļām mana soda laika? Kādai tiesai te darišana? Kam īsti vajadzīgs, lai es tiktu ne vien notiesāts, bet arī tikli izturētos visu soda laiku? Vai tad tiešām tas kādam ar vajadzīgs? Tikumības labad? Es vēl saprotu, — ja es veselības un spēku plaukumā apdraudētu savu dzīvību, kas «varēja būt noderīga manam tuvākajam» utt., tad tikumība vēl varētu pārņemt man, pēc vecās rutīnas, ka esmu izrikojies ar savu dzīvību, neprasot atļauju, vai vēl ko tamlīdzīgu. Bet tagad, tagad, kad man jau nolasīts sprieduma termiņš? Kādai morālei vēl vajadzīgs bez jūsu dzīvības arī jūsu beidzamais gārdziens, ar ko jūs atdosit pēdējo dzīvības atomu, klausīdamies kņaza mierinājumos, kurš katrā ziņā nonāks savos kristīgajos pierādījumos pie laimīgās domas, ka būtībā tā vēl jo labāk, ka jūs mirstat. (Tādi kristieši kā viņš vienmēr nonāk līdz šai idejai:

tas ir viņu jājamais zirdziņš.) Un ko viņi īsti vēlas ar saviem smieklīgajiem «Pavlovskas kokiem»? Padarīt saldākas manas mūža pēdējās stundas? Vai tiešām viņiem nav saprotams, ka, jo vairāk es aizmirsišos, jo vairāk nodošos šim pēdējam dzīves un mīlestības rēgam, ar ko viņi grib aizsegt no manis manu Meijera sienu un visu, kas uz tās tik atklāti un vaļširdīgi uzrakstīts, jo nelaimīgāku viņi mani padarīs? Kam man vajadzīga jūsu daba, jūsu Pavlovskas parks, jūsu saules lēkti un rieti, jūsu zilā debess un jūsu pašapmierinātās sejas, kad visas šīs dzīres, kam nav gala, sākušās ar to, ka vienīgi mani uzskatījušas par lieku? Kas man no visa šī skaistuma, kad man katru minūti, katru sekundi jāzina un es esmu spiests tagad zināt, ka, lūk, pat šī sikā mušiņa, kas šīc pašlaik ap mani saules starā, pat tā ir visu šo dzīru un koku dalībniece, zina savu vietu, mīl to un ir laimīga, bet es vienīgais esmu izstumts un tikai aiz savas mazdūšības līdz šim neesmu to gribējis saprast! Ak, es taču zinu, kā kņazs un viņi visi gribētu novest mani tādā stāvoklī, lai arī es, visu šo «viltīgo un ļauno» runu vietā, nodziedu tiklības un tikumības vārdā slaveno un klasisko Milvuā strofu:

*O, puissent voir votre beauté sacrée,
Tant d'amis sourds à mes adieux!
Qu'ils meurent pleins de jours, que leur mort soit pleurée,
Qu'un ami leur ferme les yeux!*¹

Bet ticiet, ticiet, vientiesīgie ļaudis, ka arī šai tiklajā strofā, šai akadēmiskajā pasaules svētīšanā franču pantos iezadzies tik daudz apslēptas žults, tik daudz nesamierināma, atskaņās sasaldināta nīknuma, ka pats dzejnieks varbūt nonācis sprukās, noturējis šo nīknumu par aizgrābtības asarām un tā arī nomiris; lai miers viņa pīšļiem! Ziniet, ka ir tāda negoda robeža sava niecīguma un vājuma apziņā, par kuru tālāk cilvēks vairs nevar iet un no kurienes sāk sajust savā negodā ārkārtīgu baudu... Nu, protams, pazemība ir milzu spēks šajā nozīmē, es to pieļāju, lai gan ne tai nozīmē, kādā reliģija uzskata pazemību par spēku.

Reliģija! Mūžīgo dzīvošanu es pieļāju un varbūt vienmēr esmu pielāvis. Lai ir apziņa augstākā spēka gribas iededzināta, lai tā ir atskatījusies uz pasauli un sacījusi: «Es esmu!» un lai pēkšņi šīs

¹ Ak, kaut ieraudzītu jūsu svēto skaistumu
Draugi, kas ir nedzirdīgi pret manām ardievām!
Lai viņi mirst savu dienu novakarē,
Lai apraud viņu nāvi un lai draugs aizspiež viņiem acis!

augstākais spēks ir licis iznīcināt tai pašai sevi, tāpēc ka tur nezin kāpēc, — un pat neizskaidrojot, kāpēc, — tas ir vajadzīgs, lai es visu to pieļauju, bet atkal paceļas mūžīgais jautājums: kāpēc turklāt bijusi vajadzīga mana pazemība? Vai tiešām nevar mani vienkārši aprīt, neprasot no manis uzslavu tam, kas mani aprijis? Vai tad tur patiešām kāds aizvainosies par to, ka es negribu uzgaidīt divas nedēļas? Tam es neticu; un daudz drošāk ir pieņemt, ka te gluži vienkārši ievajadzējies manas niecīgās dzīves, atoma dzīves, lai papildinātu kādu vispārēju harmoniju kopumā, kādam plusam un minusam, kādam kontrastam un tamlīdzīgi, un tamlīdzīgi, gluži tāpat, kā ik dienas nepieciešams upurēt tik daudzu būtņu dzīvības, bez kuru nāves pārējā pasaule nevar pastāvēt (lai gan jāpiebilst, ka tā nav visai augstsirdīga doma pati par sevi). Bet lai! Es piekřītu, ka citādi, tas ir, lai viens otru nemitīgi neapřītu, iekārtot pasauli nekādi nav bijis iespējams; esmu pat ar mieru pieļaut, ka neko nesaprotu šai iekārtā; toties es zinu pilnīgi droši: ja jau man ir devuši apziņu, ka «es esmu», kāda gan tad man daļa gar to, ka pasaule iekārtota kļūdaini un citādi tā nevar pastāvēt? Kas gan un pār ko mani pēc visa tā tiesās? Kā vēlaties, tas viss ir neiespējami un netaisni.

Un tomēr es nekad, lai kā to būtu vēlējies, neesmu varējis iedomāties, ka nākamās dzīves un providences nav. Visdrošāk, ka tas viss ir, bet ka mēs neko nesaprotam par nākamo dzīvi un tās likumiem. Bet, ja to tik grūti un pat pilnīgi neiespējami saprast, vai tad es tiešām atbildēšu par to, ka nav bijis manos spēkos aptvert neizprotamo? Tiesa, viņi saka un kņazs, protams, līdz ar viņiem, ka taisni te paklausība ir vajadzīga, ka paklausīt vajagot bez spriedelēšanas, vienīgi aiz tiklības, un ka par savu lēnprātību es katrā ziņā gūšu atmaksu viņpasaulē. Mēs pārāk pazemojam providenci, piedēvēdami tai savus jēdzienus aiz dūsmām, ka nespējam to saprast. Un atkal, ja saprast to nav iespējams, tad, atkārtoju, grūti arī atbildēt par to, ko cilvēkam nav ļauts saprast. Bet, ja tā, kā tad var tiesāt mani par to, ka neesmu spējis saprast providences patieso gribu, tās likumus? Nē, tad labāk liksim mieru reliģijai.

Un pietiek arī. Kad es būšu nonācis līdz šim rindām, tad droši vien jau saule lēks un «ieskanēsies debess», un izstrāvos milzīgs neaplēšams spēks pa visu pasauli. Lai! Es nomiršu, raudzīdamies tieši spēka un dzīvības avotā, un es nevēlēšos šo dzīvību! Ja man būtu vara nepiedzimt, tad droši vien es nepieņemtu esamību ar tik smieklīgiem noteikumiem. Bet man vēl ir vara nomirt, lai gan es atdodu jau zudušo. Nav dižena vara, nav dižs arī dumpis.

Pēdējais paskaidrojums: es mirstu nevis tāpēc, ka nespēju

pārciest šīs trīs nedēļas; ak, man pietiktu spēka, un, ja vien es gribētu, tad būtu pietiekami iepriecināts ar apziņu vien, ka man nodarīta pārestība; bet es neesmu franču dzejnieks un nevēlos tādu mierinājumu. Beidzot arī kārdinājums: daba tik lielā mērā ierobežojusi manu darbību ar savu trīs nedēļu termiņu, ka varbūt pašnāvība ir vienīgais, ko es vēl varu paspēt sākt un nobeigt pats pēc savas gribas. Un varbūt es arī gribu izlietot pēdējo *darbības* iespēju? Protests dažreiz nozīmē ļoti daudz...»

«Paskaidrojums» bija galā; Ipoļits beidzot aplusa...

Dažos gadījumos parādās tā pēdējā ciniskās valstirdības pakāpe, kad nervozs cilvēks, satraukts un zaudējis pašsavaldīšanos, nebaidās vairs ne no kā un ir gatavs uz jebkuru skandālu, pat priecīgs par to; viņš klūp virsū cilvēkiem, pie kam viņam pašam ir neskaids, taču noteikts nolūks katrā ziņā pēc brīža mesties zemē no zvanu torņa un ar to uzreiz izšķirt visus pārpratumus, ja tie turklāt būtu bijuši. Šāda stāvokļa pazīme parasti ir tuvais fizisko spēku izsīkums. Ārkārtējais, gandrīz nedabiskais saspilējums, kas līdz šim bija uzturējis Ipoļitu, bija nonācis līdz šai pēdējai pakāpei. Pats par sevi šis astoņpadsmit gadus vecais, slimības novārdzinātais zēns likās trausls kā no koka norauta dreboša lapiņa; bet, kolīdz viņš pārļaida skatienu saviem klausītājiem, — pirmo reizi visas beidzamās stundas laikā, — tā tūlīt viņa skatienā un smīnā izpaudās visaugstprātīgākais riebums, pilns nicināšanas un aizvainojuma. Viņš steidzās izaicināt. Bet arī klausītāji bija pilnīgi sašutuši. Visi trokšņaini un īgni celās no galda. Nogurums, vīns, saspilējums pastiprināja iespaidu jūkli un it kā to piedauzību, ja var tā sacīt.

Pēkšņi Ipoļits aši pietrūkās no krēsla, itin kā viņu kāds būtu parāvis.

— Saule uzlēkusi! — viņš iesaucās, ieraudzījis mirdzošās koku galotnes un rādīdams tās kņazam kā brīnumu. — Uzlēkusi!

— Un jūs domājat, ka neuzlēks? — iebilda Ferdiščenko.

— Atkal tveice augu dienu, — ar nevēriģu īģnumu nomurmīnāja Gaņa, turēdams rokās plātmali, stāipīdamies un žāvādamies, — ja nu visu mēnesi tāds sausums! Ejam vai ne, Pticin?

Ipoļits klausījās izbrīnā, kas gandrīz apstulbināja; pēkšņi viņš briesmīgi nobālēja un viscaur sāka drebēt.

— Jūs ļoti neveikli izrādāt savu vienaldzību, lai mani apvainotu, — viņš uzrunāja Gaņu, skatīdamies tam cieši virsū, — jūs esat nelietis!

— Nu, tas jau ir velns sazin kas, tā izlaisties! — iebrecās Ferdiščenko. — Kas par fenomenālu vājību!

— Vienkārši muļķis, — noteica Gaņa.

Ipoļits mazliet saņēmās.

— Es saprotu, kungi, — viņš uzsāka, vēl arvien drebēdams un stomidamies pēc katra vārda, — ka es varēju izpelnīties jūsu personīgo atriebību, un... nožēloju, ka nomocīju jūs ar šiem murgiem (viņš norādīja uz rokkrakstu), un tomēr nožēloju, ka neesmu jūs pavisam nomocījis... (viņš muļķīgi pasmaidīja) nomocīju, Jevgeņij Pavlič, vai ne? — pēkšņi viņš griezās pie tā ar jautājumu. — Nomocīju vai ne? Runājiet!

— Mazliet stiepti, bet citādi...

— Runājiet visi! Nemelojiet kaut reizi mūžā! — drebēdamā pavēlēja Ipoļits.

— Ak, man pilnīgi vienalga! Dariet man to prieku, es lūdzu jūs, lieciet mani mierā, — Jevgeņijs Pavlovičs īgni novērsās.

— Ar labu nakti, kņaz, — pie kņaza piegāja Pticins.

— Viņš taču tūlīt nošausies, ko jūs darāt! Paskatieties uz viņu! — iekliedzās Vera, ārkārtīgās bailēs metās pie Ipoļita un pat satvēra viņu aiz rokas. — Viņš taču sacīja, ka saullēktā nošausoties, ko gan jūs!

— Nenošausies! — ar ļaunu prieku nomurmināja vairākas balssis, arī Gaņa.

— Kungi, sargieties! — sauca Koļa, arī satverdams Ipoļitu aiz rokas. — Paskatieties vien uz viņu! Kņaz! Kņaz, ko tad jūs!

Ap Ipoļitu saspiedās Vera, Koļa, Kellers un Burdovskis; visi četri bija satvēruši viņa rokas.

— Viņam ir tiesības, tiesības, — nomurmināja Burdovskis, tomēr arī gluži samulsis.

— Pagaidiet, kņaz, kādi tad būs jūsu rikojumi? — piedzēries, saniknots līdz nekaunībai, pie kņaza piegāja Lebedevs.

— Kādi rikojumi?

— Nē, pagaidiet; es esmu saimnieks, lai gan nemaz negribu liegt jums savu cieņu. Pieņemsim, ka arī jūs esat saimnieks, bet es negribu, lai mana paša namā... Tā.

— Nešausies, puika blēņojas! — ar sašutumu negaidot pašapzinīgi nokliedza ģenerālis Ivolgins.

— Tas tik ir ģenerālis! — uztvēra Ferdiščenko.

— Zinu, ka nenošausies, ģenerāli, augsti godājamo ģenerāli, tomēr... esmu taču saimnieks.

— Paklausieties, Terentjeva kungs, — pēkšņi sacīja Pticins, atvadījies no kņaza un sniegdams roku Ipoļitam, — jūs, liekas, savā burtņīcīņā runājat par savu ģindeni un novēlat to Akadēmijai?

Jūs runājat par savu ģindeni, par jūsu paša, savus kaulus novēlat?

— Jā, savus kaulus...

— Nuja, citādi var pārprast: stāsta, jau esot bijis tāds gadījums.

— Ko jūs viņu ērcināt? — kņazs pēkšņi iesaucās.

— Līdz asarām noveduši, — piebilda Ferdiščenko.

Bet Ipolīts nemaz neraudāja. Viņš atvirzījās no savas vietas, bet četri, kas bija ap viņu, pēkšņi visi reizē satvēra viņu aiz rokām. Atskanēja smiekli.

— Uz to vien vedināja, lai aiz rokām turētu cieti; tāpēc vien burtņiciņu nolasīja, — piebilda Rogožins. — Ardievu, kņaz. Eh, esam gan nosēdējušies, kauli sāp.

— Ja jūs tiešām gribējāt nošauties, Terentjev, — iesmējās Jevgeņijs Pavlovičs, — tad es gan jūsu vietā pēc tādiem komplimentiem tīšām nešautos, lai viņus pakaitinātu.

— Viņiem briesmīgi gribas redzēt, kā es nošaušos! — Ipolīts uzklupa Jevgeņijam Pavlovičam.

Viņš runāja gluži kā satracināts.

— Viņiem dusmas, ka neredzēs.

— Vai tad arī jūs domājat, ka neredzēs?

— Es jūs nekūdu; taisni otrādi, es domāju, ļoti iespējams, ka jūs nošausities. Galvenais, nedusmojieties... — novilkta Jevgeņijs Pavlovičs, lielmanīgi stiepdams vārdus.

— Es tikai tagad redzu, ka esmu izdarījis briesmīgu kļūdu, nolasīdams viņiem šo burtņicu! — sacīja Ipolīts, piepeši ar tādu uzticības pilnu skatienu raudzīdamies Jevgeņijā Pavlovičā, it kā lūgdams draugam draudzīgu padomu.

— Stāvoklis smieklīgs, bet... tiešām nezinu, ko jums ieteikt, — smaidīdams atbildēja Jevgeņijs Pavlovičs.

Ipolīts cieši skatījās uz viņu, neatraudams acu, un klusēja. Vārēja nodomāt, ka brīžiem viņš pilnīgi zaudējis saprašanu.

— Nē, vai ziniet, turklāt kas tā par manieri, — noteica Lebedevs, — «nošausoties parkā, lai nevienu netraucētu!»! Viņš domā, ka nevienu netraucēs, ja nokāps pa trepēm trīs soļi dārzā.

— Kungi... — kņazs uzsāka.

— Pagaidiet, augsti godājamo kņaz, — satracināts metās starpā Lebedevs, — tā kā jums pašam labpatikas redzēt, ka tas nav joks, un tā kā vismaz puse jūsu viesu tādās pašās domās un ir pārliecināti, ka tagad pēc te izteiktajiem vārdiem viņam katrā ziņā jānošaujas goda dēļ, tad es, saimnieks būdams, liecinieku klātbūtnē paziņoju, ka aicinu jūs palīgā!

— Kas tad īsti jādara, Ļebedev? Esmu gatavs jums palīdzēt.

— Lūk, kas: pirmkārt, lai viņš tūlīt atdod savu pistoli, ar ko te plātījās mūsu priekšā, ar visiem preparātiem. Ja viņš atdos, tad esmu ar mieru ļaut viņam pārgulēt šonakt šinī namā, ievērojot viņa slimību, protams, ar noteikumu, ka manā uzraudzībā. Bet rīt lai katrā ziņā dodas, kurp vien viņam tik; atvainojiet, kņaz! Bet, ja viņš nenodos ieročus, tad es nekavējoties tūlīt ņemu viņu aiz rokām, es aiz vienas, ģenerālis aiz otras, un uz vietas sūtišu paziņot policijai, un tad jau lieta nonāks policijas ziņā. Ferdiščenko kungs kā vecs paziņa aizies.

Sacēlās tracis; Ļebedevs bija uztraucies un jau pārkāpa visas robežas; Ferdiščenko taisījās iet uz policiju; Gaņa neapvaldīti centās iegaltot, ka neviens nešausies. Jevgeņijs Pavlovičs klusēja.

— Kņaz, jūs esat kādreiz nogāzies no zvanu torņa? — kņazam pēkšņi pačukstēja Ipolīts.

— N-nē... — kņazs naivi atbildēja.

— Vai tiešām jūs domājāt, ka es neparedzēju visu šo naidu! — nočukstēja atkal Ipolīts zibsnīdams ar acīm un raudzīdamies kņazā, it kā patiesi gaidīdams no viņa atbildi. — Diezgan! — pārklēdza viņš pēkšņi visus klātesošos. — Es esmu vainīgs... vairāk par visiem! Ļebedev, te būs atslēga (viņš izvilka portmoneju un no tā tērda riņķi ar trim vai četrām nelielām atslēgām), lūk, šī, priekšpēdējā... Koļa jums parādīs... Koļa! Kur Koļa? — viņš iesaucās, raudzīdamies uz Koļu un neredzēdams viņu. — Jā... lūk, viņš jums parādīs; viņš kopā ar mani pirmīt sakravāja somu. Aizvediet viņu, Koļa; pie kņaza kabinetā, zem galda... ir mana soma... ar šo atslēdziņu, apakšā, šķirstiņā... mana pistole un pulvera radziņš. Viņš pats ielika pirmīt, Ļebedeva kungs, viņš jums parādīs; bet ar norunu, ka rīt agri, kad es braukšu uz Pēterburgu, jūs man atdosīt pistoli atpakaļ. Dzirdiet? Es daru to kņaza dēļ; nevis jūsu dēļ.

— Tā ir labāk! — Ļebedevs paķēra atslēgu un, žultaini smie damies, ieskrēja blakus istabā.

Koļa apstājās, gribēja jau kaut ko piebilst, bet Ļebedevs aizrāva viņu sev līdzi.

Ipolīts raudzījās viesos, kas smējās. Kņazs pamanīja, ka zobi viņam klab kā visstiprākajā drudzī.

— Kādi neliēši viņi visi! — Ipolīts atkal gluži kā neprātā pačukstēja kņazam. Kad viņš runāja ar kņazu, tad vienmēr pieliecās un čukstēja.

— Neliecieties zinīs par viņiem; jūs esat ļoti vārgs...

— Tūlīt, tūlīt... tūlīt iešu.

Pēkšņi viņš apkampa kņazu.

— Jums varbūt liekas, ka es esmu ārpātīgs? — viņš to uzlūkoja, dīvaini iesmiedamies.

— Nē, bet jūs...

— Tūlīt, tūlīt, cietiet klusu; neko nerunājiet, pagaidiet... es gribu paskatīties jums acīs... Stāviet tā, es skatīšos. Es no Cilvēka atvadišos.

Viņš stāvēja un skatījās kņazā nekustīgi un klusēdams kādas desmit sekundes, ļoti bāls, sviedros samirkušiem deniņiem un kaut kā dīvaini pieķēries kņazam ar roku, itin kā baidīdamies viņu palaist vaļā.

— Ipoļit, Ipoļit, kas jums ir? — kņazs iesaucās.

— Tūlīt... pietiek... iešu gulēt. Es uz saules veselību izdzeršu vienu malku... Es gribu, es gribu. Ļaujiet!

Viņš aši paķēra no galda kausu, steidzās un vienā mirklī piegāja pie terases kāpnēm. Kņazs jau skrēja viņam pakal, bet gadījās tā, ka netīšām šinī pašā acumirkli Jevgeņijs Pavlovičs sniedza kņazam roku, lai atvadītos. Pagāja viena sekunde, un pēkšņi terasē atskanēja kliedziens. Pēc tam iestājās ārkārtīga apjukuma brīdis.

Lūk, kas bija noticis.

Piegājis pie pašām terases kāpnēm, Ipoļits apstājās, turēdams kreisajā rokā kausu un iebāzis labo roku sava mēteļa labajā sānkabatā. Kellers apgalvoja vēlāk, ka Ipoļits jau agrāk visu laiku esot turējis šo roku labajā kabatā, jau tad, kad sarunājies ar kņazu un satvēris viņu ar kreiso roku aiz pleca un aiz apkakles, un ka šī labā roka kabatā, iegalvoja Kellers, jau esot modinājusi viņā pirmās aizdomas. Lai būtu kā būdams, bet kāds nemiers lika arī viņam skriet pakal Ipoļitam. Bet arī viņš nepaspēja. Viņš manīja tikai, ka pēkšņi Ipoļita labajā rokā kaut kas nozib un ka tai pašā mirklī maza kabatas pistole viņam atrodas jau pie pašiem deniņiem. Kellers metās klāt, lai sagrābtu viņu aiz rokas, bet tai pašā mirklī Ipoļits nospieda gaili. Atskanēja ass, sauss gaiļa knikšķis, bet šāviena nebija. Kad Kellers satvēra Ipoļitu, tas iekrita viņam rokās gluži kā nemanā, varbūt tiešām iedomādamies, ka viņš ir beigts. Pistole bija jau Kellera rokās. Ipoļitu uztvēra uz rokām, piebīdīja krēslu, nosēdināja viņu, un visi sadrūzmējās apkārt, visi kliezda, visi jautāja. Visi bija dzirdējuši gaiļa knikšķi un redzēja cilvēku dzīvu, pat neieskrāmbātu. Pats Ipoļits sēdēja, nesaprazdams, kas notiek, un pameta visapkārt trulu skatienu. Lebedevs un Koļa arī ieskrēja šai brīdī.

— Kļūme? — jautāja visapkārt.

— Varbūt nemaz nav pielādēta? — citi minēja.

— Pielādēta! — pasludināja Kellers, aplūkodams pistoli.
— Bet...

— Vai tiešām kļūme?

— Kapsulas nemaz nav bijis, — Kellers paziņoja.

Grūti pat aprakstīt sekojošo nožēlojamo scēnu. Pirmās vispārējās izbailes drīz vien pārgāja smieklos; daži pat sāka skaļi smieties, guva šai notikumā ļauna prieka pilnu baudu. Ipolīts raudāja kā histērijā, laužīja rokas, metās pie visiem, pat pie Ferdiščenko, satvēra viņu ar abām rokām un zvērēja viņam, ka viņš esot aizmirsis, «aizmirsis pilnīgi nejauši, nevis tīšām» uzlikt kapsulu, ka «kapsulas visas, lūk, še viņam vestes kabatā, gabalu desmit» (viņš rādīja visiem visapkārt), ka viņš neesot uzlicis agrāk, baidīdamies nejauša šāviena kabatā, nodomādams, ka vienmēr vēl paspēs to uzlikt, kad būs vajadzīgs, un pēkšņi aizmirsis. Viņš metās pie kņaza, pie Jevgeņija Pavloviča, lūdza Kellera, lai viņam atdodot pistoli, ka viņš tūdaļ visiem pierādīšot, ka «viņa gods, gods»... ka viņš tagad «apkaunots uz mūžiem!...».

Viņš beidzot tiešām nokrita nesamaņā. Viņu ienesa kņaza kabinētā, un Ļebedevs, pilnīgi atskurbis, aizsūtīja tūlīt pēc ārsta, bet pats kopā ar meitu, dēlu, Burdovski un ģenerāli palika pie slimnieka gultas. Kad Ipolīts nesamaņā bija iznests, Kellers nostājās istabas vidū un visiem skaļi pasludināja, atdalīdams un uzsvērdams katru vārdu, pilnīgā iedvesmā:

— Kungi, ja kāds no jums vēlreiz skaļi, man dzirdot, šaubīsies par to, vai kapsula aizmirsta tīšām, un apgalvos, ka nelaimīgais jauneklis spēlējis tikai komēdiju, — tad tādām no jūsu vidus būs darīšana ar mani.

Bet viņam neviens neatbildēja. Viesi beidzot izklida visi reizē un ar skubu. Pticins, Gaņa un Rogožins gāja kopā.

Kņazs bija ļoti izbrīnījies, ka Jevgeņijs Pavlovičs mainījis savu nodomu un aiziet neizskaidrojies.

— Jūs taču gribējāt ar mani runāt, kad visi būs izklīduši? — viņš tam jautāja.

— Tieši tā, — sacīja Jevgeņijs Pavlovičs, pēkšņi apsēzdamies krēslā un nosēdinādams kņazu sev līdzās, — bet tagad es uz laiku esmu mainījis šo nodomu. Atzīstos jums, ka esmu mazliet apmulsis, un jūs arī. Man sajukušas domas; bez tam tas, par ko es gribētu izskaidroties ar jums, ir man pārāk svarīgs jautājums un jums tāpat. Redziet, kņaz, man kaut reizi dzīvē gribētos pilnīgi godīgi rīkoties, tas ir, pilnīgi bez blakusdomām, nu, bet man šķiet, ka tagad, šai brīdī, es neesmu gluži spējīgs pilnīgi godīgi rīkoties un jūs varbūt

arī... tad... un... nu, mēs pēc tam izskaidrosimies. Varbūt šī lieta kļūs skaidrāka kā man, tā arī jums, ja mēs nogaidīsim dienas trīs, kuras es pavadīšu tagad Pēterburgā.

Te viņš atkal piecēlās no krēsla, tā ka likās divaini, kāpēc viņš apsēdies. Kņazam likās arī, ka Jevgeņijs Pavlovičs ir neapmierināts un uzbudināts un raugās naidīgi, ka viņa skatienā ir gluži kas cits nekā pirmīt.

— Starp citu, jūs tagad pie cietēja?

— Jā... es baidos, — kņazs noteica.

— Nebaidieties; nodzīvos droši vien nedēļas sešas un šeit varbūt pat atspirgs. Bet vislabāk padzeniet viņu jau rīt pat.

— Varbūt es tiešām pamudināju viņu ar to, ka... neteicu neko; viņš varbūt nodomāja, ka arī es šaubos par to, ka viņš nošausies? Kā jūs domājat, Jevgeņij Pavlič?

— Nē, nē. Jūs esat pārāk labs, ka vēl raizējaties. Es biju dzirdējis to, bet nekad dabā nebiju redzējis, kā cilvēks tīšām nošaujas tādēļ vien, lai viņu palielītu, vai aiz dūsmām, ka viņu nelielī par to. Galvenais, šai vājuma atklātībai es nebūtu ticējis! Bet jūs tomēr viņu rīt padzeniet.

— Jūs domājat, viņš šausies vēlreiz?

— Nē, tagad vairs nešausies. Bet jūs sargieties no šiem mūsu pašceptajiem Laseneriem! Atkārtoju, noziegums ir pārāk ikdienišķs patvērums šai neapdāvinātajai, nepacietīgajai un alkātīgajai niecībai.

— Vai tad tas ir Laseners?

— Būtība tā pati, lai gan varbūt dažādi ampuā. Jūs vēl redzēsīt, ka šis kungs ir spējīgs nomušīt desmit cilvēkus vienīgi «joka pēc», uz mata, kā viņš nolasiņa mums pirmīt paskaidrojumā. Tagad man šie viņa vārdi neļaus gulēt.

— Jūs varbūt pārāk raizējaties.

— Jūs esat apbrīnojams, kņaz; jūs neticat, ka viņš spējīgs noslepkavot tagad desmit cilvēkus?

— Es baidos jums atbildēt; tas viss ir ļoti divaini; bet...

— Nu, kā vēlaties, kā vēlaties! — īgni nobeidza Jevgeņijs Pavlovičs. — Turklāt jūs esat tik drošsirdīgs; nenokļūstiet tikai pats šā desmita vidū.

— Visticamāk, ka viņš nevienu nenoslepkavos, — sacīja kņazs, domīgi skatīdamies Jevgeņijā Pavlovičā.

Tas nikni iesmējās.

— Uz redzēšanos, ir laiks! Bet vai jūs ievērojāt, ka viņš novēlējās savas «Atzišanās» kopiju Aglajai Ivanovnai?

— Jā, ievēroju un... domāju par to.

— Nu, lūk, šo desmit dzīvību gadījumā, — atkal iesmējās Jevgeņijs Pavlovičs un aizgāja.

Pēc stundas, kad jau pulkstenis bija pāri trim, kņazs iegāja parkā. Viņš gan mēģināja mājās aizmigt, bet nevarēja, tik stipri viņam pukstēja sirds. Mājās tomēr viss bija nokārtots un visi, cik iespējams, nomierināti; slimnieks bija aizmidzis, un atbraukušais ārsts paziņoja, ka nav nekā sevišķi bīstama. Lebedevs, Koļa, Burdovskis apgulās slimnieka istabā, lai mainītos dežūrā; tāpat nebija ko baidīties.

Bet kņaza nemiers pieauga ar katru brīdi. Viņš klejoja pa parku, izklaidīgi raudzīdamies apkārt, un izbrīnā apstājās, kad bija nonācis pie laukuma stacijas priekšā un ieraudzīja rindās tukšos solus un orķestra pultis. Viņu pārsteidza šī vieta un nezin kāpēc likās briesmīgi nejauka. Viņš atgriezās atpakaļ un pa to pašu ceļu, pa kuru bija nācis vakar kopā ar Jēpančiniem uz staciju, nonāca pie zaļā sola, kur viņam bija nolikta satikšanās, apsēdās uz tā un pēkšņi skaļi iesmējās, par ko tūdaļ ārkārtīgi sašuta. Viņa skumjas nebija rimušas; viņam gribējās kaut kur aiziet... Viņš nezināja, uz kurieni. Viņam virs galvas kokā dziedāja putniņš, un viņš sāka to ar acīm meklēt starp lapām; pēkšņi putniņš aizspurdza no koka, un tai pašā brīdī viņam nezin kāpēc ienāca prātā tā «mušiņa» «karstajā saules starā», par kuru Ipolīts bija rakstījis, ka arī «tā zina savu vietu un ir kopējā kora dalībniece, bet viņš viens pats ir kā atstumtais». Šī fraze bija pārsteigusi viņu jau pirmīt, viņš to tagad atcerējās. Kāda sen aizmirsta atmiņa sakustējās viņā un pēkšņi uzreiz noskaidrojās.

Tas bija Šveicē, viņa ārstēšanās pirmajā gadā, pat pirmajos mēnešos. Toreiz viņš vēl bija gluži kā idiots, pat runāt labi neprata, dažreiz nevarēja saprast, ko no viņa grib. Viņš kādreiz aizgāja kalnos skaidrā, saulainā dienā un ilgi staigāja ar kādu mokpilnu domu, ko nekādi nespēja ietvert vārdos. Viņa priekšā bija mirdzoša debess, lejā ezers, apkārt gaišs un bezgalīgs apvārsnis, kam nav ne gala, ne malas. Viņš ilgi raudzījās un cieta mokus. Viņš atcerējās tagad, kā izstiepa rokas šai gaisajā, bezgalīgajā zilgmē un raudāja. Viņu mocīja tas, ka tam visam viņš ir gluži svešs. Kas gan tās par dzirēm, kas tie katru dienu par dižieniem svētkiem, kam nav gala un uz ko sirds viņam tiecas sen, vienmēr, no pašas bērnības, un kam viņš nekādi nespēj piebiedroties? Ik rītu uzlec tikpat gaiša saule; ik rītu ūdenskritumā zalgo varavīksne, ik vakaru visaugstākais sniegotais kalns tur tālumā, debesu malā, deg purpura liesmās; ik «mazā mušiņa», kas šic ap viņu karstajā saules starā, ir visa šī kora dalībniece: zina savu vietu, mil to un ir laimīga»; ik zālīte aug un ir laimīga! Un

visam ir savs ceļš, un viss zina savu ceļu, ar dziesmu aiziet un ar dziesmu atnāk; tikai viņš vien neko nezina, neko neizprot, ne cilvēku, ne skaņu, visam svešs un atstumts. Ak, protams, viņš nevarēja runāt toreiz šādiem vārdiem un izsacīt savu jautājumu; viņš mocījās klusi un mēmi; bet tagad viņam likās, ka viņš to visu ir runājis arī toreiz, visus tos pašus vārdus, un ka pat šo «mušīņu» Ipoļits aizguvis no viņa paša, no viņa toreizējiem vārdiem un asarām. Viņš bija par to pārliecināts, un viņa sirds nezina kāpēc daudzījās no šīs domas...

Viņš aizsnaudās uz soliņa, bet viņa satraukums turpinājās arī miegā. Vēl pirms iemigšanas viņš atcerējās, ka Ipoļits noslepkavošot desmit cilvēku, un pavīpsnāja par šīs iedomas nejēdzību. Ap viņu bija tik jauks, dzidrs klusums, kurā dzirdēja tikai lapu šalkoņu, un no tās, šķita, kļūst vēl klusāk un vientulīgāk visapkārt. Viņš redzēja ļoti daudz sapņu, visus trauksmainus, no kuriem viņš ik brīdi nodrebēja. Beidzot pienāca pie viņa sieviete; viņš pazina to, pazina un tāpēc cieta; viņš vienmēr varēja nosaukt to vārdā un parādīt, bet divaini — tā bija tagad it kā gluži citāda seja, nevis tāda, kādu viņš vienmēr bija pazinis, un viņam mocoši negribējās atzīt, ka tā ir tā pati sieviete. Šinī sejā bija tik daudz nožēlu un šausmu, ka likās, — tā bija briesmīga noziedzniece, kas tikko izdarījusi briesmīgu noziegumu. Asara drebēja uz tās bālā vaiga; tā pamāja viņam ar roku un pielika pirkstu pie lūpām, kā brīdinot viņu, lai nākt tai līdz klusāk. Sirds viņam pamira; viņš neparko, neparko negribēja atzīt viņu par noziedznieci; bet viņš juta, ka tūlīt notiks kaut kas briesmīgs, uz visu viņa mūžu. Viņa, kā likās, gribēja kaut ko tam parādīt, tepat netālu, parkā. Viņš piecēlās, lai viņai sekotu, un pēkšņi viņam līdzās atskanēja gaiši, dzidri smieklī; kāda roka pēkšņi atradās viņa rokā; viņš satvēra šo roku, cieši saspieda un pamodās. Viņa priekšā stāvēja Aglaja un skaļi smējās.

VIII

Viņa smējās, bet viņa arī dusmojās.

— Guļ! Jūs gulējāt! — viņa iesaucās nicinošā izbrīnā.

— Tā esat jūs! — nomurmināja kņazs, vēl ne gluži attapies un izbrīnā pazīdams viņu. — Ak jā! Satikšanās... es te gulēju.

— Redzēju.

— Vai mani neviens nav modinājis, tikai jūs? Neviens cits te nav bijis kā vien jūs? Es domāju, te bija... cita sieviete...

— Te bija cita sieviete . . .

Beidzot viņš pavisam pamodās.

— Tas bija tikai sapnis, — viņš domīgi sacīja, — dīvaini, ka tādā brīdī šāds sapnis . . . Sēdieties.

Viņš paņēma to aiz rokas un nosēdināja uz sola; pats atsēdās tai blakus un nogrima domās. Aglaja neuzsāka sarunu, tikai vēriģi aplūkoja savu sarunu biedru. Viņš arī pameta acis uz viņu, bet dažreiz tā, it kā nemaz neredzēdams viņu savā priekšā. Viņa nosarka.

— Ak jā! — ņņazs sarāvās. — Ipoļits nošāvās!

— Kad? Pie jums? — viņa jautāja, bet bez liela izbrīna. — Vakar vakarā viņš taču, kā liekas, bija vēl dzīvs? Kā gan jūs varējāt te gulēt pēc visa tā? — viņa iesaucās, piepeši atdzīvodomās.

— Bet viņš taču nav miris, pistole neizšāva.

Pēc Aglajas neatlaidīgā lūguma ņņazam bija tūlīt jāatstāsta un pat ļoti sīki visi pagājušās nakts notikumi. Viņa mudināja ik brīdi, lai viņš stāsta ātrāk, bet pati pārtrauca viņu ar nemitīgiem jautājumiem, gandrīz tikai ar nesvarīgiem. Starp citu, viņa ar lielu ziņkāri noklausījās, ko sacījis Jevgeņijs Pavlovičs, un vairākkārt pat pārvaicāja no jauna.

— Nu, diezgan, jāsteidzas, — viņa noteica, visu noklausījusies, — tikai stundu mēs te varam būt, līdz pulksten astoņiem, jo pulksten astoņos man katrā ziņā jābūt mājās, lai nedabūtu zināt, ka esmu te sēdējusi, bet es esmu atnākusi darīšanās; man daudz kas jums jāpastāsta. Tikai jūs mani tagad pavisam izsitāt no sliedēm. Par Ipoļitu es domāju, ka viņa pistolei arī nemaz nevajadzēja izšaut, tas viņam labāk piestāv. Bet jūs esat pārliecināts, ka viņš katrā ziņā ir gribējis nošauties un ka tā nav bijusi mānīšanās?

— Nekāda mānīšanās.

— Tas ir ticamāk. Viņš taisni tā uzrakstījis, lai jūs man atnestu viņa «Atzišanos»? Kāpēc tad jūs neatnesāt?

— Bet viņš taču nav miris. Es viņam pavaicāšu.

— Katrā ziņā atnesiet, nav nemaz ko jautāt. Tas viņam droši vien būs ļoti patikami, jo viņš varbūt tai nolūkā vien ir šāvies, lai es atzišanos pēc tam izlasītu. Esiet tik laipns, lūdzu, un nesmejieties par maniem vārdiem, Ļev Nikolajič, jo tas ļoti tā var būt.

— Es nesmejos, jo pats esmu pārliecināts, ka pa daļai tas ļoti tā var būt.

— Pārliecināts? Vai tiešām jūs arī tā domājat? — Aglaja pēkšņi ārkārtīgi izbrīnījās.

Viņa jautāja aizgūtnēm, runāja ātri, bet reizēm viņai it kā nojuka un viņa bieži kaut ko neizsacīja līdz galam; ik brīdi steidzās

par kaut ko brīdināt; vispār viņa bija neparasti satraukta un, lai gan izturējās ļoti drošsirdīgi un itin kā izaicinoši, taču varbūt mazliet arī baidījās. Aglajai mugurā bija pavisam vienkārša kleita, kas viņai ļoti piestāvēja. Viņa bieži nodrebēja, sarka un sēdēja uz sola malīņas. Kņaza apstiprinājums, ka Ipolīts nošāvis tādēļ, lai viņa izlasītu tā «Atzišanos», viņu ļoti pārsteidza.

— Protams, — kņazs paskaidroja, — viņš gribēja, lai bez jums arī mēs visi viņu uzslavētu...

— Kā tā — uzslavētu?

— Tas ir, tā... kā jums sacīt? To ļoti grūti pateikt. Tikai viņam droši vien ir gribējies, lai visi viņam stātos apkārt un sacītu, ka viņu ļoti mīl un ciena, un lai visi viņu ļoti lūgtos, lai viņš paliek starp dzīvajiem. Iespējams, ka viņš jūs paturējis prātā par visiem vairāk, tāpēc ka tādā brīdī viņš jūs pieminēja... lai gan droši vien viņš pats nav zinājis, ka par jums domā.

— To es vairs nemaz nesaprotu: paturējis prātā un nav zinājis, ka par mani domā. Šķiet tomēr, ka es saprotu: vai zināt, ka es pati reizes trīsdesmit, kad vēl biju trīspadsmit gadus veca meitene, domāju noindēties un visu to uzrakstīt vēstulē vecākiem, un arī domāju, kā es gulēšu šķirstā un visi par mani raudās, bet sevi vainos, ka bijuši pret mani tik nežēlīgi... Ko jūs atkal smaidāt, — viņa aši piebilda, savilkdama uzacis, — ko gan jūs pats vēl nedomājat pie sevis, kad viens sapņojat? Varbūt iedomājaties sevi par feldmaršalu, iedomājaties, ka esat sakāvis Napoleonu.

— Nu, lūk, goda vārds, es par to domāju, jo sevišķi aizmigdams, — kņazs iesmējās, — tikai es sakauju nevis Napoleonu, bet aizvien tikai austriešus.

— Es nepavisam nevēlos ar jums jokoties, Lev Nikolajič. Ar Ipolitu es satikšos pati; lūdzu jūs brīdināt viņu. Es uzskatu, ka no jūsu puses tas viss ir ļoti slikti, tāpēc ka ļoti rupji ir tā raudzīties un tiesāt cilvēka dvēseli, kā jūs tiesājat Ipolitu. Jums trūkst maiguma: tā ir tīra patiesība, tātad tas ir netaisni.

Kņazs iegrīma domās.

— Man liekas, jūs esat pret mani netaisna, — viņš sacīja, — es taču neredzu tur neko sliktu, ka viņš tā domājis, jo visi tā domā; turklāt varbūt viņš tā nemaz nav domājis, bet tikai to gribējis... viņam gribējies beidzamo reizi satīties ar cilvēkiem, iemantot viņu cieņu un mīlestību; tās taču ir ļoti labas jūtas, tikai viss te kaut kā iznācis gluži citādi; slimība un vēl kaut kas! Turklāt taču dažiem viss viermēr tik labi izdodas, bet citiem tā, ka netik skatīties...

— To jūs droši vien par sevi piebildāt? — Aglaja piezīmēja.

— Jā, par sevi, — atbildēja kņazs, nemanīdams nekāda ļauna prieka šai jautājumā.

— Bet, lai nu kā, es nekādā ziņā nebūtu aizmigusi, būdama jūsu vietā; tātad jūs, lai piemetaties kur piemezdamies, tur tūlīt arī gulāt; to jūs ļoti slikti darāt.

— Es taču visu nakti nebiju gulējis, bet pēc tam staigāju, stāgāju, biju līdz tai vietai, kur muzika...

— Kāda muzika?

— Tur, kur vakar spēlēja, un pēc tam atnācu šurp, apsēdos, domāju, domāju un aizmigu.

— Ā, tad tā? Tas iegroza jums par labu... Bet kādēļ jūs gājāt uz muzikas laukumu?

— Nezinu, tāpat...

— Labi, labi, vēlāk; jūs visu laiku mani pārtraucat, un kas man par daļu, ka jūs esat gājis uz muzikas laukumu? Bet kāda sieviete jums sapnī rādījās?

— Tā... viņa... jūs neesat redzējusi...

— Saprotu, ļoti labi saprotu. Jūs viņu ļoti... Kā jūs viņu sapnī redzējāt, kādā izskatā? Es tomēr nemaz negribu nekā zināt, — viņa pēkšņi īgni atcirta. — Nepārtrauciet mani...

Viņa nogaidīja mazliet, itin kā saņemdamās vai pūlēdamās izklaidēt īgnumu.

— Lūk, kas par lietu, kādēļ es jūs šurp aicināju: es gribu izteikt jums priekšlikumu kļūt par manu draugu. Ko jūs tā pēkšņi manī blenžat? — viņa piebilda gandrīz dusmīgi.

Kņazs tiešām ļoti vērīgi ielūkojās viņā šai brīdī, pamanijis, ka viņa atkal briesmīgi nosarkusi. Un tad, jo vairāk viņa sarka, jo vairāk, kā liekas, arī dusmojās uz sevi par to, kas tik redzami izpaudās viņas zibošajās acīs; parasti jau pēc brīža viņa vērsa savas dusmas uz to, ar kuru sarunājās, vienalga, vai tas bija vainīgs vai ne, un sāka ar to ķildoties. Pazidama un sajuzdama savu biklumu un kaunīgumu, viņa parasti sarunās daudz neiejaucās un bija nerunīgāka par citām māsām, dažreiz pat pārāk nerunīga. Bet, kad katrā ziņā bija jārunā, sevišķi tādos kutelīgos gadījumos, tad viņa uzsāka sarunu neparasti augstprātīgi un it kā ar izaicinājumu. Viņa vienmēr sajuta jau iepriekš, kad sāka vai grasījās sākt sarkt.

— Jūs varbūt nevēlaties pieņemt manu priekšlikumu? — viņa augstprātīgi noraudzījās kņazā.

— Ai nē, gribu, tikai tas nemaz nav vajadzīgs... tas ir, es nepavisam nebiju domājis, kā jāizsaka tāds priekšlikums, — kņazs samulsa.

— Bet ko tad jūs domājāt? Kādēļ gan es būtu jūs šurp aicinājusi? Kas jums prātā? Varbūt jūs turat mani par mazu muļķīti, kā visi mani mājās tur?

— Es nezināju, ka jūs tur par muļķīti, es... es neturu.

— Neturat? Ļoti prātīgi darāt. Sevišķi gudri tas pasacīts.

— Manuprāt, jūs varbūt dažreiz esat pat ļoti gudra, — turpināja kņazs, — jūs nupat pēkšņi pasacījāt kādu ļoti gudru vārdu. Jūs sacījāt par manām šaubām par Ipoļitu: «Tā ir tīra patiesība, tā tad tas ir netaisni.» To es paturēju prātā un pārdomāšu.

Aglaja pēkšņi pietvika aiz patikas. Visas šīs pārmaiņas notika viņā ārkārtīgi atklāti un neparasti ātri. Kņazs arī nopriecējās un pat iesmējās aiz prieka, raudzīdamies viņā.

— Klausieties jel, — viņa atkal uzsāka, — es ilgi gaidīju jūs, lai jums visu to pastāstītu, jau no tā laika gaidīju, kad jūs man no turienes atrakstījāt vēstuli, un pat vēl agrāk... Pusi jūs vakar no manis jau dzirdējāt: es jūs uzskatu par visgodīgāko un vistaisnīgāko cilvēku, par visiem godīgāko un taisnīgāko, un, ja runā par jums, ka jums prāts... proti, ka jūsu prāts dažreiz ir sasirdzis, tad tas nav taisnība; es tā biju nolēmusi un strīdējos, jo jūs gan tiešām esat sasirdzis (jūs, protams, par to nedusmosities, es to saku labākajā nozīmē), toties īstais prāts jums pārāks nekā viņiem visiem, pat tāds, par kādu viņi ne sapņot nevar, tāpēc ka ir divi prāti: īstais un neīstais. Vai tā nav? Tā taču ir?

— Var būt, ka tā, — kņazs tikko izdabūja; viņam briesmīgi drebēja un dauzījās sirds.

— Es jau zināju, ka jūs sapratīsiet, — viņa svarīgi turpināja.

— Kņazs Š. un Jevgeņijs Pavličs neko no šiem diviem prātiem nesaprot, Aleksandra arī, bet iedomājieties tikai: māmiņa saprata.

— Jūs esat ļoti līdzīga Ļizavetai Prokofjevna.

— Kā tā? Vai tiešām? — brīnījās Aglaja.

— Nudien.

— Es jums pateicos, — viņa sacīja padomājusi, — es ļoti priecājos, ka esmu līdzīga māmiņai. Jūs tā tad viņu ļoti cienāt? — viņa piebilda, nemaz nepamanīdama jautājuma naivumu.

— Ļoti ļoti, un priecājos, ka jūs to tik tieši esat sapratusi.

— Arī es priecājos, jo esmu ievērojusi, ka par viņu dažreiz... smejas. Bet klausieties galveno: es ilgi domāju un beidzot izvēlējos jūs. Es negribu, lai par mani mājās smietos; es negribu, lai mani uzskatītu par mazu muļķīti; es negribu, lai mani ķircinātu... Es visu to uzreiz sapratu un strupī noraidīju Jevgeņiju Pavliču, jo es nevēlos, lai mani nemitīgi izprecinātu!... Es gribu... es gribu...

nu, es gribu bēgt projām no mājām, es jūs esmu izvēlējusies, lai jūs man palīdzētu.

— Bēgt no mājām! — kņazs iesaucās.

— Jā, jā, jā, bēgt no mājām! — viņa pēkšņi iesaucās, iedegdamās neparastās dūsmās. — Es negribu, negribu, lai tur mūžam liktu man sarkt. Es negribu sarkt ne viņu, ne kņaza S. priekšā, ne Jevgeņija Pavliča, neviena priekšā un tāpēc arī esmu izvēlējusies jūs. Ar jums es gribu visu, visu runāt, pat par pašu galveno, kad vēlēšos; jūs savukārt nedrīkstat neko slēpt no manis. Es gribu kaut ar vienu cilvēku par visu runāt kā ar sevi. Viņi pēkšņi sākuši runāt, ka es jūs gaidot un ka es jūs mīlot. Tas notika jau pirms jūsu atbraukšanas, bet es viņiem vēstuli nerādīju; tomēr tagad jau visi runā. Es gribu būt drosmīga un ne no kā nebaidīties. Es negribu braukāt pa viņu ballēm, es gribu būt derīga. Es jau sen esmu vēlējusies aiziet. Es jau divdesmit gadus esmu pie viņiem iespundēta, un visu laiku mani grib izprecināt. Es jau četrpadsmit gadu vecumā domāju bēgt, lai gan biju muļķīte. Tagad es visu esmu aprēķinājusi un jūs gaidīju, lai visu izjautātu par ārzemēm. Es nevienas gotiskās katedrāles nesmu redzējusi, es gribu aizbraukt uz Romu, es gribu apskatīt visus zinātņu kabinetus, es gribu Parīzē mācīties; es visu beidzamo gadu esmu gatavojusies un mācījusies, un ļoti daudz grāmatu izlasījusi; visas aizliegtās grāmatas esmu izlasījusi. Aleksandra un Adelaida lasa visas grāmatas, viņas drīkst, bet man visu nedod, mani uzrauga. Es ar māsām negribu strīdēties, bet mātei un tēvam es jau sen esmu paziņojusi, ka gribu pilnīgi mainīt savu sociālo stāvokli. Esmu nodomājusi nodarboties ar audzināšanu, un es uz jums liku cerības, jo jūs sacījāt, ka mīlot bērņus. Vai mēs varētu kopīgi nodoties audzināšanai, ja ne tūlīt, tad nākamībā? Mēs kopā darīsim labu; es negribu būt par ģenerāļa meitiņu... Sakiet, — jūs esat ļoti mācīts cilvēks?

— Ak, nemaz ne.

— Cik zēl, bet es domāju... kā gan es tā domāju? Jūs tomēr mani vadīsīt, jo esmu jūs izvēlējusies.

— Tas ir aplam, Aglaja Ivanovna.

— Es gribu, es gribu bēgt no mājām! — viņa iesaucās, un atkal viņas acis sāka zibēt. — Ja jūs nepiekritīsīt, es apprecēšos ar Gavrilu Ardalionoviču. Es negribu, lai mani mājās noturētu par nekrietnu sievieti un apvainotu diezin par ko.

— Vai jums prāts? — kņazs gandrīz pietrūkās kājās. — Par ko jūs apvaino, kas apvaino?

— Mājās, visi — māte, māsas, tēvs, kņazs Š., pat jūsu nekrietnais Koļa! Ja arī tieši tā nesaka, tad tā domā. Es viņiem visiem acīs to esmu pateikusi, kā mātei, tā tēvam. Māmiņa bija slima augu dienu; bet otrā dienā Aleksandra un papiņš sacīja man, ka es pati nesa-protot, ko melšot un kādus vārdus runānot. Bet es viņiem tad tieši atcirtu, ka es jau visu saprotu, visus vārdus, ka es vairs neesmu ma-ziņa, ka es jau pirms diviem gadiem tišām izlasīju divus Pola de Koka romānus, lai visu dabūtu zināt. Māmiņa, kolīdz uzdzirdēja, gandrīz vai paģība.

Kņazam pēkšņi iešāvās prātā dīvaina doma. Viņš paskatījās cieši Aglajā un pasmaidīja.

Viņš pat nevarēja noticēt, ka viņa priekšā sēd tā pati uzpūtīgā meitene, kura tik lepni un vīzdegunīgi nolasīja viņam kādreiz Gavri-las Ardalionoviča vēstuli. Viņš saprast nevarēja, kā tik vīzdegunīgā, bargā skaistulē var slēpties tāds bērns, kas varbūt tiešām pat *tagad* vēl nesaprot *visus vārdus*.

— Jūs visu laiku mājās dzīvojāt, Aglaja Ivanovna? — viņš jautāja. — Es gribu teikt, jūs nekur neesat apmeklējusi nekādu skolu, neesat mācījusies institūtā?

— Nekad un nekur neesmu apmeklējusi skolu; mājās vien esmu tūpējusi, iespurdēta kā mucā, un no mucas iešu tieši pie vīra; ko jūs atkal smīnat? Es vēroju, ka jūs arī, šķiet, par mani smejaties un tūraties viņu pusē, — viņa piebilda, bargi saraukusi uzacis, — nekai-tiniet mani, es tāpat vairs nezīnu, kas ar mani notiek... esmu droša, ka jūs atnācāt šurp pilnīgi pārliecināts, ka esmu jūsos iemilējusies un aicinājusi jūs uz satikšanos, — viņa satraukti atcirta.

— Es tiešām vakar baidījos no tā, — kņazam vientiesīgi pa-spruka (viņš bija ļoti apjucis), — bet šodien esmu pārliecināts, ka jūs...

— Kā! — iesaucās Aglaja, un viņas apakšlūpiņa pēkšņi sāka drebēt. — Jūs baidījāties, ka es... jūs drīkstējāt domāt, ka es... Ak kungs! Jūs droši vien nodomājāt, ka es jūs esmu aicinājusi šurp, lai jūs ievilinātu tiklos un pēc tam lai mūs te pārsteigtu un jūs pie-spiestu mani apprecēt...

— Aglaja Ivanovna! Kā jums nav kauna? Kā tik netīra doma varēja rasties jūsu skaidrajā, nevainīgajā sirdī? Varu saderēt, ka jūs pati nevienam savam vārdam neticat un... pati nezīnāt, ko runājat!

Aglaja sēdēja, stūrgalvīgi nodūrusi galvu, kā pati izbijusies no tā, ko bija sacījusi.

— Nemaz man nav jākaunas, — viņa nomurmināja, — kā jūs

varat zināt, ka man nevainīga sirds? Kā jūs toreiz drīkstējāt man atsūtīt milestības vēstuli?

— Milestības vēstuli? Mana vēstule — milestības vēstule! Šī vēstule ir godbijības pilna, šī vēstule man nāca no sirds visgrūtākajā brīdī manā mūžā! Es atcerējos jūs toreiz kā gaismu... es...

— Nu labi, labi, — viņa pēkšņi pārtrauca, bet jau gluži citādā tonī, pilnīgā nožēlā un gandrīz vai izbīlī, pat noliecās pie viņa; cenzdamās vēl arvien neskatīties viņam virsū, gribēja jau pieskarties viņa plecam, lai vēl pārlicenošāk palūgtu neskaisties, — labi, — viņa piebilda, briesmīgi nokaunējusies, — es jūtu, ka esmu lietojusi ļoti mulķīgu izteicienu. To es tā... lai jūs pārbaudītu. Uzskatiet, ka tas nemaz nav sacīts. Bet, ja esmu jūs aizvainojusi, tad piedodiet. Neskatīties man taisni virsū, lūdzams, aizgriezieties. Jūs sacījāt, ka tā esot ļoti netīra doma: es tišām tā sacīju, lai jums iedzeltu. Dažreiz es pati baidos no tā, ko man gribas pasacīt, un pēkšņi taisni to pasaku. Jūs teicāt nupat, ka esot uzrakstījis šo vēstuli sava mūža visgrūtākajā brīdī... Es zinu, kādā brīdī tas bija, — viņa klusi sacīja, atkal raudzīdamās zemē.

— Ak, ja jūs varētu visu zināt!

— Es visu zinu! — viņa iesaucās jaunā satraukumā. — Jūs toreiz vienā dzīvoklī veselu mēnesi dzīvojāt kopā ar šo nekrietno sievieti, ar kuru jūs aizbēgāt...

Viņa vairs nesarka, bet nobālēja, to sacīdama, un pēkšņi piecēlās kājās kā aizmirdamās, bet tūlīt attapās un apsēdās; viņas lūpiņa vēl ilgi drebēja. Klusums ilga labu brīdi. Kņazu briesmīgi pārsteidza izlēciena pēkšņums un viņš nezināja, kam to piedēvēt.

— Es jūs nemaz nemīlu, — viņa pēkšņi sacīja, kā nocirzdama.

Kņazs neatbildēja; atkal abi klusēja kādu brīdi.

— Es mīlu Gavrilu Ardalionoviču... — viņa sacīja, ātri bērdama vārdus, bet tikko dzirdami un vēl vairāk noliekusi galvu.

— Tas nav tiesa, — kņazs noteica, arī gandrīz čukstot.

— Tātad es meloju? Tas ir tiesa; es viņam devu vārdu, aizvakar, uz šī paša sola.

Kņazs nobijās un mirkli nogrima domās.

— Tas nav tiesa, — viņš noteikti atkārtoja, — jūs visu to esat izdomājuši.

— Apbrīnojami pieklājīgi. Vai zināt, ka viņš ir labojies; viņš mīl mani vairāk par savu dzīvību. Viņš manā klātbūtnē sadedzināja roku, lai tikai pierādītu, ka mīl mani vairāk par savu dzīvību.

— Sadedzināja roku?

— Jā, roku. Ticat vai ne — man vienalga.

Kņazs atkal aplkusa. Aglajas vārdos nebija joku; viņa skaitās.
— Kā, viņš bija paņēmis līdzī svenci, ja tas notika šeit? Citādi es nevaru iedomāties...

— Jā... svenci. Kas gan te neticams?

— Veselu vai svečturi?

— Nu jā... nē... pusi svences... svences galu... veselu svenci, — vienalga, lieciet mani mierā!... Arī sērkociņus, ja vēlaties, bija paņēmis. Aizdedzināja svenci un veselu pusstundu turēja pirkstu uz svences; vai tas nav iespējams?

— Es redzēju viņu vakar; viņam pirksti ir veseli.

Aglaja pēkšņi sāka skaļi smieties, gluži kā bērns.

— Vai zināt, kādēļ es nupat sameloju? — viņa pēkšņi pagriezās pret kņazu visbērniskīgākajā uzticībā un vēl ar smiekliem, kas drebēja viņai uz lūpām. — Tādēļ ka melojot tikai veikli jāiesprauž kaut kas ne gluži parasts, kaut kas ekscentrisks, nu, ziniet, kaut kas tāds, kas jau pārāk krass vai pat nekad nenotiek, tad meli kļūst daudz ticamāki. To es esmu ievērojusi. Man tikai slikti iznāca, jo es nepratu...

Pēkšņi viņa atkal sadrūma kā attapdamās.

— Ja es toreiz, — viņa griezās pie kņaza, nopietni un pat skumji raudzīdamās viņā, — ja es toreiz arī nolasīju jums par «nabaga bruņinieku», tad ar to gan gribēju arī... uzslavēt jūs par kaut ko, bet turpat gribēju arī nosodīt par jūsu izturēšanos un parādīt jums, ka es visu zinu...

— Jūs esat ļoti netaisna pret mani... pret to nelaimīgo, par kuru jūs nupat tik briesmīgi izteiciāties, Aglaja.

— Tāpēc ka es visu zinu, visu, tāpēc tā arī izteicos! Es zinu, ka jūs pirms pusgada visu priekšā piedāvājāt viņai savu roku. Nepārtrauciet, jūs redzat, es runāju bez komentāriem. Pēc tam viņa aizbēga ar Rogožinu; pēc tam jūs dzīvojāt ar viņu nezin kādā sādžā vai pilsētā un viņa no jums aizgāja pie kāda. (Aglaja briesmīgi nosarka.) Pēc tam viņa atkal atgriezās pie Rogožina, kas mil viņu kā... kā ārprātīgs. Pēc tam jūs, arī ļoti gudrs cilvēks, atauļojāt tagad šurp viņai pakal, kolīdz uzzinājāt, ka viņa atgriezusies Pēterburgā. Vakars vakarā jūs metāties viņu aizstāvēt un nupat sapņi viņu redzējāt... Redziet, ka es visu zinu; jūs taču viņas dēļ, viņas dēļ esat atbraucis šurp?

— Jā, viņas dēļ, — kļuva atbildēja kņazs, skumji un domīgi noliecis galvu un nenojauzdams, ar kādu kvēlu skatienu raudzījās viņā Aglaja, — viņas dēļ, lai tikai uzzinātu... Es neticu viņas lai-

mei ar Rogožinu, lai gan ... vārdu sakot, es nezinu, ko es te varētu viņas labā darīt un kā palīdzēt, bet es atbraucu.

Viņš nodrebēja un paskatījās Aglajā; tā naidīgi klausījās viņā.

— Ja atbraucāt nezin kādēļ, tātad ļoti milat, — viņa beidzot sacīja.

— Nē, — kņazs atbildēja, — nē, nemīlu. Ak, ja jūs zinātu, ar kādām šausmām es atceros to laiku, ko pavadīju kopā ar viņu!

Pat tirpas pārskrēja pār visu viņa augumu, šos vārdus izrunājot.

— Sakiet visu, — Aglaja teica.

— Te nav nekā tāda, ko jūs nevarētu dzirdēt. Kāpēc taisni jums es gribēju visu to pastāstīt, jums vienīgajai, — nezinu; varbūt tāpēc, ka jūs patiesi tik ļoti mīlēju. Šī nelaimīgā sieviete dziļi pārlicināta, ka viņa ir visvairāk kritusi, visnetikumīgākā būtne visā pasaulē. Ak, nedariet viņai negodu, nemetiet uz viņu akmeni! Viņa ir pārāk nomocījusi pati sevi ar sava nepelnītā negoda apziņu! Un kur gan viņas vaina, ak mans dievs! Ak, viņa ik brīdi kā neprātīga kliez, ka neatzīst savu vainu, ka viņa ir cilvēku upuris, izvirtuļa un ļaundara upuris; bet, lai ko viņa jums sacītu, ziniet, ka viņa pati pirmā netic sev un ka viņa, taisni otrādi, ar visu savu sirdsapziņu tic, ka viņa ... pati vainīga. Kad es mēģināju izklīdināt šo tumsu, tad viņa tā cieta, ka mana sirds nekad nesadzīs, kamēr es atcerēšos šo šausmīgo laiku. Mana sirds ir it kā saplosīta uz visiem laikiem. Viņa aizbēga no manis, un vai zināt, kādēļ? Tādēļ vien, lai pierādītu man, ka viņa ir zemiska. Bet visbriesmīgākais te ir tas, ka viņa arī pati varbūt nemaz nezināja, ka tikai man vēlas to pierādīt, bet aizbēga tāpēc, ka viņa katrā ziņā un iekšēji gribēja izdarīt kauna pilnu darbu, lai pati sev tūdaļ pasacītu: «Lūk, tu izdariji jaunu kauna darbu, tātad esi zems radījums!» Ak, varbūt jūs to nesapratīsit, Aglaja! Vai zināt, ka šai nemitīgajā negoda apziņā viņai slēpjas varbūt kāda briesmīga, nedabiska bauda, atriebe nezin kam. Reizēm es piedabāju viņu, ka viņa it kā atkal ieraudzīja gaismu ap sevi; bet tūlīt atkal sacēlās un nogāja tik tālu, ka mani pašu rūgti apvainoja, itin kā es sevi paceļot viņai pāri (kad man ne prātā tas nav nācis), un atklāti beidzot man paziņoja, kad es viņu bildināju, ka viņa ne no viena neprasot ne augstprātīgu līdzcietību, ne palīdzību, ne viņu «pacelt sev blakus». Jūs redzējāt viņu vakar; vai tiešām jūs domājat, ka viņa ir laimīga šajā kompānijā, ka tā ir viņas sabiedrība? Jūs nezināt, cik viņa attīstīta un ko viņa spēj saprast! Viņa pat ir pārsteigusi mani dažreiz!

— Jūs arī tur lasījāt viņai tādus pašus ... sprediķus?

— Ak nē, — domīgi turpināja kņazs, nepamanīdams jautājuma

noskaņu, — es gandrīz tikai klusēju. Es bieži vien gribēju runāt, bet tiešām neapjēdzu, ko sacīt. Ziniet, dažos gadījumos labāk nemaz nerunāt. Ak, es milēju viņu, ļoti milēju ... bet pēc tam ... pēc tam ... pēc tam viņa visu nojauta.

— Ko nojauta?

— Ka man tikai žēl viņas, bet ka es ... vairs nemīlu viņu.

— Kā gan jūs zināt, varbūt viņa tiešām iemīlējusies tajā ... muižniekā, ar kuru aizgāja?

— Nē, es visu zinu; tā tikai smējās par viņu.

— Bet par jums nekad nav smējusies?

— N-nē. Viņa smējās aiz niknuma; ak, toreiz viņa man briesmīgi pārmeta, dusmās — un pati cietal! Bet ... pēc tam ... ak, neatgādiniet, neatgādiniet man to!

Viņš paslēpa seju rokās.

— Bet vai jūs zināt, ka viņa gandrīz katru dienu raksta man vēstules?

— Tātad tā ir taisnība! — kņazs uztraukts iesaucās. — Es dzirdēju, bet vēl arvien negribēju ticēt.

— No kā dzirdējāt? — bažīgi satrūkās Aglaja.

— Rogožins man vakar sacīja, tikai ne gluži skaidri.

— Vakar? Vakar no rīta? Kurā laikā vakar? Pirms muzikas vai pēc?

— Pēc, vakarā, divpadsmitajā stundā.

— A-ā, nu, ja Rogožins ... Bet vai zināt, ko viņa raksta man šais vēstulēs?

— Es ne par ko nebrīnos; viņa ir ārprātīga.

— Te ir šīs vēstules (Aglaja izvilka no kabatas trīs vēstules trīs aploksnēs un nosvieda kņazam priekšā). Nu jau veselu nedēļu viņa lūgtin lūdzas, pierunā, vedina mani, lai es ar jums apprecētos. Viņa ... nu jā, viņa ir gudra, kaut arī ārprātīga, un jūs sakāt taisnību, ka viņa ir daudz gudrāka par mani ... viņa raksta man, ka esot mani iemīlējusies, ka katru dienu meklējot izdevību, lai redzētu mani kaut iztālēm. Viņa raksta, ka jūs mīlot mani, ka viņa to zinot, sen esot manījusi un ka jūs ar viņu par mani tur esot runājuši. Viņa gribot redzēt jūs laimīgu; viņa pārliecināta, ka vienīgi es darīšot jūs laimīgu ... Viņa tik neprātīgi raksta ... dīvaini ... Es nevienam neesmu rādījusi vēstules, es gaidīju jūs; jūs zināt, ko tas nozīmē? Neko nenojaušat?

— Tas ir ārprāts; viņas ārprāta pierādījums, — kņazs noteica, un lūpas viņam sāka drebēt.

— Vai jūs netaisāties raudāt?

— Nē, Aglaja, nē, es neraudu, — kņazs viņā paskatījās.

— Ko tad man te darīt? Ko jūs man ieteiksīt? Es taču nedrīkstu saņemt šīs vēstules!

— Ak, lieciet viņai mieru, lūgtin lūdzu jūs! — kņazs iesaucās.

— Ko jūs darīsīt šai tumsībā; es visiem spēkiem centīšos panākt, lai viņa vairs jums neraksta.

— Ja tā, tad jūs esat cilvēks bez sirds! — iesaucās Aglaja.

— Vai tad tiešām jūs neredzat, ka ne jau manī viņa iemilējusies, bet mīl jūs, jūs vienīgo! Vai tiešām jūs visu esat viņā pamanījis, tikai to vien ne? Vai zināt, kas tas ir, ko nozīmē šīs vēstules? Tā ir greizsirdība; tā ir vairāk nekā greizsirdība! Viņa... jūs domājat, viņa tiešām apprecēsies ar Rogožinu, kā viņa raksta šais vēstulēs? Viņa nogalinās sevi otrā dienā, kolīdz mēs būsim salaulājušies!

Kņazs nodrebēja; sirds viņam pamira. Bet viņš izbrīnījies raudzījās Aglaja: divaini viņam šķita atzīt, ka šis bērns jau sen ir sieviete.

— Dievs mans liecinieks, Aglaja, lai atdotu viņai mieru un darītu viņu laimīgu, es neželotu savu dzīvību, bet... es vairs nespēju viņu mīlēt, un viņa to zina!

— Tad ziedoiet sevi, tas taču jums tā piestāv! Jūs taču esat tik liels labdaris. Un nesakiet man «Aglaja»... Jūs arī nupat sacījāt man vienkārši «Aglaja»... Jums jāpanāk viņas atdzimšana, tas ir jūsu pienākums, jums jāaizbrauc ar viņu atkal, lai nomierinātu un apvaldītu viņas sirdi. Un jūs taču viņu arī mīlat!

— Es nevaru tā ziedot sevi, lai gan es to gribēju vienu reizi un... varbūt arī tagad gribu. Bet es zinu *droši*, ka viņa ies bojā ar mani, un tāpēc atstāju viņu. Man viņa bija jāsatiek šodien pulksten septiņos; es varbūt tagad neiešu. Savā lepnumā viņa nekad nepiedos man manu mīlestību — un mēs abi iesim bojā! Tas ir nedabiski, bet te viss ir nedabiski. Jūs sakāt, viņa mīlot mani, — bet vai tad tā ir mīlestība? Vai tiešām var būt tāda mīlestība pēc visa tā, ko es jau esmu izcietis! Nē, tas ir kas cits, nevis mīlestība!

— Kā jūs nobālējāt! — Aglaja pēkšņi izbijās.

— Nekas; es maz esmu gulējis; esmu novārdzis, es... mēs tiešām par jums runājām toreiz, Aglaja...

— Tad tā ir patiesība? Jūs tiešām *varējāt ar viņu par mani* runāt un... un kā jūs varējāt mani iemīlēt, kad tikai reizi vien bijāt redzējis?

— Es nezinu, kā. Manā toreizējā tumsībā man pavīdēja... parādījās varbūt jauna ausma. Es nezinu, kā nodomāju par jums pašu pirmo. Es patiesību jums toreiz rakstīju, ka nezinu. Tas viss

bija tikai sapnis, no toreizējām šausmām... Es pēc tam sāku mācīties; es trīs gadi nebūtu šurp braucis...

— Tātad atbraucāt viņas dēļ?

Un kaut kas ietrīsējās Aglajas balsī.

— Jā, viņas dēļ.

Pagāja minūtes divas, abiem drūmi klusējot. Aglaja piecēlās kājās.

— Ja jūs sakāt, — viņa uzsāka nedrošā balsī, — ja jūs pats ticat, ka šī... jūsu sieviete... ir ārprātīga, tad taču man nav daļas gar viņas neprātīgajām fantāzijām... Lūdzu jūs, Ļev Nikolajič, ņemiet šīs trīs vēstules un pasviediet viņai no manis! Un, ja viņa, — Aglaja pēkšņi iesaucās, — ja viņa iedrošināsies vēlreiz atsūtīt man vienu rindiņu, tad pasakiet viņai, ka es sūdzēšos tēvam un ka viņu aizvedīs uz trako namu...

Kņazs pietrūkās un izbīli noraudzījās Aglajas negaidītajā nikumā; un pēkšņi kā migla nokrita viņam no acīm...

— Jūs neesat spējīga tā just... tā nav patiesība! — viņš murmināja.

— Tā ir patiesība! Patiesība! — iesaucās Aglaja, gandrīz vairs nevaldīdamās.

— Kas ir patiesība? Kāda patiesība? — blakus viņam atskanēja izbiedēta balss.

Viņu priekšā stāvēja Ļizaveta Prokofjevna.

— Tā ir patiesība, ka es precos ar Gavrilu Ardalionoviču! Ka es Gavrilu Ardalionoviču mīlu un bēgu kopā ar viņu jau rīt pat prom no mājām! — metās viņai virsū Aglaja. — Vai jūs dzirdējāt? Vai jūsu ziņkārība apmierināta? Tas jūs apmierina?

Un viņa aizskrēja mājās.

— Nē, jūs nu gan, draudziņ, tagad neaiziesit, — apturēja kņazu Ļizaveta Prokofjevna, — esiet tik laipns, nāciet pie manis izskaidroties... Kas gan tās par mocībām, es jau tāpat augu nakti neesmu gulējusi...

Kņazs sekoja viņai.

IX

Iegājusi savās mājās, Ļizaveta Prokofjevna apstājās pirmajā istabā; tālāk iet viņa nespēja un atlaidās uz kušetes gluži bez spēka, aizmirsdama pat uzaicināt kņazu apsēsties. Tā bija diezgan liela zāle ar apaļu galdu vidū, ar kamīnu, lielu daudzumu puķu uz eta-

žerēm pie logiem un ar otrām stiklotām durvīm dibensienā, kuras veda uz dārzu. Tūlīt ienāca Adelaida un Aleksandra, abas jautājoši neizpratnē lūkojās gan uz kņazu, gan māti.

Jaunavas parasti cēlās vasarnīcā ap pulksten deviņiem; vienīgi Aglaja beidzamās divas trīs dienas bija pasākusi celties mazliet agrāk un gāja pastaigāties dārzā, un tomēr nevis pulksten septiņos, bet astoņos vai pat vēlāk. Ļizaveta Prokofjevna, kas tiešām nebija nakti gulējusi aiz dažādiem uztraukumiem, piecēlās ap pulksten astoņiem — tišām tādēļ, lai sastaptu dārzā Aglaju, paredzējama, ka tā jau būs piecēlusies; bet ne dārzā, ne guļamistabā tās nebija. Tad viņa uztraucās pavisam nopietni un pamodināja meitas. No kalpones dabūja zināt, ka Aglaja Ivanovna jau ap pulksten septiņiem izgājusi parkā. Jaunavas pasmaidīja par savas divainās māsiņas jauno fantāziju un piebilda māmiņai, ka Aglaja varot vēl sadusmoties, ja māte iešot uz parku viņu meklēt, un ka droši vien viņa sēdot tagad ar grāmatu rokās uz zaļā sola, par kuru viņa jau pirms trim dienām runājusi un par kuru gandrīz saķīldojusies ar kņazu Š., tāpēc ka tas par vietu, kur sols nolikts, neesot varējis sacīt nekā sevišķa. Uzgājusi, ka te satikšanās, un dzirdējama meitas divainos vārdus, Ļizaveta Prokofjevna briesmīgi pārbiņās, pie tam aiz daudziem iemesliem; bet, atvedusi tagad sev līdzī kņazu, atkal nobijās, ka uzsākusi šo lietu: «Kāpēc gan Aglaja nevarētu satikties un sarunāties ar kņazu parkā, ja pat galu galā tā būtu viņiem jau iepriekš norunāta satikšanās?»

— Nedomājiet, mīlo kņaz, — viņa beidzot sadūšojās, — ka es jūs šurp atvilku nopratināt. Es, dārgais, pēc vakarvakara varbūt pat redzēt tevi ilgu laiku nebūtu gribējusi...

Te viņa mazliet aprāvās.

— Un tomēr jums ļoti gribētos zināt, kā mēs šodien satikāties ar Aglaju Ivanovnu? — kņazs visai mierīgi nobeidza.

— Nu, un gribētos arī! — tūlīt iesvilās Ļizaveta Prokofjevna. — Nebišos arī no atklātiem vārdiem. Jo nevienam pāri nedaru, nevienam neesmu gribējusi pāri darīt...

— Apžēlojieties, arī bez pārestības gluži dabiski gribas zināt; jūs esat māte. Mēs satikāties šodien ar Aglaju Ivanovnu pie zaļā sola taisni pulksten septiņos ritā pēc viņas vakardienas aicinājuma. Viņa deva man ziņu vakar vakarā ar zīmīti, ka viņai vajagot redzēt mani un runāt ar mani par svarīgu lietu. Mēs sastapāties un norunājam veselu stundu par tādām lietām, kas īstenībā skar vienīgi Aglaju Ivanovnu; tas ir viss.

— Protams, ka viss, draudziņ, un nav nekādu šaubu, ka viss, — ar cieņu sacīja Līzaveta Prokofjevna.

— Lieliski, kņaz! — sacīja Aglaja, pēkšņi ienākdama istabā. — Pateicos jums no visas sirds, jo jūs atzināt, ka arī es spēju nepazēties te līdz meliem. Vai jums pietiek, māmiņ, vai varbūt vēl gribat izprašnāt?

— Tu zini, ka līdz šim man tavā priekšā vēl ne par ko nav bijis jāsarkst... lai gan tu varbūt vēl priecātos par to, — pamācoši atbildēja Līzaveta Prokofjevna. — Ardievu, kņaz; piedodiet arī man, ka traucēju. Un ceru, jūs paliksiet pārliecībā par manu negrozāmo cieņu pret jums.

Kņazs tūdaļ palocījās uz abām pusēm un klusēdams izgāja. Aleksandra un Adelaida pasmaidīja un sačukstējās par kaut ko savā starpā. Līzaveta Prokofjevna bargi uz viņām paskatījās.

— Mēs tikai par to, māmiņ, — iesmējās Adelaida, — ka kņazs atvadoties tik brīnum jauki palocījās; dažreiz viņš gluži kā maiss, bet te pēkšņi kā... Jevgeņijs Pavličs.

— Smalkjūtību un cienību māca pati sirds, nevis deju skolotājs, — sentenciozi noteica Līzaveta Prokofjevna un devās augšā savās istabās, pat nepaskatīdamās uz Aglaju.

Kad kņazs pārnāca mājās, jau ap pulksten deviņiem, tad satapa terasē Veru Lukjanovnu un kalponi. Viņas kopīgi slaucīja un uzkopa telpas pēc vakardienas nekārtības.

— Paldies dievam, paspējām līdz jūsu pārnākšanai! — priecīgi sacīja Vera.

— Sveiki, man mazliet galva reibst; slikti gulēju; es labprāt iemigtu.

— Tepat terasē kā vakar? Labi. Es pateikšu visiem, lai jūs nemodina. Tēvs kaut kur aizgāja.

Kalpone izgāja; Vera jau sekoja tai, bet atgriezās un noraizējusies piegāja pie kņaza.

— Kņaz, pažēlojiet šo... nelaimīgo; šodien nedzeniet viņu projām.

— Neparko nedzišu projām; kā viņš pats vēlas.

— Viņš neko tagad nedarīs, un... neesiet pret viņu bargs.

— Ak nē, kādēļ gan?

— Un... nesmejieties par viņu; tas ir pats galvenais.

— Ak, nepavisam ne!

— Muļķe es esmu, ka tādām cilvēkiem kā jūs to saku, — notvika Vera. — Lai gan jūs esat noguris, — iesmējās viņa, pa pusei

aizgriezusies, lai ietu projām, — bet jums tik brīnum jaukas acis šai brīdī... laimīgas.

— Vai tiešām laimīgas? — mundri jautāja kņazs un priecīgi iesmējās.

Bet Vera, vaļsirdīga un atklāta kā zēns, pēkšņi nezin kāpēc nokauņējās, nosarka vēl vairāk un, smiedamās joprojām, steidzīgi izgāja no istabas.

«Cik viņa... jauka,» nodomāja kņazs un tūdaļ aizmirsa viņu. Viņš iegāja terases kaktā, kur stāvēja kušete un tās priekšā galdiņš, apsēdās, paslēpa seju rokās un nosēdēja minūtes desmit; pēkšņi ar steigu, satraukts iebāza sānkabatā roku un izvilka trīs vēstules.

Taču atkal atvērās durvis un ienāca Koļa. Kņazs gandrīz nopriecājās, ka vēstules bija jābāž atpakaļ kabatā un varēja atlikt šo brīdi.

— Tas tik ir notikums! — sacīja Koļa, apsēzdamies uz kušetes un tieši ķerdamies pie lietas kā visi viņam līdzīgie. — Kā jūs tagad skatāties uz Ipoļitu? Bez cieņas?

— Kāpēc tā... bet, Koļa, esmu noguris... Turklāt par to pārāk grūti atkal uzsākt... Kā viņš jūtas?

— Guļ un vēl divas stundas nogulēs. Skaidrs, jūs mājās negulējāt, staigājāt pa parku... protams, uztraukumi... kā nu ne!

— Kā jūs zināt, ka es staigāju pa parku un mājās negulēju?

— Vera nupat sacīja. Gribēja pierunāt, lai nenāku iekšā; es nenocietos, uz britiņu ienācu. Es šīs divas stundas nodežurēju pie gultas; tagad savukārt Kostju Lebedevu nosēdināju. Burdovskis aizgāja. Liecieties taču gulēt, kņaz: arlabu... nu, arlabudienu! Tikai, vai zināt, es esmu pārsteigts!

— Protams... tas viss...

— Nē, kņaz, nē; esmu pārsteigts par «Atzišanos». Galvenais, par to vietu, kur viņš runā par providenci un par nākamo dzīvi. Tur ir kāda gi-gantiska doma!

Kņazs laipni paskatījās Kolā, kas, protams, tādēļ vien bija ienācis, lai ātrāk parunātos par gigantisko domu.

— Bet galvenais, galvenais nav tikai šai domā, bet visā pieejā! Ja to būtu uzrakstījis Voltērs, Ruso, Prudons, es izlasītu, ievērotu, tomēr nebūtu pārsteigts tik lielā mērā. Bet cilvēks, kas droši zina, ka viņam atlikušas desmit minūtes, un runā tā, — tas taču ir lepnis! Tā taču ir augstākā pašapziņas pilna neatkarība, tas taču nozīmē tiešu dižošanos... Nē, tas ir gigantisks gara spēks! Un pēc visa tā apgalvot, ka viņš tišām neesot uzlicis kapsulu, — tas ir zemiski,

nedabiski! Bet ziniet, viņš taču piekrāpa vakar, apveda ap stūri: es nekad neesmu palīdzējis viņam sakravāt somu un nekad neesmu pistoli redzējis; viņš pats visu salika somā, tā ka viņš pēkšņi izsita mani no sliedēm. Vera saka, — jūs atstājot viņu šeit; zvēru, ka nedraudēs briesmas, jo vairāk tāpēc, ka mēs visi būsīm pastāvīgi pie viņa.

— Kurš no jums tur bija pa nakti?

— Es, Kostja Ļebedevs, Burdovskis; Kellers pabija laiciņu, tad pārgāja gulēt pie Ļebedeva, jo mums nebija kur gulēt. Ferdiščenko arī gulēja pie Ļebedeva, pulksten septiņos aizgāja. Ģenerālis vienmēr pārgul pie Ļebedeva, tagad arī aizgāja... Ļebedevs varbūt pie jums atnāks tūlīt; viņš nezin kāpēc jūs meklēja, divi lāgi jautāja. Vai viņu laist vai nelaist, ja jūs būsit apgūlies? Es arī eju gulēt. Ak jā, es jums kaut ko gribēju pateikt; mani pirmīt pārsteidza ģenerālis; Burdovskis pamodināja mani pēc sešiem uz dežūru, gandrīz pat sešos; es uz brīdi izgāju, satieku pēkšņi ģenerāli un vēl tik iereibušu, ka viņš mani nepazina: stāv manā priekšā kā stabs; metās man vai virsū, kad atguvās: «Ko dara slimnieks? Atnācu apjautāties par slimnieku...» Es noraportēju, — nu — tā un tā. «Tas viss ir labi,» viņš saka, «bet es, galvenais, tādēļ vien nācu, tādēļ arī piecēlos, lai tevi brīdinātu; man ir pamats domāt, ka Ferdiščenko kunga klātbūtnē nevar visu runāt un... jāatturas.» Saprotat, kņaz?

— Vai tiešām? Tomēr... mums tas vienalga.

— Jā, bez šaubām, vienalga, mēs neesam masoni! Tā ka es pat pabrīnījos, ka ģenerālis tiši nakts laikā nācis mani tādēļ vien modināt.

— Ferdiščenko aizgāja, jūs sakāt?

— Pulksten septiņos; iegriezās pie manis, garām ejot; es dežurēju! Sacīja, ka ejot izgulēt miegu tālāk pie Vilkina — ir viens tāds žūpa Vilkins. Nu, es eju! Te jau arī Lukjans Timofejičs... Kņazs grib gulēt. Lukjan Timofejič, griez atpakaļ!

— Tikai īsu brīdi, augsti godājamo kņaz, kādā, pēc manām domām, svarīgā lietā, — ar nedabisku uzsvaru pusbalsi sacīja ienākušais Ļebedevs un cienīgi palocijās. Viņš tikko bija pārnācis un pat savā galā nebija spējies iegriezties, tā ka arī plātmali vēl turēja rokās. Viņa seja bija rūpju pilna un pauda sevišķu, neparastu pašapziņu. Kņazs uzaicināja viņu apsēsties.

— Jūs divas reizes esot pēc manis jautājis? Jūs varbūt vēl arvien raizējaties par vakardienas...

— Par šo vakardienas zēnu, jūs domājat, kņaz? Ak nē, vakar

manas domas nebija kārtībā... bet šodien es vairs nekādā ziņā ne-
taisos *contrecarrer*¹ jūsu pieņēmumus.

— Kontreka... kā jūs teicāt?

— Es teicu: kontrekarēt; franču vārds, tāpat kā liels daudzums
citu vārdu, kas ieguvuši krievu valodā pilsoņu tiesības, bet sevišķi
to neaizstāvu.

— Ko jūs šodien, Lebedev, esat tāds cienīgs un svinīgs un ru-
nājat kā no grāmatas, — kņazs pasmaidīja.

— Nikolaj Ardalionovič! — gandrīz vai aizgrābtības pilnā balsī
Lebedevs griezās pie Koļas. — Tā kā man jāpaziņo kņazam par
kādu lietu, kas attiecas īpaši...

— Nu jā, protams, protams, nav mana darišana! Uz redzēša-
nos, kņaz! — Koļa steigšus pazuda.

— Milu šo bērnu sapratīguma dēļ, — sacīja Lebedevs, norau-
dzīdamies viņam pakal, — sprigans zēns, lai gan arī uzbāzīgs. Ār-
kārtīga nelaime mani piemeklējusi, augsti godājamo kņaz, vakar
vakarā vai šorīt mazā gaismiņā... vēl šaubos precīzi noteikt laiku.

— Kas tad nu?

— Pazuduši četrsimt rubļi no sānkabatas, augsti godājamo
kņaz; aptīrijuši! — piebilda Lebedevs ar skābu smīnu.

— Jums pazuduši četrsimt rubļu? Žēl gan.

— Un jo sevišķi tāpēc, ka esmu nabadzīgs cilvēks, kas godīgi
pārtiek no sava darba.

— Protams, protams; kā tad tā?

— Vainojams vīns. Es pie jums griežos kā pie providences,
augsti godājamo kņaz. Summu četrsimt rubļu sudrabā es saņēmu va-
kar pulksten piecos pēc pusdienas no kāda parādnieka un ar vil-
cienu atgriezos šurp. Naudas maks bija kabatā. Pārmainot vicemun-
dieri pret svārkiem, pārliku naudu svārkos, lai turētu to pie sevis,
paredzēdams jau vakarā izsniegt to pēc kāda lūguma... gaidot
pilnvaroto.

— Pie reizes, Lukjan Timofejič, vai taisnība, ka jūs esot avīzēs
publicējis, ka aizdodot naudu pret zelta un sudraba lietām?

— Ar pilnvarotā starpniecību; mana paša vārds nav atzīmēts
zem adreses. Tā kā man ir niecīgs kapitāls un ja ņem vērā ģimenes
pieaugumu, jūs piekritīsiet, ka godīgi procenti...

— Nu jā, nu jā, es tikai apjautājos; piedodiet, ka pārtraucu.

— Pilnvarotais neieradās. Tikmēr atveda nelaimīgo; es jau biju
forsētā stāvoklī, paēdis pusdienas; ienāca šie viesi, iedzērām...

¹ Apstridēt. (Franc.)

tēju, un... es kļuva jautrs sev par postu. Kad pēc tam, jau vēl, ienāca šis Kellers un pavēstīja par jūsu svinīgo dienu un par rīkojumu pasniegt šampanieti, tad es, dārgo un augsti godājamo kņaz, tā kā man ir sirds (ko jūs jau droši vien būsit pamanījis, jo to es esmu pelnījis), man ir sirds, nēteikšu, ka jūtīga, taču pateicīga, ar ko arī lepojos, — es, lai padarītu jo svinīgāku rīkojamo sagaidīšanu, pie tam vēlēdamies personīgi apsveikt jūs, sadomāju iet un pārmainīt savus vecos kankarus pret vicemundieri, ko pēc pārbraukšanas biju novilcis, un to arī izdarīju, kā jūs, kņaz, droši vien arī pamanījāt, redzēdami mani vicemundierī visu vakaru. Pārmainīdams apģērbu, aizmirsu svārkos naudas maku... Tiešām tiesa, kad dievs grib sodīt, tad vispirms atņem prātu. Un tikai šorīt, jau pusastoņos, kolidz atmodos, uztrūkos kā neprātīgs, ķeros vispirmām kārtām pie svārkkiem, — tukša kabata! No naudas maka ne vēsts.

— Ak, tas ir nepatīkami!

— Tieši nepatīkami; un jūs ar patiesu taktu atradāt nupat pie nācīgu izteicienu, — ne bez viltības piebilda Ļebedevs.

— Kā tad, tomēr... — sāka uztraukties kņazs, nogrimdams domās, — tā taču nopietna lieta.

— Tieši nopietna lieta — vēl otrs jūsu sameklēts vārds, kņaz, lai apzīmētu...

— Ak, beidziet, Lukjan Timofejič, — kas te sameklēts? Vārdi nav svarīgi... Vai jūs domājat, ka jums varēja dzērumā izkrist no kabatas?

— Varēja. Dzērumā viss iespējams, kā jūs vaļsirdīgi izteicāties, augsti godājamo kņaz! Bet, lūdzu, spriediet pats: ja es būtu izsviedis maku no kabatas, pārmainot svārkus, tad izkritušajam priekšmetam būtu jāguļ turpat uz grīdas. Kur tad ir šis priekšmets?

— Vai jūs neesat ielicis kaut kur atvilktnē, galdā?

— Visu pārmeklēju, visu izvaidāju, lai gan nekur to neesmu licis un nekādas atvilktnes neesmu atvēris, ko skaidri atceros.

— Skapīti ieskatījāties?

— Tur vispirms un šodien pat vairākkārt... Un kā gan es varētu to ielikt skapīti, patiesi godājamo kņaz?

— Atzīstos, Ļebedev, tas mani uztrauc. Tātad kāds to atradis uz grīdas?

— Vai no kabatas izvilcis! Divas alternatīvas.

— Tas mani ļoti uztrauc, jo kas gan īsti... Tas ir jautājums!

— Bez jebkādam šaubām, tas ir galvenais jautājums; jūs apbrīnojami precīzi atrodat vārdus un domas un nosakāt apstākļus, visugaišo kņaz.

— Ak Lukjan Timofejič, beidziet zoboties, te...

— Zoboties! — iesaucās Lebedevs, sasizdams rokas.

— Nu, nu, nu, labi, es taču nedusmojos, te pavisam kas cits...
Es par cilvēkiem baidos. Ko jūs turat aizdomās?

— Visgrūtākais un... vissarežģītākais jautājums! Uz kalponi domāt nevaru: viņa sēdēja virtuvē. Miesīgos bērņus arī ne...

— Ko vēl ne.

— Tātad kāds no viesiem.

— Bet vai tas iespējams?

— Pilnīgi un augstākā mērā neiespējams, bet katrā ziņā tam tā jābūt. Esmu tomēr ar mieru pieļaut un esmu pat pārliecināts, ja ir notikusi zādzība, tad notikusi nevis vakarā, kad visi bija kopā, bet jau naktī vai pat uz rīta pusi un to izdarījis kāds no tiem, kas palika pa nakti.

— Ak mans dievs!

— Par Burdovski un Nikolaju Ardalionoviču, gluži dabiski, nevar runāt; viņi pat nav ienākuši pie manis.

— Tā tikai trūka, ja arī būtu ienākuši! Kas pie jums nakti pārgulēja?

— Ieskaitot mani, mēs pārgulējām četri gabali, divās blakus istabās: es, ģenerālis, Kellers un Ferdiščenko kungs. Tātad viens no mums četriem!

— Tas ir, no trijiem; bet kurš gan?

— Es pieskaitīju arī sevi taisnības un kārtības labad; bet jūs piekristīsiet, kņaz, ka es apzagt pats sevi nevarēju, lai gan šādi gadījumi pasaulē ir notikuši...

— Ak Lebedev, cik garlaicīgi! — nepacietīgi iesaucās kņazs.
— Pie lietas, ko jūs vilcināties!...

— Tātad atliek trīs, un, pirmkārt, Kellera kungs, kas ir nepašāvējis cilvēks, žūpa un dažos gadījumos liberālis, tas ir, attiecībā uz kabatām; bet citās lietās ar tādām tieksmēm, kas, tā sakot, vairāk atgādina senu bruņnieciskumu nekā liberālismu. Viņš apgūlās sākumā šeit, slimnieka istabā, un tikai naktī pārvācās pie mums ar ieganstu, ka uz kailas grīdas cieta guļa.

— Jūs turat aizdomās viņu?

— Turēju. Kad es no rīta pēc septiņiem pietrūkos kā neprātīgs un iezvēlu sev ar roku pa pieri, tad tūlīt uzmodināju ģenerāli, kas gulēja nevainīgā miegā. Ņemot vērā Ferdiščenko divaino pazūšanu, kas vien jau radīja mums aizdomas, mēs abi tūlīt nolēmām izkratīt Kellera, kas gulēja kā... kā... nosists. Izkratījām pilnīgi: kabatās ne santīma, un pat nevienas kabatas, kas nebūtu caura, neatradām.

Mutauts zils, rūtains, kokvilnas, nepieklājīgā stāvoklī. Tālāk kāda mīlestības vēstulīte no nezin kādas istabenes, kas pieprasa naudu un draud, tad vēl jums pazīstamā feļetona driskas. Ģenerālis nolēma, ka viņš ir nevainīgs. Lai iegūtu pilnīgākas ziņas, mēs viņu pašu uzmodinājām, ar pūlēm uzbungājām; tikko spēja saprast, kas noticis: iepleta muti, pēc izskata piedzēries, sejas izteiksme nejdzīga un nevainīga, pat mulķīga, — viņš nav!

— Ai, kā es priecājos! — priecīgi nopūtās kņazs. — Es tā par viņu baidījos!

— Baidījāties? Tātad jums jau ir bijis pamats? — Ļebedevs piemiedza acis.

— Ak nē, es tāpat, — kņazs aprāvās, — es briesmīgi mulķīgi pateicu, ka baidījos. Esiet tik laipns, Ļebedev, nesakiet nevienam...

— Kņaz, kņaz! Jūsu vārdi glabāsies manā sirdī... manas sirds dziļumos! Būšu mēms kā kaps!... — jūsmīgi sacīja Ļebedevs, spiezdams platmali pie sirds.

— Labi, labi!... Tātad Ferdiščenko? Tas ir, es gribu sacīt, jūs turat aizdomās Ferdiščenko?

— Ko gan vēl citu? — klusi sacīja Ļebedevs, cieši lūkodamies kņazā.

— Nu jā, protams... ko gan vēl citu... tas ir, atkal jājautā, kādi gan pierādījumi?

— Pierādījumi ir. Pirmkārt, viņa nozušana pulksten septiņos rītā vai pat jau pēc pulksten sešiem.

— Zinu, man Koļa sacīja, ka viņš iegriezies pie tā un sacījis, ka ejot pārgulēt nakti tālāk pie... aizmirsu pie kā, pie sava paziņas.

— Pie Vilkina. Tātad Nikolajs Ardalionovičs jau jums stāstīja?

— Viņš neko neteica par zādzību.

— Viņš arī nezina, jo es pagaidām turu šo lietu noslēpumā. Tātad viņš iet pie Vilkina; liktos, — kas tur sevišķs, ka piedzēries cilvēks iet pie tāda paša piedzēruša cilvēka, kāds viņš pats, kaut arī tikko gaismai svīstot, bez jebkāda iemesla? Bet te jau arī atklājas pēdas: aiziedams viņš atstāj adresi... Tagad sekojiet, kņaz, paceļas jautājums: kādēļ viņš atstājis adresi?... Kādēļ viņš iegriežas tieši pie Nikolaja Ardalionoviča, mezdams likumu, un saka viņam, ka «ēju pārgulēt nakti tālāk pie Vilkina»? Un kas gan interesēsies par to, ka viņš aiziet un pat tieši pie Vilkina? Kādēļ tas jāizziņo? Nē, te ir viltība, zagļa viltība! Tas nozīmē: «Lūk, es tieši neslēpju savas pēdas, kas tad es varu būt par zagli? Vai tad zaglis būtu izziņojis, kurp viņš dodas?» Gluži lieka norūpēšanās, lai novērstu

aizdomas un, tā sakot, izdzēstu savas pēdas smiltīs... Jūs sapratāt mani, augsti godājamo kņaz?

— Sapratu, ļoti labi sapratu, — bet ar to taču nepietiek?

— Otrs pierādījums: izrādās, ka pēdas ir nepareizas, bet uzdotā adrese nav īsta. Pēc stundas, tas ir, pulksten astoņos, es jau klauvēju pie Vilkina durvīm; viņš dzīvo tepat Piektajā ielā un pat ir man pazīstams. Nekāda Ferdiščenko tur neatradu. Lai gan izdabāju no kalpones, pilnīgi kurlas, ka pirms kādas stundas tiešām kāds daudzījies un pat diezgan stipri, tā ka pat zvaniņu norāvis. Bet kalpone neesot vērusi vaļā, negribēdama modināt Vilkina kungu, bet varbūt arī pati negribēdama celties. Tā mēdz notikt.

— Un tie ir visi jūsu pierādījumi? Tas par maz.

— Kņaz, bet ko gan turēt aizdomās, padomājiet? — aizkustinoši noteica Ļebedevs, un kaut kas viltīgs pavidēja viņa smīnā.

— Būtu jūs vēlreiz apskatījis istabas un atvilktnes! — norūpējies sacīja kņazs, britiņu padomājis.

— Esmu apskatījis! — vēl aizkustinošāk nopūtās Ļebedevs.

— Hm! Kādēļ, kādēļ jums vajadzēja mainīt šos svārkus! — iesaucās kņazs, sašutumā uzsizdams pa galdu.

— Tas ir jautājums no kādas senlaiku komēdijas. Bet visulabsirdīgāko kņaz! Jums jau pārāk ķeras pie sirds mana nelaime! Neesmu tā vērts. Tas ir, es viens tā neesmu vērts; bet jūs ciešat arī par noziedznieku... par niecīgo Ferdiščenko kungu?

— Nu jā, jā, jūs tiešām sagādājat man rūpes, — izklaidīgi un ar nepatiku pārtrauca viņu kņazs. — Tātad — ko jūs esat nodomājis darīt... ja esat tik pārliecināts, ka tas ir Ferdiščenko?

— Kņaz, augsti godājamo kņaz, kas gan cits? — pieaugošā aizkustinājumā izlocījās Ļebedevs. — Jo nav taču cita, uz ko varētu domāt, un, tā sakot, pilnīga neiespējamība turēt aizdomās jebkuru citu, izņemot Ferdiščenko kungu, tas taču, tā sakot, ir vēl viens pierādījums pret Ferdiščenko kungu, jau trešais pierādījums! Jo jā-jautā; kas gan cits? Taču ne jau uz Burdovska kungu man domāt, he-he-he?

— Nu, kas par niekiem!

— Ne galu galā uz ģenerāli, he-he-he?

— Kas par aplamību? — gandrīz dusmīgi noteica kņazs, nepacietīgi pagriezdamies krēslā.

— Kā nu nebūs aplamība! He-he-he! Un izsmidzināja ar mani šis cilvēks, tas ir, ģenerālis! Ejam abi pirmīt uz karstām pēdām pie Vilkina... bet man jums jāpiebilst, ka ģenerālis bija vēl vairāk par mani pārsteigts, kad es pēc nozušanas vispirmām kārtām pamodi-

nāju viņu, pat tā pārsteigts, ka pārvērtās sejā, nosarka, nobālēja un beidzot nonāca pēkšņi tik niknā un cēlā sašutumā, ka es pat nebiju gaidījis tādu pakāpi. Viscēlsirdīgākais cilvēks! Melo viņš nepārtraukti, aiz vājības, taču ir cilvēks ar viscildenākajām jūtām, turklāt nav liela prāta cilvēks, bet iedveš pilnīgu uzticību ar savu nevainību. Es jums jau sacīju, augsti godājamo kņaz, ka jūtu pret viņu ne tikai vājību, bet pat mīlestību. Viņš pēkšņi apstājas ielas vidū, atpogā svārkus, atsedz krūtis: «Pārmeklē mani,» viņš saka, «tu Keleru pārmeklēji, kāpēc tad tu mani nepārmeklē? To prasa taisnība!» Viņam pašam rokas un kājas trīc, pat gluži nobālējis, tāds bargs. Es iesmejos un saku: «Klausies, ģenerāli, ja kāds cits man to būtu sacījis par tevi, tad es uz vietas pats savām rokām savu galvu norautu, ieliktu to lielā bļodā un pats pasniegtu to bļodā visiem šaubīgajiem: «Te jūs redzat šo galvu, tad, lūk, ar šo savu galvu es par viņu galvošu un ne tikai galvu esmu ar mieru atdot, bet pat uguni skriet.» Tā es par tevi esmu gatavs galvot!» Te viņš metās manos apkampienos turpat ielas vidū, apraudājās, dreb un tik stipri piespieda mani pie krūts, ka es tikko spēju atklepoties: «Tu,» viņš saka, «esi vienīgais draugs, kas palicis man manās likstās!» Jūtīgs cilvēks! Nu, protams, turpat pa ceļam arī gadījumam piemērotu anekdoti pastāstīja, it kā arī viņu kādreiz, vēl jaunībā, noturējuši aizdomās, ka viņš nozadzis piecsimtūkstoš rubļu, bet ka viņš jau otrā dienā meties degoša nama liesmās un izvilcis no uguns grāfu, kas viņu noturējis aizdomās, un Ņinu Aleksandrovnu, kas vēl bijusi jaunava. Grāfs viņu apkampis, un tādā kārtā notikušas viņa laulības ar Ņinu Aleksandrovnu, bet jau otrā dienā ugunsgrēka drupās atraduši arī lādīti ar pazudušo naudu; tā bijusi no dzelzs, angļu ražojums, ar slepenu atslēgu, šī lādīte nezin kā pakritusi zem grīdas, tā ka neviens pat nav pamanījis, un tikai šā ugunsgrēka dēļ atradusies. Skaidrākie meli. Bet, kad par Ņinu Aleksandrovnu ierunājās, tad pat sāka šņukstēt. Cildena persona ir Ņina Aleksandrovna, lai gan uz mani dusmīga.

— Jūs neesat pazīstami?

— Gandrīz nemaz, bet ar visu sirdi to vēlētos, kaut vai tikai tādēļ, lai viņas priekšā attaisnotos. Ņina Aleksandrovna ir nemierā ar mani, ka es samaitāju viņas vīru ar žūpošanu. Bet es ne vien nesamaitāju, bet drīzāk savaldu viņu; es varbūt atrāju viņu no kompānijas, kas ļoti kaitīga. Pie tam viņš ir mans draugs, un es, atzīstos jums, tagad vairs nepametišu viņu: kurp viņš, turp arī es, tāpēc ka viņu tikai ar jūtību vien var pievaldīt. Tagad viņš vairs nemaz neapciemo savu kapteinieti, lai gan slepenībā ilgojas pēc

viņas, dažreiz pat vaid viņas dēļ, jo sevišķi katru rītu, celdamies un vilkdams kājās zābakus, nemaz nezīnu, kāpēc taisni šīnī laikā. Nau-
das viņam nav, tur tā nelaime, bet pie tās bez naudas ierasties nav
ko domāt. Viņš nav lūdzis jums naudu, augsti godājamo kņaz?

— Nē, nav lūdzis.

— Kauns. Viņš ir gan gribējis: pat man atzinās, ka gribot jūs
apgrūtināt, bet kaunoties, tā kā jūs jau viņam esot aizdevis un tur-
klāt viņš šaubās, vai tikai jūs dosit. Viņš man kā draugam to at-
klāja.

— Bet vai jūs viņam naudu nedodat?

— Kņaz! Augsti godājamo kņaz! Ne tikai naudu, par šo cil-
vēku es, tā sakot, pat dzīvību... nē, pārspilēt tomēr negribu, — ne
jau nu dzīvību, bet, tā sakot, drudzi, kādu trumu vai pat klepu, —
nudien būtu gatavs pārciest, ja ļoti liela nepieciešamība, jo uzskatu
viņu par dīzenu, bet pazudušu cilvēku! Jā, ne tikai naudu!

— Tātad naudu dodat?

— N-nē, naudu neesmu devis, un viņš pats zina, ka nedošu arī,
bet taču vienīgi atturības un viņa labošanas nolūkā. Tagad piesējās
man līdzī uz Pēterburgu; es taču braucu uz Pēterburgu, lai pār-
steigtu Ferdiščenko kungu pa gluži karstām pēdām, jo droši zīnu,
ka viņš jau tur. Mans ģenerālis jau kā spārnos; bet man ir aizdo-
mas, ka Pēterburgā viņš aizšmauks no manis, lai apmeklētu kaptei-
nieti. Es, atzīstos jums, pat tīšām viņu palaidīšu, un mēs jau arī
norunājām, kolīdz atbrauksim, doties katrs uz savu pusi, lai par-
cīgāk būtu notvert Ferdiščenko kungu. Tad es viņu palaidīšu, bet
pēc tam pēkšņi, gluži kā sniegs uz galvas, pārsteigšu viņu pie kap-
teinietes — patiesībā, lai viņu nokauninātu kā ģimenes cilvēku un
kā cilvēku vispār.

— Tikai neceliet troksni, Lebedev, dieva dēļ, neceliet troksni, —
pusbalsī un stipri uztraucies noteica kņazs.

— Ak nē, tikai tādēļ vien, lai nokauninātu un paraudzītos, kādu
ģīmi viņš rādis, — jo daudz ko var pēc fizionomijas spriest, augsti
godājamo kņaz, un sevišķi par tādu cilvēku! Ak kņaz! Lai cik liela
īr mana paša nelaime, bet es nespēju pat tagad nedomāt par viņu
un par to, kā labot viņa tikumus. Man pie jums ārkārtīgi liels lū-
gums, augsti godājamo kņaz, atzišos, pat tādēļ vien patiesībā arī
ierados: ar viņu namu jūs jau esat pazīstams un pat esat dzīvojis
pie viņiem; ja tad nu jūs, visulabsirdīgāko kņaz, izlemtos mani šai
lietā atbalstīt, patiesībā vienīgi ģenerāļa un viņa laimes labad...

Lebedevs pat rokas salika kā lūgšanā.

— Kā tad? Kā lai atbalstu? Ticiet man, Ļebedev, ka es visai vēlos jūs pilnīgi saprast.

— Vienīgi šai pārliecībā es pie jums esmu ieradies! Ar Ņinas Aleksandrovnas starpniecību viņu varētu ietekmēt; novērojot un, tā sakot, sekojot viņa ekselencei pastāvīgi, viņa paša ģimenes klēpī. Es, diemžēl, neesmu pazīstams... turklāt te arī Nikolajs Ardalionovičs, kas jūs dievina, tā sakot, līdz pat savas jauneklīgās sirds dziļumiem, droši vien varētu palīdzēt...

— N-nē... Ņinu Aleksandrovnu iesaistīt šai lietā... pasargi, dievs! Un arī Koļu... Es tomēr jūs varbūt vēl īsti nesaprotu, Ļebedev.

— Te taču pat nav ko saprast! — Ļebedevs pietrūkās no krēsla. — Tikai siltas jūtas vien un maigums — istās zāles mūsu slimniekam. Jūs, kņaz, atļaujiet man uzskatīt viņu par slimnieku?

— Tas pat liecina par jūsu smalkjūtību un prātu.

— Paskaidrošu jums ar piemēru, kas skaidrības dēļ ņemts no prakses. Redziet, kas tas par cilvēku: tagad viņam ir tikai viena vājība — uz šo kapteinieti, pie kuras ierasties bez naudas viņš nevar un pie kuras šodien esmu nodomājis viņu piekert viņa paša laimes labad; bet, pieņemsim, ka ne tikai kapteiniete, bet, ja viņš izdarītu pat īstu noziegumu, nu, kādu visnegodīgāko pārkāpumu (lai gan viņš nemaz nav uz to spējīgs), — arī tad, es saku, vienīgi ar cēlsirdīgu, tā sakot, maigumu ar viņu visu ko var panākt, jo viņš ir visjūtīgākais cilvēks! Ticiet, ka pat piecas dienas neizturēs, pats izplāpāsies, sāks raudāt un visā atzīsies, — un sevišķi tad, ja rīkotos veikli un cildeni, ar ģimenes un jūsu uzraudzību pār visiem viņa, tā sakot, rakstura vilcieniem un soļiem... Ak visulabsirdīgāko kņaz! — pietrūkās Ļebedevs, pat itin kā iedvesmā. — Es taču nemaz neapgalvoju, ka viņš noteikti... Es, tā sakot, visas savas acis esmu gatavs izliet par viņu kaut tūlīt, lai gan jūs piekritīsiet, ka negausība un žūpošana, un kapteiniete, un viss, kopā ņemts, var novest pie visa kā.

— Tādu mērķi es, protams, vienmēr esmu gatavs atbalstīt, — sacīja kņazs pieceldamies, — tikai, atzīstos jums, Ļebedev, esmu briesmīgi uztraukts; sakiet, jūs taču vēl arvien... vārdu sakot, jūs taču pats sakāt, ka turat aizdomās Ferdiščenko kungu.

— Nu, ko gan citu? Ko gan citu, visusirsnīgāko kņaz? — Ļebedevs atkal aizkustināts salika rokas, aizkustinoši smaidīdams.

Kņazs saviebās un piecēlās kājās.

— Redziet, Lukjan Timofejič, te var briesmīgi kļūdīties. Šis Ferdiščenko... es negribētu runāt par viņu sliktu... bet šis Fer-

diščenko... tas ir, ko var zināt, var būt, ka tas ir viņš!... Es gribu sacīt, ka varbūt viņš patiesi spējīgāks uz to nekā... nekā tas otrs.

Lebedevs ausijās un iepleta acis.

— Redziet, — kņazs pinās un arvienu vairāk sadrūma, staigādams šurpu turpu pa istabu un cenzdamies neskatīties Lebedevā, — man deva ziņu... man sacīja par Ferdiščenko kungu, it kā viņš bez visa cita esot tāds cilvēks, kura klātbūtnē jāatturas un nav jārunā nekas... lieks, — saprotat? Saku to tādēļ, ka varbūt viņš tiešām ir bijis vairāk spējīgs nekā otrs... lai nekļūditos, — tas ir galvenais, saprotat?

— Bet kas jums sacīja to par Ferdiščenko kungu? — viņam kā kļuptin uzklupa Lebedevs.

— Tā, man pačukstēja; es tomēr pats tam neticu... man briesmīgi nepatīkami, ka es biju spiests to paziņot, esiet drošs, es pats tam neticu... tie ir tikai nieķi... Tpū, cik es mulķīgi izdarīju!

— Redziet, kņaz, — Lebedevs sāka drebēt, — tas ir svarīgi, tas ir pārāk svarīgi tagad, tas ir, nevis par Ferdiščenko kungu, bet par to, kā pie jums nonākusi šī ziņa. (To sacīdams, Lebedevs skraidīja līdz kņazam turp un atpakaļ, cenzdamies iet ar viņu vienā solī.) Palūk, kņaz, arī es tagad pateikšu: pirmīt ģenerālis, kad mēs ar viņu gājām pie šī Vilkina, tad viņš jau bija man pastāstījis par ugunsgrēku un, dūsmās vārīdamies, pēkšņi sāka likt man manīt to pašu par Ferdiščenko kungu, bet tik nesakarīgi un nelāgi, ka es negribot biju spiests uzdot viņam dažus jautājumus un sakarā ar to pārliecinājos pilnīgi, ka visa šī ziņa ir vienīgi viņa ekselences iedvesmas rezultāts... Patiesībā, tā sakot, vienīgi aiz labsirdības. Jo viņš arī melo vienīgi tāpēc, ka nespēj savaldīt aizkustinājumu. Tagad redziet pats: ja viņš samelojies, bet par to es esmu pārliecināts, kā gan tad arī jūs varējāt to padzirdēt? Saprotiet, kņaz, tā taču bija viņam mirkļa iedvesma, — kas gan jums to pateicis? Tas ir svarīgi un... tā sakot...

— Man to nupat pateica Koļa, bet viņam to nesen pateicis tēvs, ko viņš pulksten sešos, jau septītajā stundā, sastapis priekšnamā, kad tur izgājis nezin kādēļ.

Un kņazs pastāstīja visus sīkumus.

— Nu, lūk, tas nu ir tas, ko sauc par pēdām, — berzēdams rokas, nedzirdami smējās Lebedevs, — tā jau es domāju! Tas nozīmē, ka viņa augstība tiši pārtraucis savu nevainīgo miegu pulksten sešos, lai ietu modināt mīlamo dēlu un paziņotu viņam, cik ārkārtīgi bīstami būt kaimiņos ar Ferdiščenko kungu! Vai pēc visa tā

Ferdiščenko kungs var būt bīstams cilvēks, un kas tās par viņa augstības tēvišķīgajām rūpēm, he-he-he!...

— Klausieties, Ļebedev, — kņazs samulsa galīgi, — klausieties, rikojieties klusām! Nesaceliet troksni! Es jūs lūdzu, Ļebedev, es jūs lūgtin lūdzu... Tādā gadījumā zvēru, es palīdzēšu, bet lai neviens nezīnātu, lai neviens nezīnātu!

— Esiet drošs, visulabsirdīgāko, visusirsnīgāko un visucēlsirdīgāko kņaz, — iesaucās Ļebedevs, iedvesmas pārņemts, — esiet drošs, ka tas viss nomirs manā cildenajā sirdī! Klusiem soļiem, kopā! Klusiem soļiem, kopā! Es pat visas savas asinis... Jūsu gaišība kņaz, esmu zemisks ir sirdī, ir dvēselē, bet pajautājiēt kaut vai jebkuram nelietim, ne vien zemiskam cilvēkam: ar ko viņam labāk darīšanas kārtot, vai ar tādu nelieti kā viņš pats vai ar viscēlsirdīgāko cilvēku, kāds esat jūs, vissirsnīgāko kņaz? Viņš atbildēs, ka ar viscēlsirdīgāko cilvēku, un te izpaužas tikuma uzvara! Uz redzēšanos, augsti godājamo kņaz! Klusiem soļiem... klusiem soļiem un... kopā.

X

Kņazs beidzot saprata, kāpēc viņš ik reizes sastinga, kad piešķārās šīm trim vēstulēm, un kāpēc viņš atlicis brīdi, kad tās lasīs, līdz pašam vakaram. Kad kņazs jau pirmīt no rīta bija iekritis smagā miegā uz savas kušetes, vēl arvien neiedrošinādamiēs atvērt kādu no šīm trim aploksnēm, viņš atkal bija redzējis mokpilnu sapni, atkal bija atnākusi pie viņa tā pati «noziedzniece». Tā atkal raudzījās viņā, asarām mirdzot garajās skropstās, atkal aicināja sev līdzī, un atkal viņš pamodās tāpat kā pirmīt, mokās atcerēdamiēs tās seju. Viņš jau gribēja doties pie viņas tūlīt, bet nespēja; beidzot gandrīz vai izmisumā atlocīja vēstules un sāka lasīt.

Šīs vēstules arī bija līdzīgas sapnim. Reizēm mēdz rādīties divaini sapņi, neiespējami un nedabiski; atmozdamiēs jūs atceraties tos skaidri un brīnāties par divaino faktu: jūs atceraties vispirms, ka saprāts nav jūs atstājis visu jūsu sapņošanas laiku; atceraties pat, ka jūs esat rikojies ārkārtīgi viltīgi un loģiski visu to ilgo, ilgo laiku, kad jūs ielēna slepkavas, kad viņi ar jums blēdījās, slēpa savu nodomu, bija pret jums draudzīgi, lai gan viņiem jau bija gatavībā ierocis un viņi tikai gaidīja kādu zīmi; jūs atceraties, cik viltīgi jūs beidzot viņus piemānījāt, noslēpāties no viņiem; pēc tam jūs attapāties, ka viņi no galvas zina visu jūsu viltu un tikai izliekas, ka nezina, kur jūs esat paslēpies; bet jūs mānāties un piekrāp-

jat viņus atkal, visu to jūs atceraties skaidri. Bet kāpēc gan tai pašā laikā jūsu saprāts varēja samierināties ar tādām redzamām aplamībām un neiespējamībām, ar kādām, starp citu, bija pilnum pilns jūsu sapnis? Kāds no jūsu slepkavām jūsu acu priekšā pārvērtās sievietē, bet no sievietes sikā, viltīgā, riebigā pundurī, — un jūs visu to pieļāvat tūlīt kā notikušu faktu, gandrīz bez mazākā izbrīna, pie tam taisni tai pašā laikā, kad, no otras puses, jūsu saprāts bija visstiprākajā sasprindzinājumā, izpauda ārkārtēju spēku, viltību, apķērību, loģiku? Kāpēc arī, pamozdamies no miega un pilnīgi jau ieiedams tiešamībā, jūs jūtat gandrīz katru reizi un dažreiz ar neparastu iespaida spēku, ka jūs pametat kopā ar sapni kaut ko jums neatminētu? Jūs pasmināt par jūsu sapņa aplamību un jūtat tai pašā laikā, ka šo aplamību savijumā slēpjas kāda doma, bet jau patiesa doma, kaut kas piederīgs pie jūsu patiesās dzīves, kaut kas tāds, kas ir tagad un vienmēr ir bijis jūsu sirdī; jums it kā bija pateikts ar jūsu sapni kaut kas jauns, pravietisks, jūsu gaidīts; jūsu iespāids ir spēcīgs, tas ir prieka pilns vai mocošs, bet, kas tas īsti ir un kas jums pateikts — visu to jūs nespējat ne saprast, ne atcerēties.

Gandrīz tāpat bija pēc šīm vēstulēm. Taču, vēl nemaz neatvēris tās, kņazs jūta, ka jau pats fakts par šo vēstuli esamību un to iespējamību ir līdzīgs murgam. Kā viņa tai uzdrīkstējusies rakstīt, jautāja kņazs, klejodams vakarā viens (reizēm pats neatcerēdamies, kur staigājis). Kā viņa varēja par to rakstīt, un kā viņa varēja lolot tik neprātīgu sapni? Bet šis sapnis bija jau piepildīts, un visbrīnumainākais viņam šķita tas, ka, kamēr viņš lasīja šīs vēstules, viņš pats gandrīz ticēja, ka šis sapnis iespējams un pat attaisnojams. Jā, protams, tas bija sapnis, murgs un neprāts; bet turpat slēpās arī kaut kas tāds, kas bija mocoši reāls un ciešanu pilns, un taisnīgs, kas attaisnoja ir sapni, ir murgus, ir neprātu. Vairākas stundas no vietas viņš it kā murgoja par to, ko bija izlasījis, atcerējās ik brīdi atsevišķas vietas, apstājās pie tām, iedziļinājās tajās. Reizēm viņam pat gribējās sacīt sev, ka viņš visu to ir nojautis un paredzējis jau iepriekš; viņam pat likās, ka viņš it kā jau lasījis visu to kādreiz sen senis un viss, pēc kā viņš bija ilgojies no tā laika, — viss, kas viņam sagādājis mokas un no kā viņš baidījies, — tas viss bija šais vēstulēs, ko viņš jau sen bija izlasījis.

«Kad jūs atlocīsīt šo vēstuli (tā sākās pirmais sūtījums), Jūs vispirms paskatīsities parakstā. Paraksts visu Jums pateiks un visu izskaidros, tā ka man nav ko Jūsu priekšā taisnoties un nav ko Jums izskaidrot. Ja es būtu kaut jēl cik Jums līdzīga, Jūs varētu vēl

apvainoties par tādu pārdrošību; bet kas esmu es un kas Jūs? Mēs esam divi tādi pretstati, un es esmu Jūsu priekšā tik niecīga, ka nekādā ziņā nevaru Jūs apvainot, pat ja būtu gribējusi.»

Tālāk citā vietā viņa rakstīja:

«Neuzskatiet manus vārdus par slimīga prāta slimīgu jūsmu, bet Jūs manās acīs esat — pilnība! Es Jūs redzēju, es redzu Jūs katru dienu. Es taču nespriežu par Jums; nevis ar prātu esmu nonākusi pie tā, ka Jūs esat pilnība; esmu vienkārši tam sākusī ticēt. Bet mani slēpjas arī grēks Jūsu priekšā; es Jūs mīlu. Pilnību taču nevar mīlēt; pilnībā var tikai skatīties kā pilnībā, — vai nav tiesa? Bet es esmu Jūs iemīlējusi. Lai gan mīlestība dara cilvēkus līdzīgus, tomēr esiet mierīga, es neesmu Jūs pielīdzinājusi sev pat ne ar savu visapslēptāko domu. Es Jums rakstīju: «neraizējieties»; vai tad Jūs drīkstat raizēties? ... Ja vien varētu, es skūpstītu pēdas, ko atstājušas Jūsu kājas. Ak, es sevi nepielīdzinu Jums... Skatieties parakstā, ātrāk skatieties parakstā!»

«Es tomēr manu (viņa rakstīja citā vēstulē), ka es Jūs ar viņu savienoju un ne reizi vēl neesmu jautājusi: vai Jūs mīlat viņu? Viņš Jūs iemīlējis, tikai vienu reizi redzēdams. Viņš Jūs atcerējās kā «gaismu», tie ir viņa paša vārdi, es tos no viņa dzirdēju. Bet es arī bez vārdiem sapratu, ka Jūs esat viņa gaisma. Es veselu mēnesi viņam blakus nodzīvoju un tur sapratu, ka arī Jūs viņu mīlat; Jūs un viņš man esat viens.»

«Kas tas (raksta viņa vēl), vakar es pagāju Jums garām, un Jūs it kā nosarkāt? Nevar būt, tas man tikai licies. Ja Jūs novestu pat visnetīrākajā netiklības perēklī un parādītu Jums kailo netikumumu, tad Jums nav jāsarkst; Jūs nekādā ziņā nevarat just sašutumu par apvainojumu. Jūs varat neieredzēt visus nekrietnos un zemiskos nevis sevis, bet citu dēļ — to dēļ, kurus viņi apvaino. Bet Jūs nevar apvainot neviens. Ziniet, man liekas, Jums pat vajag mīlēt mani. Man Jūs esat tas pats, kas arī viņam: gaišais gars; eņģelis nevar ienīst, nevar arī nemīlēt. Vai var mīlēt visus, visus cilvēkus, visus savus tuvākus? — es bieži esmu uzdevusi sev šo jautājumu. Protams, ka ne, un tas pat nedabiski. Abstraktā mīlestībā uz cilvēci mīlam gandrīz vienmēr tikai sevi. Mums tas nav iespējams, bet Jūs esat kas cits: kā Jūs varētu kādu nemīlēt, kad Jūs ne ar vienu nevarat sevi salīdzināt un kad Jūs stāvat augstāk par jebkuru apvainojumu, augstāk par jebkuru personisku sašutumu? Jūs vienīgā spējat mīlēt bez egoisma, jūs vienīgā spējat mīlēt nevis pati sevis dēļ, bet tā cilvēka dēļ, ko Jūs mīlat. Ak, cik rūgti man būtu uzzināt, ka

Jūs jūtat manis dēļ kaunu vai dusmas! Tā ir Jūsu bojā eja: Jūs uzreiz kļūstat līdzīga man...

Vakar es, sastapusi Jūs, pārnācu mājās un izdomāju kādu gleznu. Kristu gleznotāji attēlo tikai pēc evaņģēliju stāstiem; es uzgleznotu citādi: es attēlotu viņu vienu pašu, — reizēm taču mācekļi pameta viņu arī vienu pašu. Es atstātu pie viņa tikai vienu mazu bērnu. Bērns spēlētos viņam blakus, varbūt stāstītu viņam kaut ko savā bērna valodā, Kristus ir viņā klausījies, bet tagad nogrimis domās; viņa roka nevilšus, izklaidīgi palikusi uz gaišās bērna galviņas. Viņš raugās tālumā, uz apvārsni; doma, dižena kā visa pasaule, dus viņa skatienā; seja viņam skumja. Bērns apklusis, atspiedies uz viņa ceļgaliem, un, atspiedis rociņā vaigu, paceltu galviņu domīgi, kā bērni dažreiz nogrimst domās, vērīgi viņā raugās. Saule riet... Tāda ir mana glezna! Jūs esat nevainīga, un Jūsu nevainībā — visa Jūsu pilnība. Ak, atcerieties tikai to! Kas Jums daļas gar manu kaislību uz Jums? Jūs tagad jau esat mana, es būšu visu mūžu Jūsu tuvumā... Es drīz miršu.»

Beidzot pašā pēdējā vēstulē bija rakstīts:

«Dieva dēļ, nedomājiet par mani neko; nedomājiet arī, ka es pazemoju sevi ar to, ka tā Jums rakstu, vai ka piederu pie tādām būtnēm, kam sagādā baudu sevis pazemošana, kaut vai aiz lepņības. Nē, man ir citi iepriecinājumi; bet man grūti jums to izskaidrot. Man grūti būtu arī sev to pasacīt skaidri, lai gan es nomokos ar to. Bet es zinu, ka nevaru sevi pazemot pat arī aiz lepnuma lēkmes. Bet uz pašpazemošanos aiz sirds šķīstības es neesmu spējīga. Un tāpat es arī nepavisam nepazemoju sevi.

Kādēļ es Jūs gribu savienot: Jūsu vai sevis labad? Sevis labad, protams, te satek visi mani atrisinājumi, es to esmu sev sacījusi sen... Es dzirdēju, ka Jūsu māsa Adelaida sacījusi toreiz par manu ģimētni, ka ar tādu skaistumu varot pasauli apgriezt otrādi. Bet es esmu atteikusies no pasaules; Jums smieklīgi to dzirdēt no manis, sastopot mani mežģinēs un briljantos kopā ar žūpām un neliešiem? Neskatieties uz to, es gandrīz vairs neeksistēju un zinu to; diezin kas manā vietā dzīvo mani. Es lasu to katru dienu divās briesmīgās acīs, kas pastāvīgi mani raugās, pat arī tad, kad to nav manā priekšā. Šīs acis tagad *klusē* (tās visu laiku *klusē*), bet es zinu to noslēpumu. Viņa nams ir drūms, garlaicīgs, un tur mīt noslēpums. Esmu pārliecināta, ka viņam lādītē paslēpts bārda nazi, kas ievīstīts zidā, kā tam Maskavas slepkavam; tas arī dzīvojis ar māti vienā namā un arī apšējis ap bārda nazi zidū, lai pārgrieztu kādam rikli. Visu laiku, kamēr es biju viņu namā, man arvienu likās, ka

kaut kur zem grīdas dēļa varbūt jau viņa tēvs paslēpis mironi un apsedzis ar vaska drānu, tāpat kā tas maskavietis, un tāpat tam apliktas apkārt pudelītes ar speciālu šķidrumu, es pat būtu parādījusi Jums to kaktu. Viņš visu laiku klusē; bet es taču zinu, kā viņš tik ļoti mīl mani, ka vairs nespēj neienīst mani. Jūsu kāzas un manas kāzas — kopā: tā mēs ar viņu nolikām. Man nav noslēpumu no viņa. Es būtu nosīstusi viņu aiz bailēm... Bet viņš mani noslepķavos papriekšu... viņš iesmējās tikko un saka, ka es murgojot; viņš zina, ka es Jums rakstu.»

Un daudz, daudz bija tādu pašu murgu šais vēstulēs. Viena no tām, otrā, bija uz diviem liela formāta sīki aprakstītiem pastpapīriem.

Kņazs izgāja beidzot no tumšā parka, kur bija ilgi klaiņojis, tāpat kā vakar. Gaišā, skaidrā nakts likās viņam vēl skaidrāka nekā parasti. «Vai tiešām vēl tik agrs?» viņš nodomāja. (Pulksteni viņš bija aizmīrsis paņemt līdzi.) No kaut kurienes it kā atskanēja tāla muzika. «Pie stacijas droši vien,» viņš nodomāja atkal, «protams, viņi šodien nav gājuši turp.» Aptvēris to, viņš ieraudzīja, ka stāv taisni pie viņu vasarnīcas; viņš jau to zināja, ka viņam bija katrā ziņā jānonāk beidzot šeit, un, sirdij vai pamirstot, uzkāpa terasē. Nevienš viņu nesaņēma, terase bija tukša. Viņš pagaidīja un atvēra durvis uz zāli. «Šis durvis viņiem nekad nav bijušas aizvērtas,» — viņam pavidēja doma, bet arī zāle bija tukša un gandrīz pilnīgi tumša. Viņš neziņā apstājās istabas vidū. Pēkšņi atvērās durvis un ienāca Aleksandra Ivanovna ar sveci rokās. Ieraudzījusi kņazu, viņa nobrinījās un vaicājoši apstājās viņa priekšā. Acīm redzot, viņa tikai gāja pāri istabai no vienām durvīm uz otrām, nemaz nedomādama kādu sastapt.

— Kā jūs te gadījāties? — viņa beidzot jautāja.

— Es... iegriezos...

— Māmiņa nav gluži vesela, Aglaja arī. Adelaida pašlaik iet gulēt, es arī eju. Mēs šodien visu vakaru vienas nosēdējām mājās. Tēvs un kņazs Pēterburgā.

— Es atnācu... es atnācu pie jums... tagad...

— Jūs zināt, cik pulkstenis?

— N-nē...

— Pusviens. Mēs vienmēr vienos ejam gulēt.

— Ak, es domāju, ka... pusdesmit.

— Neko sacīt! — viņa iesmējās. — Bet kāpēc jūs pirmīt neatnācāt; jūs varbūt te gaida.

— Es... domāju... — viņš šļupstēja aiziedams.

— Uz redzēšanos! Rīt visus sasmīdināšu.

Pa ceļu, kas veda apkārt parkam, viņš devās uz savu vasarnīcu. Sirds viņam dauzījās, domas juka, un viss, kas bija ap viņu, likās kā sapnis. Un pēkšņi, tāpat kā nesen, kad viņš abas reizes pamodās, redzēdams to pašu sapni, tas pats sapnis atkal viņam parādījās. Tā pati sievietē iznāca no parka un nostājās viņa priekšā, it kā būtu te viņu gaidījusi. Viņš nodrebēja un apstājās; tā satvēra viņa roku un cieši saspieda. «Nē, tā nav parādība!»

Un, lūk, beidzot viņa stāvēja tā priekšā vaigu vaigā, pirmo reizi pēc viņu šķiršanās; viņa kaut ko tam sacīja, bet tas klusēdams raudzījās viņā; sirds tam bija grūta un smeldza aiz sāpēm. Ak, nekad vēlāk viņš nespēja aizmirst šo tikšanos ar viņu un vienmēr to atcerējās ar tikpat lielām sāpēm. Viņa nometās tā priekšā ceļos, tepat uz ielas, kā neprātīga; tas atkāpās izbīlī, bet viņa tvarstīja tā roku, lai skūpstītu to, un gluži tāpat kā nesen sapnī asaras mirdzēja tagad uz viņas garajām skropstām.

— Celies, celies! — viņš sacīja baiļu pilnos čukstos, celdams viņu augšā. — Celies ātrāk!

— Vai tu esi laimīgs? Laimīgs? — viņa jautāja. — Saki man tikai vienu vārdu, — vai tu tagad esi laimīgs? Šodien, nupat? Pie viņas? Ko viņa teica?

Viņa necelās augšā, viņa neklausīja to; viņa jautāja aizgūtnēm un runāja ar skubu, it kā viņai kāds dzītos pakal.

— Es rīt aizbraucu, kā tu liki. Es ne... Beidzamo reizi es tevi redzu, beidzamo! Tagad taču jau pašu beidzamo reizi!

— Nomierinies, celies augšā! — viņš noteica izmisumā.

Tā alkaini ieskatījās viņā, pieķērusies viņam pie rokām.

— Ardievu! — viņa beidzot sacīja, piecēlās un steigšus gāja prom no viņa, gandrīz skriešus. Kņazs redzēja, ka viņai līdzās pēkšņi parādījās Rogožins, saķēra viņu zem rokas un aizveda.

— Uzgaidi, kņaz, — sauca Rogožins, — es pēc piecām minūtēm atgriezīšos uz laiciņu.

Pēc piecām minūtēm viņš tiešām atnāca; kņazs gaidīja viņu tai pašā vietā.

— Iesēdināju kariatē, — viņš sacīja, — tur uz stūra no pulksten desmitiem gaidīja kariate. Viņa jau zināja, ka tu pie tās augu vakaru pavadīsi. Ko tu pirms tam biji uzrakstījis, siki viņai atstāstīju. Tai viņa vairs nerakstīs, apsoliņās; un no šejienes, kā tu velies, rīt aizbrauks. Gribēja vēl tevi redzēt beidzamo reizi, lai gan tu atteicies; šai vietā arī tevi gaidījām, ka nāksi atpakaļ, lūk, tur, uz tā sola.

— Viņa pati tevi paņēma līdzi?

— Un tad? — plati atsmidēja Rogožins. — Redzēju to, ko jau zināju. Vēstules tātad tu izlasīji?

— Bet vai tu tās tiešām esi lasījis? — jautāja kņazs, šīs domas pārsteigts.

— Un kā vēl, katru vēstuli man pati parādīja. Par bārdas nazi tu atceries, he-he!

— Ārprātīgā! — iesaucās kņazs, lauzīdams rokas.

— Kas to lai zina, varbūt arī nav, — klusi noteica Rogožins kā pie sevis.

Kņazs neatbildēja.

— Nu, ardievu, — sacīja Rogožins, — jo arī es rīt aizbraucu; nepiemini ar ļaunu! Bet kā tad, brāl, — viņš piebilda, aši pagriezdamies, — kā tad tu viņai neko neatbildēji? «Vai esi laimīgs vai ne?»

— Nē, nē, nē! — kņazs iesaucās bezgalīgās skumjās.

— Tas tik vēl trūka, ka būtu sacījis: «Jā!» — ļauni iesmējās Rogožins un aizgāja neatskatīdamies.

CETURTĀ DAĻA

I

Bija pagājusi kāda nedēļa kopš divu mūsu stāsta varoņu satikšanās pie zaļā sola. Kādā gaišā rītā ap pusvienpadsmitiem Varvara Ardalionovna Pticina, kas bija devusies apciemot dažus paziņas, atgriezās mājās, dziļās un skumjās domās nogrimusi.

Ir cilvēki, par kuriem grūti pateikt kaut ko tādu, kas viņus pārādītu uzreiz un pilnīgi, ar viņu vistipiskākajiem un raksturīgākajiem vaibstiem; tie ir tādi cilvēki, kurus parasti sauc par «ikdienišķajiem», par «vairākumu» un kuri tiešām ir jebkuras sabiedrības lielum lielais vairākums. Rakstnieki romānos un stāstos lielākoties cenšas izvēlēties tipus no sabiedrības vidus un notēlot tos gleznaini un mākslinieciski, — viņi izvēlas tipus, kas ārkārtīgi reti sastopami dzīvē pilnīgi tādi un kas tomēr ir gandrīz patiesāki par pašu tiešamību. Podkoļesins savā tipiskajā izskatā varbūt ir pat pārspilējums, bet nekādā

ziņā nav izdomājums. Cik daudz gudru cilvēku, dabūjuši zināt no Gogoļa par Podkoļesinu, tūlīt sāka atzīt, ka desmiti un simti viņu labu paziņu un draugu ir tik ļoti līdzīgi Podkoļesinam. Viņi jau pirms Gogoļa zināja, ka šie viņu draugi ir tādi kā Podkoļesins, tikai nezināja vēl, ka viņus taisni tā sauc. Patiesībā precinieki briesmīgi reti lec pa logiem ārā pirms savām kāzām, tāpēc ka tas, nerunājot nemaz par visu citu, ir pat neērti; un tomēr cik daudz precinieku, pat cienījamu un gudru cilvēku, pirms laulībām bijuši gatavi sirds dziļumos atzīt, ka ir Podkoļesini. Ne visi vīri arī brēc uz katra soļa: «*Tu l'as voulu, George Dandin!*»¹ Bet, ak dievs, cik miljoniem un biljoniem reižu atkārtojuši vīri visā pasaulē no sirds dziļumiem šo saucienu pēc viņu medus mēneša, bet, kas zina, varbūt jau otrā dienā pēc kāzām.

Tātad, neielaižoties nopietnākos izskaidrojumos, mēs sacīsim tikai to, ka tiešāmībā personu tipiskums ir it kā atšķaidīts ar ūdeni un visi šie Žorži Dandēni un Podkoļesini tiešām eksistē, kustas un skraida mūsu priekšā katru dienu, bet it kā nedaudz atšķaidītā veidā. Piebilstami beidzot pilnīgas patiesības labad, ka arī viss Žoržs Dandēns pilnīgi, kā viņu radījis Moljērs, var pagadīties tiešāmībā, lai gan reti, mēs ar to beigsim mūsu pārspriedumu, kas jau sāk līdzināties kritikai žurnālā. Tomēr mums vēl arvienu paceļas jautājums: ko lai dara romānists ar parastiem cilvēkiem, gluži «ikdienišķiem», kā izcelt tos, lai tie kļūtu lasītājiem kaut cik interesanti? Pilnīgi paiet viņiem garām stāstā nekādi nav iespējams, jo parastie cilvēki ik brīdī pa lielākai daļai ir nepieciešams loceklis sadzīves notikumu sakarībā; viņiem paiedami garām, mēs tātad pārkāpsim ticamību. Piepildīt romānus vienīgi ar tipiem vai arī vienkārši, lai būtu interesanti, ar dīvaiņiem un neredzētiem cilvēkiem, būtu nepārliciecināši un varbūt arī garlaicīgi. Pēc mūsu domām, rakstniekam jācenšas sameklēt interesantas un pamācošas nokrāsas pat parastās parādībās. Bet, kad, piemēram, dažu parasto cilvēku pati būtība slēpjas tieši viņu pastāvīgajā un nemainīgajā parastībā vai, vēl labāk, kad, par spīti visām šo personu ārkārtīgām pūlēm izrauties katrā ziņā no parastības un rutīnas, viņi tomēr galā galā paliek nemainīgi un mūžīgi tikai kā pati rutīna vien, tad tādas personas iegūst pat zināmu sava veida tipiskumu, — kā parastība, kas neparko negrib palikt par to, kas tā ir, un par varēm grib kļūt oriģināla un patstāvīga, lai gan tai nav ne mazāko spēju kļūt patstāvīgai.

Pie šīs «ikdienišķo» jeb «parasto» cilvēku grupas pieder arī dažas

¹ «Tu tā gribēji, Žorž Dandēn!» (*Franc.*)

mūsu stāsta personas, kas līdz šim (atzīstu to) maz parādītas lasītājam. Tādas ir, proti, Varvara Ardalionovna Pticina, viņas vīrs Pticina kungs, Gavriļa Ardalionovičs, viņas brālis.

Tiešām, nav nekā nepatīkamāka kā būt, piemēram, bagātam, no kārtīgas ģimenes, pieklājīgu ārieni, itin labi izglītotam, diezgan gudram, pat krietnam cilvēkam un tai pašā laikā bez jebkāda talanta, bez jebkādas atšķirības, pat bez jebkādas ērmodības, bez jebkādas savas paša idejas, būt pilnīgi tādām «kā visi citi». Bagātība ir, bet ne tāda kā Rotšildam; uzvārds godīgs, bet nekādi nekad nav izvirzījies; āriene pieklājīga, bet ļoti neizteiksmīga; izglītība laba, bet nezini, kā to izlietot; prāts ir, bet bez *savām idejām*; sirds ir, bet bez augstsirdības, utt., utt. Tādu cilvēku pasaulē milzīgs daudzums un pat daudz vairāk, nekā liekas; viņi iedalās, tāpat kā visi cilvēki, divās galvenajās grupās: vieni aprobežoti, citi «daudz gudrāki». Pirmie ir laimīgāki. Aprobežotam «ikdienišķajam» cilvēkam nav, piemēram, nekas vieglāks kā iedomāties sevi par neparastu un oriģinālu cilvēku un tiksmiņāties ar to bez jebkādam šaubām. Vajadzēja tikai dažām mūsu jaunkundzēm apgriezt matus, uzlikt zilas acenes un sākt dēvēties par nihilistēm, lai tūdaļ pārliecinātos, ka, uzliekot acenes, viņas nekavējoties ieguvušas pašas savu «pārliecību». Vajadzēja tikai dažām labam mazdrusciņ sajust sirdi kaut ko no kādas vispārcilvēcisakas un cēlas izjūtas, lai viņš nekavējoties pārliecinātos, ka neviens cits nejūt tā kā viņš, ka viņš stāv vispārējās attīstības priekšgalā. Vajadzēja tikai dažām labam, uz vārda noticot, apgūt kādu domu vai izlasīt lappusi no kaut kā bez sākuma un beigām, lai viņš tūlīt noticētu, ka tās ir «viņa paša domas» un radušās viņa paša smadzenēs. Naivuma nekaunība, ja tā var izteikties, tādus gadījumos ir gluži apbrīnojama; tas viss ir neticami, bet to sastopam ik brīdī. Šo naivuma nekaunību, šo muļķa cilvēka nešaubīšanos par sevi un par savu talantu, lieliski parādījis Gogolis brīnišķīgajā poručīka Pirogova tipā. Pirogova pat nemaz nešaubās par to, ka viņš ir ģēnijs, pat augstāks par jebkuru ģēniju; tik pārliecināti nešaubās, ka nav pat iejautājies par to pats sev ne reizes; un vispār nekādi jautājumi viņam nemaz neeksistē. Liels rakstnieks bija spiests viņu beidzot nopērt, lai apmierinātu sava lasītāja aizvainotās morāliskās jūtas, bet, redzēdams, ka dižais cilvēks tikai nopurinās un, lai stiprinātos pēc mocībām, apēd trauslo pīrādziņu, noplāta izbrīnā rokas un tā pamet savus lasītājus. Es vienmēr esmu bēdājies, ka lielo Pirogovu Gogolis paņēmis tik zemā dienesta pakāpē, tāpēc ka Pirogova tik pašapmierināts, ka viņam nav nekas vieglāk izdarāms, kā — gadu un ikdienas gaitā vērojot arvienu pieņemamies biežumā un savijamies kuplumā savus

uzplečus — iedomāties sevi, piemēram, par izcilu karavadoni; pat nemaz neiedomāties, bet, gluži vienkārši, nešaubities par to: paaugstinājuši par generāli, kā tad nav karavadonis! Un cik daudzi no šādiem cilvēkiem cieš vēlāk briesmīgus fiasko kaujas laukā! Un cik daudzi ir bijis Pirogovu starp mūsu literātiem, zinātniekiem, propagandistiem. Es saku «ir bijis», bet, protams, ir arī tagad...

Mūsu stāsta darbības persona Gavrila Ardalionovičs Ivolgins piederēja pie citas grupas; viņš piederēja pie «daudz gudrāko» ļaužu grupas, lai gan viscaur, no galvas līdz kājām, bija saindējies ar vēlēšanos būt oriģinālam. Bet šī grupa, kā mēs jau atzīmējām, daudz nelaimīgāka par pirmo. Tur jau tā lieta, ka «ikdienišķais» *gudrais* cilvēks, pat arī iedomādamies kā garām ejot (bet varbūt arī visu savu mūžu), ka viņš ir ģeniāls un ļoti oriģināls, tomēr saglabā savā sirdī šaubu tārpu, kas noved viņu tik tālu, ka gudrais cilvēks nonāk beidzot pilnīgā izmisumā; ja viņš tomēr padodas, tad jau pilnīgi saindējies ar dziļi sevī apspiesto godkārību. Mēs te tomēr ņemām galējību: ar šīs *gudro* grupas cilvēkiem pa lielum lielai daļai tas viss nemaz nenotiek tik traģiski; varbūt tikai uz mūža beigām samaitājas aknas, vai nu vairāk, vai mazāk, tas arī viss. Un tomēr šie cilvēki, iekams viņi samierinās un padodas, ārkārtīgi ilgi dažreiz aušojas, sākot no jaunības līdz padevības gadiem, un tikai aiz vēlēšanās būt oriģināliem. Sastopami pat divaini gadījumi: aiz vēlēšanās būt oriģinālam dažs labs godīgs cilvēks gatavs izdarīt zemisku darbu; notiek pat tā, ka dažs labs no šiem nelaimīgajiem ir ne tikai godīgs, bet pat labsirdīgs cilvēks, savas ģimenes providence, uztur un baro ar savu darbu pat svešiniekus, ne tikai savējos, — un kas notiek? Visu mūžu viņš nevar nomierināties! Viņu nemaz nenomierina un neiepriecina doma, ka viņš tik labi pildījis savus cilvēciskos pienākumus; pat gluži otrādi, taisni tā satrauc viņu: «Lūk, kur esmu no-sitis laiku visu mūžu, lūk, kas man saistījis rokas un kājas, lūk, kas man nav ļāvis izgudrot pulveri! Nebūtu tā bijis, es varbūt katrā ziņā būtu atklājis, — vai nu pulveri, vai Ameriku, — skaidri vēl nezīnu, ko īsti, bet katrā ziņā būtu atklājis!» Visraksturīgākais šiem kungiem ir tas, ka viņi tiešām visu savu mūžu nekādi nespēj droši uz-zināt, kas īsti viņiem jāatklāj un ko īsti visu mūžu viņi gatavi atklāt: pulveri vai Ameriku? Bet ciešanu un ilgu pēc atklājuma viņos tiešām būtu arī Kolumba vai Galileja tiesa.

Gavrila Ardalionovičs bija sācis taisni šādā garā; taču tikko vēl sācis. Ilgs aušību laiks vēl viņam bija priekšā. Dziļa un nemitīga savas neapdāvinātības sajūta un tai pašā laikā nepārvarama vēlēšanās pārliecināties, ka viņš ir pilnīgi patstāvīgs cilvēks, bija stipri

ievainojusi viņa sirdi, pat gandrīz jau no pusaudža gadiem. Viņš bija jauneklis ar nenovīdīgām un brāzmainām vēlmēm un, kā liekas, pat jau no dzimšanas ar satrauktiem nerviem. Savu velmju brāzmainību viņš noturēja par spēka izpausmi. Kaislīgi vēlēdamies izcelties, viņš bija gatavs dažreiz izdarīt visneprātīgākos lēcienus; bet, kolīdz nonāca līdz neprātīgajam lēcienam, mūsu varonis vienmēr izrādījās pārāk gudrs, lai par to izšķirtos. Tas viņu satrieca. Varbūt viņš pat izšķirtos, izmantojot gadījumu, izdarīt kaut ko ārkārtīgi zemisku, lai tikai sasniegtu kaut ko no iecerētā; bet, kā par spiti, tiklīdz bija jāspēr izšķirošais solis, viņš vienmēr izrādījās pārāk godīgs, lai izdarītu šo ārkārtīgi zemisko. (Sīku zemisku darbu viņš tomēr bija vienmēr gatavs uzņemties.) Ar riebumu un naidu viņš noraudzījās savas ģimenes nabadzībā un pagrimumā. Pat pret māti izturējās uzpūtīgi un nicinoši, lai gan pats ļoti labi saprata, ka viņa mātes reputācija un raksturs pagaidām bija arī viņa karjeras galvenais balsts. Iestādamies pie Jepančīna, viņš nekavējoties sacīja sev: «Ja jau rīkoties nekrietni, tad — līdz galam, lai tikai gūtu uzvaru,» un gandrīz nekad nerīkojās nekrietni līdz galam. Un kāpēc gan viņš iedomājās, ka viņam katrā ziņā vajadzēs izturēties nekrietni? No Aglajas viņš gluži vienkārši toreiz bija izbijies, tomēr nepameta visu, tikai vilka garumā, katram gadījumam, lai gan nekad neticēja nopietni, ka viņa tam parādīs labvēlību. Vēlāk, viņa pazišanās laikā ar Nastasju Filipovnu, viņš pēkšņi iedomājās, ka *visu* panākumu atslēga ir nauda. «Ja jau rīkoties nekrietni, tad tā arī rīkoties,» viņš toreiz atkārtoja sev katru dienu pašpmierināti, bet arī ar zināmām bailēm, «ja jau rīkoties nekrietni, tad arī sasniegt virsotni,» viņš uzmundrināja sevi ik brīdi, «rutīna šais gadījumos nobīsies, bet mēs nenobīsimies!» Pazuudējis Aglaju, apstākļu nospiests, viņš pilnīgi zaudēja dūšu un tiešām atnesa kņazam naudu, ko viņam toreiz bija pasviedusi ārprātīgā sieviete, kurai to bija atnesis arī ārprātīgs cilvēks. Šo naudas atdošanu viņš vēlāk tūkstoškārt nožēloja, lai gan arī nemitīgi apmierināja ar to savu godkāri. Viņš tiešām raudāja trīs dienas, kamēr kņazs palika toreiz Pēterburgā, bet šais trijās dienās viņš paspēja arī ieņīst kņazu par to, ka tas raudzījās viņā jau pārāk līdzcietīgi, kamēr fakts, ka viņš atdevis tādu naudu, «ne jau ar katru spētu notikt». Bet cēlsirdīgā atzišanās sev, ka visas viņa skumjas ir tikai nemitīgi apspiestā godkāriība, briesmīgi viņu mocīja. Tikai pēc ilgāka laika viņš saskatīja un pārliecinājās, cik nopietns viss varēja viņam kļūt ar tik nevainīgu un dīvainu būtni kā Aglaja. Nožēla krimta viņu; viņš pameta dienestu un nogrima skumjās un grūtsirdībā. Tas dzīvoja pie Pticina un viņa apgādībā, kopā ar tēvu un māti, un nicināja Pti-

cinu atklāti, lai gan tai pašā laikā paklausīja viņa padomiem un bija tik saprātīgs, ka gandrīz vienmēr viņam šos padomus prasīja. Gavriļa Ardalionovičs dusmojās, piemēram, arī par to, ka Pticins nav iedomājies kļūt par Rotšildu un nav spraudis sev šo mērķi «Ja jau esi auglotājs, tad ej līdz galam, netaupi cilvēkus, spied no viņiem naudu, topi par raksturu, topi par jūdu ķēniņu!» Pticins bija kautrīgs un kluss; viņš tikai smaidīja, bet kādreiz pat uzskatīja par vajadzīgu izskaidroties ar Gaņu nopietni un izdarīja to pat ar zināmu cieņu. Viņš pierādīja Gaņam, ka nedara nekā negodīga un ka velti tas viņu sauc par žīdu; ka naudai tāda vērtība, tur viņš neesot vainīgs; viņš rīkojoties taisnīgi un godīgi, īstenībā viņš esot tikai agents «šajās» lietās, un, beidzot, pateicoties viņa akurātībai, viņš jau esot pazīstams no visai labas puses vislieliskākajiem cilvēkiem un viņa pasākumi ejot plašumā. «Rotšilds nebūšu, un tas arī nav vajadzīgs,» viņš piebilda smiedamies, «bet nams Ļiteinajas ielā man būs, varbūt pat divi, un ar to es beigšu.» «Bet kas zina, varbūt arī trīs!» viņš domāja pie sevis, taču nekad neizteica līdz galam skaļi un slēpa šo sapni. Daba mīl un lolo tādus cilvēkus: tā droši vien apbalvos Pticinu nevis ar trim, bet ar četriem namiem, taisni par to, ka viņš no pašas bērnības jau zinājis, ka par Rotšildu nekad neklūs. Toties par četriem namiem tālāk daba neparko neies, un ar to Pticinam šī lieta arī būs galā.

Gluži citāda bija Gavriļa Ardalionoviča māsa. Arī viņas vēlmes bija spēcīgas, bet vairāk neatlaidīgas nekā trauksmainas. Viņai bija daudz saprāta, kad lieta nonāca pie pēdējās robežas, bet tas viņu nepameta arī pirms robežas. Tiesa, arī viņa bija no «ikdienišķajiem» cilvēkiem, kas sapņoja par oriģinalitāti, toties viņa ļoti drīz bija paspējusi apzināties, ka viņā nav ne pilites sevišķas oriģinalitātes, un ne visai par to skuma, — kas zina, varbūt aiz īpaša veida lepņības. Viņa spēra savu pirmo praktisko soli ar ārkārtēju apņēmību, apprecēdamās ar Pticina kungu; bet apprecēdamās viņa nepavisam neteica sev: «Ja jau rīkotos nekrietni, tad rīkotos, lai tikai sasniegtu mērķi,» kā nekavētos izteikties šādā gadījumā Gavriļa Ardalionovičs (un kā gandrīz izteicās, pat viņai dzirdot, kad piekrita viņas lēmumam kā vecākais brālis). Pat gluži otrādi: Varvara Ardalionovna apprecējās pēc tam, kad bija pamatīgi pārliecinājusies, ka viņas nākamais vīrs ir kluss, patikams, diezgan labi izglītots un lielu nelietību neparko nekad neizdarīs. Par sīkām nelietībām neinteresējās, kā jau par sīkiem; un kur gan nav tādu sīkumu? Vai tad ideālu lai meklē! Turklāt viņa zināja, ka apprecēdamās dod kaktiņu savai mātei, tēvam, brāļiem. Redzējama brāli nelaimē, viņa vēlējās tam palīdzēt, nevērodama visas iepriekšējās ģimenes nesaskaņas. Pti-

cins dzina dažreiz Gaņu, draudzīgi, protams, lai viņš iet darbā. «Tu gan nicini ir ģenerāļus, ir ģenerāļa pakāpi,» reizēm viņš jokodams tam sacīja, «bet redzēsi gan, visi «tie» galu galā kļūs savukārt par ģenerāļiem; kad dzīvosi, tad redzēsi.» — «Kur gan viņi ņem, ka es nicinoļ ģenerāļus un ģenerāļa pakāpi?» sarkastiski domāja pie sevis Gaņa. Lai palīdzētu brālim, Varvara Ardalionovna nolēma paplašināt savas darbības loku: viņa iespraucās pie Jēpančiniem, pie kam viņai daudz palīdzēja bērnības atmiņas: kā viņa, tā brālis jau bērnībā bija rotaļājušies ar Jēpančiniem. Piebildisim šeit, ja Varvara Ardalionovna dzītos pēc kāda neparasta sapņa piepildīšanas, apmeklēdama Jēpančinus, tad viņa varbūt uzreiz ar to pašu izvīrītos no tās cilvēku šķiras, kurai pati sevi pieskaitīja; bet viņa nedzinās pēc sapņa piepildīšanas; te viņai bija pat diezgan pamatīgs aprēķins: viņa dibinājās uz šīs ģimenes raksturu. Bet Aglajas raksturu viņa pētīja nepagurdama. Viņa bija spraudusi sev par uzdevumu viņus abus, brāli un Aglaju, savest atkal kopā. Varbūt viņa šo to bija tiešām sasniegusi; varbūt bija arī kļūdījusies, liekot, piemēram, pārāk lielas cerības uz brāli un sagaidot no viņa to, ko viņš nekad un nekādi nebūtu varējis dot. Lai nu kā, viņa darbojās pie Jēpančiniem diezgan izveicīgi: nedēļām ilgi nepieminēja brāli, bija vienmēr ārkārtīgi patiesa un sirsnīga, izturējās vienkārši, bet ar cieņu. Kas attiecas uz sirdsapziņas dzīlumiem, tad viņa nebaidījās tur ieskatīties un gluži neko sev nepārmeta. Taisni tas viņai piešķīra spēku. Tikai vienu viņa dažreiz pamanīja sevī, ka arī viņa laikam gan dusmojas, ka arī viņā ļoti daudz patmīlības un gandrīz vai pat apspiestas godkāres; jo sevišķi viņa pamanīja to dažbrīd, gandrīz katru reizi, kad gāja projām no Jēpančiniem.

Un, lūk, arī tagad viņa atgriezās no tiem, kā mēs jau sacījām, skumjās domās nogrimusi. Cauri šīm skumjām pavīdēja arī kaut kas rūgti zobgalīgs. Pticins dzīvoja Pavlovskā neizskatīgā, bet plašā koka namā, putekļainā ielā, un šo namu viņam drīz vajadzēja iegūt pilnīgā īpašumā, tā ka viņš jau savukārt sāka to kādam pārdot. Kāpdama lievenī, Varvara Ardalionovna uzdzirdēja ārkārtīgi lielu troksni nama augstāvē un izšķīra sava brāļa un tēva skaļās balsis. Ienākusi zālē un ieraudzījusi Gaņu, kas skraidīja uz priekšu un atpakaļ pa istabu bāls aiz trakuma, gandrīz vai sev matus plēšot, viņa saviēba seju un gurdī atlaidās uz divāna, nenonēmdama cepurīti. Ļoti labi saprazdama, — ja viņa vēl klusēs kādu brīdi un nejaūtās brālim, kāpēc viņš tā skraida, tad tas katrā ziņā noskaitīsies, Varja pāsteidzās beidzot pasacīt, kā jautādama:

— Viss pa vecam?

— Kas pa vecam! — iesaucās Gaņa. — Pa vecam! Nē, te jau velns sažina kas īsti notiek, nevis pa vecam! Tēvs līdz trakumam sāk nonākt... māte raud. Nudien, Varja, kā nu gribi, es viņu iztriekšu no mājas vai... vai pats no jums aiziešu, — viņš piebilda, droši vien atcerēdamies, ka nevar taču padzīt cilvēkus no sveša nama.

— Jābūt iecietīgam, — Varja nomurmināja.

— Pret ko iecietīgam? Pret ko? — iekarsa Gaņa. — Pret viņa negēlībām? Nē, kā nu gribi, bet tā vairs nevar! Nevar, nevar, nevar! Un kas par manieri: pats vainīgs un vēl vairāk sadūšojies. «Negribu pa vārtiem, jauc nost sētu!...» Ko tu tā sēdi? Kāda tev seja!

— Seja paliek seja, — ar nepatiku atbildēja Varja.

Gaņa vērigāk paskatījās viņā.

— Biji tur? — viņš pēkšņi jautāja.

— Jā, tur.

— Pag, atkal kliedz! Tāds kauns, un vēl tādā brīdī!

— Kādā brīdī? Nekāda sevišķa brīža nav.

Gaņa vēl vērigāk uzlūkoja māsu.

— Kaut ko dabūji zināt? — viņš jautāja.

— Vismaz nekā negaidīta ne. Dabūju zināt, ka tas viss taisnība. Vīram bijis vairāk taisnības nekā mums abiem; kā viņš pareģoja no paša sākuma, tā arī noticis. Kur viņš ir?

— Nav mājās. Kā tad noticis?

— Kņazs oficiāli ir ligavainis, viss izlemts. Man vecākās panteica. Aglaja ar mieru; viņi pat neslēpjas vairs. (Tur taču līdz šim bija tāda noslēpumainība.) Adelaidas kāzas atkal novilcinās, lai varētu rīkot abas kāzas uzreiz, vienā dienā, — kāda poēzija! Gluži kā dzejā. Nem un sadzejo pantiņus uz kāzu dienu, būs labāk nekā pa istabu skraidīt. Šovakar pie viņiem būs Belokonska; istā laikā atbraukusi; būs viesi. Viņu Belokonskai stādīs priekšā, lai gan viņi jau pazīstami; liekas, paziņos atklāti. Baidās tikai, ka viņš kaut ko nomet un nesadauza, kad ienāks istabā pie viesiem, vai arī pats nogāžas; no viņa to var sagaidīt.

Gaņa klausījās ļoti uzmanīgi, bet, mātai par lieliem brīnumiem, šī pārsteidzošā ziņa, kā liekas, nemaz neatstāja uz viņu tik pārsteidzošu iespaidu.

— Lai, tas bija skaidrs, — viņš sacīja padomājis, — tā tad beigas! — viņš piebilda ar divainu smaidu, šķelmīgi raudzīdamies mātai sejā un vēl arvien staigādams šurp un turp pa istabu, bet jau daudz lēnāk.

— Labi vēl, ka tu to uzņem kā filozofs; es tiešām esmu priecīga, — sacīja Varja.

— No pleciem nost; vismaz no tavējiem.

— Es, šķiet, esmu no sirds tev kalpojusi neprātodama un neuzmākdamās; es nejutāju tev, kādu laimi tu gribēji pie Aglajas meklēt.

— Vai tad es . . . laimi pie Aglajas meklēju?

— Nu, lūdzams, nesāc filozofēt! Protams, ka ne. Tas ir cauri, un pietiek: par mulķiem palikām. Es uz šo lietu, atzīstos, nekad nesmu varējusi nopietni skatīties; tikai «katram gadījumam» ķēros pie tās, cerēdama uz viņas smieklīgo raksturu, bet, galvenais, lai tevī uzjautrinātu; deviņdesmit procentu bija par to, ka izjuks. Es pat līdz šim laikam pati nezinu, ko tu īsti gribēji panākt.

— Tagad jūs abi ar vīru sāksit mani dzīt darbā; lasīt lekcijas par neatlaidību un gribas spēku, mācīt apmierināties ar mazumu un tā tālāk, zinu no galvas, — skaļi iesmējās Gaņa.

«Kaut kas jauns viņam prātā!» Varja nodomāja.

— Kā tad tur — priedīgi, nu, vecie? — Gaņa pēkšņi jautāja.

— Liekas, n-nē. Bet tu pats vari spriest; Ivans Fjodorovičs apmierināts; māte baidās; arī agrāk skatījās ar riebumu uz viņu kā uz ligavaini; tas taču zināms.

— Es par citu; ligavainis viņš neiespējams un neiedomājams, tas skaidrs. Es par pašreizējo jautāju, — kā tagad tur ir? Oficiālu piekrišanu devusi?

— Viņa līdz šim nav teikusi «nē», — tas ir viss; bet citu ne-maz nevarēja gaidīt no viņas. Tu zini, līdz kādam neprātam viņa vēl līdz šim kautrīga un bikla: bērnībā viņa skapī lidusi un sēdējusi tur pa divas, pat trīs stundas, lai tikai nebūtu jāiet pie viesiem; lamza izauga, taču arī tagad tas pats. Vai zini, es diezīn kāpēc domāju, ka tur tiešām kaut kas nopietns, pat no viņas puses. Par kņazu viņa, stāsta, smejojies pilnā kaklā, no rīta līdz vakaram, lai neko neliktu manīt, bet droši vien prot viņam pasacīt katru dienu kaut ko klusītēm, jo viņš gluži kā pa septītām debesīm staigā, staro . . . Esot briesmīgi smieklīgs. No viņām pašām to dzirdēju. Man likās arī, ka viņas par mani smējās, taisni acīs, vecākās māsas.

Gaņa beidzot sāka raukt pieri; Varja varbūt tiši iedziļinājās šai tēmā, lai ielūkotos viņa patiesajās domās. Bet atskanēja atkal kliedziens augšā.

— Es viņu padzišu! — rēktin ierēcās Gaņa, kā nopriecādamies, ka var izgāst dusmas.

— Un tad viņš ies atkal mums visur darīt kaunu, tāpat kā vakar.

— Kā — kā vakar? Ko tas nozīmē: kā vakar? Vai tad . . . — Gaņa pēkšņi briesmīgi pārbijās.

— Ak mans dievs, vai tad tu nezini? — attapās Varja.

— Kā... vai tad tiešām taisnība, ka viņš tur bijis? — iesaucās Gaņa, notvīkdams aiz kauna un trakuma. — Dieviņ, tu taču nāc no turienes! Dabūji kaut ko zināt? Vecais tur bijis? Ir vai nav bijis?

Un Gaņa metās pie durvīm; Varja pieskrēja viņam klāt un savtēra viņu ar abām rokām.

— Ko tu esi nodomājis? Nu, uz kurienu tu? — viņa sacīja. — Izlaidīsi viņu tagad, būs vēl sliktāk, visus apstaigās!...

— Ko viņš tur izdarījis? Ko sacījis?

— Viņi paši to nevarēja pastāstīt un nebija sapratuši; tikai pārbiēdējis visus. Atnācis pie Ivana Fjodoroviča — tā nav bijis, prasījis pēc Līzavetas Prokofjevnas. Sākumā vietu lūdzis no viņas, lai dienestā iestātos, bet pēc tam sācis par mums žēloties, par mani, par vīru, par tevi jo sevišķi... daudz ko sarunājis.

— Tu nevarēji dabūt zināt? — kā histērijā drebēja Gaņa.

— Ko nu! Viņš pats diezin vai sapratīs, ko runā, bet varbūt man nemaz nepastāstīja visu.

Gaņa saķēra galvu un aizskrēja pie loga; Varja apsēdās pie otra loga.

— Jociņā Aglaja, — viņa pēkšņi piebilda, — aptur mani un saka: «Izsakiet manā vārdā sevišķu, personīgu cieņu jūsu vecākiem; es droši vien tuvākajās dienās atradīšu gadījumu satikties ar jūsu tēvu.» Un tik nopietni runā. Dīvaini pārlietu...

— Vai tas nebija izsmiekls? Nebija izsmiekls?

— Tur jau tā lieta, ka ne; taisni tāpēc tik dīvaini.

— Vai viņa zina vai nezina par veco, kā tu domā?

— Ka viņiem mājās nezina, par to man nav nekādu šaubu; bet tu mani uzvedināji uz domām, ka Aglaja varbūt arī zina. Vienīgi viņa zina, tāpēc ka māsas tāpat bija pārsteigtas, kad viņa tik nopietni lika nodot sveicienu tēvam. Un kādēļ gan taisni viņam? Ja viņa zina, tad viņai kņazs pastāstījis!

— Nav nemaz tik grūti uzzināt, kas pastāstījis! Zaglis! Tā vien vēl trūka. Zaglis mūsu ģimenē, «ģimenes galva»!

— Nu, nieki! — iesaucās Varja, gluži saskaitusies. — Žūpu padarīšana, vairāk nekas. Un kas to izdomājis? Lebedevs, kņazs... viņi paši ir labie; prāta atliku likām. Es, lūk, ne kripatiņas par to nedodu.

— Vecais ir zaglis un žūpa, — žultaini turpināja Gaņa, — es nabags, māsasvīrs augļotājs, — ir gan ko iekārot Aglajai! Neko sacīt, jauki!

— Šis māsasvīrs, augļotājs, tevi...

— Uztur, vai? Lūdzu bez ceremonijām.

— Ko tu skaisties? — Varja attapās. — Neko tu nesaproti, gluži kā skolnieks. Tu domā, ka tas viss tev varētu kaitēt Aglajas acīs? Tu nepazīsti viņas raksturu; viņa no paša labākā līgavaīņa novērstos, bet pie kāda studenta bēniņos badu mirt ar prieku aizskrietu, — tas ir viņas sapnis! Tu nekad neesi varējis saprast, cik interesants tu kļūtu viņas acīs, ja stingri un lepni būtu pratis paciest mūsu apstākļus. Kņazs viņu uz maksšķeres taisni ar to uzķēra, ka, pirmkārt, nepavisam nekēra, un, otrkārt, ka viņš visu acīs ir idiots. Jau vienīgi tas, ka viņa visu ģimeni kņaza dēļ saurdīs, — tas viņai tagad dara prieku. E-eh, neko jūs nesaprotat!

— Nu, to vēl redzēsim, saprotam vai nesaprotam, — miklaini nomurmināja Gaņa, — tikai es gan negribētu, ka viņa dabūtu zināt par veco. Es domāju, kņazs noturēsies un nestāstīs. Viņš arī Lebedevu atturēja; viņš arī man negribēja visu teikt, kad es uzmācos...

— Tātad tu pats redzi, ka arī bez viņa viss jau zināms. Un kas tev vēl vajadzīgs? Uz ko tu ceri? Un, ja arī vēl paliktu cerība, tad tā tikai tev cietēja izskatu viņas acīs piešķirtu.

— Nu, no skandāla arī viņai samestos bailes, lai cik viņa romantiska. Viss iet līdz zināmai robežai, visi līdz zināmai robežai, visas jūs tādas.

— Aglajai samestos bailes? — aizsvilās Varja, nicīgi paskatīdamās brālī. — Cik zemiska tomēr tev dvēsele! Nekā jūs visi nesat vērts. Lai viņa ir smieklīga un savādniece, toties cēlsirdīgāka par mums visiem tūkstoškārt.

— Nu, nekas, nekas, nevajag skaisties, — pašapmierināti nomurmināja Gaņa.

— Man tikai mātes žēl, — Varja turpināja, — baidos, ka šis notikums ar tēvu nenonāk viņai ausīs, ak, kā baidos!

— Droši vien ir nonācis, — piebilda Gaņa.

Varja jau piecēlās, lai kāptu augšā pie Nīnas Aleksandrovnas, bet apstājās un vērīgi paskatījās brālī.

— Kas gan viņai varēja pateikt?

— Droši vien Ipolīts. Pats lielākais prieks, es domāju, viņam bija noraportēt to mātei, kolidz pārvācās pie mums.

— Kā tad viņš to zina, saki man, lūdzu? Kņazs un Lebedevs nolēmuši nevienam neteikt, pat Koļa neko nezina.

— Ipolīts? Pats dabūjis zināt. Tu iedomāties nevari, cik viņš viltīgs radījums; kāds viņš tenkotājs, kāds viņam deguns, lai saostu visu sliktu, visu skandalozo. Nu, tici vai netici, esmu pārlicināts, ka viņš paspējis Aglaju saņemt rokās! Bet, ja nav saņēmis, tad

saņems. Rogožins ar viņu arī stājies sakaros. Kā gan kņazs to nemanā! Un kā viņam tagad gribas man uzglūnēt! Par personīgu ienaidnieku mani uzskata, to es sen esmu noģīdis, un kādēļ, kas viņam tiek, pašam taču jāmirst, — saprast nevaru! Bet es viņu piešmaukšu; redzēsi, ka nevis viņš man, bet es viņam iegriezīšu.

— Kāpēc tad tu pārvilināji viņu, ja tā neieredzi? Un vai viņš to vērts, lai tu viņam iegrieztu?

— Tu taču ieteici pārvilināt viņu pie mums.

— Es domāju, ka viņš būs noderīgs; bet vai zini, ka viņš pats tagad iemīlējies Agļajā un ir rakstījis viņai? Mani izjautāja... viņš gandrīz jau Lizavetai Prokofjevna rakstījis.

— Šai ziņā nav bistams! — sacīja Gaņa, ļauni iesmiedamies. — Tomēr kaut kas te nav gluži kārtībā. Ka viņš iemīlējies, tas ļoti iespējams, jo viņš taču puika! Bet... anonīmas vēstules viņš vecenei nerakstīs. Tā ir tik ļauna, sīkumaina, pašapmierināta viduvējība!... Esmu pārliecināts, es zinu droši, ka viņš mani notēlojis viņai par intrigantu, ar to viņš sācis. Es, atzīstos, kā mulķis viņam izplāpājos sākumā; es domāju, ka viņš jau tādēļ vien, lai atriebtos kņazam, manās interesēs iedzīvosies; tas ir tik viltīgs radījums! Ak, esmu izpratis tagad viņu pilnīgi. Bet par šo zādzību viņš pats no savas mātes dzirdējis, no kapteinietes. Ja vecais arī izlēmis to darīt, tad tikai kapteinietes labad. Pēkšņi man ne no šā, ne no tā paziņo, ka «ģenerālis» viņa mātei četri simti rubļu apsolījis un pilnīgi tā ne no šā, ne no tā, bez jebkādam ceremonijām. Te es visu sapratu. Un tā man raugās taisni acīs, ar tādu īpašu baudu; māmiņai viņš droši vien arī sacījis, vienīgi aiz prieka, lai sirdi viņai plosītu. Un, kāpēc viņš nemirst nost, saki man, lūdzama? Apņēmās taču pēc trim nedēļām nomirt, bet te vēl resnāks palicis! Nekrepo arī vairs; vakar vakarā pats sacīja, ka jau otru dienu asinis neatklepojo.

— Dzen viņu laukā.

— Es nevis neieredzu viņu, bet nicinu, — lepnī sacīja Gaņa. — Nu jā, jā, lai es viņu neieredzu, lai! — viņš iekliedzās pēkšņi neparastā niknumā. — Un to es viņam pateikšu acīs, pat tad, kad viņš mīrs uz sava spilvena! Ja tu būtu lasījusi viņa «Atziņanos», — ak dievs, kāds nekaunības naivums! Tas ir poručīks Pirogovs, tas ir Nozdrevs traģēdijā, bet galvenais — puika! Ak, ar kādu baudu es toreiz būtu nopēris viņu, lai tikai viņu pārsteigtu. Tagad viņš visiem atriebjas par to, ka toreiz neizdevās... Bet kas tas? Tur atkal troksnis! Kas te gan būs galu galā? Es to beidzot vairs necietīšu. Pticin! — uzbrēca viņš Pticinam, kas patlaban nāca iekšā istabā. — Kas tas, cik tālu mums šī lieta galu galā nonāks? Tas... tas...

Bet troksnis ātri tuvojās, durvis pēkšņi atvērās, un vecais Ivolgins, dusmīgs, zilgansārts, satraukts, vai jēgu zaudējis, arī uzklupa Pticinam. Aiz vecā sekoja Ņina Aleksandrova, Koļa un visiem nopakaļus Ipolīts.

II

Bija pagājušas jau piecas dienas, kopš Ipolīts pārvācies Pticina namā. Tas notika kaut kā dabiski, bez kādas sevišķas vārdu pārmaiņas un bez kādas saraušanās abiem ar kņazu; viņi ne tikai nebija sastrīdējušies, bet ārēji it kā pat šķīrās kā draugi. Gavriļa Ardalionovičs, kas tovakar izturējās tik naidīgi pret Ipolītu, pats atnāca viņu apciemot jau trešajā dienā pēc notikuma, pie kam droši vien viņu vadīja kāda piepeša doma. Nezin kāpēc arī Rogožins sāka apciemot slimnieku. Kņazam sākumā likās, ka «nabaga zēnam» būs vēl labāk, ja tas aizvāksies no viņa nama. Bet arī savas pārvākšanās laikā Ipolīts jau bija izteicies, ka viņš pārvācoties pie Pticina, «kurš ir tik labs, ka dod viņam kaktiņu», un ne reizi, kā par spīti, nepieminēja, ka pārvācas pie Gaņas, lai gan taisni Gaņa uzstājās, lai viņu uzņemtu šai namā. Gaņa to uzreiz pamanīja un aizvainots paturēja to vērā.

Viņam bija taisnība, kad viņš sacīja mātai, ka slimnieks atspirdzis. Tiešām, Ipolītam bija mazliet labāk, ko varēja manīt no pirmā acu uzmetiena. Viņš ienāca istabā nesteigdamies, pats beidzamais, zobgalīgi un ļauni smīnēdams. Ņina Aleksandrova ienāca ļoti izbijusies. (Viņa bija stipri pārvērtusies šai pusgadā, kļuvusi vājāka; izprecinājusi meitu un pārnākusi pie viņas dzīvot, viņa gandrīz vairs neiejaucās ārēji savu bērnu darīšanās.) Koļa bija norūpējies un it kā neizpratnē; viņš daudz ko nesaprata no «ģenerāļa trakulībām», kā viņš izteicās, protams, nezinādams, kādi ir īstie iemesli šai ļaunajai jezgai viņu namā. Bet viņam bija skaidrs, ka tēvs jau kļuvis tik ķildīgs, vienmēr un visās vietās, un tik ļoti pēkšņi pārmainījies, ka kļuvis it kā pavisam cits cilvēks. Viņu darija nemierīgu arī tas, ka vecais pēdējās trīs dienas gandrīz nemaz vairs nedzēra. Viņš zināja, ka tas izšķīries un pat saķīļojies ar Ļebedevu un ar kņazu. Koļa tikko bija atgriezies mājās ar pusstopu degvīna, ko bija nopircis pats par savu naudu.

— Tiešām, māmiņ, — viņš centās pārliecināt jau augšā Ņinu Aleksandrovu, — tiešām, labāk lai iedzer. Nu jau trīs dienas, kā nav nemaz pieskāries, droši vien skumjas. Tiešām, labāk tā, es viņam arī uz parādu cietumu nesu . . .

Ģenerālis atvēra durvis līdz galam un nostājās uz sliekšņa, gandrīz vai drebēdams sašutumā.

— Cienītais kungs! — viņš pārkonīgā balsī uzkliedza Pticinam. — Ja jūs tiešām esat nolēmis ziedot pienapuikam un ateistam cienījamu sirmgalvi, jūsu tēvu, tas ir, vismaz jūsu sievastēvu, kas ir nopelniem bagāts sava ķeizara priekšā, tad mana kāja no šā brīža vairs nespers soli jūsu namā. Izvēlieties, kungs, izvēlieties nekavējoties: vai nu es, vai šī... skrūve! Jā, skrūve! Es pasacīju nejauši, bet viņš ir — skrūve! Jo viņš kā skrūve urbjas manā dvēselē un bez jebkādas cieņas... kā skrūve!

— Vai ne kā vilķis? — iemeta starpā Ipolīts.

— Nē, vilķis ne, jo es tev esmu ģenerālis, nevis pudele. Man ir zīmes, goda zīmes... bet tev piģa. Vai nu viņš, vai es! Izlemiet, kungs, tūlīt, tūlīt uz vietas! — viņš atkal kā neprātā uzbrēca Pticinam. Te Koļa pasniedza viņam krēslu, un viņš atlaidās tajā gandrīz pilnīgā nespēkā.

— Tiešām, jums labāk būtu... pagulēt, — nomurmināja pārsteigts Pticins.

— Viņš turklāt vēl draud! — Gaņa pusbalsī sacīja māsai.

— Pagulēt! — iesaucās ģenerālis. — Neesmu piedzēries, cienītais kungs, un jūs mani apvainojat. Es redzu, — viņš turpināja, atkal pieceldamies, — es redzu, ka te visi pret mani, visi. Diezgan! Es aizeju... Bet ziniet, cienītais kungs, ziniet...

Viņam neļāva izrunāt līdz galam un nosēdināja atkal, sāka pie-runāt, lai viņš nomierinātos. Gaņa saniknots iegāja kaktā. Ņina Aleksandrovna drebēja un raudāja.

— Ko tad es viņam esmu izdarījis? Par ko viņš žēlojas! — iesaucās Ipolīts, zobus atņirdzis.

— Bet vai tad neesat izdarījis? — piebilda pēkšņi Ņina Aleksandrovna. — Taisni jums sevišķi liels kauns un... necilvēcīgi vecu cilvēku mocīt... turklāt jūsu vietā.

— Pirmkārt, kas tā par manu vietu, kundze! Es jūs ļoti cienu, taisni jūs personīgi, bet...

— Viņš ir skrūve! — brēca ģenerālis. — Viņš urbjas manā dvēselē no sirdi! Viņš grib, lai es noticētu ateismam! Zini, pienapuika, tu vēl nebiji piedzimis, kad es jau biju apkrauts ar goda zīmēm; bet tu esi tikai nenovīdīgs tārps, kas pārrauts divās daļās, tev klepus... un tu mirsti no ļaunuma un neticības... Un kādēļ tevi Gavrila pārvāca šurp? Visi pret mani — no svešiniekiem līdz miesīgajam dēlam!

— Diezgan, traģēdiju sācis spēlēt! — iesaucās Gaņa. — Nebūtu apkaunojis mūs pa visu pilsētu, tad būtu labāk!

— Kā, es tevi apkaunojis, pienapuika! Tevi? Es tikai godu varu tev darīt, nevis apkaunot tevi!

Viņš pietrūkās kājās un viņu vairs nevarēja saturēt; bet arī Gavriļa Ardalionovičs, kā redzams, vairs nespēja valdities.

— Šis vēl par godu runās! — viņš nikni iesaucās.

— Ko tu teici? — pārkonīgi iebrēcās ģenerālis, nobālēdams un pasperdams soli uz viņa pusi.

— To, ka man tikai mute jāpapleš, lai... — iekliedzās pēkšņi Gaņa un neizrunāja līdz galam. Abi stāvēja viens pret otru pārlietu satracināti, jo sevišķi Gaņa.

— Gaņa, ko tu dari! — iesaucās Ņina Aleksandrovna, mezdamās atturēt dēlu.

— Kāda neļēdzība visapkārt! — Varja sašutumā atcirta. — Diezgan, māmiņ, — viņa satvēra to.

— Tikai mātes dēļ saudzēju, — traģiski noteica Gaņa.

— Runā! — rēca ģenerālis pilnīgā neprātā. — Runā — vai nāks pār tevi tēva lāsti... runā!

— Nu, tā gan es bišos no jūsu lāstiem! Un kas tur vainīgs, ka jūs astoto dienu kā prātā jucis? Astoto dienu, redziet, es pēc datumiem zinu... Pielūkojiet, novediet mani līdz pēdējai robežai: visu pateikšu... Kādēļ jūs vakar pie Jēpančiniem vilkāties? Par vecu viru vēl saucas, sirma galva, ģimenes tēvs! Labs gan!

— Ciet klusu, Gaņa! — iekliedzās Koļa. — Ciet klusu, muļķi!

— Bet kā tad es, kā es viņu esmu apvainojis? — uzstājās Ipolīts, vēl arvienu it kā tai pašā zobgalīgajā balsī. — Kāpēc viņš mani sauc par skrūvi, — jūs dzirdējāt? Pats man piesējās; atnāca nupat un sāka runāt par kādu kapteini Jeropegovu. Es nemaz nevēlos būt jūsu sabiedrībā, ģenerāli; izvairījos arī agrāk, jūs pats zināt. Kāda man daļa gar šo kapteini Jeropegovu, pats sapratīsīt? Ne jau kapteiņa Jeropegova dēļ es šurp pārvācos. Es tikai izteicu viņam skaļi savas domas, ka varbūt šā kapteiņa Jeropegova nekad nemaz nav bijis. Tad viņš arī sacēla tādu jezgu.

— Bez šaubām, ka nekad nav bijis! — atcirta Gaņa.

Bet ģenerālis stāvēja kā apstulbots un tikai tukšu skatu raudzījās apkārt. Dēla vārdi satrieca viņu ar savu ārkārtīgo vaļsirdību. Pirmajā brīdī viņš nespēja pat vārdus atrast. Un beidzot, tikai tad, kad Ipolīts sāka skaļi smieties, atbildot Gaņam, un nokliedza: «Nu, dzirdējāt, jūsu paša dēls arī saka, ka nekāda kapteiņa Jeropegova neesot bijis!» — vecais nomuršķēja pavisam apjucis:

— Kapitona Jeropegova, nevis kapteiņa... Kapitona... atvaļināts apakšpulkvedis Jeropegovs... Kapitons.

— Arī Kapitona nav bijis! — pavisam jau saniknojās Gaņa.
— Kā... kāpēc nav bijis? — nomurmināja ģenerālis, un sār-
tums iesitās viņam sejā.

— Beidziet! — Pticins un Varja mierināja.

— Ciet klusu, Gaņa! — iesaucās atkal Koļa.

Bet aizstāvība it kā lika atjēgties arī ģenerālim.

— Kā nav bijis? Kāpēc nav bijis? — viņš bargi uzbruka dēlam.

— Tā, tāpēc ka nav bijis. Nav bijis, tas ir viss, un nemaz arī
nav varējis būt! Tā, lūk. Lieciet mieru, es jums saku.

— Un tas esot dēls... tas mans miesīgais dēls, kuru es... ak
dievs! Jeropegova, Jeroškas Jeropegova neesot bijis!

— Nu, redz, te Jeroška, te Kapitoška! — iekrita starpā Ipoļits.

— Kapitoška, kungs, Kapitoška, nevis Jeroška! Kapitons, kap-
teinis Aleksejevičs, ko es saku, Kapitons... apakšpulkvedis... at-
vaļināts... apprecēja Marju... Marju Petrovnu Su... Su... draugs
un biedrs... Sutugovu, no pašām junkura dienām. Es viņa dēļ
lēju... es aizstājos... beigts. Kapitoškas Jeropegova neesot bijis!
Viņa neesot bijis!

Ģenerālis kļiedza kā bez prāta, un varēja nodomāt, ka te runā
par vienu, bet kļiedz pavisam par citu. Tiesa, citreiz viņš, protams,
būtu pacietis kaut ko daudz vairāk apvainojošu nekā ziņu par to, ka
Kapitons Jeropegovs nemaz neeksistē, viņš būtu pakļiedzis, uzšācis
ķiviņu, zaudējis savaldīšanos un tomēr galu galā aizgājis uz savu
istabu augšā un apgūlies. Bet tagad, tāpēc ka cilvēka sirds tik ārkār-
tīgi divaina, notika tā, ka taisni šādam aizvainojumam, šim šaubām
par Jeropegovu, vajadzēja piepildīt līdz malām pacietības mēru.
Vecais kļuva zilgansārts, pacēla rokas un nokļiedza:

— Pietiek! Mani lāsti... prom no šā nama! Nikolaj, nes manu
somu, eju... prom!

Viņš izgāja steigdamies un ārkārtīgās dūsmās. Viņam metās
paka! Nina Aleksandrovna, Koļa un Pticins.

— Nu, ko tu izdarīji! — Varja sacīja brālim. — Viņš atkal
droši vien turp aizvilksies. Kāds negods, kāds negods!

— Lai nezog! — iekļiedzās Gaņa, gandrīz vai aizrīdamies no
dūsmām; pēkšņi viņa skatiens apstājās pie Ipoļita; Gaņa gandrīz
sāka drebēt. — Bet jums, cienītais kungs, — viņš iekļiedzās, — būtu
jāatceras, ka jūs tomēr esat svešā namā un... baudāt viesmīlību,
nevis jāsatracina vecais virs, kas, acīm redzot, ir prātu zaudējis...

Ipoļits arī it kā sarāvās, bet viņš vienā mirklī savaldījās.

— Es neesmu ar jums gluži vienis prātis, ka jūsu tētiņš prātu
zaudējis, — viņš mierīgi atbildēja, — man liekas, gluži otrādi, ka

viņš pēdējā laikā prātā pat pieņēmieš, nūdien, jūs neticat? Kļūvis tik piesardzīgs, neuzticīgs, cenšas visu izdibināt, katru vārdu apsver... Par šo Kapitošku viņš taču ar nolūku sāka runāt ar mani; iedomājieties, viņš gribēja uzvedināt mani uz...

— Ē, velns, kas man par daļu, uz ko viņš gribēja jūs uzvedināt! Lūdzu jūs nemānīties un neizlocīties te ar mani, kungs! — Gaņa iespiedzās. — Ja jūs arī zināt īsto iemeslu, kāpēc vecais tādā stāvoklī (bet jūs tā mani izspiegojāt šīs piecas dienas, ka droši vien zināt), tad jums nepavisam nevajadzēja uztraukt... nelaimīgo un nomocīt manu māti, pārspilējot šo lietu, jo visa šī lieta ir tīrās blēņas, tikai tāds notikums dzērumā, cits nekas, nekādi pat nav pierādīts, un es tam ne par matu arī nepiegrīžu vēribu... Bet jums vajag dzelt un spiegot, tāpēc ka jūs... jūs esat...

— Skrūve, — pavīpsnāja Ipolīts.

— Tāpēc, ka jūs esat riebeklis, pusstundu nomocījāt cilvēkus, domādams izbidēt viņus, ka nošausities ar savu nepielādēto pistoli, ar ko jūs tik nekaunīgi mājājāties, nevižīgais paššlepkava, žultainais radījums... uz divām kājām. Es jums viesmīlību parādīju, jūs esat pieņēmieš resnumā, vairs neklepojat, un jūs atmaksājat...

— Atļaujiet tikai pateikt divus vārdus, esmu pie Varvaras Ardalionovnas, nevis pie jums; jūs man neesat parādījis nekādu viesmīlību, un es pat domāju, ka jūs pats baudāt Pticina kunga viesmīlību. Pirms četrām dienām es lūdzu mātei, lai viņa sameklē man Pavlovskā dzīvokli un pati pārvācas šurp, jo man tiešām šeit ir vieglāk, lai gan nemaz neesmu kļūvis resnāks un tāpat vēl klepoju. Māte paziņoja man vakar vakarā, ka dzīvoklis esot kārtībā, un es steidzos jums paziņot savukārt, ka, pateikdamies jūsu māmuļai un māsiņai, es šodien pat pārvācos savā dzīvoklī, ko nolēmu jau vakar vakarā. Atvainojiet, es jūs pārtraucu; jūs, kā liekas, vēlējāties vēl daudz ko sacīt.

— Ak, ja tā... — Gaņa sāka drebēt.

— Bet, ja tā, tad atļaujiet man sēsties, — piebilda Ipolīts, gluži mierīgi atsēzdamies krēslā, kurā bija sēdējis ģenerālis, — es tomēr esmu slims; nu, tagad esmu gatavs jūs uz klausīt, jo vairāk tāpēc, ka šī ir mūsu pēdējā saruna un varbūt pat pēdējā tikšanās.

Gaņam pēkšņi kļuva neērti.

— Ticiet man, ka es nepazemošos līdz norēķiniem ar jums, — viņš sacīja, — un, ja jūs...

— Velti jūs tik augstprātīgi, — viņu pārtrauca Ipolīts, — es, no savas puses, jau pirmajā dienā, tikko biju šurp pārvācies, nosolījos,

ka neliegšu sev prieku atcirst jums visu pilnīgi vaļširdīgi, kad mēs šķirsimies. Esmu nolēmis to izdarīt taisni tagad, pēc jums, protams.

— Bet es jūs lūdzu atstāt šo istabu.

— Labāk runājiet, citādi vēl nožēlosit, ka neesat izteicies.

— Mitējieties, Ipolīt, tas viss ir briesmīgi nejauki; esiet tik laipns, beidziet! — sacīja Varja.

— Ja nu vienīgi dāmas dēļ, — iesmējās Ipolīts pieceldamies. — Lūdzu, Varvara Ardalionovna, jūsu dēļ esmu gatavs saīsināt, bet tikai saīsināt, jo zināma izskaidrošanās man ar jūsu brāli kļuvusi pilnīgi nepieciešama, bet es neparko neuzdrošināšos aiziet, atstādams neskaidrības.

— Gluži vienkārši jūs esat tenku vācele, — iesaucās Gaņa, — tāpēc arī nevarat bez tenkām aiziet.

— Redziet nu, — aukstasinīgi piebilda Ipolīts, — jūs vairs nenocietāties. Tiešām, jūs nožēlosit, ka neizteicāties. Vēlreiz atsakos no vārda jums par labu. Es pagaidīšu.

Gavrila Ardalionovičs klusēja un skatījās nicīgi.

— Negribat. Esat nodomājis parādīt raksturu — kā vēlaties. Es savukārt runāšu pēc iespējas īsi. Divas vai trīs reizes esmu dzirdējis šodien pārmetumu par viesmīlību; tas ir netaisni. Aicinot mani pie sevis, jūs paši mani ķērāt tiklā; jūs cerējāt, ka es gribu atriebties kņazam. Jūs bijāt dzirdējuši turklāt, ka Aglaja Ivanovna izrādījusi man līdzjūtību un izlasījusi manu «Atzišanos». Domādami nezina kāpēc, ka es pilnībā aizstāvēšu jūsu intereses, jūs cerējāt, ka varbūt atradīsīt mani palīgu. Es neizskaidrojos sīkāk! No jūsu puses arī neprasu ne atzišanos, ne apstiprinājumu; pietiek ar to, ka es jūs atstāju ar jūsu sirdsapziņu un ka mēs ļoti labi saprotam tagad viens otru.

— Bet jūs no visparastākās lietas iztaisāt diezin ko! — iesaucās Varja.

— Es tev sacīju — «tenkotājs un puika», — noteica Gaņa.

— Atļaujiet, Varvara Ardalionovna, es turpinu. Kņazu es, protams, nevaru ne mīlēt, ne cienīt; bet viņš noteikti ir labs cilvēks, kaut arī... smieklīgs. Bet ienīst viņu man nebūtu gluži nekāda iemesla; es nelīku to manīt jūsu brālim, kad viņš pats kūdīja mani pret kņazu; es tieši cerēju pasmieties par to, kad pienāks atrisinājums. Es zināju, ka jūsu brālis man izplāpāsies un kļūdisies visaugstākā mērā. Tā arī notika... Esmu gatavs tagad saudzēt viņu, bet vienīgi aiz cieņas pret jums, Varvara Ardalionovna. Taču, paskaidrodams jums, ka mani nav nemaz tik viegli uzķert uz āķa, es paskaidroju jums arī to.

kādēļ man tā gribējās atstāt jūsu brālīti muļķa lomā. Tad ziniet, ka es to izdarīju aiz naida, atzistos vaļsirdīgi. Mirdams (tāpēc ka es tomēr miršu, kaut arī esmu kļuvis resnāks, kā jūs apgalvojat), mirdams es jūtu, ka ieiešu paradīzē nesalīdzināmi mierīgāk, ja būšu paspējis piemulķot kaut vienu pārstāvi no tās neskaitāmās ļaužu šķiras, kas vajājusi mani visu mūžu, ko esmu ienīdis visu mūžu un par kuras spilgtu attēlu noder jūsu ļoti cienījamais brālis. Es jūs ienīstu, Gavriļa Ardalionovič, vienīgi par to — jums tas varbūt likties dīvaini, — vienīgi par to, ka jūs esat visnekaunīgākās, vispašapmierinātākās, visbanālākās un visriebigākās viduvējības tips un iemiesojums, personificējums un kalngals! Jūs esat uzpūtīgi svinīga viduvējība, nešaubīga un olimpiski pašapmierināta viduvējība; jūs esat rutīnu rutina. Nekad ne sikākajai paša idejai nav lemts iemiesoties ne jūsu prātā, ne sirdī. Bet jūsu skaudība ir bezgalīga; jūs esat noteikti pārliecināts, ka esat vislielākais ģēnijs, bet šaubas jums tomēr uznāk dažreiz nebalto brīžos, un jūs ļaunojaties un apskaužat. Ak, jums priekšā vēl tumši mākoņi pie apvāršņa; tie izklidīs, kad jūs kļūsit galīgi stulbs, kas notiks drīz; bet jums priekšā tomēr vēl garš un raibs ceļš, neteikšu, ka jautrs, un esmu par to priecīgs. Pirmkārt, pareģoju jums, ka jūs neiegūsit zināmo personu . . .

— Nu, tas nav ciešams! — iesaucās Varja. — Vai jūs beigsit, riebigais dusmu pūķi?

Gaņa kļuva bāls, drebēja un klusēja. Ipoļits rimās, vēlīgi un ar baudu paskatījās viņā, tad pievērsa skatienu Varjai, pasminēja, palocījās un aizgāja, nepiebildzams vairs neviena vārda.

Gavriļa Ardalionovičs dibināti varēja žēloties par likteni un par neveiksmi. Kādu laiku Varja neiedrošinājās uzrunāt viņu, pat nepaskatījās viņā, kad viņš soļoja tai garām platiem soliēm; beidzot viņš nogāja pie loga un apstājās, uzgriezdams viņai muguru. Varja domāja par parunu: «Katrai nūjai divi gali.» No augšas atkal atskanēja troksnis.

— Tu ej? — Gaņa pēkšņi pret viņu pagriezās, dzirdēdams, ka viņa pieceļas kājās. — Uzgaidi, paskaties šo!

Viņš piegāja klāt un nometa viņas priekšā uz krēsla mazu salocītu papīri.

— Ak kungs! — iesaucās Varja un sasita rokas.

Zīmītē bija taisni septiņas rindas:

«Gavriļa Ardalionovič! Pārliecinājusies par Jūsu labvēlību pret mani, iedrošinos lūgt no Jums padomu kādā man svarīgā lietā. Es gribētu sastapt Jūs rīt, taisni pulksten septiņos no rīta, uz zaļā soliņa.

Tas nav tālu no mūsu vasarnīcas. Varvara Ardalionovna, kurai *katrā* ziņā vajag Jūs pavadīt, ļoti labi zina šo vietu. *A. J.*»

— Ej nu izproti viņu pēc visa tā! — noplātīja rokas Varvara Ardalionovna.

Lai kā šai brīdī Gaņam gribējās padīzoties, viņš taču nevarēja neizrādīt savu uzvaras prieku, turklāt vēl pēc tik pazemojošiem Ipoļita pareģojumiem. Pašapmierināts smaids atklāti iemirdzējās viņam sejā, un arī Varja pati gluži atplauka no prieka.

— Un tas taisni tanī dienā, kad pie viņiem paziņo par saderināšanos! Ej nu izproti viņu pēc visa tā!

— Kā tu domā, par ko viņa rīt taisās runāt? — jautāja Gaņa.

— Tas vienalga, galvenais, ka vēlējusies satīkties pēc sešiem mēnešiem pirmo reizi. Klausī mani, Gaņa: lai tur būtu kā būdams, lai kā viss iegrozītos, zini, ka tas ir *svarīgi!* Tas ir pārāk svarīgi! Neplāties atkal, nenošauj atkal greizi, bet arī nezaudē dūšu, pielūko! Vai viņa varēja neizprast, kādēļ es pusgadu vazājos turp? Un iedomājies: ne vārda man neteica šodien, nelikās ne zinis. Es taču arī iegāju pie viņām kontrabandas ceļā, vecene nezināja, ka es tur sēdu, citādi droši vien būtu padzinusi. Riskēju tevis dēļ, lai *katrā* ziņā dabūtu zināt...

Atkal kļaiņas un troksnis atskanēja no augšas; vairāki cilvēki kāpa lejup pa kāpnēm.

— Neparko tagad to nepieļaut! — iesaucās Varja steigā un izbīlī. — Lai no skandāla nebūtu ne miņas! Ej, lūdz, lai piedod!

Bet ģimenes tēvs bija jau uz ielas. Koļa stiepa viņam pakal celasomu. Nīna Aleksandrovna stāvēja uz lieveņa un raudāja; viņa gribēja skriet tam līdzī, bet Ptīcins viņu atturēja.

— Ar to jūs viņu tikai vēl vairāk satracināsīt, — viņš tai sacīja, — viņam nav kur iet, pēc pusstundas viņu atkal atvedīs, es ar Koļu jau runāju, ļaujiet pamuļkoties.

— Ko te plātāties, kurp gan iesiet! — kļiedza Gaņa pa logu. — Jums jau nav kur iet!

— Nāciet atpakaļ, tēv! — sauca Varja. — Kaimiņi dzird.

Ģenerālis apstājās, pagriezās, izstiepa roku un iesaucās:

— Lāsts šim namam!

— *Katrā* ziņā teatrālā tonī! — nomurmināja Gaņa, ar troksni aizcirdzams logu.

Kaimiņi tiešām klausījās. Varja izskrēja no istabas.

Kad Varja bija izgājusi, Gaņa paņēma no galda zīmiti, noskūpstīja to, noklakšķināja mēli un dziļi palocījās.

Tracis ar ģenerāli jebkurā citā reizē būtu beidzies laimīgi. Arī agrāk viņam bija pēkšņi uznākuši tādi paši niķi, lai gan diezgan reti, jo vispār viņš bija ļoti mierīgs cilvēks ar visai labsirdīgam tieksmēm. Viņš varbūt simtkārt bija uzsācis cīņu ar ēverģēlibām, kas beidzamajos gados viņam bieži uznāca. Tad viņš pēkšņi atcerējās, ka ir «ģimenes tēvs», salaba ar sievu, raudāja no sirds. Viņš dievināja un cienīja Ninu Aleksandrovnu par to, ka viņa tik daudz klusēdama bija piedevusi viņam un mīlēja viņu pat šai ākstīgajā un pazemojuma pilnajā izskatā. Bet augstsirdīgā cīņa ar ēverģēlibām parasti neturpinājās ilgi; ģenerālis tāpat bija pārlieku «trauksmais» cilvēks, kaut arī savā īpatnējā veidā; viņš parasti nevarēja paciest greķu nožēlas pilno un dīko dzīvi savā ģimenē un arvienu nogāja līdz dumpim; viņš aizrāvās, par ko pats varbūt tais pašos brīžos sev pārmeta, bet izturēt nevarēja: ķīdojās, sāka runāt pacilāti un daiļrunīgi, prasīja, lai viņu bezgalīgi un neiedomājami augsti godā, un galu galā pazuda no mājām, dažreiz pat uz ilgu laiku. Pēdējos divos gados par savas ģimenes lietām viņš zināja varbūt tikai vispār kaut ko vai vienīgi pēc nostāstiem, bet sikumos vairs neiedziļinājās, nejuzdams ne mazākā aicinājuma to darīt.

Bet šoreiz «traci ar ģenerāli» izpaudās kaut kas neparasts; visi it kā zināja kaut ko un visi it kā baidījās ko sacīt. Ģenerālis «formāli» bija ieradies ģimenē, tas ir, pie Nīnas Aleksandrovnas tikai pirms trim dienām, bet ne pazemīgi un ne ar nožēlu, kā tas vienmēr bija agrāk, viņam «pārnākot», bet, gluži otrādi, neparasti ērcīgs. Viņš bija runīgs, nemierīgs, uzsāka sarunas ar visiem, kas vien gadījās, ļoti dedzīgi, it kā taisni mezdamiem virsū cilvēkam, bet arvien par tik daždažādām un negaidītām lietām, ka nekādi nebija iespējams izdibināt, kas patiesībā tagad dara viņu nemierīgu. Brīžiem bija jautrs, taču visbiežāk nogrimis domās, pats tomēr nezinādams, par ko īsti; pēkšņi sāka par kaut ko stāstīt — par Jēpančiniem, par kņazu un Lebedevu, — un pēkšņi aprāvās un nerunāja vairs nemaz, bet uz tālākajiem jautājumiem atbildēja tikai ar trulu smaidu, pat nemaz nemanīdams, ka viņam ko jautā, tikai smaidīdams. Pagājušo nakti viņš bija pavadījis vaidēdams un stenēdams un nomocījis Ninu Aleksandrovnu, kura cauru nakti sildīja viņam nezin kādai vajadzībai sautējošas kompreses; rīta pusē viņš pēkšņi iemīga, nogulēja četras stundas un pamodās stiprā un juceklīgā hipohondrijas lēkmē, kas arī noveda pie strīda ar Ipolītu un «lāsta šim namam». Bija arī vērojams, ka šīs trīs dienas viņš nemitīgi ir stipri godkārīgs, bet līdz ar

to arī neparasti jūtīgs. Bet Koļa uzstāja, cenzdamies pārliecināt māti, ka tas viss ir ilgas pēc stipra dzēriena, varbūt arī pēc Lebedeva, ar kuru ģenerālis bija ļoti sadraudzējies beidzamajā laikā. Bet pirms trim dienām ar Lebedevu viņš pēkšņi bija saķildojies un šķīries briesmīgās dūsmās, pat ar ķņazu bija notikusi kāda scēna. Koļa lūdza ķņazam paskaidrojumu un beidzot sāka nojaust, ka arī tas it kā nevēlētos kaut ko viņam sacīt. Ja arī Ipolītam ar Ninu Aleksandrovnū, kā pilnīgā pārliecībā domāja Gaņa, būtu bijusi kāda sevišķa saruna, tad dīvaini, ka šis ļaunais kungs, ko Gaņa tik tieši bija nosaucis par tenkotāju, nebija sajutis patiku pārliecināt tādā pašā garā arī Koļu. Ļoti varēja būt, ka tas nemaz nebija tāds ļauns «puika», par kādu viņu iztēloja Gaņa sarunā ar māsu, bet ļauns kaut kādā citādā nozīmē; un diezin vai arī Ninai Aleksandrovnai viņš bija stāstījis par kādu savu novērojumu vienīgi tai nolūkā, lai «plosītu viņai sirdi». Neaizmirsīsim, ka cilvēku darbības iemesli parasti ir nesalīdzināmi sarežģītāki un daudzveidīgāki, nekā mēs arvien vēlāk tos izskaidrojam, un reti kad ir noteikti apzīmējami. Stāstītājam dažreiz vislabāk aprobežoties ar vienkāršu notikumu izklāstu. Tā rīkosimies arī mēs, tālāk izskaidrodami tagadējo katastrofu ar ģenerāli; jo, lai kā mēs pūlējamies, tomēr mums ir pilnīgi nepieciešams vēltīt šai mūsu stāsta mazāk svarīgajai personai mazliet vairāk uzmanības un vietas, nekā līdz šim bija domāts.

Šie notikumi sekoja cits citam šādā kārtībā.

Kad Lebedevs pēc brauciena uz Pēterburgu, lai sameklētu tur Ferdiščenko, bija atgriezies tai pašā dienā atpakaļ kopā ar ģenerāli, tad neko sevišķu ķņazam nepastāstīja. Ja ķņazs nebūtu tai laikā bijis pārāk aizrāviens un aizņemts ar citiem viņam svarīgiem iespaidiem, tad viņš drīz vien ievērotu, ka arī nākamās divas dienas Lebedevs ne tikai nedeļa viņam nekādus paskaidrojumus, bet, gluži otrādi, it kā pats nezin kāpēc vairījās satīties ar viņu. Pievērsis beidzot tam uzmanību, ķņazs pabrīnījās, ka šīs divas dienas, nejauši sastapdamies ar Lebedevu, viņš atcerējās to ne citādi kā vislabākajā garastāvoklī un gandrīz vienmēr kopā ar ģenerāli. Abi draugi vairs nešķīrās ne brīdi. Ķņazs dzirdēja reizēm atskanam no augšas skaļas un straujas sarunas, jautru strīdu ar skaļiem smiekliem; kādreiz pat, ļoti vēlu vakarā, viņš piepeši un negaidot sadzirdēja, ka tiek uzsākta militāri bakhantiska dziesma, un viņš tūdaļ pazina ģenerāļa ķērcošo basu. Bet uzsāktā dziesma netika nodziedāta un pēkšņi apklusā. Pēc tam vēl kādu stundu turpinājās ļoti dzīva, pēc visām pazīmēm spriežot, iereibušu cilvēku saruna. Varēja nojaust, ka draugi, kas augšā uzdzīvoja, apkampās un viens no viņiem beidzot sāka raudāt. Pēc

tam pēkšņi sekoja asa ķilda, kas arī drīz vien apklusā. Visu šo laiku Koļa bija kaut kā sevišķi noraizējies. Kņazs lielākoties nebija mājās un atgriezās dažreiz ļoti vēlu; viņam vienmēr ziņoja, ka Koļa augu dienu meklējis viņu un pēc viņa taujājies. Bet satiekoties Koļa neko sevišķu nevarēja pasacīt, izņemot to, ka esot galīgi «neapmierināts» ar ģenerāli un viņa tagadējo uzvešanos: «Vazājas abi, žūpo tepat netālu traktieri, apkampjas un lamājas uz ielas, uzmusina viens otru un nevar vien izšķirties.» Kad kņazs aizrādīja viņam, ka arī agrāk tāpat bijis gandrīz vai katru dienu, tad Koļa galīgi nezināja, ko uz to atbildēt un kā izskaidrot, no kā īsti rodas viņa tagadējais nemiers.

No rīta pēc bakhantiskās dziesmas un ķildas, kad kņazs ap pulksten vienpadsmitiem taisījās iziet, viņa priekšā pēkšņi parādījās ģenerālis, par kaut ko ārkārtīgi uztraucies, gandrīz satriekts.

— Sen gaidīju to godu un gadījumu, lai jūs sastaptu, augsti godājamais Ļev Nikolajevič, sen, ļoti sen, — viņš nomurmināja, ārkārtīgi spēcīgi, gandrīz sāpīgi saspiezdams kņazam roku, — ļoti ļoti sen.

Kņazs palūdza sēsties.

— Nē, nesēdīšos, turklāt es jūs aizkavēju, es — citu reizi. Liekas, es varu pie reizes apsveikt ar... sirds ilgu... piepildīšanos.

— Kādu sirds ilgu?

Kņazs apmulsā. Viņam, tāpat kā ļoti daudziem viņa stāvokli, likās, ka gluži neviens neko neredz, nenojauš un nesaprot.

— Esiet mierīgs, esiet mierīgs! Neaizskaršu šīs vārigās jūtas. Pats esmu piedzīvojis un pats zinu, kad svešs... tā sakot, degunu... kā paruna saka... bāž tur, kur nevajag. Es to katru rītu izbaudu. Es citā lietā atnācu, ļoti svarīgā. Ļoti svarīgā lietā, kņaz.

Kņazs vēlreiz palūdza sēsties un apsēdās pats.

— Ja nu uz kādu britiņu... Atnācu pēc padoma. Es, protams, dzīvoju bez praktiskiem mērķiem, bet, cienīdams pats sevi... un... lietišķību, pret ko tik nevērīgi izturas krievu cilvēks, runājot vispār... vēlos sagādāt sev, kā arī savai sievai un saviem bērniem tādu stāvokli... vārdu sakot, kņaz, es meklēju padomu.

Kņazs dedzīgi palielēja viņa nodomu.

— Nu, tas viss nieki, — aši pārtrauca viņu ģenerālis, — es, galvenais, ne par to, es par ko citu, par svarīgāku. Un esmu nolēmis izskaidrot tieši jums, Ļev Nikolajevič, kā cilvēkam, par kura sirsniņo uztveri un cēlsirdīgajām jūtām es esmu pārliecināts, kā... kā... Jūs nebrīnāties par maniem vārdiem?

Kņazs, gan ne sevišķi izbrīnījies, ārkārtīgi uzmanīgi un ar ziņkāri vēroja savu viesi. Vecais bija no sejas pabāls, lūpas viņam rei-

zēm viegli iedrebējās, rokas it kā nevarēja atrast mierīgu vietu. Viņš bija sēdējis tikai dažas minūtes un jau pāris reižu paspējis nezin kādēļ pēkšņi piecelties kājās un pēkšņi atkal apsēsties, acīm redzot, nepiegrīžot ne mazāko vēribu saviem manevriem. Uz galda bija grāmatas; viņš paņēma vienu, turpinādams runāt, ieskatījās atšķirtajā lappusē, tūlīt atkal to aizvēra un nolika uz galda, paķēra otru grāmatu, ko vairs neatšķīra, bet noturēja visu atlikušo laiku labajā rokā, bez mitas to vicinot.

— Diezgan! — viņš pēkšņi iesaucās. — Redzu, ka stipri jūs traucēju.

— Nemaz ne, apžēlojieties, esiet tik laipns, es, gluži otrādi, ieklausos un vēlos noskārst...

— Kņaz! Es vēlos sagādāt sev cienījamu stāvokli... es vēlos cienīt pats sevi un... savas tiesības.

— Cilvēks ar tādu vēlēšanos jau ar to vien ir pelnījis visu cienību.

Kņazs izteica savu frazi no priekšrakstiem pilnīgā pārliecībā, ka tā atstās lielisku iespaidu. Viņš kaut kā instinktīvi nojauta, ka ar kādu tamlīdzīgu tukšu, bet patīkamu frazi, kas pateikta īstā laikā, var pēkšņi savaldzināt un nomierināt dvēseli tādām cilvēkam kā ģenerālis un jo sevišķi tādā stāvoklī kā viņam. Lai nu kā, tādu viesi vajadzēja atļaut ar atvieglotu sirdi, tas bija viņa uzdevums.

Fraze glaimoja, aizkustināja un ļoti patika: ģenerālis pēkšņi iejūsminājās, acumirkļi mainīja toni un ielaidās pacilāti garos skaidrojumos. Bet, lai kņazs pūlējās kā pūlēdamies, lai centās kā cenzdamies ieklausīties, viņš burtiski neko nevarēja saprast. Ģenerālis runāja minūtes desmit, dedzīgi, aši, kā nepagūdams izteikt savas domas, kas drūzmējās bariem; pat asaras beigu beigās iemirdzējās viņam acīs, un tomēr tās bija tikai frazes bez sākuma un gala, negaidīti vārdi un negaidītas domas, kas aši un negaidot izlauzās un skrēja, pārlecot viena pār otru.

— Diezgan! Jūs mani sapratāt, es esmu mierīgs, — viņš pēkšņi nobeidza, pieceldamies, — tāda sirds kā jūsējā nevar nesaprast ciētēju. Kņaz, jūs esat cildens kā ideāls! Kas gan citi jūsu priekšā? Bet jūs esat jauns, un es jūs svētīju. Galu galā es esmu atnācis jūs lūgt, lai jūs noteiktu man stundu svarīgai sarunai, un tā ir mana vislielākā cerība. Es meklēju kādu draudzību un sirdi, kņaz; es nekad neesmu varējis tikt galā ar savas sirds prasībām.

— Bet kāpēc ne tūlīt? Esmu gatavs jūs uzklausīt...

— Nē, kņaz, nē! — dedzīgi viņu pārtrauca ģenerālis. — Tūlīt ne! Patlaban tikai sapnis! Tas ir pārāk, pārāk svarīgi, pārāk svarīgi!

Ši sarunas stunda būs galīgā likteņa stunda. Tā būs *mana* stunda, un es negribētu, ka mūs varētu pārtraukt tādā svētā brīdī pirmais ienācējs, pirmais nekauna un nereti tāds nekauna, — viņš pēkšņi noliecās pie kņaza, divaini, noslēpumaini un gandrīz bailīgi čukstot, — tāds nekauna, kas nav jūsu kājas... papēža vērts, iemīloto kņaz! Ak, es nesaku: manas kājas! Jo sevišķi iegaumējiet, ka es nepie-minēju savu kāju, jo pārāk augstu cienu sevi, lai izsacītu to bez aplinkiem; bet tikai jūs vienīgais arī esat spējīgs saprast, ka, noraidīdams tādā gadījumā arī savu papēdi, es varbūt paužu ārkārtīgu lepnumu. Bez jums neviens cits nesapratis, bet *viņš* stāv visiem cītiem priekšgalā. *Viņš* neko nesaprot, kņaz, nemaz, nemaz nav spējīgs saprast! Ir jābūt sirdij, lai saprastu.

Uz beigām kņazs gandrīz izbijās un nolika satikšanos ar ģenerāli rīt šai pašā laikā. Tas izgāja mundrs, ārkārtīgi priecīgs un gandrīz nomierinājies. Vakarā ap pulksten septiņiem kņazs aizsūtīja palūgt uz brīdi pie sevis Ļebedevu.

Ļebedevs ieradās ar lielu skubu, «uzskatīdams to par godu», kā viņš ienākdams arī tūdaļ paziņoja; it kā ne ēnas nebūtu no tā, ka viņš trīs dienas bija it kā slēpies un, acīm redzot, vairījies satīties ar kņazu. Viņš atsēdās uz krēsla malas vaibstīdamies, smaidīdams, ar smaidošām un glūnīgām ačtelēm, berzēdams rokas it kā visnaivākās gaidās kaut ko uzdzirdēt, kādu ļoti svarīgu vēsti, kas sen gaidīta un visu nojausta. Kņazs atkal gluži sarāvās; viņam kļuva skaidrs, ka visi pēkšņi sākuši kaut ko gaidīt no viņa, visi noraugās viņā, it kā gribēdami ar kaut ko apsveikt, bija jūtami kaut kādi mājiieni, smaidi un samirkšķināšanās. Kellers jau reizes trīs bija ieskrējis uz britiņu un arī ar acīm redzamu vēlēšanos apsveikt; uzsāka katru reizi svi-nīgi un neskaidri, nekad neko nepabeidza un aši nozuda. (Viņš kaut kur sevišķi stipri bija sācis žūpot pēdējās dienās un ārdījās kādā biljarda istabā.) Pat Koļa, neraugoties uz savām skumjām, arī bija sācis pāris reizi par kaut ko neskaidri ieminēties kņazam.

Kņazs tieši un mazliet pikti jautāja Ļebedevam, — ko viņš domājot par tagadējo ģenerāļa stāvokli, un kāpēc tas esot tik nemiera pilns? Dažos vārdos viņš Ļebedevam atstāstīja neseno scēnu.

— Katram ir savs nemiers, kņaz, un... sevišķi mūsu divainajā un nemiera pilnajā laikā; tā ja, — diezgan sausi atbildēja Ļebedevs un aizvainots aplusa, kā cilvēks, kas stipri vilies savās cerībās.

— Kas par filozofiju! — iesmējās kņazs.

— Filozofija vajadzīga, ļoti vajadzīga būtu mūsu laikam, praktiski to pielietojot, bet pret to izturas nevērīgi, tur tā lieta. Savukārt, ļoti godājamo kņaz, es gan biju pagodināts ar jūsu uzticību man

kādā jums zināmajā punktā, bet tikai līdz zināmai robežai un nekādā ziņā ne tālāk par apstākļiem, kas attiecas tieši tikai uz šo punktu... To es saprotu un nemaz nesūdzos.

— Ļebedev, jūs laikam par kaut ko dusmojaties?

— Nemaz, ne druscīt, ļoti godājamo un visugaišāko kņaz, ne druscīt! — jūsmīgi iesaucās Ļebedevs, likdams roku uz sirds. — Taisni otrādi, tieši tagad apjēdzu, ka ne ar stāvokli sabiedrībā, ne ar prāta un sirds izglītību, ne sakrāto bagātību, ne ar savu agrāko izturēšanos, pat ne ar zināšanām, — ne ar ko jūsu godājamo un savām cerībām augsti atbilstošo uzticību neesmu pelnījis; bet, ja arī spēju kalpot jums, tad kā vergs un algotnis, ne citādi... es nedusmojos, bet skumstu.

— Lukjan Timofejič, apžēlojieties!

— Ne citādi! Tā arī tagad, tā arī šai gadījumā! Sastapdams jūs un sekodams jums ar sirdi un domām, sacīju pats sev: draudzīga paziņojuma neesmu cienīgs, bet kā dzīvokļa saimnieks varbūt arī varu saņemt pienācīgā laikā, ap gaidāmo termiņu, tā sakot, priekšrakstu vai vismaz paziņojumu sakarā ar priekšā stāvošām un gaidāmām pārmaiņām.

To sacīdams, Ļebedevs gluži kā iezīdās ar savām asajām acīm lēm kņazā, kas izbrīnījies raudzījās viņā; viņš vēl arvienu cerēja apmierināt savu ziņkārību.

— Gluži neko nesaprotu, — iesaucās kņazs gandrīz vai dusmās, — un... jūs esat visbriesmīgākais intrigants! — viņš pēkšņi iesmējās vissirsnīgākos smieklus.

Acumirkli iesmējās arī Ļebedevs un viņa atplaukušais skatiens tūda! izpauca, ka viņa cerības no jauna atmodušās un pat divkāršojušās.

— Un vai zināt, ko es jums teikšu, Lukjan Timofejič? Jūs tikai uz mani nedusmojieties, bet es brīnos par jūsu naivumu, un ne tikai par jūsu vien! Jūs ar tādu naivumu kaut ko no manis gaidāt, un tieši tūlīt, šai brīdī, ka man pat neērti un kauns no jums, ka man nav nekā, ar ko jūs apmierināt; taču zvēru jums, ka nav gluži it nekā, vai varat to iedomāties!

Kņazs atkal iesmējās.

Ļebedevs nostājās cienīgā stājā. Tas tiesa, ka viņš bija reizēm pat pārāk naivs un uzmācīgs savā ziņkārībā; bet tai pašā laikā viņš bija diezgan viltīgs un izmanīgs, dažos gadījumos pat pārāk viltīgi kluss; nemitīgi atgrūzdams no sevis, kņazs gandrīz padarīja viņu par savu ienaidnieku. Bet kņazs viņu atgrūda nevis tāpēc, ka viņu nīcinātu, bet tāpēc, ka Ļebedeva ziņkārības temats bija kutelīgs. Uz

dažiem saviem sapņiem kņazs vēl pirms neilga laika raudzījās kā uz noziegumu, bet Lukjans Timofejičs uzskatīja kņaza noraidījumu tikai par personīgu apvainojumu un neuzticēšanos, gāja projām ar aizvainotu sirdi un bija greisirdīgs kņaza dēļ ne tikai uz Koļu un Kellēru, bet pat uz savu miesīgo meitu Veru Lukjanovnu. Pat taisni šai brīdī viņš varbūt varētu un arī dedzīgi vēlējas pastāstīt kņazam kādu visaugstākā mērā viņam interesantu ziņu, bet drūmi aplkusa un neko neteica.

— Ar ko tad īsti varu jums pakalpot, augsti godājamo kņaz, tā kā tomēr jūs mani šoreiz... pasaucāt? — viņš beidzot sacīja, brīdi klusējis.

— Es, patiesību sakot, par ģenerāli, — satrūkās kņazs, kas arī brīdi bija nogrimis domās, — un... par šo zādziņu pie jums, par ko jūs man pastāstījāt...

— Par ko tad?

— Nu, lūk, it kā jūs vairs mani nesaprastu! Ak dievs, kādu teātri jūs arvien spēlējat, Lukjan Timofejič! Nauda, nauda, četrsimt rubļu, ko jūs toreiz bijāt pazaudējis, to, kura bija kabatas portfeli un par kuru bijāt atnācis šurpu pastāstīt no rīta, dodoties uz Pēterburgu, — sapratāt beidzot?

— Ak, jūs par tiem četrsimt rubļiem! — novilkā Lebedevs, it kā tikai nupat atgizdamies. — Pateicos jums, kņaz, par jūsu sirsnīgo līdzjūtību; tā pārāk man glāmo, bet... es tos atradu, un jau sen.

— Atradāt! Ak, paldies dievam!

— Jūsu izsauciens augstākā mērā cēlsirdīgs, jo četrsimt rubļi — nepavisam nav tik mazsvarīgi nabadziņam, kas dzīvo no cilvēka smagā darba, ar kuplu bāreņu ģimeni...

— Es taču nerunāju par to! Protams, priecājos arī tāpēc, ka esat atradis, — steigšus pārlabojā kņazs, — bet... kā tad jūs atradāt?

— Pavisam vienkārši, atradu zem krēsla, uz kura bija uzkārti svārki, tā ka, acīm redzot, kabatas portfelis bija izslidējis no kabatas uz grīdas.

— Kā zem krēsla? Nevar būt, jūs taču man teicāt, ka visus kaktus esot pārmeklējis; kā tad jūs šai pašā galvenajā vietā nepaskatījāties?

— Tur jau tā lieta, ka paskatījos! Ļoti ļoti labi atceros, ka paskatījos! Četrpārus līdu, taustīju tai vietā, atbīdīju krēslu, pats savām acīm neticu: gan redzu, ka nav nekā, tukša un līdzena vieta, gluži kā mana delna, un tomēr taustu tikai tālāk. Šāda mazdušība vienmēr atkārtojas cilvēkam, kad viņš ļoti grib ko sameklēt... kad

kaut kas lielāks visai nepatīkami pazudis: redz gan, ka nav nekā, ka vieta tukša, un tomēr reižu piecpadsmit tur ieskatās.

— Jā, pieņemsim; bet kā gan tas tomēr noticis?... Es vēl nesaprotu, — murmināja kņazs, galīgi apjucis, — jūs teicāt, sākumā tur neesot bijis un jūs tai vietā tomēr meklējis, bet te uzreiz atradies?

— Un te uzreiz arī atradās.

Kņazs divaini noraudzījās Ļebedevā.

— Un ģenerālis? — viņš pēkšņi jautāja.

— Tas ir, ko tad ģenerālis? — Ļebedevs atkal nesaprata.

— Ak mans dievs! Es jautāju, ko sacīja ģenerālis, kad jūs atradāt zem krēsla maku? Jūs taču sākumā kopīgi meklējāt.

— No sākuma kopīgi. Bet šoreiz, atzīstos, es noklusēju un atzinu par labāku neteikt viņam, ka maku jau esmu atradis viens pats.

— Kā... kāpēc tā? Bet nauda vesela?

— Es attaisīju maku; visa vesela, līdz pat beidzamajam rublim.

— Būtu jel atnācis man pasacīt, — domīgi piebilda kņazs.

— Baidījos personīgi traucēt, kņaz, zinot par jūsu personīgajiem un varbūt ārkārtīgajiem, tā sakot, iespaidiem; turklāt es vēl pats izlikos, it kā neko nebūtu atradis. Kabatas portfeli attaisīju, pārskatīju, pēc tam aiztaisīju un atkal noliku zem krēsla.

— Kādēļ tad tā?

— T-tāpat, lai redzētu, kas notiek tālāk, — pēkšņi noķiķināja Ļebedevs, berzēdamas rokas.

— Tad arī tagad tas guļ, no aizvakardienas?

— Ak nē, nogulēja tikai dienu. Es, vai redzat, pa daļai gribēju, lai arī ģenerālis atrod. Tāpēc, ja jau es galu galā to atradu, tad kāpēc gan arī ģenerālim nepamanīt priekšmetu, kas, tā sakot, duras acīs, rēgojas zem krēsla. Es vairākkārt pacēlu šo krēslu un pārliku citā vietā, tā ka portfeli jau pavisam kļuva redzams, bet ģenerālis nekādi nevarēja to pamanīt, un tā tas turpinājās cauru dienu un nakti. Redzams, ka viņš tagad ļoti izklaidīgs, nevaru tikt gudrs; runā, stāsta, smejas, rēc pilnā kaklā, bet te pēkšņi briesmīgi uz mani noskaišas, nezinu kāpēc. Beidzot mēs gājām laukā no istabas, es tiši atstāju durvis vaļā; viņš brīdi svārstījās, gribēja kaut ko sacīt, droši vien par kabatas portfeli ar tik lielu naudu baidījās, taču pēkšņi viņš briesmīgi noskaitās un neteica neko; ne pāris soļu pa ielu nebijām pagājuši, viņš mani pameta un devās uz otru pusi. Tikai vakarā traktieri satikāmies.

— Bet galu galā jūs tomēr paņēmtāt maku no krēsla apakšas?

— Nē, tai pašā naktī tas no krēsla apakšas pazuda.

— Kur tad tas tagad?

— Tepat, — pēkšņi iesmējās Lebedevs, pieceldamies visā augumā no krēsla un labpatikā raudzīdamies kņazā, — atradās pēkšņi te, manā svārku stūrī. Re, paskatieties pats, pataustiet.

Tiešām, svārku labajā stūrī, taisni priekšā, visredzamākajā vietā, bija izveidojusies it kā vesela kule, un taustot tūlīt varēja nojaust, ka tur ir ādas kabatas portfelis, kas tur iekritis no caurās kabatas.

— Izvilku un aplūkoju, viss kā bijis. Atkal iebāzu, un tā no vakarrīta arī staigāju, nēsāju svārku stūrī, pat gar kājām kuļājas.

— Un jūs nemaz nejūtat?

— Un es nemaz nejūtu, he-he! Un iedomājieties, augsti godājamo kņaz, — lai gan objekts nav tik sevišķas jūsu vērības cienīgs, — vienmēr kabatas man bijušas veselas, bet te uzreiz vienā naktī tāds caurums! Sāku aplūkot vērīgāk, — itin kā ar kabatas nazīti kāds būtu pārgriezis, gandrīz neticami?

— Bet... ģenerālis?

— Augu dienu skaitās, kā vakar, tā šodien; briesmīgi neapmierināts; te priecīgs un bakhantisks, gandrīz vai lišķīgs, te jūtīgs līdz asarām un te pēkšņi noskaišas, turklāt tā, ka pat es pārbīstos, nudien; es tomēr, kņaz, neesmu nekāds karavīrs. Vakar sēdam traktierī, bet man neviļus svārku stūris izspiedies, taisni redzams gluži kā kalns; viņš šķiele, skaišas. Taisni acīs viņš man jau sen vairs neskatās, varbūt tikai tad, kad jau stipri piedzēries vai stipri aizkustināts; bet vakar pāris reižu tā noskatījās, ka taisni šermuļi pār muguru pārskrēja. Es tomēr domāju rīt maku izvilkt, bet līdz rītdienai vēl šovakar ar to pastaigāšos.

— Kādēļ jūs viņu tā mokāt? — kņazs iesaucās.

— Nemoku, kņaz, nemoku, — dedzīgi uzķēra Lebedevs, — es no sirds viņu mīlu un... cienu; bet tagad, ticat vai neticat, viņš man vēl dārgāks kļuvis; vēl vairāk viņu cienu!

Lebedevs pateica visu to tik nopietni un vaļširdīgi, ka kņazs pat sašuta.

— Milat, bet tā mokāt! Apzēlojieties, jau ar to vien, ka viņš tik redzamā vietā nolīcis jums pazudušo mantu, zem krēsla, svārku stūrī, jau ar to vien viņš jums atklāti parāda, ka negrib ar jums blēdīties, bet no sirds lūdz no jums piedošanu. Dzirdiet: piedošanu lūdz! Tātad viņš cer uz jūsu smalkjūtību; tātad tic jūsu draudzībai ar viņu. Bet jūs līdz tādām pazemojumam novedat tādu... visgodīgāko cilvēku!

— Visgodīgāko, kņaz, visgodīgāko! — uzķēra Lebedevs, acīm zibot. — Un tieši tikai jūs vienīgais, cēlsirdīgo kņaz, bijāt spējīgs tik patiesīgu vārdu sacīt! Taisni par to esmu padevējis jums pat līdz

dievināšanai, lai gan esmu sapuvis no visādiem netikumiem! Nolemstu! Velku laukā jūsu acu priekšā; te tas ir; te arī visa nauda kā uz delnas; re, ņemiet, visucēlsirdīgāko kņaz, ņemiet un uzglabājiet līdz rītam. Rīt vai parīt es paņēms; bet, vai zināt, kņaz, acīm redzot, tā nogulējusi kaut kur manā dārziņā zem akmens pirmajā naktī, kad bija pazudusi; kā jūs domājat?

— Pielūkojiet, nesakiet viņam tā tieši acīs, ka maku esat atradis. Lai viņš gluži vienkārši redz, ka svārku stūri vairs nekā nav, un saprot.

— Vai tā darīt? Vai labāk nepateikt, ka esmu atradis, un izlikties, ka līdz šim nebiju atgādis?

— N-nē, — kņazs nogrima domās, — n-nē, nu jau pārāk vēlu; tas ir bīstamāk, tiešām, labāk nesakiet! Bet pret viņu esiet laipns, tomēr... pārāk neizrādiet un... un... ziniet...

— Zinu, kņaz, zinu, tas ir, zinu, ka droši vien neizpildīšu, jo tad jābūt tādai sirdij kā jūsejā. Turklāt viņš pats ir jūtēlis un uzmanīgs, pārāk uzpūtīgi viņš sācis dažreiz pret mani izturēties; te pinkšķ un apkampjas, bet te pēkšņi sāk pazemot un nicinoši izsmiet; nu, tad es ņemu un tišām izbidu svārku stūri, he-he! Uz redzēšanas, kņaz, jō, acīm redzot, es jūs kavēju un traucēju, tā sakot, visinteresantākajās jūtās...

— Bet, dieva dēļ, agrākā slepenība!

— Klusiem soļiem, klusiem soļiem!

Taču, lai gan jautājums bija izsmelts, kņazs palika norūpējies gandrīz vēl vairāk nekā agrāk. Viņš nepacietīgi gaidīja rītdienas satikšanos ar ģenerāli.

IV

Norunāts bija pulksten divpadsmitos, bet kņazs gluži negaidīti aizkavējās. Atgriezies mājās, viņš jau sastapa tur ģenerāli, kas viņu gaidīja. No pirmā acu uzmetiena viņš maniņa, ka tas nav apmierināts, varbūt taisni tāpēc, ka vajadzēja pagaidīt. Kņazs atvainojās un steigšus apsēdās, bet kaut kā dīvaini kautrēdamies, it kā viņa viesis būtu no porcelāna un viņš ik brīdi baidītos to sasist. Viņš vēl nekad nebija kautrējies no ģenerāļa, ne prātā viņam nebija nācis kautrēties. Drīz vien kņazs nomanīja, ka tas ir pavisam cits cilvēks, nevis vakarējais: apmulsuma un izklaidības vietā izpaudās neparasta atturība;

varēja secināt, ka tas ir cilvēks, kas galīgi nolēmis kaut ko uzsākt. Viņa miers tomēr bija vairāk ārējs nekā īsts. Bet, lai nu kā, viesis bija augstsirdīgi familiārs, lai gan atturīgi cienīgs; sākumā viņš pat izturējās pret kņazu it kā ar zināmu iecietību, — taisni tā, kā nereti augstsirdīgi familiāri mēdz izturēties daži lepni cilvēki, kam netaisni nodarīts pāri. Runāja viņš laipni, lai gan ne bez zināmas nožēlas.

— Te būs jūsu grāmata, ko no jums nesen paņēmu, — viņš svarīgi pamāja uz atnesto grāmatu, kas gulēja uz galda, — pateicos.

— Ak jā, jūs izlasījāt šo rakstu, ģenerāli? Kā jums patika? Interesants, vai ne? — nopriecājās kņazs, ka ir iespēja uzsākt sarunu par blakus lietām.

— Interesanti gan, bet rupji un, protams, muļķīgi. Varbūt arī meli uz katra soļa.

Ģenerālis runāja ar aplombu un pat mazliet stiepdams vārdus.

— Ak, tas ir tik patiesīgs; veca aculiecinieka zaldāta stāsts par franču uzturēšanos Maskavā; dažas vietas lieliskas. Turklāt visas aculiecinieku piezīmes ir vērtīgas, lai kas būtu šis aculiecinieks. Vai nav tiesa?

— Būdam redaktora vietā, es to neiespiestu, bet, kas attiecas vispār uz aculiecinieku piezīmēm, tad noticēs drīzāk rupjam melim, bet jokupēterim, nevis cienījamam cilvēkam, kam ir nopelni. Man pazīstamas dažas piezīmes par divpadsmito gadu, kuras... Esmu nolēmis, kņaz, es atstāju šo namu — Ļebedeva kunga namu.

Ģenerālis nozīmīgi paskatījās kņazā.

— Jums ir savs dzīvoklis Pavlovskā, pie... pie jūsu meitas... — sacīja kņazs, nezinādams, ko teikt. Viņš atcerējās, ka ģenerālis taču atnācis pēc padoma ārkārtīgi svarīgā lietā, no kuras atkarīgs viņa liktenis.

— Pie manas sievas; citiem vārdiem, savās mājās un manas meitas namā.

— Atvainojiet, es...

— Es atstāju Ļebedeva namu tāpēc, mīlo kņaz, tāpēc, ka ar šo cilvēku pārtraucu visus sakarus; pārtraucu vakar vakarā, nožēlojams, ka nedarīju to agrāk. Es prasu, lai mani cienītu, kņaz, un vēlos, lai to darītu pat tādas personas, kam es dāvinu, tā sakot, savu sirdi. Kņaz, es bieži dāvinu savu sirdi, un gandrīz vienmēr mani pievil. Šis cilvēks nebija manas dāvanas cienīgs.

— Viņā daudz jucekliņa, — atturīgi piebilda kņazs, — un dažas tādas īpašības... bet aiz visa tā jūtama sirds, viltīgs, bet reizēm arī jokains prāts.

Izsmalcinātie izteicieni, cieņas pilnais tonis, acīm redzot, glai-

moja ģenerālim, lai gan viņš vēl arvien paskatījās dažreiz ar pēkšņu neuzticību. Bet kņaza tonis bija tik dabisks un sirsniņš, ka šaubām nebija vietas.

— Ka viņam ir arī labas īpašības, — uzķēra ģenerālis, — to es pirmais aizrādīju, gandrīz vai dāvinādams šim individam savu draudzību. Bet man nav vajadzīgs viņa nams un viņa viesmīlība, jo man ir sava ģimene. Es savus netikumus neattaisnoju; esmu negausīgs; es dzēru kopā ar viņu vīnu un tagad varbūt raudu par to. Taču ne tikai dzeršanas dēļ (piedodiet, kņaz, satrauktam cilvēkam vaļsirdības rupjību), ne tikai dzeršanas dēļ es sapinos ar viņu. Mani savaldzināja tieši, kā jūs sakāt, viņa īpašības. Bet visam ir savas robežas, arī īpašībām; un, ja viņš pēkšņi man acīs nekaunas apgalvot, ka divpadsmitajā gadā, vēl mazs būdams, bērnībā, viņš zaudējis kreiso kāju un apglabājis to Vagaņkovas kapsētā Maskavā, tad tas jau iet pāri robežām, paūž necienību, parāda nekaunību . . .

— Varbūt tas bija tikai joks, lai varētu jautri pasmieties.

— Saprotu. Nevainīgi meli jautru smieklu dēļ, kaut arī rupji, neaizvaino cilvēka sirdi. Dažs labs arī melo, ja gribat zināt, tikai aiz draudzības, lai ar to iepriecinātu sarunu biedru; bet, ja cauri vīd necieņa, ja tieši varbūt ar šādu necieņu grib rādīt, ka šīs attiecības ir par apgrūtinājumu, tad cēlsirdīgam cilvēkam atliek tikai novērsties un saraut šīs attiecības, norādot apvainotājam viņa īsto vietu.

Ģenerālis pat nosarka runādams.

— Ļebedevs jau nemaz nevarēja būt divpadsmitajā gadā Maskavā; viņš pārāk jauns; tas ir smieklīgi.

— Pirmkārt, jau tas; bet, pieņemsim, viņš tad jau varēja būt piedzimis; taču kā var apliecināt, acīs skatoties, ka franču lielgabalinieks pagriezis pret viņu lielgabalu un nošāvis viņam nost kāju, tāpat vien, joka pēc; ka viņš šo kāju paņēmis un aiznesis mājās, pēc tam apglabājis Vagaņkovas kapsētā, un stāsta, ka uzcēlis tai pieminekli ar uzrakstu vienā pusē: «Šeit apglabāta kolēģiju sekretāra Ļebedeva kāja», bet otrā pusē: «Dusiet, mīlie pišļi, līdz liksmajam rītam», un ka galu galā ik gadus noturot tai aizlūgumu (kas ir jau svētuma zaimošana), un ka šai nolūkā ik gadus braucot uz Maskavu. Bet par pierādījumu aicina uz Maskavu, lai parādītu kapu un Kremli pat to pašu franču lielgabalu, kas kritis gūstā; viņš apgalvo, ka tas esot vienpadsmitais no vārtiem, agrākā parauga franču falkonete.

— Un turklāt viņam abas kājas veselas, katram redzams! — iesmējās kņazs. — Ticiet man, ka tas ir nevainīgs joks, nedusmojieties.

— Bet atļaujiet taču arī man tikt pie skaidrības; par kājām, kas

katram redzams, — tas, pieņemsim, nav gluži neticami; viņš apgalvo, ka tā esot Černosvitova kāja . . .

— Ak jā, ar Černosvitova kāju varot deļot.

— Skaidri zinu, ka Černosvitovs, izgudrojis savu kāju, vispir-
mām kārtām ieskrēja pie manis parādīt. Bet Černosvitova kāja iz-
gudrota nesalīdzināmi vēlāk . . . Turklāt viņš vēl apgalvo, ka pat viņa
nelaiķe sieva visu viņu laulības laiku neesot zinājusi, ka viņam, viņas
vīram, koka kāja. «Ja tu,» viņš teica, kad es norādīju viņam uz
visām nejēdzībām, «ja tu divpadsmitajā gadā esi bijis Napoleona
kambarpāžs, tad atļauj arī man apglabāt kāju Vagaņkovas kapsētā.»

— Bet vai tad jūs . . . — kņazs iesāka un samulsa.

Ģenerālis paskatījās kņazā visai augstprātīgi un gandrīz ar
izsmieklu.

— Runājiet līdz galam, kņaz, — viņš plūstoši noteica, — runā-
jiet līdz galam. Esmu iecietīgs, sakiēt visu: atzīstieties, ka jums
smieklīga pat doma redzēt savā priekšā cilvēku viņa galīgajā paze-
mojumā un to . . . cik viņš nevajadzīgs, un tai pašā laikā dzirdēt, ka
šis cilvēks bijis . . . lielo notikumu aculiecinieks. Vai viņš vēl neko
nav paspējis jums . . . sastāstīt?

— Nē, es neko neesmu dzirdējis no Ļebedeva, — ja jūs runājat
par Ļebedevu . . .

— Hm, es biju domājis pavisam citādi. Patiesībā arī saruna
mums vakar iznāca tikai sakarā ar šo . . . savādo rakstu arhīvā. Es
pamanīju, cik tas nejēdzīgs, un, tā kā es pats biju aculiecinieks . . .
jūs smaidāt, kņaz, jūs raugāties man sejā?

— N-nē, es . . .

— Esmu jauneklis pēc paskata, — ģenerālis vilka vārdus, — bet
gados esmu mazliet vecāks, nekā patiesībā izskatos. Divpadsmitajā
gadā man bija gadu desmit vai vienpadsmit. Savus gadus es arī pats
labi nezinu. Formulārā skaits samazināts; bet man bija vājība pa-
šam samazināt sev gadu skaitu visu mūžu.

— Ticiet man, ģenerāli, tas man nemaz neliekas savādi, ka div-
padsmitajā gadā jūs esat bijis Maskavā un . . . protams, jūs varat
stāstīt . . . tāpat kā visi tur bijušie. Kāds no mūsu autobiogrāfiem
iesāk savu grāmatu taisni ar to, ka divpadsmitajā gadā viņu, zīdaiņi,
Maskavā ar maizi barojuši franču zaldāti.

— Nu redziet, — iecietīgi piekrita ģenerālis, — gadījums ar
mani, protams, nav no parastajiem, bet tajā nav arī nekā ārkārtīga.
Bieži vien patiesība mums liekas neiespējama. Kambarpāžs! Dīvaini
izklausās, protams. Bet tāds notikums ar desmitgadīgu bērnu varbūt
izskaidrojams tieši ar viņa gadiem. Ar piecpadsmitgadīgu tā vairs

nebūtu, pat nekādā ziņā nebūtu, jo piecpadsmit gadu vecumā es tai dienā, kad Napoleons iesoļoja Maskavā, neaizbēgtu no mūsu koka nama Staraja Basmannajā, no savas mātes, kas bija nokavējusies izbraukt no Maskavas un drebēja aiz bailēm. Piecpadsmit gadu vecumā es arī būtu nobijies, bet desmit gadu vecs es ne no kā nebijos un izlauzos cauri pūlim pie paša pils lieveņa, kad Napoleons nokāpa no zirga.

— Bez šaubām, jūs ļoti labi ieminējāties, ka taisni desmit gadu vecumā bērns varēja neizbīties... — piebalsoja kņazs, mulsdams un nōmōcīdamies ar domu, ka tūlīt nosarks.

— Bez šaubām, un viss notika tik vienkārši un dabiski, kā var notikt tikai īstenībā; ja pie šīs lietas ķertos romānists, viņš samelstu nebijušas un neticamas lietas.

— Ak jā! — iesaucās kņazs. — Šī doma arī mani pārsteigusi, un pat nesen. Man zināma kāda patiesi notikusi slepkavība pulksteņa dēļ, tā jau tagad avizēs. Būtu to izdomājis rakstnieks, — tautas dzīves pazinēji un kritiķi tūlīt brēktu, ka tas ir neticami; bet, izlasījis to avizēs kā faktu, jūs jūtat, ka taisni no tādiem faktiem mācāties pazīt krievu īstenību. Jūs to lieliski sacījāt, ģenerāli! — dedzīgi nobeidza kņazs, briesmīgi priecīgs, ka varējis izvairīties no kauna sārtuma sejā.

— Vai nav tiesa? Vai nav tiesa? — iesaucās ģenerālis, un viņa acis iezibējās aiz prieka. — Puisēns, bērns, neizprazdams briesmas, spraucas cauri pūlim, lai redzētu spožumu, mundierus, svītu un beidzot diženo cilvēku, par kuru tik daudz viņam daudz zināja. Jo toreiz visi, dažus gadus no vietas, viņu vien daudz zināja. Pasaule bija pilna ar šo vārdu; es to, tā sakot, ar pienu biju iezīdis. Napoleons, iedams garām divu soļu atstatumā, nejauši uztver manu skatienu; bet es biju kundzēna tērpā, mani ģērba labi. Es vienīgais šajā pūlī, jūs būsit vienis prātis...

— Bez šaubām, tam vajadzēja viņu pārsteigt, un tas pierādīja viņam, ka ne visi izbraukuši un ka palikuši arī muižnieki ar bērniem.

— Tieši tā, tieši tā! Viņš gribēja piesaistīt bajārus! Kad viņš uzmeta man savu ērgļa skatienu, manas acis droši vien iezibējās viņam pretī. *«Voilà un garçon bien éveillé! Qui est ton père?»*¹ Es tūlīt atbildēju viņam, vai palikdams bez elpas aiz uztraukuma: *«Ģenerālis, kas miris savas tēvzemes karalaukos.»* — *«Le fils d'un boyard et d'un brave par-dessus le marché! J'aime les boyards.»*

¹ Kāds nīprs zēns! Kas ir tavs tēvs? (Franc.)

*M'aimes-tu, petit?*¹ Uz šo ašo jautājumu es tikpat aši atbildēju: «Krievu sirds spējīga pat savas tēvzemes ienaidniekā atšķirt diženu cilvēku!» Tas ir, istenībā neatceros, vai es burtiski tā sacīju... es biju bērns... bet doma noteikti bija tāda! Napoleons bija pārsteigts. Viņš padomāja un sacīja savai svītai: «Es mīlu šā bērna lepnumu! Bet, ja visi krievi domā kā šis bērns, tad...» Viņš neizteica līdz galam un iegāja pili. Es tūlīt iejuku svītā un skrēju viņam līdzī. Svīta jau pašķīrās manā priekšā un skatījās mani kā favorītā. Bet tas viss notika acumirkļi... Atceros tikai, ka, ieiedams pirmajā zālē, imperators pēkšņi apstājās pie ķeizarienes Katrīnas ģimētnes, ilgi raudzījās tajā, domās nogrimis, un beidzot sacīja: «Viņa bija diža sieviete!» — un pagāja garām. Pēc divām dienām mani visi jau pazina pili un Kremli un sauca par «*le petit boyard*». Es tikai naktis pārgulēt devos uz mājām. Mājās gandrīz vai prātu bija zaudējuši. Vēl pēc divām dienām nomirst Napoleona kambarpāžs barons de Bazankūrs, kas nebija pārcietis karagājienu. Napoleons atcerējās mani; mani saņēma, atveda, nepaskaidrojot, kas par lietu, uzlaikojā man nelaiķa divpadsmit gadus vecā puisēna mundieri, un, kad jau bija atveduši mani mundieri pie imperatora un viņš pameta man ar galvu, man paziņoja, ka es esot pagodināts un iecelts par viņa majestātes kambarpāžu. Es biju priecīgs, es tiešām jutu pret viņu, un jau sen, siltas simpatijas... nu, un bez tam, jūs piekritīsiet, lielisks mundieris, tas bērnam daudz ko nozīmē... Es staigāju tumšzaļā frakā ar garām un šaurām līpām; zelta pogas, sarkanas apšuves uz piedurknēm ar zelta izšuvumiem, augsta, stāva, vaļēja apkakle, ar zeltu izrakstīta, uzšuves uz frakas līpām; cieši pieguļošas baltas briezādas bikses, balta zīda veste, zīda zeķes, kurpes ar sprādzēm... bet imperatora izjādēs, ja es piedalījos svītā, augsti stulmu zābaki. Lai gan stāvoklis nebija spīdošs un varēja nojaust, ka tuvojas milzu posts, tomēr etiķeti ievēroja, cik iespējams, un, jo vairāk bija jūtamas šīs nelaimes, jo punktīgāk.

— Jā, protams... — nomurmināja kņazs, gandrīz pilnīgi apjucis, — jūsu piezīmes būtu... ārkārtīgi interesantas.

Ģenerālis, protams, atstāstīja jau to, ko vakar bija stāstījis Lebedevam, un atstāstīja tekoši; bet te atkal neuzticīgi pašķīelēja kņazā.

— Manas piezīmes, — viņš sacīja ar divkāŗšu lepnumu, — uzrakstīt piezīmes? Tas nav mani vilinājis, kņaz! Ja vēlaties, manas piezīmes jau uzrakstītas, bet... gul' manā pultī. Lai tad, kad apbērs

¹ Bajāra dēls, pie tam drošsirdīga bajāra. Es mīlu bajārus. Vai tu mīli mani, mazais? (*Franc.*)

manas acis ar zemi, lai tad parādās un, nav šaubu, tiks pārtulkotas arī citās valodās, nevis to literārās vērtības dēļ, nē, bet aiz to milzīgo faktu svarīguma, kuru aculiecinieks es biju, lai gan vēl būdams bērns; jo vairāk: kā bērns es iekļuvu visintimākajā, tā sakot, «dīzenā cilvēka» guļamistabā! Es dzirdēju pa naktīm, kā vaidēja šis «milzīgs nelaimē», viņš nevarēja kautrēties vaidēt un raudāt bērna klātbūtnē, lai gan es jau sapratu, ka viņa ciešanu iemesls ir ķeizara Aleksandra klusēšana.

— Jā, viņš taču rakstījis vēstules... ar miera priekšlikumiem... — bikli piebalsoja kņazs.

— Īstenībā mums nav zināms, par kādiem priekšlikumiem viņš tieši rakstījis, bet rakstīt rakstīja katru dienu, katru stundu, vēstuli pēc vēstules! Bija briesmīgi uzbudināts. Kādreiz naktī, viena nē, es metos pie viņa ar asarām acīs (ak, es mīlēju viņu!): «Palūdziet, palūdziet ķeizaram Aleksandram piedošanu!» — es saucu viņam. Tas ir, man vajadzēja izteikties: «Salīgstiet ar ķeizaru Aleksandru mieru,» — bet kā bērns es naivi izsacīju visu savu domu. «Ak mans bērns!» viņš atbildēja, — viņš staigāja šurp un turp pa istabu, «ak mans bērns!» — viņš it kā nemanīja toreiz, ka man desmit gadu, un pat labprāt sarunājās ar mani. «Ak mans bērns, esmu gatavs skūpstīt ķeizaram Aleksandram kājas, toties prūšu karalim, toties austriešu ķeizaram, ak, tiem mūžīgs naids, un... beidzot... tu neko nesaproti no politikas!» Viņš it kā atcerējās pēkšņi, ar ko runā, un apklusa, bet viņa acis vēl ilgi šķīla dzirksteles. Nu, ja es aprakstītu visus šos faktus, — bet es biju aculiecinieks vēl svarīgākiem faktiem, — ja es tos izdotu tagad, tad visi šie kritiķi, visas šīs literārās godkāres, visas šīs skaudības, partijas un... nē, padevīgs kalps!

— Par partijām jūs, protams, pareizi piebildāt, es jums piekritu, — klusu atbildēja kņazs, britiņu padomājis, — es jau arī nupat viņdien izlasīju Šarasa grāmatu par Vaterlo kauju. Grāmata, acīm redzot, nopietna, un speciālisti apgalvo, ka to sarakstījis liels lietpratējs. Taču katrā lappusē pavid prieks par Napoleona pazemojumu, un, ja vien varētu apstrīdēt jebkuru Napoleona talanta pazīmi arī citās kaujās, tad Šarass droši vien ļoti priedātos par to; bet tas vairs nav labi tik nopietnā sacerējumā, jo tas ir partijas gars: Vai jūs ļoti bijāt toreiz aizņemts savā dienestā pie... imperatora?

Generālis bija sajūsmā. Kņaza piezīme ar savu nopietnību un vientiesību izklīdināja pēdējās viņa neuzticības paliēkas.

— Šarass! Ak, es pats biju sašutis! Es tūdaļ aizrakstīju viņam, bet... patiesībā vairs neatceros... Jūs jautājat, vai es biju aizņemts dienestā? Ak nē! Mani nosauca par kambarpāžu, bet es jau

arī toreiz neuzskatīju to par nopietnību. Turklāt Napoleons drīz vien zaudēja jebkuru cerību tuvināt sev krievus, un, protams, būtu aizmirsis arī mani, ko bija tuvinājis aiz politiskiem apsvērumiem, ja vien... ja vien viņš nebūtu iemīlējis mani personīgi, es to droši tagad saku. Bet mani vilka pie viņa sirds. Dienesta no manis neprasiņa: bija jāierodas reizēm pili un... uz zirga jāpavada imperators izjādēs, tas ir viss. Es biju diezgan labs jātnieks. Viņš izjāja priekšpusdienās, svītā parasti bija Davū, es, mameluks Rustans...

— Konstans, — nezin kāpēc pēkšņi kņazam izspruka.

— N-nē, Konstana toreiz nebija; viņš veda toreiz vēstuli... ķeizarienei Žozefīnei; bet viņa vietā divi raitnieki, daži poļu ulāni... nu, tā arī visa svīta, izņemot ģenerāļus, protams, un maršalus, kurus Napoleons ņēma līdzi, lai kopā ar viņiem apskatītu apkārtni, karaspēka novietni, apspriestos... Visbiežāk pie viņa atradās Davū, kā tagad atceros: milzīgs, pilnīgs, aukstasinīgs cilvēks ar acenēm, divainu skatienu. Ar viņu imperators visbiežāk apspriedās. Viņš augstu vērtēja tā domas. Atceros, viņi bija apspriedušies jau vairākas dienas; Davū nāca kā rītos, tā vakaros, bieži vien pat stridējās; beidzot Napoleons it kā sāka piekrist. Viņi bija divatā kabinetā, es — trešais, gandrīz viņu nepamanīts. Pēkšņi Napoleona skatiens nejauši krita uz mani, divaina doma pazib viņam acīs. «Bērns!» viņš pēkšņi saka man. «Kā tu domā: ja es pieņemtu pareizticību un atbrīvotu jūsu vergus, sekotu man krievi vai ne?» — «Nekad!» es sašutumā iesaucos. — Napoleons bija pārsteigts. «Šā bērna acīs, kas iezibējās patriotismā,» viņš sacīja, «es izlasīju visas krievu tautas domas. Pietiek, Davū! Tās tikai fantāzijas! Izklāstiet savu otro projektu.»

— Jā, bet arī šajā projektā bija spēcīga doma! — sacīja kņazs, šķietami ieinteresēdamies. — Tad jūs piedēvējat šo projektu Davū?

— Vismaz viņi apspriedās kopā. Protams, tā bija Napoleona doma, kā ērgļa lidojums, bet arī otrs projekts tāpat bija doma... Tas ir tas pats slavenais «*conseil du lion*»¹, kā pats Napoleons nosauca šo Davū padomu. Tas bija tāds, ka jāieslēdzas Kremli ar visu karaspēku, jāsauc barakas, jārok nocietinājumi, jānostāda lielgabali, jānokauj iespējami daudz zirgu un jāpiesāla to gaļa; iespējami vairāk jāsadabū un jāsalaupa labība un jāpārziemo līdz pavasarim; bet pavasarī jāizsitas cauri krieviem. Šis projekts stipri aizrāva Napoleonu. Mēs jādelējam ik dienas ap Kremļa sienām, viņš norādīja, kur jaukt, kur celt, kur lunetu, kur ravelīnu, kur blokhauzu virkni, — skatiens, ātrums, trieciens! Viss bija beidzot izlemts;

¹ «Lauvas padoms». (Franc.)

Davū mātās virsū, lai saņemtu galīgo lēmumu. Atkal viņi bija divatā un es trešais. Atkal Napoleons staigāja pa istabu, sakrustojis rokas. Es nevarēju atrauties no viņa sejas, sirds man dauzījās. «Es eju,» sacīja Davū. «Uz kurieni?» jautāja Napoleons. «Sālīt zirgus,» sacīja Davū. Napoleons nodrebēja, te izšķīrās liktenis. «Bērns!» viņš pēkšņi man sacīja. «Ko tu domā par mūsu plānu?» Protams, viņš jautāja man tā, kā dažreiz cilvēks ar milzīgu prātu pēdējā brīdī griežas pie ērgļa vai cipara. Es vērsos nevis pie Napoleona, bet pie Davū un saku ar iedvesmu: «Taisieties, ģenerāli, ka tieciet!» Projekts bija sagrauts, Davū paraustīja plecus un iziedams nočukstēja: «*Bah! Il devient superstitieux!*»¹ Bet jau uz rītdienu tika izsludināta atkāpšanās.

— Tas viss ir ārkārtīgi interesanti, — sacīja kņazs tikko dzirdami, — ja tas viss tā arī bijis... tas ir, es gribu sacīt... — viņš pasteidzās sevi pārlabot.

— Ak kņaz! — iesaucās ģenerālis, tā apreibis no sava stāsta, ka droši vien pieļautu pat vislielāko neuzmanību. — Jūs sakāt: «Viss tā bijis!» Bet ir bijis vēl vairāk, ticiet man, ka ir bijis daudz vairāk! Šie visi ir tikai sīki politiski fakti. Bet, atkārtotju, es esmu bijis šā diženā cilvēka naktī raudātu asaru un vaidu liecinieks; bet to jau neviens nav redzējis, izņemot mani! Beigās, tiesa, viņš vairs neraudāja, asaru nebija, tikai reizēm vaidēja; bet seja viņam arvien vairāk un vairāk satumsa. Itin kā mūžība jau plestu pār viņu savus drūmos spārnus. Dažreiz pa naktīm mēs pavadījām daudzas stundas vieni, klusēdami — mameluks Rustans krāca parasti blakus istabā; briesmīgi cieši gulēja šis cilvēks. «Toties viņš uzticīgs man un dinastijai,» teica par viņu Napoleons. Kādreiz man bija ļoti sāpīgi, un pēkšņi viņš pamanīja asaras manās acīs, viņš noraudzījās manī aizkustināts: «Tev žēl manis!» viņš iesaucās. «Tev, bērns, un vēl varbūt manis būs žēl citam bērnam, manam dēlam, *le roi de Rome*²; citi visi, visi mani neieredz, bet brāļi pirmie ieģrūdis mani nelaimē!» Es sāku skaļi raudāt un metos pie viņa; te arī viņš neizturēja; mēs apkampāmieš, un mūsu asaras sajaucās. «Uzrakstiet vēstuli ķeizarienei Žozefīnei!» es raudot viņam sacīju. Napoleons nodrebēja, padomāja un sacīja man: «Tu atgādināji man trešo sirdi, kas mani mīl; pateicos tev, mans draugs!» Turpat sēdās un rakstīja Žozefīnei to vēstuli, ar kuru jau rīt tika nosūtīts Konstans.

¹ Viņš kļūst mānīcīgs! (*Franc.*)

² Romas ķeizaram. (*Franc.*)

— Jūs darijāt lieliski, — sacīja kņazs, — ļaunās domās jūs uzvedinājat viņu uz cēlām jūtām.

— Tiešām, kņaz, un cik jauki jūs to izskaidrojat saskaņā ar jūsu paša sirdi! — aizrautīgi iesaucās ģenerālis, un, savādi, īstas asaras iemirdzējās viņam acīs. — Jā, kņaz, jā, tas bija lielisks skats! Un, vai zināt, es tikko neaizbraucu viņam līdzī uz Parīzi un, protams, būtu bijis kopā ar viņu gūstā «tveicīgajā salā», bet — ak vai! — mūsu likteņi šķirās! Mēs gājām katrs savu ceļu: viņš — uz tveicīgo salu, kur kaut reizi, briesmīgu skumju brīdī, varbūt atcerējās asaras, ko raudāja nabaga puisēns, kas apkampa viņu Maskavā un piedeva viņam; bet mani nosūtīja uz kadetu korpusu, kur es atradu vienīgi dresūru, biedru rupjību un... Ak vai! Viss izkūpēja kā dūmi! «Es negribu tevi atņemt tavai mātei un neņemu sev līdzī!» viņš sacīja man atkāpšanās dienā. «Bet es gribētu kaut ko darīt tavā labā.» Viņš jau sēdās zirgā. «Ierakstiet man kaut ko manas māšas albumā atmiņai,» es sacīju bikli, jo viņš bija ļoti satraukts un drūms. Viņš atgriezās, paprasīja spalvu, paņēma albumu. Cik gadu tavai māšai?» viņš man jautāja, jau turēdams spalvu rokā. «Trīs gadi,» es atbildēju. «*Petite fille alors.*»¹ Un arī ierakstīja albumā:

«*Ne mentez jamais!*
Napoléon, votre ami sincère.»²

Tāda atbilde un tādā brīdī, jūs piekritīsiet, kņaz!

— Jā, tas ir nozīmīgi.

— Šī lapiņa zelta rāmī, zem stikla, visu mūžu karājās manas māšas viesistabā, visredzamākajā vietā, līdz pat viņas nāvei — viņa nomira dzemdībās; kur tā tagad — nezinu... bet... ak mans dievs! Pulkstenis jau divi! Kā es aizkavēju jūs, kņaz! Tas nav piedodams.

Ģenerālis piecēlās no krēsla.

— Ak, gluži otrādi! — nomurmināja kņazs. — Jūs man tā pakavējāt laiku un... beidzot... tas tik interesanti; es jums tā pateicos!

— Kņaz! — sacīja ģenerālis, atkal sāpīgi saspiezdams viņam roku un zibošām acīm cieši raudzīdamies viņā, it kā pats pēkšņi būtu attapies un kādas piepešas domas apstulbināts. — Kņaz! Jūs esat tik labs, tik atklāts, ka man kļūst dažreiz pat žēl jūs. Es aizgrābts noskatos uz jums; ak, lai tas kungs jūs svētī! Lai jūsu dzīve sākas un zied... mīlestībā. Bet mana ir galā! Ak, piedodiet, piedodiet!

¹ Vēl gluži meitenīte. (*Franc.*)

² «Nekad nemelojiet! Napoleons, jūsu sirsnīgais draugs.» (*Franc.*)

Viņš aši izgāja, seju rokām aizsedzis. Ka viņa uzbudinājums patiess, kņazam nevarēja būt šaubu. Viņš saprata arī, ka vecais aizgāja, savu panākumu apreibināts; bet viņam tomēr bija nojauta, ka šis bija viens no tās šķiras meļiem, kuri, lai gan melo ar baudu un pat aizmirstoties, tomēr arī sava reiboņa visaugstākajā stadijā jūt klusībā aizdomas, ka viņiem taču netic, ka nemaz arī nevar ticēt! Savā tagadējā stāvoklī vecais varēja attapties, pārlietu nokaunēties, turēt kņazu aizdomās par bezgalīgu līdzcietību pret viņu, apvainoties. «Vai es neizdariju sliktāk, ka novedu viņu līdz tādai iedvesmai?» bažījās kņazs, pēkšņi neizturēja un sāka briesmīgi smieties, smējās minūtes desmit. Viņš jau sāka pārvest sev šos smieklus; bet tūlīt saprata, ka nav ko pārvest, tāpēc ka viņam bija bezgalīgi žēl ģenerāļa.

Viņa nojautas piepildījās. Jau vakarā viņš saņēma dīvainu ziņi, bet noteiktu. Ģenerālis paziņoja, ka viņš arī no kņaza šķīroties uz visiem laikiem, ka cienot viņu un esot pateicīgs viņam, bet pat arī no viņa nepieņemšot «līdzcietības pierādījumus, kas pazemo jau tā nelaimīga cilvēka cieņu». Kad kņazs padzirdēja, ka vecais ieslēdzies pie Ņinas Aleksandrovnas, tad gluži nomierinājās. Bet mēs jau redzējām, ka ģenerālis bija kaut ko ļaunu nodarījis arī pie Ļizavetas Prokofjevnas. Te mēs nevaram izklāstīt sīkumus, bet pieeminēsim īsumā, ka satikšanās būtība bija tā, ka ģenerālis nobaidīja Ļizavetu Prokofjevnu, bet ar rūgtuma pilnajiem norādījumiem uz Gaņu noveda viņu sašutumā. Viņu izraidīja ar negodu. Taisni tāpēc viņš arī pavadīja tādu nakti un tādu ritu, sajuka galīgi un izskrēja uz ielas gandrīz vai ārprātā.

Koļa vēl arvienu neizprata šo notikumu pilnībā un pat cerēja uzvarēt ar bardzību.

— Nu, kurp mēs tagad vilksimies, kā jūs domājat, ģenerāli? — viņš sacīja. — Pie kņaza nevēlaties, ar Ļebedevu esat saķildojies, naudas jums nav, man tās nekad nav bijis. Tā nu esam palikuši, kā saka, ar garu degunu sēdam uz ielas.

— Patīkamāk sēdēt ar garu degunu nekā bez deguna, — nomurmināja ģenerālis, — ar šo... kalambūru es sacēlu sajūsma... virsnieku sabiedrībā... četrdesmit ceturtajā... Tūkstoš... astoņi simti... četrdesmit ceturtajā gadā, jā!... Es neatceros... Ak, neatgādini! «Kur mana jaunība, kur mans svaigums!» Kā iesaucās... kas tā iesaucās, Koļa?

— Tā ir Gogolim «Mirusajās dvēselēs», tētiņ, — atbildēja Koļa un bailīgi pašķīleja tēvā.

— Mirušās dvēseles! Ak jā, mirušās! Kad apglabāsi mani, uzraksti uz kapa: «Šeit dus mirusi dvēsele!»

Kā vajā negods mani nu!

Kas to sacījis, Koļa?

— Nezinu, tētiņ.

— Jeropegova neesot bijis! Jeroškas Jeropegova!... — viņš iebbrēcās kā negudrs, apstādamies uz ielas. — Un tas ir dēls, miesīgs dēls! Jeropegovs ir cilvēks, kas man bija vienpadsmit mēnešus brāļa vietā, kura dēļ es divkaujā... Viņam kņazs Vigoreckis, mūsu kapteinis, saka pie pudeles: «Griša, kur tu savu Annu dabūji, saki man?» — «Savas tēvzemes laukos, tur es to dabūju!» Es kliežu: «Bravo, Griša!» Nu, te arī sanāca divkauja, bet pēc tam salaulājās... ar Marju Petrovnu Su... Sutuginu un krita kaujas... Lode atlēca no mana krusta uz krūtīm un taisni viņam pierē. «Nemūžam neaizmirsīšu!» iebbrēcās un nogāzās uz vietas. Es... es dienēju godīgi, Koļa; es dienēju cēlsirdīgi, bet negods — «kā vajā negods mani nu!» Tu un Ņina atnāksit pie mana kapiņa... «Nabaga Ņina!» Es agrāk viņu tā saucu, Koļa, sen, pašā pirmajā laikā, un viņa tā mīlēja... Ņina, Ņina! Ko es esmu nodarījis tavam liktenim! Par ko tu vari vēl mīlēt mani, pacietīgā dvēsele! Tavai mātei ir eņģeļa dvēsele, Koļa, vai tu dzirdi, eņģeļa!

— To es zinu, tētiņ. Tētiņ, mīlais, atgriezīsimies mājās pie māmiņas! Viņa skrēja mums pakaļ! Nu, kam jūs apstājāties! It kā jūs nesaprastu... Nu, ko tad jūs raudat?

Koļa pats raudāja un skūpstīja tēvam rokas.

— Tu skūpsti man rokas, tu!

— Nu jā, jums, jums. Nu, kas tur par brīnumu? Nu, ko jūs tā kautat ielas vidū, vēl saucaties par ģenerāli, karavīrs, nu, eima!

— Lai dievs tevī svētī, mīlo puisīt, par to, ka bijī godprātīgs pret negodā kritušo, — jā! pret negodā kritušo večuku, savu tēvu... lai būtu arī tev tāds pats puisītis... *le roi de Rome*... Ak, grūti man, skumji man!

Kur tavs kaps ir, aukle mīlā!

Kas tā ir iesaucies, Koļa?

— Nezinu, nezinu, kas tā iesaucies! Dosimies mājās tūlīt, tūlīt! Es Gaņu piekaušu, ja vajadzīgs... kurp tad jūs atkal?

Bet ģenerālis vilka viņu uz kāda tuvākā nama lieveni.

— Kur jūs? Tas ir svešs lievenis!

Ģenerālis apsēdās uz lieveņa un vilka Koļu aiz rokas sev klāt.

— Pieliecies, pieliecies! — viņš murmināja. — Es tev visu pateikšu... negods... pieliecies... ausi, ausi; es ausi iečukstēšu...

— Ko jūs darāt! — Koļa briesmīgi nobijās, tomēr pielika ausi.

— *Le roi de Rome*... — nočukstēja ģenerālis, arī viscaur drebēdams.

— Ko?... Kas jums uznācis, kāds *le roi de Rome*?... Ko?

— Es... es... — čukstēja atkal ģenerālis, arvienu ciešāk un ciešāk ieķerdamies «sava puisēna» plecā, — es... gribu... es tev... visu, Marja, Marja... Petrovna Su-su-su...

Koļa izrāvās, satvēra pats ģenerāli aiz pleciem un kā neprātīgs raudzījās viņā. Vecais tumši nosarka, viņa lūpas kļuva zilas, siki drebuli pārskrēja pār seju. Pēkšņi viņš noslīga un lēnām sāka zvelties Koļam uz rokas.

— Trieka! — Koļa iekliedzās pār visu ielu, beidzot atgīdies, kas notiek.

V

Taisnību sakot, Varvara Ardalionovna sarunā ar brāli mazliet bija pārspilējusi ziņas par kņaza bildinājumu Aglajai Jepančīnai. Varbūt kā tālredzīga sieviete viņa nojauta to, kam bija jānotiek tuvākajā nākotnē, varbūt apbēdināta par izgaisušo sapni (kam arī pati, taisnību sakot, nebija ticējusi), viņa kā cilvēks nespēja liegt sev prieku ar nelaimes pārspilējumu ieliet vēl vairāk indes brālim sirdī, lai gan brāli viņa sirsnīgi un pašaižliecīgi mīlēja. Bet nekādā ziņā viņa nevarēja dabūt no savām draudzenēm Jepančīnām tādas sikas ziņas; bija tikai mājiieni, līdz galam neizteikti vārdi, noklusējumi, minējumi. Bet varbūt Aglajas māsas ar nolūku kaut ko bija izplāpājušas, lai arī pašas kaut ko dabūtu zināt no Varvaras Ardalionovnas, varēja būt beidzot pat tā, ka arī viņas nespēja liegt sev sievišķīgo prieku mazliet paķircināt draudzeni, kaut arī bērnības draudzeni: nevarēja taču viņas nepamanīt tik ilgā laikā kaut sīku viņas nodomu daļiņu.

No otras puses, arī kņazs, lai gan viņam bija pilnīgi taisnība, apgalvojot Ļebedevam, ka neko nevarot viņam pastāstīt un ka ar viņu it nekas sevišķs neesot norisinājies, tāpat varbūt maldījās. Patiesi, ar visiem bija atgadījies it kā kaut kas ļoti dīvains, nekas nebija noticis un tai pašā laikā it kā ļoti daudz kas bija noticis. So pēdējo

tad arī bija uzminējusi Varvara Ardalionovna ar savu nemaldīgo sievietes instinktu.

Kā bija iznācis tomēr, ka pie Jēpančiniem visiem uzreiz pēkšņi radās viena kopēja doma, ka ar Aglaju noticis kaut kas svarīgs un ka izšķiras viņas liktenis, — to ļoti grūti izklāstīt pēc kārtas. Bet, kolīdz bija pazibējusi šī doma, un visiem uzreiz, tā tūlīt arī visi uzreiz palika pie tā, ka jau sen esot visu saskatījuši un visu to skaidri paredzējuši, ka viss bijis skaidrs jau no «nabaga bruņnieka» laikiem, pat jau agrāk, tikai tad vēl negribējuši ticēt tādai neļēdzībai. Tā apgalvoja māsas; protams, arī Līzaveta Prokofjevna agrāk par visiem visu paredzējusi un uzzinājusi, un sen jau viņai esot «sāpējusi sirds», bet — vai jau sen vai ne — tagad doma par kņazu pēkšņi bija kļuvusi viņai gluži nepieņemama, jo sevišķi tāpēc, ka izsita viņu no sliedēm. Te pacēlās jautājums, kas nekavējoties jāatrisina; bet nabaga Līzaveta Prokofjevna ne tikai nevarēja to atrisināt, šo jautājumu viņa nespēja pat izvīrīt pilnīgi skaidri, lai kā nopūlējas. Jautājums bija grūts. «Vai kņazs ir labs vai nav labs? Vai tas viss ir labi vai nav labi? Ja nav labi (kas nav apšaubāms), kāpēc tad īsti nav labi? Bet, ja varbūt ir labi (kas arī iespējams), kāpēc tad īsti ir labi?» Pats ģimenes tēvs Ivans Fjodorovičs, protams, bija vispirms izbrīnījies, bet pēc tam pēkšņi atzinās, ka taču «nudian, arī viņam kaut kas tamlīdzīgs visu šo laiku tā kā licies, kā ne, bet tad pēkšņi it kā tomēr tā vien licies»! Viņš tūdaļ apklusā, kad laulātā draudzene uzmeta viņam bargu skatienu, bet apklusā no rīta, taču vakarā, divatā ar sievu, kad bija spiests atkal runāt, pēkšņi un it kā sevišķi mundri izteica dažas negaidītas domas: «Būtībā taču kas tur? ...» (Klusēšana.) «Protams, tas viss ļoti savādi, ja vien tā ir patiesība, un viņš nestrīdoties, bet ...» (Atkal klusēšana.) «Bet, no otras puses, ja skatāmies uz lietām tieši, tad kņazs taču, nudian, brīnum jauks puisis, un ... un, un — nu, galu galā vārds taču, mūsu cilts vārds, tas viss izskatīsies, tā sakot, it kā tiek celts cilts vārds, kas kritis pazemojumā sabiedrības acīs, tas ir, raugoties no šā viedokļa, tāpēc ... protams, sabiedrība paliek sabiedrība, bet arī kņazs tak nav bez mantas, kaut arī tā nav nekāda lielā manta. Viņam ir ... un ... un ... un ...» (Ilgstoša klusēšana un vairāk galīgi nekā.) Noklausījusies vīrā, Līzaveta Prokofjevna pilnīgi zaudēja savvaldišanos.

Pēc viņas domām, viss notikušais esot «nepiedodams un pat noziedzīgas blēņas, fantastiska aina, muļķīga un neļēdzīga»! Pirmām kārtām jau tas vien, ka «šis kņaziņš ir slims idiots, otrkārt — muļķis, ne sabiedrību pazīst, ne viņam sabiedrībā kāda vieta, — kam viņu var rādīt, kur iekārtot? Kaut kāds neiedomājams demokrāts, pat

pakāpes nav nekādas, un . . . un . . . ko teiks Belokonska? Un vai gan tādu, vai tādu vīru mēs iedomājāties un iecerējam Aglajai?» Beidzamais arguments bija, protams, pats galvenais. Mātes sirds drebēja no šīm pārdomām, vai pušu plīsa un raudāja, lai gan tai pašā laikā kaut kas arī sakustējās šai sirdī un pēkšņi sacīja viņai: «Bet kāpēc gan kņazs nav tāds, kāds jums vajadzīgs?» Nu, tad taisni šie viņas pašas sirds iebildumi Ļizavetai Prokofjevnai sagādāja visvairāk raizi.

Aglajas māsām nezin kāpēc patika doma par kņazu; pat nelikās nemaz tik divaina; vārdu sakot, viņas pēkšņi varēja nostāties pat pilnīgi viņa pusē. Bet viņas abas nolēma klusēt. Reizi par visām reizēm bija novērots ģimenē, ka, jo stūrgalvīgāk un neatlaidīgāk dažreiz kādā kopējā un strīdīgā ģimenes lietā pieauga Ļizavetas Prokofjevnas iebildumi un pretestība, jo vairāk visiem likās — tā ir pazīme, ka viņa varbūt jau piekritusi šim punktam. Aleksandrai Ivanovnai tomēr nebija iespējams pilnīgi klusēt. Jau sen atzinusi viņu par savu padomdevēju, māmiņa ik brīdi aicināja viņu tagad un noprasīja viņas domas, bet galvenais — atmiņas, tas ir: «Kā gan tas viss noticis? Kāpēc to neviens nav redzējis? Kāpēc toreiz neko nesaciņa? Ko nozīmēja toreiz šis nejaukais «nabaga bruņnieks»? Kāpēc viņa viena, Ļizaveta Prokofjevna, nosodīta par visiem rūpēties, visu ievērot un iepriekš nojaust, bet visi pārējie — tikai vārnas skaita?» u. tml. Aleksandra Ivanovna sākumā bija piesardzīga un piebilda tikai, ka viņai liekoties diezgan pareiza tētiņa ideja par to, ka sabiedrības acīs varot likties ļoti apmierinoši, ja kņazu Miškinu izvēlētos par vīru kādai no Japāņiem. Pamazām vien iekarsdama, viņa pat piebilda, ka kņazs nemaz neesot «muļķītis» un nekad tāds neesot bijis, bet, runājot par nozīmi, — tad taču diezin kā vēl pēc dažiem gadiem noteikšot kārtīga cilvēka nozīmi pie mums Krievijā, vai pēc agrākajiem obligātajiem panākumiem dienestā vai pēc kā cita? Uz visu to māmiņa nekavējoties atcirta, ka Aleksandra esot «brīvdomātāja un ka tas viss esot viņu nolādētais sieviešu jautājums». Tad pēc pusstundas devās uz pilsētu un no turienes uz Kamennijostrovu, lai satiktos ar Belokonsku, kura, kā par spīti, tanī laikā bija pagadījusies Pēterburgā, bet drīz vien jau taisījās aizbraukt. Belokonska bija Aglajas krustmāte.

«Vecā» Belokonska uzklausa visu drudzaino un izmisuma pilno Ļizavetas Prokofjevnas atzišanos, bet viņu nemaz neaizkustināja apjukušās ģimenes mātes asaras, viņa pat paskatījās uz to zobgali. Viņa bija briesmīga despote; draudzībā, pat ļoti senā, viņa

nevarēja paciest vienlīdzību, bet uz Līzavetu Prokofjevu skatījās pilnīgi kā uz savu *protegée*, tāpat kā pirms trīsdesmit pieciem gadiem, un nekādi nevarēja samierināties ar viņas rakstura skarbumu un patstāvību. Viņa piebilda starp citu, ka tā vien liekoties, ka viņi visi tur, pēc sava vecā paraduma, pārāk aizsteigušies uz priekšu un no mušas iztaisījuši ziloni; viņa, lai kā centusies ieklausīties, neesot pārliecināta, ka pie viņiem tiešām būtu noticis kaut kas nopietns; varbūt labāk būtu pagaidīt, kamēr vēl kaut kas atgadās; kņazs, pēc viņas domām, esot krietns jauneklis, lai gan slimis, savādnieks un pārāk nenozīmīgs. Visļauņākais, ka viņš atklāti uzturot mīļāko. Līzaveta Prokofjeva ļoti labi saprata, ka Belokonska mazliet dusmojas par viņas ieteiktā Jevgeņija Pavloviča neveiksmi. Līzaveta Prokofjeva atgriezās mājās Pavlovskā vēl vairāk uztraukta nekā aizbraucot un tūdaļ visiem sadeva, galvenais, par to, ka «prātu zaudējuši», ka galīgi nekur citur tādas lietas nenotiekot, tikai pie viņiem. «Kam tāda steiga? Kas nu iznācis? Lai kā es ieskatos, nekādi nevaru sacīt, ka tiešām kaut kas būtu iznācis! Pagaidiet, kamēr vēl iznāks! Daudz kas Ivanam Fjodorovičam varēja likties, nevar taču no mušas taisīt ziloni?» u. tml.

Tātad ienāca, ka vajag nomierināties, skatīties uz visu aukstasinīgi un gaidīt. Bet, ak vai, miers nenoturējās ne desmit minūtes. Pirmo triecienu aukstasinībai deva ziņa par to, kas noticis, kamēr māmiņa ciemojusies Kamennijostrovā. (Līzavetas Prokofjevnas brauciens notika tūlīt otrā rītā pēc tam, kad kņazs dienu iepriekš bija atnācis pēc divpadsmitiem, nevis desmitos.) Māsas uz māmiņas nepacietīgajiem jautājumiem atbildēja ļoti siki, un, pirmkārt, ka «it nekas, šķiet, viņas prombūtnē neesot noticis», ka kņazs ieradies, ka Aglaja ilgi viņam likusi gaidīt, vai pusstundu, tad iznākusi un, kā iznākusi, tūlīt uzaicinājusi kņazu spēlēt šahu, ka šaha spēlē kņazs pat gājienu neprotot un Aglaja viņu tūlīt uzvarējusi; bijusi ļoti priecīga un briesmīgi kauninājusi kņazu par viņa neprašānu, briesmīgi smējusies par viņu, tā ka žēl bijis kņazā skatīties. Pēc tam aicinājusi spēlēt kārtis, «uz cūkām». Bet te iznācis pilnīgi otrādi; izrādījies, ka kņazs šai spēlē tik spēcīgs kā . . . kā profesors; spēlējis meistariski; Aglaja gan blēdījusies, gan kārtis mainījusi, gan, viņam redzot, stiķus zagusi, tomēr viņš katru reizi atstājis viņu cūkās, kādas piecas reizes pēc kārtas. Aglaja briesmīgi saniknojusies, pat gluži aizmirsusies; sarunājusi kņazam tādas rupjības un bezkaunības, ka viņš vairs neesot pat smējies; un esot palicis gluži bāls, kad viņa beidzot tam pateikusi, ka «viņa savu kāju nesperšot šai istabā, kamēr viņš te sēdēsot, un ka viņam pat jākaunoties nākt pie viņiem,

un vēl pa naktīm, pēc divpadsmitiem, *pēc visa tā, kas noticis*». Tad aizcirtusi durvis un aizgājusi. Kņazs devies projām kā no bērēm, lai kā viņas to mierinājušas. Pēkšņi, stundas ceturksni pēc kņaza aiziešanas, Aglaja noskrējusi no augšas terasē, pie tam tik steidzīgi, ka pat acis nepaspējusi noslaucīt, bet acis viņai bijušas saraudātas; noskrējusi tāpēc, ka atnācis Koļa un atnesis ezi. Visi sākuši aplūkot ezi; uz viņu jautājumiem Koļa paskaidrojās, ka ezis neesot viņa, bet ka viņš nākot tagad kopā ar savu biedru, otru ģimnāzistu Kostju Ļebedevu, kas palicis uz ielas un kaunoties nākt iekšā, tāpēc ka nesot cirvi; ezi un cirvi viņi nopirkuši no pretimnācēja zemnieka. Ezi zemnieks pārdevis un paņēmis par to piecdesmit kapeikas, bet viņi paši pierunājuši pārdot cirvi pie tās pašas reizes, un esot arī ļoti labs cirvis. Te pēkšņi Aglaja briesmīgi uzmākusies Koļam, lai tas viņai par varu tūlīt pārdodot ezi, pat par «mīlo» nosaukusi Koļu. Koļa ilgi neesot bijis mierā, bet beidzot neizturējies un pasaucis Kostju Ļebedevu, kas tiešām ienācis ar cirvi rokā un bijis ļoti apmulsis. Bet te pēkšņi izrādījies, ka ezis nemaz neesot bijis viņu, bet piederējis kādam trešajam zēnam Petrovam, kas iedevies viņiem abiem naudu, lai nopērkot no kāda ceturtā zēna Šlosera «Vēsturi», ko tas aiz naudas trūkuma izdevīgi pārdodot; viņi devušies pirkt Šlosera «Vēsturi», bet nenocietušies un nopirkuši ezi, tādā kā ezis, tā cirvis piederot šim trešajam zēnam, kam viņi patlaban tos arī nesot Šlosera «Vēstures» vietā. Bet Aglaja tā uzpljusies, ka viņi beidzot izšķīrušies un pārdevuši viņai ezi. Kolīdz Aglaja saņēmusi ezi, tā tūlīt ar Koļas palīdzību ielikusi to pītā grozā, apsegusi ar salveti un lūgusi Koļam, lai tas tūdaļ, nekur neiegriezdamies, aiznesot ezi kņazam viņas vārdā ar lūgumu pieņemt par «visdziļākās cieņas zīmi». Koļa ar prieku piekritis un apsoliņies aiznest, bet tūlīt pats uzplijies: «Ko nozīmē ezis un šāda dāvana?» Aglaja atbildējusi viņam, ka tā nav viņa darišana. Viņš atbildējis, ka esot pārliecināts, — te slēpjoties alegorija. Aglaja sadusmojusies un atcirtusi viņam, ka viņš esot puika un cits nekas. Koļa tūdaļ asi atteicis viņai, — ja viņš nebūtu cienījies viņā sievieti un turklāt vēl savu pārliecību, tad uz vietas pierādītu viņai, ka prot atbildēt uz šādu apvainojumu. Beidzies tomēr tā, ka Koļa liksmu prātu devies nogādāt ezi, bet viņam līdzī skrējies arī Kostja Ļebedevs; Aglaja nenocietusies un, redzēdama, ka Koļa pārāk vicina grozu, kliegusi viņam pakaļ no terases: «Lūdzu, mīļais Koļa, nenometiet zemē!» — it kā nebūtu ar viņu nupat sarājusies. Koļa apstājies un arī, it kā nebūtu rājis, iesaucies visai iztapīgi: «Nē, nenometīšu, Aglaja Ivanovna. Esiet pilnīgi mierīga!» — un aizskrējies pa galvu pa kaklu. Aglaja pēc tam sākusi briesmīgi smie-

ties un ieskrējusi istabā ārkārtīgi apmierināta, un augu dienu pēc tam bijusi ļoti apmierināta.

Tāda ziņa pilnīgi satricēja Līzavetu Prokofjevnu. Varētu likties: kas tad gan tur? Bet, kā redzams, tāda bija viņai oma. Viņas satraukums bija sasniedzis augstāko pakāpi, un galvenais — ezis; ko nozīmē ezis? Kas te norunāts? Kas ar to jāsaprot? Kas tā par zīmi? Kas par telegramu? Turklāt vēl nabaga Ivans Fjodorovičs, kas bija te pagadījies iztaujas laikā, galīgi samaitāja visu lietu ar savu atbildi. Pēc viņa domām, telegramas te neesot bijis nekādas un ezis esot «tikai ezis un nekas vairāk, — varbūt gan nozīmē bez tam draudzību, aizvainojuma aizmiršanu un miera salīgšanu, vārdu sakot, ir tikai nerātība, bet katrā ziņā nevainīga un piedodama».

Piebildīsim iekavās, ka viņš bija atminējis pareizi. Kņazs, atgriezās mājās no Aglajas, viņas apsmiets un padzīts, sēdēja jau kādu pusstundu visdrūmākajā izmīsumā, kad pēkšņi ieradās Koļa ar ezi. Tūlīt debesis noskaidrojās, kņazs pamodās kā no miroņiem, iztaujāja Koļu, pieķērās pie katra viņa vārda, izprašāja reižu desmit to pašu, smējās kā bērns un ik brīdi spieda rokas abiem zēniem, kas smējās un skaidrām acīm lūkojās viņā. Iznāca tād, ka Aglaja piedod un kņazs atkal var doties pie viņas jau šovakar pat, un viņam tas bija ne tikai pats svarīgākais, bet viss.

— Kādi mēs vēl esam bērni, Koļa! Un... un... cik tas labi, ka mēs esam bērni! — viņš beidzot aizrautīgi iesaucās.

— Gluži vienkārši, viņa jūs mīl, kņaz, tas ir viss! — autoritatīvi un iespaidīgi atbildēja Koļa.

Kņazs nosarka, bet šoreiz neteica ne vārda, un Koļa tikai skaļi smējās un sita plaukstas, pēc brīža sāka smieties arī kņazs, bet pēc tam līdz pat vakaram ik piecas minūtes skatījās pulksteņi, vai daudz jau laika pagājis un vai ilgi vēl līdz vakaram.

Bet garastāvoklis uzvarēja: Līzaveta Prokofjevna beidzot vairs neizturēja un padevās histērijai. Par spīti visiem vīra un meitu iebildumiem, viņa nekavējoties lika pasaukt Aglaju, lai reiz uzdotu viņai beidzamo jautājumu un saņemtu no viņas pilnīgi skaidru un galīgu atbildi. «Lai ar visu to uzreiz tiktu galā un lai tas būtu no pleciem nost, tā ka vairs nebūtu jāpiemin!» — «Citādi,» paziņoja viņa, «es pat līdz vakaram nenodzīvošu!» Un tikai te visi attapās, līdz kādai neēdībai šo lietu noveduši. Bez liekuļota izbīrna, sašutuma, skaļiem smiekiem un zobgalībām par kņazu un par visiem taujātājiem, — neko citu no Aglajas nevarēja izspiest. Līzaveta Prokofjevna nolikās gultā un iznāca tikai uz tēju, ap to laiku, kad gaidīja kņazu. Kņazu

viņa gaidīja ar sirds drebēšanu, un, kad tas ieradās, viņai gandrīz sākās histērija.

Bet kņazs jau arī pats ienāca bikli, gandrīz vai taustīdamies, dīvaini smaidīdams, ieskatīdamies visiem acīs un visiem it kā jautādam, tāpēc ka Aglajas atkal nebija istabā, no kā viņš tūlīt izbijās. Šovakar še nebija neviena sveša cilvēka, tikai ģimenes locekļi. Kņazs Š. atradās vēl Pēterburgā sakarā ar Jevgeņija Pavloviča tēvoča lietu. «Kaut vai viņš būtu te un kaut ko pateiktu,» zūdiņās par viņu Līzaveta Prokofjevna. Ivans Fjodorovičs sēdēja un izskatījās ārkārtīgi norūpējies; māsas bija nopietnas un, kā par spīti, klusēja. Līzaveta Prokofjevna nezināja, kā uzsākt sarunu. Beidzot pēkšņi enerģiski nolamāja dzelzceļu un paskatījās kņazā ar noteiktu izaicinājumu skatienā.

Ak vai! Aglaja nenāca, un kņazam bija beigas. Tikko šļupstēdams un samulsis, viņš jau izteica domu, ka salabot ceļu ir ārkārtīgi derīgi, bet Adelaida pēkšņi iesmējās, un kņazs atkal bija pagalam. Taisni šai brīdī ienāca Aglaja mierīgi un cēli, svinīgi palocījās kņazam un apsēdās visredzamākajā vietā pie apaļā galda. Viņa jautājoši paskatījās kņazā. Visi saprata, ka pienācis laiks noskaidrot visus pārpratumus.

— Jūs saņēmat savu ezi? — viņa stingri un gandrīz dusmīgi jautāja.

— Saņēmu, — kņazs atbildēja, sarkdams un vai pamirdams.

— Tad paskaidrojiet nekavējoties, ko jūs par to domājat? Tas nepieciešams māmiņas un visas mūsu ģimenes miera labā.

— Klausies, Aglaja... — ģenerālis pēkšņi sarosījās.

— Tas, tas iet pāri visām robežām! — nezin kāpēc pēkšņi izbijās Līzaveta Prokofjevna.

— Nekā tāda te nav, māmiņ, — stingri un nekavējoties atbildēja meita. — Es šodien aizsūtīju kņazam ezi un vēlos zināt viņa domas. Kā būs, kņaz?

— Tas ir, kādas domas, Aglaja Ivanovna?

— Par ezi.

— Tas ir... es domāju, Aglaja Ivanovna, ka jūs vēlaties zināt, kā es uzņemu... ezi... vai, labāk sakot, kā es skatījos... uz šo sūtījumu... ezi, tas ir... tādā gadījumā, man šķiet, ka... vārdu sakot...

Viņam pietrūka elpas un viņš apklusā.

— Nu, daudz jūs nepateicāt, — sekundes piecas nogaidīja Aglaja. — Labi, esmu ar mieru nerunāt par ezi, bet ļoti priecājos, ka varu beidzot darīt galu visiem pārpratumiem, kas sakrājušies.

Atļaujiet beidzot dzirdēt no jums paša personīgi, vai jūs bildināt mani vai ne?

— Ak kungs! — izlauzās Līzavetai Prokofjevna.

Kņazs nodrebēja un novērsās. Ivans Fjodorovičs sastinga, māsas sadrūma.

— Nemelojiet, kņaz, runājiet taisnību. Jūsu dēļ mani vajā ar dīvainu pratināšanu; ir taču šai pratināšanai kāds pamats, — vai ne? Nu!

— Es neesmu jūs bildinājis, Aglaja Ivanovna, — noteica kņazs, pēkšņi kļūdams mundrāks, — bet... jūs pati zināt, kā es milu jūs un ticu jums... pat tagad...

— Es jums jautāju: vai jūs lūdzat manu roku vai ne?

— Lūdzu, — kņazs atbildēja vai pamirdams.

Sekoja vispārēja un strauja sakustēšanās.

— Te kaut kas nav īsti kārtībā, mīlais draugs, — sacīja Ivans Fjodorovičs, stipri uztraukts, — tas... tas gandrīz neiespējami, ja ir tā, Glaša... Piedodiet, kņaz, piedodiet, dārgais draugs!... Līzaveta Prokofjevna! — viņš griezās pie sievas pēc palīga. — Vajadzētu... iedziļināties...

— Es atsakos, es atsakos! — māja ar rokām Līzaveta Prokofjevna.

— Atļaujiet taču, māmiņ, arī man runāt; arī es pati šai jautājumā taču kaut ko nozīmēju: šai brīdī izšķiras mans liktenis (Aglaja taisni tā arī sacīja), un es gribu zināt pati, bez tam esmu priedīga, ka tas notiek visu klātbūtnē... Tad atļaujiet jautāt jums, kņaz, ja jūs «lolojat tādus nodomus», ar ko īsti jūs cerat padarīt mani laimīgu?

— Es nezinu, tiešām, Aglaja Ivanovna, kā lai jums atbildu; ko... lai te atbild? Un vai... tas vajadzīgs?

— Jūs laikam esat apmulsis un gluži bez elpas; atpūties mazliet un saņemiet jaunus spēkus; izdzeriet glāzi ūdens; jums gan tūlīt pasniegs tēju.

— Es jūs mīlu, Aglaja Ivanovna, es jūs ļoti mīlu, es mīlu vienīgi jūs un... nejokojiet, lūdzu, es jūs ļoti mīlu.

— Šis jautājums tomēr ir svarīgs; mēs neesam bērni, un jāskatās uz to lietišķi... papūlieties tagad paskaidrot, — kāds ir jūsu mantas stāvoklis?

— Nu, nu, nu, Aglaja. Ko tu! Tā jau nu ne, tā ne... — izbijies murmināja Ivans Fjodorovičs.

— Kauns! — skaļi nočukstēja Līzaveta Prokofjevna.

— Prātu zaudējusi! — tāpat skaļi noņāca Aleksandra.

— Manta ... tas ir, nauda? — kņazs brīnījās.

— Taisni tā.

— Man ... man tagad ir simt trīsdesmit pieci tūkstoši, — kņazs nomurmināja, gluži nosarcis.

— Tik vien? — skaļi un vaļširdīgi brīnījās Aglaja, nemaz nesarkdama. — Nu, nekas; jo sevišķi, ja dzīvo taupīgi ... Esat nodomājis dienēt?

— Es gribēju nolikt mājskolotāja eksāmenu ...

— Taisni istā laikā; protams, tas pavairo mūsu ienākumus. Vai domājat kļūt par kambarjunkuru?

— Kambarjunkuru? Tas man nav prātā nācis, bet ...

Bet te abas māsas vairs nenocietās un sāka skaļi smieties. Adelaida jau labu laiciņu bija pamanījusi Aglajas seju, kuras panti viegli raustījās, ašu un nevaldāmu smieklu pazīmes, viņa vēl turējās visiem spēkiem. Aglaja vēl bargi nolūkojās abās smējējās, bet pati ne mirkli vairs nenocietās un sāka smiet neprātīgus, gandrīz histēriskus smieklus; beidzot pietrūkās kājās un izskrēja no istabas.

— Tā jau domāju, ka tikai smiekli vien un nekas vairāk! — iesaucās Adelaida. — Jau pašā sākumā, kad sāka ar ezi.

— Nē, to nu es vairs nepieļaušu, nepieļaušu! — pēkšņās dusmās iedegās Lizaveta Prokofjevna un aši metās pakaļ Aglajai. Pēc viņas tūlīt aizkrēja arī māsas. Istabā palika kņazs un ģimenes tēvs.

— Tas, tas ... vai tu varēji iedomāties kaut ko tamlīdzīgu, Lev Nikolajič? — ģenerālis asi iesaucās, kā redzams, pats nesaprazdams, ko grib sacīt. — Nē, nopietni, nopietni runājot?

— Es redzu, ka Aglaja Ivanovna par mani smējās, — skumji atbildēja kņazs.

— Uzgaidi, brāl, es iešu, bet tu uzgaidi ... tāpēc ... paskaidro man kaut tu, Lev Nikolajič, kaut tu: kā tas viss gadījās, un ko tas viss nozīmē, tā sakot, no sākuma līdz galam? Saproti, brāl, pats, — esmu tēvs; tomēr tēvs, bet neko nesaprotu; tad paskaidro jel tu!

— Es milu Aglaju Ivanovnu; viņa to zina ... jau sen, kā liekas, zina.

Ģenerālis paraustīja plecus.

— Dīvaini, dīvaini ... un ļoti mīli?

— Ļoti mīlu.

— Dīvaini, tas viss ir dīvaini. Tāds pārsteigums un trieciens, ka ... Redzi, mīlais, es nerunāju par mantu (lai gan cerēju, ka tev drusku vairāk), bet ... man meitas laime ... beidzot ... vai tu spēj, tā sakot, sagādāt šo ... laimi? Un ... un ... kas tas: joks vai patiesība no viņas puses? Nevis no tavas, bet no viņas puses?

Aiz durvīm atskanēja Aleksandras Ivanovnas balss: sauca tēvu.
— Uzgaidi, brāl, uzgaidi! Uzgaidi un apdomā, bet es tūlit... — viņš noteica steigā un gluži izbijies ar skubu devās turp.

Viņš sastapa sievu un meitu vienu otras apkampienos, viņas viena otru slacīja asarām. Tās bija laimes, aizkustinājuma un samierināšanās asaras. Aglaja skūpstīja māmiņai rokas, vaigus, lūpas; abas slēdza viena otru savos apkampienos.

— Nu, lūk, paskaties viņā, Ivan Fjodorovič, te nu viņa kā uz delnas! — sacīja Līzaveta Prokofjevna.

Aglaja novērsa savu laimīgo un saraudāto sejiņu no māmiņas krūts, paraudzījās tēvā, skaļi iesmējās, piesteidzās pie viņa, cieši apkampa viņu un vairākkārt noskūpstīja. Tad atkal metās pie māmiņas un pavisam jau noslēpa seju pie viņas krūts, lai neviens vairs neredzētu, un tūlit atkal sāka raudāt. Līzaveta Prokofjevna apsedza viņu ar savas šalles galu.

— Nu, ko gan tu dari, ko tu dari ar mums, cietsirdīgā meitene, to es tev saku! — viņa noteica, bet jau priecīgi, it kā pēkšņi būtu kļuvis vieglāk elpot.

— Cietsirdīgā! Jā, cietsirdīgā! — uzķēra pēkšņi Aglaja. — Neļietīgā! Izlutinātā! Pasakiet to tēvam. Ak, viņš taču te. Tētiņ, jūs te? Dzirdiet! — viņa iesmējās caur asarām.

— Miļlais draugs, tu mans dārgums! — ģenerālis skūpstīja viņai roku, laimē vai starodams. (Aglaja neatrāva roku.) — Tātad tu mili šo... jauno cilvēku?... .

— Nē, nē, nē! Nevaru ciest... jūsu jauno cilvēku, nevaru ciest! — pēkšņi iekarsa Aglaja un pacēla galvu. — Un, ja jūs, tētiņ, vēlreiz iedrošināsities... es jums nopietni saku; dzirdiet: nopietni saku!

Un viņa tiešām runāja nopietni: pat gluži nosarka, un acis viņai spīdēja. Tēvs aprāvās un izbijās, bet Līzaveta Prokofjevna deva viņam zīmi Aglajai aiz muguras, un viņš saprata to: «Neizjautā.»

— Ja tā, eņģeli manu, tad taču — kā vēlies, tava griba, viņš tur gaida viens; vai nedot viņam mājienu, tā delikāti, lai viņš iet projām?

Ģenerālis savukārt pamirkšķināja Līzavetai Prokofjevnai.

— Nē, nē, tas jau lieki, sevišķi, ja «delikāti»: izejiet pie viņa pats, es iziešu pēc tam, tūlit. Es gribu no šā... jaunā cilvēka lūgt piedošanu, jo es viņu aizvainoju.

— Ļoti aizvainoji, — nopietni apstiprināja Ivans Fjodorovičs.

— Nu, tad... palieciet labāk jūs visi šeit, bet es iešu sākumā viena pati, jūs tūlit aiz manis, nāciet tai pašā mirkli; tā labāk.

Viņa jau piegāja pie durvīm, bet pēkšņi atgriezās.

— Es sāksu smieties! Es miršu no smieklēm! — viņa skumji paziņoja.

Bet tai pašā mirkli pagriezās un aizskrēja pie kņaza.

— Nu, kas tad tas? Kā tu domā? — ar skubu noprasīja Ivans Fjodorovičs.

— Baidos pat sacīt, — tāpat steigšus atbildēja Līzaveta Prokofjevna, — bet, manuprāt, skaidrs.

— Manuprāt, arī skaidrs. Skaidrs kā diena. Viņa mīl.

— Vēl vairāk, nekā mīl, ir iemīlējusies! — atsaucās Aleksandra Ivanovna. — Tikai kurā gan?

— Lai dievs viņu svētī, ja tāds viņas liktenis! — dievbijīgi pārmeta krustu Līzaveta Prokofjevna.

— Tā tad liktenis, — ģenerālis apstiprināja, — un no likteņa neizbēgs!

Un visi devās viesistabā, bet tur atkal viņus gaidīja pārsteigums.

Aglaja ne tikai nesmējās skaļi, piegājusi pie kņaza, kā bija baidījusies, bet pat gandrīz vai bikli sacīja viņam:

— Piedodiet ļaunai, izlutinātai muļķa meitenei (viņa saņēma kņaza roku) un ticiet, ka visi mēs bezgala jūš cienām. Bet, ja es iedrošinājos pārvērst par joku jūsu jauko... cēlo vaļsirdību, tad piedodiet man kā bērnam nerātību, piedodiet, ka es sarunāju nejēdzības, kurām, protams, nevar būt ne mazāko seku...

Pēdējos vārdus Aglaja izteica ar sevišķu uzsvaru.

Tēvs, māte un māsas, visi jau bija iesteigušies viesistabā, lai to visu redzētu un dzirdētu, un visus pārsteidza «nejēdzība, kam nevar būt ne mazāko seku», un vēl vairāk Aglajas nopietnība, ar kādu viņa izteicās par šo nejēdzību. Visi jautājoši saskatījās; bet kņazs, liekas, nebija sapratis šos vārdus un jutās laimes kalngalos.

— Kāpēc jūs tā runājat, — viņš murmināja, — kāpēc jūs... lūdzat... piedošanu...

Kņazs gribēja pat sacīt, ka viņš neesot cienīgs, lai viņam lūgtu piedošanu. Kas zina, varbūt viņš arī maniņa, kāda nozīme bija vārdiem «nejēdzību, kam nevar būt ne mazāko seku», bet kā divains cilvēks varbūt pat nopriecājās par šiem vārdiem. Nav šaubu, viņu darīja svētlaimīgu jau tas vien, ka viņš atkal bez jebkādiem šķēršļiem varēs nākt pie Aglajas, ka viņam atļaus ar Aglaju runāt, pie viņas sēdēt, ar viņu kopā pastaigāties, un, kas zina, varbūt ar to vien viņš būtu apmierināts visu savu mūžu! (Taisni no tā, šķiet, klusībā, arī baidījās Līzaveta Prokofjevna; viņa nojauta to; viņa klusībā baidījās no daudz kā, ko pati nemaz izsacīt neprata.)

Grūti iedomāties, cik ļoti možs un mundrs šovakar kļuva kņazs. Viņš bija tik jautrs, ka citiem, jau viņā skatoties vien, kļuva jautri, — tā vēlāk izteicās Aglajas māsas. Viņš kļuva runīgs, bet tas ar viņu vēl nebija noticis kopš tā rīta, kad pirms pusgada notika viņa pirmā iepazīšanās ar Jēpančiniem; bet pēc atgriešanās Pēterburgā viņš bija manāmi un tišuprāt nerunīgs un vēl nesen, visiem dzirdot, izpaua kņazam Š., ka viņam vajagot savaldīties un klusēt, tāpēc ka viņam neesot tiesību pazemot domu, pašam to izklāstot. Gandrīz viņš viens pats arī runāja visu šo vakaru, viņš daudz stāstīja, skaidri, labprāt un siki atbildēja uz jautājumiem. Tomēr nekas līdzīgs milas vārdiem nepavīdēja viņa runā. Visas tās bija tik nopietnas, reizēm pat lielas gudrības pilnas domas. Kņazs izklāstīja pat dažus savus uzskatus, paša apslēptus novērojumus, tā ka tas viss būtu pat smieklīgi, ja nebūtu tik «labi izklāstīts», kā atzina vēlāk visi klausītāji. Ģenerālim gan patika nopietnas sarunu tēmas, bet kā viņš, tā Līzaveta Prokofjevna atzina pie sevis, ka tajās jau pārāk daudz gudrības, tā ka uz vakara beigām pat kļuva skumji. Beigās kņazs nonāca tik tālu, ka pastāstīja dažas ļoti smieklīgas anekdotes, par kurām pats pirmais arī smējās, tā ka citi smējās jau vairāk par viņa liksmajiem smieklīmi nekā par pašām anekdotēm. Kas attiecas uz Aglaju, tad viņa gandrīz nemaz nerunāja visu vakaru, toties, acu nenovērsdama, klausījās Lēvā Nikolajevičā un pat ne tik daudz klausījās, cik skatījās viņā.

— Tā vien skatās, acu nenovērs; par katru viņa vārdu jūsmo, kā ķertin uzķer, ķertin uzķer! — vēlāk sacīja Līzaveta Prokofjevna savam vīram. — Bet pasaki tikai viņai, ka viņa mīl, tad sper vai zemes gaisā!

— Ko lai dara — liktenis! — paraustīja plecus ģenerālis, un ilgi vēl viņš atkārtoja šo viņam iepatikušos vārdu. Piebildīsim, ka viņam kā lietišķam cilvēkam arī daudz kas ārkārtīgi nepatika pašreizējā stāvokli, bet galvenais — neskaidrība; taču pagaidām viņš arī nolēma klusēt un raudzīties... Līzavetai Prokofjevna acis.

Ģimenes priecīgais noskaņojums neturpinājās ilgi. Jau otrā dienā Aglaja atkal sastrīdējās ar kņazu, un tā tas turpinājās bez pārtraukuma, visas nākamās dienas. Veselām stundām viņa zobojās par kņazu un padarīja viņu gandrīz vai par ākstu. Tiesa, viņi nosēdēja dažreiz pa stundai vai pa divām viņu mājas dārziņa lapenē, bet citi ievēroja, ka šīnī laikā kņazs gandrīz vienmēr lasa Aglajai avīzes vai kādu grāmatu.

— Vai zināt, — sacīja viņam kādreiz Aglaja, pārtraucot avīzes lasīšanu, — esmu ievērojusi, ka jūs esat briesmīgi neizglītots; jūs

neko īsti labi nezināt, ja jums apjautājas: ne kurš īsti, ne kurā gadā, ne pēc kāda traktāta. Jūs esat ļoti nožēlojams.

— Es jau jums teicu, ka esmu ne visai izglītots, — kņazs atbildēja.

— Kas no jums vēl paliek pēc visa tā? Kā es varu jūs cienīt pēc visa tā? Lasiet tālāk; tomēr nevajag, beidziet lasīt.

Un atkal tai pašā vakarā visiem viņas rīcība mirkli likās ļoti mīklaina. Atgriezās kņazs Š. Aglaja bija pret viņu ļoti laipna, daudz izjautāja par Jevgeņiju Pavloviču. (Kņazs Levs Nikolajevičs vēl nebija atnācis.) Pēkšņi kņazs Š. atlāvās aizrādīt uz «tuvajām un jaunajām pārmaiņām ģimenē», uz dažiem vārdiem, ko bija izmetusi Līzaveta Prokofjevna, ka varbūt atkal būšot jāatliek Adelaidas kāzas, lai abas kāzas sanāktu reizē. Nemaz nevarēja iedomāties, kā aizsvilās Aglaja par «visiem šiem mulķīgajiem minējumiem»; un, starp citu, viņai paspruka vārdi, ka «viņa vēl nedomājot būt nekādu mīlāko vietā».

Šie vārdi pārsteidza visus, bet jo sevišķi vecākus. Līzaveta Prokofjevna uzstājās slepenā apspriedē ar vīru, ka noteikti jāizskaidrojas ar kņazu par Nastasju Fiļipovnu.

Ivans Fjodorovičs zvērēja, ka tas viss ir tikai «izlēciens», kas cēlies no Aglajas «kautribas»; ja kņazs Š. nebūtu ierunājies par kāzām, tad nebūtu arī izlēciens, jo Aglaja pati zinot, zinot pilnīgi droši, ka tas viss tikai ļaunu cilvēku apmelojums un ka Nastasja Fiļipovna precoties ar Rogožinu; kņazam tur neesot nekādas daļas, kur nu vēl sakari, un pat nekad to neesot bijis, ja jau jāsaka skaidra patiesība.

Kņazu tomēr nekas nesamulsināja, un viņš joprojām izjuta svētlaimi. Ak jā, protams, arī viņš reizēm pamanīja kaut ko drūmu un nepacietības pilnu Aglajas skatienos; bet viņš vairāk ticēja kaut kam citam, un drūmums pagaisa pats no sevis. Reiz noticejās, viņš vairs nevarēja šaubīties, lai vai kas. Varbūt viņš jau bija par daudz mierīgs; tā vismaz likās Ipolītam, kas kādreiz nejausi satika viņu parkā.

— Nu, vai es jums toreiz neteicu patiesību, ka jūs esat iemīlējies, — viņš uzsāka, pats piededams kņazam klāt un apturēdams viņu. Tas sniedza viņam roku un apsveica viņu ar «labo izskatu». Slimais arī pats likās mundrs, kas tik raksturīgi diloņslimniekiem.

Viņš tādēļ vien bija piegājis pie kņaza, lai pateiktu viņam kaut ko dzelīgu par viņa laimīgo izskatu, bet tūlīt apjuka un sāka runāt par sevi. Viņš sāka sūdzēties, sūdzējās daudz un ilgi un diezgan nesakarīgi.

— Jūs neticēsīt, — viņš sacīja, — cik tur viņi visi neiecietīgi.

sikumaini, patmīlīgi, godkārīgi, ikdienišķi; ticiet man, ka viņi pieņēma mani ne citādi kā ar noteikumu, lai es pēc iespējas ātrāk nomirstu, un nu visi gluži traki, ka es nemirstu un ka man, gluži otrādi, ir vieglāk. Komēdija! Varu saderēt, ka jūs man neticat!

Kņazam netikās iebilst.

— Es pat dažreiz domāju pārvākties atkal pie jums, — nevērīgi piebilda Ipolīts. — Tad jūs tomēr neuzskatāt viņus par spējīgiem uzņemt cilvēku ar noteikumu, lai viņš katrā ziņā un pēc iespējas ātrāk nomirtu?

— Es domāju, ka viņi uzaicinājuši jūs kādos citos nolūkos.

— Ehē! Jūs nemaz neesat tāds vientiesis, kā jūs izdaudzina! Pašreiz nav laika, citādi es jums šo to atklātu par šo Gaņu un par viņa cerībām. Jums rok bedri, kņaz, bez žēlastības rok bedri, un... pat žēl, ka jūs esat tik mierīgs. Bet, ak vai, — jūs nevarat citādi!

— Tad tā jums kļūvis žēl! — iesmējās kņazs. — Vai tad, pēc jūsu domām, es būtu laimīgāks, ja būtu nemierīgāks?...

— Labāk būt nelaimīgam, bet *zināt*, nekā laimīgam un dzīvot... kā muļķim. Jūs, kā šķiet, nemaz neticat, ka jums ir sāncenši arī... no tās puses?

— Jūsu vārdi par sāncenšiem ir mazliet ciniski, Ipolīt; man žēl, ka man nav tiesību atbildēt jums. Bet, kas attiecas uz Gavrilu Ardalionoviču, tad jūs būsit vienis prātis, — vai tad viņš var palikt mierīgs pēc visa tā, ko viņš zaudējis, ja vien jums zināms par viņu kaut vai daļēji? Man šķiet, ka labāk raudzīties no šā viedokļa. Viņš vēl pagūs pārmainīties, viņam vēl ilgi jādzīvo, un dzīve ir bagāta... un tomēr... tomēr, — kņazs pēkšņi apjuka, — par bedri... es pat nemaz nesaprotu, par ko jūs runājat: beigsim labāk šo sarunu, Ipolīt.

— Beigsim pagaidām; turklāt nevar taču arī bez celsirdības no jūsu puses. Jā, kņaz, jums pašam ar pirkstu jāaptausta, lai atkal noticētu, ha, ha! Vai loti jūs tagad nicināt mani, kā jūs domājat?

— Par ko? Par to, ka jūs vairāk par mums esat cietis un ciešat?

— Nē, par to, ka nesmu cienīgs savu ciešanu.

— Kas varējis ciest vairāk, tas tāpat arī cienīgs ciest vairāk. Aglaja Ivanovna, kad bija izlasījusi jūsu «Atzišanos», vēlējās jūs satikt, bet...

— To atliek... viņa nedrīkst, saprotu, saprotu... — pārtrauca Ipolīts, it kā cenzdamies drīzāk novirzīt sarunu uz citu. — Pie viena, stāsta, ka jūs pats esot viņai visu šo penteri skali lasījis priekšā, patiesi, murgos uzrakstīts un... izdarīts. Nesaprotu, cik lielā mērā jābūt — neteikšu, ka cietsirdīgam (tas ir pazemojoši), bet bērnišķīgi godkārīgam un atbīgam, lai pārņemtu man šo «Atzišanos» un izlie-

totu to pret mani pašu kā ieroci! Neuztraucieties, es nerunāju par jums...

— Bet man žēl, ka jūs atsakāties no šīs burtnīciņas, Ipolīt, tā ir vaļsirdīga, un ziniet, ka pat vissmieklīgākais tajā, un tā ir daudz (Ipolīts stipri saviebās), izpirkts ar ciešanām, tāpēc ka atzišanās arī ir prasījusi ciešanas un... varbūt lielu vīrišķību. Domai, kas jūs pamudinājusi, katrā ziņā bijis cēlsirdīgs pamats, lai liktos kā likdamies. Jo tālāk, jo skaidrāk es to redzu, zvēru jums. Es jūs netiesāju, es runāju, lai izteiktos, un man žēl, ka es toreiz klusēju...

Ipolīts piesarka. Viņam jau pavidēja doma, ka kņazs izliekas un ķer viņu; bet, ieskatījies tam sejā, viņš nevarēja nenoticēt, ka kņazs runā no sirds; Ipolīta seja noskaidrojās.

— Un tomēr ir jāmirst! — viņš sacīja, gandrīz piebilzdams: «Tādam cilvēkam kā man!» — Un iedomājieties, kā mani nomoka jūsu Gaņa; viņš izgudrojis, itin kā iebildumam, ka varbūt no tiem, kas toreiz klausījušies manā burtnīciņā, trīs četri nomiršot droši vien agrāk par mani! Ko jūs teiksiet! Viņš domā, ka tas ir mierinājums, ha-ha! Pirmkārt, vēl nav nomiruši; un, pat ja šie cilvēki būtu apmiruši, kāds tad gan no tā mierinājums, padomājiet pats! Viņš pēc sevis spriež; bet viņš iet vēl tālāk, viņš tagad vienkārši lamājas, saka, — kārtīgs cilvēks mirstot tādā gadījumā klusēdams un visā šīnī lietā no manas puses bijis vienīgi egoisms! Ko jūs teiksiet! Nē, kāds egoisms taisni no viņa puses! Kāda izsmalcinātība vai, labāk sakot, kāda tāni pašā laikā trula rupjība viņu egoismā, ko viņi tomēr nekādi nav spējīgi pamanīt paši sevī!... Vai jūs esat lasījis, kņaz, par kādu nāvi, kāda Stepana Gļebova nāvi, astoņpadsmitajā gadsimtā? Es nejausi vakar izlasīju...

— Kāda Stepana Gļebova?

— Uzsprauts uz mieta Pētera laikā.

— Ak dievs, zinu! Nosēdējis piecpadsmit stundu uz mieta, lielā salā, kažokā, un nomiris ārkārtīgi augstsirdīgi; kā ne, lasīju... un tad?

— Piešķir taču dievs tādu galu cilvēkiem, bet mums ne un nel jūs varbūt domājat, ka es neesmu spējīgs nomirt tā kā Gļebovs?

— Ak, nemaz ne, — kņazs samulsa, — es gribēju tikai sacīt, ka jūs... tas ir, nevis to, ka jūs nelīdzinātos Gļebovam, bet... ka jūs... ka jūs drīzāk būtu bijis tad...

— Es nojaušu: Ostermanis, nevis Gļebovs, — jūs to gribat sacīt?

— Kāds Ostermanis? — kņazs brīnījās.

— Ostermanis, diplomāts Ostermanis, Pētera laika Osterma-

nis, — nomurmināja Ipolīts, pēkšņi mazliet apjukdams. Kņazs brīdi palika nesaprašānā.

— Ak n-n-nē! Es gribēju sacīt ko citu, — novilka piepeši kņazs pēc klusuma brīža, — jūs, man liekas... nekad nebūtu Ostermanis...

Ipolīts sarauca pieri.

— Taču es tāpēc vien to apgalvoju, — pēkšņi uzsāka kņazs, acīm redzot, gribēdams izlabot savu kļūdu, — tāpēc ka toreizējie cilvēki (zvēru jums, mani tas vienmēr pārsteidzis) bijuši it kā citādāki cilvēki nekā mēs tagad, nav bijusi tā cilts, kas tagad, mūsu gadsimtā, tiešām, gluži cita suga... Toreiz cilvēki sekojuši vienai idejai, bet tagad tie nervozāki, attīstītāki, sensitīvāki, seko divām trim idejām uzreiz... tagadējais cilvēks ir plašāks, — un, zvēru, taisni tas viņam neļauj būt tādām viengabalainam cilvēkam kā viņos laikos... Es... es to vienīgi tādēļ sacīju, nevis...

— Saprotu, tā naivuma dēļ, par ko jūs nebijāt ar mani vienis prātis, jūs tagad lienat mierināt mani, ha-ha! Jūs esat pilnīgi bērns, kņaz. Es tomēr manū, ka jūs visi tā vārīgi apejaties ar mani kā... kā ar porcelāna tasi... Nekas, nekas, es nedusmojos. Lai nu kā, mums iznāca ļoti jocīga saruna; jūs reizēm, kņaz, esat pilnīgs bērns. Ziniet tomēr, ka es varbūt arī gribēju būt kaut kas labāks nekā Ostermanis; Ostermaņa dēļ nebūtu vērts piecelties no miroņiem... Un tomēr es redzu, ka man pēc iespējas ātrāk vajag mirt, citādi es pats... Atstājiet mani vienu. Uz redzēšanos! Nu, labi, nu, sakiet man pats, kādas ir jūsu domas: kā man vislabāk nomirt?... Lai iznāktu pēc iespējas... cildenāk, tā sakot? Nu, sakiet!

— Paejiet mums garām un piedodiet mums mūsu laimi! — noteica kņazs klusā balsī.

— Ha-ha-ha! Tā jau es domāju! Visādā ziņā gaidīju kaut ko tamlīdzīgu! Tomēr jūs... tomēr jūs... Nu, nu! Daiļrunīgi cilvēki! Uz redzēšanos, uz redzēšanos!

VI

Par vakara sabiedrību Jēpančīnu vasarnīcā, kur gaidīja ierodamies Belokonsku, Varvara Ardalionovna arī pilnīgi pareizi bija paziņojusi brālim; viesus gaidīja tās pašas dienas vakarā; bet atkal viņa bija izteikusies par to mazliet asāk, nekā vajadzēja. Tiesa, tas viss tika sarīkots pārāk steidzīgi un pat ar zināmu, pilnīgi nevajadzīgu uztraukumu, un taisni tāpēc, ka šai ģimene «visu darīja tā kā nekur citur». Visu izskaidroja ar Ļizavetas Prokofjevnas nepacie-

tiņu, jo viņa «nevēlējās ilgāk šaubīties», un ar abu vecāku sirds drebēšanu par mīlotās meitas laimi. Turklāt Belokonska tiešām drīz taisījās aizbraukt; bet, tā kā viņas protekcija patiesi daudz ko nozīmēja sabiedrībā un tā kā gaidīja, ka viņa būs kņazam labvēlīga, tad vecāki arī cerēja, ka «sabiedrība» uzņems Aglajas ligavaini taisni no visuvarenās «vecenes» rokām, un tāpat, ja arī te būs kaut kas dīvains, tad tādā aizbildniecībā tas liksies daudz mazāk dīvains. Galvenais, ka vecāki nekādi nebija spējīgi paši izšķirt: «Vai te ir kaut kas dīvains un cik lielā mērā īsti? Vai arī nav nekā dīvaina?» Autoritatīvu un kompetentu cilvēku draudzīgās un vaļsirdīgās domas būtu tieši noderīgas šai brīdī, kad Aglajas nostājas dēļ vēl nekas nebija izlemts galīgi. Bet katrā ziņā agri vai vēlū kņazu vajadzēja ievest sabiedrībā, par kuru viņam nebija ne mazākās jēgas. Īsi sakot, bija nodomāts viņu «parādīt». Tika projektēts gluži vienkāršs vakars; gaidīja tikai «mājas draugus» visai nelielā skaitā. Bez Belokonskas gaidīja vēl kādu dāmu, ļoti ievērojama kunga un augstmaņa sievu. No jauniem cilvēkiem bija gaidīts gandrīz vai vienīgi Jevgeņijs Pavlovičs; viņam vajadzēja ierasties, pavadot Belokonsku.

Ka ieradīsies Belokonska, kņazs padzirdēja jau dienas trīs iepriekš; bet par viesībām dabūja zināt tikai to priekšvakarā. Viņš, protams, arī manīja, cik norūpējušies ir ģimenes locekļi, un pēc dažiem norādījumiem un rūpju pilniem vārdiem ar viņu uzsāktajās sarunās pat noģida, ka tuvinieki baidās par iespaidu, kādu viņš varētu atstāt. Bet Jēpančiniem visiem bez izņēmuma bija izveidojies uzskats, ka viņš aiz savas vientiesības nekādā ziņā nav spējīgs pats noģist, ka par viņu tā raizējas. Tāpēc, raudzīdamies viņā, visi iekšēji skuma. Viņš arī tiešām nepiešķīra gandrīz nekādas nozīmes gaidāmajam notikumam; viņu nodarbināja gluži kas cits: Aglaja ar katru brīdi kļuva arvien untumaināka un drūmāka — tas viņu beidza nost. Kad viņš uzzināja, ka gaida arī Jevgeņiju Pavloviču, tad kļuva ļoti priecīgs un sacīja, ka sen jau vēloties viņu redzēt. Nezin kāpēc šie vārdi nevienam nepatika; Aglaja sapīkusi izgāja no istabas un tikai vēlū vakarā, jau pēc vienpadsmitiem, kad kņazs devās projām, viņa atrada izdevīgu brīdī, lai, pavadot viņu, pasacītu viņam dažus vārdus vienatnē.

— Es gribētu, lai jūs rīt visu dienu nenāktu pie mums, bet atnāktu vakarā, kad jau būs sapulcējušies šie... viesi. Vai jūs zināt, ka būs viesi?

Viņa runāja nepacietīgi un pārspilēti dzedrī; pirmo reizi viņa pieminēja šo «vakaru». Arī viņai doma par viesiem bija gandrīz neciešama; visi to manīja. Varbūt viņai arī briesmīgi gribētos

saķildoties par to ar vecākiem, bet lepnums un kautriība neļāva sākt runāt. Kņazs tūlīt saprata, ka arī Aglaja par viņu baidās (un negrib atzities, ka baidās), un pēkšņi pats nobijās.

— Jā, esmu ielūgts, — viņš atbildēja.

Viņai, acīm redzot, grūti bija turpināt.

— Vai ar jums var runāt par kaut ko nopietni? Kaut reizi mūžā? — viņa pēkšņi ārkārtīgi noskaitās, nezinādama, par ko, un nespēdama valdities.

— Var, es jūs klausos; es ļoti priecājos, — kņazs murmināja.

Aglaja atkal klusēja kādu brīdi un uzsāka ar acīm redzamu riebumu:

— Es negribēju ar viņiem par to strīdēties; dažos gadījumos viņiem nevar ieskaidrot. Man vienmēr likušies pretīgi tie noteikumi, kādi dažreiz ir māmiņai. Es par tēvu nerunāju, no viņa nav ko gaidīt. Māmiņa, protams, ir cēla sieviete; iedrošinieties ieteikt viņai kaut ko zemisku, un jūs redzēsīt. Nu, bet šo... draņķu priekšā — noliec galvu! Ne jau par Belokonsku vien es runāju: viņa ir draņķīga vecene un draņķīga rakstura, bet gudra un visus prot turēt grožos, — tik vien tā labuma. Ai, cik zemiski! Un smieklīgi: mēs vienmēr esam bijuši vidējo aprindu cilvēki, pašu vidējāko; kāpēc tad list tajā augstākajā sabiedrībā? Māsas arī tik uz turieni: kņazs Š. visus sakūdījis. Kādēļ jūs priecājaties, ka Jevgeņijs Pavlovičs ieradīsies?

— Klausieties, Aglaja, — sacīja kņazs, — man liekas, jūs par mani ļoti baidāties, ka es rit neizgāžos... šai sabiedrībā?

— Par jums? Baidos? — Aglaja spēji pietvika. — Kāpēc man baidities par jums, kaut vai jūs... kaut vai jūs galīgi paliktu kaunā? Kas man? Un kā jūs drikstat tādus vārdus mutē ņemt? Ko nozīmē «neizgāžos»? Tas ir draņķīgs vārds, novazāts.

— Šo vārdu lieto... skolas bērni.

— Nu jā, skolas bērni! Draņķīgs vārds. Jūs laikam esat nodomājis rit tikai tādus vārdus vien runāt. Sameklējiet mājās savā leksikonā vēl vairāk tādu vārdu: tad nu gan radīsīt efektu! Žēl, ka jūs laikam protat iznesīgi ienākt; kur jūs to iemācījāties? Vai jūs pratīsīt pieklājīgi saņemt un izdzert tasi tējas, kad uz jums visi tišām skatīsies?

— Es domāju, ka pratišu.

— Žēl gan, citādi es pasmietos. Sasitiet vismaz Kīnas vāzi viesistabā! Tā dārgi maksā: sasitiet, lūdzami; tā ir dāvināta, māmiņa zaudēs prātu un, visiem redzot, sāks raudāt, — tā viņai tik dārga.

Atvēzējiet roku plašā žestā, kā jūs vienmēr darāt, trieciet un sasiet. Tīšām nosēdieties blakus.

— Gluži otrādi, pacientīšos nosēsties pēc iespējas tālāk: pateicos, ka brīdinājat.

— Tātad jau iepriekš baidāties, ka ļausit vaļu plašiem žestiem. Varu derēt, ka jūs par kādu «tēmu» sāksit runāt, par kaut ko nopietnu, zinātnisku, cēlu? Cik tas būs... pieklājīgi!

— Es domāju, tas būtu mulķīgi... ja nevieta.

— Klausieties, reizi par visām reizēm, — Aglaja beidzot nenocietās, — ja jūs sāksit runāt kaut ko tamlīdzīgu kā par nāves sodu vai par Krievijas ekonomisko stāvokli, vai par to, ka «pasauli glābs skaistums», tad... es, protams, ļoti nopriecāšos un izsmiešos, bet... brīdinu jūs jau iepriekš: pēc tam nerādiešies man acīs! Dzirdiet: es runāju nopietni! Šoreiz es jau runāju gluži nopietni!

Viņa tiešām *nopietni* izteica savus draudus, tā ka pat kaut kas neparasts bija dzirdams viņas vārdos un pavidēja skatienā, ko agrāk kņazs nekad vēl nebija pamanījis un kas, protams, vairs nemaz nebija nekāds joks.

— Nu, jūs izdarijāt tā, ka es tagad katrā ziņā «sākšu runāt» un pat... varbūt... arī vāzi sasitišu. Pirmīt es ne no kā nebaidījos, bet tagad baidos no visa. Es katrā ziņā izgāzišos.

— Tad cietiet klusu. Sēdiet un cietiet klusu.

— Nevarēs, esmu pārliecināts, ka es aiz bailēm sākšu runāt un aiz bailēm sasitišu vāzi. Varbūt es pakritīšu uz lidzenas grīdas vai gadīsies kaut kas tamlīdzīgs, jo ar mani tā jau noticis; man tas rādīsies sapņos visu nākamo nakti; kāpēc jūs sākat runāt!

Aglaja drūmi viņā nolūkojās.

— Vai zināt ko: es labāk rītu nemaz nenākšu! Notēlošu slimnieku, un cauri! — viņš beidzot nolēma.

Aglaja piecirta kāju un pat nobālēja aiz dusmām.

— Ak kungs! Kur gan tas redzēts! Viņš neieradīsies, kad taisni viņam taču... ak dievs! Ir gan patika ielaisties ar tik... aprobežotu cilvēku kā jūs!

— Nu, ieradīšos, ieradīšos! — kņazs aši viņu pārtrauca. — Un dodu jums goda vārdu, ka nosēdēšu visu vakaru, nerunādams ne vārda. To nu es izdarišu.

— Lieliski darīsiet. Jūs nupat teicāt: «notēlošu slimnieku»; kur gan tiešām jūs ņemat tādas izteicienus? Kas jums par prieku runāt ar mani tādiem vārdiem? Vai jūs gribat mani ķircināt?

— Atvainojiet, šis arī ir skolas bērnu izteiciens; vairāk tā nesacišu. Es ļoti labi saprotu, ka jūs... par mani baidāties...

(nedusmojieties taču!), un esmu par to ļoti priecīgs. Jūs neticēsit, kā es tagad baidos un — kā es priecājos par jūsu vārdiem. Bet visas šīs bailes, zvēru jums, ir sikumi un blēņas. Nudien, Aglaja! Bet prieks paliks. Man briesmīgi patik, ka jūs esat tāds bērns, tāds jauks un labs bērns! Ak, cik brīnum jauka jūs varat būt, Aglaja!

Aglaja, protams, būtu saskaitusies un jau gribēja skaisties, bet pēkšņi kāda viņai pašai negaidīta izjūta vienā mirklī pārņēma viņas sirdi.

— Bet vai jūs nepārmetīsiet man par šiem rupjajiem vārdiem... kādreiz... vēlāk? — viņa pēkšņi jautāja.

— Ko jūs runājat? Un kāpēc jūs atkal nosarkāt? Nu atkal raugāties tik drūmi! Jums tagad reizēm pārlieku drūms skatiens, Aglaja, kāds jums nekad agrāk nav bijis. Es zinu, kāpēc tā...

— Nerunājiet, nerunājiet!

— Nē, labāk pateikt. Es sen jau gribēju pateikt: es jau pateicu, bet... ar to nepietiek, tāpēc ka jūs man nenoticējāt. Starp mums tomēr nostājusies kāda būtne...

— Nerunājiet, nerunājiet, nerunājiet, nerunājiet! — kņazu pēkšņi pārtrauca Aglaja, cieši satverdama viņu aiz rokas un gandrīz vai šausmās raudzīdamās viņā. Šai brīdī viņu sauca; kā priecādamās par to, viņa pameta kņazu un aizskrēja.

Kņazam visu nakti bija drudzis. Savādi, jau vairākas nakts no vietas viņam bija drudzis. Bet šoreiz, pa pusei murgos, viņam ienāca prātā doma: ja nu rīt, visu priekšā, viņam uznāktu lēkme? Ir taču viņam nomodā uznākušas lēkmes? Viņš sastīnga no šīm domām; augu nakti viņš iedomājās sevi kādā brīnumainā un nedzirdētā sabiedrībā, kādu dīvainu cilvēku vidū. Galvenais tas, ka viņš bija «sācis runāt»; viņš zināja, ka nedrīkst runāt, bet viņš visu laiku runāja, viņš centās tos pierunāt. Jevgeņijs Pavlovičs un Ipolīts arī bija viesu vidū un likās ārkārtīgi draudzīgi.

Viņš pamodās pēc astoņiem ar galvas sāpēm, juceklīgām domām, ar dīvainiem iespaidiem. Viņam nezin kāpēc briesmīgi gribējās satikt Rogožinu; satikt un daudz runāt ar viņu, — par ko īsti, viņš arī pats nezināja; pēc tam viņš jau bija galīgi nolēmis doties nezin kāpēc pie Ipolīta. Kaut kas tumšs māca viņam sirdi; pie tam tik ļoti, ka piedzīvojumi, kas viņam atgadījās šīnī rītā, atstāja gan ārkārtīgi spēcīgu, tomēr it kā nepilnīgu iespaidu. Viens no šiem piedzīvojumiem bija Ļebedeva apciemojums.

Ļebedevs ieradās diezgan agri, tūlīt pēc deviņiem, un gandrīz pilnīgi piedzēries. Lai gan kņazs nebija visai vērīgs beidzamajā laikā, tomēr viņam kaut kā dūrās acīs, ka no tā laika, kopš no viņiem

aizvācies ģenerālis Ivogļins, un jau trīs dienas Lebedevs sācis ļoti slikti uzvesties. Viņš pēkšņi bija gluži notaukojies un notraipījis, viņa kaklasaite bija nošķiebusies, bet svārku apkakle aizplisusi. Savā galā viņš pat trakoja, tas bija dzirdams pāri pagalmam; Vera kādreiz atnāca noraudājusies un kaut ko stāstīja. Ieradies tagad, viņš sāka runāt ļoti divaini, sizdams sev pa krūtīm un par kaut ko sevi vainodams...

— Saņēmu... saņēmu atmaksu par savu nodevību un nekrietnību... Saņēmu pļauku! — viņš beidzot traģiski noteica.

— Pļauku! No kā?... Un jau tik agri?

— Tik agri? — sarkastiski nosmīnēja Lebedevs. — Laiks te neko nenozīmē... pat arī fiziskai atmaksai... bet es saņēmu morālisku... morālisku pļauku, nevis fizisku!

Viņš pēkšņi apsēdās bez liekām ceremonijām un sāka stāstīt. Viņa stāsts bija ļoti nesakarīgs; kņazs jau saviebās un gribēja aiziet, te pēkšņi daži vārdi pārsteidza viņu. Viņš sastinga aiz brīnumiem... Lebedeva kungs pastāstīja divainas lietas...

Sākumā runa bija, acīm redzot, par kādu vēstuli; pieminēts tika Aglajas Ivanovnas vārds. Pēc tam pēkšņi Lebedevs ar rūgtumu sāka vainot pašu kņazu; varēja noprast, ka kņazs viņam pāri darījis. Sākumā kņazs viņu pagodinājis ar savu uzticību attiecībā uz zināmo «personāžu» (Nastasju Fiļipovnu); bet pēc tam pilnīgi pārtraucis ar viņu sakarus un padzinis ar negodu, pat tik apvainojošā kārtā, ka beidzamo reizi esot rupji noraidījis «nevainīgo jautājumu par tuvākajām pārmaiņām viņu namā». Ar dzēruma asarām acīs Lebedevs atzinās, ka «pēc tam viņš vairs nekādi nevarējis paciest, jo vairāk tāpēc, ka daudz esot dabūjis zināt... ļoti daudz... gan no Rogožina, gan no Nastasjas Fiļipovnas, gan no Nastasjas Fiļipovnas draudzenes, gan no Varvaras Ardalionovnas... pašas... gan no... gan no pašas Aglajas Ivanovnas, vai jūs varat to iedomāties, ar Veras starpniecību, ar manas mīlotās vienīgās meitas Veras starpniecību... jā... tomēr vienīgās, jo man to trīs. Bet kas paziņoja ar vēstulēm Lizavetai Prokofjevna, pat vislielākajā slepenībā, he-he! Kas uzrakstīja viņai par visām attiecībām un... par personāža Nastasjas Fiļipovnas darbību, he-he-he! Kurš, kurš ir šis anonīms? Atļaujiet jautāt?»

— Vai tiešām jūs? — kņazs iekliedzās.

— Jā gan, — ar lielu pašapziņu atbildēja žūpa, — un šodien pat pusdeviņos, pirms pusstundas... nē, nu jau trīsceturtdaļstundas, kā man bija pastāstāms viņai kāds piedzīvojums... ļoti ievērojams. Zīmītē paziņoju, ar meiteni, pa sētas durvim. Pieņēma.

— Jūs satikāt nupat Līzavetu Prokofjevnu? — jautāja kņazs, pats neticēdams savām ausīm.

— Satiku nupat un dabūju pļauku... morālisku. Atdeva vēstuli atpakaļ, pat nosvieda, neatplēstu... bet mani izmeta aiz apkakles... taču tikai morāliski, nevis fiziski... un tomēr gandrīz arī fiziski, daudz netrūka!

— Kādu vēstuli viņa jums nosvieda neatplēstu?

— Vai tad... he-he-he! Es taču vēl neesmu jums pastāstījis? Bet es domāju, ka jau pastāstīju... Es vienu tādu vēstuliti saņēmu, nodošanai...

— No kā? Kam?

Taču dažus Ļebedeva «paskaidrojumus» bija ārkārtīgi grūti apvert un kaut ko no tiem saprast. Kņazs tomēr kaut kā apjēdza, ka vēstule nodota agri no rīta ar kalponi Verai Ļebedevai nodošanai pēc adreses... «tāpat kā agrāk... tāpat kā agrāk zināmajam personāžam un no tās pašas personas... (jo vienu no tām es apzīmēju vārdā «persona», bet otru tikai par «personāžu», lai pazemotu un lai atšķirtu; jo ir milzu starpība starp nevainīgu un augstdzimušu ģenerāļa meitiņu un... kamēliju), un tāvad vēstule bija no «personas», kas sākas ar burtu A».

— Kā tas iespējams? Nastasjai Fiļipovnai? Nieki! — kņazs iesaucās.

— Bija, bija, un, ja ne viņai, tad Rogožinam, vienalga, Rogožinam... un pat Terentjeva kungam bija, nodošanai, kādreiz, no personas ar burtu A, — Ļebedevs pamirkšķināja un uzsmaidīja.

Tā kā viņš bieži pārlēca no viena uz otru un aizmirsa, par ko bija sācis runāt, tad kņazs apklusa, lai ļautu viņam izteikties. Tomēr palika ārkārtīgi neskaidrs: vai tieši caur viņa rokām gāja vēstules vai caur Veras rokām? Ja viņš pats apgalvoja, ka «vienalga, Rogožinam vai Nastasjai Fiļipovnai», tad drīzāk gan caur viņa rokām vēstules negāja, ja vispār tādas bija. Bet gadījums, kā pie viņa varēja nokļūt šī vēstule, palika pilnīgi neskaidrs; visdrošāk bija domāt, ka viņš kaut kā Verai to nolaupījis... klusitēm nozadzis un aiznesis kaut kādā nolūkā Līzavetai Prokofjevnai. Tā kņazs beidzot aptvēra un saprata.

— Jūs esat prātu zaudējis! — viņš iesaucās ārkārtīgā apmulsumā.

— Ne gluži, augsti godājamo kņaz, — tīri pikti atbildēja Ļebedevs, — tiesa, es gan gribēju jums nodot, jums, tieši jums rokās, lai pakalpotu... bet nolēmu labāk tur pakalpot un par visu paziņot cēlsirdīgajai mātei... tā kā jau agrāk biju kādreiz ar vēstuli paziņojis,

ar anonīmu vēstuli; un, kad uzrakstīju pirmīt uz papīriņa, jau iepriekš, lūgdams pieņemt pulksten astoņos un divdesmit minūtēs, arī parakstījos: «Jūsu slepenais korespondents», tūdaļ pieņēma, nekavējoties, pat ar lielu skubu, pa pakaļdurtiņām... pie cēlsirdīgās māmuļas.

— Nu?

— Bet tālākais jau zināms, gandrīz piekāva; tas ir, gandrīz, gandrīz, var pat uzskatīt, ka tikpat kā piekāva. Bet vēstuli nosvieda man priekšā. Tiesa, gribēja jau pie sevis paturēt, — redzēju, maniņu, — bet pārdomāja un nosvieda: «Ja tev, tādām, uzticēja nodot, tad arī nodod...» Pat apvainojās. Ja jau man nekautrējās sacīt, tātad bija apvainojusies. Ātras dabas!

— Kur tad tagad vēstule?

— Tepat vēl pie manis, te ir.

Un viņš nodeva kņazam Aglajas zīmīti, kura bija rakstīta Gavrilam Ardalionovičam un kuru tas tik svinīgi šinī pašā rītā pēc divām stundām parādīja māsai.

— Šī vēstule nevar palikt pie jums.

— Jums, jums! Jums arī pasniedzu, — dedzīgi uzķēra Ļebedevs, — tagad atkal esmu jūsējais, galīgi jūsējais, no galvas līdz papēžiem esmu jūsu kalps pēc īslaicīgas nodevības! Sodiet sirdi, saudzējiet bārdu, kā sacījis Tomass Moruss... Anglijā un Lielbritānijā. *Mea culpa, mea culpa,*¹ kā saka Romas pāvests...

— Šī vēstule tūlīt jānosūta, — kņazs sāka rosīties, — es nodošu.

— Bet vai nebūtu labāk, vai nebūtu labāk, labi audzināto kņaz, vai nebūtu labāk... šitā te!

Ļebedevs savilka divainu, glaimīgu vaibstu; viņš briesmīgi sarosījās savā vietā, it kā viņam pēkšņi būtu iedūruši ar adatu, un, viltīgi mirkšķinādams acis, darīja un rādīja kaut ko ar rokām.

— Kas ir? — kņazs bargi jautāja.

— Vispirms vajadzētu to atplēst! — Ļebedevs glaimīgi un it kā konfidenciāli nočukstēja.

Kņazs pietrūkās kājās tādā niknumā, ka Ļebedevs metās bēgt; bet, aizskrējis līdz durvīm, apstājās, nogaidīdams, vai nenāks apžēlošana.

— Ak Ļebedev! Kā gan var, kā var noiet līdz tādai zemiskai nejdzībai, līdz kādai jūs esat nonācis? — kņazs rūgti iesaucās. Ļebedevam seja noskaidrojās.

¹ Mana vaina, mana vaina. (*Lat.*).

— Zemisks, zemisks! — viņš tūlīt nāca klāt ar asarām acīs, sizdams sev pie krūtīm.

— Tā taču negēlībal!

— Tieši negēlībal! Tas ir īstais vārds!

— Un kas jums par paradumu tik... divaini rīkoties? Jūs taču esat... vienkārši spiegs! Kādēļ jūs rakstījāt anonīmi un traucējāt... tik cēlu un labu sievieti! Kāpēc galu galā Aglajai Ivanovnai nav tiesību rakstīt, kam vien viņai patīk? Vai jūs sūdzēties turp šodien gājāt, vai? Ko jūs cerējāt iegūt? Kas jūs pamudināja ziņot?

— Vienīgi aiz patikamas ziņkāres un... aiz cēlas sirds pakalpiņas, jā! — Ļebedevs murmināja. — Bet tagad esmu atkal galīgi jūšējais, jūšējais! Kaut pakariet!

— Jūs tāds kā tagad ieradāties arī pie Ļizavetas Prokofjevas? — kņazs ar riebumu painteresējās.

— Nē... svaigāks... un pat pieklājīgāks; to es jau pēc pazemojuma ieguvu... šo izskatu.

— Nu, labi, ejiet prom!

Tomēr šis lūgums bija jāizsaka vairākkārt, kamēr viesis beidzot nolēma aiziet. Jau pavisam atvēris durvis, viņš no jauna atgriezās, atnāca līdz istabas vidum uz pirkstgaliem un atkal sāka dot zīmes ar rokām, rādīdams, kā atplēš vēstuli; izteikt savu padomu ar vārdiem viņš tomēr neiedrošinājās; pēc tam aizgāja, klusi un laipni smaidīdams.

Visu to bija ārkārtīgi smagi noklausīties. No visa tā kļuva skaidrs galvenais un svarīgākais fakts: tas, ka Aglaju mocīja liels satraukums, lielas šaubas, tikai nav zināms, kāpēc («Aiz greizsirdības,» kņazs pie sevis nočūkstēja). No tā tāpat izrietēja, ka viņu, protams, mulsina arī ļauni cilvēki, un bija ļoti savādi, ka viņa tiem tā uzticas. Protams, šai nepiedzīvojušā, bet karstajā un lepnajā galviņā nobrieda kādi sevišķi plāni, varbūt arī postoši un... nekur nederīgi. Kņazs bija ārkārtīgi izbijies un apmulumā nezināja, ko iesākt. Katrā ziņā bija kaut kas jānovērs. Viņš to juta. Viņš vēlreiz paskatījās uz aizlīmētās aploksnes adresi: ai, te viņam nebija šaubu un bažu, jo viņš ticēja; viņu cits kaut kas darija nemierīgu sakarā ar šo vēstuli: viņš neticēja Gavrīlam Ardalionovičam. Un tomēr viņš nolēma pats nodot viņam šo vēstuli personīgi un šai nolūkā jau izgāja no mājas, bet celā pārdomāja. Gandrīz pie paša Pticina nama viņš nejauši sastapa Koļu un uzdeva viņam nodot vēstuli brālīm rokās, it kā tieši no pašas Aglajas Ivanovnas. Koļa neizjautāja un vēstuli nogādāja, tā ka Gaņam ne prātā nenāca, ka vēstule gājusi caur tik daudzām rokām. Atgriezies mājās, kņazs palūdza pie sevis Veru

Lukjanovnu, pastāstīja viņai, kas vajadzīgs, un nomierināja viņu, jo viņa vēl arvien meklēja vēstuli un raudāja. Viņa šausmīgi pārbijās, dabūjusi zināt, ka vēstuli aiznesis tēvs. (Kņazs vēlāk no viņas dabūja zināt, ka viņa ne vienreiz vien slepeni pakalpojusi Rogožinam un Aglajai Ivanovnai: viņai ne prātā nebija nācis, ka te varētu būt kaut kas par ļaunu kņazam...)

Kņazs beidzot bija tik satraukts, ka pēc pāris stundām, kad pie viņa atskrēja Koļas sūtīts cilvēks ar ziņu par tēva slimību, viņš pirmajā brīdī gandrīz nespēja aptvert, par ko ir runa. Bet šis pats atgadījums arī atdeva viņam spēkus, tāpēc ka novērsa prātus uz citām lietām. Viņš palika pie Ņinas Aleksandrovnas (kur, protams, bija pārņests slimnieks) gandrīz līdz pašam vakaram. No viņa nebija gandrīz nekāda labuma, bet ir cilvēki, kurus nezin kāpēc patikami redzēt savā tuvumā grūtā brīdī. Koļa bija briesmīgi satriekts, raudāja histēriski, tomēr visu laiku skrēja vienā skriešanā: skrēja pēc ārsta un sameklēja trīs gabalus, skrēja uz aptieku, pie bārddziņa. Ģenerāli atdzīvināja, bet viņš nenāca pie samaņas; ārsti izteicās, ka «katrā ziņā pacienta dzīvība ir briesmās». Varja un Ņina Aleksandrova neatgāja no slimnieka; Gaņa bija apmulsis un satriekts, bet negribēja kāpt augšā un pat baidījās redzēt slimnieku; viņš laužīja rokas un nesakarīgā sarunā ar kņazu spēja tikai pateikt, ka, lūk, uzbrukusi «tāda nelaime un, kā par spīti, tādā laikā!» Kņazam likās, ka viņš saprot, par kādu laiku īsti tiek runāts. Ipolitu kņazs vairs nesastapa Pticina namā. Pievakarē atskrēja Ļebedevs, kas pēc šā rīta «izskaidrošanās» bija gulējis visu laiku nepamozdamies. Tagad viņš bija gandrīz skaidrā un raudāja pie slimnieka gultas īstas asaras, gluži kā pie sava miesīga brāļa gultas. Viņš vainoja sevi skaļi, nepaskaidrodams tomēr, kas par lietu, un uzplijās Ņinai Aleksandrovnai, iegalvodams viņai ik brīdī, ka «tikai viņš, viņš pats vainīgs un neviens cits kā tikai viņš... vienīgi aiz tikamas ziņkāres...» un ka «aizgājēs» (tā viņš nezin kāpēc stūrgalvīgi sauca vēl dzīvo ģenerāli) esot bijis pat «visģeniālākais cilvēks!» Viņš sevišķi nopietni uzsvēra ģenialitāti, it kā no tā varētu celties šai brīdī kāds sevišķs labums. Ņina Aleksandrova, redzēdama viņa sirsnīgās asaras, sacīja viņam beidzot bez jebkāda pārmetuma un gandrīz vai maigi: «Nu, dievs ar jums, nu, neraudiet, nu, dievs jums piedos!» Ļebedevu bija tā satriekuši šie vārdi un to tonis, ka visu vakaru viņš nemaz negribēja atkāpties no Ņinas Aleksandrovnas (un visas nākamās dienas līdz pat ģenerāļa nāvei viņš gandrīz no rīta līdz naktij pavadīja viņu mājās). Dienas laikā divas reizes pie Ņinas Aleksandrovnas atnāca Ļizavetas Prokofjevna sūtīts cilvēks, lai apjautātos par slimnieka

veselību. Bet, kad vakarā pulksten deviņos kņazs ieradās Jēpančīnu viesistabā, kas jau bija viesu pilna, Ļizaveta Prokofjevna tūlīt sāka izprašāt viņu par slimnieku, pie tam līdzcietīgi un sīki, un cienīgi atbildēja Belokonskai uz tās jautājumu: «Kas ir slimnieks, un kas tā tāda Nīna Aleksandrovna?» Kņazam tas ļoti patika. Pats viņš, izskaidrodami ar Ļizavetu Prokofjevnu, runāja «lieliski», kā izteicās vēlāk Aglajas māsa, «atturīgi, klusi, bez liekiem vārdiem, bez žestiem, ar cieņu; ienāca lieliski; ģērbies bija teicami» un ne tikai «nenokrita uz lidzenas grīdas», kā baidījās vakar, bet, acīm redzot, atstāja uz visiem patīkamu iespaidu.

No savas puses, apsēdies un palūkojies visapkārt, viņš tūlīt ievēroja, ka visa šī sabiedrība nemaz nav līdzīga vakardienas rēģiem, ar kuriem viņu baidīja Aglaja, vai tiem murgiem, kas viņam rādījās naktī. Pirmo reizi mūžā viņš redzēja stūrīti no tā, ko sauc briesmīgajā vārdā «augstākās aprindas». Viņš jau sen sakarā ar dažiem sevišķiem nodomiem, apsvērumiem un tieksmēm alka iekļūt šai apburtajā cilvēku lokā un tāpēc viņu stipri ieinteresēja pirmais iespaids. Šis viņa pirmais iespaids bija pat brīnum jauks. Kaut kā uzreiz un pēkšņi viņam likās, ka visi šie ļaudis jau piedzimuši, lai būtu kopā, ka pie Jēpančīniem nav nekādu «viesību» šovakar un nav nekādu lūgtu viesu, ka visi tie ir «savi cilvēki» un viņš pats it kā jau sen bijis viņu uzticīgs draugs un domu biedrs un atgriezies pie viņiem pēc neilgas šķiršanās. Smalko manieru, vienkāršības un šķietamās vaļsirdības pievilcība bija jo apburoša. Viņam ne prātā nevarēja nākt, ka viss šis sirsnīgums un cēlums, asprātība un lielā pašapziņa ir varbūt tikai lieliska smalka āriene. Viesu lielākā daļa, neraugoties uz iespaidīgo izskatu, bija diezgan tukši ļaudis, kas arī paši savā pašapmierinātībā nemaz nezināja, ka daudz no tā labā, kas viņiem piemīt, ir tikai ārējā čaula, par ko turklāt viņi nav vainojami, jo viņi to saņēmuši neapzinīgi, saņēmuši mantojumā. Par to kņazs pat domāt nevēlējās, jo viņu apbūra brīnišķīgais pirmais iespaids. Viņš redzēja, piemēram, ka šis sirmgalvis, šis cienīgais augstmanis, kas gadu ziņā varētu būt viņam vectēvs, pat pārtrauca savu sarunu, lai uzklausītu viņu, tik jaunu un nepiedzīvojušu cilvēku, un ne tikai uzklausītu viņu, bet, acīm redzot, arī ciena viņa domas, ir tik laipns pret viņu, tik sirsnīgi labsirdīgs, lai gan viņi svešinieki un satiekas tikai pirmo reizi. Varbūt kņaza kvēlo jūtīgumu visvairāk ietekmēja šis laipnās pieklājības izsmalcinātība. Varbūt viņš jau iepriekš bija pārāk ļoti noskaņots un gaidīja patīkamu iespaidu.

Bet visi šie ļaudis, — kaut gan, protams, bija «mājas draugi», arī draugi savā starpā, — tomēr nepavisam nebija ne šim namam, ne

savā starpā tik draudzīgi, par kādiem viņus noturēja kņazs, kolīdz bija viņiem stādīts priekšā un ar viņiem iepazīstināts. Te bija cilvēki, kas nekad un neparko neatzītu Jēpančinus kaut vai par kaut cik sev līdzīgiem. Te atradās cilvēki, kas pat pilnīgi neieredzēja viens otru; vecā Belokonska visu savu mūžu bija «nicinājusi» «vecā augstmaņa» sievu, bet tā savukārt nemaz nevarēja ciest Līzavetu Prokofjevnu. Šis «augstmanis», viņas vīrs, nezina kāpēc Jēpančinu labvēlis jau no viņu jaunības, kurš arī te bija vadošā vietā, likās Ivanam Fjodorovičam tik milzum augsta persona, ka tas, izņemot godbijību un bailes, neko citu nevarēja just viņa klātbūtnē un pat nicinātu sevi no visas sirds, ja kaut vienu brīdi noturētu sevi par līdzīgu viņam, bet viņu negodātu par Olimpa Jupiteru. Šeit atradās cilvēki, kas nebija satikušies vairākus gadus un kas nejuta viens pret otru neko citu kā tikai vienaldzību, ja ne riebumu, bet kas bija satikušies tagad, it kā tikai vakar vēl būtu redzējušies visai draudzīgā un patīkamā sabiedrībā. Viesu pulks gan nebija nekāds kuplais. Bez Belokonskas un «vecā augstmaņa», kas tiešām bija svarīga persona, un bez viņa sievas te atradās, pirmkārt, kāds ļoti solids armijas ģenerālis, barons vai grāfs ar vācisku uzvārdu — ārkārtīgi kluss cilvēks, kam bija brīnum laba valsts lietu pazinēja reputācija, kā arī gandrīz vai mācīta vīra reputācija, — viņš bija viens no tiem olimpiešiem administratoriem, kuri pazīst visu, «izņemot varbūt pašu Krieviju», cilvēks, kas vai pieci gadi lieto vienu pašu «pēc sava dziļuma ievērojamu» izteicienu, tomēr tādu, kurš katrā ziņā kļūst par parunu un par kuru dabū zināt pat visaugstākajās aprindās; viņš bija viens no tiem vadošajiem ierēdņiem, kas parasti pēc ārkārtīgi ilga (pat apbrīnojami ilga) dienesta nomirst augstā dienesta pakāpē lieliskā vietā un ar lielu naudu, lai gan neveicot lielus varoņdarbus un pat jūtot zināmu naidīgumu pret varoņdarbiem. Šis ģenerālis bija tiešais Ivana Fjodoroviča priekšnieks dienestā, kuru viņš aiz savas cēlās sirds dedzības un pat aiz sevišķas patmīlības arī uzskatīja par savu labvēli, bet kurš nepavisam neuzskatīja sevi par Ivana Fjodoroviča labvēli, izturējās pret viņu gluži vienaldzīgi, lai gan ar prieku pieņēma visdažādākos viņa pakalpojumus, un tūlīt būtu aizstājis viņu ar citu ierēdni, ja to prasītu kādi apsvērumi, pat nepavisam ne augstākie. Te atradās vēl kāds pavecs, ievērojams kungs, it kā Līzavetas Prokofjevnas radnieks, lai gan tas nemaz nebija taisnība; viņam bija augsta dienesta pakāpe, viņš bija bagāts un dižciltīgs, drukns un ar ļoti labu veselību, ļoti runīgs un pat ar neapmierināta cilvēka reputāciju (lai gan šā vārda vispieļaujāmākajā nozīmē), pat žultains (bet arī tas bija patīkami), ar angļu aristokrātu manierēm un ar angļu gaumi (pie-

mēram, attiecībā uz asiņainu rostbifu, zirgu iejūgu, sulaiņiem u. tml.), Viņš bija liels «augstmaņa» draugs, kaveja viņam laiku, un bez tam Līzaveta Prokofjevna nezin kāpēc loloja kādu dīvainu domu, ka šis pavecais kungs (mazliet vieglprātīgs cilvēks un pa daļai sieviešu dzimuma cienītājs) pēkšņi sadomās aplaimot Aleksandru ar savu bildinājumu. Aiz visaugstākā un solidākā sapulcējušos slāņa nāca mazliet jaunāku viesu slānis, lai gan arī tie izcēlās ar visai smalkām īpašībām. Bez kņaza Š. un Jevgeņija Pavloviča pie šā slāņa piederēja arī pazīstamais apburošais kņazs N., bijušais sieviešu siržu lauzējs un uzvarētājs visā Eiropā, tagad jau ap četrdesmit pieci gadi vecs, vēl arvien lieliska izskata, brīnum prasmīgs stāstītājs, cilvēks ar ievērojamu mantas stāvokli, gan mazliet sašķobījušos, kurš aiz paraduma lielākoties dzīvoja ārzemēs. Te beidzot bija cilvēki, kuri it kā izveidoja pat īpašu trešo slāni un kuri nepiederēja paši par sevi pie sabiedrības «lolotajām aprindām», bet kurus, tāpat kā Jēpančinus, varēja reizēm nezin kāpēc sastapt šinīs «lolotajās» aprindās. Aiz zināma takta, kas viņiem bija kļuvis par likumu, Jēpančini tais retajos gadījumos, kad viņi saaicināja viesus, labprāt sajauca augstāko sabiedrību ar zemākas kārtas ļaudīm, ar «vidusšķiras cilvēku» izraudzītiem pārstāvjiem. Jēpančinus pat slavēja par to un izturējās pret viņiem kā pret tādiem, kas zina savu vietu un ir taktiski cilvēki, un Jēpančini lepojās ar to. Viens no šīs vidusšķiras pārstāvjiem šai vakarā bija kāds tehnisko daļu pulkvedis, nopietns cilvēks, visai tuvs kņaza Š. paziņa, kurš arī viņu bija ievēdis pie Jēpančiniem, cilvēks, kas tomēr sabiedrībā bija nerunīgs un valkāja uz labās rokas rādītāja pirksta lielu un izskatīgu gredzenu, droši vien kāda dāvanu. Te bija beidzot pat kāds literāts — dzejnieks, no vāciešiem, bet krievu dzejnieks un turklāt pilnīgi pieklājīgs, tā ka viņu bez bažām varēja ievest labākajā sabiedrībā. Viņam bija izskatīga āriene, lai gan nezin kāpēc mazliet šķebinoša, ap trīsdesmit astoņi gadi, ģērbies viņš bija nevainojami, piederēja pie augstākā mērā buržuāziskas, taču arī pie augstākā mērā godājamās vācu ģimenes, prata izmantot dažādus gadījumus, izspraukties augstu personu aizbildniecībā un noturēties viņu labvēlībā. Kādreiz viņš bija pārtulkojis no vācu valodas kāda ievērojama vācu dzejnieka visai ievērojamu sacerējumu, prata pantos izlikt savu tulkojumu, prata padīžoties ar kāda slavēna, bet miruša krievu dzejnieka draudzību (ir vesels slānis rakstnieku, kam ārkārtīgi tīkas piedēvēties publiski par draugiem lieliem, bet mirušiem rakstniekiem), un nupat nesen «vecā augstmaņa» sieva ievēda viņu pie Jēpančiniem. Šī kundze bija izdaudzzināta par literātu un zinātnieku aizbildni un tiešām vienam vai diviem rakstniekiem bija izraudājusi

pat pensiju, izmantojot par starpniekiem augsti stāvošas personas, kuru vidū viņai bija sava nozīme. Bet nozīme savā ziņā viņai bija. Šī dāma bija ap četrdesmit pieci gadi veca (tātad visai jauna sieva tik sirmam vecūkam kā viņas vīrs), bijusi skaistule, kam tikās arī tagad, un šī mānija taču piemīt daudzām četrdesmit pieci gadi vecām dāmām, ģērbties pārlieku grezni; prāta viņai nebija daudz un zināšanas literatūrā pavisam apšaubāmas. Bet literātu pabalstīšana viņai bija tāda pati mānija kā greznā ģērbšanās. Viņai veltīja daudz sacerējumu un tulkojumu; divi trīs rakstnieki ar viņas atļauju bija iespieduši viņai rakstītās vēstules par ārkārtīgi svarīgām lietām... Un, lūk, visu šo sabiedrību kņazs ņēma par pilnu, noturēja par vistīrāko zeltu bez ligatūras. Taču arī visi šie cilvēki, kā par spīti, bija šovakar visgaišākajā noskaņā un visai apmierināti ar sevi. Visi viņi bez izņēmuma zināja, ka ar savu apmeklējumu dara Jēpančiniem lielu godu, bet, ak vai, kņazs nemaz nenojauta tādas fineses. Viņš nemaz nenojauta, piemēram, ka Jēpančini, kam bija padomā tik svarīgs solis kā viņu meitas likteņa izlemšana, nemaz neiedrošinātos neparādīt viņu, kņazu Lēvu Nikolajeviču, vecajam augstmanim, atzītajam viņu ģimenes aizbildnim. Bet vecais augstmanis, lai gan no savas puses gluži mierīgi būtu uzņēmis ziņu pat par visbriesmīgāko Jēpančinu nelaimi, — katrā ziņā apvainotos, ja Jēpančini saderinātu savu meitu bez viņa padoma un, tā sakot, viņam neapjautājosies. Kņazs N., šis miļlais, šis neapšaubāmi asprātīgais un tik ļoti cēlsirdīgais cilvēks, bija augstākā mērā pārliecināts, ka viņš ir kaut kas līdzīgs saulei, kas uzlēkusi šovakar pār Jēpančinu viesistabu. Viņš uzskatīja tos par bezgala daudz zemākiem nekā viņš, un taisni šī vientiesīgā un cēlā doma arī radīja viņā šo apbrīnojami miļo atklātību un draudzību pret šiem pašiem Jēpančiniem. Viņš zināja ļoti labi, ka šai vakarā viņam katrā ziņā kaut kas jāpastāsta, lai apburtu sabiedrību, un gatavojās uz to pat ar zināmu iedvesmu. Kņazs Lēvs Nikolajevičs, kas vēlāk noklausījās šo viņa stāstu, atzina, ka nekad neesot dzirdējis nekā līdzīga tik spožam humoram un tik brīnišķīgai jautrībai un naivumam, gluži aizkustinošam tāda donžuāna mutē kā kņazs N. Un tomēr, ja viņš tikai nojaustu, cik šis pats stāsts ir vecs, novazāts, kā iekalts no galvas un kā jau nopluinīts un apnicis visās viesistabās, un tikai pie nevainīgajiem Jēpančiniem tas parādījās atkal kā jaunums, kā lieliska cilvēka svaigs, sirsniņš un spīdošs atmiņu stāsts. Beidzot pat šis vācietēns, dzejniecīnš, lai gan izturējās neparasti laipni un atturīgi, bet arī tas gandrīz uzskatīja, ka ir cilvēks, kas dara godu šim namam ar savu ierašanos. Bet kņazs nemanīja medaļas otru pusi, nemanīja nekādus īstos cēloņus. Šo nelaimi Aglaja nemaz

nebija paredzējusi. Pati viņa bija apbrīnojami skaista šai vakarā. Visas trīs jaunkundzes bija uzcirtušās, kaut arī ne visai grezni, un pat ar tādām sevišķām frizūrām. Aglaja sēdēja kopā ar Jevgeņiju Pavloviču un neparasti draudzīgi ar viņu sarunājās un jokojā. Jevgeņijs Pavlovičs izturējās it kā mazliet solidāk nekā citreiz, arī varbūt aiz cieņas pret augstmaņiem. Viņu gan sabiedrībā jau sen pazina; viņš tur bija jau savs cilvēks, kaut arī jauns. Šovakar viņš bija ieradies pie Jēpančiniem ar sēru lentu ap plātmali, un Belokonska uzslavēja viņu par šo lentu: dažs cits brāļadēls šādos apstākļos varbūt nemaz nebūtu uzlicis tāda tēvoča dēļ sēru lentu. Arī Līzaveta Prokofjevna bija ar to apmierināta, bet vispār viņa likās it kā pārāk norūpējusies. Kņazs pamanīja, ka Aglaja pāris reižu viņā vēriģi paskatījās un, šķiet, bija ar viņu apmierināta. Pamazām vien viņš kļuva ļoti laimīgs. Agrākās «fantastiskās» domas un bažas (pēc sarunas ar Lebedevu) viņam tagad, tās nejausi, bet bieži atceroties, šķita kā nepiepildāmi un neiespējami, pat smieklīgi sapņi! (Un jau tāpat viņa lielākā, lai gan neapzinīgā vēlēšanās un tieksme pirmīt un augu dienu bija — kaut kā izdarīt tā, lai nebūtu jānotic šim sapnim!) Runāja viņš maz, tikai atbildot uz jautājumiem, un beidzot pavisam aplūsa, sēdēja un tikai klausījās, bet, acīm redzot, iegrimdams tvīksmē. Pamazām vien viņā pašā nobrieda kaut kas līdzīgs iedvesmai, kas izdevīgā gadījumā var iekvēloties. Bet ierunājās viņš nejausi, arī atbildot uz jautājumu, un, kā likās, gluži bez jebkāda nodoma...

VII

Kamēr viņš tiksmi nolūkojās Aglajā, kas jautri tērzēja ar kņazu N. un Jevgeņiju Pavloviču, pēkšņi pavecais kungs angļomans, kas kavēja laiku «augstmanim» otrā kaktā un kaut ko viņam jūsmīgi stāstīja, izrunāja Nikolaja Andrejeviča Pavliščeva vārdu. Kņazs aši pagriezās uz viņu pusi un sāka klausīties.

Runa bija par tagadējo kārtību un par kaut kādām nekārtībām muižnieku īpašumos N. guberņā. Angļomana stāstos laikam slēpās arī kaut kas jautrs, jo večuks beidzot sāka smieties par stāstītāja žultaino draiskumu. Viņš stāstīja tekoši, kaut kā nūrdīgi vilkdams vārdus, maigi uzsvērdams patskaņus, kāpēc viņš bijis spiests taisni tagadējās kārtības pēc pārdot kādu savu lielisku muižu N. guberņā un, nemaz nebūdams sevišķās naudas grūtībās, pat par puscenu, bet tai pašā laikā paturēt paputējušu muižu, kura nes zaudējumus un

par kuru jāprāvojas, un par to vēl piemaksāt. «Lai izvairītos no prāvas arī ar Pavliščeva iecirkni, es no viņiem aizbēgu. Vēl viens vai divi tādi mantojumi, un es būšu izputināts. Man tomēr tur tika trīs tūkstoši desetinu lieliskas zemes!»

— ... Ivans Petrovičs netaisnīgi Nikolajam Andrejevičam Pavliščevam radnieks... tu taču meklēji, kā liekas, radniekus, — Ivans Fjodorovičs pusbalī sacīja kņazam, pēkšņi pagadījies līdzās un pamanījās ārkārtējo kņaza interesi par sarunu. Līdz šim viņš bija kavējis laiku savam ģenerālim priekšniekam, bet sen jau pamanīja pilnīgo Ļeva Nikolajeviča vientulību un sāka bažīties; viņš gribēja iesaistīt kņazu zināmā mērā sarunā un tādējādi otrreiz rādīt viņu un stādīt priekšā «augstākajām personām».

— Ļevs Nikolajevičs ir Nikolaja Andrejiča Pavliščeva audzēklis pēc vecāku nāves, — viņš iemeta starpā, sastapdams Ivana Petroviča skatienu.

— Ļo-oti pati-kami, — tas piebilda, — un pat ļoti labi atceros: Pirmīt, kad mūs Ivans Fjodorovičs iepazīstināja, es jūs tūlīt pazinu, pat pēc sejas. Jūs tiešām esat maz pārmainījies izskatā, lai gan es jūs redzēju, kad jūs bijāt vēl bērns, jums bija gadu desmit vai vienpadsmit. Ir kaut kas tāds, kas vaibstos atgādina...

— Jūs esat redzējis mani bērna gados? — jautāja kņazs, ļoti pārsteigts.

— Ak, jau ļoti sen, — turpināja Ivans Petrovičs, — Zlatoverhovā, kur jūs toreiz dzīvojāt pie manām māsiņām. Es agrāk diezgan bieži iegriezos Zlatoverhovā, — jūs mani neatceraties? Ļo-oti var būt, ka neatceraties... Jūs toreiz bijāt... ar kādu slimību toreiz sirgāt, tā ka es pat kādreiz par jums pabrinājos...

— Neko neatceros! — dedzīgi apstiprināja kņazs.

Vēl daži paskaidrojumi, gluži mierīgi no Ivana Petroviča puses un apbrīnojami satraukti no kņaza puses, un izrādījās, ka abas dāmas, padzīvojušas jaunavas, netaisnīgi Pavliščeva radnieces, kuras dzīvojušas viņa muižā Zlatoverhovā un kurām kņazs uzticēts audzināšanā, bijušas savukārt Ivana Petroviča māsiņas. Arī Ivans Petrovičs, tāpat kā visi, gandrīz neko nevarēja paskaidrot par iemesliem, kuru dēļ Pavliščevs tā rūpējies par mazo kņazu, savu audžu bērnu. «Pavisam piemirsu toreiz par to painteresēties,» tomēr izrādījās, ka viņam lieliska atmiņa, jo viņš pat atcerējās, cik stingra bijusi pret mazo audzēkni vecākā māsiņa Marfa Ņikitišna, «tā ka es ar viņu pat sabāros kādreiz jūsu dēļ par audzināšanas sistēmu, tāpēc ka tikai žagari un žagari vien slimam bērnam — tas taču... pats piekritīsīt...» — Un cik maiga pret nabaga zēnu bija jaunākā māsiņa

Natālija Ņikitišna... «Viņš abas tagad,» viņš tālāk paskaidroja, «dzīvo jau N. N. guberņā (nezinu tikai, — vai ir vēl dzīvas?), kur viņš no Pavliščeva mantoja visai labu nelielu muižu. Marfa Ņikitišna laikam gribēja klosterī iestāties; apgalvot tomēr nevaru; varbūt esmu dzirdējis par kādu citu... jā, to es par dakterieni nesen dzirdēju...»

Kņazs visu to noklausījās ar jūsmā un aizgrābtībā mirdzošām acīm. Neparastā dedzībā viņš savukārt paziņoja, ka nekad nepieņems sev, ka šo sešu mēnešu laikā, ceļojot pa vidienes guberņām, viņš neesot atradis laiku uzmeklēt un apciemot savas bijušās audzinātājas. «Viņš katru dienu gribējis braukt, un vienmēr viņu aizkavējuši apstākļi... bet tagad viņš nosoloties... katrā ziņā... kaut vai uz N. N. guberņu... Tad jūs pazīstat Natāliju Ņikitišnu? Cik brīnum jauka, cik svēta dvēsele! Bet arī Marfa Ņikitišna... piedodiet man, bet jūs laikam esat maldīgos uzskatos par Marfu Ņikitišnu! Viņa bija stingra... nevarēja taču nezaudēt pacietību... ar tādu idiotu, kāds es toreiz biju (hi-hi). Es taču toreiz biju galīgs idiots, jūs neticēsiet (ha-ha!). Tomēr... tomēr, jūs mani toreiz esat redzējis... Kā gan es jūs neatceros, sakiet, lūdzu! Tad jūs... ak mans dievs, vai tad patiesi jūs esat Nikolaja Andrejiča Pavliščeva radnieks?»

— Ti-ciet man, — pasmaidīja Ivans Petrovičs, aplūkodams kņazu.

— Ak, es ne jau tāpēc teicu, ka es... šaubītos... un galu galā, vai tad par to var šaubīties (he-he!)... kaut vai drusciņu? Kaut vai mazu drusciņu!! (He-he!) Bet es gribu teikt, ka nelaiķis Nikolajs Andrejičs Pavliščevs bija tik lielisks cilvēks! Visaugstsirdīgākais cilvēks, tiešām, ticiet man!

Kņazs ne vien bija palicis bez elpas, viņš, tā sakot, «aizrāvās aiz savas labās sirds», kā otrā rītā par to izteicās Adelaida sarunā ar savu ligavaini kņazu Š.

— Ak mans dievs! — smējās Ivans Petrovičs. — Kāpēc gan es nevarētu būtu radnieks arī pat augst-sirdīgākam cilvēkam?

— Ak mans dievs! — kņazs iesaucās, mulsdams, steigdamies un iejūsminādamies arvien vairāk un vairāk. — Es... es atkal pateicu mulķību, bet... taisni tā vajadzēja būt, tāpēc ka es... es... ek, taču tas atkal nav tas! Un kas gan tagad ir mani, sakiet, lūdzu, ar tādām interesēm... ar tik milzīgām interesēm! Un salīdzinājumā ar šo visaugstsirdīgāko cilvēku, tāpēc ka viņš taču, nūdien, bija visaugstsirdīgākais cilvēks, — vai nav tiesa? Vai nav tiesa?

Kņazs jau drebēt drebēja. Kāpēc viņš pēkšņi bija tā uztraucies,

kāpēc nonācis tādā aizkustinājuma pilnā sajūsmā gluži ne no šā, ne no tā un, likās, pilnīgi nesamērīgi ar sarunu priekšmetu, — to būtu grūti izprast. Bet viņš bija tādā omā un pat gandrīz vai sajuta šai brīdī nezin pret ko un par ko viskvēlāko un dziļāko pateicību, — varbūt pat pret Ivanu Petroviču, tāpat arī pret visiem viesiem vispār. Viņš jau bija pārāk «laimes pārņemts». Ivans Petrovičs sāka beidzot ieskatīties viņā daudz vērīgāk; ļoti vērīgi aplūkoja viņu arī «augstmanis». Belokonska uzmeta kņazam niknu skatienu un saknieba lūpas. Kņazs N., Jevgeņijs Pavlovičs, kņazs Š., jaunavas — visi pārtrauca sarunu un klausījās. Likās, Aglaja bija izbijusies, bet Liza-veta Prokofjevna gluži vienkārši nolaida rokas. Dīvainas gan arī bija meitas un māmiņa: pašas viņas bija izlēmušas un nospriedušas, ka kņazam būtu labāk nosēdēt visu vakaru klusējot, bet, kolīdz ieraudzīja viņu kaktā pilnīgi vientuļu un gluži apmierinātu ar savu likteni, tā tūlīt sāka uztraukties. Aleksandra jau gribēja doties pie viņa un uzmanīgi, pāri visai istabai, pievienoties viņu pulciņam, tas ir, kņaza N. pulciņam, blakus Belokonskai. Bet, kolīdz kņazs pats sāka runāt, viņas vēl vairāk uztraucās.

— Ka vislieliskākais cilvēks, tur jums taisnība, — iespaidīgi, vairs nesmaidīdams, sacīja Ivans Petrovičs, — jā, jā... viņš bija ļoti jauks cilvēks! Ļoti jauks un cienījams cilvēks, — viņš piebilda, brīdī klusējis. — Visādi, varētu sacīt, cienījams cilvēks, — viņš piebilda vēl iespaidīgāk pēc trešā pārtraukuma, — un... un pat ļoti patīkami redzēt no jūsu puses...

— Vai šim pašam Pavliščevam neiznāca kāds gadījums... dīvains... ar abatu... ar abatu... piemirsu, ar kādu abatu, tikai visi toreiz kaut ko stāstīja, — it kā pūlēdamies atcerēties, sacīja «augstmanis».

— Ar abatu Guro, jezuītu, — atgādināja Ivans Petrovičs, — jā, tādi ir mūsu viskrietnākie un cienījamākie cilvēki! Jo viņš tomēr bija dižciltīgs cilvēks ar lielu īpašumu, kambarkungs, un, ja... dienētu tālāk... Te pēkšņi pamet dienestu un visu, lai pārietu katolicismā un kļūtu par jezuītu, pie tam vēl gandrīz atklāti, ar sevišķu sajūsmu. Tiešām, istā laikā nomira... jā; tad visi runāja...

Kņazs bija gluži apstulbis.

— Pavliščevs... Pavliščevs pārgāja katolicismā? Tas nevar būt! — viņš šausmās iesaucās.

— Nu, «nevar būt!» — solidi nosvepstēja Ivans Petrovičs. — Tas jau stipri sacīts, jūs pats piekritīsiet, manu miļo kņaz... Jūs tomēr tā cienāt netaiķi... tiešām, viņš bija ļoti labs cilvēks, un tāpēc, manuprāt, šis blēdis Guro galvenokārt arī guva panākumus. Bet jūs

pajautāriet man, man, cik daudz rūpju un pūļu man bija pēc tam šīnī lietā... un taisni ar šo pašu Guro! Iedomājieties, — griezās viņš pēkšņi pie večuka, — viņi pat pretenzijas testamenta lietā gribēja izvirzīt, un man nācās toreiz ķerties pie visenerģiskākajiem līdzekļiem... lai vestu viņus pie prāta... jo viņi prata šo lietu! Ap-brī-nojami! Bet, paldies dievam, tas notika Maskavā, es tūdaļ pie grāfa, un mēs viņus... vedām pie prāta...

— Jūs neticēsit, kā jūs mani apbēdinājāt un pārsteidzāt! — atkal kņazs iesaucās.

— Nožēloju; bet tas viss, patiesību sakot, ir nieki un ar niekiem vien beigtos, kā vienmēr; esmu pārliecināts. Pagājušo vasaru, — griezās viņš atkal pie večuka, — grāfiene K. arī, kā stāsta, iestājusies kādā katoļu klosterī ārzemēs; mūsējie tomēr neztur, ja reiz pakļaujas šiem... veikļajiem blēžiem... sevišķi ārzemēs.

— Tas viss no mūsu... paguruma, es domāju, — autoritatīvi noburkšķēja večuks, — nu, ir arī viņiem sludināšanas maniere... smalka, sava maniere... arī iebiedēt prot. Mani arī trīsdesmit otrajā gadā Vīnē nobiedēja, ticiet man; tikai es vis nepadevos un aizbēgu no viņiem, ha-ha!

— Es dzirdēju, ka tu toreiz, draudziņ, ar skaisto grāficiņu Le-vicku esot no Vīnes uz Parīzi aizbēdzis, savu posteni pametis, nevis bēdzis no jezuīta, — Belokonska pēkšņi iemeta.

— Nu, no jezuīta, tomēr iznāk, ka no jezuīta! — uzķēra večuks, iesmiedamies no patīkamās atmiņas. — Jūs, kā liekas, esat ļoti reliģiozs, kas tik reta parādība tagad jaunam cilvēkam, — viņš laipni uzrunāja kņazu Levu Nikolajeviču, kas klausījās, muti iepletis un vēl arvienu pārsteigts; večukam, acīm redzot, gribējās iepazīt kņazu vēl tuvāk; aiz dažiem iemesliem tas viņu sāka ļoti interesēt.

— Pavliščevs bija gaiša prāta cilvēks un kristietis, īsts kristietis, — kņazs pēkšņi sacīja, — kā gan viņš varēja pakļauties... nekristīgajai ticībai? Katolicisms — tikpat kā nav kristīgā ticība! — viņš pēkšņi piebilda, acīm iezibsnoties, un raudzījās uz priekšu, kaut kā uzmezdamas skatienu visiem reizē.

— Nu, tas ir par daudz, — nomurmināja večuks un izbrīnījies paskatījās Ivanā Fjodorovičā.

— Kā gan katolicisms nav kristīgā ticība? — Ivans Petrovičs pagriezās krēslā. — Bet kāda tad?

— Pirmkārt, nav kristīgā ticība! — ārkārtīgi uzbudināts un pār-mērīgi asi atkal uzsāka kņazs. — Tas pirmkārt, bet, otrkārt, Romas katolicisms ir sliktāks pat par pašu ateismu, tādas ir manas domas!

Jā! Tādas ir manas domas! Ateisms tikai sludina nulli, bet katolicisms iet tālāk: tas sludina izkropļoto Kristu, viņu pašu apmeloto un nozākāto, pretējo Kristu! Tas sludina antikristu, zvēru jums, ticēt man! Tā ir mana personiskā un senā pārlicība, un tā mani pašu ir nomocījusi... Romas katolicisms tic, ka bez vispasaules valsts varas baznīca nevar noturēties zemes virsū, un kliezd: «*Non possumus!*»¹ Manuprāt, Romas katolicisms nav nemaz ticība, bet gan Rietumeiropas impērijas turpinājums, un tajā viss pakļauts šai domai, sākot ar ticību. Pāvests sagrābis zemi, laicīgo troni un paņēmis rokā zobenu; kopš tā laika viss tā arī notiek, tikai zobenam pievienoti meli, lišana, viltus, fanātisms, mānticība, noziedzība, viņi rotālājušies ar vissvētākajām, patiesākajām, sirsnīgākajām, dedzīgākajām tautas jūtām, visu, visu samainījuši pret naudu, pret zemisko laicīgo varu. Vai tā nav antikrista mācība?! Kā gan varēja no viņiem necelties ateisms? Ateisms cēlies no viņiem, no paša Romas katolicisma! Ateisms vispirām kārtām no viņiem pašiem arī sākās: vai tad viņi varēja ticēt paši sev? Tas nostiprinājās aiz riebuma pret viņiem; tas ir viņu melu un garīgā nespēka auglis! Ateisms! Pie mums dievam netic vēl tikai atsevišķas aprindas, kā lieliski izteicās viņdien Jevgeņijs Pavlovičs, tie, kas zaudējuši pamatu; bet tur, Eiropā, jau pašas tautas milzīgas masas sāk neticēt — agrāk aiz tumsības un aiz meliem, bet tagad jau aiz fanātisma, aiz naida pret baznīcu un pret kristiānismu!

Kņazs apstājās, lai atvilktu elpu. Viņš briesmīgi ātri bija runājis. Viņš bija bāls un smagi elpoja. Visi saskatījās; bet beidzot večuks atklāti iesmējās. Kņazs N. izvilka lorneti un, nenovērsdam skatienu, aplūkoja kņazu. Vācietēns dzejnieks izlida no kakta un pievirzījās tuvāk pie galda, ļauni sminēdams.

— Jūs ļoti pār-spī-lē-jat, — novilka Ivans Petrovičs, it kā garlaikodamies un pat kā kautrēdamies, — turiesnes baznīcā arī ir pārstāvji, visai cienījami un ti-ku-mī-gi...

— Es nekad neesmu runājis par atsevišķiem baznīcas pārstāvjiem. Es par Romas katolicismu runāju tā būtībā, es runāju par Romu. Vai tad baznīca var pilnīgi izzust! Es nekad neesmu to teicis!

— Piekritu, bet tas viss ir zināms un pat — nav vajadzīgs un... pieder pie teoloģijas...

— Ai nē, ai nē! Ne tikai pie teoloģijas, ticēt man, ka ne! Tas skar mūs daudz vairāk, nekā jūs domājat. Tur jau slēpjas visa mūsu kļūda, ka mēs vēl nespējam saskatīt, ka šis nav tikai teoloģijas

¹ Nespējami (*Lat.*)

jautājums vien! Jo arī sociālisms ir katolicisma un katoliskās būtības auglis! Arī tas, tāpat kā tā brālis ateisms, radies no izmisuma, pretstatā katolicismam morālajā ziņā, lai aizvietotu pazaudēto reliģijas morālisko varu, lai remdinātu izslāpušās cilvēces garīgās slāpes un glābtu to ne ar Kristu, bet ar varmācību! Tā arī ir brīvība varmācības ceļā, tā arī ir zobena un asiņu radīta apvienība! «Tu nedrīksti ticēt dievam, tev nedrīkst būt īpašuma, nedrīkst būt personības, *fraternité* ou *la mort*¹, divi miljoni galvu!» Ir sacīts: jūs viņus pazīsīsit pēc viņu darbiem! Un nedomājiet, ka tas viss ir tik nevainīgi un neapdraud mūs; ak, mums ir vajadzīgs pretspars, un ātrāk, ātrāk! Ir vajadzīgs, lai kā pretspars Rietumiem atspīdētu mūsu Kristus, ko mēs esam saglabājuši un ko viņi nemaz nav pazinuši! Nevis verdziski uzķeroties uz jezuitu maksšķeres, bet mūsu krievisko civilizāciju viņiem nesot, mums tagad jānostājas viņu priekšā, un lai nerunā pie mums, ka viņi sludinot izsmalcināti, kā nupat sacīja kāds...

— Bet atļaujiet taču, atļaujiet, — briesmīgi nobažījies, sacīja Ivans Petrovičs, skatīdamies apkārt un pat sākdams baiļoties, — visas jūsu domas, protams, ir teicamas un pilnas patriotisma, bet tas viss ir augstākā mērā pārspīlēts un... labāk par to nemaz nerunāt...

— Nē, nav pārspīlēts, drīzāk otrādi; tieši otrādi, jo nav manos spēkos to pateikt, bet...

— Atļaujiet taču!

Kņazs aplusa. Viņš sēdēja, izstiepies uz sava krēsla, un nekustīgs, ugunīgu skatienu raudzījās Ivanā Petrovičā.

— Man liekas, ka jūs pārlietu pārsteidzis notikums ar jūsu labdari, — laipni, nezaudējot mieru, piebilda večuks, — jūs varbūt iekvēlinājusi... vientulība. Ja jūs padzīvosit vairāk cilvēkos, — bet sabiedrībā, es ceru, par jums priecāsies kā par lielisku jaunekli, — tad, protams, jūs nomierināsīsit savu jūsmu un redzēsīsit, ka viss ir daudz vienkāršāk... turklāt tādi reti gadījumi... notiek, manuprāt, pa daļai no mūsu pārsātinājuma, bet pa daļai aiz... garlaicības.

— Taisni tā, taisni tā, — kņazs iesaucās, — tā ir vislieliskākā doma! Taisni «aiz garlaicības, aiz mūsu garlaicības», nevis aiz pārsātinājuma, bet, gluži otrādi, aiz slāpēm... nevis aiz pārsātinājuma, tur jūs maldijāties! Ne tikai aiz slāpēm, bet pat aiz iekaisuma, aiz drudzainām slāpēm! Un... nedomājiet, ka tas tik nenozīmīgi, ka var tikai pasmieties; piedodiet man, ir jāprot nojaust! Mūsējie, kolīdz sasniedz krastu, kolīdz pārlicinās, ka tas ir krasts, tā uzreiz tik ļoti priecājas par to, ka tūlīt nonāk līdz galējībām; kāpēc tā? Jūs te

¹ Brālība vai nāve. (*Franc.*)

brīnāties par Pavliščevu, jūs visu piedēvējat viņa ārprātam vai lab-sirdībai, bet tas nav tā! Un ne tikai mūs, bet visu Eiropu pārsteidz tādos gadījumos mūsu krieviskā kaisle: pie mums, ja pāriet katolicismā, tad katrā ziņā kļūst par jezuītu, turklāt par vienu no visapslēptākajiem; ja par ateistu paliek, tad katrā ziņā sāk pieprasīt, lai iznīcinām ticību dievam ar varu, tas ir, arī ar zobenu! Kāpēc tā, kāpēc uzreiz tādas ārprātības? Vai tiešām nezināt? Tāpēc, ka viņš tēvzemi atradis, ko te nav pamanījis, un nu priecājas; krastu, zemi ir atradis un metas to skūpstīt! Ne jau tikai aiz godkārības, ne jau vienīgi aiz nelāgām godkāres jūtām rodas krievu ateisti un krievu jezuīti, bet arī aiz garīgajām sāpēm, aiz garīgajām slāpēm, aiz ilgām pēc augstāka uzdevuma, pēc stingra krasta, pēc dzimtenes, kam vairs netic, tāpēc ka nekad nav to pazinuši! Bet par ateistu kļūt ir viegli krievu cilvēkam, vieglāk nekā jebkuram citam visā pasaulē! Un mūsējie nevis vienkārši kļūst par ateistiem, bet katrā ziņā *sāk ticēt* ateismam kā jaunai ticībai, nemaz nenojauzdami, ka ir noticējuši nullei. Tādas ir mūsu slāpes! «Kam nav pamata zem kājām, tam nav dieva.» Tas nav mans izteiciens. Tā teica kāds tirgonis no vec-ticībniekiem, ar ko es sastapos ceļodams. Tiesa, viņš izteicās citādi, viņš sacīja: «Kas no dzimtās zemes atteicies, tas arī no sava dieva atteicies.» Padomājiet vien, ka pie mums visizglītotākie cilvēki pat hlistismā metušies... un ar ko gan tādā gadījumā hlistisms sliktāks nekā nihilisms, jezuītisms, ateisms? Pat varbūt vēl dziļāks! Bet tik tālu ir novedušas ilgas!... Atklājiet izslāpušajiem un kaislīgajiem Kolumba ceļabiedriem «Jaunās Pasaules» krastu, atklājiet krievu cilvēkam krievu «Pasauli», ļaujiet sameklēt viņam šo zeltu, šo dārgumu, kas paslēpts no viņa zemē! Parādiet viņam nākamībā visas cilvēces atjaunotni un tās atdzimšanas varbūtību vienīgi ar krievisko domu, krievisko dievu un Kristu, un jūs redzēsīt, kāds varens un patiesīgs, gudrs un lēnprātīgs milzis izaugs pārsteigtās pasaules priekšā, pārsteigtās un izbiedētās, tāpēc ka viņi gaida no mums vienīgi zobenu, zobenu un varmācību, tāpēc ka viņi, spriežot pēc sevis, ne iedomāties mūs nevar bez barbarisma. Un tā līdz šim laikam, un jo tālāk, jo vairāk! Un...

Bet te pēkšņi kaut kas atgadījās, un oratora runa pārtrūka vis-negaidītākā kārtā.

Visa šī drudzainā tirāde, visi šie uzplūdušie kaisles un nemiera pilnie vārdi un jūsmīgās domas, kas it kā drūzmējās kādā jūklī un lēca pāri viena otrai, tas viss pareģoja kaut ko bīstamu, kaut ko sevišķu tik pēkšņi un acīm redzami ne no šā, ne no tā iekarsušā jaunā cilvēka noskaņā. No viesistabā esošajiem visi, kas pazina kņazu,

bailīgi (bet daži arī ar kaunu) brīnījās par viņa izlēcienu, kas tik maz saskanēja ar viņa parasti pat biklo atturību, ar viņa reti sastopamo un sevišķo taktu dažos gadījumos un ar augstākās pieklājības instinktīvo nojausmu. Nevarēja saprast, kāpēc tā iznācis: ne jau ziņa par Pavliščevu varēja būt par iemeslu. Dāmu kaktā raudzījās uz viņu kā uz jukušu, bet Belokonska atzinās vēlāk, ka «vēl mirkli, un viņa jau gribējusi glābties». «Vecīši» bija gluži apjukuši no pirmā pārsteiguma; ģenerālis priekšnieks neapmierināts bargi raudzījās no sava krēsla. Tehnisko daļu pulkvedis sēdēja pilnīgi nekustīgi. Vācietēns pat nobāleja, bet vēl arvien smaidīja savu neisto smaidu, noraudzīdamies citos: kā citi atsauksies? Tomēr tas viss, kā arī «viss skandāls» varēja beigties gluži parastā un dabiskā kārtā, varbūt pat pēc brīža; ārkārtīgi pārsteigts, bet agrāk par citiem atpauzes Ivans Fjodorovičs jau vairākkārt mēģināja apturēt kņazu; bet, tā kā nebija panākumu, viņš spraucās tagad pie viņa ciešā un noteiktā apņēmībā. Vēl brīdis un, ja jau tas būtu nepieciešami, tad viņš varbūt uzņemtos draudzīgi izvest kņazu ārā, minot par ieganstu viņa slimību, kas varbūt tiešām būtu taisnība un kam ļoti ticēja pie sevis Ivans Fjodorovičs... Taču viss iegrozījās citādi.

Jau pašā sākumā, kolīdz kņazs iegāja viesistabā, viņš apsēdās iespējami tālāk no Ķīnas vāzes, ar ko viņu tik ļoti bija nobiedējusi Aglaja. Vai var noticēt, ka pēc Aglajas vakardienas vārdiem viņā bija radusies kāda cieša pārliecība, kāda brīnumaina un neiedomājama nojauta, ka viņš katrā ziņā un jau rīt pat sadauzīs šo vāzi, lai kā no tās vairītos, lai kā sargātos no nelaimes? Bet tā tas bija. Šo viesību laikā citi spēcīgi, bet gaiši iespaidi sāka pārņemt viņa dvēseli; mēs jau runājam par to. Viņš aizmirsā savu nojautu. Kad viņš uzdzirdēja par Pavliščevu un Ivans Fjodorovičs pieveda un parādīja viņu atkal Ivanam Petrovičam, viņš pārsēdās tuvāk pie galda un tieši trāpījās atzveltnī blakus milzīgajai, skaistajai Ķīnas vāzei, kas stāvēja uz pjedestāla gandrīz līdzās viņa elkonim, mazdruscīn aiz tā.

Sakot savus pēdējos vārdus, viņš pēkšņi piecēlās, neuzmanīgi atvēzēja roku, kaut kā sakustināja plecu, un... atskanēja vispārējs kliedziens! Vāze sašūpojās, sākumā kā neizpratnē: vai tikai nekrist uz galvas kādam no večukiem, bet pēkšņi nosvērās uz pretējo pusi, uz vācietēna pusi, kurš šausmās tikko atlēca sāņus, un nogāzās uz grīdas. Dārdoņa, kliedzieni, dārgās lauskas, kas izkaisījušās pa grīdsegu, izbailes, izbrīns, — ak, kas notika ar kņazu, to ir grūti attēlot, un tas arī gandrīz nav vajadzīgs! Bet nevaram nepieminēt kādu savādu sajūtu, kas viņu pārsteidza taisni šai pašā mirklī un

pēkšņi skaidri iznira no visu citu neskaidro un dīvaino sajūtu pulka: nevis kauns, ne skandāls, ne bailes, nevis pēkšņums satrieca viņu visvairāk, bet gan pareģojuma piepildīšanās! Kas īstenībā bija šai domā tik aizraujošs, viņš nemaz nevarētu sev izskaidrot; viņš tikai juta, ka ir satriekts līdz sirds dziļumiem, un stāvēja izbailēs, gandrīz mistiskās izbailēs. Vēl mirklis, un viss viņa priekšā it kā atpletās, šausmu vietā bija gaisma un prieks, sajūsma; sāka aizrauties elpa un... bet mirklis pagāja. Paldies dievam, tas nebija tas! Viņš uzlepoja vieglāk un palūkojās apkārt.

Viņš ilgi it kā nesaprata to jucekli, kas kūšāja ap viņu, tas ir, saprata pilnīgi un visu redzēja, bet stāvēja kā tāds nepiederušais, kam te nav nekādas daļas un kas kā neredzamais cilvēks pasakā ielavijies istabā un novēro svešus, bet viņam interesantus cilvēkus. Viņš redzēja, kā novāca lauskas, dzirdēja steidzīgas sarunas, redzēja Aglaju, kas bija bāla un dīvaini raudzījās viņā, ļoti dīvaini: viņas acis nemaz nebija naida, nebija ne drusciņas dusmu; tā raudzījās viņā ar izbiedētu, taču tik simpatisku skatienu, bet citos ar tik zvērojošām acīm... sirds viņam pēkšņi saldi iesmeldzās. Beidzot viņš ieraudzīja dīvainā izbrīnā, ka visi ir apsēdušies un pat smejas, it kā nekas nebūtu noticis! Vēl brīdis, un smieklī pieņēmas: smējās jau, viņā raudzīdamies, par viņa stingo mēmumu, bet smējās draudzīgi, jautri; daudzi ar viņu uzsāka sarunu un runāja tik laipni, un pati pirmā bija Līzaveta Prokofjevna: viņa runāja smiedamās un kaut ko ļoti ļoti labu. Pēkšņi viņš sajuta, ka Ivans Fjodorovičs draudzīgi uzsit viņam uz pleca; Ivans Petrovičs arī smējās; bet vēl jaukāks, vēl pievilcīgāks un simpatiskāks bija večuks; viņš saņēma kņazu aiz rokas un, viegli to spiezdams, viegli uzsizdams pa to ar otras rokas delnu, pierunāja viņu attapties gluži kā mazu izbiedētu zēnu; tas briesmīgi kņazam patika, un večuks beidzot nosēdināja viņu cieši sev blakus. Kņazs ar baudu ieskatījās viņam sejā, bet vēl arvienu nezin kāpēc viņam trūka spēka runāt, elpa viņam aizņaudzās; večuka seja šķita tik patikama.

— Kā? — viņš beidzot nomurmināja. — Jūs tiešām man piedodat? Arī... jūs, Līzaveta Prokofjevna?

Smieklī pieauga; kņazam parādījās asaras acīs; viņš neticēja pats sev un bija aizgrābts.

— Protams, vāze bija brīnum skaista. Es to atceros šeitān jau gadu piecpadsmiti, jā... piecpadsmit... — sacīja Ivans Petrovičs.

— Nu, ir ar nelaimi! Arī cilvēkam pienāk gals, bet te māla poda dēļ! — skaļi sacīja Līzaveta Prokofjevna. — Vai tiešām tu

tā izbījies, Lev Nikolajič? — viņa pat bažīgi piebilda. — Nevajag, miļais, nevajag; tu tiešām mani baidi.

— Un visu piedodat? Visu, bez vāzes? — kņazs pēkšņi trukās kājās, bet večuks tūlīt atkal pavilka viņu aiz rokas. Tas negribēja laist viņu vaļā.

— *C'est très curieux et c'est très sérieux!*¹ — nočukstēja viņš pār galdu Ivanam Petrovičam, tomēr diezgan skaļi; kņazs varbūt arī dzirdēja.

— Tad es nevienu no jums neesmu aizvainojis? Jūs neticēsit, cik laimīgu mani dara šī doma; bet tā tam arī jābūt! Vai tad es varēju te kādu aizvainot? Es atkal aizvainošu jūs, ja tā nodomāšu.

— Nomierinieties, mans draugs, tas ir pārspilējums. Un jums nepavisam nav tā jāpateicas; šīs jūtas ir skaistas, bet pārspilētas.

— Es jums nepateicos, es tikai... priecājos par jums, es esmu laimīgs, raudzīdamies uz jums; varbūt es runāju mulķīgi, bet — man ir jārunā, ir jāizskaidro... kaut vai aiz cieņas pašam pret sevi.

Viss viņā bija brāzmais, neskaidrs un drudzains; ļoti varēja būt, ka vārdi, ko viņš izrunāja, bieži vien nebija tie, ko viņš gribēja sacīt. Viņa skatiens it kā jautāja: vai viņš drīkst runāt? Viņa skatiens apstājās pie Belokonskas.

— Nekas, draudziņ, turpini, turpini, tikai nepaliec bez elpas, — viņa piebilda, — tu arī pirmīt ar aizdusu sāki un redzi nu, kur nonāci; bet runāt nebīsties: šie kungi redzējuši vēl brīnumainākas lietas nekā tu, viņus nepārsteigsi, un tu jau nemaz neesi diez cik liels gudrinieks, tikai vāzi te sadauzīji un pārbiedēji.

Kņazs smaidīdams viņu uzklausīja.

— Jūs taču, — viņš griezās pēkšņi pie večuka, — jūs taču studentu Podkumovu un ierēdni Švabrinu pirms trim mēnešiem no trimdas izglābāt?

Večuks pat nosarka mazliet un nomurmināja, ka vajadzētu nomierināties.

— Un par jums taču es dzirdēju, — viņš uzrunāja tūlīt Ivanu Petroviču, — ka N. gubernā jūs esot saviem ugunsgrēkā cietušajiem zemniekiem, jau brīvlaistajiem, kas jums sagādājuši nepatīkšanas, par velti devis kokus, ar ko būvēties?

— Nu, tas ir pār-spī-lējums, — nomurmināja Ivans Petrovičs, tomēr labpatikā pieņemdamas cienīgu stāju; bet šoreiz viņam bija pilnīgi taisnība, ka «tas ir pārspilējums»: tās bija tikai nepatīesas baumas, ko kņazs bija dzirdējis.

¹ Tas ir ļoti interesanti un ļoti nopietni (*Franc.*)

— Bet jūs, kņaziene, — viņš pēkšņi griezās pie Belokonskas, gaiši smaidīdams, — vai tā nebijāt jūs, kas pirms pusgada uzņēmāt mani Maskavā kā pašas delu, pēc Līzavetas Prokofjevnas vēstules saņemšanas, un tiešām kā pašas dēlam devāt kādu padomu, ko es nekad neaizmirsīšu. Atceraties?

— Ko tu vai no ādas lien ārā? — īgni noteica Belokonska. — Cilvēks tu esi labs, bet smieklīgs: tev pasniegs divus grašus, bet tu pateiksies kā par dzīvības glābšanu. Tu domā, ka tas slavējami, bet tas ir riebīgi.

Viņa gandrīz jau noskaitās, bet pēkšņi sāka smieties un šoreiz labsirdīgus smieklus. Noskaidrojās arī Līzavetas Prokofjevnas seja; pasmaidīja arī Ivans Fjodorovičs.

— Es jau teicu, ka Lēvs Nikolajičs ir cilvēks... cilvēks... vārdu sakot, nebūtu tikai tā aizelsies, kā kņaziene piebilda... — nomurmināja ģenerālis, priecīgi aizkustināts, atkārtodams Belokonskas vārdus, kas viņu pārsteidza.

Vienīgi Aglaja bija skumīga; bet viņas seja arvienu vēl kvēloja, varbūt aiz sašutuma.

— Viņš tiešām ir ļoti mīļš, — večuks atkal nomurmināja, griezdamies pie Ivana Petroviča.

— Es ienācu šeit ar grūtu sirdi, — kņazs turpināja pieaugošā apjukumā, arvienu ātrāk un ātrāk, arvienu divaināk un aizrautīgāk, — es... es baidījos no jums, baidījos arī no sevis. Visvairāk no sevis. Atgriezdamies te, Pēterburgā, es nosolījos katrā ziņā sastapties ar mūsu izcilākajiem cilvēkiem, vecākajiem, senas cilts cilvēkiem, pie kuriem pats piederu, starp kuriem pats esmu viens no pirmajiem pēc dzimuma. Es taču tagad ar tādiem pašiem kņaziem kopā sēdu, kāds esmu pats, tā taču ir? Es gribēju jūs iepazīt, un tas bija vajadzīgs; ļoti ļoti vajadzīgs!... Es vienmēr biju dzirdējis par jums pārāk daudz slihta, vairāk nekā laba, par jūsu interešu sīkumainību un norobežotību, par atpalcību, par šauru izglītību, par smieklīgajiem paradumiem, — ak, tik daudz taču par jums raksta un runā! Es ziņkārīgs nācu šurp šodien, nācu apmulsis; man vajadzēja redzēt pašam un pašam pārliecināties: vai tiešām viss šis krievu cilvēku augšējais slānis vairs nekur neder, ir pārdzīvojis savu laiku, apšicis veclaicīgajā dzīvē un spējīgs tikai nomirt, bet arvienu vēl sīkā, skaudības pilnā cīņā ar cilvēkiem... nākotnes cilvēkiem, traucējot viņus, nemanot, ka pats jau mirst? Es arī agrāk neticēju šim uzskatam pilnīgi, tāpēc ka mums pat augstākās kārtas nekad nav bijis, varbūt tikai galminieki pēc mundiera vai... gadījuma pēc, bet tagad jau pavisam tā izzudusi, tā taču ir, vai ne?

— Nu, tas nepavisam tā nav, — dzēligi iesmējās Ivans Petrovičs.

— Nu jau atkal sācis klabēt! — nenocietās Belokonska.

— *Laissez le dire*,¹ viņš jau drebēt dreb, — večuks atkal pusbalsī brīdināja.

Kņazs bija pilnīgi kā neprātā.

— Un kas notika? Es ieraudzīju smalkus, vienkāršus, gudrus cilvēkus; es ieraudzīju sirmgalvi, kas apmiļo un uzklausa zēnu, kāds esmu es; redzu cilvēkus, kas spējīgi saprast un piedot, krieviskus un labus cilvēkus, gandrīz tikpat labus un sirsnīgus, kādus es sastapu tur, ne par matu sliktākus. Tad spriediet paši, cik priedīgi es biju pārsteigts! Ak, ļaujiet man to izteikt! Es daudz biju dzirdējis un pats ļoti ticēju, ka augstākajā sabiedrībā viss tikai manieres, viss ir izkurtējusi forma, bet būtība izsīkusi; taču es pats tagad redzu, ka tas nevar būt pie mums; tas kaut kur ir, tikai ne pie mums. Vai tad tiešām jūs visi te tagad esat jezuīti un krāpnieki? Es dzirdēju, kā pirmīt stāstīja kņazs N.; vai tad tas nav valširdīgs, nav iedvesmas pilns humors, vai tā nav patiesa labsirdība? Vai tad tādi vārdi var nākt pār lūpām cilvēkam... kas miris, ar apsīkušu sirdi un talantu? Vai tad miroņi varētu izturēties pret mani tā, kā jūs esat izturējušies? Vai tad tas nav materiāls... nākotnei, cerībām? Vai tad tādi cilvēki var nesaprast un atpalikt?

— Vēlreiz lūdzu, nomierinieties, mans mīlais, mēs par visu to citreiz, un es ar prieku... — pasmīnēja «augstmanis».

Ivans Petrovičs nokrekšķinājās un sagrozījās savā atzveltnes krēslā; Ivans Fjodorovičs sakustējās; ģenerālis priekšnieks sarunājās ar augstmaņa sievu, nepiegriedzams vairs ne mazāko vērību kņazam; bet augstmaņa sieva bieži vien ieklausījās un paraudzījās uz viņu.

— Nē, ziniet, labāk jau man runāt! — jaunā drudzainā jūtu uzplūdamā turpināja kņazs, kaut kā sevišķi uzticīgi un pat konfidenciali griezdamies pie večuka. — Man Aglaja Ivanovna vakar aizliedza runāt un pat nosauca tematus, par ko nedrīkstot runāt; viņa zina, ka tas mani padara smieklīgu! Man divdesmit septītais gads, bet es taču zinu, ka esmu gluži kā bērns. Man nav tiesību izteikt savu domu, es to sen esmu sacījis; es tikai Maskavā ar Rogožinu runāju atklāti... Mēs abi Puškinu lasījām, visu izlasījām; viņš nezināja, pat Puškina vārdu nezināja... Es vienmēr baidos ar savu smieklīgo izskatu sakompromitēt domu un *galveno ideju*. Man trūkst

¹ Ļaujiet viņam runāt. (*Franc.*)

žesta. Man ir vienmēr gluži pretējs žests, bet tas sacel smieklus un pazemo ideju. Mēra sajūtas arī nav, bet tas ir galvenais; tas pat ir pats galvenais... Es zinu, ka man labāk sēdēt un klusēt. Kad es iecērtos un apklustu, tad liekos pat ļoti prātīgs cilvēks, turklāt vēl apdomāju. Bet tagad man labāk runāt. Es tāpēc sāku runāt, ka jūs tik jauki mani raugāties; jums ir tik skaista seja! Es vakar Aglajai Ivanovnai apsoliļos, ka visu vakaru klusēšu.

— *Vraiment?*¹ — pasmaidīja večuks.

— Bet es domāju brīžiem, ka es arī maldos, tā domādams: valdirdība taču ir žesta vērts, — vai ne? Vai ne?

— Reizēm.

— Es gribu visu izskaidrot, visu, visu, visu! Ak jā! Jūs domājat, ka esmu utopists? Ideologs? Ak nē, man nūdien tikai tādas vienkāršas domas... Jūs neticat? Jūs smaidāt? Ziniet, ka esmu nekrietns dažreiz, tāpēc ka zūd ticība; pirmīt es nācu šurp un domāju: «Nu, kā es sākšu ar viņiem runāt? Ar kādu vārdu jāiesāk, lai viņi kaut jel ko saprastu?» Kā es baidījos, bet par jums es baidījos vairāk, briesmīgi, briesmīgi! Un tomēr, — vai tad es varēju baidīties, vai nebija kauns baidīties? Kas par to, ka uz vienu apzinīgo tāds milzums atpolicēju un nekrietno? Taisni tur mans prieks, esmu pārliecināts tagad, ka nav nekāds milzums, ir tikai dzīvs materiāls! Nav jāapmūst arī no tā, ka mēs esam smieklīgi, — vai nav tiesa? Jo tas tiešām ir tā, mēs esam smieklīgi, vieglprātīgi, ar sliktām ierāšām, garlaikojamies, skatīties neprotam, saprast neprotam, mēs taču visi esam tādi, visi, kā jūs, tā es, tā viņi! Jo jūs taču neapvainojaties par to, ka es acīs saku jums, ka jūs esat smieklīgi? Bet, ja tā, vai tad jūs neesat materiāls? Ziniet, manuprāt, dažreiz pat labi būt smieklīgam — un vēl labāk: ātrāk var piedot viens otram, ātrāk arī samierināties; ne jau visu var saprast uzreiz, ne jau taisni ar pilnību mums uzsākt! Lai sasniegtu pilnību, iepriekš daudz kas nav jāsaprot! Bet, ja pārāk drīz sapratīsim, tad droši vien arī slikti sapratīsim. To es jums saku, jums, kuri jau tik daudz esat mācējuši saprast un... nesaprast. Es tagad nebaidos par jums; jūs taču nedusmojaties, ka jums tādus vārdus saka tāds zēns? Jūs smeļaties, Ivan Petrovič. Jūs domājat: es par *tiem* baidījos, esmu *viņu* advokāts, demokrāts, vienlīdzības orators? — iesmējās viņš histēriski (viņš ik brīdī iesmējās īsus un jūsmīgus smiekļus). — Es baidos par jums, par jums visiem un par visiem mums kopā. Es taču pats esmu sensens kņazs un ar kņaziem kopā sēdu. Es runāju, lai glābtu

¹ Vai tiešām? (*Franc.*)

mūs visus, lai neizzustu šī kārtā veltīgi, kā pa tumsu, neko nenozaudama, par visu zūdīdamās un visu pazaudēdama. Kāpēc izzust un atdot citiem vietu, kad varam palikt priekšgalā un būt vecākie? Būdami priekšgalā, būsim arī vecākie. Kļūsim par kalpiem, lai kļūtu par vecākajiem.

Viņš vairākkārt tiecās piecelties no krēsla, bet večuks viņu pastāvīgi atturēja, ar pieaugošu nemieru raudzīdamies viņā.

— Klausieties! Es zinu, ka runāt nav labi: labāk vienkāršs piemērs, labāk vienkārši iesākt... es jau esmu iesācis... un — vai tad tiešām cilvēks var būt nelaimīgs? Ak, kas gan ir manas bēdas un mans posts, ja manos spēkos ir kļūt laimīgam? Ziniet, es nesaprotu, kā var paiet garām kokam un nebūt laimīgam, ka redzi to? Runāt ar cilvēku un nebūt laimīgam, ka mīli viņu! Ak, es tikai neprotu izteikt... bet cik daudz ik uz soļa lietu, kas tik skaistas, ko pat gluži paklīdis cilvēks atzīst par skaistām! Paskatieties bērniņā, paskatieties dievišķīgajā ausmā, paskatieties zālītē, kā tā aug, paskatieties acis, kas uz jums raugās un jūs mīl...

Viņš jau sen stāvēja kājās. Večuks jau izbijies raudzījās viņā. Lizaveta Prokofjevna iekliedzās: «Ak mans dievs!» — pati pirmā noģīzdama, un sasīta rokas. Aglaja aši pieskrēja pie viņa, paspēja uztvert viņu savās rokās un ar šausmām, ar sāpēs pārvērstu seju viņa uzdzirdēja nelaimīgā kņaza «sirdi satricinošo un plosošo» mežonīgo kļiedzienu. Slimnieks gulēja uz grīdsegas. Kāds pasteidzās jo drīzāk palikt viņam zem galvas spilvenu.

To neviens nebija gaidījis. Pēc stundas ceturkšņa kņazs N., Jevgeņijs Pavlovičs, večuks mēģināja atkal atdzīvināt vakaru, bet vēl pēc pusstundas visi jau brauca projām. Tika izteikts daudz līdzjūtības vārdu, daudz nožēlu, dažādas domas. Ivans Petrovičs izteicās starp citu, ka «jaunais cilvēks esot sla-vo-fils vai kas tamlīdzīgs, bet ka tomēr tas neesot bīstami». Večuks neko neizsacīja. Tiesa, jau vēlāk, otrajā un trešajā dienā, visi mazliet nodusmojās; Ivans Petrovičs jutās pat aizvainots, tomēr tikai nedaudz. Priekšnieks ģenerālis kādu laiku bija mazliet vēss pret Ivanu Fjodoroviču. Ģimenes «aizbildnis», augstmanis, arī kaut ko noburkšķēja no savas puses ģimenes tēvam par pamācību, pie kam glaimīgi izteicās, ka ļoti interesējoties par Aglajas likteni. Viņš bija tiešām diezgan labs cilvēks; bet viens no iemesliem, kas augu vakaru uzturēja viņa ziņkāribu pret kņazu, bija arī nesena kņaza piedzīvojums ar Nastasju Filipovnu; par šo piedzīvojumu viņš šo to bija dzirdējis un pat ļoti interesējās par to, gribēja pat izjautāt.

Belokonska, aizbraukdama no viesībām, sacīja Līzavetai Prokofjevnaī:

— Ko lai saka, ir gan labs, gan slikts; bet, ja gribi zināt manas domas, tad vairāk gan slikts. Pati redzi, kāds cilvēks, slimis cilvēks!

Līzaveta Prokofjevna nolēma pie sevis galīgi, ka precinieks ir «neiespējams», un naktī nosolijās, ka, «kamēr viņa dzīvos, kņazs nebūs viņas Aglajas vīrs». Tādos uzskatos viņa arī piecēlās no rīta. Bet tai pašā rītā pēc divpadsmitiem, brokasta laikā, viņa nonāca apbrīnojamā pretrunā pati ar sevi.

Uz kādu, tomēr ārkārtīgi uzmanīgu māsu vaicājumu Aglaja pēkšņi atbildēja vēsi, bet vīzdegunīgi, kā atcīrzdama:

— Es nekad un neko neesmu viņam solījusies, nekad mūžā neesmu uzskatījusi viņu par savu līgavaini. Viņš man tikpat svešs cilvēks kā jebkurš cits.

Līzaveta Prokofjevna pēkšņi aizsvīlās:

— To es nebīju gaidījusi no tevis, — viņa sacīja sarūgtināta, — precinieks viņš ir neiespējams, es zīnu, un paldies dievam, ka tā iznāca; bet no tevis es tādus vārdus nebīju gaidījusi! Es domāju, ka tu sacīsi ko citu. Es būtu visus tos vakarējos padzinusi, bet viņu atstājusi, tāds viņš ir cilvēks! . . .

Te viņa pēkšņi aplkusa, pati nobījusies no tā, ko bīja pateikusi. Bet ja viņa būtu zinājusi, cik netaisna viņa bīja šai brīdī pret meituli Jau viss bīja izlemts Aglajas galvā; viņa arī gaidīja savu stundu, kam viss bīja jāizšķīr, un katrs mājiens, katrs neuzmanīgs pieskāriens kā dziļa brūce plosīja viņai sirdi.

VIII

Arī kņazam šīs rīts sākās ar smagām nojautām; tās varēja izskaidrot ar viņa neveselību, bet viņš bīja pārāk nenoteikti skumjš, un tas viņu visvairāk nomocīja. Tīesa, viņš ne brīdī neaizmīrsa visu smago un sāpīgo, bet viņa skumjas gāja tālāk par to, ko viņš atcerējās un aptvēra; viņš saprata, ka nespēs viens pats sevi nomīerīnāt. Pamazām vien viņā iesakņojās gaidas, ka jau šodien ar viņu notīks kaut kas sevišķs un galīgs. Lēkme, kas viņam uznāca vakar, pieskaitāma pie vieglajām; izņemot hīpohondrīju, zināmu smagumu galvā un sāpes locekļos, viņš nejuta nekādu citu traucējumu. Galva viņam strādāja diezgan skaidrī, lai gan dvēsele bīja slīma. Piecēlās viņš

diezgan vēlu un tūlīt skaidri atcerējās vakardienu; lai gan ne gluži skaidri, tomēr atcerējās arī to, ka pusstundu pēc lēkmes viņu aizveda mājās. Viņš dabūja zināt, ka jau bijis pie viņa no Japāņiem atsūtīts cilvēks, lai apjautātos par viņa veselību. Pusdivpadsmitos ieradās otrs; tas viņam bija patikami. Vera Ļebedeva viena no pirmajām atnāca apraudzīt viņu un pakalpot viņam. Pirmajā brīdī, kolīdz viņa to ieraudzīja, viņa pēkšņi sāka raudāt, bet, kad kņazs tūdaļ nomierināja viņu, — jau smējās. Viņu nezin kāpēc pēkšņi pārsteidza šīs meitenes lielā līdzjūtība; viņš satvēra tās roku un nokūpstīja. Vera notvika.

— Ak, kāpēc jūs tā, kāpēc jūs tā! — viņa bailēs iesaucās, aši atraudama roku.

Viņa drīz vien aizgāja dīvaini samulsusi. Starp citu, viņa paguva pastāstīt, ka viņas tēvs šorīt mazā gaismiņā aizskrējis pie «aizgājēja», kā viņš saucot ģenerāli, uzzināt, vai tas neesot nomiris pa nakti un kas jauns dzirdams; runājot, ka tas droši vien drīz miršot. Pēc vienpadsmitiem pārnāca mājās un iegāja pie kņaza arī pats Ļebedevs, bet tikai «uz brīdi, lai apjautātos par dārgo veselību» utt. un bez tam ielūkotos «skapītī». Viņš tikai pūta un vaidēja, un kņazs drīz vien viņu atlaida, tomēr viņš mēģināja izjautāt par vakardienas lēkmi, lai gan bija redzams, ka par to viņš jau zina visos sikumos. Viņam pakal atskrēja Koļa, arī uz brīdi; tas tiešām steidzās un bija spēcīgā un drūmā satraukumā. Viņš vispirms tieši un neatlaidīgi palūdza kņazu izskaidrot viņam visu, ko no viņa slēpuši, piebilzdams, ka gandrīz visu jau uzzinājis vakar. Viņš bija spēcīgi un dziļi satricēts.

Ar visu iespējamo līdzcietību, uz kādu vien viņš bija spējīgs, kņazs pastāstīja visu, atcerēdamies faktus pilnīgi precīzi, un tas pārsteidza nabaga zēnu kā pērkona spēriens. Viņš nespēja izrunāt ne vārda un klusēdams sāka raudāt. Kņazs juta, ka tas ir viens no tiem iespaidiem, kas paliek uz visiem laikiem un rada lūzumu jauneklā dzīvē uz mūžu. Viņš pasteidzās atklāt tam savus uzskatus par šo lietu, piebilzdams, ka, pēc viņa domām, varbūt arī sirmgalvja nāves cēlonis esot galvenokārt šausmas, kas palikušas viņam sirdī pēc pārkāpuma, un ka uz to ne katrs esot spējīgs. Acis Koļam iezibējās, kad viņš klausījās kņazā.

— Nelietīgais Gaņa, Varja un Pticins! Es ar viņiem nestrīdēšos, bet mūsu ceļi šķiras no šā brīža! Ak kņaz, es no vakardienas notikumiem esmu smēlies ļoti daudz jauna; tas man par mācību! Es uzskatu, ka arī māte tagad nonākusi manā gādībā; lai gan viņa ir nodrošināta pie Varjas, bet tas ir kas cits...

Viņš pietrūkās kājās, atcerēdamies, ka viņu gaida, uz ātru roku apjautājās par kņaza veselību un, noklausījies atbildē, pēkšņi steigā piebilda:

— Vai nav vēl kas cits? Es dzirdēju vakar... (man tomēr nav tiesību), bet, ja jums kādreiz un jebkurā lietā būtu vajadzīgs uzticams kalps, tad tas stāv jūsu priekšā. Liekas, mēs abi esam ne gluži laimīgi, — vai ne tā? Bet... es neiztaujāju, neiztaujāju...

Viņš aizgāja, un kņazs vēl dziļāk nogrima domās: visi pareģo nelaimes, visiem jau gatavi slēdzieni, visi raugās tā, it kā zinātu kaut ko, arī tādu, ko viņš pats nezina; Lebedevs izjautā, Koļa tieši dod mājienu, bet Vera raud. Beidzot viņš īgni atmeta ar roku: «Nolādētā slimīgā aizdomība,» viņš nodomāja. Seja viņam noskaidrojās, kad pulksten divos viņš ieraudzīja Jēpančīnus, kas bija atnākuši «uz brītiņu» viņu apciemot. Tie arī tiešām iegriezās tikai uz brīdi. Līzaveta Prokofjevna, pieceldamās no brokastgaldā, bija paziņojusi, ka pastaigāties došoties visi tūlīt un visi kopā. Paziņojums tika izteikts pavēles formā, aprauti, sausi, bez paskaidrojumiem. Visi izgāja ārā, tas ir, māmiņa, jaunavas, kņazs Š. Līzaveta Prokofjevna devās tieši uz pretējo pusi, nevis turp, kur viņi gāja pastaigā ik dienas. Visi saprata, ko tas nozīmē, un visi klusēja, baidīdamies uztraukt māmiņu, bet viņa, kā vairīdamās no pārmetumiem un iebildumiem, gāja visiem pa priekšu neatskatīdamās. Beidzot Adelaida aizrādīja, ka pastaigā neesot tā jāskrien un ka māmiņu nevarot pānākt.

— Redziet, — Līzaveta Prokofjevna pēkšņi pagriezās atpakaļ, — mēs tagad ejam viņam garām. Lai Aglaja domā ko domādama un lai vēlāk notiktu kas notikdams, bet viņš nav mums svešinieks, tagad vēl turklāt ir nelaimīgs un slimš; es vismaz iegriezīšos viņu apraudzīt. Kas grib nākt man līdzi, lai nāk, kas negrib, — lai iet garām; ceļš ir brīvs.

Protams, ka visi iegriezās. Kņazs, kā pienākas, pasteidzās vēlreiz lūgt piedošanu par vakardienas vāzi un... skandālu.

— Nu, tas nekas, — atbildēja Līzaveta Prokofjevna, — vāzes nav žēl, žēl tevis. Tātad pats tagad atjēdz, ka ir bijis skandāls: lūk, ko nozīmē «otrā ritā...», bet arī tas nav nekas, jo katrs tagad redz, ka no tevis nav ko prasīt. Nu, uz redzēšanos, ir laiks; ja spēki ļauj, tad pastaigājies un atkal paguli — tas mans padoms. Bet, kad ienāk prātā, iegriezies kā agrāk; esi drošs reizi par visām reizēm, ka, lai notiktu kas notikdams, lai iznāktu kas iznākdams, tu tomēr paliksi mūsu mājas draugs; vismaz mans. Par sevi vismaz es atbildēt varu...

Uz aicinājumu atbildēja visi un apstiprināja māmiņas jūtas. Viņi aizgāja, bet šai vientiesīgajā steigā pateikt kaut ko laipnu un uzmundrinošu slēpās daudz cietsirdības, ko nemaz neatgida Līzaveta Prokofjevna. Aicinājumā iegrieztijs «kā agrāk» un vārdos «vismaz mans» — atkal ieskanējās it kā pareģojums. Kņazs atcerējās Aglaju; tiesa, viņa tam burvīgi uzsmaidīja ienākot un atvadoties, bet neteica ne vārda, pat arī tad, kad visi izteica savus draudzības apliecinājumus, lai gan pāris reižu cieši viņā paskatījās. Viņas seja bija bālāka nekā parasti, it kā nakti viņa būtu slikti gulējusi. Kņazs nolēma jau šovakar katrā ziņā doties pie viņiem «kā agrāk» un drudžaini paskatījās pulkstenī. Ienāca Vera, taisni trīs minūtes pēc Jēpančīnu aiziešanas.

— Man, Lev Nikolajevič, Aglaja Ivanovna nupat klusītēm lika jums ko pateikt.

Kņazs drebēt drebēja.

— Vai ir zīmīte?

— Nē, lika pateikt vārdiem; arī tad tikko paspēja. Viņa jūs ļoti lūdz visu dienu nevienu brītiņu neiziet no mājām, līdz pat septiņiem vakarā vai pat līdz deviņiem, gluži skaidri nevarēju sadzirdēt.

— Jā... kādēļ gan tā? Ko tas nozīmē?

— Nekā es nezīnu; tikai lika cieši jo cieši piekodināt.

— Taisni tā sacīja — «cieši jo cieši»?

— Nē, taisni tā neteica: tikko paspēja aizgriezusies pasacīt, labi vēl, ka es pati piesteidzos. Bet jau no sejas bija redzams, kā viņa pavēlēja: cieši jo cieši vai tāpat vien. Viņa tā mani paskatījās, ka sirds pamira...

Vēl daži jautājumi, un kņazs, lai gan neko vairāk nedabūja zināt, toties vēl vairāk uztraucās. Palicis vienatnē, viņš atlaidās uz dīvana un atkal sāka domāt. «Varbūt tur kāds pie viņiem būs līdz pulksten deviņiem, un viņa atkal par mani baidās, lai es viesu klātbūtnē kaut ko neizdarītu,» viņš beidzot izdomāja un atkal sāka nepacietīgi gaidīt vakaru un skatīties pulkstenī. Bet atminējums nāca daudz agrāk nekā vakars, sekoja jauns apmeklējums, un atminējums uzdeva jaunu, mokpilnu miklu: taisni pusstundu pēc Jēpančīnu aiziešanas pie viņa ienāca Ipoļits, tik noguris un nomocījies, ka, ienākdams un ne vārda neteikdams, kā neatmaņā burtiski iekrita atzveltnī un acumirkli viņu sāka mocīt neizciešams klepus. Viņš klepoja, kamēr nāca asinis. Acis viņam zvēroja un vaigos iekvēlojās sarkani plankumi. Kņazs viņam nomurmināja kaut ko, bet viņš neatbildēja un vēl ilgi

atgaiņājās tikai ar roku, lai viņu pagaidām liktu mierā. Beidzot viņš atguvās.

— Es aizeju! — viņš ar pūlēm beidzot noteica aizsmakušā balsī.

— Vai gribat, es jūs pavadīšu, — kņazs sacīja pieceldamies, bet aprāvās, atcerēdamies neseno aizliegumu iziet no mājas.

Ipolīts iesmējās.

— Ne jau no jums es aizeju, — viņš turpināja aizseldamies un kraukādami, — es, taisni otrādi, atzinu par vajadzīgu ierasties pie jums, pie tam darišanās... citādi nebūtu jūs traucējis. Es turp aizeju un šoreiz, šķiet, nopietni. Beigas! Es ne jau līdzietības dēļ, ticiet man... es jau arī apgūlos šodien, jau no desmitiem, lai vairs nemaz neceltos līdz pat *tam* laikam, bet tad pārdomāju un piecēlos vēlreiz, lai pie jums atnāktu... tātad ir vajadzība.

— Žēl uz jums skatīties; labāk būtu pasaucis mani nekā pats nopūlēties.

— Nu, pietiek. Iežēlojāties, tātad pieklājībai pilnīgi pietiek... Jā, piemirsu: kā tad jums ar veselību?

— Esmu vesels. Es vakar biju... ne visai...

— Dzirdēju, dzirdēju. Ķīnas vāzei slikti klājies; žēl, ka manis nebija! Es nāku darišanās. Pirmkārt, man šodien bija prieks redzēt Gavrilu Ardalionoviču satikšanās laikā ar Aglaju Ivanovnu, pie zaļā soliņa. Pabrīnijos par to, cik ļoti muļķīgs var būt cilvēkam izskats. Pateicu to pašai Aglajai Ivanovnai, kad Gavriļa Ardalionovičs bija aizgājis... Jūs, kā liekas, ne par ko nebrīnāties, kņaz, — viņš piebilda, neuzticīgi raudzīdamies kņaza mierīgajā sejā, — ne par ko nebrīnīties esot liela prāta pazīme; manuprāt, tā tikpat labi varētu būt arī lielas muļķības pazīme... Es tomēr te nedomāju jūs, atvainojiet... Man šodien nemaz nelaimējas atrast īstos izteicienus.

— Es jau vakar zināju, ka Gavriļa Ardalionovičs... — kņazs aprāvās, acīm redzot apmulsdams, jo Ipolīts tā pukošanās, ka viņš nemaz nebrīnīties.

— Zinājāt! Tas nu gan ir kaut kas jauns! Labāk tomēr nemaz nestāstiet... Bet šīsdienas satikšanās liecinieks jūs nebijāt?

— Jūs redzējāt, ka manis tur nebija, ja jūs pats tur bijāt.

— Nu, varbūt aiz krūma kaut kur notupējāt. Lai nu kā, es tomēr esmu priecīgs, protams, par jums, citādi es jau domāju, ka Gavrilam Ardalionovičam — priekšroka!

— Es lūdzu jūs nerunāt par to ar mani, Ipolīt, un nelietot tādus izteicienus.

— Jo vairāk tāpēc, ka jūs jau visu zināt.

— Jūs maldāties. Es gandrīz neko nezinu, un Aglaja Ivanovna droši zina, ka es neko nezinu. Es pat par šo satikšanos gluži neko nezināju... Jūs sakāt, bija satikšanās? Nu, labi, un lai tas paliek...

— Bet kā tad tā, te zinājāt, te atkal nezinājāt? Jūs sakāt: «Labi, un lai paliek.» Nu, nē, neesiet tik lētticīgs! Jo sevišķi, ja neko nezina. Jūs arī uzticiaties, tāpēc ka nezina. Bet vai jūs zināt, kādi aprēķini šim divām personām, brālītim ar māsiņu? Vismaz to varbūt nojaušat? ... Labi, labi, es beigšu, — viņš piebilda, pamanījis kņaza nepacietīgo kustību, — bet es esmu atnācis pats savās darīšanās un par to vēlos... izskaidroties. Velns parauj, nekādi nevar nomirt bez izskaidrošanās; briesmas, cik daudz es izskaidrojos. Vēlaties uzklaut?

— Runājiet, es klausos.

— Un tomēr es atkal mainu nodomu: es tomēr sāksu ar Gaņu. Vai varat iedomāties, ka arī man šodien bija likts atnākt pie zaļā soliņa. Negribu tomēr melot: es pats izlūdzos satikšanos, uzplijos, apsoliļos atklāt noslēpumu. Nezinu, vai es ierados par agru (liekas, tiešām par agru biju aizgājis), bet, kolīdz ieņēmu savu vietu līdzās Aglajai Ivanovnai, skatos, ierodas Gavrila Ardalionovičs un Varvara Ardalionovna, abi zem rokas, kā pastaigādamies. Šķiet, abi bija ļoti pārsteigti, mani sastopot; nebija gaidījuši, pat apmulsā. Aglaja Ivanovna notvīka un, ticat vai ne, mazliet pat samulsa, vai nu tāpēc, ka es tur biju, vai vienkārši ieraugot Gavrilu Ardalionoviču, tāpēc ka viņš jau ir ko vērts, tikai gluži notvīka un visu nodarīja vienā mirkli, ļoti smieklīgi: piecēlās, atbildēja uz Gavrila Ardalionoviča palocīšanos, uz Varvaras Ardalionovnas koķetīgo smaidu un pēkšņi atcirta: «Es tikai gribēju izteikt jums savu personīgo prieku par jūsu sirsnīgajām un draudzīgajām jūtām, un, ja man būs tās vajadzīgas, tad ticiet...» Te viņa atsveicinājās, un šie abi aizgāja, — nezinu, piemulķoti vai gavilēdami; Gaņa, protams, piemulķots; viņš neko nesaprata un nosarka kā vēzis (dažreiz viņam brīnumaina sejas izteiksmel), bet Varvara Ardalionovna, kā liekas, saprata, ka drīzāk jālaižas lapās un nav ko vairāk gaidīt no Aglajas Ivanovnas, un aizrāva brāli. Viņa ir gudrāka par to un, esmu pārliecināts, tagad triumfē. Bet es ierados apspriesties ar Aglaju Ivanovnu, lai norunātu satikšanos ar Nastasju Fiļipovnu.

— Ar Nastasju Fiļipovnu! — kņazs iekliedzās.

— Ahā! Jūs, šķiet, zaudējat aukstasinību un sākat brīnīties? Ļoti priecājos, ka jūs gribat būt līdzīgs cilvēkam. Par to es jūs

uzjautrināšu. Re, ko nozīmē pakalpot jauniņām un cēlām jaunavām: es šodien no viņas saņēmu plauku!

— M-morālisku? — netišām nezin kāpēc jautāja kņazs.

— Jā, fizisku ne. Man liekas, nevienam roka nepacelsies pret tādu, kāds esmu es, pat sieviete tagad nesītis; pat Gaņa nesītis! Lai gan kādu brīdi vakar es jau domāju, ka viņš klups man virsū... Varu saderēt, ka zinu, par ko jūs tagad domājat. Jūs domājat: «Pieņemsim, ka viņu nevajag sist, toties nosmacēt viņu var ar spilvenu vai slapju lupatu miegā, — pat vajag...» Jums sejā lasāms, ka jūs tā domājat, šinī pašā acumirkli.

— Nekad es tā neesmu domājis! — ar riebumu atteica kņazs.

— Nezinu, es šonakt redzēju sapnī, ka mani nosmacēja ar slapju lupatu... kāds cilvēks... nu, es jums pateikšu, kas: iedomājieties — Rogožins! Kā jūs domājat, vai var cilvēku nosmacēt ar slapju lupatu?

— Nezinu.

— Esmu dzirdējis, ka varot. Labi, lai paliek. Nu, kāpēc es esmu tenku vācele? Kāpēc viņa šodien nolamāja mani par tenku vāceli? Un iegaumējiet, kad jau visu līdz beidzamajam vārduņam bija noklausījusies un pat pārprašājusī... Bet tādas ir sievietes! Taču viņas dēļ es nodibināju sakarus ar Rogožinu, ar interesantu cilvēku; taču viņas interesēs iekārtoju viņai satikšanos ar Nastasju Filipovnu. Varbūt par to, ka es aizskāru patmīlību, bilzdams, ka viņa par Nastasjas Filipovnas «paliekām» priedzējas? Es taču to viņas pašas interesēs visu laiku viņai skaidroju, nenoliedzu, divas vēstules viņai aizrakstīju šādā garā un nu šodien trešā, satikšanās... Es pirmīt taisni ar to iesāku, ka tas viņu pazemo... Turklāt arī šis «palieku» vārds patiesībā nemaz nav mans, bet cita; vismaz pie Gaņas visi tā runāja; un viņa arī pati apstiprināja. Nu, kāpēc tad es viņai esmu tenku vācele? Redzu, redzu: jums tagad briesmīgi nāk smieklī, mani raugoties, un varu saderēt, ka jūs attiecināt uz mani muļķīgos pantus:

Un tad varbūt pār skumjo rietu manu
Lies mīla pēd'jā smaida zalgošanu.

Ha-ha-ha! — viņš pēkšņi iesmējās histēriskus smieklus un sāka klepot. — Iegaumējiet, — viņš nosēca caur klepu, — kāds ir Gaņa: runā par «paliekām», bet ko gan pats tagad grib izmantot!

Kņazs ilgi klusēja; viņu bija pārņēmušas šausmas.

— Jūs runājāt par satikšanos ar Nastasju Filipovnu? — viņš beidzot nomurmināja.

— Ē, vai tad tiešām jums nav zināms, ka šodien notiks Aglajas Ivanovnas satikšanās ar Nastasju Fiļipovnu, kādēļ Nastasja Fiļipovna arī izrakstīta no Pēterburgas īpaši ar Rogožina starpniecību, pēc Aglajas Ivanovnas ielūguma un ar manām pūlēm, un atrodas tagad kopā ar Rogožinu necik tālu no jums, agrākajā namā, pie tās kundzes, pie Darjas Aleksejevnas... ļoti divdomīgas kundzes, savas draudzenes, un turp tad šodien, uz šo divdomīgo namu, arī dosies Aglaja Ivanovna un tur notiks draudzīga saruna ar Nastasju Fiļipovnu, lai atrisinātu dažādus uzdevumus. Ar aritmētiku grib nodarboties. Jūs nezinājāt? Goda vārds?

— Tas ir neticami!

— Labi vien ir, ja neticami; bet kā gan jums to zināt? Lai gan te muša aizlaižas — un jau zināms: tāds miestelis! Es jūs tomēr esmu brīdinājis, un varat būt man pateicīgs. Nu, uz redzēšanos — droši vien viņpasaulē. Jā, vēl kas: lai gan es biju nekrietns pret jums, bet... kāpēc gan man jāzaudē tas, kas ir mans, saki, lūdzams? Jums par labu, vai ne? Es taču viņai savu «Atzišanos» veltīju (jūs to nezinājāt). Un kā viņa to uzņēma! He-he! Bet pret viņu es taču nebiju nekrietns, viņas priekšā es nejutu nekādu vainu: taču viņa mani apkaunoja un iegāza... Tomēr arī jūsu priekšā neesmu vainīgs nemaz; ja tur arī pieminēju par šim «paliekām» un vēl tādā garā, toties tagad jums kā dienu, tā stundu, tā satikšanās adresi paziņoju un visu šo spēli atklāju... aiz īgnuma, protams, nevis aiz augstsirdības. Ardieu, esmu plāpīgs kā stotīkis vai kā diloņslimnieks; tad pielūkojiet, rikojieties, pie tam ātrāk, ja vien jūs esat cilvēka vārda vērts. Satikšanās šodien pievakarē, tas ir droši.

Ipoļits devās uz durvīm, bet kņazs uzsauca viņam, un tas apstājās durvīs.

— Tātad Aglaja Ivanovna, pēc jūsu domām, pati ieradīsies šodien pie Nastasjas Fiļipovnas? — kņazs jautāja. Sarkani plankumi izspiedās viņam uz vaigiem un uz pieres.

— Skaidri nezinu, bet droši vien tā, — atbildēja Ipoļits, mazliet pagriezis atpakaļ galvu, — tomēr citādi nemaz nevar būt. Ne jau Nastasja Fiļipovna dosies pie viņas? Un ne jau arī pie Gaņas; viņam pašam gandrīz mironis mājās. Kā tad ir ar ģenerāli?

— Jau tādēļ vien nevar būt! — kņazs uzķēra. — Kā gan viņa izies no mājām, ja pat gribētu? Jūs nezināt... kādas parašas šai namā: viņa nevar aiziet viena pie Nastasjas Fiļipovnas; tie ir nieki!

— Redziet, kņaz: nevienš nelec pa logu laukā, bet — atgadisies ugunsgrēks, tad droši vien vissmalkākais džentlmenis un vissmalkākā dāma izlēks pa logu. Ja jau uznāk vajadzība, tad neko darīt, arī pie

Nastasjas Filīpovnas mūsu jaunkundze dosies. Bet vai tad viņas nekur laukā nelaiž, šīs jūsu jaunkundes?

— Nē, es par citu...

— Bet, ja par citu, tad viņai tikai jānokāpj no lieveņa un jāiet taisni, bet pēc tam var kaut vai nepārnākt mājās. Ir gadījumi, ka arī kuģus var sadedzināt un pat mājās var nemaz nepārnākt: dzīve nav vienīgi brokastis, pusdienas, ķņazi Š. Man liekas, jūs uzskatāt Aglaju Ivanovnu par jaunkundzi vai par kādu pansionāri; es jau viņai to sacīju; viņa laikam piekrita. Gaidiet ap pulksten septiņiem vai astoņiem... Es jūsu vietā būtu sūtījis turp uzmanīt, lai taisni to brīdi notrāpītu, kad viņa nokāps no lieveņa. Nu, kaut vai Koļu aizsūtiet; viņš labprāt paspiegos, esiet drošs, jūsu labā, protams... jo tas viss taču ir relatīvs... Ha-ha!

Ipoļits izgāja. Kņazam nebija vajadzības lūgt, lai kāds paspiego, jo arī viņš būtu spējīgs to darīt. Aglajas pavēle, lai viņš sēd mājās, tagad gandrīz bija saprotama: varbūt tā gribēja iegriezties viņam pakal. Tiesa, varbūt viņa taisni negribēja, ka viņš turp nokļūtu, un tāpēc arī lika sēdēt mājās... Varēja būt arī tā. Galva viņam reiba; visa istaba griezās riņķi. Viņš atgūlās uz dīvāna un aizvēra acis.

Lai nu šā vai tā, bet visam bija galīgi jāizšķiras. Nē, ķņazs neuzskatīja Aglaju par jaunkundzi vai par pansionāri; viņš sajuta tagad, ka jau sen bija baidījies un taisni no kaut kā tamlidzīga; bet kādēļ tā grib viņu satikt? Kņazam pār visu augumu pārskrēja šermuļi; viņam atkal bija drudzis.

Nē, viņš neuzskatīja Aglaju par bērnu! Viņam iedvesa šausmas citi viņas uzskati pēdējā laikā, citi vārdi. Dažreiz viņam likās, ka viņa it kā pārāk saņemas, pārāk valdās, un viņš atcerējās, ka tas viņu baidīja. Tiesa, visas šīs dienas viņš centās nedomāt par to, dzina projām smagās domas, bet kas gan slēpās šai dvēselē? Šis jautājums sen viņu mocīja, lai gan viņš ticēja šai dvēselei. Un, lūk, visam tam bija jāizšķiras un jānoskaidrojas jau šodien pat. Briesmīga doma! Un atkal — «šī sievietē!»! Kāpēc viņam vienmēr bija licies, ka šī sieviete ieradīsies taisni pašā pēdējā mirklī un sa-raus visu viņa likteni kā satrunējušu diegu? Ka viņam vienmēr ir tā licies, to viņš tagad bija gatavs apzvērēt, lai gan atradās pa pusei murgu stāvoklī. Ja viņš bija centies aizmirst viņu pēdējā laikā, tad vienīgi tāpēc, ka baidījās no viņas. Kā tad īsti ir: vai viņš milēja šo sievieti vai ienīda? Šo jautājumu viņš šodien ne reizes nebija sev uz-devis; te viņa sirds bija tīra: viņš zināja, ko viņš milēja... Viņš ne tik daudz baidījās no viņu abu satikšanās, ne no šīs satikšanās dīvai-nības, ne iemesla, kas viņam bija nezināms, ne no tās iznākuma, lai

kāds tas būtu, — viņš baidījās no pašas Nastasjas Filīpovnas. Viņš atcerējās jau vēlāk, pēc dažām dienām, ka šais drudžainajās stundās viņam gandrīz visu laiku rādījās viņas acis, viņš skatiens, viņš dzirdēja viņas vārdus — divainus vārdus, lai gan maz kas palika viņam atmiņā pēc šīm drudžainajām un skumjajām stundām. Viņš tikko atcerējās, piemēram, kā Vera atnesa viņam pusdienas un kā viņš ēda, neatcerējās, vai viņš gulēja pēc pusdienām vai ne. Viņš zināja tikai, ka sāka pilnīgi skaidri visu atšķirt šīn vakarā tikai no tā brīža, kad Aglaja pēkšņi ienāca pie viņa terasē un viņš pietrukās no dīvāna un izgāja istabas vidū viņai pretī: pulkstenis rādīja ceturksni uz astoņiem. Aglaja bija gluži viena, ģērbusies vienkārši un it kā steigā, vieglā apmetnī. Viņas seja bija bāla tāpat kā pirms, bet acis spilgts un sauss mirdzums; tādu acu izteiksmi viņš nekad tai nebija redzējis. Viņa vēriģi kņazu aplūkoja.

— Jūs esat pilnīgi sataisījies, — bilda viņa klusi un it kā mierīgi, — apģērbies, un platmale jums rokās; tātad jūs esat brīdināts, un es zinu, kas jūs brīdinājis: Ipoļits?

— Jā, viņš man sacīja... — kņazs nomurmināja tikko dzīvs.

— Tad iesim: jūs zināt, ka jums vajag mani pavadīt katrā ziņā. Jums taču pietiks spēka, es domāju, lai izietu?

— Man pietiek spēka, bet... vai tas iespējams?

Viņš aprāvās vienā mirkli un neko vairs nebija spējīgs izrunāt. Tas bija viņa vienīgais mēģinājums atturēt neprātīgo, bet pēc tam viņš pats sekoja viņai kā vergs. Lai cik sajukušas bija viņa domas, viņš tomēr saprata, ka tā arī bez viņa ies *turp* un tātad viņam katrā ziņā jāiet tai līdzī. Viņš nojauta, cik spēcīga ir viņas apņēmība; ne jau viņa spēkos bija apturēt šo mežonīgo dziņu. Viņi gāja klusi, visu ceļu nerunāja gandrīz ne vārda. Viņš tikai manīja, ka viņa labi zina ceļu, un, kad viņš gribēja iet apkārt vienu šķērsielu tālāk, jo tur iela bija tukšāka, un ieteica viņai to, viņa klausījās, sasprindzinādama uzmanību, un aprauti atbildēja: «Vienalga!» Kad viņi jau gandrīz bija pienākuši pie Darjas Aleksejevnas nama (liela un veca koka nama), no lieveņa iznāca kāda lepna dāma un viņai līdzī jauna meitene; abas, skaļi smiedamās un sarunādamās, iesēdās lieliskajā kariatē, kas gaidīja pie lieveņa, un ne reizes pat nepaskatījās nācējos, it kā nebūtu tos pamanījušas. Kolīdz kariete aizbrauca, durvis tūlīt atvērās otrreiz, un Rogožins, kas bija gaidījis, ielaida kņazu un Aglaju un aizslēdza aiz viņiem durvis.

— Visā namā tagad nav neviena, izņemot mūs četrus, — viņš skaļi piebilda, dīvaini paskatīdamies kņazā.

Turpat pirmajā istabā gaidīja arī Nastasja Filīpovna, tāpat ģēr-

busies ļoti vienkārši viscaur melnā; viņa piecēlās preti, bet nepasmaidīja un pat kņazam nesniedza roku.

Viņas vērigais un nemierīgais skatiens nepacietīgi pievērsās Aglajai. Abas apsēdās patālu viena no otras, Aglaja uz divāna istabas kaktā, Nastasja Fiļipovna pie loga. Kņazs un Rogožins palika stāvam, un viņus arī neuzaicināja apsēsties. Kņazs neizpratnē un it kā ar sāpēm atkal paskatījās Rogožinā, bet tas smaidīja joprojām savu agrāko smaidu. Klusums turpinājās vēl dažus mirkļus.

Kāda ļaunu vēstoša sajūta pārslidēja beidzot pār Nastasjas Fiļipovnas seju; viņas skatiens kļuva neatlaidīgs, ciets un gandrīz naidīgs, nevienu brīdi tas neatrāvās no viešņas. Aglaja, acīm redzot, bija apmulsusi, bet ne nobijusies. Ienākdama viņa tikko uzmeta acis savai sāncensei un pagaidām visu laiku sēdēja nodurtām acīm, kā nogrimusi domās. Pāris reižu it kā nejauši viņa pārlaida skatienu istabai; viņas sejā skaidri parādījās riebums, it kā viņa baidītos te notraipīties. Viņa neapzinīgi sakārtoja savu tērpu un pat nemiera pilna pārsēdās citā vietā, pavirzīdamās uz divāna stūri. Diezin vai viņa pati apzinājās visas savas kustības; bet tas, ka viņa neapzinājās, vēl vairāk pastiprināja tajās slēpto aizvainojumu. Beidzot viņa cieši un atklāti ieskatījās Nastasjai Fiļipovnai acīs un tūlīt skaidri redzēja visu, kas zvēroja viņas sāncenses saniknotajā skatienā. Sieviete saprata sievieti; Aglaja nodrebēja.

— Jūs, protams, zināt, kādēļ es jūs aicināju, — viņa beidzot sacīja, bet ļoti klusi, pat apstādamās pāris reižu šai īsajā teikumā.

— Nē, neko nezinu, — Nastasja Fiļipovna atbildēja dzestri un aprauti.

Aglaja nosarka. Varbūt viņai pēkšņi izlikās ārkārtīgi divaini un neticami, ka viņa sēd tagad kopā ar šo sievieti, «šīs sievietes» namā un viņai vajadzīga tās atbilde. Dzirdot Nastasjas Fiļipovnas balsis pirmās skaņas, gluži kā drebuļi pārskrēja viņas augumam. Visu to, protams, ļoti labi ievēroja «šī sieviete».

— Jūs visu saprotat... bet jūs tišām izliekaties, ka nesaprotat, — Aglaja sacīja gandrīz vai čukstus, drūmi raudzīdamās gridā.

— Kam gan tas būtu vajadzīgs? — tikko manāmi pasmīnēja Nastasja Fiļipovna.

— Jūs gribat izmantot manu stāvokli... ka esmu jūsu mājās, — jokaini un neveikli turpināja Aglaja.

— Tur jau nu gan vainīga esat jūs, nevis es! — iesvilās pēkšņi Nastasja Fiļipovna. — Nevis es jūs esmu aicinājusi, bet jūs mani, un līdz šim vēl nezīnu, kādēļ.

Aglaja augstprātīgi pacēla galvu.

— Pievaldiet mēli; ne ar šo jūsu ieroci esmu atnākusi pret jums cīnīties...

— Ā! Tātad jūs tomēr esat nākusi «cīnīties»? Vai zināt, es tomēr domāju, ka jūs esat... asprātīgāka...

Abas skatījās viena otrā, vairs neslēpdamas naida. Viena no šīm sievietēm bija tā pati, kas vēl tik nesen rakstīja otrai tādas vēstules. Un, lūk, viss izgaisa ar pirmo tikšanos un ar pirmajiem vārdiem. Un kā citādi? Šai brīdī, likās, nevienam no visiem četriem šinī istabā tas nemaz nelikās savādi. Kņazs, kas vēl vakar nebūtu noticējis iespējai ne sapnī to redzēt, tagad stāvēja, skatījās un klausījās, it kā visu to jau sen būtu nojautis. Visfantastiskākais sapnis pārvērtās pēkšņi visspilgtākajā un visskaudrākajā istenībā. Viena no šīm sievietēm tik stipri nicināja šai brīdī otru un tik stipri vēlējās viņai to pasacīt (varbūt arī tikai tādēļ vien bija atnākusi, kā otrā dienā izteicās Rogožins), ka, lai cik fantastiska bija šī otrā ar savu satraukto prātu un slimo dvēseli, nekāda agrāk pieņemta ideja, šķiet, nevarētu noturēties pretī viņas sāncenses indīgajai, tīri sievišķīgajai nicināšanai. Kņazs bija pārliecināts, ka Nastasja Filipovna pati neieņemties par vēstulēm; no viņas zvērojošiem skatieniem viņš nojauta, ko viņai tagad var nodarīt šīs vēstules; bet viņš atdotu pusi mūža, lai par tām neieņemtos tagad arī Aglaja.

Bet Aglaja pēkšņi it kā saņēmās un uzreiz savaldījās.

— Jūs neesat pareizi sapratusi, — viņa sacīja, — es neesmu nākusi ar jums... ķildoties, lai gan es jūs neieredzu. Es... es nācu pie jums... parunāt cilvēciski. Aicinādama jūs, es jau biju nolēmusi, par ko ar jums runāšu, un no šī lēmuma neatkāpšos, kaut jūs nemaz mani nesaprastu. Jo sliktāk tas būs jums, nevis man. Es griebēju jums atbildēt uz to, ko jūs man rakstījāt, un atbildēt personīgi, jo man tā likās ērtāk. Tad uzklausiet manu atbildi uz visām jūsu vēstulēm: man kļuva žēl kņaza Leva Nikolajeviča pirmo reizi tai pašā dienā, kad es ar viņu iepazinos un kad pēc tam uzzināju par visu to, kas noticis jūsu viesībās. Man tāpēc kļuva viņa žēl, ka viņš ir tik vientiesīgs cilvēks un aiz savas vientiesības noticējis, ka var būt laimīgs... ar tāda rakstura sievieti. Kā es baidījos par viņu, tā arī notika: jūs nevarējāt viņu iemīlēt, jūs nomocijāt viņu un pametat. Jūs tāpēc nespējāt viņu mīlēt, ka esat pārāk lepna... nē, nevis lepna, es pārteicos, bet tāpēc, ka jūs esat godkārīga... pat ne tā: jūs esat patmīlīga līdz... ārpriekam, ko pierāda arī jūsu vēstules man. Jūs viņu, tik vienkāršu, nevarējāt iemīlēt un varbūt pat klusībā nicinājāt, smējāties par viņu, jūs varējāt iemīlēt vienīgi savu negodu un nemitīgo domu par to, ka esat apkaunota un ka jūs apvainojūši.

Ja jums būtu mazāk negoda vai nemaz tā nebūtu, jūs būtu nelaīmīgāka... (Aglaja ar baudu izrunāja šos vārdus, kas pārāk steidzīgi izlauzās, bet jau sen bija sagatavoti un apdomāti, jau tad apdomāti, kad vēl ne sapnī nenāca prātā par tagadējo satikšanos; viņa ar indīgu skatienu sekoja, kādu efektu tie rada Nastasjas Filīpovnas aizuztraukuma izķēmotajā sejā.) Jūs atceraties, — viņa turpināja, — toreiz viņš atrakstīja man vēstuli; viņš saka, — ka jūs par šo vēstuli zinot un esot pat to lasījusi? No šīs vēstules es visu sapratu, pie tam pareizi sapratu; viņš nesen man apstiprināja pats, tas ir, visu, ko es tagad jums saku, pat vārdu pa vārdam. Pēc vēstules es sāku gaidīt. Es nojautu, ka jums vajag atbraukt šurpu, jo jūs taču nespējat iztikt bez Pēterburgas: jūs esat vēl pārāk jauna un skaista provincei... Tomēr arī tie nav mani vārdi, — piebilda viņa, briesmīgi nosarkdama, un no šā brīža piesarkums vairs nenozuda no viņas sejas līdz pat runas beigām. — Kad es ieraudzīju atkal kņazu, es jutos viņa dēļ briesmīgi sāpināta un aizskarta. Nesmejieties; ja jūs smiesities, tad jūs neesat cienīga to saprast...

— Jūs redzat, ka es nesmejos, — skumji un bargi noteica Nastasja Filīpovna.

— Man tomēr vienalga, smeļieties, ja jums tik. Kad es sāku viņu izjautāt pati, viņš man teica, ka sen vairs jūs nemīlot, ka pat atmiņas par jums viņu mokot, bet ka viņam esot jūsu žēl, un, kad viņš atceroties jūs, tad viņa sirds esot it kā «satriekta uz mūžu». Man vēl jāsaka jums, ka es nevienu cilvēku neesmu sastapusi savā mūžā, kas viņam līdzinātos cēlsirdīgā atklātībā un bezgalīgā uzticībā. Es noskārtu pēc viņa vārdiem, ka katrs, kas vien vēlas, var viņu piekrāpt, un, lai kas viņu piekrāptu, viņš vēlāk ikvienam piedos, un taisni par to es viņu arī iemīlēju...

Aglaja apstājās uz brīdi pārsteigta, it kā pati sev neticēdama, ka viņa varējusi izteikt tādu vārdu; bet tai pašā laikā bezgalīgs lepnums iekvēlējās viņas skatienā; likās, viņai bija jau vienalga, kaut vai «ši sievietē» pat smietos tagad par atzišanos, kas viņai izlauzās.

— Es jums visu pateicu, — un tagad, protams, jūs esat sapratusi, ko es no jums vēlos?

— Varbūt esmu sapratusi; bet pasakiet to pati, — klusi atbildēja Nastasja Filīpovna.

Dusmas iekvēlējās Aglajas sejā.

— Es gribēju no jums uzzināt, — viņa sacīja stingri un nosvērti, — uz kāda pamata jūs iejaucaties viņa jūtās pret mani? Uz kāda pamata jūs iedrošinājāties rakstīt man vēstules? Uz kāda pamata jūs paziņojat ik brīdi, viņam un man, ka jūs viņu mīlot, pēc

tam kad pati viņu pametāt un no viņa ar tādu aizvainojumu un ... negodu aizbēgāt?

— Es neesmu sacījusi ne viņam, ne jums, ka viņu mīlu, — ar pūlēm izrunāja Nastasja Fiļipovna, — un ... jums taisnība, es no viņa aizbēgu ... — viņa piebilda tikko dzirdami.

— Kā neesat sacījusi «ne viņam, ne man», — iesaucās Aglaja, — bet jūsu vēstules? Kas jūs ir lūdzis mūs saprecināt un pierunāt mani, lai eju pie viņa? Vai tad tas nav paziņojums? Kāpēc jūs mums uzbāzāties? Es sākumā gandrīz nodomāju, ka jūs gribat, gluži otrādi, mani pret viņu radīt riebumu ar to, ka iejaucaties mūsu starpā, un lai es viņu pamestu, un tikai pēc tam attapos, kas par lietu: jūs gluži vienkārši bijāt iedomājusies, ka darāt lielu varoņdarbu ar visu šo ākstīšanos ... Nu, vai tad jūs varējāt viņu mīlēt, ja tā mīlat savu godkāri? Kāpēc jūs gluži vienkārši neaizbraucāt no šejienes, lai jums nebūtu man šīs smieklīgās vēstules jāraksta? Kāpēc jūs neprecaties tagad ar cēlsirdīgo cilvēku, kurš jūs tā mil un ir jūs pagodinājis, piedāvādams savu roku? Pārāk skaidrs, kāpēc: apprecēsities ar Rogožinu, kāds gan tad aizvainojums paliks? Pat pārāk daudz tad būs goda! Par jums Jevgeņijs Pavlovičs sacīja, ka jūs pārāk daudz poēmu esot izlasījusi un esot «pārāk izglītota jūsu ... stāvoklī»; ka jūs esot salasījusies grāmatas, esot baltroce; pievienojiet klāt jūsu godkāri, tad būs visi iemesli ...

— Un jūs neesat baltroce?

Pārāk steidzīgi, pārāk kaili viss bija nonācis pie tik negaidīta iznākuma, negaidīta tāpēc, ka Nastasja Fiļipovna, dodamās uz Pavlovsku, vēl sapņoja par kaut ko, lai gan, protams, nojauta drīzāk ļaunu nekā labu; bet Aglaju bija pilnīgi vienā mirkli aizrāvusi trauksme, viņa krita kā no kalna un nevarēja noturēties pretī briesmīgajai atriebes baudai. Nastasjai Fiļipovnai likās pat dīvaini redzēt tādu Aglaju; tā raudzījās viņā un it kā pati sev neticēja, viņa nemaz nespēja attapties pirmajā brīdī. Vai viņa bija sieviete, kas izlasījusi daudz poēmu, kā bija iedomājies Jevgeņijs Pavlovičs, vai gluži vienkārši bija ārprātīga, kā bija pārliecināts kņazs, patiesībā šī sieviete, — dažreiz ar tik ciniskiem un pārdrošiem paņēmieniem, — katrā ziņā bija daudz kautrīgāka, maigāka un uzticīgāka, nekā varēja par viņu domāt. Tiesa, viņā bija daudz kas no grāmātām, daudz sapņainības, noslēgtības sevī, daudz fantastiskā, toties daudz spēcīga un dziļa ... Kņazs saprata to; ciešanas izpaudās viņas sejā. Aglaja to pamanīja un sāka drebēt aiz dusmām.

— Kā jūs driksstat tā izturēties pret mani? — viņa sacīja neiedomājami augstprātīgi, atbildot uz Nastasjas Fiļipovnas piezīmi.

— Jūs droši vien esat pārklusījusies, — brīnījās Nastasja Filīpovna. — Kā es izturējos pret jums?

— Ja jūs gribējāt būt godīga sieviete, tad kāpēc jūs nepametāt savu pavedēju Tocki, vienkārši... bez teātrālām scēnām? — Aglaja pēkšņi sacīja ne no šā, ne no tā.

— Ko jūs zināt par manu stāvokli, lai iedrošinātos mani tiesāt? — Nastasja Filīpovna nodrebēja, briesmīgi nobālējama.

— Zinu to, ka jūs negājāt strādāt, bet aizgājāt ar bagātnieku Rogožinu, lai iztēlotos par kritušu eņģeli. Nebrīnos, ka Tockis kritušā eņģeļa dēļ gribēja nošauties.

— Pietiek! — ar riebumu un it kā caur sāpēm noteica Nastasja Filīpovna. — Jūs tāpat esat sapratusi mani kā... Darjas Aleksejevnas istabene, kas ar savu līgavaini nesēn tiesājās pie miertiesneša. Tā būtu labāk par jums sapratusi...

— Droši vien godīga meitene un dzīvo no sava darba. Kāpēc gan jūs ar tādu nicināšanu izturaties pret istabeni?

— Es iztuos nicinoši nevis pret darbu, bet pret jums, kad jūs par darbu runājat.

— Gribējāt būt godīga, būtu gājusi mazgāt veļu.

Abas piecēlās un bālas raudzījās viena otrā.

— Aglaja, rimstieties! Tas taču netaisni, — kņazs iesaucās, pilnīgi apmulsis. Rogožins vairs nesmaidīja, bet klausījās, sakniebis lūpas un sakrustojis rokas.

— Lūk, skatieties uz viņu, — sacīja Nastasja Filīpovna, drebējama aiz dusmām, — skatieties uz šo jaunkundzi! Un es viņu par eņģeli noturēju! Jūs bez guvernantes pie manis ieradāties, Aglaja Ivanovna?... Bet vai vēlaties... vēlaties, es jums pateikšu tūlīt atklāti, bez izpušķojumiem, kādēļ jūs pie manis esat ieradusies? Nobijāties, tāpēc arī ieradāties.

— No jums nobijos? — jautāja Aglaja, gluži vai neprātā no naivā un rupjā apvainojuma, ka tā iedrošinājusies ar viņu tā runāt.

— Protams, no manis! Manis baidāties, ja nolēmāt pie manis nākt. No kā baidās, to nenicina. Un, ja padomā, ka es jūs cienīju, pat līdz šim bridim! Bet vai zināt, kāpēc jūs baidāties no manis un kāds tagad jūsu galvenais nolūks? Jūs gribējāt pati personīgi pārliecināties: vai viņš mīl mani vairāk nekā jūs vai ne, jo jūs esat briesmīgi greisirdīga...

— Viņš man jau sacīja, ka jūs ienīstot... — Aglaja tikko nošļupstēja.

— Varbūt, es varbūt neesmu viņa vērts, tikai... tikai jūs sameļojāt, man tā šķiet! Viņš mani nevar ienīst, un viņš nevarēja tā

sacīt! Es tomēr esmu ar mieru jums piedot... ievērojot jūsu stāvokli... tomēr es par jums domāju labāk; domāju, ka jūs esat arī gudrāka, arī skaistāka, nudien!... Nu, ņemiet taču savu dārgumu... tur viņš ir, uz jums raugās, nevar attapties, ņemiet viņu sev, bet ar noteikumu: ejiet tūlīt projām! Šai pašā mirkli!...

Viņa atkrita krēslā un sāka rūgti raudāt. Bet pēkšņi kaut kas jauns iezibējās viņas acīs, viņa cieši un stūrgalvīgi paskatījās Aglajā un piecēlās kājās.

— Bet vai gribi, es tūda!... pa-vē-lē-šu, vai dzirdi? Tiklīdz viņam pa-vē-lē-šu, viņš tūlīt pametīs tevi un paliks pie manis uz visiem laikiem, un apprecēs mani, bet tu skriesi uz mājām viena. Vai gribi, gribi? — viņa iekliedzās kā neprātīga, droši vien pati neticēdama, ka varējusi izteikt tādus vārdus.

Aglaja izbailes metās uz durvīm, bet apstājās durvīs kā sastingusi un klausījās.

— Vai gribi, es padzišu Rogožinu? Tu domāji, ka es jau esmu apprecējusies ar Rogožinu tev par prieku? Lūk, tūlīt, tev dzirdot, uzsaukšu: «Ej projām, Rogožin!», bet kņazam sacīšu: «Vai atceries, ko tu solījies?» Ak kungs! Kāpēc gan es esmu tā pazemojusi sevi viņu priekšā? Vai tad tu pats, kņaz, man neaplicināji, ka nāksi man līdzī, lai ar mani notiktu kas notikdams, un nekad mani nepametīsi; ka tu mani mīli un visu man piedod un mani cie... cie... Jā, tu arī to sacīji! Un es, lai tikai tev atraisītu rokas, no tevis aizbēgu, bet tagad negribu! Kāpēc viņa pret mani izturas kā pret paklīdušu sievieti? Vai es esmu paklīdusi, pajautā Rogožinam, viņš tev pateiks! Tagad, kad viņa ir apkaunojusi mani, un vēl tavās paša acīs, arī tu no manis novērsīsies, bet viņu zem rociņas aizvedīsi sev līdzī? Lai tad nolādēts tu pēc visa tā par to, ka es tev vienīgajam noticēju. Ej prom, Rogožin, tu neesi vajadzīgs! — viņa kļiedza, gandrīz neotjēgdama, ar pūlēm izgrūzdama vārdus no krūtīm, ar pārgrieztām acīm un apkaltušām lūpām, acīm redzot, pati ne par matu neticēdama savai bramanībai, bet tai pašā laikā gribēdama kaut par sekundi vēl pagarināt acumirkli un piekrāpt pati sevi. Aizrautība bija tik spēcīga, ka varbūt viņa pat nomirtu, tā vismaz izlikās kņazam. — Te viņš ir, skaties! — viņa uzkliedza beidzot Aglajai, norādīdama ar roku uz kņazu. — Ja viņš tūlīt nenāks man klāt, neņems mani un nepametīs tevi, tad ņem taču viņu sev, es viņu atdodu, man viņš nav vajadzīgs!...

Kā viņa, tā Aglaja apstājās it kā gaidās, un abas kā neprātīgas skatījās kņazā. Bet viņš varbūt nemaz neizprata visa šā izaicinājuma spēku, to var pat droši sacīt. Viņš tikai redzēja savā priekšā izmi-

suma pilno, neprātīgo seju, kura, kā viņš kādreiz bija atzinies Aglajai, viņam «uz mūžu ievainojusi sirdi». Viņš vairs nevarēja paciest un lūdžot un pārmetot griezās pie Aglajas, norādīdams uz Nastasju Filipovnu:

— Vai tad tā var! Viņa taču... tik nelaimīga!

Tikai to vien viņš paspēja pateikt, sastingdams no Aglajas briesmīgā skatiena. Šai skatienā izpaudās tik daudz ciešanu un tai pašā laikā bezgalīga naida, ka viņš sasita rokas, iekliedzās un metās pie viņas, bet bija jau par vēlu! Viņa neizcietā pat ne mirkli viņa šaubu, paslēpa rokās seju, iesaucās: «Ak mans dievs!» — un metās laukā no istabas, bet viņai līdzī Rogožins, lai attaisītu ārdurvju bultu.

Skrēja arī kņazs, bet uz sliekšņa viņu apkampa kādas rokas. Nastasjas Filipovnas satriektā, izķēmotā seja raudzījās viņam tieši virsū un nozilējušās lūpas kustējās jautādamas:

— Pie viņas? Pie viņas?...

Tā zaudēja samaņu viņam uz rokām. Viņš pacēla to, ienesa istabā, nolika atzveltnī un nostājās pie viņas trulās gaidās. Uz galdiņa bija glāze ar ūdeni; Rogožins atgriezies paķēra to un uzšļāca viņas sejai ūdeni; viņa atvēra acis un brīdi neko nesaprata; bet pēkšņi palūkojās apkārt, nodrebēja, iekliedzās un metās pie kņaza.

— Mans! Mans! — viņa iesaucās. — Aizgāja lepnā jaunkundze? Ha-ha-ha! — viņa histēriski smējās. — Ha-ha-ha! Es viņu šai jaunkundzei biju atdevusi! Kādēļ gan? Kādēļ? Ārprātīgā! Ārprātīgā!... Ej projām, Rogožin, ha-ha-ha!

Rogožins cieši paskatījās abos, neteica ne vārda, paņēma savu platmali un aizgāja. Pēc desmit minūtēm kņazs sēdēja blakus Nastasjai Filipovnai, acu nenovērsdams, raudzījās viņā un glaudīja viņas galvu un seju abām rokām kā mazs bērns. Viņš skaļi smējās par viņas smiekliem un bija gatavs raudāt par viņas asarām. Viņš neko neteica, tikai vērīgi ieklausījās viņas aprautajos, jūsmīgajos un nesakarīgajos vārdos, diezin vai ko saprazdams, un klusi smaidīja, bet, kolīdz viņam šķita, ka viņa sāk atkal ļauties skumjām vai raudāt, pārmetst vai sūdzēties, tūlīt sāka atkal glaudīt viņai galvu un maigi glāstīt vaigus, mierinādams un pierunādams viņu kā bērnu.

IX

Bija pagājušas divas nedēļas pēc notikuma, par ko pastāstīts pēdējā nodaļā, un mūsu stāstā darbojošos personu stāvoklis tā pārmaiņījies, ka mums ārkārtīgi grūti uzsākt turpinājumu bez kādiem paskaidrojumiem. Un tomēr mēs jūtam, ka mums jāaprobežojas ar

vienkāršu faktu izklāstu, cik iespējams, bez sevišķiem paskaidrojumiem un aiz visai vienkārša iemesla: tāpēc ka daudzos gadījumos mums pašiem pagrūti izskaidrot notikušo. Tāds iepriekšējs mūsu norādījums liksies lasītājam visai divains un neskaids: kā var pastāstīt to, par ko nav ne skaidra jēdziena, ne sava uzskata? Lai nostādītu sevi vēl neērtākā stāvoklī, labāk pacentīsimies izskaidrot visu ar kādu piemēru, un varbūt vēlīgais lasītājs sapratīs, kur īsti slēpjas mūsu grūtības, jo vairāk tāpēc, ka šis piemērs nebūs atkāpšanās no mūsu stāsta, bet gan tiešs tā turpinājums.

Pēc divām nedēļām, tas ir, jau jūlija sākumā, kā arī šo divu nedēļu laikā stāsts par mūsu varoni un jo sevišķi šā stāsta pēdējais piedzīvojums pārvēršas divainā, visai uzjautriņošā, gandrīz neticamā un tai pašā laikā gandrīz uzskatāmā anekdotē, kas izplatījās pamazām vien pa visām ielām kaimiņos no Lebedeva, Pticina, Darjas Aleksejevnas, Jepančinu vasarnīcām, īsi sakot, gandrīz pa visu pilsetu un pat pa tās apkārtni. Gandrīz visa sabiedrība — vietējie va-sarnieki, tie, kas brauca klausīties muziku, — visi ņēmās stāstīt tūkstoš dažādās variācijās vienu un to pašu: kā kādu kņazu, kas sacēlis skandālu godīgā un pazīstamā namā un atteicies no šim namam piederīgas jaunavas, jau savas līgavas, savaldzinājusi pazīstama lorete, kā viņš sarāvis visus agrākos sakarus un, par spīti draudiem, par spīti vispārējam publikas sašutumam, taisoties drīzumā salaulāties ar apkaunoto sievieti, tepat Pavlovskā, atklāti, publiski, paceltu galvu, skatīdamies visiem taisni acīs. Notikumu tik ļoti izpušķoja skandāli, tik daudz tajā bija iejaukts pazīstamu un ievērojamu personu, tik daudz tam tika piešķirts dažādu fantastisku un noslēpumainu nokrāsu, bet, no otras puses, to apstiprināja tik neap-gāžami un uzskatāmi fakti, ka vispārējā interese un baumas, protams, bija visai piedodamas. Vissmalkākais, izveicīgākais un tai pašā laikā ticamākais iztulkojums piederēja dažiem nopietniem tenkotā-jiem no to prātīgo cilvēku aprindām, kuri vienmēr, jebkurā sabied-rībā, steidzas vispirms izskaidrot citiem notikumu, saskatot tur savu aicinājumu, bet nereti arī mierinājumu. Pēc viņu iztulkojuma, jauns cilvēks no labas ģimenes, kņazs, diezgan bagāts, muļķītis, bet demokrāts, kuru apšēdis Turgeņeva kunga atklātais mūsdienu nihi-lisms, gandrīz krievu valodas nepratējs, iemilējies ģenerāļa Jepan-čina meitā un panācis to, ka viņu uzņēmuši namā kā līgavaini. Bet, līdzīgi tam franču semināristam, par kuru nupat bijusi nodrukāta anekdote un kurš tišām lāvis iesvētīt sevi par garīdznieku, tišām pats lūdzis izdarīt šo iesvētīšanu, izpildījis visas ceremonijas, visas lūg-šanas, skulptīšanas, zvērestus u. tml., lai jau otrā dienā publiski

paziņotu ar vēstuli savam bīskapam, ka viņš, neticēdams dievam, uzskatot par negodīgu soli piekrāpt tautu un ēst par velti maizi un tāpēc noliekot vakar iegūto garīdznieka kārtu, bet savu vēstuli publicējot liberālās avīzēs, — līdzīgi šim ateistam it kā noliekuļojis savā ziņā arī kņazs. Stāstīja, ka viņš tišām esot gaidījis svinīgās viesības pie savas līgavas vecākiem, kur viņš stādīts priekšā ļoti daudzām ievērojamām personām, lai skaļi un visu priekšā paziņotu savu domu gaitu, nolamātu cienījamus augstmaņus, atteiktos no savas līgavas publiski, viņu apvainojot, un, pretojoties sulaiņiem, kas veduši viņu laukā, sadauzītu skaisto Ķīnas vāzi. Pie visa tā vēl piebilda kā mūsdienu tikumu raksturojumu, ka neprātīgais jauneklis tiešām esot mīlējis savu līgavu, ģenerāļa meitu, bet atteicies no viņas vienīgi aiz nihilisma un gaidāmā skandāla dēļ, lai sagādātu sev prieku apprecēties visas pasaules priekšā ar kritušu sievieti un tā pierādītu, ka, pēc viņa pārlicības, nav ne kritušu, ne tikumīgu sieviešu, bet ir tikai brīva sieviete, ka viņš sabiedrībā pieņemtajam un vecajam iedalījumam netic, bet tic vienīgi «sieviešu jautājumam». Ka, beidzot, kritušu sievieti viņš vērtējot pat mazliet augstāk nekā tikumīgu. Šis izskaidrojums likās visai ticams, un to pieņēma vasarnieku lielākā daļa, jo vairāk tāpēc, ka to apstiprināja ik dienas jauni fakti. Tiesa, daudz kas palika nenoskaidrots: stāstīja, ka nabaga jaunava tik stipri mīlējusi savu līgavaini, pēc dažu vārdiem — «pavedēju», ka atskrējusi pie viņa jau otrā dienā, kolīdz viņš to pametis un sēdējis pie savas mīlākās; citi turpretim apgalvoja, ka viņš pats to tiši ievilinājis pie mīlākās, vienīgi aiz nihilisma, tas ir, lai apkaunotu un apvainotu. Lai būtu kā būdams, bet interese par šo notikumu pieauga ar katru dienu, jo vairāk tāpēc, ka nebija vairs ne mazāko šaubu, ka skandalozās kāzas tiešām notiks.

Un, lūk, ja mums liktu izskaidrot, — nevis notikuma nihilistiskās nokrāsas, bet gluži vienkārši tikai to, cik lielā mērā noliktās kāzas apmierina kņaza patiesās vēlmes, kur īstenībā šobrīd saskatāmas šīs vēlmes, kā īsti definēt mūsu varoņa garastāvokli šai momentā un tā tālāk tādā pašā garā, tad mums, atzīstamies, būtu ļoti grūti atbildēt. Mēs zinām tikai vienu, ka kāzas tiešām noliktas un ka pats kņazs pilnvarojis Ļebedevu, Kelleru un kādu Ļebedeva paziņu, kuru tas stādījis kņazam priekšā šim gadījumam, uzņemties visas rūpes, kā tās, kam sakars ar baznīcu, tā arī saimnieciskās; ka naudu likts nežēlot, ka kāzas steidzinot un par to uzstājot Nastasja Filipovna; ka kņazam par vedējtvu aicināts Kellers pēc viņa pašā dedzīgā lūguma, bet Nastasjai Filipovnai — Burdovskis, kas pieņēmis šo uzdevumu ar sajūsmu, un ka kāzu diena nolikta jūlija

sākumā. Bet bez šiem visai skaidrajiem apstākļiem mums zināmi arī daži citi fakti, kas mūs galīgi izsit no sliedēm taisni tāpēc, ka ir pretrunā ar iepriekšējiem. Mums ir stipras aizdomas, piemēram, ka, pilnvarojis Ļebedevu un pārējos uzņemties visas rūpes, kņazs gandrīz vai aizmirsu tani pašā dienā, ka viņam ir gan ceremoniju meistars, gan vedējtēvi, gan kāzas un ka viņš gan izrikojies, lai viss notiktu ātrāk, uzveldams rūpes citu pleciem, bet darījis to vienīgi tādēļ, lai pašam nemaz nebūtu jādomā par to, un varbūt pat tādēļ, lai ātrāk to aizmirstu. Par ko tad viņš pats domāja tādā gadījumā, ko gribēja atcerēties un pēc kā tiecās? Tāpat nav šaubu, ka viņu neviens nespieda (piemēram, Nastasja Filipovna), ka Nastasja Filipovna tiešām katrā ziņā vēlējās jo ātrāk kāzas un ka viņa kāzas arī sadomāja, nevis kņazs; bet kņazs tam brīvi piekrita; pat kaut kā izklaidīgi un līdzīgi tam, it kā viņam palūgtu kaut ko ikdienišķu. Tādu dīvainu faktu mums ir ļoti daudz, tomēr tie ne tikai nepalīdz, bet, pēc mūsu domām, pat apgrūtina pašu iztulkošanu, lai cik daudz mēs arī šo faktu minētu; tomēr minēsim vēl vienu piemēru.

Mums skaidri zināms, ka šo divu nedēļu laikā kņazs augas dienas un vakarus pavadījis kopā ar Nastasju Filipovnu, ka viņa to ņēmusi līdzī pastaigās, klausīties muziku, ka tas katru dienu ar viņu kopā vizinājies kariatē; ka tas sācis raizēties par Nastasju Filipovnu, ja tikai stundu nebija viņu redzējis (tātad, pēc visām pazīmēm, mīlēja viņu no visas sirds); ka klausījies viņā ar kļu un lēnprātīgu smaidu, lai ko viņa tam stāstītu, stundām ilgi, pats gandrīz nemaz nerunādams. Bet mēs zinām arī, ka viņš šīs pašas dienas, vairākkārt un pat daudzkārt, devies pēkšņi pie Jēpančiniem, neslēpdams to no Nastasjas Filipovnas, un tāpēc tā bijusi gandrīz izmisumā. Mēs zinām, ka pie Jēpančiniem, kamēr viņi palika Pavlovskā, viņu neesot pieņēmuši, satīkties ar Aglaju Ivanovnu viņam pastāvīgi lieguši; ka viņš gājis projām, ne vārda neteikdams, bet jau otrā dienā gājis pie viņiem atkal, it kā pavisam aizmirsis vakardienas atteikumu, un, protams, dabūjis jaunu atteikumu. Mums zināms arī, ka stundu pēc tam, kad Aglaja Ivanovna aizskrējusi no Nastasjas Filipovnas, bet varbūt pat vēl ātrāk, kņazs jau bijis pie Jēpančiniem, protams, pārliecībā, ka atradis tur Aglaju, un ka viņa ierašanās pie Jēpančiniem šai namā sacēlusi toreiz ārkārtīgu apjukumu un bailes, jo Aglaja vēl nebija pārnākusi mājās un tikai no viņa tie uzdzirdējuši, ka viņa kopā ar kņazu gājusi pie Nastasjas Filipovnas. Stāstīja, ka Lizaveta Prokofjevna, meitas un pat kņazs Š. bijuši toreiz pret kņazu ārkārtīgi asi, nedraudzīgi un ka tad arī dedzīgos izteicienos atteikuši viņam kā pazišanos, tā draudzību, sevišķi, kad Varvara Ardalionovna

pēkšņi ieradusies pie Līzavetas Prokofjevnas un paziņojusi, ka Aglaja Ivanovna jau kādu stundu atrodoties pie viņas, esot briesmīgā stāvoklī un mājās, šķiet, negribot nākt. Šī pēdējā ziņa pārsteigusi Līzavetu Prokofjevnu par visu vairāk un bijusi pilnīgi patiesa: aiziedama no Nastasjas Filīpovnas, Aglaja tiešām drīzāk būtu ar mieru nomirt nekā rādīties tagad acīs saviem mājiniekiem un tāpēc metusies pie Ņinas Aleksandrovnas. Bet Varvara Ardalionovna savukārt tūlīt uzskatījusi par nepieciešamu, nekavējoties ne brītiņu, paziņot par visu to Līzavetai Prokofjevnai. Ir māte, ir meitas, visas tūdaļ brāzušās pie Ņinas Aleksandrovnas, viņām pakaļ pats ģimenes tēvs Ivans Fjodorovičs, kas tikko pārnācis mājās; viņiem pakaļ aizvilcīs arī kņazs Levs Nikolajevičs, lai gan jau bijis padzīts un dzirdējis tik asus vārdus; bet pēc Varvaras Ardalionovnas rīkojuma viņu arī tur nelaiduši pie Aglajas. Tas viss tomēr nobeidzās tā, ka Aglaja, kad ieraudzīja māti un māsas raudam par viņu un nedzirdēja no viņām neviena pārmetuma, metās viņu apkampienos un tūlīt ar viņām kopā atgriezās mājās. Stāstīja, lai gan baumas nebija visai skaidras, ka Gavrilam Ardalionovičam arī šoreiz briesmīgi neveicies; ka viņš, izmantodams brīdi, kad Varvara Ardalionovna aizskrējusi pie Līzavetas Prokofjevnas, palicis divatā ar Aglaju, sadomājis sākt runāt par savu mīlestību; ka, klausīdamās viņā, Aglaja, par spīti visām savām bēdām un asarām, pēkšņi sākusī skaļi smieties un uzdevusi viņam divairu jautājumu: vai viņš, lai pierādītu savu mīlestību, tepat tūlīt varētu sadedzināt savu pirkstu uz sveces? Gavrilu Ardalionoviču, kā stāsta, tā apstulbinājis šis priekšlikums, ka viņš nemaz nespējis attapties un viņam seļā izpaudusies tik ārkārtīga neizpratne, ka Aglaja sākusī par viņu skaļi smieties kā histērijā un aizbēgusi no viņa augšā pie Ņinas Aleksandrovnas, kur tad viņu arī atraduši vecāki. Šī anekdote nonāca līdz kņaza ausīm ar Ipolīta starpniecību jau otrā dienā. Ipolīts, kas vairs necēlās no gultas, tādēļ vien bija aizsūtījis pasaukt kņazu, lai nodotu viņam šo vēsti. Kā nonākusi līdz Ipolītam šī vēsts, mēs nezinām, bet, kad arī kņazs uzdzirdēja par sveci un par pirkstu, tad sāka smieties tā, ka pat pārsteidza Ipolītu; pēc tam pēkšņi sāka drebēt un gauži raudāt... Vispār viņš šīs dienas bija ļoti uztraukts un neparastā mulsā, nenoteiktā un moku pilnā. Ipolīts tieši apgalvoja, ka kņazs neesot pie pilna prāta; bet to vēl nekādā ziņā nevarēja droši sacīt.

Izvilkdami dienas gaismā visus šos faktus un atteikdamies tos izskaidrot, mēs nepavisam negribam attaisnot mūsu varoni lasītāju acīs. Vēl vairāk, mēs esam pilnīgi gatavi pievienoties tam sašutumam, ko viņš radīja pats savos draugos. Pat Vera Lebedeva kādu

laiku bija sašutusi par viņu; pat Koļa bija sašutis; sašuta pat Kellers, kamēr viņu izvēlējās par vedējtēvu, un nav nemaz ko runāt par pašu Lebedevu, kas sāka pat intrigēt pret kņazu — un arī aiz sašutuma, pat visai patiesa. Bet par to mēs pastāstīsim vēlāk. Taču vispār mēs pilnīgi un augstākā mērā piekritam dažiem visai spēcīgiem un pat psiholoģiski dziļiem Jevgeņija Pavloviča vārdiem, ko viņš atklāti un bez liekām ceremonijām bija pateicis kņazam draudzīgā sarunā sestajā vai septītajā dienā pēc notikuma pie Nastasjas Filipovnas. Atzīmēsim arī, ka ne tikai paši Jēpančini, bet arī visi, kas tieši vai netieši piederēja pie Jēpančinu nama, uzskatīja par nepieciešamu pilnīgi pārtraukt visus sakarus ar kņazu. Kņazs Š., piemēram, pat novērsās, satikdams kņazu, un neatņēma viņa sveicienu. Bet Jevgeņijs Pavlovičs nebaidījās sakompromitēt sevi, apmeklējot kņazu, par spīti tam, ka atkal sāka ciemoties pie Jēpančiniem katru dienu un tika uzņemts, acīm redzot, pat ar vēl lielāku prieku. Viņš ieradās pie kņaza tūlīt otrā dienā pēc visu Jēpančinu aizbraukšanas no Pavlovskas. Ienākdams viņš jau zināja visas baumas, pat varbūt tās pats pa daļai bija veicinājis. Kņazs par viņu briesmīgi nopriecājās un tūlīt sāka runāt par Jēpančiniem; tāds vaļsirdīgs un tiešs sākums pilnīgi atraisīja rokas arī Jevgeņijam Pavlovičam, tā ka arī viņš bez aplinkiem ķērās taisni pie lietas.

Kņazs vēl nezināja, ka Jēpančini aizbraukuši; viņš bija pārsteigts, nobālēja, bet pēc brīža pagrozīja galvu, samulsis un kā domās nogrimis, un atzinās, ka «tā tam vajadzēja notikt»; pēc tam ar skubu apjautājās, «uz kuriem tad aizbraukuši».

Jevgeņijs Pavlovičs tikmēr vērīgi viņā noskatījās, un viss, tas ir, jautājumu skuba, to vientiesīgums, apmulsums un tai pašā laikā divainā atklātība, satraukums un nemiers, — tas viss viņu ļoti pārsteidza. Viņš tomēr laipni un sīki pastāstīja kņazam visu: tas daudz ko vēl nezināja, un šis bija pirmais vēstnesis no mājām. Viņš apstiprināja, ka Aglaja tiešām bijusi slima un trīs dienas un naktis gandrīz nemaz neesot gulējusi, jo bijusi karsoni; ka tagad viņai esot vieglāk un nedraudot nekādas briesmas, bet viņa esot nervoza, histēriskā stāvoklī... «Labi vēl, ka mājās pilnīgs miers! Par bijušo cenšas neieņemties pat savā starpā, ne tikai Aglajai dzirdot. Vecāki jau pārrunājuši par ārzemju ceļojumu rudenī, tūlīt pēc Adelaidas kāzām; Aglaja kļuva ciezdama uzņēmusi pirmo ieminēšanos par to.» Viņš, Jevgeņijs Pavlovičs, arī varbūt braukšot uz ārzemēm. Pat kņazs Š. varbūt sataisīšoties uz pāris mēnešiem, kopā ar Adelaidu, ja atļausot darīšanas. Pats ģenerālis palikšot. Tagad visi aizbraukuši uz Kolmino, savu muižu, verstis divdesmit no Pēterburgas, kur esot

ērts kungu nams. Belokonska vēl neesot aizbraukusi uz Maskavu un pat, kā liekoties, tīšām te palikusi. Līzaveta Prokofjevna ļoti uzstājusi, ka neesot iespējams palikt Pavlovskā pēc visa notikušā; viņš, Jevgeņijs Pavlovičs, pastāstījis viņai ik dienas par baumām pilsētā. Apmeties Jelagina salas vasarnīcā arī atzinuši par neiespējamu.

— Nu, un tiešām, — piebilda Jevgeņijs Pavlovičs, — jūs pats piekritīsiet, vai var izturēt... sevišķi, ja zina visu, kas pie jums te katru stundu notiek, jūsu mājās, kņaz, un pēc jūsu apmeklējumiem ik dienas tur, par spīti tam, ka tikāt noraidīts...

— Jā, jā, jā, jums taisnība, es gribēju satikt Aglaju Ivanovnu... — kņazs atkal sāka šūpot galvu.

— Ak miļo kņaz, — pēkšņi iesaucās Jevgeņijs Pavlovičs jūsmīgi un ar skumjām, — kā jūs toreiz varējāt pieļaut... visu, kas notika? Protams, protams, tas viss nāca jums tik negaidīti... Es piekritu, ka jūs varējāt apjukt un... jūs taču nevarējāt atturēt neprātīgo jaunavu, tas nebija jūsu spēkos! Bet jums taču bija jāsaprot, cik ļoti nopietni un stipri šī meitene... bija jums pieķērusies. Viņa negribēja dalīties ar to otru, un jūs... un jūs varējāt pamest un satriekt tik dārgu cilvēku!

— Jā, jā, jums taisnība; jā, esmu vainīgs, — kņazs atkal uzsāka briesmīgās skumjās, — un ziniet: viņa taču vienīgā, vienīgi Aglaja bija tādos uzskatos par Nastasju Fiļipovnu... Cits neviens taču nebija tādos uzskatos.

— Taisni tāpēc tas viss tā uztrauca, ka te pat nav bijis nekā nopietna! — iesaucās Jevgeņijs Pavlovičs, pilnīgi aizraudamies. — Piedodiet man, kņaz, bet... es... es esmu domājis par to, kņaz; es daudz esmu pārdomājis; es zinu visu, kas noticis agrāk, es zinu visu, kas bijis pirms pusgada, visu, un — tas viss nav bijis nopietni ņemams! Tas viss bijis tikai viena vienīga aizraušanās, glezna, fantāzija, dūmi, un tikai gluži nepiedzīvojušas meitenes baiļu pilnā greizsirdība varējusi noturēt to par kaut ko nopietnu!

Te Jevgeņijs Pavlovičs jau gluži bez jebkādam ceremonijām ļāva vaļu visam savam sašutumam. Saprātīgi, skaidri un, atkārtojam, pat ārkārtīgi psiholoģiski smalki viņš kņazam vienā ainā notēloja visas paša kņaza bijušās attiecības ar Nastasju Fiļipovnu. Jevgeņijam Pavlovičam vienmēr bija piemitušas runas dāvanas; tagad viņš sasniedza pat daiļrunību. «No paša sākuma,» pasludināja viņš, «jums viss sākās ar meliem; kas ar meliem sācies, tam ar meliem arī bija jābeidzas; tas ir dabas likums. Es nepiekritu tam un esmu pat sašutis, ka jūs, — nu, tur viens vai otrs, — sauc par idiotu; jūs esat pārāk gudrs tādām nosaukumam; bet jūs esat arī tik

dīvains, nemaz ne kā visi cilvēki, tam jūs piekritīsiet. Es nolēmu, ka visa notikušā pamatā ir, pirmkārt, jūsu, tā sakot, iedzimtais pieredzes trūkums (ievērojiet, kņaz, šo vārdu: «iedzimtais»), pēc tam jūsu neparastā vientiesība; tālāk fenomenālais mēra sajūtas trūkums (ko jūs jau daudzkārt pats esat atzinis) — un, beidzot, milzīgā, brāzmām uzplūstošā aušīgā pārliecība, ko jūs ar visu savu neparasto godīgumu esat noturējis līdz šim par patiesu, īstu un tiešu pārliecību! Jūs būsit ar mani vienis prātis, kņaz, ka jūsu attiecībām pret Nastasju Fiļipovnu no paša sākuma bijis pamatā kaut kas *nosacīti demokrātisks* (saku tā, lai būtu īsāk), tā sakot, «sieviešu jautājuma» pievilcīgums (ja izsakās vēl īsāk). Man taču siki zināma visa šī dīvainā skandalozā scēna, kas notika pie Nastasjas Fiļipovnas, kad Rogožins atnesa savu naudu. Ja vēlaties, es izanalizēšu jums jūsu pašu kā uz pirkstiem, parādīšu jums jūsu pašu kā spoguļi, tik precīzi es zinu, kas tur īsti notika un kāpēc viss tā pavērsās! Jūs, jaunekli, Šveicē alkāt pēc dzimtenes, traucāties uz Krieviju kā uz nezināmo, bet apsoltu zemi; bijāt izlasījis daudz grāmatu par Krieviju, grāmatu, kas varbūt ir gan lieliskas, bet jums kaitīgas; ieradāties ar pirmajām dedzīgajām darbības alkām, tā sakot, metāties uz darbību! Un, lūk, tanī pašā dienā jums pastāsta bēdīgo un sirdi aizkustinošo notikumu par aizvainoto sievieti, pastāsta jums, tas ir, bruņiniekam; šķīstam jauneklim — un par sievieti! Tanī pašā dienā jūs ieraugāt šo sievieti; jūs apbur viņas skaistums, fantastiskais, demoniskais skaistums (es taču nenoliedzu, ka viņa ir skaistule). Bet tad vēl nāk klāt jūsu nervi, jūsu krītamā kaite, mūsu Pēterburgas atkusnis, kas satrauc nervus; tad vēl visa šī diena jums nepazīstamajā un gandrīz fantastiskajā pilsētā, satikšanās un scēnas, negaidītas pazīšanās, visnegaidītākās situācijas, trīs skaistules Japānā un viņu skaitā Aglaja; turklāt nogurums, reibonis; tad vēl Nastasjas Fiļipovnas viesistaba un šīs viesistabas tonis, un... ko gan jūs varējāt sagaidīt pats no sevis tajā brīdī, kā jūs domājat?

— Jā, jā; jā, jā, — kņazs šūpoja galvu, sākdam sarkt, — jā, gandrīz tā taču ir; un ziniet, es tiešām gandrīz visu iepriekšējo nakti vagonā nebiju gulējis, un visu nakti pirms tam, un biju ļoti satraukts...

— Nu jā, protams, uz ko tad es vedinu? — turpināja iekarsušais Jevgeņijs Pavlovičs. — Skaidrs, ka jūs, tā sakot, sajūsmas tiksmē metāties virsū iespējai paziņot publiski augstsirdīgu domu, ka jūs, dzimts kņazs un tīrs cilvēks, neuzskatāt par negodīgu sievieti, kas ir apkaunota nevis viņas vainas pēc, bet riebiga augstākās sabiedrības izvirtuļa vainas pēc. Ak kungs, tas taču tik saprotami!

Bet ne jau tas ir galvenais, mīlo kņaz, bet tas: vai ir bijušas patiešas, vai ir bijušas īstas jūsu jūtas, vai tās bijušas dabiskas, vai tā bijusi vienīgi pašapmāna jūsma? Kā jūs domājat: templi tika piedots sievietei, tādai pašai sievietei, taču viņai neteica, ka viņa ļābi dara, ka viņa pelnījusi visādus pagodinājumus un cieņu? Vai tad jums pašam pēc trim mēnešiem veselais saprāts nepateica, kas par lietu? Nu, lai viņa tagad ir nevainīga, — es neuzstāšu, jo nevēlos, — bet vai tad visi viņas piedzīvojumi var attaisnot tādu viņas neciešamu, velnišķīgu lepnību, tik nekaunīgu, tik alkatīgu viņas egoismu? Piedodiet, kņaz, es aizraujos, bet...

— Jā, tas viss var būt; tagad varbūt jums taisnība... — kņazs atkal nomurmināja, — viņa tiešām ļoti satraukta, un jums ir taisnība, protams, bet...

— Pelnījusi līdzjūtību? To jūs gribat sacīt, manu labo kņaz? Bet vai tad līdzjūtības dēļ un viņas prieka dēļ varēja apkaunot citu — cēlu un šķīstu jaunavu, pazemot viņu *tajās* augstprātīgajās, tajās naida pilnajās acīs? Cik tālu gan pēc tam vēl nonāks līdzcietība? Tas taču ir neticams pārspilējums! Vai tad iespējams, mīlot meiteni, tā pazemot viņu sāncenses priekšā, pamest viņu citas labad, šīs citas acu priekšā, kad jūs jau pats bijāt izteicis viņai godīgu bildinājumu... bet jūs taču bijāt viņu bildinājis, jūs bijāt to teicis viņai vecāku un māsu klātbūtnē! Vai pēc visa tā jūs esat godīgs cilvēks, kņaz, atļaujiet jums jautāt? Un... un vai jūs neesat piekrāpis dievišķīgu meiteni, iegalvodams viņai, ka mīlat viņu?

— Jā, jā, jums taisnība, ak, es jūtu, ka esmu vainīgs! — noteica kņazs neizsakāmās skumjās.

— Bet vai tad ar to pietiek? — iesaucās Jevgeņijs Pavlovičs sašutumā. — Vai tad pietiek tikai iesaukties: «Ak, es esmu vainīgs!» Esat vainīgs, bet pats stūrgalvīgi ietiepjaties! Un kur gan jums toreiz bija sirds, jūsu «kristīgā cilvēka» sirds! Jūs taču redzējāt viņas seju tanī brīdī: vai tad viņa mazāk cieta nekā tā, nekā *jūsu* otrā, šī šķirēja? Kā gan jūs to redzējāt un pieļāvat? Kā?

— Jā... es taču nepieļāvu... — nomurmināja nelaimīgais kņazs.

— Kā nepieļāvat?

— Es, nūdien, neko nepieļāvu. Es vēl līdz šim nesaprotu, kā tas viss notika... es — es skrēju toreiz līdz Aglajai Ivanovnai, bet Nastasja Filīpovna pagība; bet pēc tam mani neviens līdz šim laikam nēlaiž pie Aglajas Ivanovnas.

— Vienalga! Jums vajadzēja skriet līdz Aglajai, kaut arī otra gulēja gībonī!

— Jā... jā, man vajadzēja... viņa taču nomirtu! Viņa nogalinātu sevi, jūs viņu nepazīstat, un... vienalga, es visu būtu pastāstījis vēlāk Aglajai Ivanovnai un... Redziet, Jevgeņij Pavlovič, es redzu, ka jūs, kā liekas, visu nezināt. Sakiet, — kāpēc mani nelaiž pie Aglajas Ivanovnas? Es viņai visu izskaidrotu. Redziet: viņas abas runāja toreiz par citu, par gluži ko citu, tāpēc arī viņām tā iznāca... Es nekādi nevaru jums to izskaidrot, bet es varbūt izskaidrotu to Aglajai... Ak mans dievs, mans dievs! Jūs runājat par viņas seju tanī brīdī, kad viņa toreiz izskrēja... ak mans dievs, es atceros! Iesim, iesim! — viņš pēkšņi vilka aiz piedurknes Jevgeņiju Pavloviču, ar skubu pietrūkdams kājās.

— Uz kurienu?

— Iesim pie Aglajas Ivanovnas, iesim tūlīt!...

— Bet viņas taču Pavlovskā nav, es jau teicu, — un kādēļ jāiet?

— Viņa saprātis, viņa saprātis! — kņazs murmināja, salikdams rokas kā lūgšanā. — Viņa saprātis, ka tas nav *tas*, bet pavisam, pavisam kas cits!

— Kā pavisam cits? Jūs taču tomēr precaties! Tātad stūrgalvīgi ietiepjaties... Jūs precaties, vai ne?

— Nu jā... precos; jā, precos!

— Nu, kā tad pavisam kas cits?

— Ak nē, cits, cits! Tas, tas ir vienalga, ka es precos, tas neko nenozīmē!

— Kā vienalga un neko nenozīmē? Tie taču nav nekādi nieki? Jūs precaties ar milamu sievieti, lai darītu viņu laimīgu, bet Aglaja Ivanovna to redz un zina, — kā tad var būt vienalga?

— Laimīgu? Ak nē! Es tikai tāpat vien precos; viņa vēlas; un kas par to, ka es precos, es... Nu, bet tas vienalga! Tikai viņa citādi būtu nomirusi. Es tagad saprotu, ka šis laulības ar Rogožinu bija ārprāts! Esmu visu saprātis, ko agrāk nesapratu, un redziet: kad viņas abas stāvēja toreiz viena preti otrai, es nespēju aizmirst Nastasjas Fiļipovnas seju... Jūs nezināt, Jevgeņij Pavlovič (viņš noslēpumaini pazemināja balsi), es to nevienam neesmu teicis, nekad, pat Aglajai, bet es nespēju aizmirst Nastasjas Fiļipovnas seju... Jūs nupat teicāt taisnību par toreizējo vakaru pie Nastasjas Fiļipovnas; bet ir vēl kaut kas, ko jūs palaidāt garām, tāpēc ka nezināt: es raudzījos *viņas sejā!* Jau no tā rīta, kad redzēju ģimetni, nespēju šo seju aizmirst... Verai, nu, Lebedevai, ir gluži citādas acis; es... es baidos no viņas sejas! — viņš piebilda spējā satraukumā.

— Baidāties?

— Jā, viņa ir ārprātīga! — kņazs nobālēdams čukstēja.

— Jūs droši to zināt? — Jevgeņijs Pavlovičs ārkārtīgi ziņkārīgi jautāja.

— Jā, droši, tagad jau droši, tagad, šinīs dienās, pilnīgi droši uzzināju!

— Ko tad jūs ar sevi darāt? — izbailēs iekliedzās Jevgeņijs Pavlovičs. — Jūs tātad precaties kaut kādu bailu dēļ! Te neko nevar saprast... Pat varbūt nemīlat?

— Ak nē, es milu viņu ar visu sirdi! Viņa taču... ir bērns; tagad viņa ir bērns, gluži bērns! Ak, jūs neko nezināt!

— Un tai pašā laikā jūs apliecināt savu mīlestību Aglajai Ivanovnai?

— Ak jā, jā!

— Kā tā? Tātad abas gribat mīlēt?

— Ak jā, jā!

— Apžēlojieties, kņaz, ko jūs sakāt, atjēdzieties!

— Es bez Aglajas... man katrā ziņā viņa jāsatiek! Es... es drīz nomiršu miegā; es domāju, ka es pagājušo nakti nomiršu miegā. Ak, ja Aglaja zinātu, zinātu visu... tas ir, katrā ziņā visu. Tāpēc ka jāzina viss, tas ir pirmais! Kāpēc mēs nekad nespējam visu uz zināt par otru, kad tas vajadzīgs, kad šis otrs ir vainīgs!... Es gan nezinu, ko runāju, esmu sapinies; jūs briesmīgi pārsteidzāt mani... Un vai tiešām viņai arī tagad tāda seja kā toreiz, kad viņa izskrēja laukā? Ak jā, es esmu vainīgs! Visticamāk, ka es pie visa esmu vainīgs! Es vēl nezinu, pār ko īsti, bet es esmu vainīgs... Te ir kaut kas tāds, ko es nevaru jums izskaidrot, Jevgeņij Pavlovič, man trūkst vārdu, bet... Aglaja Ivanovna sapratīs! Ak, es vienmēr esmu ticējis, ka viņa sapratīs.

— Nē, kņaz, nesapratīs! Aglaja Ivanovna mīlēja kā sievieti, kā cilvēks, nevis kā... abstrakts gars. Vai jūs zināt ko, mans nabaga kņaz: visticamāk, ka jūs ne vienu, ne otru nekad neesat mīlējis!

— Es nezinu... varbūt, varbūt; jums daudzējādā ziņā taisnība, Jevgeņij Pavlovič. Jūs esat ārkārtīgi gudrs, Jevgeņij Pavlovič; ak, man galva sāk atkal sāpēt, iesim pie viņas! Dieva dēļ, dieva dēļ!

— Es taču jums saku, ka viņas Pavlovskā nav, viņa ir Kolmino.

— Brauksim uz Kolmino, brauksim tūlīt!

— Tas nav ie-spē-jams! — Jevgeņijs Pavlovičs pieceldamies novilka.

— Klausieties, es uzrakstīšu vēstuli; aizvediet vēstuli!

— Nē, kņaz, nē! Atbrīvojiet no tādiem uzdevumiem, es nespēju! Viņi šķirās. Jevgeņijs Pavlovičs aizgāja ar dīvainu pārlicību:

arī pēc viņa domām iznāca, ka kņazs itin kā nav pie pilna prāta. Un ko gan nozīmē šī *seja*, no kuras viņš baidās un kuru tā mīl! Un tai pašā laikā viņš taču tiešām droši vien nomirs bez Aglajas, tā ka varbūt Aglaja nekad nedabūs zināt, ka viņš tik ļoti to mīlējis! Ha-ha! Un kā gan var mīlēt divas? Ar divām dažādām mīlestībām, vai? Tas ir interesanti . . . nabaga idiots! Un kas ar viņu tagad notiks?

X

Kņazs tomēr nenomira līdz savām kāzām, ne nomodā, ne «miegā», kā bija pareģojis Jevgeņijam Pavlovičam. Varbūt viņš tiešām gulēja slikti un redzēja nelabus sapņus; bet dienu, būdams cilvēkos, viņš likās labsirdīgs un pat apmierināts, dažreiz gan ļoti domīgs, tomēr tikai vienatnē. Kāzas steidzināja; tās iekrita kādu nedēļu pēc Jevgeņija Pavloviča apmeklējuma. Tādā steigā pat vislabākajiem kņaza draugiem, ja tādi būtu bijuši, nāktos piedzīvot vilšanos savās pūlēs «glābt» nelaimīgo neprāti. Klīda baumas, ka Jevgeņija Pavloviča vizīti pa daļai pamudinājis ģenerālis Ivans Fjodorovičs un viņa sieva Lizaveta Prokofjevna. Bet, ja viņi abi aiz savas bezgalīgās labsirdības arī būtu vēlējušies glābt nožēlojamo aplamnieku no bezdibeņa, tad, protams, viņiem bija jāaprobežojas tikai ar šo nesekmīgo mēģinājumu; ne viņu stāvoklis, pat varbūt ne vēlmes (kas gluži dabiski) nevarēja mudināt uz vēl nopietnākiem pūliņiem. Mēs jau minējām, ka pat kņazam tuvākie cilvēki pa daļai bija sacēlušies pret viņu. Vera Lebedeva tomēr aprobežojās tikai ar asarām vientulībā un vēl ar to, ka vairāk sēdēja mājās un mazāk iegriezās pie kņaza nekā agrāk. Koļa šinī laikā apbedīja savu tēvu; sirmgalvis nomira no otrās triekas lēkmes, dienas astoņas pēc pirmās. Kņazs dziļi juta līdzī šīs ģimenes bēdām un pirmajās dienās stundām ilgi pavadīja pie Nīnas Aleksandrovnas, bija bērēs un baznīcā. Daudzi ievēroja, ka cilvēki, kas bija baznīcā, kā nevilšus sačukstēdamies sagaidīja un ar acīm pavadīja kņazu; tāpat bija arī uz ielām un dārzā: kad viņš gāja vai brauca garām, par viņu runāja, sauca viņu vārdā, rādīja uz viņu, atskanēja Nastasjas Filipovnas vārds. Nastasju Filipovnu meklēja arī bērēs, bet bērēs viņas nebija. Nebija bērēs arī kapteinietes, kuru tomēr Lebedevs bija paspējis atturēt un laikus pievaldīt. Apstāvēšana aizkustināja kņazu spēcīgi un slimīgi; viņš pačukstēja Lebedevam jau baznīcā, atbildēdams uz kādu viņa jautājumu, ka pirmo reizi piedaloties pareizticīgo apstāvēšanā un

tikai no bērna dienām atceroties vēl citu apstāvēšanu kādā lauku baznīcā.

— Jā, itin kā gulētu pavisam cits cilvēks šai šķirstā, nevis tas, ko mēs nesam par priekšsēdētāju nosēdinājām, — atceraties? — pačukstēja Ļebedevs kņazam. — Ko jūs meklējat?

— Tāpat, neko, man likās...

— Rogožinu?

— Vai tad viņš te?

— Te, baznīcā.

— Tāpēc man it kā rādījās viņa acis, — kņazs mulsumā nomurmināja. — Bet ko tad... kā tad viņš? Lūgts?

— Ne prātā nenāca. Viņš taču nav nemaz ar viņiem pazīstams. Te taču ir visādi, publika. Ko gan jūs tā brīnāties? Es viņu tagad bieži sastopu; jau kādas četras reizes nedēļas laikā esmu viņu satīcis šeit Pavlovskā.

— Es viņu ne reizes neesmu vēl redzējis... no tā laika, — nomurmināja kņazs.

Tā kā Nastasja Filipovna arī ne reizes nebija sacījusi viņam, ka satikusi «no tā laika» Rogožinu, tad kņazs nodomāja tagad, ka Rogožins tišām nezin kāpēc nerādās. Visu šo dienu viņš bija visai domīgs; Nastasja Filipovna turpretim bija neparasti jautra visu dienu un visu vakaru.

Koļa, kas bija salīdzis mieru ar kņazu jau pirms tēva nāves, ieteica viņam uzaicināt par vedējtēviem (tā kā šī lieta bija ļoti svarīga un neatliekama) Kellera un Burdovski. Viņš galvoja par Kellera, ka tas uzvedīšoties pieklājīgi un varbūt pat būšot «noderīgs», bet par Burdovski nemaz nebija ko runāt, tas ir kluss un pieticīgs cilvēks. Nina Aleksandrovna un Ļebedevs iebilda, — ja jau kāzas noliktas, kādēļ gan tad taisni Pavlovskā, turklāt pašā vasaras sezonā, un kāpēc tik publiski? Vai nebūtu labāk Pēterburgā un pat mājās? Kņazam bija pārāk skaidrs, uz ko norāda visas šīs bailes, bet viņš atbildēja īsi un vienkārši, ka tā katrā ziņā vēlas Nastasja Filipovna.

Jau otrā dienā pie kņaza ieradās arī Kellers, kam bija paziņots, ka viņš būs vedējtēvs. Viņš negāja tūlīt iekšā, bet apstājās durvis un, kolīdz ieraudzīja kņazu, pacēla augšup labo roku ar izstieptu rādītāja pirkstu un nokliedza kā zvērēdams:

— Nedzeru!

Pēc tam viņš piegāja pie kņaza, cieši paspieda un pakratīja viņam abas rokas un paziņoja, ka, protams, viņš sākumā, kad padzirdējis, bijis pretī, ko arī pasludinājis pie biljarda galda, un nevis cita iemesla dēļ, bet vienīgi tāpēc, ka iecerējis kņazam un katru dienu ar

draudzīgu nepacietību gaidījis, kad ieraudzīs pie viņa sāniem pašu princesi de Roganu, bet tagad pats redzot, ka kņazs spriežot vismaz divpadsmit reizes cēlāk nekā viņi visi «kopā ņemti»! Jo viņam vajadzīgs nevis spožums, ne bagātība un pat ne pagodinājumi, bet tikai — patiesība! Augsti stāvošu personu simpatijas esot pārāk labi zināmas, bet kņazs esot ļoti augsti izglītots, lai nebūtu augsti stāvoša persona, vispār sakot! «Bet salašņas un visādi diedelnieki spriež citādi; pilsētā, namos, sanāksmēs, vasarnīcās, muziku klausoties, dzer tuvēs, pie biljarda galdiem tik vien runas, tik vien brēkas kā par gaidāmo notikumu. Esmu dzirdējis, ka gribot pat kaķu koncertu sarīkot zem logiem, to, tā sakot, pirmajā naktī! Ja jums, kņaz, vajadzīga godīga cilvēka pistole, tad uz kādu pusduci cēlu šāvienu esmu gatavs, pirms jūs vēl otrā rītā būsit piecēlies no medus mēneša gultas.» Ieteica arī, aiz bailēm no lielā ziņkārīgo pieplūduma, bridim, kad iznāks no baznīcas, sagatavot sētā ugunsdzēsēju šļūteni; bet Lebedevs tam pretojās: «Māju sagraus dranskās, ja gādāsim ugunsdzēsēju šļūteni.»

— Šis Lebedevs pret jums, kņaz, taisa intrigas, nudian! Viņi grib jūs nodot kroņa aizbildniecībā, vai jūs varat to iedomāties, ar visu, ar brīvo gribu un ar naudu, tas ir, ar divām lietām, kas atšķir mūs no četrkājainā! Pats dzirdēju, skaidri dzirdēju! Tā ir tīra patiesība!

Kņazs atcerējās, it kā arī pats ko tamlīdzīgu būtu dzirdējis, bet, protams, nebija pievērsis tam uzmanību. Viņš arī tagad tikai pasmējās un tūlīt atkal to aizmirsā. Lebedevs tiešām kādu laiku bija par to rūpējies; šā cilvēka aprēķini vienmēr radās kā pēc iedvesmas un aiz pārāk lielas dedzības sarežģījās, sakuploja un izstaroja no sākuma punkta uz visām pusēm; lūk, tāpēc viņam maz kas bija izdevies viņa mūžā. Kad viņš atnāca vēlāk, gandrīz jau kāzu dienā, pie kņaza nožēlot grēkus (viņam bija negrozāma ieraša vienmēr ierasties atzities un nožēlot pie tiem, pret kuriem viņš intrigēja, un jo sevišķi, ja nebija izdevies), tad paziņoja viņam, ka viņš esot dzimis Taleirāns un nezin kā palicis tikai par Lebedevu. Pēc tam atklāja kņazam visu šo spēli, pie kam kņazu ārkārtīgi ieinteresēja. Pēc viņa vārdiem, viņš sācis ar to, ka ņēmies meklēt augsti stāvošu personu protekciju, lai vajadzības gadījumā varētu uz tām balstīties, un gājis pie ģenerāļa Ivana Fjodoroviča. Ģenerālis Ivans Fjodorovičs bijis neizpratnē, ļoti vēlējis labu «jaunajam cilvēkam», bet paziņojis, ka, «lai kā viņš vēlētos glābt, viņam te kaut ko darīt būtu nepieklājīgi». Lizaveta Prokofjevna negribējusi viņu ne dzirdēt, ne redzēt; Jevgeņijs Pavlovičs un kņazs Š. tikai atmetuši ar roku. Bet viņš, Lebedevs,

neesot zaudējis dūšu un apspriedies ar kādu smalku juristu, cienījamu večuku, kas viņam bijis liels draugs un gandrīz labvēlis; tas secinājis, ka šī lieta esot pilnīgi iespējama, ja vien būtu kompetenti liecinieki par prātā jukšanu un pilnīgu ārprātu un pie tam, galvenais, augsti stāvošu personu aizgādība. Ļebedevs nav nokāris galvu arī tad un kādreiz atvedis pie kņaza pat ārstu, arī cienījamu večuku, vasarnieku, ar Annu kaklā, vienīgi tādēļ, lai apskatītu, tā sakot, pašu apkārtni, iepazītos ar kņazu un pagaidām neoficiāli, bet, tā sakot, draudzīgi paziņotu savu slēdzienu par viņu. Kņazs atcerējās šo ārsta apmeklējumu; viņš atcerējās, ka Ļebedevs jau iepriekšējā dienā bija uzplījis viņam, ka viņš esot nevesels, un, kad kņazs noteikti bija atteicies no medicīnas, tad pēkšņi ieradās ar ārstu, minot par iegānu to, ka nupat viņi abi nākot no Terentjeva kunga, kam esot ļoti slikti, un ka ārstam kaut kas jāpastāsta par slimnieku kņazam. Kņazs uzlielīja Ļebedevu un uzņēma ārstu ārkārtīgi laipni. Tūlīt viņi sāka runāt par slimo Ipoļitu; ārsts palūdza atstātīt sīkāk toreizējo pašnāvības scēnu, un kņazs viņu pilnīgi aizrāva ar savu stāstu un notikumu izskaidrojumu. Sāka runāt par Pēterburgas klimatu, par paša kņaza slimību, par Šveici, par Šneideru. Ar Šneidera ārstniecības sistēmas izklāstu un nostāstiem kņazs tā ieinteresēja ārstu, ka tas nosēdēja divas stundas; pie tam viņš smēķēja kņaza lieliskos cigārus, bet no Ļebedeva puses uzradās brīnum garšīgs likieris, ko atnesa Vera, pie kam ārsts, kas bija precējies un ģimenes cilvēks, ņemās sacīt Verai glaimojošus komplimentus, ar ko izraisīja viņā dziļu sašutumu. Visi šķīrās kā draugi. Atstādams kņazu, ārsts paziņoja Ļebedevam, — ja visus tādus ņemtu aizbildniecībā, tad kur gan rast tādus, ko padarīt par aizbildņiem? Bet, kad Ļebedevs traģiski izklāstīja drīzumā gaidāmo notikumu, ārsts valšķīgi un viltīgi grozīja galvu un beidzot piezīmēja, ka, nemaz jau nerunājot par to, ka «diezīn ko kurais neapprec», «valdzinošajai sievietei, cik viņš vismaz esot dzirdējis, bez aprbrīnojamā skaistuma, kas vien jau varot aizraut bagātu cilvēku, esot arī kapitāli, no Tocka un no Rogožina, pērles un briljanti, šalles un mēbeles, un tāpēc šī izvēle ne vien neparādot dārgā kņaza, tā sakot, sevišķu muļķību, kas durtos acīs, bet pat liecinot par izsmalcinātu augstāko aprindu cilvēka prātu un veiklo aprēķinu un tātad veicinot gluži pretēju un kņazam pilnīgi patīkamu slēdzienu». . . Šī doma pārsteidza arī Ļebedevu; pie tās viņš arī palika, un tagad, viņš piebilda kņazam, «tagad bez padevības un asins izliešanas neko citu no manis nesagaidīsīt; tādēļ arī esmu ieradies».

Šais pēdējās dienās kņazu izklaidēja arī Ipoļits; tas pārāk bieži sūtīja pēc viņa. Viņi dzīvoja tuvumā, mazā namiņā; mazie bērni,

Ipoļita brālis un māsa, priecējās vismaz tāpēc par vasarnīcu, ka no slimnieka varēja paglābties dārzā; bet nabaga kapteiniete palika pilnīgi viņa varā, pilnīgi par viņa upuri; kņazam vajadzēja viņus izšķirt un mierināt katru dienu, un slimnieks turpināja viņu saukt par savu «aukli», tai pašā laikā it kā nedrīkstēdams arī nenicināt viņu par viņa samierinātāja lomu. Viņš bija ārkārtīgi neapmierināts ar Koļu par to, ka tas gandrīz neapmeklēja viņu, palikdams sākumā pie mirstošā tēva, bet vēlāk pie atraitnē palikušās mātes. Beidzot viņš par savu zobgāli mērķi izvēlējās kņaza tuvās laulības ar Nastasju Fiļipovnu un galu galā apvainoja kņazu un aizkaitināja viņu pilnīgi: kņazs vairs neapmeklēja viņu. Pēc divām dienām atvilkās no rīta kapteiniete un ar asarām acīs lūdza kņazu ierasties pie viņiem, citādi *tas* viņu noēdišot. Viņa piebilda, ka Ipoļits gribot atklāt lielu noslēpumu. Kņazs aizgāja. Ipoļits vēlējās saligt mieru, sāka raudāt un pēc asarām, protams, vēl vairāk saniknojās, tikai baidījās izrādīt niknumu. Viņš bija ļoti slim, un no visa varēja redzēt, ka nu jau drīz mirs. Noslēpuma nebija nekāda, Ipoļits tikai ārkārtīgi, tā sakot, aiz uzbudinājuma (varbūt ārēja, uzpūsta) vai slāpstot nost, lūdza «sargāties no Rogožina». «Šis cilvēks ir tāds, kas no sava neatkāpies; viņš, kņaz, nevar mums līdzināties: ja gribēs, tad vis nenodrebēs...» u. tml., u. tml. Kņazs sāka izjautāt sīkāk, gribēja izdibināt kādus faktus; bet faktu nebija nekādu, tikai Ipoļita personīgās izjūtas un iespaidi. Sev par ārkārtīgu prieku, Ipoļits galu galā kņazu briesmīgi sabaidīja. Sākumā kņazs negribēja atbildēt uz dažiem viņa jautājumiem un tikai smaidīja par padomiem: «Bēgt kaut vai uz ārzemēm; krievu garīdznieki ir visur, arī tur var salaulāties.» Bet visupēc Ipoļits beidza ar šādu domu: «Es taču baidos tikai par Aglaju Ivanovnu: Rogožins zina, ka jūs viņu milat; milu pret milu; jūs viņam atņēmt Nastasju Fiļipovnu, viņš noslepkavos Aglaju Ivanovnu; lai gan viņa tagad nav jūsējā, tomēr jums būs grūti, — vai nav tiesa?» Viņš sasniedza mērķi; kņazs aizgāja no viņa kā apmāts.

Šie brīdinājumi no Rogožina iekrita jau kāzu priekšvakarā. Tai pašā vakarā, pēdējo reizi pirms salaulāšanās, kņazs satikās arī ar Nastasju Fiļipovnu; bet Nastasjas Fiļipovnas spēkos nebija nomierināt viņu, un pēdējā laikā tā, pat gluži otrādi, arvienu vairāk un vairāk palielināja viņa apjukumu. Agrāk, tas ir, pirms dažām dienām, viņa, satikdamās ar kņazu, pūlējās visiem spēkiem viņu uzjautrināt, briesmīgi baidījās no viņa skumjā izskata, mēģināja pat viņam dziedāt; bet visbiežāk stāstīja par visu, ko vien smieklīgu spēja atcerēties. Kņazs gandrīz vienmēr izlikās, ka sirsnīgi smejas, un reizēm arī tiešām smējās par aso prātu un gaišajām jūtām, kas dažreiz

izpauās viņas stāstījumā, kad viņa aizrāvās, bet viņa aizrāvās bieži. Redzējama kņazu smejamies, redzējama uz viņu atstāto iespaidu, tā bija sajūsmā un lepojās ar sevi. Bet tagad viņas skumjas un domīgums pieauga gandrīz ar katru stundu. Kņazam par Nastasju Filipovnu bija, protams, izveidojušies citādi uzskati; viss viņā būtu licies tagad noslēpumains un neizprotams. Bet viņš no sirds ticēja, ka viņa spēj vēl atdzimt. Viņš gluži pareizi bija sacījis Jevgeņijam Pavlovičam, ka sirsnīgi un dziļi to mīl, un viņa mīlestībā uz to tiešām slēpās it kā pieķeršanās kuslam un slimam bērnam, ko grūti un pat neiespējami atstāt savā vaļā. Viņš nepaskaidroja nevienam savas jūtas pret viņu, un viņam pat netikās par to runāt, ja arī nebija iespējams izvairīties no sarunas; bet ar pašu Nastasju Filipovnu viņi nekad, sēdēdami kopā, nepārsprieda «par jūtām», it kā abi būtu tā nosolījušies. Viņu ikdienišķajā, jautrajā un dzīvajā sarunā varēja katrs piedalīties. Darja Aleksejevna stāstīja vēlāk, ka visu šo laiku esot tikai priecājusies un tiksmīnājusies, viņos raudzīdamās.

Bet šis viņa uzskats par Nastasjas Filipovnas garīgo un intelektuālo stāvokli pa daļai paglāba viņu arī no daudziem citiem pārpratumiem. Tagad tā bija pavisam citāda sieviete nekā tā, kuru viņš bija pazinis pirms mēnešiem trim. Viņš vairs tagad neiegrima pārdomās par to, kāpēc, piemēram, tā toreiz izvairījusies no laulībām ar viņu, — ar asarām, ar lāstiem un pārmetumiem, — bet tagad uzstāj pati, lai drīzāk rīkodu kāzas? Tātad vairs nebaidās, kā toreiz baidījās, ka, apprecoties ar viņu, padarīs viņu nelaimīgu, — nodomāja kņazs. Tāda ātri atdzimusi pašāvība uz sevi, pēc viņa domām, nevarēja būt dabiska. Ne jau vienīgi aiz naida pret Aglaju, savukārt, varēja rasties šī pašāvība: Nastasja Filipovna prata just mazliet dziļāk. Un taču ne aiz bailēm no likteņa kopā ar Rogožinu? Vārdu sakot, te varēja būt sava loma arī visiem šiem imesliem kopā ar citiem; bet viņam bija par visu skaidrāks, ka te izpaužas taisni tas, ko viņš nojautis jau sen, un ka nabaga slimā dvēsele nav izturējusi. Tas viss, lai gan paglāba viņu savā ziņā no nesaprašanas, nespēja dot viņam ne miera, ne atpūtas visu šo laiku. Dažreiz viņš it kā pūlējās ne par ko nedomāt; uz laulībām viņš, šķiet, tiešām skatījās kā uz kādu nesvarīgu formalitāti; pat savu likteni viņš pārāk zemu vērtēja. Bet, kas attiecas uz iebildumiem, uz sarunām, tādām kā ar Jevgeņiju Pavloviču, tad te viņš gluži neko nevarētu atbildēt un jutās pilnīgi nekompetents, tāpēc arī izvairījās no jebkuras sarunas šādā garā.

Viņš tomēr manīja, ka Nastasja Filipovna pārāk labi zināja un saprata, ko viņam nozīmē Aglaja. Tā tikai neteica, bet viņš bija redzējis tās «seju» tanī laikā, kad tā viņu pārsteidza reizēm, pašā

sākumā, pošamies doties pie Jēpančiniem. Kad Jēpančini aizbrauca, viņa gluži kā atplauka. Lai gan viņš parasti visu neievēroja un neapķēra, viņu jau darija nemierīgu doma, ka Nastasja Fiļipovna izšķīrusies par kādu skandālu, lai Aglaju dabūtu projām no Pavlovskas. Troksni un kņadu pa visām vasarnīcām par šīm kāzām, protams, pa daļai atbalstīja Nastasja Fiļipovna, lai satracinātu sāncensi. Tā kā Jēpančinus grūti bija satikt, tad Nastasja Fiļipovna, iesēdinājusi kādreiz savā karietē kņazu, lika pabraukt kopā ar kņazu taisni gar viņu vasarnīcas logiem. Tas bija kņazam briesmīgs pārsteigums; viņš atgādās, kā parasti, kad vairs neko nevarēja labot un kad kariete jau ripoja taisni gar pašiem logiem. Viņš neteica neko, bet pēc tam divas dienas no vietas bija slims; Nastasja Fiļipovna vairs neatkārtoja šādu mēģinājumu. Beidzamās dienas pirms kāzām viņa kļuva stipri domīga; viņa parasti gan uzveica savas skumjas un kļuva atkal jautra, bet kaut kā klusāk, ne tik skaļi, ne tik laimīgi jautra kā agrāk, vēl pavisam nesen. Kņazs divkāršoja savu uzmanību. Viņu ieinteresēja tas, ka viņa nekad neierunājās ar viņu par Rogožinu. Tikai kādreiz, dienas piecas pirms kāzām, pie viņa pēkšņi atnāca cilvēks no Darjas Aleksejevnas ar ziņu, lai viņš nekavējoties aizejot, jo Nastasja Fiļipovna jūtoties ļoti slikti. Viņš atrada to tādā stāvoklī, kas līdzīgs pilnīgam ārprātam: viņa brīžiem iekliedzās, drebēja, sauca, ka Rogožins esot paslēpies dārzā, tepat viņu namā, ka viņa to nupat redzējusi, ka tas viņu noslepka vošot naktī... noduršot! Augu dienu viņa nevarēja nomierināties. Bet tai pašā vakarā, kad kņazs uz brīdi iegriezās pie Ipoļita, kapteiniete, tikko atgriezusies no pilsētas, kurbija aizbraukusi nezin kādās savās sīkās darišanās, pastāstīja, ka pie viņas Pēterburgā šodien dzīvoklī ienācis Rogožins un iztaujājis par Pavlovsku. Uz kņaza jautājumu, kad īsti Rogožins ienācis, kapteiniete minēja gandrīz to pašu stundu, kurā itin kā redzējusi viņu šodien savā dārzā Nastasja Fiļipovna. Lieta tika izskaidrota ar vienkāršu mirāžu; Nastasja Fiļipovna pati aizgāja pie kapteinietes uz zināt sīkāk un bija ārkārtīgi apmierināta.

Kāzu priekšvakarā kņazs atstāja Nastasju Fiļipovnu lielā paciltībā: no Pēterburgas pienāca modistes sūtītie rītdienas tērpi, ligavas tērps, galvas rota un tā tālāk, un tā joprojām. Kņazs nemaz nebija gaidījis, ka Nastasjas Fiļipovnas domas tik ļoti aizņems tērpi; viņš pats visu lielīja, un šis uzslavas to darija vēl laimīgāku. Bet viņa nevilus izteica: viņa esot jau dzirdējusi, ka pilsētā sašutums un ka tiešām kaut kādi slaiisti rikošot kaķu koncertu, ar muziku un gandrīz vai ar pantiem, kas tiši sacerēti, un ka visu to gandrīz vai atbalstot arī pārējā sabiedrība. Un taisni tad tai iegribējās vēl augstāk pacelt

galvu viņu priekšā, aizēnot visus ar sava tērpa gaumīgumu un krāšņumu, — «lai brēc vien, lai svelpj, ja iedrošināsies!». Jau par to domājot vien, viņai iezibējās acis. Bija viņai vēl kāds slepens sapnis, bet skaļi viņa to neizteica: viņa sapņoja, ka Aglaja vai vismaz kāds no viņas sūtītajiem arī inkognito būs pūli, baznīcā, skatīsies un redzēs, un viņa jau tam gatavojās. Šķīrās viņa no kņaza, pilnīgi šo domu spārnota, ap pulksten vienpadsmitiem vakarā; bet pulkstenis nebija nositis pusnakti, kad atskrēja pie kņaza no Darjas Aleksejevas, lai viņš «nāk ātrāk, ka ļoti slikti». Kņazs sastapa ligavu ieslēgušos guļamistabā, vienās asarās, izmisumā, histērijā; viņa ilgi neko nedzirdēja, ko viņai sacīja caur aizslēgtajām durvīm, beidzot atvēra, ielaida tikai kņazu, aizslēdza aiz viņa durvis un nokrita viņa priekšā ceļos. (Tā vismaz vēlāk stāstīja Darja Aleksejevna, kas bija paspējusi šo to noskaņoties.)

— Ko es daru! Ko es daru! Ko es daru ar tevi! — viņa sauca, drudzaini apkampdama viņa kājas.

Kņazs veselu stundu nosēdēja pie viņas; mēs nezīnām, par ko viņi runāja, Darja Aleksejevna stāstīja, ka viņi šķīrušies pēc stundas nomierinājušies un laimīgi. Kņazs vēlreiz šai naktī atsūtīja cilvēku, lai apjautātos, bet Nastasja Fiļipovna bija jau aizmigusi. Otrā rītā, kad viņa vēl nebija pamodusies, no kņaza pie Darjas Aleksejevas ieradās vēl divi ziņneši, un jau trešajam sūtnim bija uzdots pateikt, ka «ap Nastasju Fiļipovnu tagad barā rosās modistes un frizieri no Pēterburgas, ka no vakarējā ne viņas neesot palicis, ka viņa aizņemta, cik vien var būt aizņemta ar savu tērpu tāda skaistule pirms laulībām, un ka pašlaik, tieši šai brīdī, notiekot ārkārtējs kongress par to, ko īsti aplikt no briljantiem un kā aplikt». Kņazs nomierinājās pilnīgi.

Visu tālāko anekdoti par šīm kāzām cilvēki, kas to zināja, atstāstīja šādi un, kā liekas, pareizi:

Laulības bija noliktas pulksten astoņos vakarā; Nastasja Fiļipovna bija saposusies jau septiņos. Jau no pulksten sešiem pamazām vien sāka pulcēties dīkdieņu bari ap Ļebedeva vasarnīcu, bet sevišķi pie Darjas Aleksejevas nama; no pulksten septiņiem sāka pildīties arī baznīca. Vera Ļebedeva un Koļa bija briesmīgi nobažījušies par kņazu; viņiem tomēr bija daudz rūpju mājās: viņi rīkoja kņaza istabās uzņemšanu un pacienāšanu. Pēc laulībām tomēr gandrīz nebija paredzēta nekāda sapulcēšanās; bez nepieciešamajām personām, kam jābūt klāt pie laulībām, Ļebedevs bija aicinājis Ptīcinus, Gaņu, ārstu ar Annu kaklā, Darju Aleksejevnu. Kad kņazs painteresējās, kādēļ Ļebedevam ienācis prātā aicināt ārstu, kas «ir gandrīz gluži svešs»,

tad Lebedevs pašapmierināti atteica: «Ordenis kaklā, cienījams cilvēks, cienīgāk izskatīsies,» — un sasmīdināja kņazu. Kellers un Burdovskis frakās un cimdos izskatījās ļoti pieklājīgi; tikai Kellers vēl arvienu mazliet mulšināja kņazu un savus pilnvarotājus ar dažādām atklātām tieksmēm uz kautiņu un dīkdieņos, kas pulcējās ap māju, noraudzījās ļoti naidīgi. Beidzot pulksten pusastoņos kņazs devās kariatē uz baznīcu. Pieminēsim pie reizes, ka viņš pats tišām negribēja ignorēt nevienu no pieņemtajām parašām un ieradumiem; visu darīja atklāti, cilvēku acu priekšā, neko neslēpjot, visu, «kā nākas». Baznīcā, izspraucies kaut kā caur pūli, publikai nemitīgi sačukstoties un kaut ko uzsaucot, Kellera pavadībā, kurš raidīja pa labi un pa kreisi bargus skatienus, kņazs paglābās uz laiku altāra telpā, bet Kellers devās pēc ligavas, kur pie Darjas Aleksejevnas nama lieveņa ieraudzīja pūli, ne tikai divtik vai trīstik biezāku nekā pie kņaza, bet pat varbūt arī trīsreiz izlaidīgāku. Kāpdams lievenī, viņš uzdzirdēja tādus saucienus, ka nespēja valdīties un pašlaik jau gribēja griezties pie publikas, lai sacītu pienācīgu runu, bet, par laimi, viņu atturēja Burdovskis un pati Darja Aleksejevna, kas bija izskrējusi uz lieveņa; viņi satvēra Kellera un ar varu ievēda iekšā. Kellers bija pikts un steidzīgs. Nastasja Filīpovna piecēlās, paskatījās vēlreiz spogulī, noteica ar «greizu» smaidu, kā stāstīja vēlāk Kellers, ka viņa esot «bāla kā mironis», dievbijīgi palocījās svētbildes priekšā un izgāja uz lieveņa. Viņas parādīšanos apsvēica balsu guldzoņa. Tiesa, pirmajā mirklī atskanēja smiekli, aplausi, gandrīz vai svilpieni; bet pēc mirkļa bija dzirdamas arī citas balsis:

— Kāda skaistule, — kļiedza pūli.

— Ne viņa pirmā, ne arī pēdējā!

— Altāris visu apslēpj, muļķi tādi!

— Kur gan jūs atradīsīt tādu skaistuli, urā! — kļiedza tuvākie.

— Kņaziene! Par tādu kņazienu es būtu atdevis dvēseli! — iekliedzās kāds kancelejas ierēdnis. — «Par dzīvību ļauj nakti šo!...»

Nastasja Filīpovna iznāca tiešām bāla kā drebe; bet viņas lielās, melnās acis zvēroja pretī pūlim kā kvēlojošas ogles; šo skatienu pūlis nespēja izturēt; sašutums pārvērtās sajūsmas pilnos kļiedzienos. Jau atvērās kariatē durtiņas, jau Kellers sniedza ligavai roku, kad pēkšņi viņa iekliedzās un metās no lieveņa taisni pūli. Visi, kas viņu pavadīja, sastinga aiz izbrīna, pūlis pašķīrās viņas priekšā, un piecu sešu soļu attālumā no lieveņa pēkšņi parādījās Rogožins. Nastasja Filīpovna bija uztvērusi pūli viņa skatienu. Viņa pieskrēja tam klāt kā neprātīga un saķēra viņu aiz abām rokām.

— Glāb mani! Ved mani projām! Uz kurienu gribi, tūlīt!

Rogožins paķēra viņu gandrīz uz rokām un vai nešus aiznesa pie kariatēs. Pēc tam mirkli izvilka no portmoneja simtrubļu zīmi un sniedza to vedējam.

— Uz staciju, bet, ja aizspēsi vilcienu, tad dabūsi vēl simtnieku!

Bet pats ielēca kariatē pie Nastasjas Fiļipovnas un aizcirta durtiņas. Vedējs nešaubījās ne mirkli un uzšāva zirgiem. Kellers pēc tam uzvēla vainu nejaušībai: «Vēl viens mirklis, un es būtu attapies, es nepieļautu!» viņš paskaidroja, stāstīdams par šo piedzīvojumu. Viņi ar Burdovski jau paķēra otru ekipāžu, kas te pagadījās, un sāka dzities pakaļ, bet ceļā pārdomāja, ka «tik un tā par vēlu! Ar varu neatgūsi!»

— Un arī kņazs negribēs! — nosprieda satriektais Burdovskis.

Bet Rogožins un Nastasja Fiļipovna aizauļoja līdz stacijai laikā. Izkāpdams no kariatēs, gandrīz jau kāpdams vagonā, Rogožins vēl paspēja apturēt kādu meiču vecā, bet pieklājīgā tumšā mantiļā un fulāra lakatiņū ap galvu.

— Nēmiet piecdesmit rubļu par jūsu mantiļu! — viņš pēkšņi pasniedza meitenei naudu. Tā pat nepaspēja izbrīnīties, vēl tikai taisījās kaut ko saprast, kad viņš jau iespieda tai rokā piecdesmit rubļu gabalu, novilka mantiļu, noņēma lakatiņu un uzmeta to visu uz pleciem un uz galvas Nastasjai Fiļipovnai. Viņas pārāk krāšņais tērps būtu dūries acīs, pievērstu vagonā uzmanību; tikai pēc tam meitene saprata, kādēļ no viņas un ar tādu peļņu atpirktas viņas vecās skrandas.

Balsu dūkoņa par šo notikumu sasniedza baznīcu neparasti ātri. Kad Kellers devās pie kņaza, ļoti daudz cilvēku, kas viņam bija gluži sveši, metās viņu izjautāt. Sacēlās skaļas valodas, visi grozīja galvas, pat smējās; neviens negāja ārā no baznīcas, visi gaidīja, kā šo ziņu uzņems ligavainis. Viņš nobālēja, bet uzņēma ziņu klusi, tikko dzirdami sacīdams: «Es baidījos; tomēr nedomāju, ka tā notiks...» — un tad, kādu brīdi klusējis, piebilda: «Tomēr... viņas stāvokli... tā tas var būt.» Tādu atsauksmi jau pats Kellers nosauca vēlāk par «nedzirdētu filozofiju». Kņazs iznāca no baznīcas redzami mierīgs un mundrs; tā vismaz daudzi bija ievērojuši un vēlāk stāstīja. Likās, viņš ļoti vēlējās nokļūt mājās un palikt jo drīzāk viens; bet to viņam nelāva. Viņam līdzī istabā iegāja daži no ielūgtajiem, starp citu, Pticins, Gavriļa Ardalionovičs un viņiem līdzī ārsts, kas arī netaisījās iet projām. Bez tam visu namu burtiski bija apsēdusi dikā publika. Jau no terases kņazs padzirdēja, kā Kellers un Lebedevs uzsāka sīvu ķildu ar dažiem pilnīgi svešiem cilvēkiem, lai gan pēc izskata augstām amatpersonām, kas par varēm vēlējās uznākt

terasē. Kņazs piegāja pie ķildniekiem apjautāties, kas par lietu, un, pieklājīgi atbildījis Ļebedevu un Kelleru, smalkjūtīgi griezās pie kāda jau sirma un drukna kunga, kas stāvēja uz lieveņa kāpieniem vairāku citu ienākt gribētāju priekšgalā, un aicināja to parādīt laipnību un pagodināt viņu ar savu apmeklējumu. Kungs apmulsā, tomēr nāca; viņam pakaļ otrs, trešais. No visa pūļa piedāvājās kādi septiņi vai astoņi apmeklētāji, kuri arī ienāca, cenzdamies darīt to pēc iespējas nekautrīgāk; bet vairāk gribētāju nebija, un drīz vien turpat pūli sāka nosodīt izlēcējus. Ienācējus aicināja sēsties, sākās sarunas, patsniedza tēju, — tas viss notika ārkārtīgi pieklājīgi, vienkārši, par ko ienācēji mazliet pabrīnījās. Bija, protams, daži mēģinājumi padarīt sarunu jautrāku un novirzīt to uz «pienācīgo» tematu; tika izteikti vairāki nekautrīgi jautājumi, izsacītas dažas «brašas» piezīmes. Kņazs atbildēja visiem tik vienkārši un laipni un tai pašā laikā ar tādu cieņu, ar tādu uzticēšanos savu viesu krietnumam, ka nekautrīgie jautājumi aplusa paši no sevis. Pamazām vien saruna kļuva gandrīz nopietna. Kāds kungs, pieķerdamies pie kāda vārda, ārkārtīgā sašutumā pēkšņi nozvērējās, ka nepārdošot muižu, lai notiktu kas notikdams, bet, taisni otrādi, vēl nogaidīšot, un ka «uzņēmumi labāki par naudu»; «lūk, cienītais kungs, kāda ir mana ekonomiskā sistēma, ja gribat zināt». Tā kā viņš uzrunāja kņazu, tad kņazs dedzīgi uzslavēja viņu, lai gan Ļebedevs čukstēja viņam ausī, ka šis kungs esot pliks kā baznīcas žurka un nekad viņam nekādas muižas neesot bijis. Pagāja gandrīz stunda, tēja bija padzerta, un pēc tējas viesiem beidzot kļuva neērti vēl ilgāk sēdēt. Ārsts un sirmāis kungs sirsnīgi atvadījās no kņaza; arī visi citi ardievojās sirsnīgi un trokšņaini. Atskatnēja novēlējumi, izteica, piemēram, uzskatus, ka «nav ko skumt un varbūt tā vēl labāk», un tā tālāk. Tiesa, daži mēģināja pieprasīt šampanieti, bet vecākie viesi atturēja jaunākos. Kad visi bija aizgājuši, Kellers pieliecās Ļebedevam klāt un pateica viņam: «Mēs abi saceltu traci, sakautos, darītu sev kaunu, iejauktu policiju, bet viņš iemantoja jaunus draugus, jā, daudz draugu; es viņus pazīstu!» Ļebedevs, kas jau bija krietni «pilnā», nopūtās un atteica: «Tas kungs ir noslēpis no gudrajiem un prātīgajiem un atklājis bērniem, es to jau agrāk esmu sacījis par viņu, bet tagad piebilstu, ka arī pašu bērnu dievs sargājis, paglābis no bezdibeņa, viņš un visi viņa svētie!»

Beidzot ap pusvienpadsmitiem kņazu atstāja vienu, viņam sāpēja galva; par visiem vēlāk aizgāja Koļa, kas palīdzēja viņam novilkt kāzu drēbes un uzvilkt mājas uzvalku. Viņi šķīrās sirsnīgi. Koļa nerunāja daudz par notikušo, bet apsolījās atnākt rīt agri. Viņš arī

vēlāk apliecināja, ka kņazs viņam neko neesot teicis, kad viņi pēdējo reizi atvadījušies, tātad pat no viņa slēpis savus nodomus. Drīz vien visā namā nepalika gandrīz neviens: Burdovskis aizgāja pie Ipolīta, Kellers un Lebedevs arī devās kaut kur. Vienīgi Vera Lebedeva uzkavējās vēl kādu laiku istabās, pārkārtojot tās uz ātru roku no svētku izskata ikdienišķajā. Aiziedama viņa ieskatījās kņaza istabā. Viņš sēdēja pie galda, atspiedies uz tā ar abiem elkoņiem un paslēpis galvu rokās. Viņa klusi piegāja klāt un pieskārās tā plecam; kņazs neizpratnē paskatījās viņā un labu brīdi it kā centās atcerēties, bet, atcerējies un visu aptvēris, viņš pēkšņi ārkārtīgi uztraucās. Beidzot viņš sirsnīgi lūdza Veru, lai rīt no rīta pulksten septiņos viņam piekļauvējot pie durvīm, tā, lai viņš tiekot uz pirmo vilcienu. Vera apsolījās; kņazs dedzīgi lūdza nevienam par to nestāstīt; viņa apsoliya arī to un beidzot, kad jau bija pavisam atvērusi durvis, lai ietu, kņazs apturēja viņu vēl trešo reizi, saņēma aiz rokām, noskūpstīja tās, pēc tam noskūpstīja viņu pašu uz pieres un ar kādu «neparastu» izteiksmi seļā sacīja viņai: «Līdz rītam!» Tā vismaz vēlāk Vera atstāstīja. Viņa aizgāja lielās bailēs par kņazu. No rīta viņa jutās mazliet mundrāka, kad pēc septiņiem, kā bija norunāts, piekļauvēja pie kņaza durvīm un pateica tam, ka vilciens uz Pēterburgu aiziet pēc stundas ceturkšņa; viņai likās, ka tas atvēra viņai durvis gluži možs un pat smaidīja. Viņš, liekas, naktī nebija izģērbies, tomēr bija gulējis. Iznāca tātad, ka viņai vienīgajai tas bija atzinis par iespējamu un vajadzīgu paziņot šai brīdī, ka dodas uz pilsētu.

XI

Pēc stundas viņš jau bija Pēterburgā, bet pēc pulksten deviņiem piezvanīja pie Rogožina durvīm. Viņš iegāja pa parādes ieeju, bet durvis viņam ilgi neviens neatvēra. Beidzot atvērās durvis, kas veda vecās Rogožinas dzīvoklī, un parādījās vecīga, patikama izskata kalpone.

— Parfena Semjonoviča nav mājās, — viņa paziņoja, durvis stāvēdama. — Pie kā jūs?

— Pie Parfena Semjonoviča.

— Nav mājās.

Kalpone aplūkoja kņazu ar bīklu ziņkāri.

— Sakiet vismaz, — vai viņš pārgulēja mājās? Un ... vai viens pats pārnāca vakar?

Kalpone joprojām uz viņu lūkojās, bet neatbildēja.

— Vai viņam neatnāca līdzī vakar, uz šejieni... pievakarē...
Nastasja Filipovna?

— Atļaujiet jautāt, — kas jūs pats būsit?

— Kņazs Ļevs Nikolajevičs Miškins, mēs esam ļoti labi paziņas.

— Viņa nav mājās.

Kalpone nodūra acis.

— Un Nastasja Filipovna?

— Neko par viņu nezinu.

— Pagaidiet, pagaidiet! Kad viņš pārnāks?

— Arī to nezinām.

Durvis aizvērās.

Kņazs nolēma atnākt pēc stundas. Iegriezies pagalmā, viņš tur sastapa sētnieku.

— Vai Parfens Semjonovičs mājās?

— Mājās.

— Kā tad man nupat sacīja, ka neesot?

— Pie viņa durvīm sacīja?

— Nē, viņa māmuļas kalpone, bet Parfenam Semjonovičam es zvanīju, neviens neatvēra.

— Varbūt izgājīs, — nosprieda sētnieks, — nekā tak nesaka.

Bet dažreiz arī atslēgu paņēmu līdzī, istabas pat dienas trīs stāv aizslēgtas.

— Tu droši zini, ka vakar bija mājās?

— Bija. Dažreiz pa parādes durvīm ieiet, nemaz nevar redzēt.

— Un Nastasjas Filipovnas pie viņa vakar nebija?

— To gan nezinām. Reti viņa parādās; liekas gan, mēs zinātu, ja būtu atnākusi.

Kņazs izgāja un kādu laiku domīgs staigāja pa trotuāru. Rogožina istabu logi visi bija aizvērti; logi tajā pusē, kur dzīvoja viņa māte, gandrīz visi stāvēja vaļā; diena bija skaidra, karsta; kņazs pārgāja pāri ielai uz pretējo trotuāru un apstājās, lai vēlreiz paraudzītos logos: tie ne vien bija aizvērti, bet gandrīz visur bija nolaistas baltas storas.

Viņš pastāvēja brīdi, un — dīvaini — pēkšņi viņam likās, ka pacēlās kādas storas mala un pavidēja Rogožina seja, pavidēja un pazuda tai pašā mirklī. Viņš pagaidīja vēl un jau nolēma iet un zvanīt atkal, bet pārdomāja un atlika uz stundu: «Kas var zināt, varbūt tā tikai likās...»

Galvenais, viņš steidzās tagad uz Izmailovas pulku, uz neseno Nastasjas Filipovnas dzīvokli. Viņam bija zināms, ka tā, pēc viņa

lūguma aizbraukdama pirms trim nedēļām no Pavlovskas, apmetās Izmailovas pulkā pie kādas savas bijušās labas paziņas, skolotāja atraitnes, cienījamās dāmas ar ģimeni, kura izīrēja labas mēbelētas istabas, no kā gandrīz arī pārtika. Visticamāk bija, ka Nastasja Fiļipovna, pārceldamās atkal uz Pavlovsku, bija paturējusi istabu sev; vismaz ļoti iespējams, ka viņa ir pārgulējusi nakti šai dzīvoklī, uz kuriem, protams, viņu vakar nogādājis Rogožins. Kņazs sēdās važonī. Pa ceļam viņam ienāca prātā, ka taisni no šejienes vajadzēja sākt, tāpēc ka nav ticams, ka viņa būtu nakti devusies pie Rogožina. Te viņš atcerējās arī sētnieka vārdus, ka Nastasja Fiļipovna reti tur ieradusies. Ja jau tāpat reti, tad kādēļ gan tagad apmesties pie Rogožina? Mierinādams sevi ar to, kņazs atbrāuca beidzot Izmailovas pulkā ne dzīvs, ne miris.

Viņam par pilnīgu pārsteigumu pie skolotāja atraitnes ne tikai nebija dzirdējuši ne vakar, ne šodien par Nastasju Fiļipovnu, bet izskrēja uz kņazu pašu skatīties kā uz kādu brīnumu. Visa skolotāja atraitnes kuplā ģimene — meitenes vien un tikai ar viena gada starpību, sākot ar piecpadsmit un beidzot ar septiņiem gadiem, — izsteidzās pakal mātei un ielenca kņazu, mutes atpletušas. Tām līdzī iznāca viņu krustmāte — sieviete melnu lakatu galvā, un beidzot parādījās arī vecmāmuļa, sirma vecīte ar brillēm. Skolotāja atraitne ļoti lūdza ienākt un piesēsties, ko kņazs arī izpildīja. Viņš tūlīt noģida, ka viņām skaidri zināms, kas viņš tāds ir, un viņas ļoti labi zina, ka vakar vajadzēja būt viņa kāzām, un vai mirst aiz vēlēšanās iztaujāt kā par kāzām, tā arī par šo brīnumu, ka viņš te izjautā par to, kurai tagad nav jābūt nekur citur kā vien kopā ar viņu Pavlovskā, — bet aiz smalkjūtības viņas valdās. Īsos vārdos kņazs apmierināja viņu ziņkārību par kāzām. Sekoja brīnīšanās, vaimanas un izsaučieni, tā ka viņš bija spiests pastāstīt gandrīz arī visu pārējo, protams, galvenos vilcienos. Beidzot visai gudro un uzbudināto dāmu padome nolēma, ka katrā ziņā un pirmām kārtām jāsaklaudzina Rogožins un jādabū no viņa zināt itin viss, kas noticis. Bet, ja viņa nav mājās (par ko droši jāpārlicinās) vai ja viņš negribētu sacīt, tad braukt uz Semjonovas pulku pie kādas dāmas, vācietes, Nastasjas Fiļipovnas paziņas, kas dzīvojot kopā ar māti: varbūt Nastasja Fiļipovna savā uzbudinājumā, kā arī gribēdama noslēpties, pārnakšņojusi pie viņām. Kņazs piecēlās no krēsla pilnīgi salauzts; viņas stāstīja vēlāk, ka viņš «šausmīgi nobālējis»; tiešām, viņam gandrīz grūļojās kājas. Beidzot cauri briesmīgai balsu murdoņai viņš izšķīra, ka viņas norunā rīkoties ar viņu uz vienu roku un jautā viņa pilsētas adresi. Dzīvokļa viņam nebija; viņam ieteica apmesties kaut kur

viesnīcā. Kņazs padomāja un uzdeva savas agrākās viesnīcas adresi, tās pašas, kur viņam pirms nedēļām piecām uznāca lēkme. Pēc tam viņš devās atkal pie Rogožina. Šoreiz ne tikai neviens neatvēra Rogožina durvis, bet neatvērās pat vecītes dzīvokļa durvis. Kņazs nokāpa pie sētnieka un ar pūlēm sameklēja viņu pagalmā; sētnieks bija ar kaut ko aizņemts un nelabprāt atbildēja, nelabprāt pat skatījās uz viņa pusi, tomēr apstiprināja noteikti, ka Parfens Semjonovičs «izgājis jau no agra rīta, aizbraucis uz Pavlovsku un mājās šodien nebūs».

— Es uzgaidīšu; varbūt viņš pievakarē pārnāks?

— Bet varbūt pat nedēļu nebūs, kas viņu zina.

— Tātad tomēr viņš palika te pa nakti?

— Palikt jau nu palika...

Tas viss bija aizdomīgi un mīklaini. Ļoti varēja būt, ka sētnieks pa šo laiku saņēmis jaunas instrukcijas: pirmīt bija pat plāpīgs, bet tagad gluži vienkārši pagriež muguru. Tomēr kņazs nolēma vēlreiz iegriezties pēc pāris stundām un pat uzmanīt māju, ja vajadzētu, bet tagad palika vēl viena cerība — pie vācietes, un viņš aizbrāzās uz Semjonovas pulku.

Bet pie vācietes viņu pat nesaprata. Pēc dažiem pasprukušiem vārdiņiem viņš noģida, ka skaistā vāciete pirms pāris nedēļām pat saķildojusies ar Nastasju Filipovnu, tā ka visas šīs dienas neko par viņu neesot dzirdējusi, un visiem spēkiem lika tagad noprast, ka nemaz nevēlas dzirdēt, «kaut vai viņa ar visiem pasaules kņaziem būtu precējusies». Kņazs pasteidzās pazust. Viņam arī ienāca prātā doma, ka viņa varbūt aizbraukusi, tāpat kā toreiz, uz Maskavu un Rogožins, protams, viņai pakaļ; bet varbūt arī kopā ar viņu. «Kaut jel kādas pēdas varētu sadzīt!» Viņš tomēr atcerējās, ka viņam jāapmetas traktierī, un steidzās uz Ļiteinajas ielu; tur viņam tūlīt ierādīja numuru. Sulainis apjautājās, vai viņš nevēloties uzkost; viņš izklaidībā atbildēja, ka vēloties, un, atkal attapies, briesmīgi dumojās uz sevi, ka uzkoda aizkavēs viņu lieku pusstundu, un tikai vēlāk atģida, ka viņam neviens neliedza pamest pasniegto uzkodu neaiztiktu. Dīvaina sajūta pārņēma viņu šai blāvajā un smacīgajā koridorā, sajūta, kas mocoši tiecās izveidoties par kādu domu; bet viņš visu laiku nevarēja attapties, kāda bija šī jaunā uzmanīgā doma. Beidzot viņš pilnīgi apmāts izgāja no traktiera; galva viņam griezās, bet — uz kurieni, uz kurieni gan braukt? Viņš metās pie Rogožina.

Rogožins nebija pārnācis; kņazs piezvanīja, neviens neatvēra; viņš piezvanīja pie vecās Rogožinas durvīm, tur atvēra un arī paziņoja, ka Parfena Semjonoviča neesot un varbūt dienas trīs nebūšot.

Kņazu mulsināja tas, ka viņu, tāpat kā pirmīt, aplūko ar tik ārkārtīgu ziņkāri. Sētnieku šoreiz viņš nemaz neatrada. Viņš, tāpat kā pirmīt, pārgāja uz pretējo trotuāru, skatījās uz logiem un staigāja briesmīgajā tveicē kādu pusstundu, varbūt arī ilgāk; šoreiz it nekas nepakustējās; logi neatvērās, baltās storas bija nekustīgas. Viņam beigu beigās ienāca prātā, ka droši vien arī pirmīt ir tikai izlicies, ka pat logi, kā no visa redzams, tik nespodri un tik sen nemazgāti, ka grūti būtu atšķirt, ja pat tiešām kāds paskatītos caur rūtīm. Pricēģis par šo domu viņš brauca atkal uz Izmailovas pulku pie skolotāja atraitnes.

Tur viņu jau gaidīja. Skolotāja atraitne jau bija apskrējusi trīs vai četras vietas un pat iegriezusies pie Rogožina: ne ziņas, ne miņas. Kņazs to uzklausīja klusēdams, iegāja istabā, apsēdās uz dīvāna un sāka raudzīties visos, it kā nesaprazdams, ko viņam saka. Dīvaini: te viņš ārkārtīgi labi visu ievēroja, te pēkšņi kļuva izklaidīgs līdz neiespējamībai. Visa ģimene pēc tam paziņoja, ka viņš bijis «brīnumaini» savāds šinī dienā, tā ka «varbūt jau toreiz viss iezīmējās». Viņš beidzot piecēlās un palūdza, lai viņam parādot Nastasjas Fiļipovnas istabas. Tās bija divas lielas, gaišas istabas augstiem griestiem, ar visai pieklājīgām mēbelēm un ne jau no lētajām. Šis dāmas stāstīja pēc tam, ka kņazs aplūkojis istabās katru lietu, ieraudzījis uz galdiņa atšķirtu grāmatu no bibliotēkas, franču romānu «*Madame Bovary*», ielocījis lappusi, kas bijusi atšķirta grāmatā, palūdzis atļauju paņemt to līdz un turpat, neklausīdamies iebildumos, ka grāmata no bibliotēkas, iebāzis to kabatā. Apsēdies pie atvērtā loga un, ieraudzījis ar kritu aprakstītu kāršu galdiņu, jautājis, kas te spēlējis? Viņas pastāstījušas, ka Nastasja Fiļipovna ar Rogožinu katru vakaru spēlējusi uz cūkām, preferansu, melderi, vistu, uz savām trumpām — visas šīs spēles un ka kārtis parādījušas tikai pašā pēdējā laikā pēc pārcelšanās no Pavlovskas uz Pēterburgu, tāpēc ka Nastasja Fiļipovna arvienu sūdzējusies, ka esot garlaicīgi, ka Rogožins sēdot augus vakarus klusēdams un ne par ko runāt neprotot, viņa arī bieži raudājusi; un pēkšņi otrā vakarā Rogožins izvelkot no kabatas kārtis; te Nastasja Fiļipovna iesmējusies, un viņi sākuši spēlēt. Kņazs jautāja, — kur kārtis, ar kurām spēlējuši? Bet kāršu nebija; kārtis vienmēr atvedis pats Rogožins, tās viņam bijušas kabatā, katru dienu jauns komplekts, un pēc tam viņš atkal tās aizvedis līdz.

Šis dāmas ieteica aizbraukt vēlreiz pie Rogožina un vēlreiz stiprāk klauvēt, nevis tūlīt, bet pievakarē: «Varbūt ka tomēr būs.» Pati skolotāja atraitne pieteicās aizbraukt tikmēr līdz vakaram uz Pavlovsku pie Darjas Aleksejevnas: vai tur kaut kas nav zināms? Kņazu

lūda ierasties ap pulksten desmitiem vakarā, lai katrā ziņā norunātu par rītdienu. Ar visu to, ka viņu mierināja un uzmundrināja, kņaza dvēseli pārņēma pilnīgs izmisums. Neizteicamās skumjās viņš aizgāja kājām līdz savam traktierim. Vasarīgā, putekļainā, smacīgā Pēterburga žņaudza viņu kā spilēs; viņš klida starp drūmiem un piedzērušiem cilvēkiem, bez nolūka ieskatījās sejās, varbūt nogāja daudz vairāk, nekā vajadzēja; bija jau gandrīz vakars klāt, kad viņš iegriezās savā numurā. Viņš nolēma mazliet atpūsties un pēc tam doties atkal pie Rogožina, kā viņam ieteica, apsēdās uz dīvāna, atspēdās ar abiem elkoņiem uz galda un nogrima domās.

Diezin cik ilgi un diezin par ko viņš domāja. Viņš no daudz kā baidījās un sāpīgi un mocoši izjuta, ka baidās briesmīgi. Viņam ienāca prātā Vera Lebedeva; tad viņš nodomāja, ka varbūt Lebedevs zina kaut ko, bet, ja nezina, tad var dabūt zināt ātrāk un vieglāk nekā viņš. Pēc tam viņš atcerējās Ipoļitu un to, ka Rogožins bija braucis pie Ipoļita. Tad atcerējās pašu Rogožinu: nesen apstāvēšanā, pēc tam parkā, pēc tam — pēkšņi šeit koridorā, kad tas bija noslēpies kaktā un gaidīja viņu ar dunci. Viņam tagad ienāca prātā tā acis, acis, kas toreiz raudzījās no tumsas. Viņš nodrebēja: viņam tagad pēkšņi iesāvēs prātā pirmītējā uzmācīgā doma.

Kņazam bija jādoma: ja Rogožins ir Pēterburgā, tad viņš, kaut arī slēptos kādu laiku, tomēr katrā ziņā beidzot atnāks pie viņa, pie kņaza, vai nu labā, vai ļaunā nolūkā, kaut vai kā toreiz. Vismaz, ja Rogožinam diezin kāpēc ievajadzētos atnākt, tad viņam nav citur kur iet kā vien uz šejieni, atkal uz šo pašu koridoru. Adresi viņš nezina: tāvad viegli var nodomāt, ka kņazs apstājies agrākajā traktierī; vismaz pamēģinās te meklēt... ja jau ļoti vajadzēs. Bet ko var zināt, varbūt viņam vēl ļoti vajadzēs?

Tā viņš domāja, un šī doma nezin kāpēc likās viņam pilnīgi iespējama. Viņš neparko nespētu izskaidrot, ja nodziļinātos savā domā: «Kādēļ, piemēram, Rogožinam viņa pēkšņi tā būtu ievajadzējies, un kādēļ nekādi nav iespējams, ka viņi beidzot atkal nesa-staptos?» Bet doma bija smaga: «Ja viņam iet labi, tad viņš nenāks,» kņazs domāja tālāk, «viņš drīzāk atnāks, ja viņam iet slikti; bet viņam taču droši vien iet slikti...»

Protams, tādā pārlicībā vajadzētu gaidīt Rogožinu mājās, te numurā; bet kņazs it kā nespēja paciest šo jauno domu, pietrūkās kājās, paķēra platmali un aizskrēja. Koridorā jau bija gandrīz pavisam tumšs. «Ja nu viņš pēkšņi tagad iznāk no tā kakta un aptur mani pie kāpnēm?» viņam iesāvēs prātā, kad viņš tuvojās pazīstamajai vietai. Bet neviens nenāca. Viņš nokāpa pavārtē, izgāja uz trotuāra, pa-

brīnījās par biezo ļaužu drūzmu, kas ar saules rietu saplūda uz ielas (kā jau vienmēr Pēterburgā vasaras vidū), un devās uz Gorohovajas ielas pusi. Piecdesmit soļus no traktiera, pirmajās krustcelēs, pūli kāds pēkšņi pieskārs viņa elkonim un pusbalsī sacīja pie pašas auss:

— Ļev Nikolajevič, tev brāl, jānāk man līdzī.

Tas bija Rogožins.

Dīvaini: kņazs tam pēkšņi aiz prieka sāka stāstīt, šļupstēdams un gandrīz vai neizrunādams vārdus līdz galam, kā viņš to gaidījis nupat koridorā, traktierī.

— Es tur biju, — negaidot atbildēja Rogožins, — iesim.

Kņazs pabrīnījās par atbildi, bet viņš pabrīnījās jau vismaz pēc divām minūtēm, kad bija to aptvēris. Aptvēris atbildi, viņš nobijās un sāka ielūkoties Rogožinā. Tas jau gāja kādu pussoli pa priekšu, raudzīdamies taisni uz priekšu un nepalūkodamies nevienā no pretimnācējiem, ar neapzinātu piesardzību griezdams visiem ceļu.

— Kāpēc tu pēc manis neprasīji... ja bijī traktierī? — kņazs pēkšņi jautāja.

Rogožins apstājās, paskatījās viņā, padomāja un, it kā nemaz nesaprazdams jautājumu, sacīja:

— Zini ko, Ļev Nikolajevič, tu ej šeitais taisni, līdz pašai mājai, — zini? Bet es iešu pa otru pusi. Un pieraugi, lai mūs kopā...

To pasacījis, viņš pārgāja pāri ielai, sāka iet pa ielas otru pusi, paskatījās, vai kņazs nāk, un, redzēdams, ka tas stāv un raugās viņā ieplestām acīm, pamāja viņam ar roku uz Gorohovajas ielas pusi un sāka soļot, ik brīdi atskatīdamies uz kņazu un aicinādams viņu sev līdzī. Viņš kļuva manāmi mundrāks, redzēdams, ka kņazs sapratis viņu un nepārnāk pie viņa no ielas otras puses. Kņazam ienāca prātā, ka Rogožinam kāds jāsaskata pūli un viņš nedrīkst to palaist garām, ka tādēļ viņš arī pārgājis uz otru pusi. «Tikai kāpēc tad viņš neteica, kas jāsastop?» Tā viņi nogāja kādus piecsimt soļus, un pēkšņi kņazs nezin kāpēc sāka drebēt; Rogožins gan retāk, tomēr visu laiku atskatījās: kņazs nenocietās un pamāja viņam ar roku. Tas tūlīt pārnāca pie viņa no ielas otras puses.

— Vai tad Nastasja Fiļipovna pie tevis?

— Pie manis.

— Un pirmīt tu uz mani skatījies pa logu gar aizkara malu?

— Es...

— Kā tad tu...

Bet kņazs nezināja, ko jautāt tālāk un kā nobeigt jautājumu; turklāt sirds viņam tā dauzījās, ka pat runāt bija grūti. Rogožins arī kļušēja un skatījās viņā tāpat kā pirmīt, tas ir, kā domās nogrimis.

— Nu, es iešu, — viņš pēkšņi sacīja, taisīdamies atkal doties pāri, — bet tu ej vien. Lai mēs uz ielas nebūtu kopā... tā mums labāk... pa abām pusēm... pats redzēsi.

Kad beidzot viņi katrs pa savu pusi iegriezās Gorohovajas ielā un tuvojās Rogožina namam, kņazam atkal sāka grīloties kājas, tā ka viņš gandrīz nevarēja vairs paiet. Bija jau ap desmitiem vakarā. Logi vecītes galā bija vaļā tāpat kā pirms, bet Rogožinam aizvērti, un krēslā it kā vēl skaidrāk aiz tiem rēgojās baltās nolaistās storas. Kņazs piegāja pie nama no pretējā trotuāra; bet Rogožins no sava trotuāra uzkāpa uz lieveņa un māja viņam ar roku. Kņazs pārgāja pie viņa uz lieveni.

— Par mani pat sētnieks tagad nezina, ka esmu pārnācis mājās. Es sacīju pirms, ka braucu uz Pavlovsku, un māmuļas galā arī pateicu, — viņš nočukstēja ar viltīgu un gandrīz apmierinātu smaidu, — mēs ieiesim, un neviens pat nedzirdēs.

Viņam rokā jau bija atslēga. Iedams augšā pa kāpnēm, viņš atgriezās un brīdināja kņazu, lai tas iet klusāk, klusi atslēdza durvis uz savām istabām, ielaida kņazu, uzmanīgi ienāca aiz viņa, aizslēdza durvis un iebāza atslēgu kabatā.

— Iesim, — viņš nočukstēja.

Rogožins, jau ejot pa Ļiteinajas ielas trotuāru, sāka runāt čukstus. Neraugoties uz visu savu ārējo mierīgumu, viņš bija iekšēji dziļi satraukts. Kad viņi izgāja zālē blakus kabinetam, viņš piegāja pie loga un noslēpumaini pamāja kņazam:

— Kolidz tu pirms sāki man zvanīt, es tūdaļ nojautu, ka tu pats tas esi; piegāju pie durvīm uz pirkstgaliem un dzirdu, ka tu ar Pafnutjevnu sarunājies, bet tai es biju cieši jo cieši piekodinājis: ja tu vai kāds no tevis, vai jebkurš cits sāk pie manis klauvēt, lai tad nekādā gadījumā neliekas ne zinis; un jo sevišķi, ja tu pats atnāktu un jautātu pēc manis, arī tavu vārdu viņai pateicu. Bet, kad tu biji aizgājis, man ienāca prātā: ja nu viņš te tagad stāv un noskatās vai uzmana kaut ko no ielas? Piegāju pie šā paša loga, pašķīru aizkaru, skat, tu tur stāvi, taisni raugies uz mani... Tā, lūk, tas bija.

— Kur tad... Nastasja Fiļipovna? — kņazs jautāja gluži bez elpas.

— Viņa... ir te, — lēnām noteica Rogožins, it kā mazliet vilcinādams atbildi.

— Kur tad?

Rogožins pacēla acis uz kņazu un cieši paskatījās viņā:

— Iesim...

Viņš joprojām runāja čukstus un nesteigdamies, lēnām un, tāpat

kā agrāk, kaut kā divaini domīgi. Pat par storu stāstīdams, it kā gribēja pateikt kaut ko citu, lai gan runāja ļoti ekspansīvi.

Viņi iegāja kabinetā. Šai istabā, kopš kņazs pēdējo reizi te iegriezās, bija notikušas dažas pārmaiņas: pāri visai istabai pārvilkts dekoratīva zaļa zīda auduma aizkars ar divām ieejām abos galos, un tas atdalīja no kabineta alkovu, kurā iekārtota Rogožina gulvieta. Smaigais aizkars bija nolaists un ieejas ciet. Bet istabā valdīja bieza tumsa; Pēterburgas «baltās» vasaras naktis jau bija tumšākas, un, ja nebūtu pilna mēness, tumšajās Rogožina istabās ar nolaistajiem aizkariem grūti būtu kaut ko saskatīt. Tiesa, varēja vēl atšķirt sejas, lai gan ļoti neskaidri; acis raudzījās kņazā cieši, ar zalgu spīdumu, bet kaut kā nekustīgi.

— Būtu aizdedzinājis sveci! — kņazs sacīja.

— Nē, nevajag, — atbildēja Rogožins un, saņēmis kņazu aiz rokas, nosēdināja viņu uz krēsla; pats novietojās pretim, pievilkdams krēslu tā, ka gandrīz pieskārs kņazam ar ceļgaliem. Starp viņiem, mazliet sāņus, stāvēja mazs, apaļš galdiņš. — Sēdies, pasēdēsim brīdi! — viņš sacīja, gluži kā pierunādams pasēdēt. Kādu brīdi abi klusēja. — Es jau to zināju, ka tu tai pašā traktierī apmetīsies, — viņš uzsāka, kā jau dažkārt, iekams ķeras pie galvenā temata, mēdz sākt ar nesvariīgiem sīkumiem, kas neattiecas tieši uz pašu tematu, — kā iegāju koridorā, tā arī nodomāju: varbūt arī viņš tur sēd, mani tagad gaida, tāpat kā es viņu, un šai pašā brīdī? Pie skolotāja atraitnes bijī?

— Bijū, — kņazs tikko spēja parunāt, tik stipri daudzījās viņam sirds.

— Man arī tas ienāca prātā. Vēl izcelsies valodas, nodomāju... un tad vēl domāju: es viņu pārnakšņot uz šejieni atvedīšu, tā, lai šo nakti kopā...

— Rogožin! Kur Nastasja Filipovna? — kņazs nočukstēja un piecēlās, viscaur drebēdams. Piecēlās arī Rogožins.

— Tur; — viņš čukstēja, pamezdams ar galvu uz aizkariem.

— Gul? — kņazs čukstēja.

Rogožins atkal paskatījās viņā cieši, tāpat kā pirmīt.

— Tad nu iesim ar!... Tikai tu... nu, iesim!

Viņš pacēla aizkarus, apstājās un pagriezās atkal pret kņazu.

— Ej iekšā! — viņš pameta uz aizkaru pusi, aicinādams iet pa priekšu. Kņazs iegāja.

— Te ir tumšs, — viņš sacīja.

— Redzēt var! — nomurmināja Rogožins.

— Es tikko saredzu... gultu.

— Ej vien tuvāk, — Rogožins klusi aicināja.

Kņazs gāja vēl tuvāk, vienu soli, divus, un apstājās. Viņš stāvēja un centās ieskatīties minūti vai divas; visu laiku pie gultas viņi abi neteica ne vārda; kņazam daudzījās sirds, tā ka, likās, varēja dzirdēt istabā, istabas nāves klusumā. Bet viņš jau bija apradis ar tumsu, tā ka varēja atšķirt visu gultu; tur kāds gulēja pilnīgi nekustīgā miegā; nebija dzirdams ne mazākais troksnītis, ne mazākais elpas vilciens. Gulētājs bija aplāts pāri galvai ar baltu palagu, un locekļi iezīmējās kaut kā neskaidri; bija tikai redzams, ka zem apsega izstiepies guļ cilvēks. Visapkārt lielā nekārtībā — uz gultas, kājgalī, pie pašas gultas, uz krēsliem, pat uz grīdas — bija izvaidītas novilktais drēbes, krāšņā baltā zida kleita, ziedi, lentas. Uz mazā galdiņa pie galvgaļa zalgoja noņemtie un nomestie briljanti. Kājgalī bija sagrūstas čupā kaut kādas mežģines, un uz baltajām mežģinēm, izslidējusi no palaga apakšas, vīdēja kailas kājas pēda; tā šķita kā no marmora cirsta un bija briesmīgi nekustīga. Kņazs skatījās un juta, ka, jo vairāk viņš skatās, jo nedzīvāk un klusāk top istabā. Pēkšņi iesīcās pamodusies muša, pārlidoja pār gultu un aplkusa pie galvgaļa. Kņazs nodrebēja.

— Iesim ārā, — Rogožins pieskārās viņa rokai.

Viņi izgāja, nosēdās atkal tais pašos krēslos, atkal viens otram pretī. Kņazs drebēja arvien vairāk un vairāk un nenovērsa savu jau tājošo skatienu no Rogožina sejas.

— Es manu, ka tu, Lev Nikolajevič, drebi, — Rogožins beidzot sacīja, — gandrīz tāpat kā tad, kad tev uznāk tava nelaime, — atceries, kā bija Maskavā? Vai taisni tā kā pirms lēkmes. Nevaru nemaz sadomāt, ko ar tevi tagad iesākt...

Kņazs ieklausījās, saņemdam visus spēkus, lai varētu saprast, un viņa skatienā visu laiku bija lasāms jautājums.

— Tu to?... — viņš beidzot noteica, pamādam ar galvu uz aizkariem.

— Es... — nočukstēja Rogožins un nodūra galvu.

Viņi klusēja minūtes piecas.

— Ja nu, — pēkšņi turpināja Rogožins, it kā nemaz nebūtu pārtraucis savu runu, — ja nu uznāk tava slimība un lēkme, un atskan kliegzieni, tad var vēl kāds uzdzirdēt no ielas vai no sētas, tad attapsies, ka dzīvoklī guļ pa nakti cilvēki; sāks klauvēt, nāks iekšā... jo viņi visi domā, ka manis nav mājās. Es arī sveces neiededzu, lai no ielas vai no sētas neievērotu. Jo, kad manis nav, es arī atslēgas vedu līdzī, un neviens bez manis pat pa trīs, pa četras dienas ne uzpost neienāk, tā esmu noteicis...

— Pag, — kņazs sacīja, — es pirmīt ir sētniekam, ir vecenītei jautāju: vai nav pārnakšņojusi Nastasja Fiļipovna? Viņi tātad jau zina.

— Zinu, ka tu jautāji. Es Pafnutjevnai sacīju, ka vakar atbrauca Nastasja Fiļipovna un vakar arī aizbrauca uz Pavlovsku, bet pie manis palika tikai desmit minūtes. Tie nemaz nezina, ka viņa te bijusi pa nakti, — neviens. Vakars mēs tāpat ienācām pavisam klusiņām kā šodien abi ar tevi. Es vēl pie sevis nodomāju pa ceļam, ka viņa negribēs klusiņām nākt iekšā, — kur nu! Čukstēja, uz pirkstgaliem uznāca, tērpu pieturēja ap sevi, lai nečaukstētu, rokās to nesa, man pašam ar pirkstu uz kāpnēm draudēja, — viņa no tevis visu laiku baidījās. Vilciņā bija gluži kā ārprātīga, aiz bailēm vien, un pati sagribēja šeit pie manis palikt pa nakti; es domāju sākumā vest uz dzīvokli pie skolotāja atraitnes, — ko nu! «Tur viņš mani jau mazā gaismiņā atradīs, bet tu mani paslēpsi, un rīt mazā gaismiņā uz Maskavu,» bet pēc tam kaut kur uz Orlu gribēja doties. Arī gulēt iedama, to vien teica, ka brauksim uz Orlu...

— Pag, ko tu tagad, Parfen, kā tu domā?

— Šaubos tik par tevi, jo tu viscaur drebi. Pa nakti mēs šeit paliksim kopā. Gultas te nav, tā vienīgā, bet es sadomāju, ka no abiem divāniem noņemsim spilvenus un, lūk, te, pie aizkara, blakus abiem uzklāšu gultu, ir tev, ir man, lai mēs būtu kopā. Jo, kolīdz ienāks, sāks skatīties vai meklēt, tūdaļ viņu ieraudzīs un iznesīs ārā. Sāks mani iztaujāt, es pateikšu, ka es, un mani tūlīt aizvedīs. Tad lai viņa gul tagad šeit, blakus mums, blakus man un tev...

— Jā, jā! — kņazs dedzīgi apstiprināja.

— Tātad neatzities un neļaut iznest.

— N-neparko! — nolēma kņazs. — Nē, nē, nē!

— Tā arī es nolēmu, ka neparko, puis, nevienam neatdot! Nakti pavadīsim klusi. Es šodien arī tikai uz stundu no mājām izgāju, no rīta, citādi visu laiku biju pie viņas. Bet tad pievakarē aizgāju pēc tevis. Baidos arī, ka smacīgi un izplatīsies smaka. Tu jūti smaku, vai ne?

— Varbūt arī jūtu, nezinu. Pret rītu droši vien izplatīsies.

— Es viņu ar vaska drānu apsedzu, ar labu amerikāņu vaska drānu, un uz tās uzklāju palagu, un četras attaisītas pudeles speciālā šķidrums noliku, tur vēl tagad stāv.

— Tāpat kā tur... Maskavā?

— Tāpēc ka smaka, brāl. Bet kā viņa tur gul... Uz rīta pusi, kolīdz paliks gaišāks, paskaties. Tu taču ne piecieties nevari? —

bažu pilnā izbrīnā jautāja Rogožins, redzēdams, ka kņazs tā dreb, ka nespēj ne piecelties.

— Kājas neklausa, — kņazs nomurmināja, — tas no bailēm, to es zinu... Pāries bailes, tad es piecelšos...

— Uzgaidi vien, es tikmēr guļas vietu mums uzklāšu, un tad tu apgulies... un es tev blakus... un mēs klausīsimies... jo es, puis, vēl nezinu... es, puis, vēl tagad visu nezinu, tāpēc arī tev jau laikus saku, lai tu visu to jau laikus zinātu...

Murminādams šos neskaidros vārdus, Rogožins sāka klāt guļas vietas. Bija redzams, ka viņš šīs guļas vietas varbūt jau no rīta sadomājis. Pagājušo nakti viņš pats gulēja uz dīvāna. Bet uz dīvāna divi blakus nevarēja sagulēt, un viņš katrā ziņā gribēja uzklāt tagad blakus, tāpēc arī ar lielām pūlēm savilka pāri visai istabai pie pašas ieejas aiz aizkara dažāda lieluma spilvenus no abiem dīvāniem. Guļas vietu kaut kā sakārtoja; viņš piegāja pie kņaza, maigi un jūsmīgi paņēma viņu aiz rokas, piecēla un pieveda pie guļas vietas; bet izrādījās, ka kņazs arī pats varēja staigāt; tād «bailes pārgājušas»; un tomēr viņš vēl arvienu drebēja.

— Tā tas ir, brāl, — Rogožins pēkšņi uzsāka, noguldījis kņazu kreisajā pusē uz labākā spilvena un izstiepies pats labajā pusē, neizģerbdamies, aizlicis abas rokas aiz galvas, — karsts laiks, un zināms, smaka... Logus atvērt es baidos; bet mātei ir podi ar puķēm, daudz puķu, un tām tik brīnum jauka smarža; domāju pārnest šurp, bet Pafnutjevna atskārtīs, jo viņa ir ziņkārīga.

— Jā, viņa ir ziņkārīga, — piebalsoja kņazs.

— Varbūt nopirkt, aplikt visu ar ziedu pušķiem? Tikai domāju, būs žēl, draugs, viņa gulēs vienos ziedos!

— Klausies... — jautāja kņazs, kā apjukdams, kā taustīdamies, kas īsti būtu jāprasa, un it kā tūdaļ to aizmirsdams, — klausies, saki man: ar ko tu viņu? Ar dunci? Ar to pašu?

— Ar to pašu.

— Pagaidi! Es, Parfen, gribu vēl tev jautāt... es daudz tev jautāšu, par visu... bet tu labāk saki man tūlit, pašā sākumā, lai es zinātu: vai tu gribēji nodurt viņu pirms manām kāzām, pirms laulībām, baznīcas priekšā, ar dunci? Gribēji vai negribēji?

— Nezinu, gribēju vai ne... — sausi atbildēja Rogožins, it kā pat mazliet brīnīdamies par jautājumu un neizprazdams to.

— Dunci sev lidzi uz Pavlovsku nekad neesi ņēmis?

— Nekad neesmu ņēmis. Es par šo dunci tikai to tev varu sacīt, Lev Nikolajevič, — viņš piebilda, brīdi klusējis, — es to no aizslēgtas lādītes tikai šorit izņēmu, jo tas viss notika šorit ap četriem.

Tas man visu laiku bija ielikts grāmatā... Un... un, lūk, par ko man vēl brīnums: duncis pavisam tikai pusotra... vai divi veršoki ietriecies... taisni zem kreisās krūts... bet asiņu tikai kāda puse ēdamkarotes uz krekla iztecēja; vairāk nebija...

— To, to, to, — kņazs pēkšņi piecēlās sēdus briesmīgā uztraukumā, — to, to es zinu, to esmu lasījis... to sauc par iekšējo izplūdumu... Gadās, ka pat nav ne pilītes. Ja dūriens ķer pašā sirdi...

— Pag, dzirdi? — pēkšņi Rogožins viņu pārtrauca un izbijies piecēlās sēdus guļas vietā. — Dzirdi?

— Nē! — tikpat ātri un tāpat izbijies sacīja kņazs, raudzīdamies Rogožinā.

— Staigā! Dzirdi? Zālē...

Viņi abi klausījās.

— Dzirdu, — pārlicināti nočukstēja kņazs.

— Staigā?

— Staigā.

— Noslēgt durvis vai ne?

— Noslēgt...

Durvis noslēdza, un abi atkal atgulās. Ilgi klusēja.

— Ak jā! — pēkšņi kņazs atkal tādos pašos satrauktos un steigās pilnos čukstos atsāka, it kā notvēris domu un briesmīgi baidīdamies no jauna to pazaudēt, pat pietrūkdamiem gultā. — Jā... es taču gribēju... šis kārtis! Kārtis... Man teica, tu ar viņu esot spēlējis kārtis?

— Spēlēju, — sacīja Rogožins, brīdi klusējis.

— Kur tad ir... kārtis?

— Kārtis ir šeit... — Rogožins izdvesa, vēl ilgāk klusējis. — Lūk...

Viņš izvilka jau spēlēto, papīrā ietīto kāršu komplektu no kabatas un pasniedza kņazam. Tas paņēma, taču gluži apmulsis. Jauna, skumja un bezcerīga izjūta saņņaudza viņam sirdi; viņš pēkšņi saprata, ka šai brīdī un sen jau viņš nemaz nerunā par to, par ko viņam jārunā, un nepavisam nedara to, kas būtu jādara, un šis kārtis, kuras viņš tur rokās un par kurām viņš tā nopriecājās, neko, neko te vairs nelīdzēs. Viņš piecēlās un sasīta rokas. Rogožins gulēja nekustīgs un it kā nedzirdēja un neredzēja viņa kustības; bet tā acis spoži spīdēja caur tumsu un bija pilnīgi vaļā un gluži nekustīgas. Kņazs apsēdās uz krēsla un ar bailēm sāka raudzīties viņā. Pagāja kāda pusstunda; pēkšņi Rogožins skaļi un aprauti sāka kliegt un smieties, laikam aizmirsis, ka jārunā čukstus:

— Virsnieku, to virsnieku... atceries, kā viņa šim virsniekam

muzikas laukumā iecirta, ha-ha-ha! Vēl kadets... kadets... kadets pieskrēja...

Kņazs pietrūkās no krēsla jaunās izbailēs. Kad Rogožins aplkusa (bet viņš pēkšņi aplkusa), kņazs kļuvis noliecās pie viņa, nosēdās viņam blakus un stipri pukstošu sirdi, smagi elpodams, sāka viņu aplūkot. Rogožins nepagrieza galvu uz viņa pusi un bija it kā gluži aizmirsis viņu. Kņazs skatījās un gaidīja; laiks gāja, svīda gaisma. Rogožins reizēm pēkšņi sāka murmināt, skaļi, asi un nesakarīgi; iekliedzās un smējās; kņazs tad izstiepa savu drebošo roku un klusi pieskārs viņa galvai, viņa matiem, glaudīja tos, glaudīja viņa vaigus... tas bija viss, ko viņš varēja darīt! Viņš pats atkal sāka drebēt, un atkal pēkšņi viņa kājas kļuva nejutīgas. Viņa sirdi māca vēl nekad neizjustas, bezgalīgas skumjas. Tikmēr jau bija kļuvis pilnīgi gaišs; beidzot viņš atgūlās uz spilvena, it kā jau pilnīgā nespēkā un izmisumā, un piespieda seju pie bālās un nekustīgās Rogožina sejas; asaras tecēja no viņa acīm uz Rogožina vaigiem, bet varbūt viņš vairs nejuta tad pats savu asaru un vairs neko par tām nezināja...

Vismaz, kad pēc daudzām stundām atvērās durvis un ienāca cilvēki, viņi atrada slepkavu pilnīgā nesamaņā un karsonī. Kņazs sēdēja viņam blakus nekustīgi uz paklājiem un ik reizes līdz ar slimnieka kliedzienu vai murgu lēkmēm klusi steidza pārļaut drebošo roku pār viņa matiem un vaigiem, kā glāstot un mierinot viņu. Bet viņš vairs neko nesaprata, ko viņam jautāja, un nepazina cilvēkus, kas ienāca un sastājās ap viņu. Un, ja pats Šneiders būtu ieradies tagad no Šveices, lai redzētu savu bijušo audzēkni un pacientu, tad arī viņš, atcerēdamies to stāvokli, kādā dažreiz bija kņazs pirmajā ārstēšanās gadā Šveicē, atmestu tagad ar roku un sacītu tāpat kā toreiz: «Idiots!»

XII

NOSLEGUMS

Skolotāja atraitne, aizsteigusies uz Pavlovsku, ieradās taisni pie Darjas Aleksejevnas, kas bija uztraukusies jau no vakardienas, un, pastāstījusi viņai visu, ko vien zināja, nobaidīja viņu galīgi. Abas dāmas nekavējoties nolēma nodibināt sakarus ar Ļebedevu, kas arī bija noraižējies kā sava irnieka draugs un dzīvokļa saimnieks. Vera Ļebedeva pastāstīja visu, ko viņa zināja. Pēc Ļebedeva padoma

nolēma doties uz Pēterburgu visi trīs, lai jo drīzāk novērstu to, «kas ļoti varēja notikt». Tā nu iznāca, ka jau otrā rītā ap pulksten vienpadsmitiem Rogožina dzīvoklis tika atslēgts un tur bija klāt policija, Lebedevs, dāmas un Rogožina brālītis Semjons Semjonovičs Rogožins, kas dzīvoja piebūvē. Ļoti daudz te sekmēja sētnieka liecība, ka viņš esot redzējis vakar pievakarē Parfenu Semjonoviču kopā ar viesi ienākam pa lieveni, pie tam it kā paslepšus. Pēc šīs liecības jau nešaubīgi uzlauza durvis, kas neatvērās likuma vārdā.

Rogožinam bija jāiztur divi mēneši ilgs smadzeņu iekaisums, bet, kad viņš izveseļojās, — izmeklēšana un tiesa. Viņš nodeva skaidras, precīzas un pilnīgi apmierinošas liecības, un sakarā ar tām kņazu jau pašā sākumā no tiesas atbrīvoja. Rogožins bija nerunīgs prāvas laikā. Viņš nepretojās savam veiklajam un daiļrunīgajam advokātam, kas skaidri un loģiski pierādīja, ka izdarītajam noziegumam bijis par cēloni smadzeņu iekaisums, kas sācies jau ilgi pirms nozieguma sakarā ar tiesājamā sarūgtinājumiem. Bet viņš neko nepiebilda no savas puses, kas apstiprinātu šo domu, un, tāpat kā agrāk, skaidri un gaiši apliecināja un atcerējās visus vissīkākos izdarītā nozieguma apstākļus. Viņu, ņemot vērā mīkstinošus apstākļus, notiesāja katorgā Sibīrijā uz piecpadsmit gadiem, un viņš noklausījās savā spriedumā drūmi, mēmi un «domīgi». Visa viņa milzīgā bagātība, izņemot zināmu visai niecīgu daļu, ko viņš bija izšķīdis pašā sākumā uzdzīvē, tika viņa brālītim Semjonam Semjonovičam, pēdējam par lielu prieku. Vecā Rogožina dzīvo tālāk pasaulē un it kā dažreiz atceras mīloto dēlu Parfenu, taču ļoti neskaidri: dievs bija paglābis viņas prātu un sirdi no tām šausmām, kas piemeklējušas viņas drūmo namu.

Lebedevs, Kellers, Gaņa, Pticins un daudzas citas mūsu stāsta personas dzīvo pa vecam, nav daudz mainījušās, un mums nav gandrīz nekā ko par viņām pastāstīt. Ipolits nomira briesmīgā uzbudinājumā un mazliet agrāk, nekā bija gaidījis, nedēļas divas pēc Nastasjas Filipovnas nāves. Koļu bija dziļi satriecis notikušais; viņš ārkārtīgi pieķērās savai mātei. Ņina Aleksandrovna baidās par viņu, ka viņš saviem gadiem nepiemēroti domīgs; no viņa varbūt iznāks labs cilvēks. Starp citu, pa daļai ar viņa pūlēm nokārtojās arī kņaza tālākais liktenis: jau sen viņš no to cilvēku vidus, kurus iepazīna beidzamajā laikā, bija izraudzījis Jevgeņiju Pavloviču Radomski; viņš pirmais aizgāja pie tā un pastāstīja tam visus notikuma sīkumus, kādus zināja, kā arī par tagadējo kņaza stāvokli. Viņš nebija maldījies: Jevgeņijs Pavlovičs ļoti dedzīgi ķērās pie nelaimīgā «idiota» likteņa nokārtošanas, un ar viņa pūlēm un gādību kņazs atkal nokļuva ārzemēs, Šneidera iestādē Šveicē. Pats Jevgeņijs Pavlovičs, kas aiz-

braucis uz ārzemēm, nodomājis ļoti ilgi nodzīvot Eiropā un atklāti sauc sevi par «pilnīgi lieku cilvēku Krievijā», — diezgan bieži, vismaz pa vairākiem mēnešiem reizi, apmeklē savu slimo draugu pie Šneidera; bet Šneiders arvien vairāk un vairāk rauc pieri un groza galvu; viņš liek saprast, ka prāts pilnīgi iedragāts; viņš nerunā vēl apstiprinoši, ka slimība nav ārstējama, bet atļaujas dot visskumjākos mājienus. Jevgeņijs Pavlovičs to ļoti ņem pie sirds, bet viņam ir sirds, ko viņš pierādījis jau ar to, ka saņem vēstules no Koļas un pat dažreiz atbild uz šīm vēstulēm. Bez visa tā atklājusies vēl kāda divaina viņa rakstura īpašība; un, tā ka šī īpašība ir krietna, tad mēs arī pasteigsimies par to pateikt kaut ko vairāk: pēc katra Šneidera iestādes apciemojuma Jevgeņijs Pavlovičs bez tām vēstulēm, ko raksta Koļam, sūta vēl vienu vēstuli uz Pēterburgu kādai personai, kurai visai sīki un iejūtīgi izklāsta kņaza slimības stāvokli šai bridī. Bez godbijības pilnīgi padēvības apliecinājumiem šais vēstulēs sāk dažreiz parādīties (un arvien biežāk un biežāk) daži vaļsirdīgi uzskatu, domu, jūtu izklāsti, — vārdu sakot, sāk izpausties kaut kas līdzīgs draudzības un tuvības jūtām. Šī persona, kas sarakstās (lai gan tomēr diezgan reti) ar Jevgeņiju Pavloviču un kas iemantojusi tik lielu viņa uzmanību un cieņu, ir Vera Ļebedeva. Mums nebija iespējams uzzināt sīkāk, kā varēja nodibināties šādas attiecības; tās iesākās, protams, sakarā ar to pašu notikumu ar kņazu, kad Vera Ļebedeva tik stipri bija bēdu sagrauzta, ka pati saslīma, bet, kā sīkāk notikusi iepazīšanās un iedraudzēšanās, — mums nav zināms. Mēs pieminējam šīs vēstules visvairāk tāpēc, ka dažās no tām sastopamas ziņas par Jēpančīnu ģimeni un, galvenais, par Aglaju Ivanovnu Jēpančīnu. Par viņu pastāstīja Jevgeņijs Pavlovičs kādā diezgan saraustītā vēstulē no Parīzes, — viņa pēc īsas un neparastas pieķeršanās kādam emigrantam, poļu grāfam, pēkšņi apprecējusies ar to pret savu vecāku gribu, kuri gan beidzot devuši piekrišanu, bet tikai tāpēc, ka draudējies kāds neparasts skandāls. Pēc tam, gandrīz pēc pusgadu ilgas klusēšanas, Jevgeņijs Pavlovičs pavēstīja Verai Ļebedevai, atkal garā un sīkā vēstulē, ka viņš, beidzamo reizi apciemodams profesoru Šneideru Šveicē, sastapies pie viņa ar visiem Jēpančīniem (protams, izņemot Ivanu Fjodoroviču, kuru darišanas aiztur Pēterburgā) un ar kņazu Š. Satikšanās bijusi divaina; Jevgeņiju Pavloviču viņi visi sagaidījuši ar lielu sajūsmu; Adelaida un Aleksandra jutušās nezin kāpēc pat viņam pateicīgas, viņš «tik mīli gādājis par nelaimīgo kņazu». Ļizaveta Prokofjevna, ieraudzījusi kņazu slimu un tādā pazemojumā, sākusi raudāt no visas sirds. Acīm redzot, viņam jau viss bijis piedots. Kņazs Š. izsacījis šai gadījumā

dažas veiksmīgas un gudras patiesības. Jevgeņijam Pavlovičam licies, ka viņš un Adelaida vēl nav pilnīgi tuvi, bet nākamībā liekoties nenovēršama pilnīgi labprātīga un sirsnīga straujās Adelaidas pakļaušanās kņaza Š. prātam un pieredzei. Turklāt arī mācība, ko saņēmusi ģimene, briesmīgi Adelaidu ietekmējusi, galvenais, beidzamais gadījums ar Aglaju un emigrantu grāfu. Viss, no kā baidījusies ģimene, atdodama šim grāfam Aglaju, — viss jau piepildījies pusgada laikā, turklāt ar tādiem pārsteigumiem, par kuriem pat nav prātā nācis. Izrādījies, ka šis grāfs nemaz nav grāfs, bet, ja arī ir tiešām emigrants, tad ar tumšu un apšaubāmu pagātņi. Viņš savaldzinājis Aglaju ar savu neparasti cildeno dvēseli, ko plosījušas ciešanas tēvzemes dēļ, tā savaldzinājis, ka viņa jau pirms apprecēšanās kļuvusi par kādas Polijas atjaunošanas ārzemju komitejas locekli, turklāt nokļuvusi pie kāda slavena pātera katoliskā biktskrēsla; šis pāters savaldzinājis viņas domas līdz neprātam. Grāfa kolosālā bagātība, par kuru viņš sniedzis Ļizavetai Prokofjevna un kņazam Š. gandrīz neapgāžamas ziņas, izrādījusies pilnīgi no gaisa grābta. Vēl vairāk, kāda pusgada laikā pēc laulībām grāfs un viņa draugs, slavenais biktstēvs, paspējuši pilnīgi sanaidot Aglaju ar ģimeni, tā ka viņi jau vairākus mēnešus neesot to redzējuši... Vārdu sakot, daudz būtu bijis ko pastāstīt, bet Ļizaveta Prokofjevna, viņas meitas un pat kņazs Š. bija jau tik ļoti šā «terora» satriekti, ka pat baidījās pieminēt dažas lietas sarunā ar Jevgeņiju Pavloviču, lai gan zināja, ka viņam arī bez tām labi zināmas Aglajas Ivanovnas pēdējā laika aizraušanos. Nabaga Ļizaveta Prokofjevna vēlētos braukt uz Krieviju, un, pēc Jevgeņija Pavloviča liecības, viņa žultaini un neiecietīgi kritizējusi visu ārzemniecisko: «Maizi nekur neprot labi izcept, ziemu salst kā peles pagrabā,» viņa sacījusi, «vismaz, lūk, šeit par šo nabadziņu krieviski noraudāju,» viņa piebildusi, satraukumā norādīdama uz kņazu, kas nemaz nav viņu pazinis. «Diezgan jūsmots, laiks arī saprātam paklausīt. Un tas viss, visas šīs ārzemes, visa šī jūsu Eiropa, tas viss tikai fantāzija, un mēs visi, kas ārzemēs, tikai fantāzija... pieminiet manus vārdus, paši redzēsiet!» viņa nobeigusi gandrīz dusmīgi, šķirdamās no Jevgeņija Pavloviča.

Ф. М. ДОСТОЕВСКИЙ
ИДИОТ
Роман

—
Латвийское государственное
издательство

—
На латышском языке

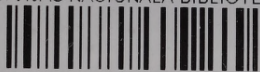
Fjodors Dostojevskis
IDIOTS

Redaktore *T. Jarmolinska*
Māksl. redaktors *A. Jēgers*
Tehn. redaktore *V. Ūdre*
Korektore *R. Ezeriņa*

Nodota salikšanai 1961. g. 23. jūnijā. Parakstīta iespiešanai 1961. g. 31. augustā. Papīra formāts 60×84/16. 36,63 fiz. iespiedl.; 36,63 uzsk. iespiedl.; 36,39 izdevn. l. Metiens 30 000 eks. Maksā 1 rbl. 11 kap. Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 14571/D175. Iespiesta Latvijas PSR Kultūras ministrijas Poligrāfiskās rūpniecības pārvaldes 2. tipogrāfijā Rīgā, Dzirnavu ielā 57. Pasūt. Nr. 2006.

K1

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309046550

2840

attīstība, neatlaidīgi prasot no 19. g. s. otrās puses krievu literatūras radīt pozitīvo varoni. Dostojevska pasaules uzskata īpatnības noteikušas šīs problēmas ļoti divainu un pretrunu pilnu atrisinājumu, un tomēr «Idiotā» ārkārtīgi spilgti un reljefi atspoguļojusies dzīves īstenība Krievijā sešdesmito gadu beigās.

Šajos Dostojevska meklējumos attēlot ideālu cilvēku arī radies romāna «Idiots» galvenais varonis kņazs Miškins. Ap kņazu Miškinu vijas visi romāna sižetiskie pavedieni, attieksmēs ar viņu atklājas cilvēku likteņi, raksturi, uzskati un domas. Rakstnieka nolūks, rādot kņazu Miškinu saskarsmē ar dažādiem krievu sabiedrības slāņiem, ir bijis plaši jo plaši atklāt sarežģītos un sasāpējušos krievu dzīves jautājumus pēcreformu laikmetā. Kņazs Miškins itin kā tur savās rokās visus romāna sižetiskos pavedienus, ar viņu saistās visas romāna temas, un galvenā no tām — Nastasjas Filipovnas traģēdija, kas ir romāna «Idiots» pats kodols. Nastasjas Filipovnas tēls ir viens no spilgtākajiem un traģiskākajiem sieviešu tēliem ne tikai krievu, bet arī visas pasaules literatūrā.

